47385/B

19 g 81

Retain for bookplate

RRP 7/54

Joh: Born

Dec
T
1316.
2.E.1.

SIALOLOGIA
HISTORICO-MEDICA,
h. e.

SALIVÆ HUMANÆ
CONSIDERATIO
PHYSICO-MEDICO-FORENSIS,
QUA
EJUS NATURA & USUS
INSIMULQUE
MORSUS BRUTORUM & HOMINIS,
RABIES & HYDROPHOBIA, DEMORSORUM
DELICTA & DEFENSIO,
Item:
SIGNA VITALITATIS
EX SPUMA ORIS IN FOETU MORTUO DESUMENDA
ET ALIA HUC SPECTANTIA
QUÆSTIONIBUS MEDICO-FORENSIBUS
PERPENDUNTUR.
OBSERVATIONIBUS RARIS & SELECTIS
TRADITA

AUTORE
D. MARTINO SCHURIGIO,
Phyſico Dreſdenſi.

Verwijderd K. B.
KONINKL. BIBLIOTHEEK TE 'S HAG

DRESDÆ, Sumptibus Hæred. Miethii. 1723.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

PRÆFATIO.

COnſideravimus humorem primordialem, unde ortus noſter dependet & cujus ope multiplicatio, verbo divino creatis impreſſa, abſolvitur. Progredimur jam ad illum actum, qui nativitatem noſtram excipit, nempe Nutritionem, mediante quâ corpora augeſcunt & continuum ſui interitum, quem inteſtinus motus ipſis minatur, reſtauratione deperditarum partium avertunt. In hoc negotio perficiendo primò occurrit Saliva, quæ medium eſt, quod novas & adventitias corporis noſtri partes aſſumit, bonitatem illarum probat, incongrua hinc renuit & amovet, grata vero ſibique ſimilia avidè appetit, & ad ſui transmutationem & conformationem diſponit. Illa ipſa eſt, quæ ſpolia macrocoſmi microcoſmi uſui apta dijudicat. unde princi-

pium illud, quod conſervationem corporis intendit, & Archeus nonnullis audit, in hac tanquam ſpicula reſidet, & aſſumenda vel reſpuit, vel appetit, eoque opus, quod ipſi incumbit, orditur. Quod ſacra Scriptura lingvæ attribuit, in cujus poteſtate ſit vita & mors (Proverb. cap. 18. v. 21.) honor & dedecus (Sir. cap. 5. v. 15. Jacob. cap. 3. v. 9. 10.) illud optimo jure Salivæ, ſine qua Lingva torpet, adſcribendum eſt. Et noxium & proficuum diſcernit. Et odium & amorem conciliat, illud quidem, dum plenis buccis intenſoque ſpiritu in objectum minus gratum eructatur: hunc vero, dum inter oſcula blando motu & titillatione lingvæ evibrata & mentem & animum miſcet & æquat. Stupet mens, ſi mirandos effectus morſu communicatos perpendamus, quos ſoli eidem Salivæ debemus. Exempla plurima L. B. in hoc Tractatu collecta inveniet, in quo Salivæ naturam & uſum evolvere allaboravi, qui ut
Tibi ſapiat, & Salivam moveat, me
pronubo, optat.

SIALOLOGIÆ

CAPUT I.

DE SALIVÆ ESSENTIA.

§. 1.

SOlet Salivæ vocabulum derivari vel a Sale, qvia Saliva nonnunqvam ad ſalis ſaporem proximè accedit, aut qvandoqve magnâ ſalis copiâ abundat, ſuumqve Sal Chylo & Sangvini communicat, qvô mediante fermentationes vitales promovet & excitat, vitamqve ipſam conſervat ac fovet, juxta Georg. Bagliv. *de Fibr. motric. p.m. 203.* vel, qvia per chymicas reſolutiones varii generis ſalia exinde elici poſſunt v. Theod. Zwinger. *Faſcicul. Diſſertat. medic. Diſſ. 8. p. m. 361.* Vel dicitur Saliva, qvaſi ſalis via, ſalis ſcilicet eſſentialis, balſamici & ſpirituoſi; hinc etiam fortaſſe alii, & qvidem ſecundum Frid. Hoffmann. *Diſput. de Saliva & ejus morb. Reſp. Hoyer. cap. 1. p. 5.* non malè, ex Manuſcriptô qvodam anatomicô, ante ſexcentos annos conſcriptô & in Bibliothecâ Romanâ in hunc usque diem conſervatô, locô τῦ Saliva ſcribunt Salivia. Johanni Tackio *Script. Phaſ. ſophic.* *Saliva Etymologia.*

Part. 2. Chryſogon. p. m. 16. Saliva vel à ſale nomen mutuâſſe videtur, vel â Græcô σαλεύω, qvod eſt fluctuo, uti in ſpumoſo mari fieri videmus. Aliis item Saliva derivatur â ſalvandô, quaſi Salvia, qvod multos morbos ſanet ac ſalvet, vid. Joſephi Lanzon. *de Saliv. cap. I. pag. 1.* vel â ſaliendo, quod è pluribus tubulis ſalivalibus in oris cavitatem effluat, aut inſtar fonticuli intra fauces exſiliat, qvandoqve etiam ſub oſcitatione, validâqve oris diductione & elevatâ lingvâ è ductibus ſalivalibus, ſub formâ minimarum guttularum, ad magnam ſæpe diſtantiam, extra os proſiliat.

Græce. §. 2. Græce Saliva dicitur σίαλον item σιαλίς, quod nonnulli a σεύω, poeticè etiam σίω, concutio, moveo, moto, derivant; alii ἀπὸ τȣ̃ ἁλὸς, â ſale, vel ἀπὸ τῆς ἁλὸς, a mari, quod ſalſum eſt, deducunt. Ab hoc græcô vocabulô σίαλος, vel σίαλον, qvidam Autores per literarum transpoſitionem latinum Vocabulum, Saliva, fieri ſtatuunt; cur autem latinum vocabulum, Saliva, non potiùs â latinô itidem ſalis nominé derivari debeat, non video. Qvandoqve etiam tam latinum vocabulum ſaliva, qvàm græcum σίαλον, indiſcriminatim etiam ſumitur pro ſputô ſeu ſputamine, quod aliàs græcè vocatur πτύαλον, item πτύσμα, â πτύω, ſpuo. vid. Joh. Gorræi *Definit. ſuo locô.* Chriſtian. Beckmann. *de Origin. lat. lingv. p. m. 953.* Joh. Pancrat. Brunon. *Caſtell. renov. ſeu Lexic. medic. pag. m. 1022. & 1077.* Hier. Mercurial. *de Excrement. Lib. 3. cap. 3. p. m 193.* Ab his vocabulis græcis deſcendunt termini Medicis uſitati, ſcilicet Sialologia & Sialographia, item Ptyaliſmus.

an Excrementum? §. 3 Salivam Veteres tam Philoſophi, qvam Medici, inter Excrementa Corporis humani referebant, qvæ tamen ſententia a recentioribus, factâ inter ſalivam & ſputum differentiâ, non immeritò rejicitur; ſiqvidem Friderico Hoffmanno *l. a.* Saliva non eſt excrementum, ſed menſtruum verum microcoſmicum univerſale atqve uſûs inſignisſimi, ſine cujus præſentiâ ac temperie vitæ noſtræ incolumitas conſer-

vari

vari nullatenus poteſt; Item Johannes Bohnius *Circul. anat. Phyſialog. Promgyn. 10. p.m. 148.* Salivam minimè excrementitiam eſſe, demonſtrat, pravamque multorum conſvetudinem tacitè reprehendit, qvâ ſcilicet multum ſalivæ, ſputi nomine, rejiciunt, cùm plus ejusdem alimentis commixtum, vel ſine his, neqvidem nobis de hoc cogitantibus, tam de die, qvàm ſomni tempore, ad Ventriculum demittatur, imò in brutis nihil planè aut parum ſalivæ (niſi in bobus ruminantibus) ſputando excernentibus, omnis per gulam deglutiatur, qvod tamen Ventriculo, tanquam primæ digeſtionis organo, oneri non eſt; cùm econtra ab humore excrementitio multa incommoda Stomacho expectanda forent. vid. etiam ejusdem Bohnii *Diſputat. de Menſtr. univerſal. animal.* §. *6. ſeqq.* Et Georgius Philippus Nenterus *Phyſiol. cap. 4. p. 154.* inqvit: Saliva qvamvis à veteribus pro liqvore ſimpliciter excrementitio habita fuerit, non infimum tamen inter Corporis liquores utiles meretur locum, quippe quæ ciborum ſolutioni, deglutitioni & lingvæ volubilitati conſervandæ maximè inſervit. Secundum Joh. Jacob. Waldſchmid. *Inſtitut. medic. ration. Lib. 1. cap. 3. p.m. 15.* tantum abeſt, ſalivam humorem eſſe excrementitium, ut potiùs primum naturæ menſtruum in humanô Laboratoriô audiat & autor primæ iſtius ſolutionis, qvæ non niſi gradu ab illâ, quæ in Ventriculô inſtituitur, differat. Sic Chriſtianus Warlizius *Valetudinar. Senum Salomon. pag. m. 72.* Salivam minimè inutile excrementum, ſed laticem ſpiritibus laudabilibus, aliisve particulis turgidum, menſtruiqve vices gerentem appellat; Juxta Gerard. Blaſii *Medicin. Curator. Part. 1. cap. 2. p.m. 7.* Saliva commodè in ore continetur, nec excretione opus habet. Supponit etiam Johannes Fridericus Ortlob *Hiſtor. Part. Diſſert. IV.* §. *10. p.m. 29.* humorem talem ſeroſum continuò ad os derivari ſolitum, ſalivam, non eſſe excrementitium, quatenus de ejus proventu natura adeò ſollicita ſit, atque eum ex tot fontibus, partim in ore, partim extra os conſtitutis, aut

immediatè per Canales eò excurrentes, deducat, ut proin cuſtodiri potiùs & deglutiri, quàm exſpui debeat. Et Caſparus Theophilus Bierlingius Salivam naturaliter conſtitutam non purum putum excrementum, ſed maximi usûs eſſe, cum aliis autoribus firmiter ſe perſvaſum eſſe, dicit *Theſaur. theor. pract. Caſ. 65. Schol. §. 1. pag. m. 851.* Et quamvis Hieronymus Mercurialis *l. a. p. 195.* ſcribat, eos, qui inculpatâ valetudine fruuntur, debere interdum ab ore ducere ſalivam, quæ, niſi per os educatur, ad ventriculum vergeret, & ſanè magis conferre, eam educere per os, quàm dimittere, ut in Ventriculum præcipitetur; Rectiùs tamen Johannes Viridetus, *de prim. Coction. Part. I. cap. 8. p. m. 54.* illos, qui ſalivam quid excrementitium volunt, maximè hallucinari ſtatuit, cum illius evacuatio inſons non ſit; hinc homines bene habiti, ſanitateque integrâ fruentes, parum exſpuant; ſiquidem ſecundum Theod. Zwinger. *l. a. p. 365.* Saliva, utut â nonnullis ſputatoribus, ſive propter nimiam copiam, ſive per malam conſvetudinem, frequentiûs exſpuatur, eapropter tamen pro inutili excrementô non eſt habenda, ſed materiam præcipuam ſtomachici fermenti aut menſtrui exhibet, adque ciborum digeſtionem maximè facit. Cui, locô omnium, addendus Georgius Baglivius, qui in Tractatu de Fibrâ motrice hinc inde ſalivæ dignitatem defendit, *p. m. 152.* inquiens: Sapo Corporis humani Saliva eſt, liquor omnium in humanô Corpore utiliſſimus, viriumque & activitatis incredibilis; & *pag. 197.* Salivam ob inſignes ſuas ac penè innumerabiles virtutes, quas in nobis fundendô, ſolvendô, abſtergendô ac celeriter penetrando producit, quæque paucis notæ, & â paucis, quantum debet, explicatæ ſunt, primarium Chylificationis menſtruum pronunciat; item: *p. 204.* pergit idem Autor: ſummoperè decipiuntur, qui ſalivam pro inutili excrementô habentes ferè continuò ſpuunt, & ita magnô cum vitæ diſcrimine ventriculum hôc naturali & maximè neceſſatiô ſapone

pri-

privant; & denique *p. 205.* Salivam exiſtimat liquorem ſolventem, cui par in natura rerum non inveniatur. Item Hermannus Boerhavius *Inſtitut. med.* §. *44. p. m. 16.* Salivam ſpuitione voluntariâ nimis excretam *ἀνορεξίαν, δυσπεψίαν* & *ἀτροφίαν* creare, atque §. *546. p. 159.* Excretionem nimiam Salivæ concoctionem primam, hinc reliquas turbare, ſiccitatem, tabem, bilem atram, ſitim proferre, & parciorem vel ſublatam ciborum maſticationem, ſaporem, deglutitionem, digeſtionem impedire, dicit. Cumque humores â maſsâ ſangvineâ ſecerni conſveti â nonnullis in excretitios ſive utiles, & excrementitios ſive inutiles dividi ſoleant, Theodorus Zwingerus *l. a. p. 362. & 367.* ſalivam, ob varias, quas Corpori præſtat, utilitates, in excretitiorum ſeu utilium cenſu refert.

§. 4. Eſt autem Saliva, propriè ſic dicta, Liquor ſeu humor tenuis vel ſeroſus, limpidus, parùm viſcidus & in ſanô homine utplurimùm inſipidus aut ſubſalſus, ex ſangvine arterioſô in peculiaribus oris & maxillarum glandulis ſecretus per certos ductûs, ſalivales dictos, in ore collectus, ad varios uſûs utilis & neceſſarius. *Definitio.*

§. 5. Differt ſcilicet Saliva non ſolùm â ſputô ſeu humore tenaci, in ore redundante, ſed etiam â mucô excrementitio, ex ductibus narium quandoque ad os procidente; & quidem tam ratione ortûs, quàm conſiſtentiæ & uſûs; quòd Saliva ex certis glandulis & ductibus limpida magis & fluida ſpontè & citra ſingularem commotionem & tusſim fauciumque conſtrictionem; etiam per ſomnum in ore & ſub lingvâ ſecernatur; ſputum verò cum mucô magis craſſum & viſcidum ſit, atque vel ex aſperæ arteriæ parte glandulosâ, vel ex membranâ palati pituitariâ, vel ex tonſillis ſecretum ſcreatu vel tusſi eliciatur, & mediante Pulmonum, Lingvæ, Muſculorum & Oris motu ejiciatur. Conſentientem hac in re habemus Georgium Wolffgangum Wedelium, qui *Phyſiolog. Sect. 3. cap. 23. p. m. 174.* ſputum ex ore, faucibus, pulmone; *Differentia.*

Salivam verò é ductibus ſalivalibus excerni ſcribit. Juxta Isbrand. de Diemerbroc. *Anatom. Lib. 3. cap. 24. fol. m. 436.* per ſputum intelligunt Medici tenacem humorem in ore cum moleſtiâ redundantem, qualis vel ex Catarrhi defluxu in eô colligi, vel ex ſalivæ aliquâ corruptione generari, vel cum Tusſi ex pulmonibus rejici ſolet. Per Salivam verò intelligunt liquorem naturalem, in bene ſanis non ſuperfluum, nec excernendum, ad oris humectationem & alimentorum commiſtionem, eorumque ad coctiones præparationem ac fermentationem neceſſarium. Diſtinctio etiam aliqva conſtituenda videtur inter ſalivam & mucum iſtum, qui è cerebrô per os cribriforme delabitur, & partim per nares evacuatur, partim per palati poſteriora ad fauces deſcendit: non quòd hi humores ratione originis multum differant (illa enim ſeparatur in variis faucium orisque glandulis, hic vero in glandulis plexui choroidi interjectis & in glandulâ pituitariâ, atque in ipſo cerebro, ex ejusque ventriculis per proceſſus papillares quoque defluit ad nares, palatum, fauces & os) ſed quod mucus ratione longioris moræ in viâ, ſæpe alienam qualitatem adeptus ſit, antequam ad os perveniat, atque hinc crasſior, tenacior, ſubflavus, aliôque modô malè coloratus ac pravi ſaporis evaſerit &c. Hæc Diemerbroc. Inquit etiam Melchior Sebizius *Manual. ſeu Specul. Medicin. Practic. Tom. I. Part. 2. Sect. 4. cap. 27. p. m. 515. ſeq.* quamvis vocabula σίαλον & πτύαλον ab Autoribus ſæpe inter ſe confundantur, adeò ut ipſe quoq; Galenus *lib. 10. ſimpl.* dicat, nil intereſſe, ſive σίαλον ſive πτύελον, appelles, reverà tamen unum idemque non ſunt. Nam σίαλον vel σίελον propriè pituita eſt, quæ â glandulis ad lingvæ radicem ſitis profecta os totum humectat, reperiturque tam in ſanis, quàm in ægris, & αὐτομάτως ejicitur. Πτύσμα vero, ſputum ſive ſputamen, excrementum eſt tusſiendo προαιρετικῶς vacuatum. Nam quando ſuperfluus aliqvis humor thoraci, pulmonibus aut aſperæ arteriæ moleſtus eſt,

Natura

Natura illum tuſſi expellere nititur, ſputumque miſcet. Præter σίαλον & πτύσμα eſt & aliud quoddam excrementi genus, quod exſpui ſolet, βλέννα ſive μύξα, Mucus â Galeno appellatum, quod non â tonſillis, ut ſaliva, nec â thorace aut pulmone, ejusque cannâ, ſed à Cerebrô prodit. Hoc enim utplurimùm excrementa ſua ſeroſa & phlegmatica ad nares & os deponit. Unde partim per nares emunguntur, partim per os ejiciuntur. vid. etiam Daniel. Sennert. *Pract. Medicin. Lib. II. Part. 1. cap. 9. p. m. 19.* Jacob. Primeroſ. *Enchirid. Medic. pag. m. 152. ſeq. 154. ſeq.* Hieron. Mercurial. *de Excrement. cap. 3. p. m. 193.* Secundum ſententiam Stephani Blancardi *Oper. Med. Tom. I. p. m. 212. Inſtitut. medicin. cap. 7.* ſaliva & ſputum una eademque res eſt, verùm narium mucus & quæ ſcreando excernuntur, diverſæ naturæ ſunt. Mucus ille humor eſt, qui ex Cerebri ventriculis excernitur, & ſi fuerit aliquando tenuis ſatis per infundibulum ad ſubjectas partes tranſit; verùm ſi abundet, vel ſpisſior nimis ſit, & per infundibulum transeundo impotens, per olfactorios nervos anteriùs ad nares procedit, vel per poſteriora ad fauces in os. Anteriùs procedens dicitur Mucus, & poſterius Screatus, qui ſcreando exſpuuntur. Sed hæc ſunt conjecturæ: pergit Blancardus, potius dicerem, Mucum â glanduloſis acinis, quibus narium membrana, uti & laryngis, gaudet, ſecerni &c. Sic Benjaminus Broechuſius *Ration. Philoſophico-medic. cap. 19. pag. m. 231.* per ſalivam non deſignat viſcidum & craſſum illum humorem, qvi è tonſillis tusſi & ſcreatu exprimitur, & quem communi nomine ſputum vocamus: ſed tenuem illum aquoſum, ſalſum & acidum rorem intelligit, dum ſub formâ vaporum, nonnunquam cum aliis ſangvinis particulis, vel ſeparatim per partium tubulos propellitur, vel unitim aliquando ex vaſis illis minoribus, in quæ collectus erat, in Vaſa majora detruditur per motum circularem, qvem omnes â motu pulſuum arteriarum inſequi neceſſum habent. Gualtherus Charleton

leton *Exercit. de Oeconom. animal. Exercit.* 7. §. *6. p. m. 127.* de hac differentia hæc habet: Mucus, qui vacuus acore, è Capite delabitur, eſt excrementum pituitoſum, a ſangvine in Cerebri membranas, per Carotides ac cervicales arterias, delatô ſegregatum, & partim per nares, partim per palatum denuò excretum. Ad cujus familiam ſpectat forſan & ſputum, quod circa palatum, è glandulis pituitariis, circa baſin Cerebri exiſtentibus deſtillat: item Liquor ſalivalis, qui ab humoribus in Tonſillas & glandulas ſublingvales, unà cum ſangvine â corde propulſis, ibidemque ſeparatis gignitur. Sic Thomas Warthonus *Adenograph. cap. 21. p. m. 122.* per ſalivam non intelligit craſſum illum viſcidumque humorem, qui è tonſillis ſcreatu aut tusſi (ſputum dicimus) exprimitur; ſed illum tenuem & aquoſum, quem Græci σίαλον & σίελον vocant. &c. Vid. etiam *Cap. II.* §. *8.* de Glandulis Salivæ.

Ortus an ex Cerebro?

§. *6.* Ex hactenus allegatis patet, non ſolùm Veteres, ſed nonnullos etiam recentiorum Autorum, Mucum narium è Cerebro per os cribriforme delabi, demumque per nares & poſteriora foramina in fauces deſcendere, opinari; cui ſententiæ quoque favere videtur Joſephus Lanzonns *Diſſert. de Saliv. human. cap. 1. p. m. 5.* ubi non modò allegata Diemerbroccii verba, ſed etiam ſequentia ex eodem,

Plagium

ſine Autoris mentione, omisſis & mutatis quibusdam recenſet: ſcilicet Liquor iſte, homine ſanô exiſtente, in Cerebri Ventriculis ſatis fluidus & tenuis exiſtit, non tantùm verò inſtar ſalivæ oris, ſed ferè inſtar lymphæ, aliis lymphaticis Vaſculis contentæ, & propter hanc tenuitatem, per minima osſis cribroſi foramina in ſpongioſa narium oſſa elabitur, in quibus per diuturniorem moram ab äeris frigidi inſpirati & exſpirati tranſitu crasſitiem, colorem, aliasque â ſalivâ alienas

Negatur,

qvalitates ſæpe acquirit, &c. Cum verò nec omnes dictæ glandulæ Cerebri pituitariæ, nec allegati ductûs per Anatomiam appareant, potiùs mihi talis mucus, ceu humor nimis

mis viſcoſus, ex glandulis, qvibus pituitaria ſeu narium ſinûs circumveſtiens membrana referta eſt, filtrari videtur; qvando ſcilicet humores corporis noſtri nimis ſpisſi & crasſi evadunt; vel poteſt etiam materia ſalivalis, per ſe aliàs ſatis limpida, ex diuturnâ intra fauces ſtagnatione, aut ipſius maſſæ ſangvineæ vitio, lentorem contrahere, ut mediante exſpuitione nimis tenax & viſcida rejiciatur. Eſt autem dicta membrana pituitaria, juxta Raymund. Vieusſens *Nevrograph. univerſ. Lib. I. cap. 16. p. m. 187.* fungoſa, ſpongioſa & glanduloſa pars, quamplurimis diverſi generis inſtructa vaſis, propriè ac primariò adſcendentis ad Caput ſangvinis, aqvoſis lentisque ſuccis excrementitiis excipiendis & excernendis apta. Dicitur autem pituitaria, quoniam aqvoſæ, craſſæ ac viſcidæ aſcendentis ad Cerebrum ſangvinis partes, qvæ pituitæ nomine donari ſolent, ad eam membranam amandantur, & in eâ â ſangvine ſecernuntur, ac deinceps vel ſcreatu, vel narium emunctione extruduntur. Hæc, præterqvam qvòd pluribus in locis ſuperficiem habet exiguis pluribus foraminibus diſtinctam, ſi acu pungatur vel digitis comprimatur, mucum ſtatim emittit, & ſi è propriâ ſede exempta in aqvam immittatur, ſpongiæ ad inſtar partibus illius imbuitur. Eam præterea glandulis quamplurimis, vaſis, quibus irrigatur, intertextis conſtare, oculari inſpectione patet, proptereaque ipſam fungoſam, ſpongioſam & glanduloſam allegatus Autor cum aliis vocavit. Talem membranam è capite exemptam & aqvæ immiſſam ſpongiæ ad inſtar illius partes abſorbere, oculari inſpectione etiam obſervavit Franciſcus Juſtinus, Medicus & Chirurgiæ Profeſſor, Ferrariæ in magnô D. Annæ Xenodochiô, & quidem in ſectione Capitis Militis ſævâ Peripnevmoniâ extincti, ſecundum Joſeph. Lanzon. *l. a. p. 7.* ubi plura ex Raymundo Vieusſens reperies. Huc pertinet etiam Palati ſuperioris tunica, qvæ tota innumeris percuſa foraminibus, a glandularum glomeraminibus

è Glandulis pituitariis

Membrana pituitaria.

orta recipit vaſa: qvæ qvò retrorſum magis perrexeris, eò magis conſpicua. vid. Nicol. Steno *de Muſcul. & Glandul. p. m.* 44. Item ejusdem *Obſ. anat. de Narium Vaſis p. m.* 107. De hac membrana ſummi Palati pituitariâ vid. Conr. Victor. Schneid. *de Catarrh. Lib. III. cap. 3. pag. m. 501. ſeqq.* & *Lib. V. Sect. 2. cap. 2. p. 143.* Hanc Palati tunicam delineat Godefridus *Bidloo Anatom. Tab. 14. fig. 4.* Joh. van Horn. *Microcoſm. c. 16. p. m. 21.* De muci palatini verâ origine ita ſcribit Theodorus Zwingerus *l. a. p. m. 364.* Nos Muci iſtius palatini originem, pace magnorum Virorum, non è Cerebrô, ſed aliunde magis deducimus, firmiter perſvaſi, humorem ſeroſum cum ſangvine circulante per ramulos arteriolarum, tàm externarum, quàm internarum, ad glanduloſam Palati tunicam delatum, inibi ſecretum & poſtea ab äere per reſpirationem transeunte, volatilioresque particulas auferente, nonnihil inſpiſſatum, ſubſtantiam illam mucoſam efficere. Cui accedit & ductuum naſalium mucus, qvem illi ſubinde cum incommodô perſentiunt, qvibus iſta materia in allegatis modò ductibus cumulata, ſicciorque reddita in Palatum propendet, ac ob lentorem difficulter exſcreari poteſt, De muco Tonſillarum modò allegatus Autor *l. c.* hæc habet: Mucus Tonſillarum eſt humor Salivâ nonnihil viſcoſior, in binis illis Faucium glandulis cavernoſis, à lateribus Uvulæ ſitis, imò in ipsâ Uvulæ membranâ ſecretus atque in Palatum effuſus, unde poſtmodum per exſcreationem rejicitur. Viſcoſior redditur hic mucus propter ampliores Tonſillarum poros, per quos non tenuis ſolum humor, ſed & craſſiores particulæ tranſire poſſunt. Sic etiam Mucum talem potius ex glandulis membranæ narium, quàm ex ipſô Cerebrô ideò derivat Stephanus Blancardus, quia, ſi per ſiphonem per nervos odoratorios liquorem verſus nares injicias, Experientiâ teſte, nihil emanat. Sicuti autem veræ Salivæ exſpuitionem diſſvaſimus, ita ſputi craſſioris ac muci narium exſcreatu ſvademus.

§. 7.

§. 7. Circa Elementa ſeu principia Salivam conſtituentia Autores in diverſas ſententias abeunt, imprimis verò triplicis generis particulas, videlicet aqveas, viſcidas ſeu gelatinoſas atque ſalinas in eadem reperiri ſtatuunt. De primis, nimirum aqveis, nemo facile dubitabit, & Franciſcus Sylvius *Diſput. med. 1. §. 24. Oper. fol. 2.* Salivam ex Aquâ multâ, paucoque ſale ac Spiritu imprimis conſtare dicit. Imò Salivam eſſe lympham ex eô probat Chriſt. Kœperus *Diſp. de Salivat. critic. cap. 1. p. 3. ſeq.* quod fluidiſſima ſit, & evaporatione ſuper ignem factâ nullam in Vaſe poſt ſe relinqvat gelatinam, prout ſerum ſangvinis aſſolet. Deinde viſcidas particulas ſalivæ ineſſe, concludere licet partim, quia in eâ ſpumoſitas obſervatur, plurimis bullulis permixta, atque in ſuperficie per quatuor, quinque & ſubinde per ſex dies in Salivâ, vitrô exceptâ, permanens juxta Obſervationem Antonii Nuckii *Sialograph. cap. 2. p. m. 41. ſeq.* Licet enim, à lingvæ muſculorumque, maxillam inferiorem moventium, motu atque crebriore agitatione Salivæ ſpumoſitatem atque bullulas excitari, non negemus, minimè tamen exinde ſeu à ſolô motu, tenacem reddi ſalivam, Joſepho Lanzono *l. a. p. 3.* concedere poſſumus, cum à tali lingvæ & maxillæ motu, vel ejus conqvasſatione, in aqvâ ſimplici ſeu fontanâ non æque bullulæ per aliquot dies permanentes, uti in Salivâ, oriantur; unde in hac major viſciditas præſupponenda erit; quam etiam probat deſtillatio; ſiqvidem Antonio Nuck è duabus Salivæ Unciis cum ſemiſſe reſiduum ad drachmas tres, materiam purulentam tenuiorem & nonnihil viſcidam præ ſe ferens, in Retortâ ſuperfuit. *v. l. a. p. 45.* ſcilicet Salivam hominis ſani altiori examini ſubjecturus ex Retortâ vitreâ lentô igne deſtillationem inſtituit. Primô ſtatim momentô (dum igni incaleſceret Saliva) in plurimas abiit bullulas, qvibus ſenſim & ſenſim diſſipatis, ſtatim novæ, ſed non adeò copioſæ, in ſuperficie conſpiciebantur, idque ad finem de- *Salivæ Elementa.*

ſtillationis perduravit. Deſtillando itaque è duabus unciis cum ſemiſſe Salivæ duas extraxit, quæ inſipidam claramque lympham repræſentabant: Reſiduum, quod in Retortâ, ſuperfuit, ad drachmas ſcilicet tres materiam purulentam & viſcidam præ ſe tulit, quæ guſtu explorata de acredine nonnihil participare indicavit. Porrò Saliva ob viſciditatem ſuam in combinandis diverſis rebus. inſtar glutinis, quamvis levioris, uſurpari poteſt; Ut jam de Mercurii ſeu Hydrargyri mortificatione ſeu per ſalivam factâ extinctione nil dicam, quippe quæ mortificatio non niſi Mercurii minimorum diſcontinuatio quædam atque inviſcatio eſt; ubi globuli ejus minores trituratione divulſi à glutinoſitate Salivæ detinentur, ut in maſſam magis contiguam non adeò promptè abeant, pariter ac aliàs per Terebinthinam fieri ſolet. vid. Joh. Bohn. *Diſput. de Menſtr. univerſal. animal.* §. 9. Salinas denique Salivæ particulas per peculiarem ejusdem activitatem evincunt Medici, quatenus ſaliva Ciborum texturam mox â maſticatione notabiliter reſolvit, atque alimentis ſubitaneam, ſimul tamen ſenſibilem, immutationem inducit; qvin & tumores ſic dictos frigidos, vel a ſerô viſcidô oriundos â jejunô illita diſcutit. Quibus pariter adhuc examen Chymicum addi poteſt, ubi ſcilicet avocatis per digeſtionem, evaporationem aut deſtillationem ad ſiccitatem usque factam, particulis aqueis, ultimò ſal ſupereſt, atque notabili acrimoniâ in reſiduô ſe exerit; uti Materia illa viſcida poſt deſtillationem remanens guſtu explorata de acredine nonnihil participare Antonio Nuck *l. a.* indicavit. Deniqve Johanni Bohnio *l. a.* Salis inexiſtentiæ teſtis videtur humoris hujus, Salivæ ſcilicet, fermentandi promptitudo, qvalem pasſim deprehendimus, de quâ infra plura. Paucisſimam tamen qvantitatem ſalis Salivæ ineſſe teſtatur experientia; & juxta Georg. Phil. Nenter. *Phyſiol. cap.* 24. *p.* 156. Salivæ uncia una vix grana ſalis tria in ſe continet; unde etiam, qvoniam ſal

Salinæ

hocce

hocce, etſi admodum acre, â magnâ aquæ copia dilutum eſt, nullus manifeſtus in Salivâ deprehenditur ſapor.

§. 8. Tertium hoc Salivæ principium, nimirum ſal, aliis acidum, aliis alcalinum, aliisque utrumque creditur. Ad acidarum Salivæ particularum defenſionem inclinat Fridericus Hoffmannus *Fundament. Medicin. cap. 5. p. m. 26.* Salivam, inquiens, conſtare ex particulis ſeroſis, acetoſis, ſubtilibus & ſpiritibus animalibus; item Johannes Viridetus *de prim. Coction. Part. I. cap. 8. p. m. 57.* Salivam ex aquâ plurimâ, ſulphure crudô, mediocri quantitate, ſpiritu paucisſimô & ſale acidô componi ait, & *p. 69. ſeq. it. 94. ſeq.* variis rationibus & experimentis ſententiam ſuam confirmare annititur. Rationes autem eorum, qui in Salivâ ſolummodo acidum occultum concedunt, plerumque ſunt ſeqventes: 1) quia Saliva Mercurium figit, 2) addita farinæ fermentat, 3) Vaſa cuprea corrodit, præſertim ſi ſit Saliva Scorbutô & Lue venereâ affectorum. 4) candenti ferro admota maculam ſeu corpus album relinquit, quod â ſimplici aquâ non videmus. 5) Impetiginem ſanat illita; 6) quia viſcoſa eſt atque 7) ſolutioni Tornæ ſolis commixta rubedinem illi conciliat, item â ſolutione Heliotropii tactæ oris glandulæ juxta Joh. Virid. & *de prim. Coction. Part. I. c. II. p. 95.* ſtatim Colorem rubrum contrahunt, quæ ſolutio verum eſt ſalis acidi Criterium 8) è veſtibus maculas tollit, 9) ad lapides projecta, eos maculis albis tingit, acſi aquâ forti fuiſſent tacti, 10) Lacti ebullienti immiſſa ſecesſionem cauſatur. Scilicet, ſi ancillæ, dum lac vaccinum excoqvunt, inter coqvendum illud guſtant, & deinde Cochlear Salivâ adhuc madidum iterum lacti ebullienti immittunt, tunc obſervatur hoc lac, non aliter, ac ſi liquor planè acidus admixtus fuiſſet, ſecedere, certô indiciô, ab acidô in ſalivâ contentô hoc proveniſſe. vid. Anton. Nuck *Sialograph. cap. 2. p. m. 47. ſeq.* Porrò Nicolaus Heinſius *de Curâ Lact. p. m. 38.* Acidum Salivæ ex ulceribus putridis oris probat,

Sal an acidum? affirmatur.

bat,& *p. 40.* hanc aciditatem ex eô fundamentô defendit, qvia in mixturâ Cretæ, lapidum cancrorum, vel aliorum acidum corrigentium, cum Salivâ efferveſcentia oritur, eodem modô, ac ſi vinum, acetum, ſuccus Citri, aut alia acida ejusmodi Alcalicis affunduntur. Sic juxta Roſin. Lentilium, *de Hydrophob. cauſ. p. m. 27.* Saliva conſtat particulis multis ſalinis, plus minùs pro ſubjectorum diverſitate volatilibus, quin per ſe magis, ob acidum occultum, ad fixitatem inclinantibus; quod experimentô Overcampi planum evadit, qvi ſalivam humanam cum Oculis Cancrorum, Cretâ, Bolô &c. efferveſcere vidit. Quæ efferveſcentia multò notabilior in Salivâ ſcorbuticorum, qvinimò omnium optimè ſentitur in ore Vomiturientium, ſale ob copioſam ſalivæ collectionem magis evolutô; Experimentum autem Heydentr. Overcampii extat in ipſius *Oeconomiâ animali cap. 2. p. m. 30.* ubi adhuc aliud, pro acidô Salivæ, argumentum addit, ſcilicet quòd Saliva in pariete, colore cœruleô tinctô, ſemper maculam relinqvat, quæ ab aqvâ ſimplici non expectanda. De acidô autem Salivæ, imprimis Scorbuticorum, ita ſcribit Stephanus Blankaart *van de Scheur-buik cap. 6. § 6. p. m. 78. ſeq.* Nu zal ymond vragen, hoe ik weet, dat d' oorzaak een zuur ſpeekſel is? ſoo laat ik alleen een experiment doen, uit welke ſonder tegenſpreken blykt, dat' er veel en overvloedia zuur in het ſcheurbuikige ſpeckſel is. Vergadert alleen een gedeelte quyls, en giet het op fyn gevreven Kreeſt-Oogen, die uit een Alcali beſtaan, ſoo zaal mon daar een beweginge van deeltjes uit ſien ortſtaan, dat geenſins gebeuren ſoude, indien daar geen zuur in was geweeſt: ten anderen blykt het uyt de Geneſinge, dat' er veel zuur in het ſpeckſel is; want na veel gebruik van Alcali en vlugge dingen ſal men ſien, dat het ſpeckſel ſyn ſuirigheit verlieſt, en deſe mondqvaal geneeſt. In Salivâ multum aquæ, parum ſpiritus volatilis & minimum ſalis lixivioſi, cum Olei ſpiritusqve

que acidi tantillô miſti temperatique eſſe, ſtatuit Franciſcus Sylvius *Diſput. 5. Th. 36. fol. m. 11.* quam Salivæ aciditatem modò allegatus Nicolaus Heinſius *Tr. de Lue venerea ſeu* Schmachtende *Venus cap. 2. p. m. 62. ſeq.* non ex ſangvine, ſed ex fermentatione in glandulis oris ortum ſumere contra Sylvium defendit. vid. etiam Petri Dioniſ. *Anatom. demonſtr. 4. p. 154.*

§. 9. Has autem & alias pro Salivæ acidô adductas rationes alii Autores refellunt, & quidem inde, cum liquidum hoc naturaliter conſtitutum nullum præ ſe ferat ſaporem acidiuſculum, & nullus per Analyſin chymicam ſpiritus acidus exinde elici & acquiri, ac deniqve nullum in ſangvine, naturaliter conſtitutô, parum acidum, atteſtantibus ſapore, deſtillatione ac aliis Experimentis, ſtatui poſſit ac debeat. Ad ſuperiores autem rationes ita reſpondent alii Autores: 1) Mercurium etiam ab aliis, quæ non ſunt acida, figi, v. g. à Therebinthina; Id quod potiùs Saliva ope viſciditatis præſtat: 2) plane opus non eſſe, ut acidum ſit, quod farinam ſeu paſtam fermentare facit, ſed ſufficere, ſi aut ſpirituoſum ſit, aut obſtruat poros, per quod materia ſubtilis curſum ſeu motum antea obtinebat liberum. 3) libentisſimè conceditur, in Scorbutô, Lue venereâ & aliis ejusmodi morbis ob totius maſſæ vitium ſimul etiam ſalivam fieri acidam & corroſivam; exinde autem non ſeqvitur, eam etiam in ſtatu naturali & ſano talem eſſe. 4) Nemo ferè Medicorum ſalivam pro merâ aquâ agnoſcit, ſed ſalibus eandem imprægnatam omnes credunt, quæ pariter in ferrô candente maculam albam relinquere poſſunt. 5) Reperiuntur multa alcalia efficacia & fortia, v. g. Oleum Tartari par deliqvium, quæ Impetiginem curant; indeque malè concludendum, ſalivam ob hunc effectum eſſe acidam. 6) Terebinthina, licet etiam ſit viſcoſa, à nemine tamen pro acidâ habetur. 7) Uti ſolutioni Tornæ ſolis commixta ſaliva rubedinem eidem inducit; ità pariter Mercurii ſublimati corroſivi ſolutioni addita *negatur.*

dita

dita albedinem eidem conciliat; atque ſicut illud ſignum acidorum, ita hoc ſignum alcalium volatilium præbet, ut adeò ſalivam non ſimpliciter acidam eſſe concludere fas ſit. Annotavit etiam du Verney, juniorum Salivâ Heliotropii ſuccum non rubere. vid. Joh. Bapt. du Hamel *Reg. Scientiar. Acad. Hiſtor. Lib. 3. Sect. 4. cap. 2. p. m. 265.* unde talis rubedo potiùs â ſtatu Salivæ præternaturali dependet. Imò Chriſtianus Johannes Langius propriâ ſalivâ periculum faciens in Heliotropii ſolutione nullum adeò manifeſtum exinde natum animadvertere luborem ſe potuiſſe refert *Phyſiolog. Theſ. 9.* Et Joh. Gvilielmus Pauli *Annot. in Joh. Horn. Microc. p. 45.* Salivam ab hominibus ſanis & jejunis collectam ſolutioni heliotropii potius majorem cœruleitatem conciliaſſe, nec rubrum colorem a liquore gaſtricô ſolutionem eandem contraxiſſe, plures ſecum deprehendiſſe refert. *Oper. Medic. fol. m. 81.* 8) Multa ſalia lixivioſa maculas è Veſtibus tollunt; præterea ipſa ſimplex aqva frigida, quam nemo pro acidâ habet, maculas pingves ex ſericis veſtibus delet, ſi ſtatim applicatur. 9) Licet quorundam, imprimis Scorbuticorum, Saliva acida in lapidibus maculas albas relinquat, idem tamen â ſanorum ſalivâ expectandum non erit. Quod pariter de coagulatione lactis, & ebullitione ſeu fermentatione Cretæ vel aliorum alcalium, cum ſalivâ mixtorum, concedendum eſt. vid. Dan. Tauvry *Anatom. nov. Part. I. cap. 1. pag. m. 10. ſeq.* Joſeph. Lanzon. *de Saliv. hum. cap. I. pag. m. 14. ſeq.* Joh. Frid. Ortlob. *Hiſtor. Part. Diſſert. 5. §. 11. p. m. 39.* ubi plura argumenta pro & contra reperies.

an alcali? §. 10. Alcalium econtrà Claſſi Salivam ejusque activitatem adſcribit Chriſtianus Vaterus *Phyſialog. experiment. Sect. 7. cap. 25. p. m. 163.* & quidem his verbis: Videtur Saliva præ cæteris lymphæ ſpeciebus ſalis volatilis particeps, quoniam omnibus alimentis, etiam pingvibus & oleoſis, & extra Corpus Mercurio vivo tam promptè miſceri poteſt: Collecta

lecta & calori aliqvantiſper expoſita fœtorem contrahit: deſtillata largitur non ſolum formale ſal volatile, ſed etiam materiam quandam fuſcam relinqvit, in qvâ manifeſta acredo, imò atomi ſcintillantes, ſalis procul dubiô indices, percipiuntur. Qvibus accedit, quod ſaccharo, lacticiniis & ſimilibus inter coqvendum permiſta condenſationem vel inſpiſſationem impediat, lentigines & ulcera abſtergat, &c. quæ omnia Alcalibus potiſſimum deberi, notum eſt è Chymicis &c. Paucula grana ſalis alcalici in propriâ Salivâ ſe reperiſſe ſcribit Joannes Conradus Barchuſen *Acroamat. Experiment. 8. p. 364. & 374.* ſcilicet ſumpſit Salivæ uncias tres, quas primitus è Cucurbitâ deſtillavit ad ſiccitatem. Quod prodivit æmulabatur meram aquam. Pauciſſima grana operando perdidit. Reſtans, factâ leni Salivæ deſtillatione, librabat grana ſex. Hæc parvæ Retortæ immiſit, ac inde prolexit Olei grana duo. E reſiduo elixiviavit ſalis alcali fixi grana duo, & tenuis ſuperſtitis grana duo. Meminit etiam Johannes Tackius *Chriſiogan. animal. pag. m. 21.* cujusdam viri genere nobilis, qui egregium ex Salivâ, putrefactione præmiſſâ, ſalem volatilem elicuit. Ex Salivæ unciis viginti drachmas duas ſalis fixi præparatas adducit Carolus Drelincurtius *Diſſert. de Lienoſ. p. m. 178.*

§. 11. Alii tamen Autores nec ſolô acido, nec ſolô alcali in Salivâ contenti ſunt, ſed utrumque in eadem reperiri credunt; ſiqvidem præter ea, quæ ex Sylviô modò allegavimus, in Salivâ ſcilicet præter multam aquam parum ſpiritûs volatilis & minimum ſalis lixivioſi cum Olei ſpiritûsque acidi tantillô ineſſe; Theod. Graan *de Homin. cap. 4. p. m. 10.* ſcribit, Salivam ex particulis tam acidis, quàm ſalinis aquâ mixtis conſiſtere; Et *p. 12.* ſalivam igni impoſitam & in vaporem actam in fundô Corpus album ſalſo-acidum relinqvere, addit. Idem Autor etiam *Oeconom. animal. Part. I. cap. 2. p. m. 2. & ſeq.* Salivæ particulas ſalſas & acidas â priori & poſteriori probat.

an utrumq; ſeu ſalſum?

probat. Sic juxta Joh. Jacob Waldſchmidii *Inſtitut. medic. rat. Lib. 1. cap. 3. pag. m. 15.* Saliva, quamvis inſipida videatur, plures tamen particulas volatiles, acidas & ſalinas in receſſu habet, quæ ab effectu facilè probari & oſtendi poſſunt; ipſa enim ſaliva vi ſuâ abſterſivâ & ſaponariâ ſanat Impetiginem & vulnera, vi acidâ necat araneas, figit Mercurium, veſtigia veneris lapidi lydio impreſſa delet, & farinam fermentare facit, &c. Et ſecundum Joachimi Tagiri *Medicin. compendiar. cap. 12. p. m. 123.* Saliva continet particulas tam acidas, quàm ſalſas, atque ex his fixas & volatiles, ſunt in eâ acria, ſunt oleoſa corpuſcula. Erneſtus Heinſius *de Purgant. in Febrib. p. m. 11.* Salivām nominat lympham particulis ſalinis volatilibus ſimul & acidis quibusdam imprægnatam. Inquit etiam Jean Baptiſte Verduc dans la *Svite de Pathologie de Chirurgie cap. 17. pag. m. 776.* la Salive eſt une liqveur compoſée de particules alkalines huileuſes & d' un peu de ſel acide ; & Johannes Dolæus *Encyclopæd. Chirurg. Lib. 1. cap. 20. p. m. 491.* Salivam ſpiritu acidô & alcali turgere ſcribit. Item juxta verba de Louis Bellefontaine *dans la medecine dogmati Part. Phyſiol. Exerc. 7. p. m. 26.* La Salive a cachieés en ſoi plufieurs particules volatiles acides & ſalines, qv' on peut facilement reconnoitre par leurs effets; car celle ſalive par ſa vertu abſterſive & ſaponaire guerit le prurit & les plaies dela peau ; par ſa vertu acide elle tuè les araignées , fige le mercure & fart fermenter la farine. In Salivâ aliquid ſalſum ammoniacale eſſe, dicit Michael Ettmüllerus *Oper. med. Vol. I. fol. m. 88.* Et *fol. 788.* jejuni hominis ſalivam ſpiritu acidulo-ſalſô quaſi ammoniacali turgere, repetit. Salivam ſalſam pronunciare non dubitat Johannes Fridericus Ortlob *Hiſtor. Part. Corp. human. Diſſert. 5. Th. 14. p. m. 40.* & quidem 1) quia ferme omnia concreta aggreditur, uti tartarus tartariſatus 2) quia in animali leviter ſalſa guſtu deprehenditur, niſi fortè ab aſſumptis peregrinum ſaporem ſuſceperit. Præterea etiam naturaliter conſtituta

ſtituta

ſtituta ſaliva poſt levem particularum inter ſe agitationem cum quamplurimis liqvoribus, tum acidis, tum alcalibus, variisque ſpiritibus ſeſe admiſceri patitur. Sive enim cum Urinâ, cum ſale Abſinthii liqvatô, liquore Tartari, aquâ forti, ſpiritu Salis, ſpiritu Nitri, ſpiritu Nitri vitriolato, oleô Sulphuris, oleô Vitrioli, ſpiritu Salis volatili, ſpiritu Urinæ, ſpiritu volatili Cornu Cervi, ſive horum aliquô admiſceatur Saliva, poſt leniorem luctam ſeſe omnibus & ſingulis aſſociat, & de colore parum tantùm mutatur, juxta Anton. Nuck *Sialograph. cap. 2. p. m. 42. ſeqq.* ubi plura. Qvæ ipſiſſima verba *Plagium.* cum aliquot adhuc ſubſeqventibus paginis etiam in Steph. Blancardi *Oper. med. Tom. I. pag. m. 209. ſeq.* absque Nuckii mentione legimus. Refert etiam Antonius de Heide *Obſ. 88. p. m. 181. ſeq.* Salivæ unciam leni calore è Cucurbitâ vitreâ ad ſiccitatem deſtillatam reliqviſſe duo vel tria grana materiæ fuſcæ, lingvam acore & calore afficientis; quæ Aquæ forti admiſta effervefcentiæ ſigna nulla dedit: deſtillatus liqvor initiò non videbatur differre ab eô, qui ultimò aſcendebat, nullam mutationem patiebatur ab admiſtis Aquâ forti, ſolutione Mercurii ſublimati, ſolutione Aluminis, neque à ſpiritu Salis ammoniaci. De his particulis quærit Joachimus Targinus *l. a.* quæ humidis particulis utiliores in diſſolutione Corporum? quæ faciliùs in aliorum Corporum poros penetrant, præſertim ſi ſubtiles illæ & tenaces ſunt? quid ſalſis, acidis atque acribus efficacius ad diſſolvendum nexum, quô ſæpiſſimè ſibi connectuntur Eſculentorum corpora? Denique de dictis & aliis Salivæ particulis ita ſcribit Theodorus Zwingerus *Faſcicul. Diſſert. med. 8. p. 368.* Aqvoſarum plurimarum particularum præſentia ad oculum patet. Salino-alcalinas autem Salivæ ineſſe vel illud arguit, quòd liquor hic inſtar menſtrui alcalini ſulphura diſſolvat. Acidarum dein ſalinarum præſentiam demonſtrare id poteſt, quòd Saliva Mercurium figere notetur, vel potiùs, quòd

aliquandiu ſtagnans manifeſtè acida reddatur. Oleoſas & ramoſas porrò Salivæ ineſſe, vel illud negare vetat, quoniam Saliva facilè inviſcat & involvit, inſtar aliorum ſulphurum, quoniam item ſub leni coctione in gelatinam verti ſolet; ſed paucas tamen oleoſas adeſſe Chymica reſolutio pandit. Tandem & terreſtres aliquas in ſalivæ humore contineri, deſtillatio ipſius oſtendit, ſub quâ, exhalantibus volatilioribus omnibus, in vaſe relinqvuntur fixiores illæ atque terreſtres. Plurimas autem particulas ſalivam componentes ſpirituoſo-volatiles exiſtere, vel inde liquet, quòd in igne facilè citoque altum petant & avolent. Et *pag. 372.* hæc habet: Concurſus ſive Craſis particularum talis eſt, ut earum plurimæ adſint aquoſæ, multæ ſalino-volatiles, alcalinæ & acidæ, paucæ oleoſæ, paucisſimæ terreſtres, omnes tamen, beneficiô intercurrentium ſpirituum animalium, ſive äerearum particularum elaſticarum, ita perflatæ, ut ad conſervandum inter ſe æquilibrium jugiter agitentur, quamdiu naturaliter Saliva habet. Juxta El. Camerar. *Medicin. conciliatric. cap. 4. p. m. 85.* Saliva eſt lympha â ſangvine ſeparata partibus heterogeneis ſcatens, qvas inter quoque non paucæ ſunt ſalinæ, in ſtatu quidem naturali magis enixum ſal â gelatinoſis partibus occultatum referens, in p. n. autem acidô creberrimè infectam, ejusdem cœtera cum menſtruô ventriculi & ſucco pancreaticô indolis.

unde differentia Salivæ?

§. 12. Tantus autem circa ſalinas ſalivæ particulas Autorum diſſenſus, dum alii easdem acidas, alii alcalinas, alii ſalſas, alii nitroſas judicant, absque dubio â Salivæ, in examen chymicum vocatæ, diverſitate petendus erit; ſiquidem rarisſimè in duobus individuis eadem ſalis quantitas, idemque acoris gradus, eademve qualitas deprehenditur, ſed in uno eodemque ſubjectô, ratione temporis, ſanitatis & aſſumptorum quandoque varia reſolet; Id quod etiam indicat Johannes Conradus Barchuſen

chuſen *Acroam. p. 374.* â me, inqviens, qvidem ſupra indicatum eſt, paucula grana ſalis alkalici meæ ſalivæ fuiſſe. Verum, nolim, credat qviſpiam, me putare, ſingulorum Salivam talibus, ut mea, refertam eſſe principiis. Licet hæc mihi quandoque admodum acris habeatur, ita ut ſæpius mihi tuſſim ciere ſoleat; ſed perlibenter concedo, hanc in quovis, ut vocant, Individuo diverſæ indolis eſſe. Periclitatus ſum ſubinde in meâ Salivâ, eidem inſtillando nonnihil acidi, unde aliquam cernebam effervefcentiam factam; quod mihi in aliis obſervare non licuit. Identidem, ſi lingvam meam tetigero vitriolô Martis, vel ſimili ex ferrô paratâ ſolutione, expertus tum illico illam nigruiſſe. Contrarium in aliis contuitus ſum: videlicet nullam coloris mutationem. Concluſionem tamen de antedictis inferre volui, plerorumque hominum ſalivam haud tantâ dotatam eſſe particularum ſalſarum portione, quantam plurimi Medicorum arbitrantur. Etenim, ſi mea ſaliva, tam paucô ſale referta, potis eſt, ut mihi, niſi id præveniam præſumendô ſuccum Glycirrhizæ vel Terram Japonicam, tuſſim procreet; Nonne penetraret ſaliva majora? ſi copioſioribus ſcateret ſalis particulis. Concludendum ideo eſt, ſanorum hominum ſalivam ſale qualicunque pauperem eſſe reſpectu totius humoris concreti.

§. 13. Non vero tantummodò particulis aqveis, viſcidis & ſalinis, ſed äereis quoque ſeu ſpiritibus animalibus præ reliquis corporis noſtri liquoribus dotatam & imprægnatam eſſe Salivam, teſtantur etiam, præter hactenus adductos, alii Medici. Inqvit enim Johannes Tackius *Triplic. Phaſ. ſoph. Chryſogon. animal. & mineral. p. m. 16.* Salivam præter ſalem multum etiam ſpiritûs volatilis continere. Spirituum in Salivâ præſentiam ex Impetiginum & ſcabiei curâ probat Heydentr. Overcamp. *Oeconom. animal. cap. 2. p. m. 31.* Et Chriſtianus Marggravius *Prodrom. Medicin. pract. Sect. 3. Tab. 14. p. m. 134.* ſcribit,

in Salivâ ſpiritus.

ſcribit, Salivam omnem ortum habere partim ex ſangvinis parte magis glutinoſâ, per arterias, partim ex ſpiritibus animalibus per nervos ad glandulas, conglomeratas dictas, deductis. Nec non Joh. Muraltus *Colleg. anat. p. m. 73.* Salivæ ſpumoſitatem â ſpirituum copiâ derivat; & Hermannus Borhovius *Inſtitut. medic.* §. *44. p. m. 16.* Salivam aquâ, ſale, ſpiritu, exhalatione chymicâ cognoſcendis, conſtare dicit. Docemur etiam, inquit Conradus Johremius *Diſp. de Chriſto Medic. cap. 2.* §. *10. p. 42.* ex Principiis Phyſiologicis atque experimentis chymicis, Salivam, ceu optimam atque ſpirituoſiſſimam lymphæ partem, particulis ſulphureo-aqveo-ſalinis, maximè alcalicis turgere, & hinc, dum ſummis pollet viribus diſcuſſivis, optimè in multis affectibus adhiberi. Spiritûs animales ad Salivæ energiam atque vim immutandi alimenta præcipuum conferre ſymbolum, â copiâ nervorum circa glandulas ſalivales probat Paulus Ammannus *Parœneſ. Lib. I. cap. 10. p. m. 72.* ubi dicit: Licet aliqvis pro motu & ſenſu hos â naturâ ordinatos eſſe cenſeat, non tamen videtur probabile, quia motus harum glandularum eſt nullus, ſenſus verò exiguus: Cui bono itaque tam copiosè circa illas conſpiciantur? hinc Neoterici ἐνδόξως concludunt, per nervos ad glandulas prædictas influere copiosè ſpiritus animales, ut cum ſerosâ ſangvinis parte conjungantur, qui juncti liquores, uti in glandulis conglobatis per vaſa lymphatica ad venas & ſic ad maſſam ſangvineam immediatè tendunt: ita ex his conglomeratis per ductûs ſalivales ad Cavitates notabiles, Os ſcilicet & ad Ventriculum & Inteſtina pro nobilioribus adhuc celebrandis functionibus derivantur, &c. Rationes pro Salivæ ſpirituoſitate, ſeu Salivam præ cæteris liqvoribus maximè ſpirituoſam, præcipuè ſpiritu animali turgidam eſſe, Chriſtianus Vaterus *Phyſiolog. experim. Sect. 8. cap. 25. p m. 613.* deſumit 1) â Salivæ officinâ; ſecernitur enim in ejusmodi glandulis, ubi copioſiſſima nervorum diſtributio obſer-

obſervatur. 2) â motu; movetur enim promptiſſimè & largiſſimè ad fauces, eòqve magis, qvando Objectum appetitui gratum affertur; unde commercium inter ſpiritum cerebri & ſalivam immediatum manifeſtiſſimè conſtat. 3) ab Effectu; quia inſtar menſtrui chymici & ſpirituoſi cibis quibuscunque ſe intimè miſcet, eosdem digerit, ſolvit & chylificat. Inquit etiam Antonius Nuck *Sialograph. cap. 2. p. m. 41.* non niſi â copioſiore ſpirituum in glandulas influxu & lingvæ motione dependere, quod â recordatione vel ab adſpectu eſculentorum aut potulentorum gratorum os Salivâ madere incipiat. Talem Salivæ, ab appetitu ortum, largiorem affluxum pariter Joh. Nic. Pechlinus *Obſerv. med. Phyſic. Lib. 2. Obſ. 47. p. m. 323. ſeq.* non modò â copiosô ſpirituum in nervos glandulares influxu derivat, ſed emiſſitiis quoque radiis, etiam in longius & pedum aliquot intervallum, pluvii roris inſtar, talem humorem projectum obſervaſſe teſtatur. Porrò hanc ſalivæ ſpirituoſitatem multis rationibus atque experimentis confirmat Fridericus Hoffmannus *Diſſert. de Saliv. & ejus morbis p. 11.* Quæ, quia fortaſſe non in omnium manibus eſt, pace Domini Autoris exinde ſeqventia hoc locô inſerere liceat: 1) Nervi ceu ſpirituum animalium tubuli copioſè comitantes arterias in glandulas ſalivales cum iisdem terminantur; at Natura nihil facit fruſtra. 2) Ligaturâ in nervum ad glandulam tendentem injectâ, aut transverſim diſſectô nervô, licet ſecretio Salivæ non ſtatim ceſſet, tardior tamen & magis lenta procedit. 3) motu animali ceſſante & affectibus animi feriantibus tempore ſomni ceſſat etiam Salivæ fluxus, indiciô manifeſtô, ſpiritûs animales, tum ſopitos, huc maximè ſuum conferre ſymbolum. 4) â majori Salivæ fluxu & frequenti exſpuitione mirè ſolemus defatigari, quod ſpirituum animalium depauperationem digitô quaſi monſtrat. 5) Ad mentis nutum ſive motum major Salivæ copia profunditur, ut hinc Proverbium enatum ſit: hoc movet ſali-

Salivæ motus à Cibo.

vam

vam, quaſi dicere velint, hoc mentem ad attentionem alliciendô ſalivam & ſpiritûs animales in ſingularem rapit motum. 6) Ex communicatione Salivæ duarum diverſarum perſonarum Sympathia ſive conſenſus oritur; iidem nempe affectus animi, qui ſpirituum animalium fœtûs ſunt; 7) maximus uſus, quem ad maſticationem & digeſtionem ciborum præſtat, nudâ ſine ſpiritibus animalibus Lymphâ abſolvi non poſſet. Dicit etiam Joſephus Lanzonus *Exercit. de Saliv. hum. p. m. 15.* Salivam humanam eſſe menſtruum, ſeu ſolvens quoddam microcoſmicum pro omnibus eſculentis, cujus energia præcipue habetur â ſale, quod in Salivâ tenet imperium, & â particulis äereis, quibus ſpecificô modô ipſam condiri aſſerit Aloyſius â Fabna *de Nutrit. cap. 14.* quas particulas äereas ipſi Salivæ tribuit etiam Gvilelminus *Exercit. de ſangvin. nat. p. 102.* his verbis: Saliva glutinoſô liquore, multis ſalibus ſolutis, præcipuè tartareis, imprægnatô, multôque äere componitur. vid. etiam Ant. Nuck. *l. a. p. m. 24. ſeq.* Denique cùm Saliva vaſi vacuo impoſita, omni äere釘 externô abſumtô, notabilem ebullitionem â ſpiritualis, ſubtilis aëreo-æthereæ ſubſtantiæ in eâ hoſpitantis, expanſione curioſi ſpectatoris oculis exhibeat, æque ac aliàs in ſpiritu vini, aliisque liqvoribus ſpirituoſis cernitur, quid mirum, qvòd alii ex phyſicô hoc experimentô talem Salivæ ſpirituoſitatem defendant? Præſentiam ſubtiliſſimi ac mobilisſimi principii Salivæ inexiſtentis, ſecundum Frid. Hoffmann. *Diſſert. de neceſſar. Saliv. Inſpect. §. 2. p. 5.* hæc quoque Experimenta comprobant: Primò enim ſalivalis latex non facilè, etiam intenſiſſimô frigore, abit in glaciem, more aliorum liqvorum ſpirituoſorum, qui abundant tenuisſimis partibus in motu vehementi inteſtinô, nullam firmiorem qvietem admittente, conſtitutis. Præterea qvando Vaſculum Salivâ repletum, vitro, cui aër mediante Antliâ pnevmaticâ ſubtractus fuit, imponitur, protinus conſpicitur inſignis agitatio atque ebullitio,

nec

nec non ſpumaſcentia ipſius Salivae, ſicuti contingit in aliis liqvoribus ſpirituoſô elementô imbutis: Etenim demtô ambiente athmoſphærici äeris pondere tenues & elaſticæ Salivæ particulæ libertatem ſeſe expandendi & egreſſum moliendi acqvirunt, inde poſtmodum dependet dicta ebullitio. Item, inquit dictus Autor: ſubtilisſimum illud principium eſt ſalino-ſulphureum, utpote ſpiritus ex Salivâ putrefactâ certâ enchiriſi deſtillari poteſt, qui metalla adoritur, ipſum aurum nigredine afficit, & â ſecretioris Chymiæ amatoribus pro verô menſtruô univerſali venditatur &c. Et Chriſtianus Rœperus *Diſput. de Salivat. Critic. in morb. acut. & Chronic. cap. 1. p. 8.* pro ſpirituoſitate Salivæ idem Hoffmanni Experimentum allegat: notabili, inqviens, penetrantia ac ſpirituoſitate eſſe ſtipatam Salivam, experimentum Hoffmanni phyſicum nos convincit, quô liquidum hoc vacuo impoſitum omni äere externô abſumptô notabilem ebullitionem à ſpiritualis ſubtilis äereo-æthereæ ſubſtantiæ in eô hoſpitantis expanſione curioſi ſpectatoris oculis exhibet, æqve ac cernitur in ſpiritu vini, aliisque liquoribus ſpirituoſis &c. Plura argumenta pro Salivæ ſpirituoſitate ibidem adducuntur. Imò Salivam è nervoſô genere profundi prolixè defendit Thomas Wharthonus *Adenograph. cap. 1. p. 123.* Cui tamen capite ſecundo contradicetur.

§. 14. Poſtqvam in antecedenti Paragraghô phænomeni illius, cur ab aſpectu, vel odore, vel reminiſcentiâ grati alicujus cibi utplurimum copioſa Salivæ quantitas in buccam affluere ſoleat, mentionem fecerimus, talemque cauſam plerique Autores ſpiritibus adſcribant, hoc locô aliorum quoque ſententiam & conſenſum inſerere liceat. Etiamſi enim vulgus hunc humorem ſimul cum appetitu ex Ventriculô aſſurgere ſtatuat, alii tamen Autores, uti dictum, talem Oris madefactionem potiùs â copioſiori ſpirituum in nervos glandulares influxu derivant: Hinc dicit Theodorus Craan

curà Viſu grati cibi copioſa Saliva in os affluat?

D *Diſſert.*

Diſſert. de Homin. cap. 3. p. 10. Non ſeqvitur, ex viſu cibi grati aquoſa materia in os copioſisſimè defertur, ergo ex ventriculo hæc aqua aſſurgit: minime provenit hæc ſalivæ copia tunc temporis in ore ex vaſis ſalivalibus intra os diſperſis, quatenus hic conſpectus cibi grati cauſat in nobis affectum animi, quo ſpiritùs animales copiosè nimis ex capite ad palatum & oris partes internas determinantur, qui ſuo influxu glandulas in ore ſitas ſatis copiosè ita comprimunt, ut ſuccum in iis contentum exprimant & excludant. Et Joſephus Lanzolus *de Saliva cap. 1. pag. 16.* inquit: Quare magnus fiat Salivæ proventus in ore ex ſolo cibi grati aſpectu, vel etiam ejus auditâ deſcriptione, qværunt nonnulli curioſiores Phyſici: fieriqve hoc putat Craanenius, qvatenus conſpectus & imaginatio cibi grati cauſat in nobis affectum animi; Verùm ſuppoſitô, aliquos nervos ad ſalivales glandulas pervenire, ipſasque, ut docet Stenonius, motu poſſe gaudere, dicendum eſt tamen, phænomenon ad glandularum motum ſalivalium ſpectare; ex illa enim viſione aut deſcriptione grati edulii fit motus in ſpiritibus animalibus, unde major pariter motus in glandulis ſalivalibus habetur, ex quô motu copioſus Salivæ proventus per proprios ductus in os exſtillat, hinc movere Salivam ajunt. Sic Autor quidam Gallicus, Anonymus, ad quæſtionem: pourquoy l' eau vient à la bouche à l' odeur d' un morceau delicat, ou à la veüe de quelque choſe, qui a flatté le gout? reſpondet: que comme les Eſprits, qui ſont dans les nerfs du Nez & des Yeux, ne ſçauroient étre conſiderablement ébranlez par l' odeur de quelque morceau delicat, qui les frappe, ou par les eſpeces de quelque choſe, qui a flatté nôtre gout, ſans que cet ebranlement paſſe bientôt à la bouche, il arrive, que les conduit ſalivaires, qui ſont alors presſez par la Contraction des Anneaux nerveux, qui les environnent, font couleur la ſalive, qui eſt rendüe plus liquide par les Eſprits, qui ſ'y mêlent

lent alors, & qui la ſont quelque fois petiller. vid. Journal des Sçauans *Tom. VIII. p. m. 94.* Haud negat etiam Johannes Bohnius, fercula appoſita delicatiora aut horum recordationem hunc uberiorem Salivæ in os fluorem juvare, ſpiritus animales excitando & ad oris pariter ac reliquas primarum viarum glandulas determinans, hinc lymphæ ſecretionem accelerans. v. Joh. Bohn. *Circul. anat. phyſiol. Progym. VIII. p. 128.* Et Franciſcus Zypæus *Fundament. Medicin. Part. II. cap. 3. Art. 12. p. m. 106. ſeq.* ita explicat: Ubi grati aliquid olfacimus, aut videmus, vel avidè aliquid appetimus, copioſius in os exilit Saliva, quia nervi paris vagi non tantum propagines ad ductus glandulasque ſalivales demittunt, verùm etiam aliquos ad nervos olfactorios opticosque, unde facto in hos influxu fortiore, augetur & ille in nervis paris vagi, quô ulterius fibrillarum contractione ductus ſalivales anguſtantur & Salivam ejiciunt. Quod autem hactenus allegati Autores mecum ſpiritibus adſcribunt, illud â naturâ providâ petit Georgius Philippus Neuterus *Phyſiolog. cap. 4. p. 156.* quamvis, inquiens, Salivæ fluxus in oris cavitatem ſit perpetuus, majori tamen copiâ tempore manducationis affluit; cujus quidem rei cauſam vulgo â motu maxillarum derivant, quôd ſcilicet ob earundem motum glandulæ compreſſæ majorem Salivæ copiam fundere cogantur: quæ ratio etſi non adeò ſit contemnenda, potior tamen mihi videtur eorum ſententia, qui id exinde fieri exiſtimant, quod tempore maſticationis ad diluendos & ſolvendos cibos major requiratur Salivæ quantitas; hinc etiam Naturam, Corporis præſidem, majorem Salivæ copiam ad oris cavitatem mittere: nec etiam motum maxillarum ad exprimendam Salivam è glandulis ſemper neceſſariam eſſe, ſed Salivam ſæpius, auditô ſaltem grati ferculi nomine, magnâ copiâ in os infundi, manifeſtô indiciô, Salivam propter certum finem â Principiô corporis vitali ad

oris cavitatem mitti. Et *pag. 214.* idem Autor mechanicam Salivæ, ſeu per maſticationem factam, excretionem tribus rationibus refellit, 1) quod mentione ſolùm cibi grati factâ magna copia Salivæ in oris cavitatem effluat, unde etiam Germanorum nota eſt formula, **Man hat mir das Maul wäſſericht gemacht.** 2) quod Cibis ingratis ore aſſumptis, etiamſi diu maſticentur, Salivæ affluxus ſenſim ceſſet, ita ut minùs commodè deglutiri queant, & nauſea excitetur, unde Germani dicunt, **Man werffe den Biſſen im Munde herumb, man könne ihn nicht hinunter bringen.** 3) quòd etiamſi maxillæ extra maſticationis tempus pro lubitu ſatis diu moveantur, Saliva tamen tantâ copiâ, ac in maſticatione ipſa, in oris cavitatem non effunditur. Quare potiùs concludendum eſt, naturam ſemper cùm intentione & ob certum finem agentem, tempore maſticationis ideò majorem Salivæ copiam mittere, ut cibi eò melius dilui & ſolvi queant.

Salivæ an inſipida?

§. 15. Cum etiam juxta hactenus recenſita, Experimentorum, circa Salivæ ſaporem, tanta ſit differentia, ut, ſepoſitis præconceptis opinionibus, Autorum alii acidum, alii ſalinum, & quidem modò acidum, modò alcali, alii utrumque ſimul ſive ſalſum, in eô obſervarint; præter hos vero alii Salivam è jejunô ore collectam planè inſipidam, vel cum Albertô Kyperô *Anthropolog. Lib. 1. cap. 16. pag. m. 386.* modicè dulcem annotarint, nemo nobis vitio vertet, ſi ſanorum atqvè jejunorum hominum, imprimis autem recens & quidem ex matre ſanâ, natorum Infantum ſalivam nullô ſapore imbutam, ſed prorſus inſipidam, nec adeò viſcidam, nihilominus tamen ob ſpiritûs, ſecundum hactenus allegatos Autores, in magnâ quantitate, in eâdem latitantes, mirè penetrantem atque menſtruum animale univerſale, pro variis alimentorum particulis, tàm acidis, quàm ſalinis, ſulphureis & viſcidis diſſolvendis per ſe idoneum eſſe credamus. Quoad inſipiditatem Salivæ conſentientes reperimus quosdam

tum

tum veterum, tum recentiorum Autorum; ex quibus ſcribit Hieron. Mercurialis *de Excrement. Lib. 3. cap. 3. pag. m. 194.* ante omnia ſcire oportet, Salivam, quæ naturalis eſt & in homine verè ſanô reperitur, eas habere conditiones, ut nec quantitate excedat, neque ullum ſaporem habeat, & *p. 198.* inquit, hanc Salivæ inſipiditatem ejus ſtatum naturalem indicare, ſapores verò ſecundum Galenum *de Loc. affect. cap. 7.* varios humores ſtomacho ineſſe declarare. Secundum Melchior. Sebiz *Specul. Medicin. practic. Tom. I. Part. 2. Sect. 4. cap. 27. p. m. 577.* Saliva eſt duplex, naturalis & præter naturam; naturalis in ſanis eſt corporibus nullâ extraneâ qualitate infecta, ſed perinde quaſi aquoſa guſtui offertur; non naturalis varia eſt, ſaporis, coloris & conſiſtentiæ ratione: nimirum acris, acida, ſalſa, amara, &c. Ex juxta Jacobi Primeroſii *Enchirid. medic. pag. m. 152.* Saliva â ſapore eſt inſipida, dulcis, ſalſa, amara, acida, ſecundum varietatem humorum, qui ſalivæ commiſcentur. Salivam inſipidam eſſe & præter naturam nunc ſalſam, nunc acidam, nunc amaram obſervari ſtatuit Franciſcus Sylvius *de Method. medend. cap. 9. §. 7. fol. m. 49.* Item Hermannus Boerhavius *Inſtitut. med. §. 44. p. m. 16.* ſanis ſalivam inſipidam tribuit. Autor Tractatus Gallici, *Eſſais d' Anatomie Diſc. 8. pag. m. 91.* Salivam dulcem ſeparari ſtatuit, les ruiſſeaux, inqviens, ſe dechargent d' une eau douce & transparente. Isbrando de Diemerbrock *Anatom. Lib. 3. cap. 24. fol. m. 435.* Saliva in ſanis per ſe nullum habet ſaporem & odorem. Daniel Tauvry *Anatom. nov. rat. Part. 1. cap. 1. p. m. 11.* non negat, in certis morbis, v. g. Lue venereâ & Scorbuto Salivam evadere poſſe acidam, imò corroſivam; in ſtatu verò naturali illam inſipidam eſſe aſſerit. Theodoro Zwingero *Faſcicul. Diſſertat. medic. Diſp. 8. de Saliv. ſtat. Part. I. Sect. 2. p. m. 365.* Saliva tenuis, limpidus & inſipidus humor dicitur; & Fridericus Hoffmannus *Diſſert. de neceſſar. Saliv. inſpect. §. 2. p. 4.* Salivam fluorem limpidum, inſipidum, valdè activum nominat.

Et §. *15. p. 26.* ſecundum naturam omnis manifeſti ſaporis expertem eſſe Salivam, idem dicit. Juxta Joſephum Lanzonum *de Saliv. cap. 1. p. m. 9.* Saliva eſt lympha crasſior & manifeſte inſipida. Inquit etiam alius Autor Gallicus, Alethe-us, La ſalive doit êſtre naturellement inſipide, a finque le palais & la langue puiſſent juger ſanement de leur Objet, ſans aucune preoccupation. *v. Journal de Sçavans Tom. IV. An. 1676. pag. m. 196.* Et ſecundum Theodorum Zwingerum *l. a. p. 373.* Sapor in Salivâ deprehenditur inſipidus, quem â quantitate particularum flexibilium & aqvoſarum Salivæ ſubſtantiam componentium, non inepte derivant. Imò Saliva vitrô excepta per diem ſi reſervetur, inſipida & inodora percipitur. vid. Ant. Nuck *Sialograph. cap. 2. p. 41.* Lympha & Saliva vix ac ne vix quidem admittit differentiam, ſi utrasque lapide Chymiæ lydiô probaveris, inquit Joachimus Georgius Elsnerus *v. M. N. C. Dec. I. An. I. Obſ. 57. p. m. 155.* Salivæ tamen examini chymico non eſſe fidendum, judicat Jacobus de Sandris *de Sangvin. ſtat. cap. 3. p. m. 69.* Salivæ, inquiens, conditio â tantis mutatur, quod, ſi ab aliquô animali excepta chymicæ analyſi ſubjiciatur, vix determinari posſit, qualis in ſingulis naturaliter eſſe debeat; & Chymiam ipſam infidum examen exqvirenti præbere, quia ignoratur, an componat, an reſolvat, manifeſtô patet; Id circò ab aſſertionibus allatis aliquid certi eruere, infida res eſt. Nihilominus tamen ita pergit idem Autor: Ut autem ab incertis certa diſtingvamus, & illa ab his veluti face accensâ illuſtrentur. Saliva, eſto, plerumque manifeſtetur inſipida, ſummæ activitatis eſt menſtruum, ſiquidem ſolidisſimos cibos, lapides, oſſa, ferri fragmenta &c. diſſolvere valet, quinimò Mercurium, metallorum Protheum, extingvit, cum quô tanta eſt hoſtilitas, ut extra noſtrum corpus, veluti catenis devinctum, per tumentes fauces violentisſimè arripiat. Talis profectò ingentisſima vis certis activioribus particulis ineſt, quæ licet intra

aqve-

aqveum liquorem abſcondentur & ſenſum effugiant, iſtius tamen vehiculo, dum intra ingeſtorum poros ſe inſinuant, ita invicem augent vires, quòd validisſimos ſolutionis effectus in ipſis producunt, eô modô, quô in pulvere fulminante, minimæ Salis Tartari, Nitri & ſulphuris particulæ invicem commixtæ maximâ vi pollent, & quælibet repagula, etiam validisſimi æris, permeant & diffringunt. Attamen Johannes Jacobus Waldſchmied *Inſtit. med. cap. 3. pag. 15.* Salivam equidem inſipidam videri concedit; plures tamen in receſſu habere particulas volatiles, acidas & ſalinas, quæ ab effectu facilè probari & oſtendi poſſent, defendit.

§. 16. Qvamvis autem Salivam per ſe & in ſtatu naturali pro inſipidâ habeamus, minimè tamen negamus, ſæpisſimè tum infantum recens natorum, tum adultorum ſalivam ſalibus acribus & corroſivis imprægnatam obſervari; ſiquidem illis a parentibus morboſis, aut nutricibus ſcorbuticis atque venereis, &c. â primâ conformatione & deinceps ab aſſumptô nutrimento talia communicari, his verò ab alimentorum particulis glutinoſis ſeu viſcidis, acidis, ſalinis, dulcibus, &c. pariter ut tota reliqua ſangvinis & ſeri maſſa, imprægnari atque corrumpi poſſunt. Unde etiam in diverſis ſubjectis, & pro diversô tempore, imò in eodem quandoque ſubjectô, tum ratione aſſumptorum, tum ratione ſtatûs ſani & morboſi, per Analyſin chymicam, aut per alia experimenta, Autores modo ſalinum, modò acidum, interdum etiam neutrum ſaporem in Salivâ obſervâſſe, talemque adhuc quotidie ab aliis obſervari, libenter concedimus. Siquidem Militis ſummè podagrici ſputa ad Tartari conſiſtentiam concreta in magnâ copiâ collecta Theodoro Kerckringio, ſecundum artis chymicæ dictamina eadem in elementa ſua reſolventi, primùm dederunt ſpiritum quendam inter ſpiritum Tartari & ſalis armoniaci quodammodo medium, acidiorem nimirum illô, hôc mitiorem. Oleum ab oleô Tartari

in morbos a ſalia acria

Salivæ deſtillatio.

Tartari vix potuit diſtingvi, tam exactè illud colore, fœtore & conſiſtentiâ retulit; nec ſal ex capite mortuô extractum longè ab eôdem Sale Tartari abludit, niſi quòd ſapore quodam extraneô infectus ingratam quandam ſtomacho peperit nauſeam. vid. Theod. Kerkring. *Spicileg. anatom. Obſ. 28. p. m. 66. ſeq.* Salivam ſalino-acidam & ſummè corroſivam in Infante Islebienſi, in cœteris optimè ſanô, annotavit Ambroſ. Stegmannus; Applicatus ſcilicet hic puerulus, alterô poſt excluſionem die, mammillis maternis, adeò exulceravit illas, ut mater ob exqviſitisſimum dolorem ad lactandum longè poſt inepta extiterit. Quod infortunium adhuc ſex aliæ nutrices, una poſt alteram, expertæ ſunt, quarum ad unam omnium mammillæ ita quoque fuerunt exulceratæ, ut nulla ultra tertium diem infantem lactare ſufficiens fuerit. Et quod mirandum, in Infante nullum ullius exulcerationis veſtigium apparuit. *vid. M. N. C. Dec. III. An. 4. Obſ. 106. p. 223. ſeq.* Vir quidam nondum triginta annorum Salivæ non ſolùm copiam inconſvetam in ore notavit, ſed & tantam Salivæ acredinem perſenſit, ut æquè lingva, palatum & partes vicinæ, inde eroſæ, ac lapides, in quos illam projecit, hinc inde excavati fuerint, juxta verba Viti Riedlini *Linear. medic. Ann. 1697. Menſ. April. Obſ. 7. p. 221. ſeq.*

Salivâ dulcis. §. 17. Nonnunquam etiam, pro conſtitutione totius maſſæ humorum, Saliva alias qualitates præ ſe ferre obſervatur. Salivam enim adeò dulcem in Virgine annotavit Vitus Riedlinus, ut ipſa omnia Saccharô tincta & obducta firmiter crediderit, atque eidem ferendæ ſe parem ampliùs non eſſe dixerit. Vit. Riedlin. *l. a. An. 1695. Menſ. Auguſt. Obſ. 13. p. m. 242.* Aliud Salivæ ſaccharinæ exemplum obſervavit Olaus Borrichius in Eccleſiaſte quodam, cœtera ſanô & temperamenti ſangvinei, qui Salivam ſuam jam diu ita dulceſcere ſenſerat, ut, licet ille acidis delectaretur, cum ſaccharô comparari potuerit vid. *M. N. C. Dec. I. An. 3. Obſ. 237. p. 426.* Poſt tumo-

tumorem capitis & vultûs ſputum dulce annotavit idem Borrichius in matronâ ſcorbuticâ. vid. Th. Bartholin. *Act. Hafnienſ. Vol. IV. Obſ. 72. pag. m. 175.* & Theoph. Bonet. *Medicin. ſeptentr. Lib. 2. Sect. 3. cap. 1. & 2. fol. m. 319. ſeq.* In Virô literatô, homine macilentô, hypochondriacô-ſcorbuticô, arthriticô, cogitabundô, poſt febrem tertianam, ſputationem perpetuam & imprimis ſaporem cum nauſeâ excesſivè dulcem, ita ut, quæcunque aſſumeret potulenta vel eſculenta, etiam acida, amara, intensè ſalſa, dulci tamen ſapore ipſi imbuta viderentur, obſervavit Johannes Burgius. *vid. M. N. C. Dec. II. An. 3. Obſ. 172. p. 337.* Item poſt febrem tertianam, brevem quidem, in ſe ipsô ſaporem dulcem inveniſſe refert Salomon Reiſelius. *ibid. An. 8. Obſ. 58. p. m. 148.* ubi quoque in muliere poſt qvartanam tertianariâ faſtidioſam ejusmodi dulcedinem ſe notâſſe ait. Ibidem etiam Monialis cujusdam Wormatienſis, quæ, poſt dulcium uſum, per ſeptimanas aliquot dulcedinem quandam ad nauſeam usque in ore ſenſit, hiſtoriam recenſet. Civis quidam Heilbrunnenſis, cùm per ſcalas ruens occiput vehementer concuſſiſſet, curatus nihil aliud patiebatur inſolitum, præterquam quod ſaporem nullum, niſi dulcem, quicquid etiam guſtaret, perciperet, & imprimis in latere, ubi caput maxime læſum fuerat, juxta Johannis Matthæi Fabri obſervationem, *M. N. C. Dec. II. An. 9. Append. pag. 46.* Bina exempla Salivæ dulcis annotavit etiam Chriſtianus Franciſcus Paullini *Obſervat. med. phyſ. Cent. I. Obſ. 81. pag. m. 96.* & quidem alterum de quodam amicô, qui circa plenilunium frequentiori & dulci prorſus ſputo cum Catarrhis infeſtabatur; alterum de Mulieris Wiſmarienſis extremè ſcorbuticæ guſtu mellitô. Cauſam hujus dulcedinis Salivæ proximam juxta Theodorum Zwingerum *l. a. p. 442.* conſtituunt plura globuloſa corpuſcula, ſed molliter aculeata, ex oleoſis acidisque ſubtilibus, inter ſe peculiari ratione cum ſerô permiſtis, conſtantia, & liquori ſalivali immixta: hæc enim

E mol-

molliter fibrillas lingvæ nerveas titillando ſaporem præciſè dulcem animæ offerunt, &c.

Saliva limpida. §. 18. Color Salivæ, uti notum, eſt limpidus, oriundus â plurimis particulis aqveis aliisve ita inter ſe ſitis, ut radii luminoſi eô modô, quô in aquâ communi, nimirum cum refractione quadam reſiliant, juxta eundem Autorem *l.c-p.373*: Bene tamen admonet Joſephus Lanzonus *de Saliv. hum. cap. 1. p. 3.* limpidum hunc liqvorem colori & perſpicuitati aquæ aliqvantulum cedere, cum lucis radii in Salivâ quam in aquâ paulò majorem ſubeant mutationem. Qvandoqve tamen aliis quoque coloribus tincta apparet. Sputum enim cœruleum ſpumoſum & viſcidum, ita ut quaſi ſuccô Cyani ſeu Indigô eſſet tinctum, in fœminâ obſervavit Salomon Reiſelius *M. N. C. Dec. I. An. 6. & 7. Obſ. 87. Schol. p. 93.* Sputum coloris nigricantis & obſcurè cœruleum in febre malignâ annotavit Johannes Francus *Herb. Alleluj. cap. 5. p. m. 322.* Ictericos Salivam ſeu ſputum flavô colore tinctum rejicere, non tamen de amaritie conqueri, res nota eſt. vid. etiam Vit. Riedlin. *Linear. medic. An. 1697. Febr. Obſ. 7. pag. m. 88.* ubi dicit, adeò haud rarò Icterum omne, quod in corpore humanô reperitur, ſerum, flavô colore tingere, ut non ſolùm tota cutis eôdem infecta conſpiciatur, ſed & talis è naribus mucus emungatur, ipſaque in ore Saliva tincta rejiciatur. In Sulpitio Tombeſio morbô regiô laborante totus ſangvis fuit luteus, excrementa lutea, lutea ſputa, urinæ luteæ, annotante Braſſavolo. v. Marcell. Donat. *Hiſtor. med. mirac. Lib. I. c. 9. p. 74.* ſputum flaveſcens in puero tredecim annorum vidit etiam Andreas Petermannus. v. ejusdem *Diſput. de Icter. ex Calcul. Veſic. Fell. Lipſ.*
rubicunda *1696. habit. cap. 2. §. 6.* Incolæ Regionis Sinenſis, Quantung dictæ, ſemper Salivam ſeu ſputum rubicundum atque ſangvineô colore tinctum ideò exſpuunt, quia perpetuò folia Betel & Areka cum Calce parata in ore habent, eademque mandunt; unde Saliva hanc tincturam contrahit, uti refert Johan-

Johannes Neuhof *Itinerar. Sinic. p. m. 47.* Tam ratione coloris, quàm conſiſtentiæ huc etiam referri poteſt exemplum Mulieris, poſt fœtûs ablactationem ſalivam lacteam habentis, vid. Joh. Dolæi *Epiſtol. 2. ad Waldſchmied. p. m. 57.* vid. etiam Ant. Nuck. *Sialograph. cap. 2. p. m. 49. ſeq.* *lactea*

§. 19. Ratione Conſiſtentiæ Saliva in ſtatu præternaturali non modò nimis viſcida, ſed quandoque etiam calcea evadit, ſiquidem Salivæ, podagrici cujusdam militis, Calcis conſiſtentiam acqvirentis exemplum paulò antè ex Theod. Kerkringii *Spicileg. anatom. Obſ. 25. pag. m. 66.* adduximus; Et Roſinus Lentilius *M. N. C. Dec. II. An. 4. Obſ. 160. Schol. p. m. 311.* Medici cujusdam meminit, qui dum feriò & diutiùs locutus eſt, Salivæ guttas quaſi per Siphonem eructavit, quæ continuò in albisſimam calcem concreverant. Quandoque etiam Salivam viſcidam in ipſis ductibus ſalivalibus vel circa eorum orificia in concretum lapidoſum magis minusve durum abire, teſtantur Exempla Calculorum ſub & in lingvâ repertorum, quorum non pauca apud Autores Medicos occurrunt. Tales ſcilicet Lapillos ſublingvales bis obſervavit Gerardus Blaſius, & quidem unicum in Chirurgô quodam, poſtquam tuberculô ſatis notabili eoque dolorificô per aliquot dies laboraverat, rupto eô ſe exhibentem; plurimos verò ſuccesſivè ſe manifeſtantes, ſic ut in locum ejus, quem extraxit Chirurgus, illicò alius ſuccederet in Juvene quodam. vid. Gerard. Blaſii *Obſervat. anat. in Homin. p. 119. & Obſ. med. p. 81.* ubi dictus Autor de ipſorum ortu dubitans determinare non vult, an hi Calculi in ductu ſalivali, an verò in glandularum poris hæſerint; qvamvis priori magis accedat, cum præprimis dicti lapides albicantes, inæquales, teretes, poroſi fuerint. Calculum ſubter lingvam proſilientem cum pluribus minoribus ſubſeqventibus annotavit Roſinus Lentilius *vid. M. N. C. Dec. III. An. 5. & 6. Append. p. 91.* Et *ibid. Obſ. 242. pag. 573.* Vitus Riedlinus Calculum ſublingvalem magnitudine fabam minorem

Salivæ conſiſtentia calcea.

Calculi ſublingvales.

norem

norem æquantem, cæteraque exactè cum illis, qui per veſicam excernuntur, convenientem a Chirurgô extractum communicat. Olivæ majoris magnitudine Calculum ex tumore ſub lingvâ extractum in mercatore Genevenſi obſervavit Emanuel König v. *M. N. C. Dec. II. An. 10. Obſ. 116. p. 210.* Chirurgus Gorticenſis in fœmina, diù tumorem ſub lingvâ ſummè dolentem cum loqvelæ difficultate conjunctum ſuſtinente, binos lapillos forcipe prehenſos extraxit poroſos, albicantes, fabæque minoris magnitudinis, referente Ehrenfrido Hagendornio *Hiſtor. med. phyſic. Hiſt. 71. p. 105. ſeq.* Sub lingvâ Tibicinis in tumore aperto calculus bina piſa magnus teresque cum are facta atque ex corticata Lauri baccâ ſimilitudinem habens, repertus atque delineatus eſt à Johanne Kentmanno *de Calcul. Obſ. 3. p. 3. ſq.* Lapides duos, rugoſos & quaſi arenulis acutis conſtantes, quorum unus nucem juglandem æquavit, alter verò eandem ſuperavit, Chirurgus Caſtrenſis cuidam extraxit, v. Pet. Borell. *Obſ. med. Cent. 2. Obſ. 17. p. 122.* Calculum oblongum ſub lingvâ poſt diuturnos cruciatûs prodire vidit Felix Platerus *Prax. Tom. II. cap. 7. p. 284* E glanduloſa illa carne, quæ lingvæ ſubjecta eſt, exemptos lapides ſe vidiſſe refert Franciſcus Tidicæus *Microcoſm. Tract. 6. p. m. 417.* Plura ejusmodi exempla Calculorum ſub & in lingvâ repertorum in noſtra c. D. edenda Lithologiâ recenſentur. Pro causâ autem Calculorum ſublingvalium Lympham viſcidam, à quâ Ranula ortum ſumit, agnoſcit Johannes Baptiſta Verduccius dans la Svite de la Pathologie de Chirurgie *cap. 14. p. m. 746.* his verbis: La Tumeur, que l'on appellelle Epenavilette, n' a point d' autre cauſe, qu' une limphe epaiſſe, qui s' eſt arretée en paſſant avec le ſang, dans les petits Vaiſſeaux, qui ſont ſous la langue. Cette lymphe devient ſemblable à du blanc d' oenf; la quelle matiere ſe petrifiant quelque fois, il ſe forme des petites prierres, que l' on trouve ſous la langue, ſur tout lorsque les particules les plus ſubtiles de cette limphe

s' etant

s'etant evaporées par l' inſenſible tranſpiration, il ne reſte que des particules terreſtres, qui ont des figures propres à ſembarraſſer enſemble, pour faire un corps dur; & comme toutes ces particules demeurent fort long temps en repos, elles ont le temps de ſe petrifier. Annon autem etiam ejusmodi Calculi a Salivâ lenteſcente atque in ductibus ſalivalibus vel circa eorundem orificia ſtagnante, derivari posſint, nullus dubio, cum præſertim juxta Theodor. Kerking. *Spicileg. anat. Obſ. 28. p. 66. ſeq.* in quodam podagrico ſputa materiæ podagricæ ſeu Calcis conſiſtentiam acquiſiverint, ut Kerkringius ingentem ſputorum ad Tartari conſiſtentiam concretorum copiam colligendam curaverit.

§. 20. Non autem ſolummodò particulas terreſtres & calculoſas, ſed ſubinde etiam animalcula ſeu vermiculos in Salivâ annotârunt Medici; Salivam enim verminoſam in adoleſcente quodam Bononienſi octodecim annorum Lue venereâ infectô obſervatam legimus in Chriſt. Franc. Paullini *Obſerv. med. phyſic. Cent. 2. Obſ. 58. p. m. 222.* Et *Cent. 4. Obſ. 10. p. 415.* aliud exemplum extat de Richburgi Comitiſsâ ab Oldenhuſen, ſorore religiosâ, in cujus ſputô, ore rejectô, vermiculi albi, ut in caſeo, manifeſtè viſi ſunt. vid. etiam *M. N. C. Dec. II. An. 4. App. p. 195.* it. *An. 5. App. pag. 26.* Salivam vermiculis ſcatentem Scorbuticus quidam exſpuit, teſte Johanne Dolæo *M. N. C. Dec. I. Ann. 9. & 10. Obſ. 130. pag. 305.* & Theophil. Bonet. *Medicin. Septentr. Lib. 2. Sect. 3. cap. 3. fol. m. 320.* De Sputô verminosô in vetulâ decrepitâ tota ſcorbuticâ, vid. Chr. Franc. Paullin. *de mort. verminoſ. §. 38. p. m. 76.* *Verminoſa.*

§. 21. Quantam denique Salivæ copiam in ſtatu naturali conſtitutus homo unô die ſecernat, non adeò liqvet; & quamvis Joſephus Lanzonus *Diſſertat. de Saliv. human. cap. 2. pag. m. 38. ſeq.* ſcribat; ad quantitatem diurnam in humanô corpore ſeu in viro adultæ ætatis, ſalivalis humoris in ſtatu naturali duodecim horarum ſpatiô uncias decem aut libram *Salivæ quantitas*

unam integram Salivæ ſecerni, cujus tamen ſalivalis humoris pars exſpuatur, & alia pars deglutiendô Ventriculo tradatur atque cum cibis miſceatur; vix tamen ab omnibus tanta Salivæ quantitas in ſtatu ſanô expectanda erit; interim in ſtatu morboſô quandoq; majorem, quandoque minorem Salivæ copiam, interdum etiam nullam planè ipſius ſecretionem obſervari concedimus. In ſtatu ſcilicet præternaturali, interdum etiam naturali, immoderata Salivæ ſecretio nimisque frequens excretio ſeu Ptyaliſmus obſervatur; quali Ptyalismô ſingulari atque moleſtô laboravit vir quidam nobiliſſimus in Daniâ; quotiescunque enim cibum ſumſit, aut quamprimùm cibi orditus eſt maſticationem, adeò copiosè ſputavit, ut ſputi torrentem ante pedes ſtagnare crederes; finitô autem prandiô ſtatim ceſſavit Ptyaliſmus. vid. Thom. Bartholin. *Hiſtor. medic. Cent. 3. Hiſt. 77. p. m. 153.* Refert etiam Johannes Nicolaus Binningerus *Obſerv. medicin. Cent. 1. Obſ. 10. pag. m. 12.* ſe ſputatione ferè continuâ dierum aliquot ſequelâ correptum fuiſſe, noctu ita invaleſcente, ut, dum decumberet, ex ore reclinatô ſtillârit aqua limpidiſſima, inſipida, ac ſi è gutturniô indeſinenter decideret. Id quod à pravâ concoctione, pedumque refrigeratione deducit. Ptyaliſmum etiam frequentem obſervavit Baldaſſer Timæus à Güldenklee *Lib. 3 caſ. 4. p. m. 114.* De Studioſô, qui lingvam manè attollens lympham copioſam, rivuli inſtar, extra os profundebat, vid. Thom. Bartholin. *Epiſtol. medicin. Cent. IV. Epiſt. 27. p. m. 116.* Fœmina nobilis quadraginta quinque annorum, temperamenti phlegmatici, per octo menſes Ptyalismô vexabatur, ita ut nonnunquam, ubi per horæ ſpatium ſedebat, materia exſcreata in terrâ vel pavimentô flueret, cui inſignis capitis dolor cum hebdomadali ferè alvi Obſtructione conjunctus fuit; â quô tamen malô unà cum moleſtis alvi obſtructionibus poſtmodum, potu Cereviſiæ Naumburgenſis, liberata immunis evaſit. v. Theoph, Bierling. *Theſaur. theoret. pract. Caſ. 65. p. m. 851.*

magna,

Cujus-

Cujusmodi exempla ſæpisſimè occurrunt, imprimis in Scorbuticis & Hypochondriacis, qui vulgò ſputatores audiunt. Salivationem artificialem ſeu largiorem Salivæ profluxum in Cane obſervare licet, ſi venæ jugulares, ſubductô iis filô, arctè ligantur; hôc enim modô poſt aliquot horas partes omnes ſupra ligaturam mire intumeſcunt, atque per duos dies non ſolùm lacrymæ copioſiùs fluere, ſed & plurima Saliva ex ore profluere ſolet, non aliter, quàm ſi Mercuriô aſſumptô fluxus ille concitaretur, juxta Obſervationem Richardi Loweri *Tr. de Cord. cap. 2. p. m. 124.* vid. etiam Mangett. & le Cleri *Biblioth. anatom. Tom. II. fol. m. 99.* vid. etiam *ſeq. Capit. §. 5.* & Anton. Nuck *Sialogr. cap. 2. p. 26.* Ptyaliſmum vehementisſimum in ſeipsô annotavit Thomas Mermannus, hypochondriacus, *Conſultat. & Reſponſ. med. Lib. I. Conſult. 10 fol. m. 33.* ad Amicum ita ſcribens: Ptyaliſmus ſeu Saliva mihi alioquin familiaris usque adeo aucta eſt, ut vix, donec ſex vel octo verba proferantur, intermittat, mihique tantum non vitæ tædium afferat; noctu enim & ſomnum prohibet & obrupente illô ad tracheam defluit, ſubitæ ſtrangulationis periculum ac metum adducens. Inde pectoris anguſtia, reſpiratio difficilis ac denſa, quæ raſcatione validâ ac longâ, paucæque pituitæ crudæ, vitreæ, tenuisſimæ rejectione miteſcit; perdurante interim Salivæ, ſeu aqvei humoris ſpuitione nunquam intermiſsâ, ac ſupra modum moleſtâ ac intolerabili. Plura de Salivatione critica vide infra *p. 38.*

§. 22. Defectûs Salivæ exemplum refert Petrus Borellus *Cent. 2. Obſ. 68. p. m. 167.* de Medico quodam Milhavenſi, qui nunquam ſputum neque mucum ejecit, licet temperamentô pituitosô & obeſo eſſet, & tamen optimâ frueretur ſanitate. Cujus Salivæ planè deficientis cauſa proxima à ſecretione ejusdem in ſuis glandulis penitus inhibitâ derivanda videtur. Interdum etiam tubulorum ſalivalium compresſio Salivæ in os influxum impedit, quale exemplum annotavit Antonius *Salivæ defectus.*

Nuck

Nuck. *de duct. Salival. nov. cap. 3. p. m. 76.* Ductus, inquiens, ſalivales â tumore compreſſos nuperrimè in puellâ undecim circiter annorum obſervare licuit; huic â tumoribus, ductus ſalivalis ſiniſtri lateris, tam ſuperior, quàm inferior in tantum comprimebatur, ut tranſituræ Salivæ via præcluderetur, & ægra os in totum ferè aridum haberet, adeò ut Salivæ pauxillum tantùm Ventriculo per deglutitionem tradere poſſet. Franciſcus II. Rex Galliarum, per nares mucore nunquam emiſsô, raro per os ſcreatu purgabatur, decumbente interim in auriculam excrementorum colluvie, uti ex Thuano refert Johannes Jonſton. *Thavmatogr. Claſſ. 10. cap. 5. Art. 2. pag. 465.*

CAPUT II.

DE

SALIVÆ FONTIBUS.

§. 1.

An Saliva è Ventriculô aſcendat?

SCaturiginem Salivæ Veteres equidem Autores ex Vaporibus è Ventriculô ad Caput adſcendentibus, ibidemque reſolutis derivabant; quibus ex recentioribus annumerari poterit Renatus Carteſius, qui *Tractat. de Homin.* §. *11. pag. m. 15.* Vapores facilè per Oeſophagum in os aſcendere atque ibi Salivam componere poſſe ſcribit. Hunc tamen Carteſii errorem refutat Daniel Tauvry *Anat. renov. Part. 1. cap. 1. p. m. 8. ſeq.* ubi eum ſimul excuſat, ſi Carteſio, inquiens, hæ ſcaturigines Salivæ innotuiſſent, nunquam ſibi imaginatus fuiſſet, eam ex vaporibus è Ventriculô aſcendentibus & in Palatô condenſatis oriri, imprimis ſi conſiderâſſet orificium Stomachi â Sphinctere perpetuò exactiſſimè clauſum teneri. Nimis enim erectæ erat indolis, quàm ut in tantô errore perſeverare potuiſſet, ſi naturam filtrationum ſeu ſecretionum

agno-

agnoviſſet. Et Theodorus Craan *Tr. de Homin. cap. 3. p. m. 7.* Carteſio hunc errorem pariter facilè condonat, quia non exactus Anatomicus nec Medicus, ſed tantum Philoſophus fuerit; Idemque Autor *Oeconom. animal. Part. I. quæſt. 4. p. m. 4.* ſententiam Veterum, qui Salivam à vaporibus ventriculi in ore coagulatis derivârunt, ſeqventibus rationibus refutat; primò quia nulla adeſt cauſa, quæ iſtos vapores in ore ſiſteret, quod plerumque eſt apertum, atque ſi non per os; ſaltem per nares abirent. Secundò, quia ſæpe rivuli quaſi Salivæ ex quibusdam hominibus profluunt, Deberet enim iſte Ventriculus in immenſum vaporibus extendi, cùm, juxta Calculum Mathematicorum, unica gutta in vapores reſoluta trecies millies majus occupet ſpatium, quàm ante; Ita autem expandi Ventriculum abſurdum ſit. Tertiò, quia Salivæ projectio eſt voluntaria, quotiescunque leniter comprimuntur maxillæ, tale autem imperium nobis in noſtrum Ventriculum non eſt.

§. 2. Alii Salivæ originem à Nervis eorumque ſuccô derivant; e. g. Thomas Whartonus *Adenograph. cap. 21. p. m. 122. ſeq.* inquit; Inquirendum eſt, è quibusnam partibus & per quas vias hic humor in glandulas ſalivales derivetur. Credibile eſt, è nervosô genere profundi, ſiquidem Corpora tum humidiora, tum ſicciora (modò hypochondriaca) Salivam copioſiùs exſpuunt: Illa, quòd eorum nervi quoque ſuperfluâ humiditate madeſcant, hæc per conſenſum nauſeantis Ventriculi. Etenim nervus ſexti paris, cujus magna pars in Ventriculum diſſeminatur, origine haud longè diſtat à nervis ad has glandulas delatis: unde nervi maxillares facilè per conſenſum cum inordinatô motu ejusdem ſexti paris excitantur ad conſimilem motum moliendum, & copioſas humiditates in maxillares glandulas exprimunt &c. Vult itaque Whartonus, ideò Salivam è nervis in iſtis glandulis prolici, quia nervi copioſisſimè iſtis glandulis ſint immixti, *an à nervis?*

 motui

motui autem non, & ſenſui parumper inſerviant; deinde quia arteriæ copioſo illi liquori ſint improportionatæ &c. Prolixè etiam Salivam à nervis derivat Johannes Muraltus *Clav. medic. Exercit. 2. §. 3. pag. 40. ſeq. & §. 9. pag. 56. ſeqq.* Salivam à nervis & arteriis apportari ſtatuit Johannes Cornelius Weber *de Liquor-ſtyptic. p. m. 45.* Nervos, inquiens, hôc in negotiô arteriis auxiliatrices manûs præbere, propria cujuslibet confirmat experientia; per delicatius enim appoſitum ferculum Saliva copioſius movetur, quem motum ſpiritus animales promovent.

negatur. §. 3. Adductis autem Thomæ Whartoni argumentis reſpondet Johannes Viridetus *de prim. Coction. Part. 1. cap. 3. p. m. 56. ſeq.* verum eſt, inqviens, quod nervuli ſint in his glandulis copioſi, ſed aliâ ratione, nempe ne ille humor tantopere neceſſarius deficeret, ideoque ipſius ſecretio ferè continuò fit, hac de re glandularum fibræ ferè ſemper tenſæ remanent: Circa ductum ſalivarem nervi ſunt numeroſi & craſſi, ipſumque comitantur, ſed alteri uſui dicati; (nam cum ipsô non aſſociantur) ſunt enim veluti Spirituum promptuaria, ad nervos loquelæ aut maſticationis deſtinata, atque ob continuum ferè motum plurimi nervi ſunt neceſſarii. Ad ſecundum argumentum dicit idem, arteriarum ramulos ſufficientes eſſe, ut liquor ille in hac copiâ effundatur, cùm ſangvinis motus ſit in arteriis maximè rapidus, præcipuè dum pars ſui effluit & ſecedit, ſicut in glandulis accidit. Iſtiusque quantitati minùs nervos, quamvis copioſos, proportionari, cum cavitates tam exiguas habeant, ut potiùs ſolida, quàm excavata, corpora judicentur. Ad tertium regerit, Hypochondriacos Salivam copioſiùs emittere, non quòd nervos habeant aliis humidiores, ſed quia in eorum ſangvine eſt fermentum acidum ſangvinem diſſolvens & liquans, ideo copioſiorem Salivam progeneret, &c. vid. etiam Benjam. Broeckhuyſ. *Ration. Philoſoph. med. cap. 19. pag. m. 231. ſeq.* Joh. Broen *de duplic. Bile Veter. cap. 10. §. 6. p.*

6.p.138.ſeq. Anton. Nuck *Sialograph.cap.1.p.m.4.* Sic Theodorus Zwingerus *l.a.p.370.* ita ſcribit: Whartonus in ſuâ Adenographiâ pluribus argumentis probare conatus eſt, ſuccum nerveum Salivæ propiorem materiam præbere, indeque eſſe, quòd in largis ſalivationibns nervi admodum exſiccentur; quòd plures nervuli in glandulas ſalivales abeant, & quòd arteriæ tantam Salivæ copiam, quantam in os depluere cernimus, exhibere minimè valeant. Equidem largimur hoc, Nervos aliquid ad Salivæ liquorem, ac ejus imprimis juſtam ſecretionem contribuere, ſed tamen hucusque nondum ſufficienter demonſtratum credimus, ſolum illud per nervos decurrens fluidum Salivæ liquorem efficere, quando non raro vidimus, Hemiplecticis (quibus nervi ex alterâ parte ſunt obſtructi & reſoluti, ut ſpiritus animales, vel, ſi mavis, nerveum ſuccum nullum præbere valeant) plus Salivæ è paralyticô latere, quàm ex ſanô emanaſſe. Quando item clarô nobis conſtat experimentô, jugulari venâ in collô ligatâ ſicque reditu ſangvinis ibidem prohibitô, Salivam eô latere in os copioſiorem depluere, ac inſimul lacrymas ex oculo ſpontè, citra aliam cauſam manifeſtam, profluere; certisſimô argumentô, ex humorali maſsâ, & è vaſis ſangvineis Salivam magis, quàm è nervis provenire. Juxta hæc ſucci illius nervoſi exiſtentiam, ab Anglis quibusdam Medicis nullâ urgente necesſitate in Scholas introductam, prorſus in dubium vocamus, & non niſi ingenioſum figmentum eſſe credimus. Hæc Zwingerus. Porrò Regnerus de Graaf *de ſucc. Pancreat. cap. 2. Oper. pag. m. 526. ſeq.* rationibus & experimentis monſtrat, ſpiritibus equidem animalibus vehendis deſtinatos eſſe nervos, non autem ejusmodi humori, cum nullam in nervis cavitatem aut ullum liquorem potuerit cognoſcere, qualemcunque eum in finem diligentiam adhibuerit &c. Quamvis proinde, ſecundum ſupra allegatos Autores, ſpiritus in Saliva hujusque largiorem effluxum à nervis expectemus, minimè tamen ipſos pro fonti-

bus ſeri ſeu partis aqueæ in Salivâ agnoſcimus, cum hucusque ſuccum nerveum non adeò clarè demonſtrare licuerit. Interim tamen ſpirituum in Sálivâ præſentiam minimè negamus, de quibus Capite primô.

an â Vaſis lymphaticis? §. 4. Alii Salivam â Vaſis lymphaticis expectant; ita ſcilicet, ut è dictis Vaſis in glandulas & ex his in os effundatur. v. Caſp. Theoph. Bierling. *Theſaur. theoret. pract. Caſ. 65. Schol. §.5.p.m.855.* item Theod. Craan *de Homin. cap.3. pag. 8.* Cùm verò hæc Vaſa lympham â partibus verſus Cor, non autem â Corde ad partes vehant, uti ex ligaturis & valvulis demonſtrari poteſt, hanc etiam opinionem rejicit Antonius Nuck *l. a.* Præterea etiam Vaſa illa lymphatica in glandulas ſalivales ſe exonerantia nondum ſunt demonſtrata, ideoque lympham in glandulas non infundunt, ſed in his confectam eliciunt & aſſumunt ad alias partes referendam, vid. Isbrand. de Diemerbr. *Anatom. Lib.3. cap. 24. fol. m. 425.* & Frieder. Hoffmann. *Diſp. alleg. p. 6. ſeq.* Neque etiam â Ductibus chyliferis, ſecundum nonnullos, deduci poteſt humor ſalivalis, quia juxta Joſeph. Lanzón. *de Saliv. human. cap. 2. pag. m. 23.* Vaſcula chylifera eousqve non excurrunt, & quia chylus, ſi eò deferretur, ad majorem perfectionem excoqui, ſicut fit in Meſenterii glandulis, non verò in alium minùs alimentarem & ſolummodò ſalivalem humorem ibi immutari deberet.

ex ſangvine arterioſo? §. 5. Rectiùs plerique recentiorum non ſine ratione Salivam ex ſangvine & quidem arterioſô derivant; Quippe ſicuti Arteriæ in totô corpore omnibus partibus, ita quoque glandulis nutritium ſangvinem advehunt, in quibus ſeroſior ejus pars pro differentiâ viſcerum & glandularum differentes etiam particulas pro variis liquoribus deponit; ita etiam, ubi ſanus ſangvis arterioſus, variæ figuræ & quantitatis particulis conſtans, ſive per ſubſequentis ſangvinis propulſionem, ſive per partium adjacentium preſſuram ad glandularum ſalivalium anguſtisſimos tubulos pervenit, tunc in iisdem ſecundum

eorun-

eorundem figuram atque diſpoſitionem certa ipſius ſeroſior atque utplurimum ſubſalſa vel inſipida pars, quæ ſalivalis humoris nomine venire ſolet, â reliquâ maſsâ ſeparatur ac percolatur. De hac Salivæ ſecretione ita loquitur Stephanus Blancardus *Inſtitut. medicin. cap. 7. Oper. Tom. I. p. 207.* Qvemadmodum in Cerebrô ſuccus nervoſus ſecernitur, ita â glandulis circa tempora, quæ in ore ſunt, &c. alius ſequeſtratur liquor, qui Saliva vocatur. Quando enim Arteriæ hisce glandulis approximantur, earum ramuli ſenſim ſenſimque tenuiores fiunt, ut ejusmodi particulas admittant, ex quibus Saliva conſtituitur, & quicquid ab illis tubulis non accipitur, per laterales venas ad cor regyrando recurrit, & quicquid Salivæ ſecretum per varios ductus in os fluit. Et Johannes Viridetus *de prim. Coction. Part. I. cap. 8. p. m. 55.* inquit: Liquor ille ſegregatur, modô glandulis conſvetô, nempe â ramulis arterialibus ſangvis effuſus, antequam â venulis abſorbeatur, ſalivalis ſuccus ſimul cum ſangvine advectus poros in ipsâ glandulâ magnitudini figuræque ſuarum partium aptatos reperiens, per eos aut in canales decurrit, ut ſalivales, aut ſtatim per foraminula erumpit, ut ſublingvalia. Circa hanc Salivæ ſecretionem pariter ita ſentit Joſephus Lanzonus *l. a. cap. 2. p. 36.* hanc ſcilicet ſalivares glandulas filtrare & â ſangvine ſeparare. Quemadmodum enim partes diverſis â ſe invicem gaudent poris, ita quoque diverſi generis liquores filtrant; hinc ſangvis arterioſus ex variæ figuræ particulis conſtans in ſalivales glandulas delatus vel â partium ambientium presſione, vel a ſubſeqventis ſangvinis protruſione ulterius impellitur, donec perveniat ad anguſtisſimos glandularum canales, ubi poruli adſunt diverſæ figuræ, quorum aliqui unius generis particulas, alii alterius generis ſunt apti ſuscipere, unde ſalivalis liquor porulos ductum ſalivalium ingreditur, lymphaticus autem ductûs lymphaticos ſubit; reliqua verò maſſa, cujus particulæ ejusmo-

di conditiones non tenent, per patentiores vias, venas ſcilicet, transmittitur. Non tamen, quod ſit putandum, Salivam & lympham omnem tunc â ſangvine ſeparari; nam mediante rapidô ſangvinis motu multum lymphatici & ſalivaris humoris cruori remanere permixtum, & cum reliquô ſangvine cor verſus per venas tendere, ut ſic iterùm circulandô nova Salivæ materia glandulis posſit communicari, dicendum eſt; Qvod ut clarè pateat, exhibet nobis experimentum apertisſimum celebris Nuck; ait enim, hoc ex eô conſtare, quod venarum glandulis ſalivalibus contiguarum ligatura nobis copioſiorem affert Salivæ ſecretionem; ſangvis enim tunc circulô impeditô â ſangvine retrofluente, plures ac ferè omnes tali modô figuratas particulas deponit, in ſalivales ductûs mittendas. Reqviritur ergò legitima partium, pororum & particularum proportio, ut Salivæ ſeparatio procedat; Sangvis enim cum conſtet ex corpuſculis quantis & figuratis, quæ per proportionata tantùm foramina poſſunt transire, non autem per illa, quæ diversâ gaudent configuratione, hoc illudve fluidum in cruore contentum, vel excipietur, vel excludetur, juxta diverſam figuram recipientis poroſitatis & ingredientis particulæ; Quod etiam docuit Johannes Bapt. Scaramnecius. Idque manifeſtè jam conſtat ex Obſervatione ſudoris; per Cutis enim foramina ſeu poroſitates ſudores tantummodò, non reliquas ſangvinis partes emanare conſpicimus; ſic pariter in hepate ſeparatur bilis, in renibus ſerum, &c. Hæc Lanzonus.

juxta Lanzonum

§. 9. Liceat autem ex Antonii Nuckii *Sialographiæ cap. 2. p. 25. ſeqq.* non modò allegatum â Lanzonô experimentum, ſed etiam reliqua verba, quibus Salivæ ſecretionis modum explicat, repetere. Inquit nimirùm iisdem ferè verbis: Sangvis arterioſus variæ magnitudinis & figuræ particulis conſtans, in glandulas has delatus (ſive illud fiat à ſubſeqventis ſangvinis protruſione, ſive partium ambientium preſ-

ſione

ſione,) ulteriùs propellitur, donec pervenerit ad anguſtisſimos glandularum canaliculos, ubi tum poruli occurrunt, diverſæ ab invicem figuræ & diametri, quorum hi uniùs, alii alterius generis particulas ſuſcipere apti nati ſunt; Salivalis humor porulos ductuum ſalivalium, lymphaticus verò, particulis conſtans magis flexibilibus, ductûs lymphaticos ſubit; Reliqva autem maſſa, cujus particulæ ejusmodi conditiones non habent, per patentiores vias, Venas ſcilicet, transmittitur; non tamen quòd ſtatuendum ſit, omnem humorem ſalivalem & lymphaticum â venosô ſangvine tum temporis ſeparari, ſed neceſſum fuit, motu ſuô rapidô, multum ſalivalis & lymphatici humoris ſangvini remanere permixtum, & cum reliquô ſangvine, moram ibidem non nectente, Cor verſus tendere, ut ſubſeqventibus ſangvinis circuitibus nova iterum materia ſuppeditari posſit. Rei hujus veritas vel ex eô conſtat, quod venarum harum ligatura copioſiorem nobis dat Salivæ ſecretionem; Sangvis quippe tunc circulatione impeditâ, ab arteriosô ſangvine, â tergô arietante, omnes tali modô figuratas particulas deponit, in ductûs ſalivales transmittendas. Pro cujus conformatione varia poſſent adduci experimenta; ſed unicum inſtar multorum erit: peritioribus Anatomicis cognitum, Venis jugularibus, ſubducto filô in Cane arctè ligatis, non ſolùm lachrymas copioſiùs prodire, ſed & Salivam tam copiosè profluere, ac ſi Mercuriô aſſumptô fluxus ille excitaretur; quod non aliunde, quàm ab impeditô ſangvinis ab arteriis in venas circuitu. Interim Separatio hæc, ut legitimè procedat, varia particularum & pororum reqviritur proportio; numquid manifeſtum ſatis, confuſam miſcellam Granorum Milii & Hordei commodè per cribrum ſeparari? Per Corii & Ligni poros Aqva tranſit & Oleum, minimè tamen Äer. Abdomen cujusvis animantis Bruti ope Siphonis per proceſſum peritonæi, aqvâ qvadam diureticâ

e. g.

e. g. Tincturâ Theæ, ſi repleatur & diſtendatur totum, viginti quatuor intra horas per inſenſibilem transſpirationem aqva omnis disſipatur; ſi verò abdominis cavum äere ſummè diſtendatur, per aliquot dies äerem tamen ibidem remanere experientiâ didici. Auri poroſitas Mercurium admittit, qvæ tamen Aqvam, Oleum & Äerem arcet. Aqva fortis Argenti poroſitates penetrabit, non verò Auri; eidem Aquæ forti, ſi ſal ammoniacum admiſceatur, figuras hujus aqvæ corroſivæ in tantum commutabit, ut econtra per Auri quidem ductûs, non verò ampliùs per Argenti canaliculos penetrare valeat. Sangvis itidem cùm non conſtet ex particulis indiviſibilibus ſed ex corpuſculis qvantis & figuratis, qvæ per proportionata tantum foramina transire poſſunt, non verò per ea, quæ diversâ figurâ excavata ſunt; hinc iſte ſangvis ob pororum & particularum diverſitatem, hoc illudve fluidum, qvod in ſangvine continetur, aut excipietur, aut excludetur; ſignô namqve evidentisſimô patet, per cutis poros ſudorem, non verò ſangvinem, cui primò commiſtus erat, penetrare; in cerebrô ſpiritûs, in mammis lac, in hepate bilis, in renibus ſerum, in teſtibus ſemen ſeparatur, & in venas ſangvis tranſit. Dum liquata cera rubicunda mediante Siphone in vas aliquod aut arterioſum aut venoſum injicitur, prout in hiſce ductibus varii occurrunt pori, ſæpius contingit, ut per has vias rubicunda, per illas alba, per alias iterum flavi coloris cera ſecernatur, cum tamen antè tota maſſa rubicunda fuerit. Hactenus Nuck. vid. etiam Dan. Tauvry *Anatom. Lib. I. cap. 1. p. m. 5.* & Chriſt. Vater. *Phyſiolog. experiment. Sect. 7. cap. 25. p. m. 614.*

ſecundum Zwingerum §. 7. Theodorus Zwingerus *Faſcicul. Diſput. medic. Diſp. 8. §. 11. 12. p. m. 377.* materiam antecedentem Salivæ propiorem ſtatuit eſſe non fibroſam vel grumoſam, ſed potiùs ſeroſam arterioſi ſangvinis portionem, quæ poſtquam per ramos

mos â Carotidibus numeroſe diſperſos ad glandulas ſalivales, beneficiô circulatorii motûs delata eſt, ibidem à reliquâ maſsâ in tubulos ſalivatorios ſecernitur. Et ad demonſtrandam veram humoris ſalivalis elaborationem, ſeqventia præſupponit: 1) Corpuſcula Salivæ liqvorem componentia in ſangvine arterioſô jam præparata exiſtere, dum ad glandulas ſalivales appellunt, neqve ibidem ulteriore mutatione indigere. 2) In glandulis hiſce talem exiſtere minimarum arteriolarum ſtructuram, ut in extremitatibus ſuis, vel, ſi mavis, appendicibus, quibus cum extremis venulis coëunt, plures laterales ac pervios obtineat poros ſive foraminula. 3) Iſtis poris aut foraminibus lateralibus undiquaque appenſos â naturâ eſſe canaliculos ſive tubulos, excretorios dictos, qui tandem in unum communem ductum coëunt. 4) Foraminula illa certam amplitudinem atque conformationem obtinuiſſe, ut præcisè corpuſculis ſalivalibus, & non aliis tranſitum concederent. Hiſce ſic præſuppoſitis ſtatuit & aſſerit firmiter, Salivæ productionem non eſſe quid aliud, qvàm ſecretionem corpuſculorum, Salivam conſtituentium, ex ſangvine arteriolarum, ad Glandulas ſalivales diſperſarum, hancque ſecretionem per modum ſimplicis transcolationis fieri. Transcolatio autem contingit, dum in motu ſangvinis per arterias gutta guttam trudit, tandemque ubi ad minimos canaliculos pervenit, inibi è preſſo ſic, tum â vaſculorum anguſtiâ, tum â guttulis novis jugiter inſeqventibus, latice ſangvineô particulæ ſalivales per ſupra dicta foraminula patentia exprimuntur, reliqvâ interim portione ſangvinis, haud interruptô motu, in venularum appendices profluente, ſicque paulatim ad Cor revertente. Denique circa hanc Salivæ à ſangvine ſecretionem nonnulli fermentum aliquod occurrere credunt, vid. G. Wolffg. Wedel. *Phyſiol. Sect. 3. cap. 23. p. m. 174.* alii tamen ſolam glandularum ſtructuram Salivæ ſeparandæ idoneam, nec fermento peculiari,

diacriſin adjuvante, opus eſſe ſtatuunt. Ubicunque enim tranſitus eſt momentaneus & humor moram nullam nectit, fermentatio concipi non poteſt. Ergo præter neceſſitatem entia multiplicat, quisquis in anguſtos talismodi meatûs fermenta collocat, juxta Frid. Hoffmann. *Diſput. de Saliv. & ejus morbis cap. 2. §. 4. p. 7.*

Salivæ fontes ſunt glandulæ.

§. 8. Fontes itaque Salivæ, ex quibus irrigatur os, ſunt plurimæ glandulæ, quarum ingentem numerum ſub nomine tonſillarium, maxillarium, Parotidum, jugularium, thyroidæarum, buccalium, palatinarum & œſophagæarum recenſet Georgius Baglivus *de Fibr. motric. pag. m. 197.* Et juxta Joh. Gothofr. Bergeri *Phyſiolog. cap. 16. p. m. 234.* in Canalis alimentorum introitu & oſtiô lympha ſalit non unius generis, ſed alia aliam tenuitate ſuperans, eaque ex pluribus arteriarum Carotidum propaginibus per glandulas peculiares ore comprehenſas, nimirum baſilares, laterales, buccales, ſublingvales, labiales, uvulares, palatinas ut & tonſillas, tanquam perennes fonticulos, in cavum illius effunditur. Harum ſcilicet Glandularum ſalivalium aliæ in ipsâ Oris cavitate reconduntur, aliæ verò remotiùs ſeu foràs adjacent, ſerumque in ipſis filtratum per certos canales ſeu ductûs ad oris cavum infundunt. Illius generis ſunt pleræque hactenus recenſitæ, quò pertinet etiam tunica illa, quâ tota oris & faucium regio tegitur, innumeris glandulis referta, ex quibus continuò mador ſalivalis transſudat; hujus verò generis ſunt glandula Parotis, maxillares internæ & glandula intra orbitam oculi ſita, qvarum omnium deſcriptionem reperies in Johann. Bohnii *Circul- anatomico-phyſiolog. Progymn. IX. pag. m. 135. ſeq.* qui etiam ad fontes ſalivales remotos refert 1) Auris Concham, ex quâ Canalis cartilagineus, ſeu Aquæ ductus Fallopii, aurium humiditatem ſeroſam partim ad palatum, partim ad nares advehit. 2) Ductûs lacrymales, â duplici oculorum glandulâ inter palpebras hiantes, è quibus

bus ſtillans humor ordinariè per puncta lacrymalia & in illis continuum Canalem ad nares derivatur. 3) Glandulas ſub narium tunicâ latentes, quarum ſeroſitas cum oculorum lymphâ demum per patentes ſatis meatûs ponè dentes inciſores ad palatum deponitur. vid. etiam Stephan. Blancard. *Inſtitut. med. cap. 7. Oper. med. Tom. I. pag. m. 207.* ubi ipſiſſima allegati Bohnii verba ad paginas ferè duas, ſine Autoris mentione exſcriptas reperies. De his Salivæ fontibus ita ſcribit Caſparus Bartholinus, Thomæ filius, *Specim. Hiſtor. anat. cap. 2. p. m. 33. ſeqq.* Fontes Salivæ ſunt vel remoti, vel proximi. Remotos Salivæ fontes vocamus glandulas oculorum & narium, quia humor in illis ſecretus per vias ab oculis in nares & à naribus in os patentes, derivatur intra oris cavitatem. Proximi Salivæ fontes ſunt vaſa ſalivalia, quæ oris cavitati Salivam ſubminiſtrant & Vaſa excretoria in os emittunt, orta à glandulis circa oris cavitatem ſitis, atque ſunt duûm generum. Quædam enim Vaſorum ſalivalium minora ſunt, nec confluunt in majores ductus, ſed à plurimis minutiſſimarum glandularum glomeraminibus oriuntur, & hæ glandulæ diſperſæ ſunt per totam buccarum tunicam interiorem, imò & ad latera lingvæ, ubi emittunt Vaſa, ſublingvalia dicta, & ejusmodi etiam vaſorum foraminibus tota Palati tunica pertuſa eſt, quæ preſſa humorem eructant. Vaſa verò majora, quæ à glandulis conglomeratis unicô prodeunt Canali, utrinque tria occurrunt, unum ſuperius, quod à glandulâ parotide conglomeratâ ortum in mediam buccarum regionem deſinit; duo autem inferiora, quæ utrinque ſub lingvâ, prope frænulum peculiari quælibet oſtiô aperiuntur, eorumqvè unum â glandulâ maxillari inferiori provenit, per Muſculi digaſtrici tendinem, quaſi per trochleam, tranſiens, alterum â glandulâ ſublingvali, illâ ſcilicet, cui immeritò hactenus plura & anguſta Vaſa excretoria tribuerunt, quæ huic glandulæ adja-

Plagium

 centibus

centibus aliis, & ab ipsâ reverà diſtinctis, glandularum glomeraminibus jure debentur, & hæc ſibi invicem parallela à lingvà verſus gingivas recedunt, ubi ad digiti ferè à dentibus diſtantiam vix conſpicuis, niſi premantur, oſtiis, per tunicam hiant. Iis accedit aliud Vas ſalivale, quod à glandulâ, intra orbitam oculi, prope ſecundum dentem molarem in os deſinit, quod tamen hactenus ſaltem in Canibus deprehenſum eſt. Hæc Bartholinus. Juxta Johann. Viridet. *de Coction. prim. Part. I. cap. 7. p. m. 54.* Saliva fluit è glandulis maxillaribus, tum internis, tum externis, quatuor ductibus, ab ipſis ad os decurrentibus, tum ab oſtiolis innumeris glandularum ſublingvalium, genarum, palati & gingivarum. Et ſecundum Petr. Dionis *Anatom. Demonſtrat. 8. pag. m. 403.* Qvatuor ſunt vaſa ſalivalia, duo ſcilicet ſuperiora, quæ ſuum habent initium in Glandulis Parotidibus; duo autem inferiora, quæ ex maxillaribus enaſcuntur, omnia tandem in os ſeſe terminatum veniunt. De hinc dictus Autor harum glandularum earumque ductuum ſtructuram & ſitum deſcribit. Vel ut Autoris cujusdam Gallici verba referam: Ces Conduits ſalivaires ſont particuliers en leurs eſpece; Entre pluſieurs on en remarque quatre principaux, deux ſuperieurs, qui prennent leur Origine par pluſieurs rameaux des glandes Parotides, & s'en vont ouvrir au côté dela bouche ſous la peau tres-viſiblement: deux inferieurs, qui pareillement par pluſieurs rameaux prennent leur Origine de glandes maxillaires, des quels l'un, avant que de s' unir au tronc commun paſſe ſous le Muſcle digaſtrique dela Machoire inferieure, puis aſſemblez tous en un tronc s' en vont finir ſous la pointe dela langue de deux côtez proche les dents inciſoires dela même Machoire, entre quelques petits corps papillaires, qui ſont là. v. Louis Belleſontaine *dela Medicine dogmatique mechanique Part. Phyſiolog. Exercit. pag. m. 25.* De his glandulis ita ſcribit Carolus Drelincurtius

Prælud.

Prælud. Anatom. p. m. 50. ſeq. Lingvam alluunt Veterum glandulæ σιαλόχοοι atque præterea numeroſisſimæ aliæ, eæque Sporades, quæ huc & illuc disjectæ atque diſperſæ, ceu totidem forent fonticuli perennes, humorem fundunt, quo ſingulas oris, faucium & laryngis plagas ubertim irrigant, & varium â variis ſalientis lymphæ ſcatebris nomen ſibi vindicant: Illarum ſiquidem aliæ baſilares, aliæ laterales, aliæ hypoglottides, aliæ proglottides, aliæ epiglottides, aliæ uvulares, aliæ palatinæ, aliæ naſales, aliæ tandem cùm ſuperiores, tum infernæ labiales nuncupandæ veniunt. Præ illis autem omnibus uberiorem lympham in os effundunt ſalivoſi ductûs ſex, quorum ſuperni duo, à glandulis lacrymalibus, in utriusque lacrymalis puncti compluvium depluentem lympham, ad extremum palati fornicem, colliciarum more, corrivantur. Laterales alii, à carnoſis trigonisque parotidum glandulis ſalivare ſuum phlegma trans buccones muſculos, in buccas internas juxta molares extremos comportant. Alii demum oriuntur ab inferioris maxillæ trigonalibus & laxè connexis albicantibus acinis, quorum congeries & colligatio laxa glandulas illas efficit, quas natura mirabiliter ſpongiis ſimiles ad lingvam appoſuit, utrinqve unam, & â quarum partibus lateralibus & infernis canales enaſcuntur, qui eructant phlegmaticum humorem, atque ſic madefaciunt & irrigant tum lingvam ipſam, tum oris partes alias infernas & laterales, tum quæ in ambitu ſunt omnes. Ratio autem, cur ſuperiores glandulas dictus Autor Sporades nominet, hæc eſt, quia ſicut Inſulæ Sporades in mari Carpathio ſparſæ ſunt, ita prorſus illæ glandulæ huc & illuc in oris ambitum diſperguntur. Integrum etiam Tractatum ſeu Obſervationes anatomicas, quibus varia oris, oculorum & narium vaſa deſcribuntur, noviqve Salivæ, lacrymarum & muci fontes deteguntur, edidit Nicolaus Steno, in quô varia huc pertinentia & *pag. m. 20.* tam glandularum quam earundem Va-

ſorum figuram explicatam reperies. De Palati Tunica, pluribus jam ſupra *Capite I.* §. *6.* egimus. De Buccarum & palati glandulis & Salivæ ſecretione ita ſcribit Daniel Taury *Anat.cap.1.p.7.* Infinitus minimarum glandularum numerus per tunicam oris interiorem diſſeminatur, quæ omnes liqvorem ſuum eructant, qui in maſticatione imprimis exprimitur: Qvando enim maxilla deprimitur, digaſtricus inflatur & glandulas maxillares earumque ductum comprimit, & ad emisſionem contenti liqvoris cogit: E contrario verò, quando maxilla ſuperiora verſus trahitur, maſſeter,temporalis cum faciei muſculis ſemet inflantes glandulas Parotides conglomeratas comprimunt; eſtque utrinque prorſus mechanica. Tandem nemo in dubium vocabit, quin muſculus buccinator multum in maſticatione conferat, cum ſitus ejus ſatis manifeſtum faciat, illum non agere poſſe, quin glandulas tunicæ oris interioris comprimat, adeoque illas, ad humorem, qvem â ſangvine ſeparârunt, emittendum cogat: v. etiam Joh. Gvilielm. Pauli *Annot. in Joh. van Horn. Opuſcul.p.21.24.28.34.ſeq.* Verba Georgii Philippi Nenteri *Phyſiolog.Cap.4.p.155.* ſic ſonant: Fontes Salivæ diverſi ſunt, eorumqve qvidam in ipsâ oris cavitate, alii verò extra eam reperiuntur. In ore ſunt glandulæ buccarum, ſublingvales, palatinæ, tonſillæ. Quæ verò extra oris cavitatem ſitæ ſunt glandulæ, duplicis ſunt generis, aliæ enim ſolùm propter Salivam ſunt conditæ, uti ſunt maxillares internæ & parotides: aliæ verò aliis prius uſibus deſtinatæ ſunt, & deinde tandem per proprios canales, uti priores, Salivam, ſive lympham ſalivalem ad oris cavitatem effundunt, quales ſunt glandulæ oculorum & narium. Prouti autem glandulæ Salivam ſecernentes diverſæ ſunt, ita quoque ipſam Salivam pro glandularum diverſitate diverſam eſſe experientia demonſtrat. Quæ enim è glandulis ſublingvalibus, maxillaribus & parotidibus fluit, fluidior eſt: minori

nori fluiditate gaudet lympha glandularum buccarum, ſpiſſior verò eſt, quæ ex tonſillis emergit. Quæ verò ex glandulis oculorum, narium & aurium fluit Saliva excrementitia potiùs videtur, quàm ut verum ſalivalem habeat uſum. Commodè ergo hôc locô Salivæ & ſputi diviſio adhiberi poteſt: Ut Salivæ ſcilicet nomine lympha limpida & utilis, ſputi verò nomine excrementitia vel ex ore ejicienda, vel deglutita per anum excernenda veniat.

§. 9. In ſpecie autem majores ductus ſalivales proximè præterito Seculô operâ celeberrimorum quorundam Anatomicorum nobis innotuerunt, quorum, tanquam Inventorum, nominibus ipſi ſuperbiunt. Primus inventor fuit Thomas Whartonus, Anglus & Collegii Londinenſis Socius, qui in Glandulâ maxillari internâ, immediatè inter maxillam inferiorem ſitâ, non ſolum Arterias, Venas & Nervos, ſed etiam Vas quoddam diverſi generis ſibi proprium & usque illud tempus Anatomicis incognitum invenit; (quamvis Ductum hunc Whartonianum longè antea à Julio Caſſerio, Placentino, deſcriptum fuiſſe alii referant v. Chr. Henric. Erndt *de Itinerar. ſuo Anglican. p. m. 109.*) Ortum ducit hoc Vas ſalivare è crasſiore & poſteriore hujus glandulæ parte, rectàque tendit mentum verſus. Antequam autem ad anteriorem ejus partem pervenit, ramulos ſubinde novos ab eodem excipit, adeoque protenditur ad medium menti ſpatium, ubi immediatè intra gingivas in papillam quandam utrinqve terminatur, quâ ſe facilè exoneret, nihil verò ab ore refluum admittat, &c. v. Thom. Wharton. *Adenograph. Cap. 21. p. m. 117. & p. 119. ſeq.* ubi prolixiùs explicat; De his ductibus Whartonianis ita ſcribit Johannes Gothofr. Bergerus *Phyſiolog. med. cap. 16. pag. m. 235.* Hi ductùs è glandularum maxillarium acinis pluribus ſurculis egrediuntur, qui prope dentes poſtremos deſinentes ſuam lympham in oris interiora deferunt. Notandum autem venit, dictam Glandu-

Ductuum Inventores.

Ductus Whartonianus.

dulam ejusque ductum ſalivalem neque â Thomâ Whartonô, neque ullô Anatomicorum ante Antonium Nuckium ex ſubjectô humanô fuiſſe delineatum; quippe qvi demum ex variis Cadaveribus hocce vas excretorium accuratiùs perluſtravit, ſimulqve delineatum exhibuit *Sialograph. cap. I. pag. 8. & 159.* in Figurarum explicatione *Tab. I. Figur. 1. & 3. & Tab. 2.* ubi naturalem glandulæ & ductûs magnitudinem & ſitum ob oculos ponit, ſimulque magnam inter ductum ſalivalem, qui humani, qvàm qui bruti eſt animantis ſubjecti, intercedere differentiam addit; in brutis, inquiens, animantibus hic ductus longior, tenuior & arctior eſt, qvàm Ductus ſalivalis Stenonianus; in ſubjectô verò humanô hic Ductus brevior & amplior conſpicitur Ductu Stenonianô. Præterea hic Ductus duabus majoribus ramificationibus ex Glandula inframaxillari prodit, qvæ coëuntes in unum, truncum conſtituunt, brevem qvidem, ſed notabilem ſatis. Plura de Ductu Whartonianô vid. Johann. Muralt. *Vade mecum Exercit. 2. pag. 50. ſeq.* Thom. Bartholin. *Anatom. reform. Lib. 2. cap. II. pag. m. 445. & Lib. 3. cap. 12. pag. 542. ſeq.* Oſcula ductuum ſalivalium inferiorùm ore apertô in homine vivô vix unqvam conſpiciuntur, adeò ut difficile ſit illa alicui oſtendere. Anno 1665. fortuitò & planè aliud inqvirens oſcula prædicta aliqvô modô hiſcere reperit Fridericus Ruyſch. Qvô viſo cauſam ejus inqviſivit deprehenditqve, non ſolùm penes nos eſſe, oſtiola ductuum ſalivalium facili artificio in ore aperire, ut in aſpectum veniant, verùm etiam vaſa illa, ut & Salivam ita diſponere, ut Saliva ſtriatim ore tantô exiliat impetu, qvantô ſangvis ex baſilicâ tusâ. vid. Frideric. Ruyſch. *de Valvul. in Vaſ. lymphatic. Obſ. 26. pag. m. 80.* Idem etiam in Capite caninô duos canales ſalivales, ab unâ glandulâ maxillari inferiori ortum ſumentes reperiſſe dicit *l. a. Obſ. 21. p. 26.* Plura de Ductu Whartoniano vid. Georg. Franc. de Franck *Satyr. med. p. 627.*

§. 10.

§. 10. Deinde ſeqvitur Ductus Stenonianus dictus, atque in Glandulâ ſub aure exoriens. In foveâ ſcilicet ponè aures ſita eſt Glandula, Parotis dicta, jugularium Carotidumque externis ramis irrigua, & magnis ac copioſis nervis prodita, è conglomeratarum numerô, quarum ſingularum rivuli in unum alveum confluentes, tandem communi ductu prope dentes molares in os hiant. Hoc peculiare vaſculum, ſeu hunc Ductum ſalivalem Nicolaus Steno, Danus, Amſtelodami in Capite ovillô & vitulinô reperit. vid. Nic. Stenon. *Obſervat. anat. de Glandul. oris* §. *13. ſeq. pag. m. 12.* ubi plura, & *Tract. de Muſcul. & Glandul. p. m. 40.* ubi non modò hoc Vas ſalivare prolixiùs deſcribit atqve delineat, contraque Blaſium defendit, ſed etiam aliorum Vaſculorum ſalivalium meminit. Plura de hôc Ductu Stenonianô vid. Thom. Bartholin. *Anatom. reform. Lib. 3. cap. 9. pag. 523.* Joſeph. Lanzon. *de Saliv. human. cap. 2. pag. m. 29. ſeq.* Joh. Muralt. *Vade mecum ſ. Clav. Medicin. Exerc. II. pag. 49.* Eman. König *Regn. anim. Sect. I. cap. 18. p. 87.* Ant. Nuck *Sialograph. pag. m. 9. ſeq.* item circa finem de figurarum explicatione *Tab. I. Fig. 2. & Tab. II. & VI. Fig. 2.* ubi glandulam delineatam cum ductu reperies. Godf. Bidloo *Anatom. Tab. XII. Fig. 3. & 4.* Joh. Gothofr- Berger. *l. a. pag. 235.* Hunc ductum ſalivalem ſibi attribuit eqvidem atque â ſe inventum fuiſſe ſcribit Gerardus Blaſius *Appendic.* in Johannis Vesling. *Syntagm. Anatom. Part. 4. pag. m. 404.* pleriqve tamen Nicolao Stenoni eundem adſcribunt. v. Frid. Nitzſch. *Ephemerid. Erudit. An. 1655. p. m. 114.* *Stenonianus*

§. 11. Circa hanc Glandulam & Ductum ſalivalem Stenonianum notandum eſt, in Cadavere qvodam virili, Erfurti Anno 1686. publicè diſſectô, Juſtum Veſti Profeſſorem, ex Ductûs dicti Stenoniani mediô minorem adhuc ductum prodire vidiſſe, cujus orificium in os, nares verſus, inſerebatur. vid. Caſpar. Cramer. *Colleg. Chym. annex. Obſervat. 1. p. m. 126.* Et Hermannus Boerhavius *Inſtitut. medic.* §. *43. pag. m. 16.* *Obſervatio Juſti Veſti*

 inqvit,

inqvit, juxta Glandulam Parotidem conglomeratam aliam eſſe Glandulam conglobatam, unde Saliva in os, ductu in genis patente, circa tertium molarem ſuperiorem manet.

Ductus Rivinianus ſeu Bartholinianus.

§. 12. Tertius Ductus ſalivalis nonnullis Autoribus Rivinianus, aliis Bartholinianus, dicitur; ſiqvidem hi, & forſitan alii, de ejusdem inventione adhuc certant. Sciendum autem, Auguſtum Qvirinum Rivinum, Profeſſorem Lipſienſem, atque oculatisſimum tunc temporis Anatomicum, jamjam Anno 1679. Ductum hunc Studioſis aliquoties demonſtrâſſe, juxta Corollare Diſputationi de Dyſpepſiâ, die 3. Octobris ejusd. anni, Reſpondente Henricô Chriſtophorô Künne, habitæ annexum, quod ſic ſonat: Ductûs ſalivales, quos in Capite vitulinô præteritâ hyeme aliquoties demonſtravit Dominus Præſes, merentur illis annumerari, quos Whartonus & Steno annotârunt. Oriuntur autem ex anterioribus Glandulis ſublingvalibus, in qvarum ſubſtantiâ radices agunt perguntque ſupra Whartonianos immediatè, (ita ut his cautè ſeperatis conſpiciantur illicô) donec unà cum illis egrediantur ex iisdem papillulis. Diverſa tamen ſunt oſtiola, in qvorum anteriora ſi ſtylus aut flatus immittatur, ad glandulas majores ſublingvales per Ductûs Whartoni penetrat; his verò â latere alii adſtant pori, qvi & ſtylum & flatum in glandulas minores ſublingvales deducunt, adeòqve nullô modô hi Ductûs cum illis communicant, ſed omninò ſingulares ſunt.

Bartholinianus

§. 13. Poſt tres autem decem annos, Annô ſcilicet 1682. Caſparus Bartholinus, Danus, qvi Annô 1681. per totam æſtatem Lipſiæ commoratus erat, & absque dubio de hoc inventô curioſô à Medicis relationem acceperat, vel diſputationem ipſam legerat) ex Glandulâ ſublingvali novum Ductum prope Ductum Thomæ Whartoni ſitum in peculiari Tractatu, de Ductu ſalivali hactenus non deſcripto, manifeſtavit, ibidemque hunc Ductum non modò prolixè deſcribit,

ſed

ſed etiam depingit, atque inter cætera tertium hoc Vas ſalivare majus, jam primùm, qvantum qvidem ipſe ſciret, a ſe deſcribi, dicit. Nolo tamen hanc litem dirimere nulliqve dictorum Virorum inventi hujus Ductûs ſalivalis honorem denegare, ſiquidem fieri potuit, ut, licet Caſparus Bartholinus nil quicquam de Rivini inventô audierit, nihilominus etiam caſu hunc Ductum invenerit. Quod ſibi ſæpe contigiſſe dicit Antonius Nuck *Sialograph. cap. I. pag. m. 12.* Et Theodorus Zwingerus *Faſcicul. Diſſert. med. Diſſert. 8. pag. m. 376.* ſcribit: de inventione horum ductuum certantes inter ſe audivimus Viros hujus ævi præcellentisſimos, Caſparum Bartholinum, Haffnienſem, & Auguſtum Qvirinum Rivinum, Lipſienſem, Profeſſores Medicinæ celeberrimos, quorum utrique, ſi honorem inventionis tribuerimus, in neutrum fortè injurii videbimur, haud imposſibile credentes, eodem tempore, diverſis in locis, plures eandem rem primum reperire & obſervare poſſe. Poſſe autem uno eodemque tempore, diverſis in locis, ab iis, qui nullum ſtudiorum mutuum habent commercium, obſervari atque notari talia, quæ deinde judicabuntur ex eadem prodiiſſe pharetra, inqvit Johannes van Horne *Epiſtol. ad Gvern. Rolfinc. de Genital. p. 266. ſeq.* ubi ita pergit: ſed ſcio, magnam aperiri & pandi januam ad lites & ſugillationes, ne dicam calumnias, quas idcirco declinare, judico cordati eſſe hominis, ſuoque otio abuti nolentis. Quantum autem ductum ipſum attinet, ad lingvæ latera utrinqve alia, præter Whartonii, oculos incurrit glandula, ſublingvalis appellata, oblonga paululum, Ductuique Whartoniano lateraliter vicina, adeò ut per multum tempus una eademqve cum maxillaribus fuerit habita, cùm revera tamen membranâ inveſtiente ab invicem diſtingvantur. Ex minoribus, qvibus conſtat, glandulis ſubtiles emisſi ſurculi pedetentim in proprium terminantur truncum excretorium, qui rectô Ductu Whartonianum comitatur &

ſub iisdem papillis intra gingivas, in extremitate maxillæ inferioris; ſuos emittit rivulos. vid. Bernhard. Albin. *Diſput. de Salivat. mercurial.* §. 2. *p.* 8. Refert tamen Antonius Nuck *loc. jam alleg.* in ſubjectô equidem vitulinô & paucis aliis animantibus hunc ductum reperiri; ſed in pleriſque aliis ductum illum aut ſaltem oſtium peculiare non occurrere; item in humano ſubjecto non, aut ſaltem rarisſimè, conſpici. Glandulam quidem ſublingvalem ubique ferè inveniri, ſed Vas excretorium ſingulare in omnibus ſubjectis non reperiri. Porrò Glandulas Rivinianas non ſemper propriô ſuô ductu gaudere, ſed in Whartonianum communem rivum lympham fermentativam plerumque effundere, ex Günthero Chriſtophoro Schellhammerô refert Andreas Ottom. Gœlicke *Hiſtor. anatom. nov. & antiqv. pag. m.* 165. Glandulam & Ductum Bartholinianum ſeu Rivinianum in homine delineavit Antonius Nuck *Sialograph. l. a. item Tabul. I. fig.* 3. & 4. *item Tabul.* 2. Et Glandulas ſalivales maxillæ inferioris cum ſublingvalibus, earumqve Ductûs ſalivales ex Gvilielmo Cowper depinxerunt Autores Actor. Eruditor. Lipſienſ. *An.* 1669. *Menſ. Februar. p. m.* 58. Et Laurentius Herſterus *Orat. de Increm. Anat. p.* 131. inqvit: Bartholinus in Specimine Hiſtoriæ anatomicæ varias exhibet obſervationes & figuras anatomicas: & inter has de Ductu ſalivali glandulæ ſublingvalis (cujus inventionem plerique quidem huic Bartholino, multi verò haud iniqvè Rivino Lipſienſi tribuunt,) quem ante eum nemo delineavit.

Nuckianus. §. 14. Deniqve quarti Ductus ſalivalis majoris Inventor eſt Antonius Nuck, Profeſſor in Academiâ Lugduno-Batavâ, quippe qui, juxta Andr. Ottomann. Gœlick. *l. a. p.* 176. intra octennium ultra ſexaginta & plura Cadavera humana, præter ingentem brutorum animantium numerum diſſecuit, & hac ſuâ induſtriâ intra oculorum orbitam, inter Muſculum oculum abducentem & osſis jugalis partem ſupre-

ſupremam, ſitam invenit Glandulam, quæ ſurculos ſuos in unum cogit ductum, qui rectà prope os maxillare deorſim tendens, prope dentem molarem ſecundum, ſi â poſterioribus aut ſuperioribus numeraveris, in os ſe exonerat. De hôc Ductu dictus Autor Anno 1685. Tractatum edidit, cui Titulus de Ductu ſalivali novo &c. *vid. cap. I. pag. m. 10. ſeq.* & circa finem figuris aliquot ductum hunc explicavit. Qvem Tractatum poſtea idem Autor nomine Sialographiæ Anno 1690. auctiorem edidit; cujus *vid. Cap. I. p. m. 15. ſeqq.* & circa finem Figurarum explicationem *Tab. 3.* ubi hanc glandulam & ductum depingit. Qvamvis autem Chriſtianus Henricus Erndt *Itinerar. Anglic. & Batav. pag. m. 110.* hanc Antonii Nuckii novam glandulam ſub inferiore palpebrâ, uti & ductum novum pro advehendô humore aqveô in oculo, ſaltem in cerebrô natas & fictas chimeras eſſe dicat, alii etiam de hujus glandulæ in homine exiſtentiâ valdopere adhuc dubitent; cum tàmen dicta glandula cum Ductu ſalivali â plurimis hactenus in Canibus & Capris inventa fuerit, accuratior ejus indagatio potiùs ſvadenda quàm neganda videtur. vid. etiam Chriſt. Ludov. Welſch. *Tabul. anatom. Tab. 30.* Ductum hunc Nuckianum eqvidem in Cane invenit Johannes Jacobus Harderus, qui tamen in Capite vitulinô eundem reperire non potuit. v. ejusd. *Apiar. Obſ. 43. p. m. 193. ſeq.*

§. 15. Alios ductûs ſalivales ſeu chyloſos detexit etiam ſocius Collegii Medicorum Anglicani F. Billingerus in Diſſertatione de Nutritione fœtus in uterô, per vias hactenus incognitas; ex qua Diſſertatione Domini Collectores Actorum Eruditorum Lipſienſium *Anno 1718. Menſ. Januar. pag. 7.* hæc referunt: In Thymi glandulis globuloſis chyloſus ſuccus â ſangvine non tantùm ſecernitur ac per vaſcula minora in ductum, veluti receptaculum commune, infunditur, ſed per canales quoque duos, in duobus Proceſſibus *alii ductus*

 laten-

latentes, & juxta trachæam aſcendentes ad glandulas maxillares, ceu quibus duo ejusmodi Thymi proceſſus non tam contigui, quàm continui, Whartono jamdudum reputati fuerunt, defertur per diſtincta oſcula ductuum ſalivalium ſub lingvâ oris cavo tam inſtillandus, quàm per gulam ad Ventriculum pro hujus liqvore mucilaginoſo, chylificationem incipiente, ac inteſtinorum meconio, ſine deglutitionis motione, deſtillandus. Quam Thymi cum glandulis maxillaribus ſalivalibus communicationem locô allegatô ex fœtu vitulino delineatam reperies. Novum Ductum ſalivalem eumque præcipuum in Lingvâ excretorium Glandulæ inſignis ad latera lingvæ & ſub eadem ſitæ, itemque ſuper radicem Lingvæ, Epiglottidem; circa Glottidem, ſuper Arithænoideas usque intra œſophagum expanſæ atque injectione detectæ in Programmate invitatorio ad Exercitia anatomica exponit atque depingit Abrahamus Vaterus in Programmate quodam, in quo, ut titulus habet, novum ductum ſalivalem eumqve præcipuum in Lingvâ excretorium glandulæ inſignis ad latera lingvæ & ſub eadem ſitæ, itemque ſuper radicem lingvæ, epiglottidem, circa glottidem, ſuper arithænoideas, usque intra œſophagum expanſæ nunc demum injectione detectæ luci exponit & demonſtrat. De hoc Programmate ſcribit Laurentius Heiſterus *Orat. de Increment. Anatom. p. 96.* in hoc Schediasmate Autor evincere figuraque illuſtrare ſuscipit, foramen illud in parte ſuperiori & poſteriori lingvæ humanæ ſæpe occurrens atque a Collino, Anglo (Anglicè Collins) in Anatome ſuâ, â Morgagnô in Adverſariis ſuis primis anatomicis, atque a me in Compendii mei anatomici editione altera delineatum, verum eſſe ductum ſalivalem excretorium, glanduloſæ illius maſſæ, quæ circa radicem Lingvæ partesque ab ipsô indicatas, obſervatur: glandulasque illas ſimul, injectione diſtentas delineat, unde ſalivalem laticem in os per hoc foramen,

men, quod ipſi & Collino ductus communis ſalivalis eſſe videtur, infundi putat. An verò revera res ita ſe habeat, ulteriori inqviſitione pluribusque experimentis opus eſſe exiſtimo. Idem Vir doctisſimus, in eodem Programmate, indicat, ſe ductum excretorium in glandula thyroidea reperiſſe, per qvem totam glandulam flatu diſtenderit, glandulamqve hanc ad ſalivales quoque pertinere docet. Anteqvam verò eum publice deſcribat, accuratius ipſum prius examinandum ſecum conſtituit.

§. 16. Inter Vaſa ſalivaria minora ſeu Glandulas ſe- *Saliva ex*
rum immediatè in Cavum oris inſtillantes ſupra quoque U- *Uvula.*
vulam retulimus, hôc verò locô adhuc monendum reſtat, Gothofredum Heidenreich in Studioſô quodam, qui ſatis potenter os aperire ſolebat, non ſimplici vice liqvorem ſalivalem cum impetu exſilire obſervâſſe, atque hinc inde ex Uvulâ, tanquam ex papillâ limpidam & aquoſam materiam, veluti ſub lingvâ proſilire vidiſſe. vid. Caſp. Theophil. Bierling. *Theſaur. theoret. practic. Obſ. 65. Schol. 65. pag. m. 856.*

§. 17. Imò certus quidam Mercator triginta octo Va- *Multa Vaſa*
ſa ſalivalia, omnia limpidô curſu ſaliente manantia, quoti- *ſalivalia*
die in ſuâ buccâ potuit oſtendere, quoties os paulò diductiùs aperiret, idque â viginti & amplius annis teſtatus eſt. Sæpe enim animi gratia hoc ſpecimen fontis artificialis vel potiùs naturalis oſtendere conſveverat. Apertô enim evidentiùs ore in vicinam chartam aut orbiculum ſtanneum triginta octo diſtincti aquæ limpidæ rivuli de totidem glandularum in buccam patentium præſentiâ indubitatum reddebant teſtimonium. vid. Caſp. Theoph. Bierling. *l. a. p. 860. ſeq.*

§. 18. Adſcripſimus eqvidem in antecedentibus, *Ductus ſali-*
Ductuum ſalivalium inventionem recentioribus quibusdam *vales an Ve-*
Anatomicis, è contra tamen eorundem quosdam â multis *teribus noti?*
retrò ſeculis jamjam veteribus non penitus incognitos fuiſſe, ex Galenô & Avicennâ patet, juxta quem ſub lingvâ ſunt

duo

duo orificia, quæ ambo ingreditur ſtylus, & ſunt fontes Salivæ, quæ ad Carnem perveniunt glanduloſam, quæ eſt in radice ejus, & nominantur generativa Salivæ. v. Ch. Th. Bierling. *l. a.* §. *5. p. 855.* et Franc. Piens *de Febrib. in Gener. cap. 5. p. m.* 27. ubi ex Galenô ſequentia allegat: Sunt duo orificia, ſeu ora, ſeu fontes, à quibus exit Saliva, & duo habitacula Salivæ vocantur: etiam ab Avicennâ dicuntur generativa Salivæ; & in illa orificia ingreditur ſtylus, teſte Avicennâ & teſte ſenſu; & talia orificia aperiuntur & conſtringuntur per ſuas pelliculas, ſicut clauditur & aperitur burſa. Et juxta Autorem non recentem Ludovicum Cælium Rhodigin. *Lection. antiqv. Lib. 3. cap. 32. fol. m. 109.* ſcribunt eruditiores, in lingvæ radice duo ineſſe orificia, quæ Salivæ dicuntur Fontes. Eorum munus eſt, humorem ſervare, veluti penu quodam intimô, quô ſubinde irroretur lingva & os humeſcat univerſum, &c. Galeno ductûs ſalivales non ignotos fuiſſe, demonſtrare quoque conatur Autor libelli inſcripti: Metamorphoſis Æſculapii & Apollinis pancratici, ficto nomine ſe Janum Leonicenum vocans, vid. Luc. Schroesk. *Schol. in Joh. Helvvig. Obſ. 64. p. m. 216.* vid. etiam Georg. Paſch. *de nov. Invent. cap. 6.* §. *4. p. m. 499.* & Thom. Barthol. de *Hepat. Defunct. Opuſcul. anatom. p. m. 575.* ubi addit: mirum eſſe, quod adeò manifeſte deſcripti illi ductus a Galenô *Lib. II. de Uſu part. cap. 10.* Halyabbale *Lib. 3. Theor. cap. 16.* Abenſina *Can. 3. Lib. fin. 6. tr. 1. c. 1.* Jſaaco *l. 3. Theor. cap. 17.* hactenus ad tempora usque Whartoni notitiæ Proſecutorum ſe ſubduxerint, qvum tamen ſupra laudati Medicinæ Heroes Vaſa illa tam perſpicuè & fusè deſcripſerint, ut & originem & ſubſtantiam & numerum & uſum annotarint, &c. Isbrandus de Diemerbroc. *Anatom. Lib. III. cap. 24. fol. m. 433.* inquit: Ductuum horum cognitio, etſi antiquos non latuerit, tamen multis ſeculis, tanquam altisſimis tenebris obruta jacuit, & tandem caſu, absque ullô duce, à Gliſſoniô & Whartonô ante aliquot annos rurſus eruta & in

lucem

lucem producta, atque hinc ab hodiernis Anatomicis prima ejusdem inventio ipſis adſcripta eſt. Et ſæpe memoratus Nuckius non denegat rei ipſius notitiam Veteribus, ſed circa ſtructuram, aut uſum ſitumve, graviter eos erraſſe pronunciat. Quamvis etiam Joſephus Lanzonus *l. a. cap. 2. pag. 24. ſeq.* Autorum quorundam verba pro veterum notitiâ defendendâ alleget, nihilominus tamen *p. 26.* ita pergit: Quibus omnibus ritè & rectè examinatis, luce meridianâ clariùs pateſcet, aut circa ſtructuram, aut ſitum Antiquos graviter errâſſe: nam licet dixerint, duo oſtia ſub lingvâ conſpici, attamen nimis latè hoc ſumptum eſt; per hoc enim non oſtenditur præciſus oſtiorum locus: deinde Salivam excipientia non ſunt dicenda, quemadmodum facit Oribaſius, quandoquidem experimentis certis ſit manifeſtum, eadem oſtia magnam Salivæ vim eructare, ex quibus ſane conſtat, in uſu partium aſſignandô maximè antiqvos erraviſſe, nec Lector Salivæ fontes ex ipſis veterum poterit cognoſcere chartis.

§. 19. Qvi plura de Glandulis & Ductibus ſalivalibus deſiderat, inter alios Autores evolvat Joh. Bohn. *Circul. anat. phyſiol. Progymn. IX. p. m. 135. ſeq.* Isbr. Diemerbr. *l. a.* Franc. Sylv. *Prax. med. Appendic. Tract. 6. §. 91. ſeq. fol. m. 573.* Joh. Broen *Oper. med. p. 11* Theod. Craan *de Homin. cap. 3. pag. 8.* Anton. Nuck *de Duct. ſalival. nov. cap. 1. & Sialograph. cap. 1. ſeq. p. 8. ſeqq.* Thomas Wharton. *Adenograph. cap. 16. pag. m. 96.* Caſp. Theoph. Bierling *Theſaur. theor. pract. l. a.* Steph. Blancard. *Anatom. Part. I. cap. 15. p. m. 304. ſeqq.* Thom. Bartholin. *Anatom. reform. Lib. 2. cap. 11. p. m. 445. Lib. 3. cap. 9. pag. 523. & cap. 12. p. 543. Ejusd. Epiſtol. medicinal. Cent. 3. Epiſt. 43. pag. m. 158. 163. Epiſt. 44. pag. 185. & Epiſt. 87. p. 376.* Caſp. Bartholin. *de duct. ſalivali hactenus non deſcript.* Ejusd. *Specim. Hiſtor. anatom. p. m. 34. 136. & 142.* Daniel Tauvry *Anatom. p. m. 5. ſeqq.* Nicol. Stenon. *Obſervat. anat. de Glandul. Oris pag. m. 1. 6. 12. 20. ſeq.* Joh. Viridet. *de prim. Coction. Part. I. cap. 8. pag. 53. ſeqq.* Caſp. Portæ *Medicin. brev. cap. 1. p. m. 8.* Georg. Abrah. Merck-

Autores

lin. *de Transfuſion. Sangvin. cap. 4. pag. m. 57. ſeq.* Frid. Hoffmann. *Fundament. Medicin. cap. 5. pag. m. 27.* it. *Diſput. de Saliv. & ejus morbis p. 8. ſeq. Act. Erudit. Lipſ. An. 1699. Menſ. Februar. pag. 58.* Joach. Targir. *Medicin. compendiar. cap. 12. p. m. 123. ſeq* Petr. Dion. *Anatom. demonſtrat. 8. pag. m. 403.* Albin. *Diſput. de Salivat. mercurial. §. 2. p. 8.* Ern. Heinſ. *de Purgant. in Febb. p. m. 10.* Joh. Muralt. *Colleg. anat. pag. m. 73. & 440.* Joh. Bapt. du Hamel *Oper. philoſoph. Tom. 2. p. m. 547.* Joh. van Horne *Microcoſm. §. 19.* & Joh. Gvil. Pauli *Annotat. in eund. loc. pag. m. 32.* Georg. Paſch. *de nov. Invent. cap. 6. §. 41. p. m. 496. ſeq.* Georg. Seger. *de quidditat. Lymph.* Bartholin. *Epiſt. 1. p. m. 32.* Gerard. Blaſ. *App. ad Vesling. Syntagm. Part. 14. ſeq. p. m. 404.* Theophil. Bonet. *Sepulchret. Lib. I. Sect. 21. fol. m. 358. ſeq.* Joſeph. Lanzon. *de Saliv. hum. pag. m. 27. ſeq.* Theodor. Zwinger. *Faſcicul. Diſſert. medic. 8. §. 9. p. m. 374. ſeq.*

Cautela chirurgica. §. 20. Ratione Ductuum Salivalium, imprimis ſublingvalium, paucis adhuc monendi mihi videntur Chirurgi, ne in curandis faucium affectibus v. g. in Ranulâ dictos ductûs incauti incidant vel lædant, ſiqvidem Galenus *Lib. 11. de Uſ. part. cap. 10.* inqvit: nonnulli Chirurgi minùs periti propter opus aliquod manuale iſtô in loco incidendo talia orificia aperiunt taliter, quòd ſuæ pelliculæ non poſſunt poſtea debitô tempore claudi, & tunc velit nolit patiens ſemper eſt cum ore ſputamine plenô. Id quod etiam Circumforaneo, qui Ranulam ipſi ignotam curare volens tales fontes ſub lingvâ devaſtavit, contigiſſe dicit Franciſcus Piens *l. a.* Unde non immeritò ſcribit Johannes Muys *Prax. med. Chir. Decad. VI. Obſ. 6. p. 246.* Ductus ſalivalis reperitur ſub lingvâ, quare Chirurgi ſibi caveant, ne eundem lædant, dum frænum nimis longum diſſecant.

Ductus ſalivales læſi. §. 21. Porrò etiam notandum, ductûs ſalivales qvandoque ab acrimonia Salivæ erodi, vel à læſionibus dilacerari, vel etiam vulnerari ſeu diſcindi, ita ut dicta Saliva extra ſua vaſcula atque vulnera prodeat, atque artem Chirurgi

gi interdum per longum temporis ſpatium impediat, plenariamque conſolidationem multò magis eludat, quàm in reliqvorum Vaſorum lymphaticorum vulnerationibus accidere ſolet, quod teſtatur Cornelius Solingen in Handgreiffen der Wund-Artzney *Part. 4. cap. ult. pag. m. 575.* ubi difficultatem ſimulque ſuam methodum curandi deſcribit. De ulcere ductûs ſalivalis ſeqventem obſervationem annotavit Joh. Muys *Prax. Chirurg. ration. l. a. p. 245.* Puellæ, inqviens, viginti circiter annorum abſceſſus ſponte ruptus & apertus eſt in iſtâ colli parte, ubi tonſillæ, quando ſolitô magis intumuêre hâc aut illâ de causâ, digitis palpari poſſunt. Abſceſſus idoneis medicamentis intra Menſis ſpatium ſanatus eſt, ſed profundum & exiguum valde foramen remanſit, quod nullum pus emittebat, ſed multum humoris limpidi & præcipuè quidem tum temporis, cùm ægra comedebat, nam tunc totus radius humoris prædicti prorumpebat ex ulcere. Multa â me & aliis præſcripta ſunt, ſed ſine fructu. Pus nempe hujus abſceſſus corroſit ductum aliqvem ſalivalem atqve ita permanſit fiſtula immedicabilis. Arteria aperta difficulter coaleſcit, difficilius vas lymphaticum, difficillime verò ductus aliqvis ſalivalis. Item Lugduni in Viro quodam poſt varios, qvos patiebatur, malarum, gingivarum, & dentium dolores, exiguum externé in malâ apparebat tuberculum & qvidem præciſe eô loci, ubi internè ductus ſalivalis ſuperior in os hiat, quô apertô materia purulenta, ſangvine & aquâ permiſta prodit: ad ejus curationem Chirurgus admiſſus eam, qvam facilem putabat, brevi promittit; Chirurgus autem attonitus varia incaſſum tentari, & ſuis medicamentis hoc malum, qvod exiguum credebat, non cedere, ſed in Fiſtulam ulceroſam transire, curam, ut vocant, palliativam inſtituit. Subinde tamen ad Cicatricem videbatur perductum ulcus, remanente ſolum exiguô tuberculô; qvod licet per aliqvot dies & ſubinde hebdomadas clauſum mane-

ret, ab animi paſſione & corporis exercitiô vehementiori facile de novô aperiebatur, apertumque aquam, tantillo ſangvine permixtam, evomebat, hocqve malum modò clauſum, modò apertum per triennium integrum geſtavit, vid. Anton. Nuck. *de Duct. Salival. nov. cap. 3. p. 79. ſeq.* it. *Sialograph. cap. 3. p. 64. ſeq.* Et *p. 66.* ex Raonhuyſe refert exemplum ægri cum malæ exulceratione, ex exiguô tumore ſubortâ, quæ ad Cicatricem perduci non potuit, qvoniam maxillæ inferioris motu continuò aqva ſtillabat; bibenti aut comedenti aqva guttatim malam humectabat &c.

CAPUT III.

DE SALIVÆ EXCRETIONE PRÆTERNATURALI ET PTYALISMO.

§. I.

Salivæ abundantia.

DE Salivæ eqvidem abundantiâ atqve defectu jam ſuprà circa finem primi capitis paucis egimus; cum verò talis Ptyalismus ſeu nimia & à diverſis cauſis orta ſalivalis humoris excretio interdum variis proſit affectibus, nonnulla adhuc in Capite præſenti veniunt proponenda.

Ptyalismi cauſæ.

§. 2. Sicuti nimirum Ptyalismus â majori & extraordinaria Salivæ, in hactenus commemoratis Glandulis ſalivalibus, ſecretæ atqve per demonſtratos Ductûs in oris Cavitatem excretæ copiâ dependet; ita hujus ſecretionis ſeu translocationis auctæ varias, & qvidem tam ratione ipſius Salivæ, qvàm Glandularum & Ductuum ſalivalium, cauſas agnoſcimus; ſiqvidem hæc copioſa transcolatio modò â nimiâ ſeri ſalivalis copiâ, vel ab ejusdem tenuitate & fluiditate, vel etiam â celeriori ſangvinis & ſeri circulatione atqve appulſu, vel ab ejusdem prægreſsâ ſtagnatione & collectione;

modò

modò etiam â Glandularum & Ductuum ſalivalium extraordinariâ amplitudine vel peculiari diſpoſitione, aut â fibrarum laxitate & denegatô ſpirituum animalium in fibrillas influxu oriri poteſt. Namqve ſi ſpirituum animalium in fibras influxus, â quacunque causâ, impeditur, tunc illæ tonô ſuô atque naturali tenſione ita orbantur, ut particulis, ope circulationis appelli conſvetis, ampliùs reſiſtere non valeant, ſed easdem copioſiùs transmittere cogantur, unde largior Salivæ effluxus contingit, uti in Paralyſi obſervatur. Interdum etiam â fibrillarum irritatione, vellicatione aut titillatione ſerum emulgendô copioſiùs producitur, uti â ſeri acimoniâ & medicamentis apophlegmatizantibus & ſalivatoriis, dictas fibrillas ſtimulantibus, obſervare licet; Quandoque etiam tubuli ſalivales â Salivæ acrimonia corroduntur & exulcerantur, vel etiam disrumpuntur, abſcinduntur & vulnerantur ut, apertis plus juſto tubulorum oſtiolis, Saliva largius effluat.

§. 3. Econtra etiam deficit Liqvor ſalivalis, vel dum non in ſufficienti quantitate elaboratur, vel dum fauces non ſufficienter irrigat: Illud fit 1) propter materiæ ſeu ſeri in totâ maſsâ defectum, 2) propter vias adducentes intercluſas, 3) propter glandularum ſalivalium pravam v. g. ſcirrhoſam, diſpoſitionem. Parciùs autem ac difficiliùs humor dictus ori infunditur, aut propter ſui defectum, aut propter viſciditatem & glutinoſitatem; aut propter Vaſorum ſalivalium anguſtiam & lacerationem; qvarum hanc inſcius qvaſi innuere videtur Hieronymus Fabricius *ab Aquapend. Oper. Chirurg. Part. 2. Lib. 2. cap. 31. Edit. Franc. p. m. 901.* ubi de vulneribus genarum ait: quotiescunque prope aures vulnera in facie contingunt, verſus aurem foraminulum anguſtisſimum, vix oculis conſpicuum apparet, per qvod, potisſimum ſi patientes mandunt, magna aqvæ limpidæ copia inſtar lacrymarum exit, unum vel alterum ſæpè menſem durans. Qvod *Salivæ defectus.*

 confir-

confirmat Isbrandus â Diemerbroc *Anatom. Lib. III. cap. 24. fol. m. 434.* Interdum, inqviens, contingit, his vaſis ſalivalibus circa buccam læſis, lymphaticum ſalivalem liqvorem è vulnere admodum copioſum ſenſim & diu exſtillare, eamqve ſolutionem, propter continuum iſtius liqvoris tranſitum, difficulter ſolidari. Sic Nobilis qvidam Noviomagenſis ictu poculi vitrei in mediâ malâ ſeu buccâ læſus fuit; Vulnus qvidem â Chirurgô ferè conſolidatum eſt, ſed in mediô per exiguum foramen longô tempore aqvoſus ac limpidus qvidam liqvor ſenſim exſtillavit, (hic è dictô læsô ductu ſalivali tunc temporis adhuc ignotô profluebat) qui non obſtante ſummâ Chirurgi diligentiâ ferè per biennium foraminis conſolidationem impedivit, quod Diemerbroccii conſiliô tandem, liquore iſtô per Cauterii actualis impoſitionem cohibitô perſanatum eſt. Similem caſum etiam in Caupone quodam Ultrajectinô ibidem ſe obſervâſſe addit.

Ptyalismus duplex. §. 4. Vidimus in paulò antecedentibus, Ptyaliſmum ſeu nimium liquoris ſalivalis fluxum vel ſine, vel cum aliquali malignitate vel acrimonia obſervari, quorum ille quidem cum aliquali loqvendi difficultate ſeu impedimentô, ſine tamen oris ejusque partium exulceratione, hic verò non ſine oris exulceratione graduali, ratione ſcilicet majoris vel minoris acrimoniæ, contingere, ideoque etiam ille benignus, hic vero malignus Medicis vocari ſolet.

Salivatio triplex. *ſymptomatica* §. 5. Occurrit etiam in Praxi medicâ ſalivatio nunc ſymptomatica, nunc critica, nunc medica ſeu ope medicamentorum excitata. In ſymptomaticâ vel a glandularum ſalivalium laxitate ſeu dilatione, vel ab earum eroſione & dilaceratione largior ſalivalis humoris, & quidem ob ejusdem acrimoniam ſatis moleſtus, viresque diminuens effluxus oritur, qualequid in dentientibus infantibus, in ſubjectis ſcorbuticis & hypochondriacis, item in Anginâ & Tonſillarum inflammatione & tumore laborantibus obſervare licet,

cet. Et ex hac ſalivatione nullum levamen accipit æger, ſed noxam manifeſtam & gravem.

§. 6. Critica Salivatio ſeu Ptyalismus, originem ſuam plerumqve a particulis maſſæ ſangvineæ ſeroſo-ſalinis heterogeneis trahens, utplurimum ſalutaris eſſe ſolet, eâqve ſæpe pertinacisſimi morbi terminantur, ſiqvidem talis Salivatio aliorum qvandoqve morborum comes, accedens fermenta tam chronicorum, quàm acutorum peregrina, virtute naturalis in ſangvine ætheris ſubactâ per excretoria Salivæ organa majori, quàm aliâ in parte, projicit effluviô, ut ſublata hoc modo causâ ceſſet quoque malum. Qvod ſi totaliter eqvidem non ſtatim fuerit ope illius eradicatum, Symptomata tamen, inſigniter quæ antea ſæviebant, non parum de ſolitô remittunt furore, ut recuperatis deinde ſucceſſivè viribus, ab atrociâ morbi liberentur ægri ſanique evadant. v. Bernhard. Albin. *Diſputat. de Salivat. mercurial.* §. *1. p. 2.* Plura de Salivatione Critica vid. Chriſtian. Kœper *Diſput. de Salivat. Crit. in morb. acut. & chronic.* *critica.*

§. 7. Talia exempla apud Autores quamplurima occurrunt. v. g. Malô hypochondriacô mulier quædam tantum non omnibus hujus morbi ſymptomatibus gravisſimè torta. cùm aliquando copioſa Salivatio uſum medicamenti chalybeati ſubſecuta fuiſſet, inde tantum levamen ſenſit, ut poſtea malô redeunte nihil magis, quàm Salivæ liberiorem fluxum optaverit, referente Vito Riedlino *Linear. medic. An. 1695. Menſ. Jun. Obſ. 23. pag. 180.* Vir qvidam catarrhoſus exulcerationem tonſillarum cum ſeroſis faucium puſtulis dolentibusqve conjunctam expertus tandem tantam ſenſit Salivæ exſpuendæ copiam, ut aqvam è gutturnio deſtillantem dixiſſes; qvi tamen Ptyalismus ope Tincturæ Catechu fuit ſedatus. vid. Ehrenfrid. Hagendorn. *Tract. de Catechu Sect. 3 cap. 2. Art. 1. pag. 52.* Sic refert etiam Nicolaus Steno *de Glandul. oris* §. *24. pag. m. 23* ſputatori melancholico frequenter tumu- *exempla*

iſſe

iſſe genas, ſed indolenter, illumqve tumorem nonnunqvam ſalivatione eſſe ſolutum. Idem etiam de Tumoribus glandularum auri circumjacentium & glandularum Colli indolentibus vel ab apricatione, vel à frigore autumnali excitatis & paucas intra horas in immanem molem excreſcentibus nonnunqvam multa ſpuitione ſublatis annotavit. Id qvod etiam mihi in Orphanotropheô noſtro Dresdenſi, in qvô ejusmodi tumores dictarum glandularum, imprimis puellis, admodum familiares eſſe ſolent, ſæpisſime obſervare licuit. In variis quoque febribus ſupervenientem ſalivationem proficuam annotarunt Medici practici. Sic Petri Foreſti ſocrui fere ſeptuagenariæ poſt febrem per plures dies, tam noctu, qvàm die ultrò ex ore effluxit humor ſalivalis tenuis per ſe, ut pannum linteum ſatis magnum neceſſe fuerit ſub ore ponere ad liquorem ſalivalem continuò effluentem excipiendum. Hunc fluxum Foreſtus noluit intercipere, cùm in eâ ita morbi terminare ſolerent, qvemadmodum ter in ipsâ dictus Autor animadvertit. vid. Petr. Foreſt. *Obſerv. medicinal. Lib. 24. Obſ. 23. fol. m. 124.* Et Thomas Williſius *de Febrib. cap. 10. pag. m. 119.* Qvendam noviſſe dicit, cui in declinatione febris ſalivatio copioſa, velut ab aſſumptô Mercuriô, cum fœtore anhelitûs, item lingvæ & gingivarum intumeſcentiâ per plures dies ciebatur. Febre malignâ laborantem ſalivatione ſuccedente â febre felicisſime liberatum fuiſſe teſtatur Vitus Riedlinus *l. a.* Febrem qvartanam aliqvoties per ſalivationem ſpontaneam ſolutam meminit Joh. Bohnius *de Offic. Medic. dupl. Part. 1. cap. 15. p. m. 292.* De febre qvotidianâ ſputatoriâ vid. Benjam. Scharffius *M. N. C. Dec. II. An. 2. Obſ. 104. p. m. 258.* qvæ qvidem Obſervatio propriè huc non pertinet, ſiqvidem iſte juvenis per ſalivationem â morbo non liberabatur, ſed potiùs durante paroxysmô â nimiâ & continuâ tam urinam reddendi qvam Salivam exſpuendi irritatione vexabatur. De Febre maligna ſalivatione ſoluta v. *M. N. C. Dec. III. An. 5. & 6. Obſ. 172.*

Obſervatio.

127. pag. 157. ſequent. & Appendic. pag. 132.

§. 8. Salivatio in Variolis, imprimis confluentibus, *in Variolis.* quotidie in Praxi cum Euphoriâ obſervatur. Imò juxta Thom. Sydenham *Opuſcul. med. p. m. 188.* ita perpetuum ſe comitem adjungit, ut unicum tantùm viderit Variolis confluentibus laborantem, nullâ ſuperveniente ſalivatione, &c. ubi plura. Et Richardus Morton *Oper. Med. Tom. III. cap. 8. p. m. 109.* inqvit: Spiritibus venenô latente adhuc qvadantenus irretitis, provida natura ultimô hujus ſtadii die, priusqvam febris revireſcere incipiat, levi Ptyalismô fermentum opportunè amoliri ſatagit, quod per glandulas cutis haud ſatis amandare valebat, & iſte Ptyalismus in ipſis æſtivis Variolis animadvertitur &c. Et *cap. 9. p. 137. ſeqq. 145. ſeqq.* plura de ſalivatione in Variolis docet. Juxta Johannem Dolæum *Encyclopæd. med. Lib. 4. cap. 6. p. 797.* ſummopere annitendum eſt, ut dicta ſalivatio in vigore perſtet & conſervetur, nec ante diem ſuum ſiſtatur, quæ tamen die decimô tertiô vel quartô ſiſti poteſt. vid. Givalter. Harris *de Morb. Infant. Part. 3. p. m. 150.* Et Autores *Hiſtor. Morbor. Uratislav. Ann. 1702. p. m. 7.* ſcribunt, certum eſt, quod in Variolis confluentibus, absque Ptyalismô ægri adultiores in ſummô verſentur periculô: certum tamen & hoc eſt, quòd hac ſalivatione Variolæ in quantitate non minuantur; qvod utiqve argumento eſt, materiam, quæ hac ſalivatione ex corpore eliminatur, non eſſe eandem, quæ diſtinctas variolas in majorem elevat altitudinem, ac rurſus depresſionem, quæ in confluentibus cernitur, non ab exitu ſalivalis ac ſeroſi humoris pendere, ſed ab ampliori & latiori harum per ſuperficiem Cutis expanſione.

§. 9. Salivationis ſpontaneæ epidemicè graſſantis ob- *Salivatio* ſervationem communicat Johannes Caſparus Weſtphalus *epidemica.* *Ephemerid. Academ. Nat. Curioſ. Cent. 1. & 2. Obſ. 137. p. m. 273.* ſcilicet Anno 1694. Delitii ejusque in circulô & viciniâ non ſolùm, ſed & pluribus aliis in Regionibus ac locis epidemicè

 graſ-

graſſabatur dicta Salivatio, quæ unà cum Variolis confluentibus ibidem locorum graſſari primò ineunte Vere incipiebat; hâc ſæpe duas & tres, imò quatuor perſonas laborantes vel una domus habebat, quæ omnes iisdem plané in principiô & incrementô ſymptomatis maximè doloroſis affligebantur, quæ in ſalivatione mercuriali aliàs obviæ eſſe ſolent: tumore nempe genarum, lingvæ, gingivarum, faucium, parotidum, &c. in ſtatu verò (evacuatis ſuccis viſcidis & glutinoſis, interdum etiam primô in principiô cruentis) ſucci apparebant tenues & aqvoſi, dictis oris & faucium ſymptomatis pedetentim remittentibus. Hic morbus tam juvenes, quàm adultos aggreſſus eſt; imò, quod mirandum, non ſolùm homines, ſed & multas feles & canes Delitii & quibusdam in pagis ſalivatione correptas ipſe Weſtphalus partim in propriâ fele vidit, partim ab aliis audivit; qui in ſymptomatum horum cauſas paulò intimiùs inqvirens, occaſionalem cauſam Miaſmati varioloſo & quidem Variolarum confluentium adſcribit; hæ enim tunc temporis ſæpe cum ſalivatione vel doloroſâ vel non doloroſâ conjunctæ graſſabantur. Qvibus autem Variolæ pepercerunt, vel, uti clariùs explicat dictus Autor, qvorum materia variolola viſcida per poros cutis exitum non invenerunt, illi aut per tumorem glandularum in Ingvinibus aut ſubſeqventem ſalivationem, ſervati ſunt.

Arthritis ſalivatione ſoluta.

§. 10. De Arthritide Ptyalismô ſolutâ ſeqventem obſervationem recenſet Jacobus Auguſtinus Hünerwolffius *M. N. C. Dec. II. An. 9. Obſ. 102. p. 173.* In ſeptuagenario, inqviens, Arnſtadii morbificæ materiæ arthriticæ ad fauces & palatum notavi μετάςασιν, ſubſecutô Ptyalismô, haud dubiè à ſalibus volatilibus, frequenter in uſum vocatis, ſalutari. Durabat Excretio hæc ſalivalis ultra qvatuordecim dies, cum deglutiendi, non autem reſpirandi difficultate. Salivationem ſpontaneam admirandam & admodum raram, in ſingulas decem

decem ſeptimanas mutabilem in Sveciâ poſt Arthritidem diuturnam paſſus eſt Illuſtrisſimus Baro de Scheiding: Primùm nempe per Salivationem quotidie excrevit tres Cantharos præter propter liqvoris ſapore inſipidô, quaſi dulci; qvâ per decem ſeptimanas continuatâ, inſeqventibus decem ſeptimanis excrevit liqvorem ſaporis acidi; porrò per decem ſeptimanas ſaporis amari; tandemqve ſpatiô unius anni cum dimidiô rurſus liqvorem ſaporis acidi, unà cum Uvulæ tumeſcentis relaxatione. Qvæ omnia, omnibus convocatorum Medicorum auxiliis incaſſum applicatis, ſponte remiſerunt, ipſe autem Baro, totô ſalivationis tempore maximè extenuatus poſthac per tredecim annos ſanus vixit; uti ex ipſius ore refert modò dictus Johannes Chriſtophorus Weſtphalus *l. a.*

§. 11. In Phthiſi quoque ſalivatio critica & ſalutaris interdum eſſe ſolet, qvale exemplum annotavit Johannes Paulus Wurffbain *M.N.C.Dec. II. An. 1. Obſ. 122. p. m. 312.* in foeminâ qvadam, binarum filiolarum, unâ hebdomade præmaturâ morte circumventarum, mœſtisſimâ matre, qvæ primò febriculam cum Capitis dolore & levi ab initiô Tusſi, deinde Phthiſin cum variis ſymptomatibus incidebat; & deniqve cum aliqvali utriusqve genæ, maxillas verſus, dolore, inſignem, ſpontaneam criticam & ſalutarem, ſine ullâ Mercurialium medicamentorum exhibitione obortam, experiebatur ſalivationem, quæ, cum ſeptem dies duraſſet & ob nimiam limpidæ & ſalivoſæ materiæ copiam, reſolutionis virium metum injeciſſet, ſenſim adhibitis moderatè incraſſantibus cohibita fuit. *Phthiſis.*

§. 12. In Capitis Dolore, Odontalgia, gravi Auditu &c. ſalivationem criticam ſæpe levamen tuliſſe dicit Antonius Nuck *Sialograph. cap. 2. p. m. 37.* Fœmina qvædam triginta aliquot annos nata atque ex tertiô maritô qvinta vice puerpera poſt qvintam à puerperiô ſeptimanam äeri frigidiori ſe expo- *Cephalalgia.*

 nens

nens ingentem Cephalalgiam vel potius Hemicraniam cum vehementi Odontalgia, hâcqve paululum ceſſante tantam Otalgiam incidebat, ut metus ſuppurationis dextræ auris accederet. Tandem vero ſuperveniente primò Ptyalismo, poſteaqve largiore ſalivatione ſeu muci ſpisſioris excretione, non modò capitis ſed auris quoque dolorem poſt aliquot dies ceſſare obſervabam.

Vertigo. §. 13. De Vertigine Ptyalismô criticô deſinente Obſervationem communicat Nicolaus Blegni *Zodiac. med. Gallic. Ann. 1. Menſ. Octobr. Obſ. 7. p. m. 160.* Nobilis ſcilicet matrona conſtitutione hæreditariâ Temperamenti melancholici, exſpuitioni pituitoſæ ſalſæ obnoxia ætatis annum quinquageſimum octavum ubi attigit, vehementi Vertigine correpta eſt, nullis remediis, qvibus impugnata illicò fuit, cedente, ac ſeptimô die Criſis qvadam ſpecie depulsâ, ſuperveniente ſcilicet Ptyalismô, qvibus à Mercuriô excitari ſolet, hoc tamen diſſimili, qvòd materia fluens multò acrior eſſet, ac corrodendi majore vi prædita, eâ, quam profundere ſolent Lue venereâ infecti; ejusmodi verò effluvium diutisſime protractum eſt citra ullam imminutionem, &c. vid. etiam Steph. Blancard. *Collect. med. phyſic. Cent. 3. Obſ. 42. p. m. 406.* Viri vertiginoſi ſalivatione ſymptomaticâ laborantis meminit Simon Schulzius *M. N. C. Dec. I. An. 3. Obſ. 1. Schol. p. 2.* Vertigine ſcilicet repentinâ, â primô Vere ad Auguſtum circiter durante correptus eſt Vir quidam tumorem & Calculum ſub lingva per aliqvot annos ſentiens; ſuperveniente deniqve inſigni inflammatione & ſummô ſuffocationis periculô. Hæ anguſtiæ durarunt qvinqve dies, quô totô tempore tanta Saliva profluxit, ut Caput reclinare non poſſet, qvò dormiret; usqve adeò, ut amici ægrum viſitantes inter ſe qvæſiverint, numnè Medicamento qvodam mercuriali uſus fuiſſet. &c.

§. 14

§. 14. Tinnitum Aurium ſalivatione criticâ ſolutum legimus ib. *Dec. II. An. 3. Obſ. 173. p. 338.* ubi Virum magni nominis literatum ſe noviſſe ſcribit Johannes Burgius, cui tinnitus aurium, quô ſæpius infeſtabatur, non niſi Ptyalismô ſpontaneô diſcutiebatur; cumque alias ob cauſas Acidulis Egranis uteretur idem, non per urinarias modò vias & Inteſtinorum canales, ſed etiam per Vaſorum ſalivalium copioſam emunctionem ſuam teſtabantur efficaciam. *Tinnitus Aurium.*

§. 15. Poſt ſangvinis ſputum Salivæ largam excretionem ſalutarem annotavit Antonius Nuck *Sialograph. cap. 2. p. m. 36.* in Viro literato, cui poſtqvam per aliquot dies ſangvinis Uncias tres quatuorve tusſiendo reddidiſſet, ſexiesve aut pluries, modò in brachiô, modò in pede, vel manu ſecta vena fuiſſet; ſangvinis ſputum quidem ceſſavit, ſed Salivæ ſecretio ſputum hoc ſangvineum ſubſecuta eſt tam copioſa, ut per quatuordecim circiter dies quotidie uncias triginta ſex, ſive pintam unam cum mediâ ſalivando redderet; qvod qvidem ægrum multum debilitavit, attamen ab imminenti periculoſisſimô effectu ferè liberavit. *Sangvinis ſputum.*

§. 16. Mulier quædam quadragenaria, quæ diuturnô albô Fluore laborabat, poſt multa remedia fruſtra tentata, demum ſalivatione magnâ ſponte ortâ protinus liberabatur, juxta Joſephi Lanzoni obſervationem, vid. *M. N. C. Dec. III. An. 9. & 10. Obſ. 140. p. 266.* *Fluor albus.*

§. 17. Attamen non ſemper ejusmodi ſalivationes tum criticas, tum imprimis ſymptomaticas optatus effectus, ſed qvandoqve plus damni, quàm ſalutis inſequi ſolet; ſiquidem, quamvis ſæpenumero in Variolis confluentibus talem ſalivationem obſervârim ſalutarem, quandoque tamen eandem maximè tædioſam, diuturnam atque ob metum ſuffocationis â refrigeratione ægrotantium, & in ſcorbuticis ob eroſionem ſatis periculoſam expertus ſum. Præſertim etiam in iis Varioloſis, qui proximè aut longiùs ante Variolas, *Ptyalismus non ſemper ſalutaris. in Variolis.*

ob Luem veneream, Medicamentis Mercurialibus uſi fuerunt, Ptyaliſmus ſuſpectus mihi eſſe ſolet. Et ſecundum Thom. Sydenham *l. a. p. m. 192.* in Confluentibus maximè periclitantur ægri, & pleriqve etiam moriuntur, die undecimo; nam cùm hôc ferè tempore ſalivatio, quæ ægrum hactenus in tutô poſuit, ſoleat deſinere ſponte ſuâ, niſi faciei & manuum intumeſcentia adhuc perſiſtens ejus vicem ſubeat, neceſſe eſt, ut pereat æger. Id enim eſt perpendum, quòd in hoc Variolarum genere, ubi puſtulæ tam ſunt exiguæ, non ſalivatio tantùm, ſed faciei inſuper & manuum intumeſcentia ad materiam morbificam ritè eliminandam omninò requirantur, quarum utralibet, ſi vel non adſit, vel ante juſtum tempus recedat, ægro protinus moriendum eſt. Exemplum diuturnæ ſalivationis, absque tamen Euphoriâ, inter alia de nobili Juvenculâ recenſet Richardus Morton *Oper. med. Tom. III. cap. 9. p. 139. & Hiſtor. 53. p. 292.* in hâc ſcilicet natura defectum maturationis Variolarum (quæ depreſſæ & ſerô limpidô ſemiplenæ erant) ſalivatione longâ & ærumnosâ ſupplere moliebatur: A die enim Morbi ſeptimô, cùm primum Variolæ ſuô more, hoc eſt tardè matureſcere cœperunt, Lympha venenata è reſeratis ductibus ſalivalibus, velut ex perenni fonte perpetim ſcaturiens usqve ad vigeſimum primum diem, exſiliebat, niſi die decimô quintô, cùm Ptyalismô ſubitò & inexpectatò ſuppreſsô, ægrotans ad aliquot horas quaſi ſuffocata in vitæ periculum adducta videretur, donec ſpiritûs per idonea Medicamenta reſarciti denuò repagula ductuum ſalivalium reſerantes Ptyalismum reduxiſſent. Ab iſtô tempore, rivulo lymphæ excretæ indies auctô, Ægrotans demum ſalivatione nimiâ (quam neqve ſupprimere fas erat) confecta, non febre vel delirio, ſed deliqviis ſæpiùs tentata vigeſimô primô morbi die, Variolis adhuc imperfectè maturis, ad plures migrabat. &c. Imò quàm ſæpe in Variolis confluentibus ſalivationi ſatis largæ Purpuram albam utplùrimum lethalem ſupervenire videmus?

§. 18.

§, 18. Ejusmodi effectus ſeu Ptyalismus fruſtaneus etiam in aliis affectibus obſervatur; ſiquidem in illâ Matronâ, cujus paulò antè ex Blegny Zodiacô mentionem fecimus, Vertigo eqvidem ceſſabat, alia nihilominus pesſima ſymptomata remanebant; atque ob diutisſimè protractam ſalivationem non ſolùm ad balnea, ſed etiam ad varia ſangvinem & viſcera depurandi, nec non humores pituitoſos, & ſcorbuticos extrapellendi virtute prædita medicamenta confugiendum erat. Omnia verò incaſſum; Saliva enim tandem tantam aciditatem adepta eſt, ut ipſi ægræ non eſſet ferenda; ſiquidem in Temporibus manifeſta depresſio animadverſa eſt, febris hectica eam prehendit, ſtupendus langvor virium ſuccesſit, dentes petroſam formam adepti ſunt, cum tantâ crasſitie & gravitate, ut ſe geminos muros lapideos ore geſtare crederet. Poſt Cardialgiam Deglutitionem læſam in Senatore quodam obſervavit Carolus Raygerus, ita ut dictus Vir ſolida eqvidem facillimè, liqvida verò neutiqvam deglutire, ſed aqvam cochleatim tantùm abſorbere potuerit, ſtatim ſuperveniente enormi qvadam ſalivatione, quæ deſcenſum liqvidorum impedivit, quamvis & fluxus hujus pituitæ lentæ ac viſcidæ ſemper duraverit; ut tandem contabeſcentia tanta, ut Cutis vix osſibus hæreret, tandemque mors ſupervenerit. vid. *M. N. C. Dec. I. An. 4. & 5. Obſ. 10. p. m. 14. ſeq.* Paſtorem qvendam ſexaginta duorum annorum, Complexionis phlegmaticæ, per aliqvot menſes πτυελισμῷ, pænè asſiduâ ſalivatione, diu noctuque perſeverante moleſtatum, tandem aſciticum interiiſſe refert Auguſtinus Thonerus *Obſerv. medicin. Lib. 3. pag. m. 145. Obſ. 7.* Ex nimiô Fumi Nicotianæ uſu horribili Ptyalismô correptus fuit Vir quidam podagrico-aſthmaticus, ita ut Saliva continuò efflueret, Corpus ſummoperè emaciaretur, appetitus penitus vacillaret, atque denique æger Hydrope, comitante Orthopnœâ funeſtâ moreretur, juxta obſervationem Joh. Jacobi Harderi

in aliis affectibus.

Apiar.

Apiar. Obſ. 43. p. m. 191. Anno 1678. Sutor qvidam Gœrlicenſis Medico ſuo de langvore, Anorexiâ, febriculâ, tamqve copioſæ Salivæ ex ore effluxu, ut tantùm non viribus orbaretur, conqverebatur, addens, ſalivationem hanc id quoque comitari infortunium, quod tota oris fauciumqve regio, Salivæ acrimoniâ ſit eroſa & cum dolore non exiguô conjuncta. Præterea hoc ſalivationis genus interdiu ipſi magis, quàm noctu infeſtum erat, ubi corpus ſudore copioſô defluens ſalivationi habenas qvaſi injicere ſolebat, Ab hoc tamen moleſtisſimô ſymptomate dictus Sutor intra Menſis ſpatium liberabatur. v. Ehrenfr. Hagendorn. *Hiſtor. med. phyſic. Centur. I. Hiſtor. 72. p. m. 106.* Aliam obſervationem de Phthiſi ſalivatoriâ recenſet idem Autor *l. a. Hiſtor. 85. p. m. 123.* ſcilicet ab Ephippiarii uxore Phthiſi conſummatâ laborante, nec ſalivam purulentam, nec Ichorem cruentum cum tusſi rejectum vidit, ſed aqvam limpidisſimam, veluti ex fonte ſaliente petitam, faucesque continuò occupantem, ut hinc eandem ſalivatione mercuriali uſam eſſe Medicus putaret, cùm lingva & fauces pariter eroſæ viderentur, ipſaque demum exhauſtis longô morbo viribus, moreretur. Sic Baro quidem ſeptuagenariô major Ptyalismô per Menſes aliquot tantô continuè moleſtabatur, ut cibum & potum liberè aſſumere neqviret; Tandem adveniente Stomachi Anorexiâ & Crurum ſphacelô, ad plures emigravit, teſte Johanne Helwigiô *Obſerv. 64. p. m. 215.* Virum qvendam plusqvam ſeptuagenarium itidem per Ptyalismum placidè obiiſſe, refert Emanuel König *Regn. animal. Sect. I. Art. 5. pag. m. 17. & 20.* Miram ſalivationem annotavit Georgius Dethardingius in Viro viginti octo annorum, ex cujus ore ſalivæ pellucidæ & claræ ultra triginta Uncias ſpatio unius diei profluxit, citra qvòd Mercuriô eadem fuerit prolecta. Hujus viri lingvâ elevatâ dictus Medicus oſcula glandularum ſublingvalium, qvò verſus gingivas properant, conſpexit ampla ſatis & hiantia, flumen tam largum fundere. v. *Ephemerid. Acad. Nat.*

Nat. Curioſ. Cent. VIII. Obſ. 41. p. 313. ſeq. Et Johannes Ludovicus Hannemannus *M. N. C. Dec. II. An. 4. Obſ. 108. p. m. 207.* limpidæ aqvæ copioſè ex ore rejectæ meminit: Matrona ſcilicet qvædam honeſtisſima magnâ cum virium debilitate inſignem aquæ limpidisſimæ copiam ejecerat iſtoque fluxu jam bis & qvidem ſummâ cum virium proſtratione laboraverat. Hic ſcaturiens fons limpiditate ſuâ fontanam ſuperabat, omnis odoris & coloris expers; atque hunc aquæ effluxum tanta comitabatur virium debilitas, ut animam agere fœmina videretur. &c. De ingenti ſalivatione, ſingulis diebus tum manè, tum veſperi, cum intensô dentium dolore, redeunte atque per bihorium inſtante, vid. Vit. Riedlin. *Millenar. Obſ. 690. p. m. 428.* Imo Sacerdotem qvendam ipſam tandem animam cum ſputô emiſiſſe, refert Frid. Hoffmannus *Diſput. de Saliv. & ejus morb. cap. 6. §. 3. p. 23.*

§. 19. Arte quoque vel medicamentis largiorem Salivæ efflxum, ſeu ſputationem vel ſalivationem excitari poſſe, paulò antè diximus; Ut enim de radice Pyrethri & aliis maſticatoriis & apophlegmaticis hoc locô nil repetamus, ſcribit Robertus Boyle *de Utr. Philoſoph. experim. Exercit. 5. p. m. 345.* Ceruſſam Antimonii certis in Conſtitutionibus obſervari ſputum, langvidè tamen, concitare. Sic poſt Potum aqvarum Spadanarum tantam pituitæ quantitatem ſputando egesſit Illuſtris quædam Matrona, ut duas argenteas pelves, quatuor librarum medicarum capaces impleret, annotante Henricô ab Heer *Obſ. 1. pag. m. 12.* Idem *p. 14.* duorum Virorum Illuſtrium meminit, qui, inter bibendum & poſt, Ptyalismô copiosô, maximam aqvæ vacuârunt partem, ita ut per alios meatûs nihil obſervatu dignum excernerent. Hæc ſcribens recordor fœminæ cujusdam melancholico-hypochondriacæ, quæ hoc tempore meô ſvaſu Acidulis Egranis tantô cum effectu utitur, ut poſt Vomitum, primô ſolùm die excitatum, omnibus reliqvis diebus per qvatuor vias ſimul, ſcilicet per

Ptyaliſmus à variis medicamentis.

à Ceruſsâ Antimonii.

ab Aqvis Spadanis.

Obſervatio.

dejectiones, diureſin, diaphoreſin & largisſimam ſalivationem operatio cum Euphoriâ ſecuta fuerit. Huc pertinet etiam Vitriolum album in minori doſi, v. g. ad granum unum vel duo qvotidie exhibitum, Salivam movens, qvô pari ratione ac in vomiturientibus Saliva copioſisſima ad os fertur. De hoc ita ſcribit Georgius Wolffgangus Wedelius *Amœnitat. mater. med. Lib. 2. Sect. 2. cap. 16. pag. m. 463.* Novimus quosdam cum ſucceſſu uti Vitriolô albô, ſaltem ad granum unum quotidie dato, ſalivationis fine, minori indicatione, quô factô & per aliquot dies continuatô blanda quædam ſalivatio oritur cum ſucceſſu. Vitriolum enim eſt emeticum, doſi juſtâ datum, minori verò continuatum, cùm movere vomitum non posſit, ſaltim Salivam in os movet, uti id ipſum fit in vomiturientibus. Danielem Ludovici per ſpiritum Vitrioli ſuper Vitrum Antimonii vel Crocum metallorum digeſtum, ad guttas aliqvas datum ſalivationem cum ſumma Euphoriâ excitâſſe, ex ipſius Pharmacia refert Fridericus Hoffmannus *Diſput. pro Licent. de Avtocheiriâ Præſide Auguſtino Henrico Faſchio Jenæ 1681. habit. pag. 37.* ubi etiam loco ſpiritus Vitrioli ſpiritum ſalis ammoniaci vinoſum ſubſtitui poſſe addit.

à Vitriolô albo.

à Nicotianâ.

§. 20. A Nicotianæ nimiô uſu copioſum quandoque Ptyalismum excitari præter qvotidianam experientiam inter alios confirmat Antonius Nuck *Sialograph. cap. 2. pag. m. 38. ſeq.* Salivationem, inqviens, etiam promovet Tabaci uſus, ſive illud maſticetur. ſive fiſtulâ ſugatur, quibus horæ quadrantis ſpatio facile uncia integra Salivæ ſecernitur. Partes namque Tabaci ſubtiliores & magis volatiles in Vaſa glandularum excretoria penetrantes, ea ipſa irritare, particulasque viſcidas hinc illinc latentes incidendo, humoris ſalivalis ſecretionem promovere valent, copioſiorem etiam exſpuunt Salivam, quod multum loqvantur Tabaci ſuctores & copioſiorem potum aſſumant. Dum genio ſuo ita indulgent herbæ

hujus

hujus amatores, evenit, ut multi excrementitii humores unà cum Salivâ, in nonnullis cum εὐφορία, excernantur, quamvis in aliis iterum nocivus adeò Tabaci uſus ſit, ut, continuâ hac Salivæ exſpuitione, maſſam ſangvineam reddat in motu nimis tardam, appetitum deſtruat, Dyſpnœam, aliaqve mala inducat. Idem confirmat etiam Johannes Jacobus Harderus *Apiar. Obſ. 43. p. m. 191.* de Aſthmaticô quodam, qui poſt nimium fumi Nicotianæ uſum horribili Ptyalismo correptus fuit, Saliva ſcilicet ex ore continuò effluebat, corpus ſummopere emaciabatur, appetitus penitus vacillabat; urinæ paucæ erant & tenues, pulſus celer & freqvens; Tandem æger ab his moleſtiis liberatus priſtinam cantilenam recinere cæpit, unde mali fomes prorſus erupit, ægerque hydrope, concomitante Orthopnœâ funeſtâ, mortuus eſt. Et in Scholiô allegatæ Obſervationis dictus Autor ita pergit: Dolendum magis, quàm mirandum, adeò Nicotianæ cultores fumoſis deliciis ineſcari, ut ægerrimè illis valedicere queant, incommodorum, quæ pariunt, licet conſcii, id quod maleſvadæ conſvetudini attribuimus. Pollet ſanè particulis oleoſis & ſalinis acribus, quibus cum referat ductuum poros & oſcula Nicotiana, ſemelque adhæreſcens fibrillas ipſorum ſtringit, ſuccosqve è fontibus elicit; præprimis verò ulterius ſpicula ſua ſalina communicans, ſangvinis particulas ſolvit, incidit, viſcidiores, præterque modum uſurpata fluxiles nimiùm facit, ſeroqve per ductûs ſalivales patulos, glandularumque poros excretorios, quibus illæ ramoſæ juxta facilè adhærent, exſtillandi copiosè viam parit, ſimili planè modô & eventu, quem ex Mercuriali inunctione ſubſequi notamus; enimvero læduntur â nimietate ſeri affluentis ductuum fibrillæ, glandularumque pori & copiosè irrigatæ ac humectatæ ita laxantur, ut ad votum noſtrum ſtringere ſe non valeant, pro aqvarum impetu prohibendô; Accedit ſpiritûs animalis defectus, læsâ vel ſolâ ſangvinis ipſius ma-

 teriam

teriam advehentis neceſſariâ craſi, & enervatio ab impuris ac improportionatis fumi miaſmatibus, ipſi ſubinde accreſcentibus, indeqve motu ſuô turbantibus ac pervertentibus. Notatu ſanè, pergit idem, dignisſimum eſt, quòd ex crebriore Nicotianæ fumô Aſthma & Phthiſin ſubſecutam fuiſſe Practici animadverterunt; â particulis nempe nocivis in inſpiratione immediatè aſperæ arteriæ hujusque expanſionibus communicatis, â quibus corrugantur & quaſi exſiccantur membraneæ veſiculæ, aridique fiunt pulmones, quorum officii defectum graviter luit poſtmodum univerſa humoralis maſſa; Salivâ quoque copiosè profluente, vel inerti redditâ, ex ſpirituum defectu, fomentô in cibi concoctione neceſſario Ventriculus deſtituitur, quin imò materia menſtruo hujus idonea identidem decedit, unde minuitur appetitus, læditur πέψις, aliaque innumera in Corpus mala redundant. Hæc in gratiam Tabacibibulorum ex dictô Autore adducere debui.

ab odorifero. §. 21. Per Odorem etiam Salivam in motum & excretionem præternaturalem agi poſſe, confirmat Obſervatio, qvam Caſparus Theophilus Bierlingius *Adverſar. Curioſ. Cent. I. Obſ. 54. Schol. pag. m. 98.* de nobili refert fœminâ, quippè quæ ab aliquot Virginibus nobilitate claris in puerperiô viſitata fuit; quarum Crines Pulverere de Cyprô odoratisſimô ad albedinem usque conſperſi erant; qui odor puerperæ tam abominabilis fuit, ut ſtatim exinde in atrocisſimos Capitis dolores, cum inſigni Ptyalismô lapſa ſit, quæ ipſam per aliqvot annos moleſtârunt, donec tandem adhibitis variis remediis iterum ceſſarent, ſed tamen nonnunquam, quamvis non tam freqventer, neque tantâ cum vehementia recurrerent.

Salivatio fortuita. §. 22. Salivationem fortuitam annotatam reperimus *Act. Medic. Berolin. Vol. II. p. 68.* dum per minùs circumſpectum Mercurii currentis magis luſum quàm uſum, ſimul magna ejus pars in terram aſſeribus ſtratam profundebatur, nudis

pedibus

pedibus conculcabatur, aut forte etiam pars ejus intra calceos prolapſa, pedum proris adfricabatur, indeque tres perſonæ in eadem familiâ in veram prolabebantur ſalivationem, cum faucium intumeſcentia & univerſi oris ſtomacace &c.

§. 23. Imprimis autem ad largiorem Salivæ copiam ſive Salivationem proliciendam hodierno tempore Mercurius tam externè, quàm internè adhiberi ſolet. vid. Matthiæ Untzer. *Anatom. Mercur. ſpagiric. Lib. 1. cap. 22. p. m. 176.* Joh. Bohn. *de Offic. medic. Part. 1. cap. 15. pag. m. 294. ſeqq.* quandoque etiam, præter Medici aut Chirurgi intentionem, hujus medicamenti, pro aliô ſcopo adhibiti, externum uſum ſalivatio ſeqvitur, uti in nobilisſimâ quadam Matrona Solodurenſi expertus eſt Gvilielmus Fabricius; Illa ſcilicet laborabat ingenti Abſceſſu inter Peritonæum & Muſculos externos Abdominis, quem cùm Fabricius è regione Renis dextri aperuiſſet, & poſt digeſtionem ulcus pulvere præcipitatô, diligentisſimè præparatô & rectificatô mundificâſſet, talis ſalivatio ſecuta eſt, ut plerumque unâ die ad libras aliquot pituitæ exſpueret, non aliter acſi hydrargyrô inuncti fuiſſent articuli omnes. vid. Gvil. Fabric. Hildan. *Obſerv. Chirurg. Cent. 5. Obſ. 94. fol. m. 428.* Qvô autem modô Mercurius in maſſam ſangvineam ita operetur, ut tanta ſalivatio excitari queat, variè Autores explicant. v. Hier. Fracaſtor. *de morbis contag. Lib. 3. cap. 10. p. m. 269.* G. Wolffg. Wedel. *Patholog. med. dogmat. Sect. 3. cap. 12. p. m. 647.* Et *Amœnit. mater. med. Lib. 2. Sect. 2. cap. 16. p. m. 463.* Th. Williſ. *de anim. brutor. cap. 2. pag. m. 151. ſeq.* Mich. Ettmüller. *Op. Tom. I. fol. m. 467.* *à Mercuriô*

§. 24. Hoc remedii genus imprimis in Siphilide ſeu Lue venereâ jamdudum & hucusqve ſolenne fuit; hinc ſcribit Gabriel Fallopius *Tract. de Morb. Gallic. cap. 76. Oper. Tom. I. cap. 76. fol. m. 727. ſeq.* Prima ratio empirica, quâ ſanatus morbus Gallicus in Italia, fuit ab argentô vivô ſumpta, qvoniam, cum cæperit graſſari morbus, Chirurgici, qui nitebantur *Salivatio in Lue venereâ*

tur omnem lapidem movere, cùm legiſſent, hydrargyron nimium valere ad ſcabiem rebellem, cumque primis temporibus lues hæc ulcera afferret, experti ſunt Argentum vivum & feliciter quidem, unde multi divites facti ſunt, inter quos Jacob ille Carpenſis, cum ſolus calleret ſecretam hanc medicinam, ita opulentus redditus eſt, ſolô iſtô quæſtu, ut teſtatus fuerit numeratam pecuniam 40000 ſcutatorum præter argenteam materiam, quæ omnia Duci Ferrarienſi reliqvit, &c. Juxta Johann. Michael. *Oper. med. Prax. Clin. Par. I. Lib. 4. cap. 55. p. m. 210.* Salivatio eſt cura periculoſa & moleſtisſima, nam ſemper exſpuere coguntur ægri, ut vix cibum aſſumere posſint; Interim eſt ultimum in hoc morbo refugium. Ut plurimorum aliorum Autorum, de hoc morbô tractantium, mentionem non faciam; vid. Matthiæ Unzer. *l. a. p. 176. ſeqq.* & alii Autores de Lue venerea ſcribentes.

in Corpulentia. §. 25. Non autem tantummodo contra Luem Gallicam, ſed etiam contra alios affectûs ſatis rebelles & â viſcidô acidô ortas ſalivationem in Praxi medicâ obſervamus adhibitam, v. g. Corpulentiæ nimiæ & moleſtæ per ſalivationem ſanatæ exemplum recenſet Olaus Borrichius de Tribunô quodam militari ſexagenariô, ſed vegetô, qui quintô quoque annô ita abdomine tardus evaſit & pingvedine nimiâ diſtentus, ut aliis gravis, ſibi inviſus fuerit; Huic malo tandem poſt varia remedia in Mercuriô dulci opem ſollicitavit & invenit. Progreſſus autem eſt Pilulis mercurialibus ad eam paulatim doſin, ut apertis Gingivarum laxitatibus Ptyalismus, qualem in aduſtis Venereis Nepotulis efflagitant medentes, ut fœdam Luem exſpuant, fuerit ſecutus. Per has vias Omaſum ſeſe exoneravit & lætum alacremque Tribunum ad munia ſveta reddidit expeditiorem. Ex eô triennium integrum exegit ab infeſtô aliquali pondere liberum. Tandem rediit ſenſim malum, & quintô poſt annô novam curam depoſcit &c. vid. *Acta Hafnienſ. Vol. I. Obſ. 74. p. m. 164. ſeq.*

§. 26.

§. 26. Qvartanâ laboranti Virgini cuidam Per Illuſtri *in quartanâ* Curationem ſubitam quovis licet modô perficiendam exigenti Thomas Williſius propoſuit, quod, ſi â pharmacô minerali per aliquot dies oris fluorem pateretur, inde morbum brevi profligatum iri ſperaret. Cui conſilio cùm facilè aſſentiret hæc virgo, pharmacum ei mitius & tutum exhibuit Williſius; â quô ſputatio tantùm levior, eademqve intra duodecim dies finita ciebatur. A quô ſalivatio incepit, paroxysmis ſtatim caruit; quibus verò temporibus accedere ſolebant, perturbationem in totô corpore cum Cordis oppresſione & lipothymiæ metu perſenſit; poſteà tamen ſputatione finitâ plane convaluit. vid. Th. Williſ. *de Febrib. cap.6. p.m.97.ſeq.* Ex Mercurii dulcis exhibitione ad grana quindecim ſaltem in ſexagenariô quartanâ laborante Ptyalismum leviorem ſubſeqvi cum moleſtâ dentium vacillatione vidit Johannes Jacobus Harderus, uti refert *Apiar. Obſ.43. Schol.p.m. 192.*

§. 27. Hydropem in fœminâ ſcorbutico-cachecticâ, *in Hydrope.* quæ poſt Mercurii dulcis uſum per quatuordecim dies noctesque continuum humoris limpidisſimi fluxum, & quidem tantum patiebatur, ut ſingulis diebus plus quàm quatuor libras exſpueret, perfectè ſanatum obſervavit Andreas Ernius, *vid. M. N. C. Dec. II. An. 4. Obſ. 36. p. m. 91. ſeq.* Et Lucas Schroekius Scholiô in dictam Obſervationem ex Franciſcô Sylviô adducit, quòd aliquando ſalivatio ſpontè contingat, uti ipſe nonnunquam, & quidem cum notabili ægrotorum commodô & liberatione â morbis chronicis, â pituitâ ſemper pendentibus, obſervârit, unde Schroeckius concludit, quod illi, qui naturam ducem in hoc paſſu providè ſeqvantur, laudabilem â procuratô per mercurialia medicamenta ptyalismô, humore ſeroſô ac pituitoſô ſic liqvatô atque è corpore ſenſim eductô, obtinere queant effectum. Salivatio in Hydrope, quamvis ſemper ſit moleſta, attamen ſæpiſſime

ſime eſt ſalutaris, inquit Theodorus de Mayerne *Prax. med. Lib. 3. cap. 10. p. m. 385.* & juxta Franciſc. Oswald. *Grembs Arbor. integr. & ramoſ. Homin. Lib. 2. cap. 1. §. 6. n. 52. p. m 118.* Hydropem non juvant hydragoga, ſed Mercurius. Hydropem Turpeto minerali exhibitô per ſalivationem curavit Turqvetus, juxta Diaphoreſin & Diureſin procuratam. v. Georg. Hieron. Velſch, *Mictomimemal. Cent. 1. n. 63.* M.N.C. *Dec. 1. An. 4. & 5. Append. p. 17.* Quam tamen ſalivationem huic affectui ne quicquam convenire, & remis velisque, ut dicitur, fugiendam eſſe, idem Autor addit.

in Rhevmatiſmis. §. 28. In Rhevmatismis humoralibus non ſine ratione ſalivationem ſvadet Clopton Havers *Oſteolog. nov. pag. m. 291. ſeq.* ſunt, inqviens, Evacuationes quædam, quæ huic Rhevmatismi ſpeciei peculiariter magis congruæ eſſe videntur, quàm omnes aliæ: dum obſervavi tendentiam materiæ glandulas ſalivales copioſamqve exſpuitionem nonnullis ægris in hoc caſu contingentem, in eam propendi ſententiam, ſalivationem hic admodum fore convenientem.

in Strumis. §. 29. Pro Strumis aliisque frigidis ſeu pituitoſis tumoribus curandis ſalivationem prodeſſe ex Kyperô allegat Joh. Bohnius *de Offic. medic. duplic. Part. 1. cap. 15. pag. m. 292.* Et licet Ptyalismus in curandis ſcrophulis ſit Symptoma laborioſum & importunum, attamen quibusdam videtur ſalutare; hocque Theodoro de Mayerne vulgare fuit, ut in ſtrumoſis, quaſi laborarent Lue venereâ, vel frictionibus, vel fumô provocarit ſalivationem cum effectu non pœnitendô, præſertim quando circa Collum tumores iſti extuberant, vid. *Theod. Mayern. l. a. Lib. 1. cap. 19. p. m. 143.* Infelicem verò talismodi Curæ exitum annotavit Richardus Morton *Phthiſiolog. Lib. 1. cap. 9. p. m. 54. & Oper. Medic. Tom. 1. p. 25.* in Filiâ Domini Daulion Pharmacopolæ, quæ à ſalivatione mercuriali ad curandas ſchrophulas excitatâ, ſtatim à finitâ ſalivatione in Tabem lethalem incidit, & ob ingentes humorum impenſas,

ſas, ſalivatione factas, neque äere, neque lacteâ diætâ, neque ullâ aliâ arte reſtitui potuit, verùm ſenſim Tabe confecta, ſine ulla Phthiſeos pulmonaris notâ, poſt unum vel alterum menſem â ſalivatione elapſum, ultimum diem clauſit. Hiſtoriam Phthiſi ſcrophulosâ laborantis & ſalivatione feliciter curati, communicat Godofredus Klaunigius *Noſocom. Charitat. Hiſtor. 2. pag. m. 5. ſeq.*

§. 30. Maniacum ope ſalivationis reſtitutum ſalvum evaſiſſe & incolumen, ante ligatum & in vinculis detentum, refert Gvernerus Rolfincius *Ord. & method. medic. ſpecial. Lib. 6. Sect. 3. cap. 1. pag. m. 590.* *in Maniâ.*

§. 31. In Epilepſiâ, ſi reliqua Medicamenta incaſſum fuerint adhibita, ſalivationem commendat Thom. Willis *Tr. de Morb. convulſiv. cap. 3. p. m. 465.* Non unum, ſed plures ſe epilepticos hac viâ liberaſſe ſcribit Gvernerus Rolfincius *l. a.* quô tamen addit, bis tantùm ſpem fefelliſſe, ubi radices mali ab hæreditariâ infiltratione erant firmatæ. Imò, *p. 591.* caſu fortuitò quendam epilepticum quadraginta annorum, cùm lue venereâ correptus inungi ad ſalivationem ſe pateretur, curatum fuiſſe, recenſet. Ptyalismum ſalutarem in Epilepſiâ ex accidenti còncitatum proponit Johannes Mauricius Hoffmannus *Ephemerid. Academ. Nat. Curioſ. Cent. I. & II. Obſ. 136. p. m. 272.* Nimirum Illuſtris quædam Virguncula annos novem circiter nata, Epilepſiâ ſæpius correpta eſt erraticâ, nullam certam periodum ſervante, quam inſtantem ſternutatio crebrior præſagiebat, vocatus Hoffmannus cum aliis Medicis conſultationem inſtituit, atque præſcripta ſunt præter conſveta evacuantia antepileptica varia; ſic inducias qvidem dedit malum, ſubinde tamen per intervalla modò longiora, modò breviora redierunt paroxysmi epileptici. Cùm verò dictus Medicus haud ignarus eſſet, Parentem Virgunculæ, tunc quidem vitâ defunctum, antehac Lue venereâ correptum quàm maximè fuiſſe, non immeritò in eandem de- *in Epilepſiâ.*

M venit

venit ſuſpicionem, virulentum venereum acidum â genitore genitæ quaſi per traducem implantatum, & hîc præcipuam fortè ludere tragœdiam, autor ſuaſorque fuit, ut Trochiſcorum Hermeticorum celeberrimi Scrætæ quatuor & quidem in pulverem priùs triti cum pulticulâ pomorum coctorum ægræ exhiberentur. Sed ecce, quæ â ſervitiô erant ancillæ hujus præcepti oblitæ Trochiſcos prædictæ virgunculæ tradiderunt maſticandos & devorandos: tunc primâ quidem die alvus ſexies ſoluta fuit, alterâ autem cœperunt cum dolore intumeſcere fauces, lingva, palatum, gingivæ, demumque inſecuta eſt aliquot dierum ſalivatio, etſi non intentata, optimô tamen cum eventu; ab illô enim tempore ab omni inſultu epilepticô immunis vixit Virguncula. Deſcriptionem Trochiſcorum Hermeticorum Henrici Scretæ cum aliis ejusdem Medicamentis ſelectis communicat Roſinus Lentilius *Miſcell. med. pract. Part. III. p. m. 61.* ita:

Trochiſci Hermetici Scretæ.

R. ☿ dulc. Unc. dimid.
C. C. philoſoph. Scrup. 2.
Cinamom. acut. Scrup. 1.
Diagryd. ⊕at. gr. xxxxviij.
Sacchar. alb. Unc. 1.
Conſerv. Roſar. drachm. 2.
c. Mucilag. Tragac. in ▽ Roſar. ſolut
f. Trochiſci no. LXIV.

Infantibus dicatum præcipuè laudatisſimum medicamentum in Glandularum Meſentericarum infarctu, variolarum, morbillorum & Lumbricorum indiciis. Doſis, Infanti unius anni unicus, bimulo & trimulo duo, quatuor & quinque annos habenti tres, ſex ad decem usque, vel triti in pulticulâ, aut aliô quocunque modo exhibiti &c. Sed ut ad Epilepſiam noſtram, ſalivatione curandam, revertamur; Mercurialem ſalivationem Epilepſiæ habitualis averruncam annotavit Johannes Acoluthus *M. N. C. Dec. II. An. 9. Obſ. 166. p. 312. ſeq.*

ſci-

ſcilicet ſedecim annorum Juvenis â primis vitæ annis ad illum usque ætatis terminum crebriore Epilepſiâ corruens plurimorum Medicorum conſiliis invanùm fatigabatur. Sentiebat autem imminentis mali præſagium ſiniſtri hypochondrii dolorem; tum canis inſtar ringebat, ſimul & dentibus, quodcunque obvium, lacerabat. Cunctis autem remediis incàſsùm adhibitis, dictus Medicus, præmiſsô purgante, ſalivationi deſtinâtum juvenem, ſimplici ex Mercuriô & Axungiâ porcinâ Ungventô illiniri jusſit, nec quicquam notabilis totum curatiorius obtulit ſtadium, niſi quod ſalivationem ſegnius quandoque ſe gerentem, Mercurio dulci ſtimulaverit. Adhibitis adhibentis mediô ferè ſputationis curriculô, leviore acceſſu, Convulſiones valedicebant. &c. Juvenem Generoſum Epilepſiâ variis ſtipatâ ſymptomatibus affectum mediante ſalivatione mercuriali priſtinæ ſanitati reſtituit Theophilus Budæus, cujus curam *vid. M. N. C. Dec. III. An. 7. & 8. Obſ. 171. pag. 288. ſeq.* A ſolâ etiam inunctione Mercuriali absque ſubſequente ſalivatione remittentes Inſultûs epilepticos obſervavit Vitus Riedlinus, Parens, *Obſerv. medic. Cent. 3. Obſ. 71. p. m. 389. ſeq.* Nihilominus tamen ſalivationem mercurialem ſæpius equidem, ſemper tamen absque effectu ſe ordinaſſe, ſcribit Johannes Muraltus *Hippocrat. Helvetic. p. m. 247.*

§. 32. Sicuti Apoplexia nonnunquam fluxu phlegmaticô oris, qualis lue venereâ laborantibus poſt inunctiones mercuriales accidit, finitur, juxta Dan. Sennert. *Practic. Lib. I. Part. 2. cap. 33. p. m. 664.* vel juxta Paul. Barbett. *Prax. Lib. I. cap. 2. p. m. 18.* interdum per criticam ſalivationem, Lymphâ nempe craſſiore ſic purgata excretâque vi naturæ, ſolvitur; ita quoque per excitatam ſalivationem ipſam Apoplexiam aſt levem curatam vidit Fridericus Deckerus, nulla remanente Paralyſi, aſt pro tempore tantùm partium quodam ſtupore. vid. Barbett. *l. a.* *in Apoplexiâ.*

in Paralyſi. §. 33. In Paralyſi cur Medici hactenus ſalivationem mercurialem non adhibuerint, valdè demiratur Robertus Boyle, in hac enim ejusdem virtutes æque ac in morbis Venere ortis efficaces eſſe arbitratur, quin & efficaciores, quàm remediorum vulgarium. vid. Rob. Boyle *de Utilitat. Philoſoph. experiment. Exercit.5. cap.19. §.17. p.m.345.* Et Thomas Williſius *de Animal. brutor. Part. 2. cap. 19. pag. m. 221.* Paralyticos quosdam ſalivationem per Mercurium excitatâ ſanari, & propriâ & quorundam aliorum Medicorum experientiâ ſatis comprobatum habere diciti Attamen hoc remedii genus Paralyſi tantùm habituali, quæ ſcilicet Procatarxin in ſangvine & Cerebrô ſatis mobilem, atque cauſam conjunctam in appendice nervosô haud valde fixam habet, adhibendam cenſet. &c. Poſt fruſtraneum Decoctorum, ex Saſſaparillâ páratorum uſum, â ſalivatione mercuriali optimum effectum ſæpius ſe expertum eſſe refert Ægidius Daelmann. *Prax. med. p.m.9.* vid etiam paulò infra de ſalivationis uſu in ſcorbutô.

in Cephalalgia. §. 34. Dolorem Capitis contumacem refractarium, nullis cedentem remediis aliis, ſalivatione, arte factâ, reſtitutum vidit Gvernerus Rolfincius *l. a.* Et ab inveteratâ per multos annos internecinâ Cephalalgiâ, fatuitate omnimodâ & Caducô morbô quendam, ſtupentibus multis, liberavit Roſinus Lentilius in ipſius *Miſcellan. med. practic. pag. m. 24.* Et Thomas Williſius *Tr. de Anim. Brutor. Part. 2. cap. 2. p. 151.* Salivationem eqvidem in Cephalalgiâ ſeu doloribus Capitis â Lue venereâ ortis, concedit, contra alias autem Cephalalgias ob varias cauſas & obſervationes eandem diſſvadet.

in vertigine. §. 35. A moleſtisſimâ & diuturnâ Vertigine virgunculam qvandam ſalivatione liberatam eſſe ſe noviſſe ſcribit Chr. Fr. Paullin. *de Theriac. cœleſt. Sect. 2. Part. 1. M. 1. cap. 3. p. m. 81.*

in Lepra. §. 36. Lepram ſeu Elphantiaſin Græcorſim per ſalivationem ſanari, inſignisſimè ſero per hanc viam correctô, ſcribit G. Wolffg. Wedelius *Amœnitat. mater. medic. Lib. 2. Sect. 2. cap.*

2. *cap.16.pag.m.467.* Et Bernhardus Albinus *Diſput. de Elephantia Jaxæ nov. Anno 1683. Francof. habit.* §. 22. *pag.31.* ſi ab ullô medicamentô, certè â ſalivatione remedium expectat, quia ſatisfacit illa omnibus Indicationibus, glutinoſam pituitam reverà quandoque acerrimam, quæ non ſolùm linteamina, ſed etiam muros calce obductos exedit, in copiâ educit. Et in aliâ Diſputatione *Anno 1694. ibidem habitâ* §. 15. *p.26.* ita ſcribit: Cùm debellari morbus hicce vix ac ne vix quidem posſit, aggrediendus tamen, ne omni prorſus æger deſtituatur ſolatiô; ſaltem in magnis maximèque arduis conatus laudabilis rejiciendus non eſt, verùm ſpes ad ultimum ſervanda. Ubi proinde, poſt tot jam incaſſum adhibita labor exiſtit inanis, in unicô, tanquam firmiore anchorâ, ſalivatione nimirum mercuriali, ſi ulla ſupereſt, ægrique vires ætasque tulerint, auxiliô ſpem reponerem. Quid enim glutinoſis, ſeroſis acribusque humoribus corrigendis, quid glutinoſis viſcidisque reſolvendis, aut ex his reſultantibus morbis judicabis convenientius, quàm vel millè formas recipere aptum Mercurium, cui latibulum ferè nullum, nulli ferè Corporis meandri adeò ſunt occluſi, quin illos novâ arte eludat. Nulla pars ſupereſt quam intactam in omnes oras verſatilis hicce relinquat. Ille enim obſtructionum clauſtra, in quocunque demum locô fuerint, niſi alia impediat Circumſtantia, reſerabit. Repertis ſalibus latus præbet, cum quibus conjunctus faciliori negotiô pituitoſa attenuat, craſſa incidit, reliqua ſalia terreasque partes, ubi ubi latuerint, è ſuis protrudit latibulis, ſicque humoribus liberiorem Circulum conciliat. Neque felicius è ſangvine educi poſſunt ſalia, niſi a Mercuriô occurrente in itineris invitata conſortium. Huic Mercurio, omnem licet aliàs medelam reſpuant, ſæpe cedunt Oedemata, cedunt Scirrhi, aliique, quibus nulla olim herba crevit, morbi omni fere medicinâ majores.

in Scabie. §. 37. Scabies contumax, nullis cedens remediis, etiam benigna, nullius pravæ indolis particeps, cedit ſalivationi juxta Gverner. Rolfinc. *l. a.* Scabiei feræ atque pertinaciſſimæ, in Juvene viginti duorum annorum, per longum tempus durantis perque mercurialem ſalivationem a ſe curatæ exemplum refert Roſinus Lentilius *Miſcell. med. pract. Part. 1. p. m. 157.* Cautè tamen & prudenter hoc in paſſu agendum, ne â Mercurialium uſu mors aut ſalivatio lethalis ſubſequatur, ſiquidem Ptyalismum ferè lethalem â cinguli mercurialis contra ſcabiem applicatione annotavit Paulus Jalon *M. N. C. Dec. II. An. 6. Obſerv. 107. pag. m. 204.* Paulus Manſa, inquiens, triginta quinque annorum cacochymicus, temperamenti melancholico-pituitoſi, ſcabie totius Corporis laborans, â muliere medicaſtrâ Cingulum pro eâ citius curandâ ex pannò rubrô confectum emit, neglectisque aliis remediis ſtatim eô ſe circumcinxit. Poſt biduum omnes oris partes, lingva, fauces, palatum, gingivæ & labia ipſa cum dolore ulceroſô & phlogoſi ita ipſi intumuerunt, & tanta viſcidorum humorum copia ἀθρόως & confertim ex ore emanavit, ut viis propemodum interclusis, nec loqui, nec cibum aut potum aſſumere, nec reſpirare poſſet, quin imò facie in immenſum auctâ & lividitate perfusâ, ſuspenſi hominis inſtar, illicò ſuffocatum iri videretur. Quapropter Zonâ impigrè dicti Jalonis manibus avulsâ & amplisſimâ in momentò Venæſectione celebratâ, ægrotanti mox injectum fuit Enema acre, à quô tam copioſæ ſucceſſerunt dejectiones, ut octo vel novem horarum ſpatiô pleraque gravia ſymptomata remiſerint, ægerque loqui & aliquot cochlearia juſculi aſſumere potuerit &c. Ita etiam in aliis pertinacioribus Cutis affectibus ſalivatio mercurialis uſurpari ſolet, v. g. Paſtor quidam à multis annis ſiniſtro femore & brachio ſerpiginoſis ſiccis Cruſtis infeſtatus, cætera ſanus & bene habens, à ſalivatione mercuriali ſanisſimus evaſi & mundisſimus, teſte G. Wolffg.

Wedelio

Wedelio *Amœnit. mater. med. Lib. 2. S. 2. cap. 16. p. m. 466.* Sæpe cum fructu adhibetur in Impetigine, quandoque tamen ſine deſiderato effectu; Impetiginis enim bis ſalivationem eludentis exemplum communicat Vitus Riedlinus *Millenar. Curar. medic. Obſ. 33. pag. m. 18.* de Mercatoris cujusdam uxore, quæ cetera egregiæ formæ, paulatim tamen ab Impetigine manûs præſertim in principiô, hinc verò Collum quoque & tandem faciem occupante adeô defœdata fuit, ut unô remediô non ſufficiente, plura eidem opponere, tandemque, increſcente malô, Curam per ſalivationem mercurialem admittere opus habuerit; Sat etiam feliciter hæc Cura Mercuriò dulci ſepties vel octies ſumptô ſucceſsit; & quamvis Impetigo curâ finitâ, non ſtatim evanuerit, paulatim tamen ceſſit, ut curam non fuiſſe fruſtraneam abundè patuerit. At non ita diu conſtans fuit gaudium, quòd exinde dicta uxor concepit; Vix enim trimeſtri elapsò hinc inde priores maculæ comparuere; hacque vice malum ſic increvit, ut ipſimet ſalivationem denuò inſtituendam eſſe conſultum duxerit; hinc præmisſis prætermittendis Mercurium dulcem iterum tam diu ſumſerit, donec illa ſucceſsit, imò quando remiſit, ſemper eam Mercuriô iterum ſumtô revocavit, donec nunc ſalivatione adhuc inſiante omnes maculæ ſic evanuére, ut earum nec minimum quidem ſuperfuerit indicium, unde jam eò majorem ſpem fovit, in poſterum ab iisdem ſe immunem victuram. Trimeſtri autem circiter iterum elapsô, jam tertiò pullulanti malo denua quædam remedia opponere neceſſe habebat.

§. 38. Arthritis Indicat & auxiliares copias in actu præſervationis a ſalivatione arte factâ expectat, ſecundum Gvern. Rolfinc. *l. a. p. 590.* Et juxta Johann. Michaelis *Prax. Clinic. general. Lart. 1. Lib. 4. cap. 54. pag. m. 208.* in quibusdam arthriticis poteſt ſalivatio habere locum, præcipuè ſi ſit ſuſpicio Luis venereæ. Obſervavit etiam Georgius Wolffg. *in Arthritide.*

Wedelius

Wedelius Podagricum quendam robuſti ſatis corporis, ab inunctione Mercuriali liberatum, durante ſolatiô per tres annos continuos; poſtmodum verò rediit morbus, mitior tamen vid. G. W. Wedel. *de Medicamentor. Facultat. Lib. 2. Sect. 2. cap. 12. p. m. 219.* Salivationem Mercurialium uſu excitatam quosdam podagricos penitus ſanâſſe, meminit Johannes Andreas Stiſſerus *Solamin. Arthritic. ſeu Tr. de Podagr. c. 3. b.* Sæpisſimè tamen ejusmodi Curas Arthritidis per ſalivationem inſtitutas eſſe infauſtas, teſtantur Practici; quale exemplum recenſet Johannes Dolæus *M. N. C. Dec. II. An. 4. Obſ. 120. p. 228.* Barbitonſor videlicet quidam inter gregarios, Stolz dictus, militem quendam, Arthritide vagâ laborantem, Ungventô mercuriali inunxit, & quidem totam ſpinam & omnes articulos, à quâ inunctione miſer miles adeò largam ſuſtinuit ſalivationem, ut omnes dentes eximere potuerit; dein aliqvot poſt dies accesſit Sphacelus, à quô lingva, gingiva, fauces, imò tota facies cum maximô fœtore abſumebantur, & ſic æger triſti certè ſpectaculô vitam miſerè amiſit. Et Lucas Schroeckius Scholiô in allegatam Obſervationem judicat, non ſemper hanc curam conducere poſſe, atque in Arthritide, imprimis vagâ, turgeſcentibus humoribus, nec Corpore priùs ſatis diſpoſitô, plenam eſſe periculi. Aliud infauſtæ inunctionis mercurialis exemplum in Virô affectione hypochondriacâ, Nephritide & Podagrâ laborante annotavit Johannes Nicolaus Binningerus *Obſerv. medicinal. Cent. 5. Obſ. 76. p. m. 582. ſeq.* Chirurgus ſcilicet quidam temerarius, contra conſilium & Conſenſum Medici, certô quodam Ungventô mercuriali, factô à plantis pedum initiô, genua, coxas, cubitos, ſcapulas intra paucos dies ſuccesſivè illivit. Quatuor vel quinque elapſis ab inunctione diebus, diarrhæa bilioſa ſine dolore, deinde ſalivatio levis, cum genarum & palati tumore, ſtrangulationis metu ſucceſſit, dehinc ſupervenit febris, ſpirandi & loquendi ferè omnimoda impoten-

tia,

tia, palati exulceratio, raucedo, totalis oris clauſura, dentium omnium mira elongatio, tandem alta ſpiratio, ſopor, convulſivi motûs, ſpuma circa os & Mors. De aliô infelicisſimô ſucceſſu inunctionis ex Mercuriô in Arthritide vid. Gvilelm. Fabric. Hild. *Obſerv. & Curat. chirurg. Cent. 4. Obſ. 82. Oper. fol. 393.* Qvò etiam pertinet Obſervatio Chriſtiani Helwichii, quam de Caſparô Hanckiô, Pharmacopeo Uratislavienſi *M. N. C. Dec. III. An. 7. & 8. Obſ. 7. pag. 12.* recenſet. Hunc ſcilicet cum adeò malè mulctâſſet Podagra, ut, quamvis vix quadrageſimum ætatis annum exceſſerit, Corpore ſatis robuſtô & quadratô præditus, per biennium ferè pedibus vehementer tumidis inniti non potuerit, de cæterô expertus, nullius unquam tantam eſſe vim pharmaci, quod inunctum Podagræ vim ſciat compeſcere, æqviori animô ad tolerandas Ptyalismi moleſtias ſeſe obtulit. Quamvis autem poſt exhibitum Mercurium dulcem debitè proceſſerit] ſalivatio ordinariis ſtipata Symptomatibus, niſi quòd deliquia aliqua intercurrerent & ſubſultûs fibrarum muſcularium ſpasmodicis ſimiles, Convulſiones ingererent domeſticis metum, qui tamen vanus fuit; attamen finis ſalivationis tantum abeſt, ut optatum arthriticis doloribus finem attulerit, ut potius, illâ ceſſante, hi ſæviores exorti, qui, ne durante quidem iſtâ, inducias miſero huic dederunt, ſed eum bis adorti quartô & undecimô ſalivationis die ſunt. Ex permoleſtâ ergò illâ curâ nihil aliud lucri æger reportavit, quam quod tumor pedum ille magnus, qui aliis medicamentis fuerat obluctatus, egregiè disſipatus ſit, impeditô tamen nihilominus, ſicut antea, eorundem uſu. Multas equidem rationes contra ſalivationem in Arthritide adducit Franciſcus Sylvius *Prax Tom. 8. Append. §. 171. ſeqq. fol. m. 603.* ubi ad quæſtionem, an ſalivatio, tanquam evacuatio univerſalis circa initia Paroxysmi arthritici conveniat? reſpondet, nullam ſe ejus habere experientiam, nullam quoque ipſi ſuccurrere rationem, quæ ejus uſum hic ſvadeat, ſed plu-

res, quæ diſſuadeant. Neque enim, pergit idem, in pleriſque mox cieri poteſt ſalivatio, ſed poſt aliquot demum dies; quô nomine ineptè hic inſtitueretur ſalivatio; hîc verò opus eſt Evacuatione celeriter ac brevi abſolvendâ. Accedit, quòd ſi quis ſalivationem promovere ſtudeat, in evidens vitæ diſcrimen ægrum conjiciat. Non negat tamen, in quibusdam Pituitâ multâ eâque viſcidâ gravatis arthriticis, utilem quandoque fore ſalivationem, at non in ipsô Paroxyſmô, verùm tempore liberô & ubi conſtant vires; dummodò alia tunc non negligantur, verùm cœterorum humorum ſimul peccantium ratio habeatur exacta.

in Scorbutô. §. 38. In Scorbuto an ſalivatio mercurialis adhiberi debeat, majoris indaginis atque nonnullis Medicis ſuſpecta res eſt. Scribit enim Michael Ettmüllerus *Oper. med. Tom. I. fol. m. 574.* quòd is, qui laborat Scorbutô, non ſine periculô ferat Mercurium, unde apud Belgas & Germanos inuſitata ſit Curatio Luis venereæ per Mercurium, propter metum Scorbuti, qvi exaſperatur â Mercuriô. Et *Vol. II. fol. m. 528.* Mercurius, inqvit, Scorbuto eſt hoſtilis & inimicus, illis præſertim qui ex Scorbuto Gingivarum & oris ulcerationibus ſunt obnoxii. Dubius propterea quoque fuit dictus Autor, an, quibus copioſa quaſi ſalia ſcorbutica urinas imprægnant, utut quoad cœtera parum de Scorbutô perceperinr, tutò ſalivatio poſſit inſtitui, metuendo dentium, faucium, gingivarum pathemata? Cur Hydrargyrus in hoc morbô curandô nihil proſit, Martinus Liſter *Exercit. medicin. de Morbis Chronic. de Scorbut. pag. m. 196.* hanc reddit rationem, cùm & lymphæ ductûs ampliùs infirmet & â ſalsâ ſupra modum lymphâ ipſe tandem vitietur; cum ſal urinoſus vim & efficaciam ſalium acidorum deſtruat, & quòd hîc lympha craſſior & lentior ſit, quàm quæ ſalivæ ductibus effundi poſſet. Alii nihilominus Medici ſalivationis mercurialis uſum in Scorbutô defendunt, quòd ſecundum verba Maugetti *Annot. in Paul. Barbett. Prax. Lib. 4.*

cap.

cap.3.pag.m.121. hac viâ Cruoris latex venenatus, cùm alibi non facilè poſſit, exitum inveniat; atque ſalivatio per Mercurium inducta, ſi rectè ſuccedat, morbos nonnunquam difficiles & planè Herculeos, aliis remediis omninò ſurdos, tollat; quatenus operatio hæc ſangvinem & ſuccum nerveum aliosque humores longâ ἐκκαθάρσει penitiùs expurgat, fermenta quævis exotica deſtruit, ſalium ac ſulphurum enormitates ſubigit, quin & materiam morbificam ubivis impactam aut ſtagnantem exagitat ac ſæpe foràs educit. Deinde etiam obſervantur exempla ſalivationis cum euphoriâ in Scorbutô adhibitæ, quale de fœminâ Illuſtrisſimâ, procerâ & venuſtà ætatis viginti quinque circiter annorum recenſet Thomas Williſius *Tract. de Scorbut. cap. II. p. m. 625. ſeq.* In hac ſcilicet Perſonâ omnia Scorbuti ſigna apparebant, v. g. lasſitudo ſpontanea, reſpiratio difficilis, tibiarum dolores & maculæ, gingivæ tumidæ & ſangvinolentæ, in ventre tormina & cruciatûs acerrimi circa dorſum & ventriculum, Vertigo, Vomitus freqvens, dolores in dorsô ac lumbis, Pectoris anguſtia, & magna viſcerum contractio, ſtupor & formicationis ſenſus, demumque Paralyſis; Nihilominus tamen Thomas Williſius ipſi adeò ægrotanti, utut debili & emacidæ, pharmacum mercuriale ſalivationis excitandæ gratiâ exhibuit; cujusmodi effectus ex votô ſucceſſit: Namque fluor oris intra biduum exortus & ſine malo quovis ſymptomate per plures dies blandè perſiſtens Illuſtrisſimæ Dominæ plurimum levaminis conferebat; doloribus enim mitigatis membra aliquatenus movere incipiebat, atque ſalivatione finità, aliisque medicamentis continuatis, meliùs habebat, demumque perfectè convaleſcebat. Occaſione hujus Obſervationis & experientià Williſii fretus in fœminâ quadam ſcorbuticâ etiam ſalivationem mercurialem optimô cum ſucceſſu inſtituit Johannes Burgius. Conquerebatur autem dicta fœmina de Apepſiâ, Appetitu proſtratô, lasſitudine, in-

N 2 tenſis-

tenſisſimis Cephalalgiis, quibus ſymptomatibus accedebant atroces crurum dolores cum motûs impotentiâ & tophosâ in mediô tibiarum oſſe excreſcentiâ, menſibus licet in hoc rerum ſtatu ordinem debitum obſervantibus. Superveniente tandem Paralyſi ſcorbuticâ dolorosâ, Medicus dictus poſt varia Medicamenta voti damnatus ſalivationem Mercuriô excitandam, tanquam ultimum, licet ambiguum, remedium ægræ proponit. Illa miſerrimæ vitæ conditionem faſtidiens ſpem inde concipit firmam & pro valetudine recuperandâ extrema ſubire non dubitat. Poſt inunctionem mercurialem, antequam Saliva flueret, inſignem percepit nauſeam, ſingultum, Vomitum pituitæ dulcis & viſcidæ, & in locis inunctis hydatides exiguas. Placatis hisce furiis ſtupor dentium, gingivæ intumeſcentia & lingvæ, cum aphoniâ, ſalvô tamen ejus motu, & magna virium debilitate incipientem ſalivationem comitabantur; quæ pulſis intra biduum ſatellitibus dictis nervinorum uſu ad dies quindecim benè ſuccedebat, evacuatis ſæpe unô die Pituitæ Libris tribus. Tandem hac purgatione defunctâ per aliquot adhuc dies Decoctum lignorum bibit, ſanaque ab eo tempore manens nil quicquam ampliùs malorum ante infeſtantium eſt perpeſſa. *vid. M. N. C. Dec. II. An. 3. Obſ. 174. p. m. 338. ſeq.* Inveteratum affectum ſcorbuticum tandem quoque ſalivatione curavit Johannes Acoluthus *l. a. An. 9. Obſ. 165. p. 306. ſeqq.* & quidem in Virgine, annum vigeſimum ſecundum agente ſucci plenâ ſatisque lacertosâ, quæ poſt febrem quotidianam eſurinam ſuccesſivè varia ſymptomata, nimirum tumores pedum oedematoſos, dolorem omnes artus inſigni lancinatione lacerantem, omnium extremorum paralyſin, lividarum macularum ſcorbuticarum eruptionem, animi deliqvia, maximos langvores & varios partium ſpasmos patiebatur. Poſtea irritis omnibus medicamentis ægrotæ oculi ſæpius contorquebantur, lingva in globum convolvebatur, cum loque-

loquelæ abolitione, manus per intervalla rigebant & terebrante in volis dolore fodiebantur, duos ex inciſoribus maxillæ inferioris acutisſimus corripiebat ardor, Hypochondria tendebàntur immenſum, Ventriculus & Mammæ inflabantur, cum exquiſitisſimô imprimis circa papillas ſenſu. Quæ tamen cuncta ſymptomata mediante ſalivatione mercuriali locô allegatô deſcriptâ fuere ſublata. Quamvis etiam Chriſtianus Helwichius *M. N. C. Dec. III. An. 7. & 8. Obſ. 7. p. m. 13.* fruſtraneum ſalivationis effectum in ſcorbuticô viderit, quem cùm longo tempore ardor, roſio ac lancinatio in latere ſiniſtrô cum aliis complicatis affectibus torſiſſet, fruſtra â repetitâ etiam ſalivatione opem ſibi pollicitus fuerat; ibidem tamen dictus Autor ſeqvens fauſti quoque exitûs exemplum annectit; Virgo floridæ ætatis ac tenerrimæ Conſtitutionis ex perilluſtri Proſapiâ ante quatuor annos dolore & lancinatione â Cubiti flexurâ usque ad Carpum in utrâque manu & ab Iſchii ſeu Coxendicis articulô ad laterales illas prominentias, levique tumore in ſummitate femoris corripiebatur, hocque malô fatigata non ſegnius fatigabat Medicos & inter hos dictum Helwichium, ut ſalivationis (per quam hoc malum eradicari poſſe alius Medicus ſpem ipſi fecerat) curæ præeſſet. Helwichius, qui brevi antè viderat, quàm parùm felix ſucceſſus fuiſſet in ſcorbuticô, modò dictô, etiam atque etiam negabat, & quantus dolor ex oris exulceratione, nullâ arte protelandâ, ipſi ferendus, ediſſerebat; Illa tantò magis inſtabat. Victus ejus precibus, dubiô factô Prognoſticô, Medicus ad curam ſe accinxit feliciorem, quàm quidem ipſe ſperaverat. Præmiſsô enim purganti, ſeptuaginta octo granis Mercurii dulcis, in plures doſes diviſis, ſatis copioſam per quindecim dies excitavit ſalivationem, cui citò malum narratum obediens fuit, ipſaque Virgo Illuſtris â doloribus ſuis libera poſtmodum recte valuit. Item Roſinus Lentilius *Miſcellan. med. pract. Part. 2. p. 501.* ad Scorbu-

ti curam ſalivationem mercurialem, tanquam remedium Herculeum, ſeri depurationi inſerviens, omnibus reliquis præfert, ſeque Nobilem, quinquaginta duorum annorum, ex Tabe ſcorbuticâ, a nimiâ exſiccantium & ſudoriferum uſu contractâ emaciatisſimum ſalivatione ſanitati reſtituiſſe addit.

in Ulceribus. §. 39. In Ulceribus non modò Gallicis, ſed aliis etiam inveteratis; mali moris & contumacibus ſalivationis mercurialis effectum ſingularem quotidiana & multi juga teſtatur experientia, vid. Joh. Bohnius *de Offc. Medic. duplic. Part. I. cap. 15. p. m. 293.* Quod etiam confirmat Gvernerus Rolfincius *l. a. p. 591.* Ulcera, inqviens, tibiarum diuturna, imò antiqva, prudenti inunctioni & vel levi ſalivationi cedere experientia crebra teſtatur. Abrahamus Hoenniger, Judex Provincialis, Ulcere tibiæ ſordidô, fætidô, Methuſalemæô, laborans, corpore purgatô per alvum & ſudorem, leniter aliquoties per intervalla ungventô mercuriali in juncturis artuum ſuperiorum & inferiorum tactus placidâ ſalivatione radicaliter fuit reſtitutus. In Tabe ab Ulceribus largis ortâ pro ſaburrâ effœti & inutilis Chyli in ſangvine & habitu corporis retenti per alvum deturbandâ, indeque Ulcerum ſanatione accelerandâ non modo Catharticum minerale, ſed etiam ſalivationem mercurialem commendat Richardus Morton *Phthiſiolog. Lib. I. cap. 5. p. m. 31. & Oper. med. Tom. I. p. m. 14.* Item in Vulneribus ſalivationem proficuam annotavit Janus Abrahamus a Gehema *Obſ. Chirurg. 7. p. 17.* in Colonello quodam, cui Pectus bombardæ globô trajectum a Chirurgo conſolidari non poterat; denique Empiricus quidam Colonellum ad ſalivationem perſvadebat, eâque, vulneri externè, pro impediendo äeris ingreſſu, impoſitô ceratô, quatuor ſeptimanarum ſpatio eundem feliciter reſtituebat. *in Vulneribus.*

in Cataractâ §. 40. Suffuſione denſisſimâ ſeu Cataractâ alterius oculi ſimulque Morbô Gallicô laborans quidam per Hydrargyri in-

uncti-

unctionem atque ſalivationem à Morbô Gallicô et ſuffuſione immunis evaſit, uti ex Alexandr. Trajan. Petron. refert Johannes Schenckius *Obſervat. medicinal. Lib. I. fol. m. 159.* Sic Dominus de Vattevilla, Præfectus Legionis Helveticæ in Galliâ, Morbo quodam oculorum, Medicorum juxta ac Chirurgorum famigeratisſimorum opem omnem recuſante, paucorum menſium ſpatiô, utriusque oculi jacturam, cœcitate langvidâ & confirmatâ, citra intermisſionem fecit, donec Empiricus quidam Amſtelodamenſis, ipſi ab utraque narium ad grani pondus attrahendum exhibuit Pulverem qvendam mercurialem, quô ſtatim omnibus, quæ cogitari poſſunt, evacuationum ſpeciebus, Vomitu, ſedibus, ſudore, Urinâ, Salivâ & lacrymis decem aut duodecim horarum operatione adeò commotus fuit, ut caput ejus plurimùm intumuerit; tertiô tamen aut quartô poſt die ab operatione Medicinæ hujus draſticæ peracta, gradatim viſum recuperare cœpit, quin poſt menſem philoſophicum auctiore, quàm omni ante actâ vitâ gaviſus eſt. Imò Nobilis hic in diſcernendis rebus disſitis acumine majorem cœterorum hominum partem ſuperavit, teſte Robertô Boyle *de Utilitat. Philoſoph. experiment. Exercit. 5. cap. 19. §. 18. p. m. 346.*

§. 42. In Plicâ Polonicâ Mercurium vulgarem, qui aliàs Morbum Gallicum curare ſolet, certisſimum eſſe remedium, & qui illam infallibiliter per ſalivationem expellere ſoleat, pro certô ſe ſcire & ſæpisſimè probaſſe ſcribit Martinus Bernhardi â Berniz *M. N. C. Dec. I. An. 2. Obſ. 52. Schol. pag. m. 95.* Plicam Polonicam ſalivatione curatam ex Hercule Saxoniâ etiam allegat Lucas Schroeckius *Schol. in M. N. C. Dec. II. An. I. Obſ. 122. p. m. 313.* In Plicâ Polonicâ jam confirmatâ, præter univerſalia præſidia ſalivatio mercurialis inſtar omnium ferè commendanda videtur Danieli Boeſio *Diſp. de Plicâ, Jenæ 167. habit. §. 9.* niſi ſpeciale aliquod Contraindicans aliud ſuadeat. *in Plica Polonica*

§. 43.

Cautelæ circa Salivationem.

§. 43. Hæc autem Cautela non ſolum circa Plicam, ſed etiam in genere circa Mercurialium & ſalivationis uſum obſervanda erit, ſiquidem à ſalivatione non legitimè, nec omnibus obſervatis Circumſtantiis, peractâ varia quandoque & peſſima Symptomata dependent, quapropter ſecundum Frid. Dekkers *Exercitat. medic. pract. cap. 3. p. m. 117.* Mercurialia medicamenta ſalivationis ergo ſi præſcribantur, ſummâ cum Cautione & Circumſpectione uſurpanda; nam palato faucibusque exulceratis ſi laborent Lue venereâ affecti & mercurialia aſſumſerint, Ulcera inſanabilia ac lethalia, doloresque intolerabiles inde excitarentur; ſic quoque in Mercurialium aſſumptione ſi nimis diu continuaverint, dolores omnium artuum atrociſſimi, dolores Capitis fixi, intolerabiles, frigus totius Corporis maximum, omnium penè oſſium caries, diraque alia ſymptomata lethalia indè producerentur. Imò idem Autor *l. a. cap. 5. p. 300.* tantam corporis macredinem à ſalivatione mercuriali obſervavit, ut Maritum illum, cui Medicus per tres circiter menſes Mercurium ſublimatum dulcem, Conſervæ Roſarum mixtum ſæpius dedit, ſceleton Cute indutum dixiſſes. Sic etiam Virgo illa, cujus ſupra ex Richardi Morton. *Phthiſiolog. Lib. I. cap. 9. p. 53. Oper. med. Tom. I. pag. m. 25.* mentionem fecimus, â ſalivatione mercuriali ad curandas Scrophulas excitatâ in lethalem Tabem incidit.

Symptomata ſalivationis.

Tabes.

metus ſuffocationis.

§. 44. Loquelam & Deglutitionem interceptam, reſpirationem impeditam, atque faciem in immenſum auctam & lividitate perfuſam, ad inſtar ſuspenſi & illicò ſuffocandi hominis, in ſcabioſô, quodam â Cinguli mercurialis uſu obſervavit Paulus Jalon, uti modò ex M. N. C. *Dec. II. An. 6. Obſ. 107. p. 204.* adduximus. Cum aliis plurimis ſymptomatibus raram oris clauſuram obſervavit Johannes Nicolaus Binningerus *Obſerv. medicin. Cent. 5. Obſ. 76. p. m. 584.* ſcilicet Contractis maxillæ muſculis os utrinque ita claudebatur, ut non niſi intruſis cuneis aperiri leviter poſſet, ſubitò obſerandum; atque ita

Oris clauſuræ.

æger

æger unam & viginti ſeptimanas cum tali oris clauſurâ, ſalivatione glutinosâ, quovis Cadavere & ſtercore putidiori indefeſsâ & copioſisſimâ, dentibus omnibus mirum in modum elongatis, denudatis, vacillantibus,nigerrimis & quandocunque deciduis, appetitu quidem, ſed manducandi impoſſibilitate (unde etiam diducto ore vel cuneis vel ſpeculô, ſola juſcula & potulenta Siphone intrudebantur) transegit, cum maximô ſtrangulationis metu &c.

§. 45 Mercurius vel â fucis Mercurialibus, vel ab Ungventis ad Ptyalismum movendum adhibitis, vel ab Hydrargyri præparatis intrò ſumptis, interdum inter Cranii laminas colligitur, unde dolores Capitis oriuntur crudelisſimi qui rarò ſine Trepanô perfectè curantur, juxta Theodor. Mayern. *Prax. Medic. Lib. I. cap. 8. p. m. 76. ſeq.* *Mercurius inter laminas Cranii.*

§. 46. Cœcitatem ab inunctione mercuriali in Cephalæâ antiquâ, Capiti dolenti adhibitâ, licet etiam ſalivatio concitaretur, in Dominâ quadam Illuſtrisſimâ obſervavit Thom. Williſius *vid. Tr. de Anim. Brutor. Part. 2. cap. 2. p. m. 251.* Et alia Matrona ab inunctione Mercuriali viſum ita amiſerat, ut nihil fere diſcernere poſſet, vid. Gvil. Fabric. Hild. *Obſerv. Chirurg. Cent. 5. Obſ. 13. Oper. fol. 396.* *Cœcitas.*

§. 47. Auditûs difficultatem ex intempeſtivâ Capitis cum Ungventô mercuriali inunctione in Juvene annotavit Tim. â Güldenklee *Epiſtol. medic. Lib. I. Epiſt. 29. p. m 515. it. Reſponſ. 43. p. 1075.* A Mercuriô poſt ſalivationem in Cerebrô relictô de ademptô dextræ auris uſu, illæſis quamvis Organis, & ſiniſtræ valde incommodô relictô conquerebatur Capitaneus quidam Helvetius v. Joh. Muralt. *Script. Chirurg. Hiſtor. 208. p. m. 679. ſeq.* Auditûs, Viſus & Sermonis defectum obſervavit Nicolaus Blegny *Zodiac. Med. Gallic. An. 1. Jun. Obſ. 13. p. 109. ſeq.* ſcilicet Mulieris cujusdam Caput ad partem mediam ſuturæ coronalis ulcera duo virulenta, utrumque denarii magnitudinem adæquans, cum Carie oſſis, deturpabant, cui *Auditus difficilis.*

mulieri, ante trimeſtre ſpatium cancrum venereum in vulvâ perpeſſæ, Chirurgus quidam diverſis temporibus ſeptem ex Mercuriô pilulas exhibuerat; inde protinus mediocris Ptyaliſmus, comitibus ſolitis ſymptomatibus, exortus eſt, acceſſit febris continua, quæ exactô triduô Mercurium in Cerebrum transtulit, inde in nervos Aurium, oculorum & lingvæ, adeò ut auditus, viſus & ſermo perierint, &c.

Hæmorrhagia. § 48. Hæmorrhagiam largam a ſalivatione per inunctionem ſequentibus verbis communicat Elias Camerarius *Diſſert. Taurin. Epiſt. phyſ. med. 7. p. m. 92. ſeq.* Non infimæ ſortis homo cùm ſub Bacchanali furore Gonorrhæam contraxiſſet, illâ haud ritè tractatâ in varias dehinc febrium anomalarum ſpecies incidit, diu cumprimis immani ac nocturnô pedum dolore tortus, donec tandem Chirurgo ſe ſubmitteret ac ſalivationis, quam vocant, curam ſubiret, largiùs Mercuriô inunctus (namque non artus modò vel articulos, ſed omnem Corporis ambitum haud parcâ manu probè inunxit Chirurgus) diu ac copioſè ſalivam viſcidam dimiſit; adeò oris interna in ulcus abiêre, ut ſemilacera profundisque hians fiſſuris lingva, putidæque gingivæ ac fauces, per aliquot noctes integras eam ſangvinis copiam dimitterent, ut tanta hæmorrhagiæ vis in terrorem ægrum adſtantesque conjiceret, ſiquidem octodecim jam ac ultra dies ad quatuor quotidie libras profluit glutinoſum ex ulcerato ore phlegma, ulcera impura ac valdè dolorifica ſunt, atque adeò difficilius moderanda enormis hæc hæmorrhagia.

Oſſa carioſa. §. 49. Oſſa carioſa & friabilia poſt Hydrargyri uſum obſervavit Marcellus Donatus *Mirabil. Hiſtor. med. Lib. 5. cap. I. pag. m. 528.* ſcilicet Auriga quidam cum aliis conſervis luſitans, arreptâ è menſâ dimidii mali aurantii parte, in ſocium antecurrentem projicit, majus ſibi malum quàm alteri parans; eô namque in brachiô validô motu os humeri dextri ita perfractum fuit, ut rupti oſſis capita invicem disjuncta manifeſtè

tactu

tactu deprehenderentur. At auditu mirum, vix oſſe illô ferruminatô, cum priores operationes nondum obire poſſet, nocte mediâ lectulo cubans expergefactus brachium alterum demiſit, ut matulam ſuſciperet; quâ in motione os brachii ſiniſtrum circa mediam ipſius partem disruptum fuit, quod pariter ope medicâ occalluit. Laboraverat Vir hic antea per plures annos Lue Gallicâ ſævisſimâ, atque caput, crura, brachiaque tophacei tumores occuparant, qvi tandem ex illinitione ex Ungventô cum Hydrargyrô delituiſſe videbantur. Quamobrem Brachii oſſa Carie exeſa & vitiata adeò facili admirandæ fractioni occaſionem præbuiſſe eſt cenſendum.

§. 50. Alia adhuc Symptomata, cum ſequente morte, hinc inde occurrunt. v. g. Epilepſia in Mercatoris cujusdam filiolô, trium circiter annorum puerô, qui achoribus per totum Caput diffuſis moleſtisſimô pruritu vexabatur. Parentes relaxandi animi gratiâ rus conceſſerant; interea anus quædam domeſtica Ungventô mercuriali caput repetitim illinivit; hinc achores ſubitô disparuêere, puer autem in Epilepſiam incidit, convulſionibusque continuis correptus paulò poſt fatis concesſit. vid. Baldaſſ. Tim. â Güldenklee *Reſponſ. 43. p. m. 1075.* Ibidem etiam refert dictus Autor, Euſtachium Rudium & alios obſervaſſe, corpora quædam diſſecta fuiſſe, in quibus argenti vivi in osſium cavitatibus non exigua copia ex inunctione in Morbô Gallicô fuit collecta. Item ex Libaviô addit, Chirurgum quendam ob crebrum uſum Medicamentorum Mercurialium mortuum oſſa habuiſſe plane friabilia. Aliud adhuc exemplum ex propriâ Obſervatione annectit Timæus de Nobili quadam Virgine, undecim circiter annorum, quæ a Scabie ſeu Achoribus Capitis per inunctiones mercuriales liberata paulò poſt Strumam, Ovi pavonii magnitudinem fermè adæquantem, in Collô paulò infra aurem ſiniſtram contraxerat. Omnibus Medicamentis tam purgantibus, quàm ſpecificis, ſtrumas & ſcrophulas peculiari

Alia ſymptomata & mors.
Epilepſia.
Mercurius in oſſibus.
Struma.

culiari vi abſumentibus, item topicis fruſtra adhibitis, Medicus tandem tumoris cauſam altius ſecum expendens Mercurium expellere, ſcabiemque iterum excitare conſtituit; id quod exhibitione Decocti cujusdam feliciter obtinuit; Tumor enim ſenſim minui cœpit, tandemque planè evaneſcere. Verum cum Capitis pruritum & ſcabiem ægrè & non ſine pudore ferret Virgo jam nubilis, denuò litum illum mercurialem, ſvadente qvadam vetulâ, repetiit, ex quô Achores quidem diſparuêre, paulò poſt tamen Struma eodem, quô antea fuit, locô iterum repullulare, tantamque in molem exceſcere & ad guttur usque extendi viſa eſt, ut miſeram tandem compreſſis faucibus ſuffocaret. *Sphacelus.* Sic Sphacelum, â quô lingva, gingiva, fauces, maxillæ, imo tota facies cum maximo fœtore abſumebantur, & æger triſti ſpectaculô vitam miſerè amiſit, poſt largam ſalivationem obſervavit Johannes Dolæus *vid. M. N. C. Dec. II. An. 4. Obſ. 120. p. m. 228.* Et ſexcenta ejusmodi exempla:

CAPUT IV.

DE
SALIVÆ USU NATURALI MEDICO ET SUPERSTITIOSO.

§. I.

Salivæ uſus naturalis. SAlivam non humorem excrementitium, ſed certis uſibus deſtinatum eſſe, jam ſupra Capite primô monſtravimus; nunc ad humanæ Salivæ uſum, & quidem primò naturalem progrediamur, qui varius eſt, dum juxta Georg. Bagliv. *de Fibr. motric. p. m. 197.* fundendô, ſolvendô, abſtergendo ac celeriter penetrando inſignes & penè innumerabiles virtutes in nobis producit. Ad meliorem autem operationem tam pro uſu internô, quam externô, requiritur Saliva naturalis

ralis, pura, hominis jejuni & ſitientis, quia fortior & penetrantior exiſtit; Qvandoque enim præter naturam Salivæ quoque ineſſe ſolent Pingvedo, Bilis & ſimilia; & quidem Pingvedo immediatè poſt paſtum Salivæ accedit, cùm partes oleoſæ & pingves Ciborum ſeſe cum Salivâ miſcent: Bilis verò non niſi in ſtatu morboſô, in febribus ardentibus, ipſi permiſcetur. Quòd autem pingvedo non faciat ad eſſentiam Salivæ, juxta Theod. Craan. *de Homin. cap. 4. p. 11.* ex eô patet, quod Saliva pingvedinem permixtam habens ſit inefficax & minùs penetret; non aliter ac gladius, qui vaginâ tegitur, ad ſecandum & pungendum ineptus redditur; ſic etiam particulæ acidæ ſcindentes & ſalinæ pungentes ipſius Salivæ â pingvibus, ramoſis ita circumvolvuntur, ut inſtar gladii vaginâ tecti, nec pungere nec ſecare valeant. Sic etiam ſi nimia copia aquæ Salivæ eſt permixta, ea redditur minùs efficax, & non ita ſuis ſpiculis tam ſalinis, quam acidis penetrare valet poros corporum; particulæ enim aquæ involvunt particulas ſalinas & acidas, & impediunt, ne pungant & poros ad penetrandum ſibi aperiant. Econtra cum in jejuni atque ſitientis hominis Salivâ multum ſeri ſit abſumptum, atque ob potûs defectum ſeu intermisſionem parum aquæ ipſi ſit admixtum, ſalſior, acrior atque fortior ad ſequentes effectûs evadit.

ad Ciborum maſticationem.

§. 2. Imprimis Salivæ uſus in eô conſiſtit, ut Cibis ſolidioribus inter maſticandum admixta eorundem diſſolutionem & liquefactionem promoveat atque Chylificationem inchoet; hinc etiam Saliva non ſolum motu ſangvinis humorumque circulari naturaliter & ordinariè citra manducationem ad os fertur, verùm præprimis actu manducationis vigente ſimul appetitu, presſione muſculorum plurimorum majori ſolitò copiâ illuc defertur, juxta Joh. Broen *Medicin. theor.* §. *18. p. 11.* Ad abſolvendam enim bonam digeſtionem non ſolùm ciborum maſticatio, ſed etiam Salivæ admixtio neceſſa-

ria eſt; unde quoque Saliva, quò eò meliùs cibos ſolvere & diluere queat, copioſis inſtructa eſt partibus aquoſis, quibus ſalinæ acres & glutinoſæ moderatâ quantitate admixtæ ſunt. Aquoſæ ergo partes, dum inter maſticandum continuò ex diverſis fontibus effluit Saliva, cibos optimè diluunt, hiſce verò immixtæ ſalinæ incidunt & penetrant cibos, ut partes laudabiles eò facilius poſtmodum à compedibus excrementitiarum liberari queant. Hæc ipſa autem Salivæ affuſio & ciborum comminutio, ſecundum Georg. Philipp. Nenter. *Phyſiol. cap. 4. p. 215.* ſimilis eſt illi operationi pharmacevticæ, quando Corallia, Lapides Cancrorum, Conchæ &c. per trituram in ſubtilisſimum pulverem redigi, aut, uti vulgò dicunt, præparari debent: quemadmodum enim ibi inter terendum aqua affunditur, ita & hîc inter maſticandum Saliva affluit: eum in finem, ut in utrâque operatione materia præparanda eò ſubtilior reddatur. Ipſa quoque potulenta, quæ diluendis cibis potisſimum inſerviunt, etſi absque maſticatione deglutiantur, nihilominus tamen in ore inſigniter â Salivâ alterantur. Inquit etiam Emanuel König *Regn. animal. Sect. 1. Art 18. p. 86.* ut dentes felicius molant & lingva piſtor cibum meliùs ſubigat, opus eſt liquore ſalivali, qui è glandulis ſtomaticis, tum in oris cavo contentis, tum huic exitus accumbentibus ſe per ductus in illud exonerat. Juxta Joh. Jacob. Waldſchmid. *Inſtitut. medicin. rational. Lib. 1. cap. 3. p. m. 16.* decem boli bene maſticati & ſalivali menſtruô humectati atque ſoluti felicius in Ventriculô coqvuntur, quàm unus non maſticatus, Et Johanni Bohnio *Circul. anatom. phyſiolog. Progymn. 9. p. m. 134.* magni ponderis eſt alteratio, quam â Salivæ commiſcelâ expectant & ſuſtinent alimenta ſolidiora, utpote quæ primam horum liquefactionem & diſſolutionem inchoat & inſtar menſtrui cujusdam univerſalis mirificè ad alimentorum quasvis particulas ſe habet. Solutionem ciborum in ſtomachô per reliquiarum inter dentes, ope ſoli-

us

us Salivæ, factam ſolutionem adumbrat, eorumque, qui Salivam exſpuunt, ad juvandam digeſtionem potiùs deglutiendam, morem carpit Nicolaus Hartſaecker, *vid. Act. Erudit. Lipſ. An. 1709. Menſ. Febr. p. m. 84.* Cibum maſticatum Salivam incidere & attenuare, cum eôque delabi ad Ventriculum, ibique partem fermenti conſtituere ad cibos in cremorem & chylum concoqvendos, ſcribit Theodorus Craan *Diſſertat. Phyſ. med. de Homin. cap. 4. p. m. 11. ſeq.* Vel juxta Franc. Zypæi *Fundament. Medicin. cap. 3. Art. 12. p. m. 106.* Saliva Chylificationis in ore ponit exordium & bolus panis maſticati Soli expoſitus chyleſcit; et ſecundum Bernh. Swalve *Querel. & Opprobr. Ventricul. p. m. 43.* Molitioni dentium ſuccumbens alimentum lingvâ revolutum Salivâ imbuitur. Commotu membranarum glandularium ex ductu prolicitur, ori ſuffuſa hæc lympha peculiaris, tenuis, fermentalis, maſticationi aridorum maximè expetita lubricans omnia, ſqualorem oris temperans, tincturam ſapidam & guſtilem extrahens alimento, idque immutare incipiens ſub aliam formam, &c. Item Saliva quibusvis aſſumtis ſine difficultate dictum factum ſe commiſcet, duriuſcula mollit. v. g. panem bis coctum in ore detentum mediante Salivâ, quàm alius cujusvis liquoris affuſione citius molleſcit, gummoſa & reſinoſa, exemplô myrrhæ, &c. extrahit atque reſolvit, v. Frid. Hoffmann. *Diſp. de Saliv. ejusqve morb. cap. 3. p. m. 10. & c. 4. p. 12.* ubi dicit: Inſtar omnium laudari meretur uſus Salivæ decantatisſimus, quem ad maſticationem perſiciendam præſtat. Eſt enim primarium veluti menſtruum microcoſmicum, quævis aſſumta penetrando, emolliendo & immutando ad digeſtionem præprimis adaptans; quô ſive depravatô ſive ablatô mox deficit appetitus, vitiatur maſticatio & deglutitio, turbatur Concoctio atque digeſtio. vid. etiam Georg. Bagliv. *de Fibr. motric. p. 152.* Joſeph. Lanzon. *de Saliv. cap. 3. pag. m. 47. ſeqq.* Item Martinus Liſter *Diſſert. de Humor. cap. 12. p. m. 120.* qui Salivæ fracedi-

cedinem pro validisſimô Concoctionis inſtrumento habet; & juxta Jacob. de Sandris *de Sangvin. Stat. Part. 1. cap. 3. p. m. 68.* Saliva ſenſim licet, copiosè tamen undequaque in ore ſcaturit, dum à faciei muſculorum contractionibus ſubjectæ glandulæ comprimuntur: atque paulatim exſtillans, partim evaporat, partim inter muſculorum motiones conſumitur, ac partim deglutita ad ventriculum deſcendit. Si in his viis alimenta reperit, arctos eorum poros ingreditur, ſubſtantiam intimiùs permeat, cui non modicam inſert laxitatem, & digeſtionis initium, etſi humor inſipidus & aqueis tantùm particulis componi videatur, *vid. etiam p. 72.* ſecundum Petri Linſing. *Inſtitut. med. p. 74.* mediante maſticatione Saliva per motum oris partium copiosè prolicitur, & alimentis in hoc actu commiſcetur, quæ inde feliciùs diſſolvuntur & ſic chylificationi in ſtomacho ſubeundæ apparantur. Et A. Q. Rivinus *Theſ. Phyſiol. 22.* inquit: dum eſcâ in ore circumvolvitur, Saliva commiſcetur non pauca, quæ ſicut ordinàriè ſtillans ex palati freto, ejusque & buccarum glandulis minoribus, ex tonſillis item glandulisque cæteris ſublingvalibus & parotidibus, os humectat ad juvandum lingvæ motum in loquela, vel ſapores rerum felicius explorandos in guſtu, ita longè copioſius affluit, cum inter maſticandum glandulæ comprimantur fortius: Uſus ejus eſt, irrorando emollire ſicciora imprimis alimenta, eoque ipſo ad faciliorem deglutitionem digeſtionemque diſponere. Certè comedendi modus non parum coctioni vitioſæ confert: nam qui diu non maſticant, difficilè digerunt, quoniam fruſta ſunt craſſiora, ideoque diſſolvens diutius eorum diſſolutioni immorari debet, quæ ſæpe antequam fiat abſoluta diſſolutio, ad inteſtina deturbantur, juxta verba Johannis Virideti *de prim. Coction. Part. 2. cap. 7. p. m. 312.* Et Theodorus Zwingerus *Faſcicul. Diſſert. medic. Diſſ. 8. de Saliv p. m. 378.* diſtingvit inter Salivæ uſum internum & externum; primarium internum credit eſſe non

ſolum,

ſolùm, ut inter maſticandum Cibi poris ſeſe inſinuet, ſed & in Ventriculo fermenti aut menſtrui quaſi univerſalis rationem induat & potisſimam liquoris gaſtrici partem conficiendo, Ciborum aſſumptorum liquefactionem, diſſolutionem atque in Chylum mutationem producat, quæ actio aliàs Chylificatio appellatur, ac ſequentem ferè in modum contingit: nimirum particulæ Salivæ ſalſo-volatiles, â Calore externô in motum continuum ſuscitatæ, inſinuant ſeſe in poros Ciborum, inibique particulas ſalinas primum, dein & reliquas omnes invadunt, ſolvunt, liquefaciunt ac diluunt; cùm verò in hac actione pori ciborum plures occludantur, Aër iisdem incluſus atque exagitatus vi ſuâ elaſticâ, non ſecus atque particulæ mundi ſubtilisſimæ, partes ciborum â ſe invicem ſeparant, repagula omnia & vincula disjiciunt, tandemque particulas ſingulas in motum quendam abripiunt, ac ita è cibis, antea ſolidis exiſtentibus, maſſam quandam pultaceam cremori ptiſanæ haud abſimilem conficiunt. Chylificationis opus ſequenti modô explicat Joh. Tackius *Chryſogon. animal. & miner. p. m. 18. ſeq.* Accipiatur panis vel quodcunque edulii genus, ſive ſit Caro, ſive pomum, ſive rapum, vel omne quod obſonii nomine venit, incidatur dentibus quàm minutisſimè; poſt indatur vitro & conſpergatur notabili Salivæ quantitate, quæ maſticato cibo ſit congrua: committatur hinc vitrum, probè obturatum, calidis cineribus, ita, ut cineres illud undiquaque tegant, ad eminentiam contentorum, ad horas duodecim, interdum ultra, etiam ad viginti quatuor, neque enim in Vaſe artis tam citò omnia abſolvi poſſunt; & dehiſcent contenta in minima, apparebuntque hinc inde bullæ variæ ſortis, exiguæ, mediæ & majores, quæ, dum bulla bullam urget inſtar vini novi aut Cereviſiæ fermentis agitatorum, turgidam elevabunt leniter maſſam. Maſſæ huic affundatur poſtea liquor, ſucci pancreatici vicarius, vel ejus naturam redolens, ut auctâ

aciditate tantò feliciùs opus procedat, & groſſum â ſubtili ſecedat. Liquor verò ille ſit acetum aliquod naturæ ſive philoſophorum, quod nonnulli appellant ſpiritum Saturni vegetabilis; ſtant tam diu, donec bullarum agitatio ceſſet, trajiciantur poſteà liquida per purum linteum, ut admirandus ille naturæ actus majori gaudiô obſervari poſſit, & porrò per chartaceum filtrum, ut liquor pertranſeat clarior. Liquori huic claro & perſpicuo affunde denique anaticam bilioſi ſpiritûs portionem, id eſt, liquorem flammis coruſcum & obnoxium, auri æmulum, qualis eſſe ſolet ſpiritus quintæ eſſentiæ depuratus, & factâ ſubitò effervescentiâ compoſitum illud migrabit in lac quoddam candidisſimum, chyli purisſimi æmulum. Ecce jam vobis fermentationem! ecce efferveſcentiam! ecce ciborum analyſin, chylum groſſum, ſpumoſum, liquidum, diaphanum, lacteum! Hæc Tackius. Negat equidem Gideon Harveus, Salivæ præcipuam vel nimiam diſſolvendi, circa Chylificationem, vim in acceptis eſſe ferendam, atque potiùs omnem digeſtionem per ſpiritûs animales abſolvi putat, vid. *Act. Erudit. Lipſ. An. 1701. Menſ. Oct. p. m. 437.* Cum verò, uti ex primô Capite patet, plerique Autores in Salivâ largam ſpirituum quantitatem præſupponant, res eadem recidit.

ad deglutitionem. §. 3. Deinde Saliva ciborum ritè maſticatorum, beneque eâdem ſubactorum deglutitionem promovet, quod admixta Saliva lubricitate ſuâ efficit; cùm econtrà in ſalivæ defectu & faucium ariditate omnis deglutitio ægerrimè fiat, uti in febricitantibus aliisque ſalivali liquore â quacunque causâ depauperatis videmus, quippe qui eſculenta ſicca ob defectum ſalivæ, vel planè non, vel ægrè, deglutire queunt, ſed pro meliori deglutitione ſuperbibere neceſſe habent. Hinc Michaeli Ettmüllero *Oper. medic. Tom. I. fol. m. 89.* Saliva dicitur lubricare fauces & gulam pro faciliori deglutitione; ideò in febribus difficilis eſt deglutitio, quoniam deficit axungia,

oblinens

oblinens gulam. Interim præter ſalivam cibiś admixtam etiam ſerum ex glandulis Oeſophagi exudans, atque ſalivæ analogum, plurimum ad deglutitionem conferre, dubitandum non eſt.

§. 4. Tertiò ad accuratiorem ſaporum (quorum novem *ad ſaporem.* ſpecies, ſcilicet acerbum, auſterum, acidum, dulce, unctuoſum ſeu pingve, ſalſum, amarum, acre, inſipidum, recenſet Paulus Hermannus *Cynoſur. mater. medic. pag. m.* 2. vid. etiam Steph. Blancard. *Oper. Tom. I. Inſtitut. cap.* 23. *pag. m.* 265. Joh. de Muralt. *Clav. medicin. Exercit.* 11. *p.* 497. *ſeqq.* dignotionem plurimum facit Saliva, imprimis ſi in ſtatu naturali & inſipida adhuc, nec aliis particulis, tam ab intra, quàm ab extra, impraegnata eſt; hinc etiam, ſalivâ â quacunque causâ deficiente, ægris res omnes inſipidæ, &, uti conqueruntur, ligneæ videntur. Cum proinde ſalivæ uſus ad guſtum ſummè ſit neceſſarius, ideoque juxta Chriſtian. Johann. Lang. *Oper. medic. Tom. III. Diſput.* 10. §. 28. *fol. m.* 143. mirum non eſt, ſi ſalia, aliàs mordacia ſatis, quamdiu ſub pulveris formâ tantum papillulis ſuperimpoſita obſervantur, vel planè non, vel blandiùs ac vix ſenſibiliter afficiant ipſas; ſtatim verò ac ex ductibus ſalivalibus proſiliens lympha illa ſolvit, in momentô etiam pungere ac vellicare incipiant. Sic juxta verba Joh. Bohnii *Circul. anat. phyſiolog. Progymn.* 9. *p. m.* 134. Saliva ratione texturæ intrinſecæ, i. e. per aquoſitatem æquè ac ſalſuginem ſuam vincula maſticatorum laxat, adeoque pariter pro accuratiore ſaporum dignotione laborat, illorum ſubſtantiam ſalino-ſulphuream ſeu particulas ſapidas â reliquis evolvendô ac deliquandô, quatenus ſalia non agunt, niſi diſſolvantur. Inſuper eadem oris humiditas fauces atque Oeſophagum humectat ac lubricitat, hinc deglutitionem facilitat, vel cum alimentis, vel ſeorſim ad Ventriculum deplua, hujus fluoris aliquam portionem conſtituit. Hunc tertium Salivæ uſum ita explicat Michael Ettmüllerus *l. a.* Appetitum & ſaporum perceptiones at-

que dignotiones promovet Saliva particularum ſalinarum diſſolutione; nam particulæ minutiſſimæ ſalinæ in ſalivâ ab agitatô vehiculô facilè poſſunt in papillas nerveas lingvæ tranſire. Et juxta Albert. Kyper. *Anthropolog. Lib. I. cap. 16. §. 13. pag. m. 386.* Effecta Salivæ ſunt humiditate ſolvere, calore ac tenuitate penetrare, coqvere, abſtergere, mundare, quorum quædam etiam in humanô corpore præſtat, propter quæ & maximè animalibus tributa eſt. Principio enim Cibis permiſta facit, ut meliùs in lingva percipiantur, unde aridâ exiſtente lingvâ guſtus minùs bene celebratur. Fit autem hoc, quatenus liquiditate ſuâ cibos fundit, & tenuitate ac fluiditate poroſam carnem lingvæ ſubit, &c. Ob ſalivam, inquit Stephanus Blancardus *Inſtitut. medicin. cap. 7. Oper. Tom. I. p. m. 211.* cibi nobis ſapiunt; cum enim nos ſitis vexat, non deſideramus panem ſiccum, ſed humidum alimentum, vel potum. Cauſa hujus ſaporis eſt, ſi ciborum particulæ maſticantur, cum iisdem ſaliva, in os continuò fluens, miſcetur. Particulæ porrò Ciborum tenuisſimæ â ſalivari humidô liqueſcunt & conſequenter meliùs in lingvæ porulos adusque nervoſas papillas imprimuntur, quarum attactus nobis ſaporis ſenſum repræſentat. Verum in Salivæ vel alterius humidi defectu, qui Cibis admiſcetur, ſapor vel eſt nullus, vel ingratus, qvia nullæ vel perpaucæ particulæ Guſtûs organum movent. Et ſecundum Joh. Frid. Ortlob. *Hiſtor. Part. & Oeconom. animal. Diſſert. 4. §. 10. p. m. 29.* Salivæ cum alimentis miſcela duo præſertim involvit, nimirum quod per eam digeſtionis initium fiat, quia quotidianæ obſervationis eſt, alimenta â maſticatione & imprimis â ſalivæ permixtione mox ſaporis & odoris priſtini immutationem experiri; nucleos & ſemina ore detenta ad germinationem fruſtranea reddi; alterum eſt, quòd ſapidæ partes, quas præcipuè ſalinæ ſub certâ agitationis modificatione lingvam ferientes conſtituunt, ſalivæ particulis aqueis dilutæ evolvantur, quas aliis intertextas, aut planè non, aut non ita commodè per-

percipere licet. Theodorus Zwingerus *Faſcicul. Diſp. medic. Diſp. 8. p. m. 379.* Salivæ uſum ſecundarium hunc judicat, partes oris fauciumque lubricas & nonnihil laxas reddere, quò ſic â particulis ciborum transeuntium nullatenus lædantur; dein & ſalia è Cibis maſticatis eliciendo ſapores â lingvæ papillis variè titillatis dignoſcendos præbere, &c. De ſapore ita ſcribit Elias Camerarius *Medicin. conciliatric. cap. 9. p. m. 127. ſeq.* Cùm ſaporem Veteres â primis qualitatibus atque Elementis deduxerint, Chymici verò aliique moderni, illâ ſententiâ repudiatâ, ſal ejusq; partium figuram, tanquam unicum ſaporis principium ſubſtituerint, id tamen Studioſus cum granô ſalis accipiendum eſſe notet, ita ſcilicet, ut tùm in genere id ſapidum rectisſimè & cautè dicat, cujus particulæ ſufficienter attenuari, cum Salivâ miſceri, papillisque imprimi intimiùs poſſunt, tùm ut non quidem ſolum ſal, nec ſolam ſalinarum particularum figuram alleget admittatque; ſed & juxtà cum aliis quoque particularum ſpeciebus; cumprimis magnitudinem particularum ſalinarum, earum differentem motum atque in Organum impresſionem, earum tandem cum aliis generis moleculis combinationem variam probè attendat, & pro faciliore phænomenorum ſolutione combinet; eô ſemper præſuppoſitô, ſalivalem lympham & humectando vigorem papillularum conſervare & ſapidis particulis intimè ſolvendis atque in ipſa quaſi papillæ penetralia deducendis tanquam menſtruum congruum inſervire. Inquit etiam Jean Baptiſte Verduc *dans le Tracté de l'Uſage det Parties Tom. 2. cap. 6. p. m. 133.* La Salive pour contribuer à nous faire ſentir les ſaveurs telles, qu'elles ſont, doit être elle même inſipide. Car ſi elle change, comme dans les maladies, & qu' elle ſe méle avec quelque humeur etrangere, telle qu' eſt la bile, on trouve tout amer. Eſt quippe Saliva vehiculum ſaporum & ſine eâ ſapores vel planè non, vel ſaltem obſcurè â lingvâ percipi poſſunt v. etiam Joſeph. Lanzon. *Exerc. de Saliv. hum. c. 3. p. m. 41. ſq. & c. 4. p. 83. ſqq.*

ad loquelam §. 5. Quartò Saliva continuò os & lingvam pro celeriori hujus motione & loquelâ humectat; quid enim ad loquelam ſeu ad diſtinctam literarum & verborum pronunciationem conferat Saliva, illi experiuntur, quibus os ſalivali humiditate deſtituitur, v. g. febricitantes, Oratores & Cantores, quippe qui quandoque ob Salivæ defectum muſculos lingvæ ad formandam loquelam vel cantum, rite & pro lubitu movere atque vocem, debitosque modulos formare non poſſunt, cùm præprimis ob eundem defectum larynx etiam difficillimè dilatari atque conſtringi debitè nequeat, ut adeò quibusdam vox faucibus hæreat. Oratorem ſacrum, qui ſermonem cum animi fervore peragere non poterat, niſi pauliſper biberet, ſe noviſſe refert Joſephus Lanzonus *l. a. p. 46.* *Obſervatio.* Mihique nota fuit fœmina cantatrix, quæ tam in Theatrô perſonam ſuam agens, quàm domi & inter amicos cantans diu modulari non poterat, niſi poſt unam aut alteram Cantilenam (Ariam dictam) vel inter pauſas reſpirando Aquâ frigidâ os elueret.

ad ſitim. §. 6. Quintò etiam ſitim, aliàs perpetuò moleſtam ſedat Saliva in naturali ſtatu conſtituta, dum fauces eâdem irrigantur & quidem interdum adeò, ut ſputatores parum ſitiant. Et tandem Saliva aſſiduô ſuô in Ventriculum & Inteſtina deſcenſu fibras eorum blandâ ſalſedine, lixiviali naturâ, roborat, contrahit, ſordesque iisdem â reſiduis Coctionum adhærentes ac propemodum impactas abſtergit. De Uſu Salivæ naturali vid. etiam Andr. Buxbaum. *Catecheſ. medic. Part. 1. Phyſiol. Quæſt. 57. ſeqq.* Gerard. Blaſ. *Inſtitut. Medicin. Part. 1. cap. 2. p. m. 18.* Georg. Bagliv. *de Fibrâ motric. pag. m. 152. & p. 203.* Joh. Bapt. Verloſchnig *de abuſ. Curation. Verno-Autumnal. cap. 5. p. m. 110.* Joh. Jacob. Franciſc. Vicar. *Baſis univerſ. medicin. Lib. I. cap. 5. §. 6. p. m. 27.* Louis Bellefontaine *de la Medicine dogmat. mechanique Part. phyſiolog. Exerc. 7. p. m. 25.* Theod. Zwinger. *Faſcic. Diſp. med. Diſp. 8. p. 378. ſeq.* Mich. Sebiz. *Manual. ſeu Specul. Medicinæ Pract. Part. 2. Sect. 4. cap. 27. p. m. 518. ſeq.*

§. 7.

§. 7. Non autem tantummodo in ore Saliva Chylificationem inchoat, ſed eandem quoque in Ventriculô continuat, ſiquidem, tanquam genuinum Ventriculi menſtruum ad ulteriorem digeſtionem & Concoctionem Ciborum, ſive ad Chylificationem multum confert. Cùm enim, ſecundum hactenus dicta, ſalivam ſolâ maſticatione quævis aſſumpta tantopere mutantem, & prima alterationis rudimenta ponentem, totô die notemus, quid quæſo poſſet obſtare, quò minus ſpirituoſus ejusmodi liquor univerſum Coctionis negotium abſolvat? apprimè cum in tantâ præſtò ſit abundantiâ, ut non ſolùm copioſisſimè cum cibis abſorbeatur, verùm etiam continuô fluxu deglutitis ſuperingeratur. v. Frid. Hoffm. *Diſp. de Saliv. & ejus morb. cap. 4. p. 14.* juxta quem nec alius ſucci fermentifici ſeu digeſtivi ductus & ſcaturigo datur, nec ipſæ miliares glandulæ Ventriculi minutæ & paucæ tam copioſè requiſito ſucco præbendo ſufficientes eſſe poſſunt, vel aptæ natæ. Et *Diſp. de neceſſar. Saliv. Inſpect. §. 4. p. 8.* idem Autor Salivæ totam Chylificationem adſcribit: Noſtra, inquiens, ſententia eſt, Salivam genuinum alimentorum conſtituere menſtruum ipsô in Ventriculô. Eqvidem non negamus, per tunicam Ventriculi glanduloſo-villoſam ſeparari humiditatem qvandam mucoſam, qvæ tamen pauca eſt, tantæque ciborum moli ſubigendæ inſufficiens; reqviritur enim hîc menſtruum rei ſolvendæ ratione quantitatis proportionatum: Jam quoniam Saliva largisſimè ſub maſticationis actu effunditur & intimè cum cibis permiſcetur, præterea etiam indolis activæ, fermentantis ac ſolventis eſt, non video, quare pro genuinô alimentorum menſtruô venditari nequeat? Opus nimirum erat, ut tot tamque diverſi generis alimenta, dura, ſolida, viſcoſa, item Medicamenta, quæ non tantùm ex vegetabili & animali, ſed etiam minerali Regnô petuntur, diſſolverentur, extraherentur & in fluidam ſubſtantiam redingerentur; cui fini provida natura deſtinavit hunc ſuccum,

ad Chylificationem in Ventriculo.

ſuccum, valde activum, Salivam: Hæc enim non tantùm ſuperficiariè in partes integrantes (ſicut alia menſtrua chymica faciunt) ſed in minimas, mixtum conſtituentes, particulas deglutita reſolvit & novam unionem mixtionemque partium efficit; ut adeò quaſi Menſtruum ſit univerſale microcosmicum, intimè ſolvens diverſæ naturæ alimenta, illorumque repagula reſerans, partim ſubtilitate, partim congruâ & conveniente partium, quibus conſtat, figura, hinc etiam Daniel Tauvry *Anat. cap. I p. m. 10.* Salivam Alkaheſt Helmontii nominat, cùm ſolvens univerſale exiſtat, quod omnes alimentorum ſpecies ſolvere poteſt & debet. Et juxta Joh. Tack. *Chryſogon. animal. & miner. p. 17.* Saliva aliqualiter asſimilari poteſt Liquori Alkaheſt, qui omnia in minima & velut prima reſolvit. Et *pag. 21.* ſcribit idem, ſibi optimè notum fuiſſe genere Nobilem quendam Virum, qui egregium ex Salivâ ſalem putrefactione præmiſsâ elicuerit, tam volatilem, quam fixum, quem, niſi morte præventus fuiſſet, magnis deſtinaſſet uſibus. Sicuti autem non ſolus ventriculus eſt Chyli officina, ſed ipſa quoque Inteſtina, ita etiam ſuccus, qui ex Pancreate in Inteſtina profluit & ejusdem cum Salivâ naturæ eſt, ibi vices menſtrui ulterius ſubit. vid etiam Joh. Bohn. *Diſput. de Menſtr. univerſal. animal.* §. *8. ſeqq.*

Salivæ uſus medicus. §. 8. Ad medicum Salivæ uſum referre nobis liceat ſigna diagnoſtica & prognoſtica, â Saliva ſeu ſputo deſumenda, ſiquidem recentiores imprimis Medici non ſolum ex Urinis & alvi excrementis, ſed ex ipsô quoque ſalivali humore & ſputô, pro meliori morborum indole pernoſcendâ, ſigna petere ſolent. Imò cujusvis ferè morbi ſtatum faciliùs ac certiùs innoteſcere ex inſpectione Salivæ, quàm Urinæ, vel ſangvinis, Venæſectione emisſi, monet Fridericus Hoffmannus *Diſp. de Saliv. & ejus morb. cap. 6. §. 3. pag. 23.* Et *Diſp. de neceſſar. Saliv. inſpect. ad conſerv. & reſtaurand. ſanit. §. 5. p. 9.* Idem Autor Praxin medicam exercentibus ſedulam & attentam

Salivæ

Salivæ conſiderationem maximopere ſvadet & commendat. Quodſi enim ex Urinâ, quæ immediatè ex ſangvine & ſerô provenit, promptè licet conjicere de mixtione, temperie, motu & ſtatu ſangvinis & ſeri, prout urina vel quantitate, vel conſiſtentiâ, vel colore differt: quidni etiam ex Salivâ, quatenus illa quantitate, conſiſtentiâ, odore, colore, &c. differt, dijudicare posſimus ſtatum atque conditionem ſangvinis, Lymphæ & Spirituum animalium, & ulterius quoque de Ventriculi digeſtione, ejusque vitiis atque incommodis præſentibus & futuris præſagium & judicium ferre. Non autem recentioribus tantummodo ejusmodi Salivæ inſpectio familiaris eſt, ſed etiam jamdudum veteribus & ipſi Hippocrati nota atque in uſu fuit. Inquit enim Georgius Baglivus *de Saliv. natur. Tr. de Fibr. motric. pag. m. 201.* quanti fecerit magnus Medicinæ Parens lingvæ & Salivæ obſervationem ad recte dignoſcendum & præſagiendum in morbis, videatur ipſe in aureis ſuis operibus, ſed præſertim de diebus judicatoriis *Num. 2. & 8.* De glandulis, in Aphorismis, Coacis, de humoribus, de humidorum uſu & reliquis. Et ab eo diſcant elegantes & ſpeculativi noſtrorum temporum Medici Judicationes curativas in morbis non â cogitationibus fortuitis & indigeſtis, nullâ maturitate Conſilii, nullâ probatis experientiâ; ſed ab Obſervationibus naturæ petere; cujus motus certi ſunt, conſtantes & perpetui, iisque fundata Praxis medica imposſibile mihi videtur, ut fallat & a Veritatis ſcopô aberret. Nunquam igitur ab ægrô diſcedant Medici, niſi prius lingvam inſpiciant, utpote quæ lymphæ ſangvinisque ſtatum certiùs quàm alia ſigna, nobis oſtendit. Bona lingva ſemper bonum indicat: mala ſemper ſuspecta, ſemper timenda; multò magis, ſi viſcida fuerit, arida, ſpurca, malique ſaporis; quæ ſingula vitiatam lymphæ naturam denotant. &c. Idem Autor *l. a. p. m. 198.* ſæpe ſe expertum eſſe dicit, eos, qui proximi ſunt, ut in febrem vel gravem viſcerum, & præci-

 puè

puè naturalium, affectum incidant, plures ante dies nullâ in parte evidentiùs, quàm in lingvâ futuræ affectionis ſignum percipere: in quâ locô naturalis ſaporis, amarum, viſcidum, acidum aut ſalſum, præſertim circa horas matutinas obſervant; Et *p.152.* de rectâ, inquit dictus Autor, vel pravâ digeſtione ſtatim certior fies per lingvæ ſaporem: quem ſi mutatum deprehendes, ægrum leviter ac malè chylificare aſſeres. De hac Lingvæ inſpectione ita ſcribit Fridericus Hoffmannus: Lingva ex acinis glanduloſis copioſisſimis & eminentiis ac filamentis nerveis conſtructa eſt: Continuè madida eſt, propter copiam lymphæ exſtillantis tam ex contextu faucium toto glanduloſo, Vaſisque ſalivalibus, quàm ex ductibus ipſius lingvæ lymphaticis, qui cuivis glandulæ appoſiti ſunt. Quocirca commodè ex Lingvæ colore ac facie in morbis ſeri ac lymphæ ſtatum cognoſcere licet, unde ejus inſpectio multum ad prognoſin neceſſaria. *vid. Petr. Poter. Obſerv. Cent. 3. cap. 16. not. p. 292.* Sputi conſiderationem de Sanitatis diſpoſitione non mediocriter nos certiores reddere monſtrat Martinus Pauſa *de prorogand. vita Part. 1. cap. 39 p. 154. ſeq.*

unde? §. 9. Deſumi verò ſolent dicta ſigna vel a Salivæ ſeu ſputi quantitate, tam auctâ, quàm imminutâ; quandoque enim Saliva nimis frequenter & abundanter ejicitur, quandoque planè deeſt. Vel deſumuntur ſigna a Qualitate, quæ conſiſtit in Colore, Odore & Sapore. Ratione Coloris eſt ſputum vel album, vel flavum, vel rubrum, vel nigrum, vel mixtum; ratione Odoris eſt vel ſine odore ſeu purum, vel fœtidum; & ratione Saporis eſt vel inſipidum, uti in ſtatu naturali, vel ſalſum, acre, auſterum, acidum, amarum, dulce vel purulentum. Vel peti ſolent hæc ſigna a Conſiſtentiâ, cujus ratione Saliva ſeu ſputum eſt vel tenue ſeu liquidum, vel ſpumoſum, vel craſſum ſeu viſcidum, lentum ſeu glutinoſum. Denique etiam â modô ſpuendi deſumuntur; rejicitur enim ſputum vel citò & facilè, id quod naturæ robur

bur, doloris abſentiam, & naturæ bonitatem oſtendit; Contra ſi ſputum tardius & difficiliùs, cum dolore ſcilicet & Tusſi vehementi, excernitur, facultatis imbecillitatem, aut materiæ cruditatem aut contumaciam, proindeque morbi longitudinem portendit.

§. 10. Nolumus autem hoc locô prolixiùs de ſingulis agere, benevolum Lectorem potiùs ad Practicos & Semioticos remittendo; qualia vero ſigna in variis morbis ex ſputô colligi posſint, ex Hippocrate congesſit Honoratus Bicarsſius *Manual. medic. p. m. 272. ſeqq.* & Mich. Bernh. Valentin. *Medicin. nov. antiqv. Part. 3. cap. 4. p. m. 150.* videatur inſuper Joh. Jonſton. *Syntagm. med. Lib. 2. Tit. 2. cap. 3. Art. 4. p. m. 243. ſeqq.* C. Celſus *de Medicin. Lib. 2. cap. 2. p. m. 51. & cap. 6. p. 59.* Barthol. Perdulc. *Univerſ. medic. Lib. 3. cap. 41. p. m. 233.* Hieron Mercurial. *de Excrement. Lib. 3. cap. 3. pag. m. 198.* Paul. Zacch. *de Affection. Hypochondr. Lib. 1. cap. 6. pag. m. 44. & Lib. 2. cap. 17. pag. 462.* Joh. Adam Weber. *Diſcurſ. urioſ. Diſc. 18. pag. m. 293.* Joh. Varand. *de Prognoſt. med. Part. I. fol. m. CCXIX. ſeq.* Frid. Hoffmann. *Diſp. de neceſſar. Saliv. Inſpection. ad conſerv. & reſtaurand. Sanitat. §. 9. ſeqq. p. m. 21. ſeqq.* Jacob. Primeroſ. *Enchirid. medic. pag. m. 152. 154. ſeq.* Theodor. Zwinger. *Theatr. Prax. medic. Part. poſter. p. 490. ſeq.* & *Faſcicul. Diſp. med. Diſp. 8. p. m. 461. 463. 468. & hinc inde,* item quæ ſuprà de ſalivatione ſymptomatica & critica adduximus. Porrò Joh. Helfr. Juncken. *Fundament. medicin. eclect. Part. 1. cap. 3. p. m. 439. ſeqq.* Alfonſ. Moreſcott. *Compend. Medicin. p. m. 17.* Laurent. Bellin. *de Morb. Capit. Tract. de Urin. p. m. 474. ſq. 651. 659. 661. ſeq.* Imprimis autem Proſper Alpin *de præſagiend. vit. & mort. ægrotant. Lib. 4. cap. 9. pag. m. 316.* *Autores.*

§. 11. Ex multâ Salivâ inter loquendum poſt febrem malignam excretâ in Studioſò Theologiæ mortem prædixit Chriſt. Franciſc. Paullini; Riſere equidem adſtantes, ſed mox excesſit. *vid. M. N. C. Dec. II. An. 5. App. p. m. 76.* Pro ſignô diagnoſticò & diſtinctivô, quanam viſcere ſeu parte internâ laboret æ- *Exempla.*

 grotus,

grotus, Catuli recens nati per quindecim dies cum ægrotô in eodem lectô maneant, cum ipsô comedant, ipſius Salivam omnem deglutiant; Tunc, ſi aperiantur ſeu diſſecentur dicti Catelli, pars eadem, quæ in ægrô, affecta in Catulis reperietur, atque ſic cognitô morbô etiam legitima remedia admoveri poterunt, vid. Petr. Borell. *Obſ. & Hiſt. med. Cent. 1. Obſ. 28. p. m. 220.* & Chriſt. Hellwigs *curiöſe* Beſchreib. rarer *Medicin.* Dinge. *p. m. 31.* De Ptyaliſmo, in certâ fœminâ, Graviditatis ſigno vid. Joh. Georg. Hoyerus *M. N. C. Dec. III. An 3. Obſ. 50. p. m. 57.* Nonnulli etiam ex gravidæ mulieris Salivâ differentiam ſexûs in fœtu prædicere volunt, & quidem Salivam ſeu ſputum flavum, ſubrubicundum, rotundum & quaſi compactum de puellô, album autem, aqueum & diſſolutum de puellâ teſtari dicunt, vid. Joh. Gufer. *Medicin. domeſt. p. m. 68.* E ſputô purulentô equidem ordinariè Phthiſis judicatur, attamen puris ſputum menſtruum ſine Phthiſi annotavit Alhardus Hermannus Cummius *M. N. C. Dec. I. An. 1. Obſ. 94. p. 223.* & quidem in Matronâ nobili, quæ ſingulis menſibus ſemel puris ſputô laborabat, adeò ut ſæpisſime ad tres libras puris fœtidisſimi rejiceret; bene interim ſe habebat, & formoſa erat, neque etiam tusſi vexabatur, niſi quando periodicum hoc imminebat ſangvinis ſputum; Menſes tamen parcè fluebant. Iudicent nunc eruditi, an ſemper puris ſputum ſignum Phthiſeos pathognomonicon exiſtat. Ego ſanè, pergit dictus Cummius, in eâ ſum ſententiâ, ulcus pulmonis tabem non eſſe, niſi longô temporis tractu degeneraverit vel in Vomicam vel in Empyema. Inſpectio variorum hoc morbô mortuorum & diſſectorum Cadaverum aliud me docuit. Plura de ſputo Phthiſicorum reperies in Eberh. Gockel. *Conſil. medic. pag. m. 3. 319. 321. &c.* De Salivâ iratorum ſequentia habet Fridericus Hoffm. *Diſp. de Saliv. & ejus morb. cap. 5. §. 4. p. 24.* Certè ſi Saliva iratorum & irritatorum aliis communicata tantorum lerna malorum, quis eandem quæſo deglutitam nobisque ſervatam putabit

bit innoxiam? Hinc pueros & infantes ab irâ, quaſi ab emeticô aſſumtô vomentes, acrimoniâ peregrinâ Salivæ dubiô procul nervoſum Ventriculi orificium vellicante, vidi; Inter adultos autem irâ vehementisſimâ excandeſcentes, alios copioſum emiſiſſe ſputum, proprioque naturæ inſtinctu ab imminentibus noxis ſe præſervâſſe: alios ſalivam talem abſorbentes deſperatis febribus, præſertim cibô vel potu brevi ante vel poſt iram aſſumtô, correptos fuiſſe; vitiosô ſcilicet tali menſtruô Coctionem Ventriculi depravante & ſangvinis craſin turbante.

§. 12. Circa ipſum humanæ Salivæ Uſum medicum, qvem eadem extra Corpus & imprimis in externis affectibus præſtare dicitur, primò occurrunt varii Oculorum affectus, v. g. Ophthalmia, Lippitudo, Tumores & Ulcera, tam oculorum, quàm palpebrarum, Suffuſiones & ipſa Cœcitas; ad quorum affectuum curationem non ſine ratione, nec ſine experientiâ, Medici Salivæ operationem indagant & laudant. Inſunt enim eidem utplurimum, uti ſuperiùs dictum, particulæ aqueæ, viſcidæ & balſamicæ, pro acribus humoribus temperandis & diluendis; inſunt ſalinæ, pro particulis purulentis abſtergendis & purificandis; inſunt etiam ſpirituoſæ & volatiles, pro poris obſtructis reſerandis. Quas rationes & curam confirmat etiam experientia ex Autoribus adducenda. Ad varios enim oculorum affectûs manè jejunô ſtomachô ſemina fœniculi mandere & patienti capite reſupinatô jacenti pluries locum affectum lingere jubet Claudius Deodatus *Panth. hygiaſt. Lib. 3. cap. 21. p. m. 132.* Ad clarificandos oculos & acuendum viſum mulieres infantum oculis Salivam jejunam illinunt, juxta Joh. Joach. Becher. *Parnaſſ. fol. m. 15.* Si Infantes Albugine ſeu Nebulis laborant, Mater aut Nutrix ammoniacum maſticet jejuna & in pueri oculum inflet, ſecundum Petr. Bayri *Enchirid. Pract. Lib. 3. cap. 3. p. m. 111.* Ad ſuffuſionem incipientem ſvadet Hieronymus Capivaccius, ut puellus ſeu juvencula priùs ſe-

Salivæ uſus in affectibus oculorum.

men Fœniculi & Euphragiam mandant, deinde ſuffuſione la-
borantis oculum lingvâ lambant, vid. Laurent. Scholz. *Conſil.*
308. fol. m. 881. Lippitudines aſſidua Salivæ matutina inunctio ar-
cet, inquit Marcus Antonius Zimara *Antr. magic. med. Part. 2*
Lib. 4. p. m.. 484. Oculos Infantis, cujus univerſam faciem Va-
tiolæ occupaverant, & oculis exitium minitabantur, fruſtra
aliis tentatis, nutricem dolore infantis & commiſerâtione
commotam lingvâ propriâ linxiſſe, ſicque reſeratis oculis, ab-
ſtersâque ſanie convaluiſſe infantem, morti antea relictum
refert Thomas Bartholinus *Cent. 1. Hiſtor. 29. p. m. 40. & Anatom.*
reform. Lib. 3. cap. 13. p. m. 553. Fridericus Hoffmannus exem-
plum refert, fœminæ Ophthalmiâ contumaci laborantis:
quæ, variis Collyriis & aliis remediis fruſtra adhibitis, Salivâ
alterius fœminæ pauperculæ, dum ſcilicet ipſi affectum ocu-
lum frequenter lamberet, curata eſt. *v. Ejusd. Diſput. de Saliv. &*
ejus morb. cap. 4. pag. 10.

in Cæcitate. §. 13. Cœcitatem ipſam tum ab ipsô Salvatore noſtrô, tum
ab hominibus, mediante Salivâ ſeu ſputô ſublatam legimus.
Nam Veſpaſianus Romanorum Imperator cœco homini Sali-
vâ oculorum membranis inditâ, viſum reſtituiſſe dicitur, vid.
Marcell. Donat. *de Hiſtor. medicin. mirabil. Lib. 6. cap. 3. pag. m. 628.*
Qvem Caſum Medicum ita annotavit Cornelius Tacitus *Hiſt.*
Lib. 4. pag. Edition. Lipſian. 326. Per eos Menſes, quibus Veſpaſi-
anus Alexandriæ ſtatos æſtivis flatibus (fortaſſe Eteſiarum) di-
es, & certa maris, opperiebatur, multa miracula evenêre,
qvîs cæleſtis favor & quædam in Veſpaſianum inclinatio numi-
num oſtenderetur. Ex plebe Alexandrinâ quidam, oculo-
rum tabe natus, genua ejus advolvitur, remedium cœcitatis
expoſcens gemitu, monitu Sarapis Dei, quem dedita ſuperſti-
tionibus gens ante alios colit, precabaturque Principem, ut
genas & oculorum orbes dignaretur reſpergere oris excre-
mento. Alius manu æger, eodem Deo, ut pede ac veſtigio
Cæſaris calcaretur, orabat. Veſpaſianus primò irridere,
aſper-

ſpernari, atqve illis inſtantibus, modò famam vanitatis ne-
uere, modò obſecratione ipſorum, & vocibus adulantium in
pem induci. Poſtremò æſtimari a Medicis jubet, an talis
œcitas ac debilitas ope humanâ ſuperabiles forent. Me-
ici variè diſſerere. Huic non exeſam vim luminis & reditu-
am, ſi pellerentur obſtantia; illi elapſos in pravum artus, ſi
ılubris vis adhibeatur, poſſe integrari. Id fortaſſe cordi deis,
t divino miniſterio Principem electum, denique patrati re-
nedii gloriam, penes Cæſarem irriti, ludibrium penes miſe-
os fore. Igitur Veſpaſianus cuncta fortunæ ſuæ patêre ratus,
ec quidquam ultrà incredibile, lætô ipſe vultu, erectâ, quæ
ſtabat, multitudine, juſſa exequitur. Statim converſa ad
ſum manus, ac cœco reluxit dies. vid. etiam Johann. Lang.
piſtol. medicin. Lib. 3. Epiſt. 6. p. m. 928. Sicuti autem hoc Veſpa-
ani exemplum â Marcellô Donatô *l. a.* in dubium vocatur, ita
rius, Salvatoris noſtri, quod Evangeliſta Johannes *cap. 9.*
rſ. 6. commemorat, illud veritate quàm maximè antecellit.
t quamvis juxta Joh. Tackium, *Triplic. Phaſ. ſaphic. Chryſog. a-*
mal. p. m. 17. Nulla major excogitari poſſit inſania, quàm ut
ctum aliquod ſupra naturam naturæ viribus putes, neque ſit
tis, â nativitate cœcum curare, ſed potentiæ infinitæ, unde ad-
nirari has Servatoris noſtri operationes potiùs liceat, quàm
rutari &c. Quæ & alia verba non modò ex Picô contra A-
rologos *Lib. 4. cap. 14.* allegat Anna Maria â Schurmannin Epi-
olâ ad Johannem Beverovicium, ſed etiam poſt varias rati-
nes cum Ambroſiô ſtatuit, quod cœcus a nativitate non ar-
ſed poteſtate curatus ſit, cùm Dominus ſanitatem donâ-
t, non Medicinam exercuerit. vid. Joh. Beverovic. *Epiſtol. &*
eſponſ. p. 2. ſeqq. 7. 10. ſq. Quis tamen quæſo aliis Scriptoribus
tio vertet, ſi ſentiant, Salvatôrem noſtrum, juxta ſacrum
odicem, cœcum, cui unico nutu viſum reddere potuiſſet,
leò ſalivâ ſuâ ſanare voluiſſe, ut forſitan præter ſuam Omni-
otentiam nobis etiam Salivæ uſum medicum manifeſtaret;
unde

unde etiam â Medicis, quanquam non æquè ad Cœcitatem connatam, ad alios tamen oculorum affectus adhiberi ſoleat. Imò Salivam in oculorum affectibus jamdudum apud Judæos in uſu fuiſſe, prolixè docet Conradus Johrenius *Diſſert. de Chriſto Medico cap. 1. §. 10. p. 41.* ubi etiam ſententiam ſuam, de Chriſti ſanatione, annectit. In oculorum, inquiens, ſanè affectibus inter Judæos & tempore Chriſti maximè celebratam fuiſſe Salivam, diſcere poſſumus ex Othonis *Lexic. Rabbin. Philolog. p. 618.* & Lightfoot *in Hor. Talmud. ad Joh. 9.* Demonſtrant id ex Vajicra Rabba *fol. 175. 2.* Nam ibi R. Meir ſimulans morbum oculorum, jubet fœminam pro remediô ſepties in ipſius oculos ſputare. Item ex Maymonide *cap. 21. in Schabbat.* ubi tradit, illud remedium Sabbatho ægro applicare fuiſſe prohibitum, nec licuiſſe oculos niſi in diebus profeſtis Salivâ illinire, ob reverentiam Sabbathi, quod Medicinâ prophanandum non erat. Judicat hinc idem Lightfoot, quòd Chriſtus ideò adhibuerit ſalivam Pulveri commiſtam, ut experiri poſſet hominem, an adeò ſuperſtitioſus eſſet, dum ſputum miſcuit, evitaſſe ſuſpicionem incantationis &c. Neque diſſentit Otho *l. c.* dum tradit: ſumſiſſe Chriſtum oculos ſanaturum ſalivam, ſed ut Judæis oſtenderet, ſe planè aliâ vi & facultate ſanare, quàm vulgò fieret, immiſcuit ſalivæ pulverem terræ, quâ nihil magis oculis officit, & fecit ex his tale μάγμα, quod etiam puriſſimum & optimum viſum turpidum reddere & corrumpere potuiſſet, niſi ſummi Medici omnipotens manus adfuiſſet, & miraculô hæc ita temperaviſſet, ut cœco ſalutaria fuerint. Verum licet concedamus, pulverem terræ, ipſas ſi attigerit oculorum tunicas, infeſtum eſſe illis; negamus tamen, illum in mixturâ cum aliis conjunctum palpebris illinitum iſtorum Virorum ſententiam approbare poſſe, ſed ex aliis cauſis Chriſtum hanc adhibuiſſe potiùs videtur. Docemur enim ex Principiis Phyſiologicis atque experimentis Chymicis, Salivam ceu optimam atque ſpirituoſiſſimam Lymphæ partem, particulis ſulphureo-

reo-aqueo-ſalinis, maximè alcalicis turgere, & hinc dum ſummis pollet viribus discusſivis, optimè in nominatis affectibus adhiberi. Quis jam me Heterodoxiæ arguet, quòd Salvatoris noſtri Salivam, quæ ex perfectisſimô proſiliit corpore atque ſanctisſimô, noſtræ ſatis corruptæ anteferam, atque ſi huic tantæ vires Phyſicæ & medicæ adſcribuntur, illi majores tribuam. Idque eò hilariori facio vultu, quòd ex S. Hiſtoriâ cognovi, Salivam in iis affectibus fuiſſe uſurpatam, in quibus diſcutientia Medicamenta â noſtris præcipiuntur Præceptoribus, atque magni fiunt ab experientisſimis Medicis. Nemini interim litem movebo, ſed unicuique diſſentiendi concedam libertatem, eadem officia ab ipsô poſtulaturus, atque jura; qui &, quæ de naturaliter inſtitutis â Chriſtô Curis dixi, minimè de Naturâ noſtrâ humanâ intellecta volo, ſed de naturâ Chriſti humanâ, ſummâ perfectione, ſanctitate, divinâ poteſtate atque virtute gaudente accipi, hoc ſenſu, ut naturaliter in Chriſtô, quotiescunque hôc vocabulô utor, mihi nihil aliud denotet, quàm quod non ſupra humanam Chriſti naturam fuerit, ſed Chriſtus homo vi præſuppoſitorum Salivam & Tactum ceu remedia phyſica optimô cum ſucceſſu adhibere potuerit, illa quoque in tantum operari potuerint; licet non in totum, dum acceſſere his merè naturalibus virtutibus Divinæ conceſſæ, quibus tam citò tamque jucundè & in momentô curavit. Præſuppoſitô jam humanam naturam & vi perfectionis mirabiles producere potuiſſe operationes medicas, quoque haud me peccaturum exiſtimavi, ſi tentarem, posſitne proceſſus hic operationum per Principia Philoſophica Phyſicè explicari, maximè cum in Medicorum obſervationibus & Philoſophorum meditationibus quædam illuſtrantia legantur exempla, ad quæ ſemper tamen exclamandum duxi: Duo cum faciunt idem, non eſt idem. Hæc Johrenius.

R §. 14.

in Cœcitate â Veneficio.

§. 14. Non poſſum quin hôc loco exemplum Cœcitatis ex Veneficiô ortæ atque â Dei ſimiâ ſolô tactu curatæ ex Baldaſſ. Timæi â Güldenklee *Lib. I. cap. 29. pag. m. 61.* adducam. Anno 1629. Miles quidam gregarius in fortalitiô ad portum Colbergenſem excubias agens ſubitô & quaſi in momentô obcœcabatur, nullô corporis, capitis aut oculorum præcedente morbô, aut vi aut caſu externô: viſum recuperabat incantamentis. Adductum ſcilicet a Commilitonibus ad Timæum â Güldenklee obcœcatum hominem, de Corporis Conſtitutione, ſanitate & morbô, de victu, de externis aliisque ad cauſæ inveſtigationem pertinentibus interrogavit dictus Medicus, ſed nihil eorum, quæ Cœcitatem adeò repentè & ſubitò inducere poſſent, deprehendit: Oculos itaque accuratè inſpexit, nec in his quicquam vitii animadvertit, omnibus eorundem partibus & coloribus, quin & ipsâ pupillâ naturaliter conſtitutâ. Exhibuit proinde recenti huic malo varia remedia & quidem primò, quæ totum Corpus, poſtmodum quæ Caput & Cerebrum particulariter purgarent, idque repetitis vicibus: Mox & revulſiones inſtituit, phlebotomiam, Cucurbitulas ſcarificatas, Veſicatoria, capitis lotiones, topica convenientia & id genus alia adhibuit: Cephalica etiam & Ophthalmica, quæ caput roborarent & humores noxios abſumerent, diſcuterent & expellerent, præſcripſit. Sed fruſtra omnia. Supervenit tandem, inſcio Timæo, Vetula quædam Saga, digitoque Salivâ obductô palpebras & oculos contrectavit, verba quædam ſemitertiata ſubmurmurans: quô factô ſubitò & quaſi in momentô viſum recepit. Videtur proinde, juxta Petr. Lolich. *Comment. in Petron. Arbitr. Satyr. Lib. 2. p. 262.* Servatoris noſtri Curationem divinam miraculoſamque Diabolus omninò poſtmodum imitatus eſſe, ut etiam aſſeclis hominibus perverſis, mancipiis ſuis, modum dictaverit, quô, mediante ſputô, res curationesque magicas perficerent. Quemadmodum enim divina quoque illa miracula, quæ Moſes

ſes atque Aaron per Dei omnipotentiam coram Pharaone edebant, imitabantur oppidò tum Pharaonis magi, diaboli mancipia; ut morem vel hinc etiam, ſi non aliunde natum eſſe arbitremur, ſputum pulveribus miſtum pro magico deinceps remediô uſurpatum fuiſſe.

§. 15. Circa oculorum vulnera olim anxii fuêre artifices in reſtituendô effluente ſeu elapsô humore aqueô, quem tamen per naturam reſtitui, dummodò vulnus obturetur, partim ex aliis Autoribus, partim ex ſequenti obſervatione patet, quam Auguſtinus Hünerwolffius *M. N. C. Dec. II. An. 3. Obſ. 92. p. 195.* his verbis recenſet: Memini, cùm frater meus annô ætatis ſuæ duodecimô Corium diſſecare vellet, cultri ſurſum abſcedentis cuſpide petiit oculum ſiniſtrum ſcævâ & tunicam corneam uveæque partem ita vulneravit, ut notabilis quantitas humoris aquei effluxerit. Curabatur autem vulnus nullô aliô remediô, quàm Salivâ matris. Ea enim diductis palpebris lingvam ſalivâ madidam vulneri admovebat, idque lambendô jejunè & deligandô molliter curabat, remanente in bulbô iſtô parvô vulneris inflicti veſtigiô cum pupillâ anguſtiore & viſu acutiore.

in Oculorum vulneribus.

§. 16. In Palpebrarum Tuberculô ſeu earum aſperitudine internâ, quæ ſe externè milii granis ſimili eminentiâ prodit, inductionem Salivæ laudat Wolffgangus Höfferus *Hercul. medic. Lib. I. cap. 8. p. m. 73.* Et contra Hydatides ſeu veſiculas palpebrarum adhuc recentes Salivam commendat Johannes Baptiſta Verduccius *dans la Svite de la Pathologie de Chirurgie cap. 5. p. m. 672.* Livorem ſub oculo a percusſione exortum Cyminô probè maſticatô atque ſufflando inter dentes retentô emendat Petrus Bayrus *Enchirid. Pract. cap. 5. p. m. 113.* Ad ejusmodi ſugillationes Oculorum ſeu Palpebrarum inſervit etiam Radix Sigilli Salomonis maſticata atque ſalivâ bene ſubacta locis percusſis impoſita. In Hordeolô oculi Saliva ratione virtutis aperientis & diſcutientis laudatur, ſi granum hordei maſticatum

in Palpebrarum affectibus.

catum atque Salivâ bene madefactum eidem imponatur; vel potiùs ſingulis horis matutinis Hordeolum propriâ ægri ſalivâ inungatur, ſiquidem non hordeum, ſed Saliva ſale volatili conſtans ſanat. vid. Joh. Dolæi *Encycloped. Chirurg. Lib. I. cap. 8. p. m. 134.* Vel juxta verba de Jean Bapt. Verduc. *l. a. p. 675.* Il faut recommender, que l'on ait ſein de frotter ſouvent ces petites Tumeurs avec la ſalive; quand on eſt à jeun, parceque la ſalive a beaucoup de ſel volatile. Plura hordeola ſub initiô ſe hôc modô, ſcilicet ſingulis matutinis horis ægri propria ſalivâ inungendo, curâſſe ſcribit Carolus Muſitanus *Chirurg. Tom. I. cap. 31. p. m. 161.* vid. etiam Thom. Burnet. *Theſaur. med. pract. Lib. 8. p. m. 518.* Michael Ettmüller. *Oper. med. Tom. I. fol. m. 785.* Theoph. Bonet. *Polyalth. Tom. I. Lib. 2. cap. 34. fol. m. 918.* An autem ad ejusmodi oculorum affectus ſemper Saliva mulieris, & quidem ſanæ primiparæ, quam Joh. Georg. Macaſius *Promptuar. mater. medic. p. m. 426.* commendat, adeò neceſſaria ſit, vix fidem meretur.

In affectibus cutaneis. §. 17. Ad plurimos Affectûs cutaneos, v. g. Lichenes, Herpetem, Scabiem, Impetigines, Serpigines & id genus alias puſtulas Saliva jejuni hominis illita ob virtutem ſuam abſterſivam & ſaponariam prodeſſe laudatur, quia videlicet acris, bilioſus glutinoſusque ejusmodi humor Cutis poroſitatibus adhærens, ejus ope attenuatur atque reſolvitur. Unde Galenus *de ſimplic. medicamentor. facultat. Lib. 10. fol. m. 74. b.* inquit: Salivâ nutrices pueris Lichenes curant, parvum videlicet digitum irrigantes ac deinde Cutem affectam confricantes; idque faciunt ſubinde, tantô ſcilicet intervallô, dum ſalivæ vires in Lichene perdurent, ac nondum ſint extinctæ. vid. etiam Joh. Tack. *Phaſ. ſophic. 2. ſeu Chryſogon. animal. & mineral. pag. m. 16. ſeq.* Wolffg. Höfer. *Hercul. med. Lib. 5. cap. 4. p. m. 314.* Valeſcus de Taranta ſalivam hominis jejuni, maximè famelici, illitam Impetigini recenti & in puerô prodeſſe dicit *Philon. Chirurg. cap 8. pag. m. 814.* v. etiam Marc. Anton. Zimar. *Antr. mag. med. Part. 1*

p. m

p.m.16. Felic. Plater *Prax. Tom.2.p. m.735.* Joh. Helwig. *Obſ.38. Schol.p. m. 142.* ubi inter alia dicit Lucas Schroekius latens in ſaliva alcali, quod Otto Tachenius *Hipp. chym. cap. 16.* agnoſcit, acido iſti morboſo contrarium, vim ipſius pungentem infringit atque abſorbet vel ſi acidi quid, ut aliis placet, natura ejus unà continet, abſtergendo etiam utilitatem præſtare poteſt. Juxta Marc. Gerbezii *Chronolog. med. pract. An. 2. §.94.p.176.* Impetigo non rarò ſoli jejuni hominis ſalivæ, frequenter illitæ cedit, & ſecundum Frid. Hoffmann. *Clav. Schrœder. Lib.5.p.m.661.* Saliva hominis jejuni contra ſerpigines utilisſima eſt; Item experimentô Georgii Wolffg. Wedelii ſalivæ illitus Lichenes curat, *v. M. N. C. Dec. II. An. I. Obſ. II. pag. 26. ſeq.* Morbos quosdam cutaneos, imprimis Impetiginem, diligenter illitam ſalivam ſuſtuliſſe, meminit Vitus Riedlinus *Linear. medic. An. 1697. Menſ. Aug. Obſ. 17. p. m. 544.* Et *An. 1699. Menſ. Mart. Obſ. 31. pag. 318.* hoc tam facilè & ſemper proſtans remedium in Impetigine tum ſibi, tum ſuis non ſemel profuiſſe itidem notâſſe refert. vid. etiam Joh. Dolæi *Encyclop. Chirurg. Lib. 1. cap. 20. p. m. 491. ſeq.* Joh. Phil. Gieswein *de mater. med. p. m. 338.* In Herpete, inunctâ ſalivâ hominis jejuni, cujus ope acris, biliofus, glutinoſusque humor Cutis poroſitatibus inhærens attendatur & reſolvitur, multum ſæpe ſe effeciſſe dicit Johannes Munnick *Chirurg. Lib. 1. cap. 19. pag. m. 117.* vid. etiam Dan. Beckher. *Microcoſm. med. Lib. 1. cap. 3. p. m. 11.* Dan. Sennert. *Pract. med. Lib. V. Part. 1. cap. 30. p. m. 141.* Salivam nutricum ad Infantum Impetiginem commendat Adamus Lonicerus *Herbar. Part. 2. fol. m. 580.* & Franciſcus Joel *Oper. med. Tom. 4. Lib. 10. Sect. 3. p. m. 423.* ita ſcribit: Cum adhuc levis eſt Impetigo, & antequam converſa eſt in ſerpiginem aut exulcerationem, Cutis ſolâ ſalivâ jejunâ confricata ſanari poteſt, aut illinitione ſalivæ jejunæ, cui favillæ ſunt admixtæ & in formam linimenti redactæ. Scabiem aliquando ſalivalem humorem ſanare dicit Antonius Nuck *Sialograph. cap. 2. p. m. 53.* it. Joh. Jacob. Waldſchm. *Inſtitut. medic. Lib. I. cap. 3. p. m. 16.* In

ſugillationibus pro Curâ vexatorum cum Euphoriâ adhiberi ſolet Saliva, *v. Galen. l. a. f. 75.* Theoph. Bierling. *Theſaur. pract. Caſ. 65. Schol. §. 1. p. m. 854.* Ad ſtigmata ſalivam commendat Georgius Thomſon *Acûs magnet. cap. 15. p. m. 153.* Circa horum Cutis affectuum curam ſtatuit Chriſtianus Joh. Langius *Prax. med. cap. 7. Oper. Medic. Tom. II. fol. m. 44.* Salivam hominis jejuni & ſani requiri, atque propter gelatinoſitatem agere; Nam ſi ſaliva non ſit bene conſtituta, e. g. in ſcorbuticis, tunc non tollat, ſed augeat malum. Idem etiam novit nutricem, quæ, Lue vénereâ infecta, ſalivâ ſuâ Infantis ſerpiginem inunxerat, unde non modò plenaria exeſio, ſed etiam infantis interitus ſubſequebantur. Hinc patére concludit dictus Autor, ſalivam minimè prodeſſe propter ſalia ſua, ut multi credunt, ſed propter gelatinoſitatem.

ad maculas poſt variolas. §. 18. Ad maculas faciei â Variolis relictas valet ſaliva jejuna ſæpius illita, & cum Aqua florum omnium abluta, juxta Joh. Dolæi *Encyclop. Chirurg. Lib. I. cap. 20. p. m. 492.* Michaël. Ettmüller. *Oper. med. Tom. I. fol. 785.* & ex hoc Georg. Dan. Coſchwiz *Schrœd. Lib. 5. fol. m. 32.* Item contra puſtulas rubicundas faciei inſervit ſaliva. vid. Joh. Frid. Helvet. *Diribit. med. pag. m. 109.* In Tumoribus & puſtulis ſeu facie morphæicâ Radices Boraginis jejunô ſtomachô maſticandas atque puſtulis his imponendas ſvadet Johannes Crato in Laurent. *Scholz. Conſil. medicin. Conſ. 289. fol. 832.*

ad Nævos maternos. §. 19. Contra Nævos maternos ſæpiſſimè ſvadetur ſaliva jejuni hominis, hinc Johannes Phil. Gieswein *l. a. p. 341.* Salivam jejunæ matris ad notas originales commendat, & Fridericus Hoffmannus *Diſputat. de Saliv. & ejus morb. cap. 4. §. 8.* Nævos etiam rebelles ſæpe facilius illitu ſalivæ, quàm remediis aliis fugatas notavit. Inter Medicamenta domeſtica contra Nævos maternos ſalivam matris crebrius adhibitam refert Michael Bernh. Valentini *Prax. medicin. infallibil. cap. 1. pag. m. 7.* vid. etiam Joh. Muralt. *Hippocr. Helvet. pag. m. 62.*

§. 20.

§, 20. Inter Cosmetica non ultimum locum tenere, imò aliis Cosmeticis præferendam ferè ſalivam ſanorum probat Fridericus Hoffmannus *l. a.* exemplo Nobilis Scaniæ, quæ totô vitæ tempore nullô aliô liquore, quâm ſalivâ ſuâ faciei ſordes abſterſerat. nihilominus, ſexagenaria licet, ſatis adhuc bella fuerat. vid. inſuper Mich, Ettmüller. *Oper. l. a.* Præſupponitur tamen ſaliva hominis non ægroti, ſed ſani; hinc Johannes Tackius *l. a. p. 16.* ſalivam ſanorum optimum eſſe Cosmeticum ſcribit. vid. etiam Tractatum Germanicum von der Schönheit der Damen *p. m. 183.* qui Tractatus anteà nomine Tobiæ Vogels Hautdiener editus eſt. Hanc virtutem Cosmeticam a ſpiritu & alcali ſalivæ derivat Johannes Dolæus *Encycloped. Chirurg. Lib. 1. cap. 20. p. m. 491.* *pro Cosmetico.*

§, 21. Carnis ſpongioſæ excreſcentiis ſi duntaxat aliquantam jejuni hominis ſalivam ſingulis matutinis alleveris, figetur illius accreſcentiæ fermentum & per hanc nutrimenti ademptionem abſcedunt talia germina ſeu excreſcentiæ, juxta Joh, Frid. Helvet. *Diribitor. med, cap. 16. p. m. 109.* *ad Carnem ſpongioſam.*

§. 21. Strumas ſolâ ſalivâ digito illitâ ſanare Galliarum Angliæque Reges; tanquam rem certisſimam omnibusque vulgatam adduxit Marcellus Donatus *de medic. Hiſtor. mirabil. Lib. 6. cap. 3. p. m. 628.* Tumorem colli ex partûs laboribus contractum quotidie ſalivâ os adhuc jejunum perfundente perfricatum poſt aliquod tempus evanuiſſe, refert Vitus Riedlinus *Linear. med. An. 1699. Menſ. Mart. Obſ. 41. p. m. 217. ſeq.* Et ſecundum Georg. Wolffg. Wedelium, hodienum ſaliva occipientibus Strumis, accedente frictione, ſalubriter illinitur vel inſputatur, *v. M. N. C. Dec. II. An. 6. Obſ. 212. pag. m. 428.* Ad Bronchocelas ſalivam ſanorum proficuam dicit Johannes Tackius *l. a.* *ad Strumas.*

§. 22. Ganglia ſeu nodos in Carpô exiſtentes frequenti cum ſalivâ frictione absque aliorum medicamentorum uſu curavit Antonius Chalmeteus. *v. Ejusd. Enchirid. Chirurg. Lib. 1. cap.* *ad Ganglia.*

cap.13.p.m.66. In Ganglió, in malâ dextrâ, ſalivam jejunam inungendam commendat Salomon Alberti in Joh. Phil. Brendel. *Conſil. medic. Conſ. 113. pag. m. 393.* Hermannus Frederus ex ictu Ganglion contraxerat ovi columbini ferè magnitudinem excedens. Adhibita initiô fuerunt emollientia & diſcutientia, mox, cùm hæc non proficerent, etiam ſuppurantia. Verùm cùm nec his cederet malum, ſectionemque non admitteret patiens, naturæ negotium committendum erat, cujus beneficiô factum, ut tractu temporis non ſolùm ampliùs non augeretur incrementumque ſumeret tumor, ſed & paululum minueretur & in magnitudinem nucis avellanæ decreſceret, eoque in ſtatu per totam vitam permaneret, nullô aliô adhibitô remediô, niſi quòd Salivâ propriâ tumorem quotidiè jejunus inungeret. vid. Baldaſſ. Tim. â Güldenklee *Lib. 6. Caſ. 24. p. m. 286.* vid. etiam Jo. Georg. Wedel. *Exercit. med. philolog. Decad. IV. Exercit. 8. p. m. 40.*

ad Furunculos. §. 24. Furunculis ruſtici triticum manſum imponunt, quia vi digerendi & concoquendi pollet, ſecundum Galen. *de ſimplic. Medicam. Facultat. Lib. 10. fol. m. 74.* ubi ſimul, ſi locô Salivæ Triticum aquâ ſimplici maceretur, non æquè prodeſſe refert; ex quô liquet, ſalivam juvandi robur afferre. Item incipientes furunculos ter præſignare jejunâ ſalivâ docet Plinius *Hiſtor. natur. Lib. 28. cap. 4. fol. p. m. 495.* vid. etiam Balduin. *Ronſſ. Epiſt. 17. p m. 61.*

ad Callos. §. 25. Ad tollendos Callos cutaneos ſeu Cicatrices poſt læſiones vulnerati proprium ſputum jejuni affricare vulgò ſolent, vid. Felic. Plater. *Prax. med. Tom. 3. p. m. 330.* ubi etiam Emplaſtrum quoddam ad Conglutinationem ex Calce, Maſtiche & Salivâ componit.

ad Clavos. §. 26. Ad Clavos pedum laudatur Saliva, ſi ſuperior Cuticula antea ſeparetur & deinde ſaliva jejuna matutinis horis per aliquot dies applicetur, quâ hos adeò emolliri conſtat, ut facile tollantur. vid. Anton. Nuck *Sialograph. p. m. 52.* item Steph. Blan-

Blancard. *Inſtitut. med. Part. 3. c. 12. Oper. med. Tom. I. p.m. 374.* De ſuperſtitioſâ & indignabundâ quaſi exſpuitione vid. Chriſt. Franciſc. Paullin. *Pharmacop. Stercor. p. m. 256.*

§. 27. Verrucæ manuum & aliarum partium, ſi jejuni hominis Salivâ per aliquot dies manè fricantur, auferri poſſunt. vid. Ant. Nuck *l. a.* & juxta verba Johannis Verbrugge *Exam. van Land-ee Zee Chirurgie p. m. 414.* Het Speeckſel gheneeſt alderley Vratten en Wennen. Item Vitriolum Cyprium Salivâ madefactum decreſcente Lunâ ſolô contactu exterere verrucas, Experimentô amici communicat Johannes Rhodius *Act. Hafnienſ. Vol. IV. Obſ. 28. pag. m. 90.* Hanc Operationem â Salivæ Sale volatili derivat Cornelius Stalpartius van der Wiel *Obſerv. med. rarior. Cent. 2. Obſ. 36. Schol. p. m. 385.* Qvantum, inquiens, ad jejuni hominis ſalivam, certum eſt, eâdem, nullis commixtâ alimentis, Sal quoddam volatile contineri, quod ſubtilitatis penetrantisque virtutis ratione viam ad duriorem viſcoſamque ac obſtruentem materiam diſſolvendam ſibi ſternit, ita ut humorum per partem affectam rectè procedat Circulatio; ideoque illa diutius adhibita, ut ipſe confirmat uſus, Verrucas, Callos, glandularum tumores, maculas, &c. ſenſim aufert. *ad Verrucas.*

§. 28. Melicerides, Atheromata, Steatomata, Scrophulæ, Lupiæ & ejusmodi Tumores, (quorum etiam partim hactenus mentionem fecimus) ſi adhuc molles ſunt, manè digitis Salivâ jejuni hominis madefactis diu fricentur; ſiquidem ipſi, ratione ſalis volatilis & ſpirituum in eâ abundantium, vis attenuandi & reſolvendi copia ineſt. vid. Joh. Munnicks *Chirurg. Lib. I. cap. 9. pag. m. 42. & cap. 10. p. 50.* Et Theodorus Craan *de Homin. cap. 4. p. m. 12.* inquit: Saliva hominis jejuni Tumores diſcutit, ſi eâ inungantur, quod autem fieri non poſſet, niſi ipſi magna penetrandi vis ineſſet, & niſi conſtaret particulis, quæ poros partium aperire valerent, ut materia hærens in poris liberè in auras per inſenſibilem Tranſpirationem abire *ad Melicerides, Atheromata &c.*

poſſit. vid. etiam Hieron. Mercurial. *de Excrement. Lib. 3. cap. 3. pag. m. 198.* Joh. Dolæi *Encyclopæd. Chirurg. Lib. 2. cap. 2. pag. m. 625.*

ad Gibbera. §. 29. Gibberi in principiô ſalubriter illinitur vel inſputatur Saliva, accedente frictione, quod vulgi eſt remedium innoxium, imò ſatis bonum, juxta G. W. Wedel. *Exercitat. med. phyſiol. Dec. IV. Exercit. 8. p. 40. & M. N. C. Dec. II. An. 6. Obſ. 213. p. 428.* Interdum etiam hujusmodi Cura lambendô peragitur. *Obſervatio.* Vivit adhuc non procul abhinc in pagô quodam talismodi Gibberum & ſtrumarum Curæ ſtudioſus, ruſticus juvenis, qui ante aliquot annos ejusmodi curationes inſpuendo & lambendo peragere tentabat. Singulis ſcilicet diebus Veneris manè jejunus, ut ajebat, ægrotantium ſtrumas & gibbera ſeu poſteriora per crucem, & quidem ſingulis vicibus ter lambere, poſtea partem affectam fricare atque aliquot verba ob murmurare, idque interdum per plures ſeptimanas continuare ſolebat. Die autem, quô medicaſter hic has ſuas Operationes ſeu Curam & quidem in tribus tantùm vel quatuor circiter ſubjectis gibboſis vel ſtrumoſis exercebat, ſe exinde adeò debilitari ajebat, ut demum Confortativô quodam, aut Cyathô Vinô impletô, viribus perditis reſtaurandis neceſſe haberet. Quia tamen ab hoc Gibberilambiô parum aut nihil auxilii experiebantur ægrotantes, intra paucum temporis ſpatium hujus artificis fama, ut nebula, evaneſcebat.

ad Hæmorrhoides. §. 30. Hæmorrhoidibus ſi quando ſalivam jejunam illeveris, perbrevis temporis interjectu ita ſanabuntur, ut nusquam amplius compareant, inquit Johannes Frider. Helvetius *Diribitor. medic. p. m. 109.* Et de Curâ Hæmorrhoidum ait Johannes Jacobus Waldſchmied *Prax. med. p. m. 279.* qui novit viſcerum tollere obſtructiones, is etiam novit curare Hæmorrhoides cæcas, pro quibus ſæpius externè ſufficiens erit remedium, Saliva hominis jejuni vel Canis. G. W. Wedelii experimentô tubercula hæmorrhoidalia Salivæ illitu ſanari, legimus

M. N. C.

M. N. C. Dec. II. An. I. Obſ. II. p. 25. ſeq. it. An. 6. Obſ. 213. p. 478. & Wedel. *Exercit. med. philolog. l. a.* Contra dolorem hæmorrhoidum locum affectum Salivá fricari ſvadet Johannes Baptiſta Verduc *Pathol. Chirurg. Tom. 2. cap. 42. p. 1070.*

§. 31. De Tumore Scroti, qui hactenus ſemper cum Lunæ incrementô incrementum etiam ſumſerat, deinde poſt Salivæ jejunæ inunctionem ſi non decreſcere, ulteriùs non augeri obſervatus fuit. vid. Vit. Riedlin. *Linear. medic. An. 1699. Menſ. Mart. Obſ. 31. pag. m. 318.* *in Tumore Scroti.*

§. 32. Ad partem Arthritide affectam contra novos inſultus muniendam Saliva mane infricata commendatur, qui acre temperat & partes roborat, vid. Franciſc. Sylv. *Prax. med. Lib. I. cap. 30. fol. m. 186.* vid. etiam Anton. Nuck *Sialograph. cap. 3. p. m. 52.* Vir qvidam diu dolore arthriticô vexatus, Salivam illam, quæ mediante fumô Nicotianæ ex Ore elicitur, colligere & hanc deinde partibus dolentibus illinere ſolebat, unde dolores aut jamjam imminentes ſtatim ceſſabant, aut omninò impediebantur, referente Vitô Riedlino *Linear. medic. An. 1700. Menſ. Januar. Obſ. 18. p. m. 68.* Imò Podagrici Nodos articulorum Salivâ matutinâ inungunt aut humectant, atque hôc modô dolores mitigant. De Salivæ jejuni hominis virtute anodynâ videatur Mich. Aloyſ. Sinap. *de Remed. dolor. & Opio cap. 4. p. m. 50.* De ſalivâ Canis ejusque linctura pedum in doloribus podagricis, eorumque levamine Andreas Cnæffelius Obſervationem *M. N. C. Dec. I. An. 4. & 5. Obſ. 51. p. m. 44.* communicat, ubi etiam affirmat, quòd eô tempore, quô patiens conqueri ſolebat de dolore pedum, Canis ſimul dolores ſenſerit & tubercula cretâ podagricâ oppleta cum calore præternaturali. *in Arthritide.*

§. 33. Fiſſuras Labiorum, digitorum atque papillarum lactantium fœminarum curari, ſimul ac illis jejuni hominis Saliva illita fuerit, refert Joh. Fr. Helvetius *l. a. vid.* etiam Joh. Muralt. *Script. Chirurg. Obſ. 177. p. m. 542.* ubi poſt inunctionem fiſſurarum Salivâ jejunâ mammarum papillis Oleum Hyperici, *ad fiſſuras.*

rici, vel Roſarum, in quô per noctem Radix Pimpinellæ fuit macerata, applicando dolorem ſedari inquit. Juſſu Johannis Muys fœmina Gummi arabicum in laminas tenues diſciſſum, ſiccatum & pulveriſatum aſpergebat digitô, propriâ Salivâ priùs madefactô, eoque papillam tangebat, atque ita poſterô die ab hôc malô prorſus liberata fuit & permanſit. vid. Joh. Muys *Prax. Chirurg. rational. Decad. 4. Obſ. 7. pag. m. 209.* In Inſulâ Malthâ quilibet poſthumus Salivâ ſuâ jejunâ puſtulas, quas infantes adhuc lactentes quandoque in labiis habere ſolent, ſanare poſſe creditur v. Sylveſt. Boccon. *Obſervat. curioſ. 21. p. m. 456.* Item ad ſciſſuras manuum ac pedum madefactionem cum Salivá laudat Marcellus Cumanus *Obſ. 34. apud Georg. Hieron. Velſch. pag. m. 60. ſeq.* Ad Fiſſuras & eroſiones ſeu excoriationes papillarum in lactantium mammis ſalivam quoque adhibere ſvadet Johannes Baptiſta Verduccius *dans la Svite de Patholog. de Chirurg. cap. 29. p. m. 899.* Si les mammellons, inquiens, ou boutons s'ecorchent, à cauſe que l'enfant ſucce avec trop d'avidité, il eſt bon, que les femmes y mettent ſouvent de leur ſalive pour le deſecher. S'il coule de ſang du mammellon, on frottera le bout avec un peu de poudre de Gomme arabique, de l'amidon & ſa ſalive, on en touchera ſouvent les bouts.

ad Ambuſtiones. §. 34. Ad Ambuſtiones, ſi ſcilicet Cutis leviter ſaltem eſt læſa, commendatur Saliva, ut pars affecta eâdem fricetur. vid. Jean Bapt. Verduc *Pathol. Chirurg. cap. 17. p. m. 392.*

contra Vermem in aure. §. 35. Si Vermis intra aurem venerit, accipe Salivam propriam & eâ inunge aurem, tunc aut morietur vermis, aut egredietur, uti ex Poppiô allegat Daniel Beckherus *Microcoſm. medic. Lib. I. cap. 3. pag. m. 12.* Et juxta Plin. *Lib. 28. cap. 4. fol. m. 495.* ſi quod animal aurem intraverit & inſpuatur, exire creditur.

ad Convulſiones. §. 36. In Convulſionibus, quæ ex craſſis halitibus & flatibus, muſculos obſtruentibus & in tumorem elevantibus, originem

ginem trahunt, inunctionem ſalivæ multum præſtare, dicit Franciſcus Joel *Oper. med. Tom. II. Lib. 1. Sect. 3. p. m. 109.* Et contra Stuporem ac Tremorem â Torpedine (piſce) illatum, crebram membrorum ſtupeſcentium cum jejuni hominis Salivâ confricationem ſvadet idem Autor *Tom. V. Lib. 2. pag. 147. ſeq.*

§. 37. Contra Pilorum & Barbæ proventum, ſeu ad prohibendum, ne Capilli creſcant, quidam recipiunt rubiginis ferri & teſtarum marinarum uſtarum partes æquales, & cum Salivâ hominis miſcent. vid. Dan. Beckher. *l. c.* Pilos ſuperfluos circa ſupercilia, Tempora & Frontem per Salivæ jejunæ affrictionem tolli refert Joh. Guſer *Medicin. domeſtic. p. m. 68.* item ad pilos inutiles palpebrarum expungendos uſurpatur Saliva juxta Hieron. Mercurial. *de Excrement. Lib. 3. cap. 3. p. m. 199.* *ad Pilorum proventum.*

§. 38. Circa Veſicatorium uſum & applicationem ſatis notum, â plerisque Chirurgis Acetum adhiberi; quia tamen Sal volatile Cantharidum, in quô præcipua eorundem virtus conſiſtit, ab Acetô enervatur, potius parti affectæ pulverem Cantharidum cum propriâ Salivâ in Veſicatorium efformatum circa veſperam imponere & pernoctem relinquere docet Johannes Muys *Prax. Chirurg. rational. Dec. 2. Obſ. 2. p. m. 92. ſeq.* *ad Veſicatoria.*

§. 39. In excitandis Fonticulis, antequam Emplaſtrum & Corroſivum imponatur, Cutis antea Salivâ bene humectetur, aut linteô calidô frictio levis inſtituatur, & quidem tam pro aperiendis Cutis poris, quàm pro ſedandô paululum dolore. v. Jean. Bapt. Verduc *dans le Traité des Operations de Chirurgie cap. 32. p. 142.* *ad Fonticulos.*

§. 40. Ad Cancrum exulceratum ſequens Mixtura laudatur in Theſauro Secretor. curioſor. *Part. 12. cap. 14. p. m. 324.* *ad Cancrum.* Recipe Fuliginis Camini ſplendidi, non arenoſi aut nimis fœdati, Drachmas tres, redigantur in ſubtiliſſimum pulverem ſuper lapide marmoreô, & ſervetur in Vaſe vitreo bene clau-

ſô. Hic pulvis ſputô ægri excipiatur & Cancro exulcerato admoveatur.

ad Vulnera & Ulcera. §. 41. Vulnera & Ulcera tum partium reliquarum, tum præprimis Labiorum, Oris & Linguæ ſolâ Salivâ ſanari poſſe, experientia teſtatur; hinc Ambroſius Paræus *Lib. 20. cap. 9. fol. m. 436.* humanam Salivam Ulceribus haud adeò magnis pro remediô eſſe ſcribit; & vulgò Saliva Balſamus ſingularis in vulneribus faciei & oris vocatur. In Linguæ vulneribus nonnulli equidem Chirurgi Suturam convenire ſtatuunt, e. g. Hieronymus Fabricius ab Aqua pendente *Oper. Chirurg. Edition. Francof. Part. 2. Lib. 2. cap. 34. p. m. 907.* In quocunque, inquiens, Vulnere linguæ, in quâ pars præciſa ſanæ adhuc conjuncta ſit, ſunt mutuò applicanda labia; quod licet difficillimum factu ſit, quia inter præſidiorum materias, quæ mutuò labia adducunt, glutinum & deligatura aliena ſunt, tamen ſutura convenit &c; Poſteaque Operationem Suturæ docet. vid. etiam Ambroſ. Paræi *Op. Lib. 9. cap. 27. fol. m. 228.* Heydentr. Overcamp. *Chirurg. Lib. 3. cap. 10. p. m. 713.* Cui tamen ſententiæ alii contradicunt, v. g. Autor Gallicus Belloſte dictus, *dans le Chirurgien d'Hôpital Part. 2. cap. 5. p. m. 88. ſeq.* Les Anciens, inquiens, ont ordonné de coudre les playes de la Langue, quand les pieces n'en ſont pas ſeparées; Car lorsque la ſeparation eſt entiere, l'Operation eſt inutile & la réünion impoſſible. Fabr. d'Aquapend. eſt de ce ſentiment: Mais cette ſuture ne me paroiſt nullement neceſſaire dans les antres diviſions des parties de la langue; puisque la Nature, ſans cette operation, la reünit tres-bien en lui accordant un peu de repos. La ſalive eſt ſon baume & ſouvent le ſeul remede, dont elle a beſoin dans ſes plages, &c. Salivæ virtutem balſamicam etiam probat Fridericus Hoffmannus *Diſſ. alleg.* exemplis, & quidem fœminarum Romanarum, quæ Maritorum à telis & haſtis inflicta vulnera labiis & linguâ emendârunt; item exemplô Studioſi cujusdam furcâ adeò graviter

vulne-

vulnerati, ut inferiori labrô perfoſſô gingivisque contuſis Dentes alii exciderent, reliqui omnes vacillarent; qui tamen, neglectis aliis, â ſolâ Salivâ levamen & medicamen intra triduum deprehendit. Ad prius exemplum pertinet etiam illud de Eduardô I. Angliæ Rege, cultrô venenatô lethariter vulneratô, niſi ipſius Conjux ore ſuô venenum omne exſuxiſſet & linguâ demulſiſſet. vid. Ol. Borrich. *de Ort. & Progreſſ. Chem. p. m. 40.* & Th. Bartholin. *Anatom. reform. Lib. 3, cap. 13. p. m. 553.* Quod etiam quotidie experimur, longeque feliciùs in affectibus Oris hæc medendi ratio ſuccedit, ſi læſi ſeu ægrotantes ab aëris injuria defenduntur. Non immeritò etiam de Salivâ & Vulneribus hominis dici poteſt, quod præter quotidianam experientiam, Georgius Erneſtus Stahlius *de Senſ. Natur. circa Curat. incongr. cap. I. §. 7. p. m. 7.* de Canibus ſcribit, ſcilicet Canes vulneratos locum affectum ſæpius lambere, quò fiat, ut Vulnus non purum tantùm mundumque ſervent, ſed vi etiam Salivæ ſuæ ipſius conſolidationem promoveant. vid. etiam Georg. Abrah. Mercklin. mediciniſch. Thier-Buch. *cap. 16. pag. m. 87.*

§. 42. Ad Coitum ciendum conferre plurimum dicitur, ſi Cubebâ maſticatâ ſalivâque madefactâ Virga liniatur. vid. Dan. Beckher. *Microcoſm. Medic. Lib. 1. cap. 3. p. m. 12.* *ad Coitum.*

§. 43. Salivam Serpentes, Scorpiones aliaque Inſecta necare ipſisque infeſtiſſimum eſſe venenum, adeò ut eâ contacta confeſtim intereant, varii teſtantur Autores. Scribit enim Carolus Patinus *Orat. de Remed. ſpecific. p. m. 478.* quod Galeno pollicitus quidam ſit incantationem, quæ ſcorpios interficeret. Ubi illam ſemel dixiſſet, in Scorpium exſpuit; inde rurſus obmurmurans, iterum Scorpium conſpuit; at ubi tertiò dixiſſet, mortuus eſt Scorpius. Id ſcitè Galenus de Salivâ eſurientium & ſitientium interpretatus eſt, nullâ incantationis adhibitâ ratione, quam minùs oculatus ſpecificam admiſiſſet. Marcion Smyrnæus, rumpi ſcolopendras marinas ſputo tradit; *ad Inſecta necanda.*

item

item rubetas aliasque ranas; Serpentes, ſi quis in hiatum earum exſpuat, refert C. Plinius *Hiſtor. Natur. Lib. 28. cap. 4. fol. m. 495.* hinc Lucretius *Lib. 4.* cecinit:

Serpens hominis contacta Salivâ
Diſperit & ſeſe mandendo conficit ipſa.

Juxta Anton. le Grand *Curioſ. Rer. Perſcrut. p. m. 305.* Hominum Saliva Scorpionibus infeſtiſſimum eſt Venenum, adeò ut eâ tacti confeſtim intereant. vid. etiam Caſp. à Reies *Camp. Elyſ. Quæſt. 24. §. 10. p. m. 263.* Vim aculei Scorpionis retundi hominis ſputô, ita ut obtorpeſcat & ad infligendum ictum reddatur impotens, inquit Claud. Ælianus *de Animal. Lib. 9. cap. 4. fol. m. 187.* Phthiſici ſputum virulentum muſcas enecâſſe refert Dominicus Panarolus *Obſervat. medicinal. Pentec. 2. Obſ. 49. p. m. 57.* ſcilicet Antonius Landinus Bibliopola phthiſicus ſputum purulentum exſcreabat, quod ſi leviter muſcæ libabant, ſtatim moriebantur. Secundum Henr. Petræi *Noſolog. harmon. Tom. 2. p. m. 50.* Homo in propriô ſuô Corpore præſtantiſſimum adverſus omnia venenorum genera antidotum, mumiam nempe circumfert, mumiam illam balſamicam, quæ tam potens eſt, ut Serpentes, aſpides, Natrices & Scorpiones Salivam ejus, tanquam aquam ferventiſſimam reformident, & fugiant; quæ ſi in fauces ingeratur, ipſis eſt φθοϱόποιος & deleteria v. etiam Sylveſt. Rattnay *Adit. ad Sympath. p. m. 50.* Mizald. rediviv. *Memorabil. Cent. 4. §. 63. p. 152.* David. Græbner. *Medicin. Vet. reſtitut. cap. 1. p. m. 16.* Joſeph. Lanzon. *de Saliv. human. cap. 4. p. m. 52.* Othon. Coſmann. *Nucl. Myſterior. Natur. Lib. 2. cap. 26. p. m, 304.* Et Aetius inquit: Saliva hominis reptilium venenatorum generi maximè contraria; ego enim citra omnem Incantationem ex ſolô jejuni ſputo Scorpium pereuntem vidi. Omnibus hominibus contra ſerpentes ineſt venenum: feruntque ictos ſalivam, ut ferventis aquæ contactum fugere, quod ſi in fauces penetraverit etiam mori: idquè maximè humani jejuni oris; uti ex Aetio allegat Marti-

Martinus Liſter *Diſſert. de Humorib. cap. 12. p. m. 117. ſeq.* Qvod autem hactenus de hominis jejuni Salivæ virtute Scorpionem interimendi adduximus, illud, juxta Johann. Rhod. *Emend. & Not. ad Scribon. Lang. ad §. 164. pag. m. 244.* Demetrius Terillus religioſè accipit de Jejunio, quô venereus ardor extingvitur; Et Johannes Pierius *Hieroglyphic. Lib. 14. cap. 30. p. m. 178.* ſcribit: animadvertendum eſt, naturam oſtendiſſe nobis, jejuni hominis ſputô ſerpentem necari poſſe, ex quô tacitè ſubmonuit, venereas voluptates libidinisque ardorem jejuniô identidem extingvi; nam hæc ſine Cerere & Bacchô omninò frigent. Hanc tamen ſalivæ ſerpentes enecandi virtutem recentiores non immeritò in dubium vocant; inquit enim Juſtus Cortnummius *de Morb. attonit. cap. 69. § 12. p. m. 333.* Qvis neſcit, Nicandrum, Galenum, Plinium, Serapionem, Æginetam, Avicennam & plerosque antiquorum Philoſophorum, imò ex recentioribus Ulyſſem Aldrovandum, certiſſimum eſſe, perſvaſum habuiſſe, quòd hominis jejuni Saliva interficiat ſerpentes? quod tamen jamdudum compertum eſt fabuloſum. Et Franciſcus Redi probaturus, an hoc eſſet verum, incluſit ſex Viperas electas in grandiorem ſcatulam & per quindecim dies horis matutinis ſecundum ordinem, ab unâ ad alteram, omnibus curavit aperire gulam, & procuravit, ut aliquot homines jejuni illam implerent ſputô, & poſtea ipſis recludendo Os, per vim adegit, ut deglutirent illud, & omnes vixerunt, nec ab ullo morbo unquam fuerunt correptæ, ſed per dulcedinem novi & inuſitati alimenti excitatæ apparuerunt quaſi pulcriores, alacres & præter morem fugitivæ. Et Aldrovandus adhuc ſcribit, quòd Circumforanei ſtatim, quando comprehenderent Serpentes, ipſos Salivâ adſpergant, cujus virtute manſveſcant & malignitatem veneni perdant; & in hoc voluit Franciſcus Redi experimentum facere, & confirmatus manſit, quod hoc parum vel nihil veritati accedat, quia moriebantur omnia animalia, quæ mordebantur â Viperis ſimili modô præparatis; & Viperæ per humectationem cum Salivâ ne micam virtutis perdunt, ſed per contemtum quaſi ma-

gis ſuperbæ factæ vibrabant acutum & bipartitum fulgur lingvæ. vid. Fr. Redi *Obſervat. de Viper. in Experiment. natural. p. m. 232. ſeqq.* & M. N. C. *Dec. I. An. I. Append. p. 35. ſeq.*

Ad Ictûs Animalium. §. 44. Non autem tantummodò Serpentes & Natrices fugare creditur Saliva, ſed etiam ad ejusmodi animalium ictûs & puncturas ſanandas laudatur. Inqvit enim Johannes Frid. Helvetius *Diribit. med. p. m. 109.* tali medicamentô omne venenum ex ictibus Viperarum, ſerpentum, neparum, aranearum, apum, tabanorum atq; culicum attractum corrigi. Et juxta Marc. Anton. *Zimar. Antr. magico-med. Part. I. p. m. 61.* Tumores dolorificos & inflammationes â virulentis beſtiolis, cujusmodi ſunt Crabrones, araneæ, ſcarabæi, bufones & ſimiles, efficaciter diſcutit Saliva jejuna, v. etiam Zacut. Luſit. *de medic. princ. Hiſtor. L. 15. Hiſt. 32. f. 902. ſeq.* Secundum Joh. Verbrugge *Exam. van Laud- en Zee Chirurgie p. m. 414.* Nochter Speeckſel heft kracht om Hagediſſen, Slangen ende Scorpionen te dooden; met vvat gemeen Salpher vermenght en een druppet Ol. Succini is nytnemende goot op allerley feny nige qvetſuyren. vid. etiam Edit. German. *p. m. 589.* Contra Jctus ſerpentum Americanos plantam quandam maſticatam adhibere legimus dans le Journal des ſavans *Tom. 9. p. m. 63. ſeq.* Les Ameriquains ont une plante, dont la vertu eſt merveilleuſe; c'eſt qu'en la mâchant & en s'en frottant les mains on peut manier impunement toutes ſortes de Serpens. &c. Quod ſi Plinio, Gellio, Solino, aliisque credendum, immunis a peſtifero ſerpentum morſu Marſorum natio fuit, utpote quæ non niſi Salivam ejuscemodi Vulneribus adhibuit; quam ingenitam virtutem Petrus Antonius Corſignanus medicis herbis, quibus Marſi veſcebantur, & ea regio inprimis abundat, adſcribit. vid. Act. Erudit. Lipſ. *Anno 1717. Menſ. Maj. pag. m. 225.* Exemplum rariſſimum recenſetur in Sylveſtr. Boccon. *Obſerv. curioſ. p. m. 455. ſeq.* de Fœminâ in Apuliâ, quæ variis Serpentum aliorumque reptilium ſignis ſeu notis hinc inde in totô Corpore â nativitate notata naturali quadam Serpentum & Tarantularum ictûs ſanandi virtu-

virtute prædita fuit. Scilicet ſalivam ſeu ſputum ſuum in Cyathum vinô plenum exſpuit ſeu exſcreavit, vinumque poſtea ægrotanti jejuno bibendum præbuit: Qvô ter vel quater factô ægroti vel icti reconvaluêre. Ruſticus etiam in Apuliâ, dictus Lucius, â Viperis aliisque venenatis animantibus demorſus ſalivâ ſuâ vulnus tangendo mox ſe ipſum ſanavit. Qvin & Salivâ aquæ commiſtâ atque propinatâ contra febres atque venena uſus eſt; Imò armentis quoque morboſis & canibus rabioſis aſpersâ ſalivâ ſalutem intulit; hacque virtute omnis ejus familia, ipſis quoque faſciis adhuc involuti infantes polluerunt; uti ex Maidalchini libello Italico, delizie, hiſtorie e ſtupori di Natura annotavit Lucas Schrœckius *Schol. in M. N. C. Dec. II. An. 6. Obſ. 62. p. 150.* item Joſeph. Lanzon. *de Saliv. human. cap. 4. p. m. 58.*

§. 45. Ad cognitionem bonitatis Scammonii â variis Autoribus Saliva uſurpari ſolet: Inter ſigna ſcilicet probitatis, ſcammonium lingvæ tactu lacteſcens refert Johannes Schrœderus *Pharmacop. med. chym. Lib. 4. Claſſ. 4. p. m. 797.* vid. etiam Sam. Dale *Pharmacolog. pag. m. 256.* Eſt autem Scammonium Concretum quoddam gummeo-reſinoſum, valdoperè purgans, ex ſucco Plantæ Scammoneæ, quæ vel Syriaca vel Italica eſt; illud Syriacum præſtantius habetur, hoc verò ob admixta heterogenea deterius deprehenditur, imò admixtô ſuccô Eſulæ vel Tithymali inſpiſſatô adulteratur. Quare vulgò, in ſelectu Scammonii, illud optimum cenſetur, quod præter cætera bonitatis ſigna, (ſcilicet quod purius & absque rebus admixtis liberum, ſplendidum & aliquantulum pellucidum ſit, quod citò liqueſcat in aquâ, quod friabile & flavi, ſi frangatur, ſit coloris) etiam hoc habet, quòd ad lingvæ contactum lacteſcat; uti præter ſupra allegatum Schrœderum & Dale judicat le Mort *in Collectan. Chym. Leidenſ. cap. 395. pag. m. 418.* Sciendum verò, hanc Scammonii cum Salivâ lacteſcentiam minimè fidum eſſe bonitatis, ſed potiùs adulterationis ſignum; ſiquidem ſecundum Sim. Pauli *Qvadripartit. Botan. Claſſ. 3. p. m. 470.* Lacteſcentia etiam evenit Scammonio adulterato, quod ab admi-

ad cognitionem Scammonii.

ſtô Tithymali vel Eſulæ ſuccô lacteſcente fieri poteſt. vid. etiam Dioſcorid. *Lib. 4. cap. 165. fol. m. 869.* Deinde etiam non tantùm â Salivâ, ſed ab aliâ quoque aquâ ſimplici Scammonium lacteſcit, teſte Experientiâ. Qvare potiùs ex ſuperiùs recenſitis & aliis ſignis, item ex ſapore judicanda ejusdem probitas erit; quò enim magis eſt acre, eò minùs eſt ſincerum; ſed certius pro indiciô admixti ſucci ex Tithymalô eſt habendum. Id confirmat etiam Georgius Eraſmus Oellingerus; laudatur, inquiens, Scammonium nitidum, rarum, leve, colore qvàm ſimillimum taurino glutini, fungoſum, tenuibus fiſtulis. Nonnulli addunt, ut linguæ tactu albeſcat: Huic notæ fidendum non eſt; hoc enim evenit adulterato, quod admiſtô ſit Tithymali lacte. Hæc autem nota longè certior eſt, nempe ſi guſtatu lingvam non urit, quemadmodum Tithymalus. *vid. Pharmacop. Oellingerian. p. m. 356.* Inter alia laudabilis Scammonii ſigna Caſparus Hoffmannus requirit, ut ſit friabile, nec vehementer linguam exurat; Quod enim tale eſt, Succô Tithymali, Cataputiæ & ſimilium adulteratum eſt. vid. Caſp. Hoffmann *de Medicament. Officinal. Lib. I. cap. 34. p. m. 83. ſeq.* ubi plura. Correctionem Scammonii, ut absque moleſtia purget, omnemque ſuum odorem & ſaporem nauſeabundum deponat, ſequentem communicat Johannes Philippus ab Herbodt *Medic. Euporiſt. cap. 6. p. 58.* Rec. Glycyrrhiz. raſæ q. pl. coqv. in aqua pluviali, quousque ſufficienti dulcedine aqua imprægnata ſit, quam à fæcibus decanta, & cum hoc decocto Scammonium crudum leviter in mortario vitreo terito, quod illicò lacteſcit; lacteum liquorem ſepara per inclinationem, & novam decocti quantitatem affunde, idque tertio & ampliùs affundendo & decantando repete, donec nil, niſi fæces in fundo remaneant, liquores poſt reſidentiam filtratos abjice, quod verò in filtro manet, levi calore reſiccato. Doſis a gr. iij. ad viij. xij.

Ad Mercurii extinctionem.

§. 46. Mercurium vivum ſeu currentem nomen à mobilitate ſortitum eſſe, cuilibet patet, ſiquidem ex minimis conſtat globulis,

bulis, quibus copioſè interſperſus æther fluiditatem cauſatur, ut ſine interruptâ agitatione inter ſe aſſiduò volvantur & disjungantur, hinc etiam facillimè aliorum corporum tactui cedunt. Corpuſcula verò ſeu particulæ, ex quibus Mercurius conſtat, exilisſimæ ſunt, & aliis Corporibus adhærere non poſſunt, ſed ſemper iterum, ſe invicem ſi tangunt, in unum globum ſe colligunt. Hinc pro ejusdem fixatione, uti â nonnullis vocatur, ſeu extinctione vel mortificatione, alii pingvia, v. g. axungiam humanam, porcinam &c. item butyrum, alii Terebinthinam, alii ſuccum Citri, alii ſuccum Roſarum, alii etiam ſalivam adhibere ſolent. Huic verò, Salivæ, quidam Autores ob particulas acidas in illâ latentes, uti ſupra diximus, hanc extinguendi vim adſcribunt; alii autem rectius ob viſciditatem, quâ utplurimum prædita eſſe ſolet; quatenus juxta Joh. Bohn. *Diſput. de Menſtr. univerſ. animal.* §. 9. illa Hydrargyri dicta extinctio non niſi ejusdem minimorum quædam diſcontinuatio ac inviſcatio obſervatur, & globuli ejus minores trituratione divulſi à glutinoſitate Salivæ detinentur, ut in maſſam magis continuam non adeò promptè abeant; unde etiam Mercurius reiteratâ trituratione fractis quaſi hamulis iſtis ſalivalibus ad priſtinum fluorem ſe recipit. Ejusmodi autem Salivâ jejuni hominis extinctus Mercurius ad varia Ungventa & Emplaſtra pro variis ſcopis adhiberi ſolet. Qvia tamen eorundem Operatio potiùs a Mercuriô quàm â Salivâ eſt expectanda, de iis hôc locô prolixiores eſſe nolumus. Videri interim poteſt Dan. Beckher. *l. a. p. m. 12. ſeq.* Chriſt. Franc. Paullin. *de Talp. Sect. 2. p. m. 194.* Joh. Dolæi *Encyclop. Chirurg. Lib. 2. cap. 2. p. m. 625. &c.*

§. 47. Orichalcum fulgidum inſtarque auri reddendi modum ſequentem communicat Johannes Baptiſta Birelli *Alchym. nov. Lib. 12. cap. 72. p. m. 564.* ſcilicet conterit in mortariô Sal ammoniacum cum Salivâ jejunâ, eaque invicem permiſcet, ut fiat Linimentum molle, quô Vaſa orichalcea perungit, eaque prunis impoſita reſiccat, tandem pannô lineô abſtergit & perfricat. *ad Orichalcum.*

T 3 §. 48.

pro Medicamento interno. §. 48. Qvantum Saliva ſana ad Chylificationem conferat: ex ſuperioribus patet, hôc locô ſaltem ex Joh. Tack. *triplic. Phaſ. Sophic. Part. 2. p. m. 17.* & ex Fr. Hoffmann. *Diſp. all. p. 16. ſeq.* adducere libet, quod Saliva etiam aliis ægrotantibus non parum emolumenti afferre poſſit; ſiquidem Theophraſtus Paracelſus, cùm Baſileæ nobilem quendam Canonicum â Lich-tenfelß, deploratæ valetudinis hominem, reſtituere vellet, Arcanum ſuum, Laudanum dictum (quô medicamenti genere in extremâ tantum neceſſitate utebatur) Salivâ ſuâ ſubegit, forte ut fermentum ægri deficiens ſuô, quod adhuc ſanum erat, erigeret. Huc pertinet etiam Obſervatio Joſephi Ignatii Muſchel de Moſchau, de Curâ febrium intermittentium mediante Salivâ; quidam ſcilicet accipiebat modicum panis ſecalini recentis, ſalis communis & ſalivæ hominis ſani & jejuni, quantum ſatis erat ad formandas pilulas; quas febricitanti ſumendas porrigebat, atque ita febrem profligabat, hocque remedium felici eventu eſſe porrectum, ſe noviſſe addit Autor allegatus *M. N. C. Dec. III. An. 5. & 6. Obſ. 232. p. 547. ſeq.* ubi ſalivæ virtutem antifebrilem explicat. Equi Saliva limpida poſt potum ex ore exſtillans collecta & epota in Partu difficili præſentaneum auxilium eſſe dicitur. v. Eman. Kœnig *Regn. anim. Sect. 3. Art. 3. p. 291.*

ad Fermentationem. §. 49. Inſervit etiam Saliva Fermentationi, & quidem ratione particularum in eâ latentium; miſta enim paſtæ, hanc fermentat, ſuccis vegetabilium miſta eos facit fervere & in ſpiritûs inflammabiles mutari. vid. Hermann. Bœrhav. *Inſtit. medic. p. m. 16.* & juxta Stephan. Blancard. *Oper. med. Tom. I. Inſtitut. Medicin. cap. 7 p. m. 211.* farinam fermentare facit; hinc pulmentum matris Salivâ impprægnatum infanti recens nato admodum prodeſt atque faciliùs in Ventriculô in chylum ætati huic & temperamento accommodatum abit, quàm ſi aliûs hominis ſalivâ humectaretur. Inter alia verò fermentationem imprimis notare licet in Potûs genere, quod ex Miliô grandi, Maiz dictô, Braſiliani ſibi parant, dum hujus grana dentibus aut gin-

givi:

givis paullatim atterunt horum vetulæ, eaque Salivâ imbuunt ac macerant, quæ deinde reliquæ maſſæ fermentandæ in Capulis congruis aſſervatæ commiſcent, ut mediante hôc fermentô potus acidulus atque inebrians prodeat. Simile quid obſervare quoque contingit in potu, quem Gujanæ Incolæ ex Caſſavi radice ſibi peculiarem habent, dum quosdam ejusdem taleolos á mulieribus ac pueris bene maſticatos & cum Salivâ in paſtam redactos aliis, aquâ maceratis, adjiciunt atque ſic mixturam hanc in fermentationem concitant. vid. Joh. Bohn. *Diſput. de Menſtr. univerſ. animal.* §.9. Joh. Cornel. Weber. *Anchor. ſauciator, ſeu de Liqvor. ſtyptic. p.m.* 47. Franc. Mercur. ab Helmont. *Obſervat. de Homin.* §. 80. *pag. m.* 89. Henr. Meibom. *Diſp. de Chylificat.* §. 60. Martin. Liſter *de Humorib. cap.* 12. *p. m.* 119. M. N. C. *Dec. II. An.* 6. *Obſ.* 62. *Schol. p.* 150. Joh. Frid. Ortlob. *Hiſtor. Part. Diſſert.* §. 10. *p.* 29. Chica eſt Vinum ex Maizio, quo inebriantur Barbari. Tundunt & moliunt duabus petris Maizium admixtâ aquâ, inde fit maſſa quædam. Fœmina, quæ molit, ſumit per intervalla particulam & mandit, rurſus abjicit in maſſam. Dicunt pro fermentô id eſſe, & cauſam jucundæ acedinis. Poſtea aquâ coquunt & effuſa in urceos biduo aceſit gratiſſimus hic potus Indis, nec contemnunt Hiſpani. Salutaris hic potus, ſicut & ipſum Maizium, Renum & Jecoris dolori, Calculi & Urinæ retentioni v. Ant. Colmener. de Ledesma *de Chocolada Inda, â Joh. Anrel. Severin. ex Hiſpanico Idiomate in latinum translata p.* 61. Barbari Braſiliæ Incolæ etiam è radicibus ſuæ Mandyuccæ liquorem potulentum conficiunt, quô ſupra modum delectantur. Has ſcilicet radices Vetulis quibusdam edentulis tradunt, quæ ore emollitas aquam limpidam continenti exſpuunt. Saliva earum pro fermentô eſt, unde liquori oritur Zymoſis, quæ eum jucundum reddit & tantarum virium, ut non aliô debacchentur iſtæ gentes, quoties mactatô captivô triumphantes feſtum agunt, vid. Henr. Mundius *de Aere vital. de Pot. cap.* 10. *p.* 344. Pari modô ex Oryza potum ſibi parant Incolæ Inſulæ Formoſæ, vid. Petri Herns Zweyte

Geſand-

Geſandſchafft der Oſt-Indianiſchen Geſellſchafft nach Sina *fol. m. 3. ſeq.* ubi inquit: Wein oder ander ſtarck Getrâncke, ſo ſonſt an andern Orten in Indien aus gewiſſen Båumen gezogen wird, findet man bey denen Formoſern nicht; doch haben ſie einen andern ſtarcken Tranck, der wohl ſo bald truncken machet, als der Spaniſche und Rheiniſche Wein. Derſelbe wird von denen Frauen alſo zubereitet: Sie laſſen den Reiß aufkochen und ſtampffen ihn zum Teige; nehmen alsdenn Reiß-Mehl, kåuen es im Munde und ſpeyen das gekauete in ein Tôpfflein, das wird hernach unter den Reiß gethan, mit einander wohl durchgeknâtet und Waſſer drauff gegoſſen. Nachdem es alſo ein paar Monath geſtanden, giebt es einen ſtarcken wohlſchmâckenden Tranck. Ja ie långer derſelbe ſtehet, ie beſſer und ſtårcker er wird, und kan wohl dreyßig Jahr gut bleiben. vid. etiam Joh. Arnold. Montan. Oſt-Indianiſche Geſandſchaft in Japan *fol. m. 33.* De ejusmodi potus genere ita ſcribit Goſſen van Vreeswyck *Tract. de Grœne Leewo p. m. 173.* De Indianen macken haren dranck van vruchten onder d'aerde gewaſſen Pataes genoemt; deſe zyin aerd-appelen, ſeer gœt van ſmaek. De ouden Wyven ſonder tanden kaeuwen die eerſt klein in har mond, en ſpuigen het uit in een vat; en na dat het 10. of 12. Dagen oud is, ſoo gieten ſy daar water op 't welck gekoockt word, en nader hand werkt het in ſich ſelven als bier; en dit is der Indianen dranck, die ook ſo ſterk is, dat men dar wel dronken van word, ale men deſelve wat hertelijk drinkt. Deinde Præparata in Pharmacopoliis & apud Conditores, licet bene fermentata, ab admixtô Salivæ momentô facillimè exitium contrahunt; hinc etiam diſcipulis ſedulò inculcatur, ut ejusmodi Salivæ admixtionem præcaveant. Idem etiam experiuntur coqui & coquæ; nec minus Saliva vino per fermentationem jamjam depurato admiſta novam fermentationem inducere poteſt.

Saliva in Peſte exſpuenda.

§. 50. Cùm in morbis contagioſis, febribus malignis & peſtilentialibus, imò in Peſte ipsâ absque dubiô Miasmata ejusmodi

modi mediante Salivâ, ſi cumprimis nimis viſcida fuerit, adſtantibus atque medentibus facillimè communicari poſſint; quod inter alios confirmat Johannes Gottl. Bötticher *Tract. de Peſte cap. 1. p. m. 12.* quandoque, inquiens, miaſmata venenata ore & naribus excepta, aut Salivâ aut lymphâ ſangvini communicantur, ſicque turbando Peſtem excitant. Non immeritò itaque hactenus Medici, pro præſervatione ab ejusmodi malis, Salivam per Medicamenta ſublingualia ad Os commotam, non deglutire, ſed potiùs exſpuere docent, utpote cujus viſciditati Miaſmata maligna & peſtilentialia facilè implicari, probabile valde eſt, juxta Johann. Bohn. *de Offic. Medic. duplic. Part. I. cap. 16. p. m. 325.* Arridet etiam Georgio Baglivo Opinio putantium, morbos epidemicos & contagioſos mediante Salivâ ac infectô aëre conſpurcatâ communicari; Cui pariter experientia ſuffragatur. Nam in hujusmodi affectibus ex Contagione ægrotantes ſtatim in principiô conqueri incipiunt de Nauſeâ, ſapore linguæ mutatô & ad vomitum propenſione, primaque contagioſorum malorum ſymptomata circa Ventriculum & Hypochondria, per anxietates Vomitûs, Cardialgias, Calores viſcerum &c. manifeſtantur. Qvare illi, qui peſtilentium ſeu Peſte laborantium curationi inſerviunt, ſi velint eſſe à Contagiô immunes, procurent, quantum poſſunt, ut nunquam Salivam deglutiant, cum quâ morboſi ac peregrini Sales infecti aeris intimè mixti in Ventriculô vires ſuas explicant, & morbum, niſi valida fuerit ægri natura, neceſſariò inducunt. v. Georg. Bagliv. *de Saliv. Natur. in Tract. de Fibr. motric. p. m. 195. ſeq.* Eandem cautelam ſvadet etiam Conradus Barthold. Behrens *Select. Diætet. Sect. I. cap. 6. p. m. 38.* inquiens: Quibus ex officiô vel ob Chriſtianæ Charitatis affectum cum ægrotantibus converſandum eſt, ii ſummô ſtudiô halitûs eorundem declinent, quod ipſum, ſiquidem jejuni accedant, non ita facilè evitari poteſt; deinde frequenter exſpuant ac nunquam Salivam deglutiant; ea enim in Cubiculô infirmi aut in aurâ infectâ deglutita Ventriculum inficit, mox ſangvinem ac ſenſim totum corpus; unde qui inficiuntur,

U tur,

tur, nauſeâ corripiuntur & ad Vomitum ſtimulantur, licet nehilum evomere queant. Imò quantum Encomium ejusmodi Exſpuitioni tribuat Jacobus Johannes Wenzeslaus Dobrzenski de Negroponte, in peculiari Schedulâ Pragæ Anno 1680. ab ipſo editâ, *item M. N. C. Dec. I. An. 9. & 10. Obſ. 170. p. 375.* & Theoph. Bonet. *Medicin. ſeptentrional. fol. m. 320.* videri poterit; ſtatuit videlicet, dictus Autor, eſſe Salivam contra ejusmodi morbos Præſervativum univerſale naturale, ut nimirum, ſi quis cubicula ægrotorum ſubintrans variam Mephitim experiatur, ſalivam exſpuat, hoc enim modô, ſi nunquam, dum in ſuſpectô locô degit, ſalivam deglutiat, ab omni contagiô, Gratiâ Dei adjuvante, ſe præſervare poſſe. Verbô, ſententia ejus definitiva pro Præſervativô univerſali hæc eſt: Si quis cum ægris, qualicunque demum morbô affectis converſatur, nunquam, quamdiu ſub ſphærâ vicinitatis talium moratur, ſalivam deglutiat, ſed ſemper eandem exſpuat. Item Moyſius Tudecius *Amuſſ. antiloimic. p. m. 12.* eandem de hac in febribus malignis præſervatione cautelam tradit; notandum, inquiens, venit, cautos Medicos eſſe oportere in harum febrium curatione; caveat igitur ſibi Medicus ab halitu ægrotorum, ne Miaſma venenatum in ſe attrahat, ſed utatur Domini Dobrzenski remediô, in præteritâ Contagione præſcriptô, nimirum ejectione ſputi frequenti, quod mihi familiarisſimum, detentâ in Ore particula Corticis Citri, quod egregiè ſputum promovet & gratum halitum cauſat &c. Juxta Johann. Bapt. Verloſchnig *de Curat. Verno-autumnal. Epiſtol. 23. Reſponſ. pag. m. 172.* neceſſe eſt, ut Salivam nunquam deglutiat, ſed eam perpetuò exſpuat Medicus &c. Cumque cum plurimis aliis Medicis recentioribus Isbrandus de Diemerbrœk ſuctum Tabaci temperatum, ceu notabile remedium prophylacticum contra Peſtem laudaverit, nullam aliam ob cauſam id feciſſe opinatur Henricus Soreta, quàm ut Saliva in glandulis ac ductibus ſuis lentore ac motûs inertiâ contaminata lubricitatem nanciſceretur ac ex-

pulſio-

pulſioni magis apta fieret. v. Henr. Soret. *de Febr. Caſtrenſ. Sect. I. cap. 6. p. m. 81. ſeq.* Qvamvis etiam hanc Panacæam ſeu Præſervatorium univerſale maximis adhuc laborare difficultatibus monſtret Godofredus Hennikkius *Tract. de Panac. p. m. 34.* Bonum tamen effectum ab ejusmodi Salivæ prolectu promittit etiam Theodorus Zwingerus *Differt. medic. Faſcic. Diſſ. 8. Sect. 2. cap. 7. p. m. 450. ſeq.* Si Salivæ, inquiens, acrimonia citra alium Morbum contingat, ejusdem præcavendi gratiâ uſus fumi Tabaci moderatus concedatur atque ſingulis horis matutinis fruſtum Panis toſtum cum optimo Olivarum oleo aut Butyro commendetur, ſuperhauriendo Vini generoſi Cyathum. Atque hæ ſunt illæ Remediorum ſpecies, quibus in Lue peſtilenti Anno 1667. Baſileæ fortiter graſſante, ſeſe feliciſſimè præſervavit, apud ægros quotidie numeroſos intrepidô verſatus animô Jacobus Rothius Medicinæ Practicus & Profeſſor. Alii verò Medici contagioſis temporibus Trochiſcos ſublinguales, Salivam elicientes ſibi parari curant, eosque dum ad ægrotos deveniunt, diligenter lambendô, Salivam jugiter exſpuunt, ſicque â Contagio, quod per Salivam apud ægros deglutitam quàm facillimè communicari & hauriri poteſt, ſeſe haud infeliciter præmunire ſolent. Lectu etiam digna ſunt, quæ de hac materia dicit Fridericus Hoffmannus Annotat. in Petr. Poter. *Obſerv. Cent. I. cap. 63. p. 89.* Morbi maligni iique contagioſi circa præcordia & primas vias fomitem ut plurimum ſuum habent. Nam ſalivæ vehiculô virulenta miaſmata ad Ventriculum deſcendunt, ubi anxietates, nauſeam, Cardialgias ſyncopticas & Inflammationem Sphaceloſam haud rarò pariunt. Quocirca prudens nonnullorum Medicorum conſilium eſt, in ſuſpectis vel contagioſis locis nunquam deglutire ſalivam, ſed continuò illam excernere, quò infectio avertatur. Ex quô patet, leniora emetica, alixipharmaco juncta, vel ſi hæc contraindicantur, Salivam moventia, inter initia morbi laudatiſſimam locare operam. &c. Frequens Salivæ ejectio, in conclavi contagioſo, quâ multa Miaſmata, aliàs cum Salivâ & trochiſcis pro-

phylacticis deglutita ejiciuntur, in uſu fuit Johanni Franco. *vid. ejusd. Herb. Alleluj cap. 5. p. m. 380.* Et juxta modò citatum Hoffmannum *Diſp. de Saliv. & ejus morb. cap. 6. pag. 25.* Miasmata contagioſa, ne contaminent Salivam noſtram, quovis modô declinanda: admiſſa rurſus citò eliminanda. Declinantur Miasmata, partim ſi non admittatur & non deglutiatur Saliva, ſed continuâ exſpuitione rejiciatur, quô pactô ſe quosdam â Peſte præſervâſſe Practicus Pragenſis Dobercinski teſtis eſt: partim verò & majori cum ſucceſſu, ſi Saliva particulis balſamicis condiatur, quâ ratione univerſo ſimul proſpicitur: Gaudet enim Saliva ſpeciali quodam Privilegiô præ cæteris Oeconomiæ microcoſmicæ ſuccis, ut non tantum ipſa remediis in ore detentis â contagiô præſervari, ſed & Machinam noſtram præſervare queat. Et ut continuus Salivæ fluxus, ita & continuo medicamentorum præſervantium fieri poteſt ac debet permixtio, quò particulis balſamicis impraegnata non admittat Miasmata peregrina foris communicanda. Præſervatur hôc pactô ipſa ſanguinis maſſa, dum Saliva ad inſtar vehiculi naturalis medicamenta in ore detenta ſucceſſive ſangvini infert: Idque vel regiâ ac ordinariâ viâ, quâ deglutita unà cum ſalivâ in Ventriculum, ex Ventriculô per venas lacteas, Ductum thoracicum & Venam ſubclaviam Cordi inferuntur: vel proximiori viâ, quâ pitiſſando quaſi per glandularum poros & tracheæ Canales in Veſiculas pulmonales unâ cum aëris particulis ſanguini communicatis, in ſiniſtrum Cordis Ventriculum per venam pulmonalem effunduntur, & in univerſum corpus circulationis lege ablegantur. Hinc in morbis contagioſis, malignis præſertim exanthematicis, ut in Variolis, Petechiis &c. Rotulæ, Pilulæ, Morſuli & Trochiſci exbalſamicis, bezoarticis & aromaticis conflari & cum ſucceſſu in ore detineri poſſunt. &c.

pro Menſtruo Univerſali.

§. 51. Salivam quandoque, præſertim circa meliorem ipſius particularum ſeu elementorum cognitionem labores chymicos experiri, jam hactenus aliquoties monſtravimus, interdum

etiam

etiam pro aliô ſcopô Laboratoriis Alchymiſticis familiaris eſſe ſolet ſaliva, non quidem, ut ex eô præparentur Medicamenta, ſed ut inſtar Menſtrui aut pro aliâ intentione inſerviat. Cumque Saliva in Corpore humanô Menſtrui univerſalis officiô fungatur atque maximarum virtutum particulis ſcateat, quid mirum, quòd alii ex Salivâ Menſtruum univerſale, Alkaheſt ſuum ſeu Mercurium Philoſophicum, quævis Metalla ſolventem, viamque pro impetrandô ſummo Bonô (imaginariô) pretioſiſſimô immenſarum divitiarum ſanitatis & longæ vitæ Theſaurô pandentem, parari poſſe ſibi perſvadeant? vid. Ambroſ. Stegmannus *M. N. C. Dec. III. An. 4. Obſ. 106. p. 223.* Nobilem quendam in Salivâ quæſiviſſe materiam univerſalem, indeque Liquorem rubicundum impetraſſe, ſed ad ſcopum ſuum nihil, ex Johanne Tackio refert Joſephus Lanzonus *de Saliv. human. p. m. 13.* ubi tamen iſta ſomnia & Alchimiſtarum Vanitates quemlibet hominem prudentem meritò ridere addit; Neque etiam Johannes Bohnius horum fugitivæ mentis Adeptorum ſomniis ſvavioribus ſubſcribere amat, *vid. Ejusdem Circul. Anat. Phyſiolog. Progymn. 9. p. m. 134.* Inquit etiam Georgius Baglivus *Tr. de Fibr. motric. p. m. 204.* apud Paracelſum, Ludovicum de Comitibus, inter veros Adeptos maximum virum, Helmontium, Kabalam Chymicam, Baſilium Valentinum aliosque invenimus, Salivam liquorem eſſe de Univerſali Menſtruo participantem: ſive potiùs elici ex Salivâ Menſtruum ferè univerſale, corpora in ſuum ens redigens; nec non Sal volatile & fixum magnis uſibus ad rem chymicam deſtinatum; ſed longa dies meliora feret. Alii ex Salivâ collectâ cum Calce vivâ Menſtruum quaſi univerſale deſtillant; alii ex eâdem ponderoſam Mercurii quantitatem (fortaſſe poſt Mercurii inunctionem, quem mihi etiam poſt Salivationem abſolutam in Emplaſtrô non Merculiali, Tibiæ applicatô videre contigit) impetraſſe, alii auri particulam reperiſſe jactitant. Qvò etiam pertinet Vis aliena Teſſæ ſeu Eſſentia Salivæ, de qua vid. Godofr. Hennick. *l. a.* Ludov. Hannemann. *de Oſcul. cap. 3. p. m. 13.*

Olai Borrich. *Conſpect. Scriptor. Chemic.* §.71. *p.m.* 44. ubi addit, Morienum etiam videri poſſe ad Salivam collineaſſe, cum ita ſcriberet: Materia hæc, ô Rex, in Te eſt, immò a Te capitur. Sic auri folia cum Salivâ diutius trità nigredinem acquirere ex Chymicis celeberrimis ſe cognoviſſe refert Fridericus Hoffmannus *l.a. p.* 17. Quanquam etiam Aurum abſque Salivâ, & quidem per tritum, in Pulverem fuſco ſubnigrum converti poſſit, & quidem mediante Molâ Philoſophicâ, de qua vid. Joel. Langelotti *Epiſtol. ad Natur. Curioſ. p.m.*16. *ſeq. it. M.N.C. Dec. I. An.*3. *Obſ.* 59. *p.*96.

ad Curam Sympathicam. §. 52. Porrò adhuc alia circa Salivæ Uſum notanda occurrunt, & quidem de Curâ Sympathicâ, vulgò ſympatheticâ, item magicâ aut transplantatoriâ dictâ, quæ â nonnullis pro variô *in Epilepſia.* ſcopô uſurpari ſolet, v. g. Epilepſiam, morbum adeò rebellem debellari poſſe credunt, ſi ſalivam ſeu ſpumam ex epileptici ore egredientem in Tiliam vel Corylum transplantaveris, juxta Gvilelmi Maxvelli *Medicin. magnet. Lib.* 2. *cap.* 19. *p. m.* 158. (Non poſſum quin hôc locô Michaëlis Ettmulleri Judicium de allegatô Maxvellô inſeram, quod *Oper. Med. Vol.* 1. *fol. m.*410. extat: Maxvellus Samuelis Boultonii Tractatum Anglicum, Medicina Magico-Phyſica, Anglicô Idiomate inſcriptum, tanquam inſignis plagiarius in Linguam Latinam de verbô ad verbum, ne nominatô quidem Autore, tulit. Et *fol.* 218. Idem Ettmullerus non Maxvelli, ſed D. Boultonii Medicinam magico-phyſicam allegat.

in Cephalalgia. §. 53. In Cephalalgiâ ab humore pituitoſô in ſuccum Iridis communis cum ſpiritu Vini extractum exſpuere docet Lazarus Mayſonnierus, cujus verba addere liceat: En crachant & ſe mouchant dans du ſuc d'Iris commun tiré avec de l'Eſprit de Vin, le Soleil etant en Aries, expoſant la dite racine ratiſſée à iceluy pendant tout le temps, qu'il ſera ence ſigne avec de l'eau de vie rectificé. vid. La Pratique des Remedes de Sympathie in Kenelm. Dygb. *Demonſtrat. Immortalit. Anim. Rational. App. p.m.*218.

§. 54.

§. 54. In Anginâ Salivam inſpiſſatam ſeu mucum lignô idoneô ex Salice paratô â lingvâ abſterſum pani aut lardo nonnulli illinunt atque Cani devorandum exhibent, bono nonnunquam effectu. *in Anginâ.*

§. 55. Contra Tuſſim ſequens â Pliniô narratur: Eſt rana parva, arborem ſcandens & ex eâ vociferans. In hujus Os ſiquis exſpuat ipſam dimittat, Tuſſi liberari narratur. vid. Plin. *Hiſtor. Natur. Lib. 32. Cap. 8. fol. m. 566.* *in Tuſſi.*

§. 56. Contra Phthiſin Salivam ægrotantis nonnulli equo bibendam præbent, indeque ægroto ſalutem, equo autem mortem prædicunt. Item recipe linteum nitidum album, hôc abſterge faciem alicujus moribundi, ut frigidus ille ſudor illi inhæreat. Tunc combure hoc linteum et reduc in Cineres. Miſce hos cineres cum Vitriolò Hungaricô ac in ſole calcinatô tempore Caniculæ-Recipe hujus, quantum mucrone cultri capere potes, projice ſuper ſputum Phthiſici & depone hoc linteum in locò mundò liberum ab injuriâ temporis, aquæ aut vermium. Eô tempore, quô ſputum illud putridum coagulabitur in pulverem, eò tempore mirâ virtute conſtellationum ſiccabitur Ulcus; et ſi æger febri laboret, ponatur illud linteum in aquam, ita ut aqua non elabatur ex ullâ, ſic curabitur Ulcus & acceſſus febrilis. vid. Roſin. Lentil. *Miſcell. Medico-practic. Part. 3. p. m. 137.* *in Phthiſi.*

§. 57. Si quis in Ignem & Carbones ardentes inſpuit, ardorem & tædioſam ſiccitatem faucium inde acquirere creditur. Quodſi verò in aquam frigidam inſpuit, promptiſſimum auxilium contra ejuſmodi ardorem & ſiccitatem habere dicitur. vid. Kenelm. Digby *de Immortalit. Anim. ration. Part. 2. p. m. 219.* *in Oris ſiccitate.*

§. 58. Ad Menſium ſuppresſionem ſequentem Curam ſympathicam communicat Petrus Rommelius *M. N. C. Dec. II. An. 8. Obſ. 181. p. 464. ſeq.* Si Virgo vel mulier menſes ſuppreſſos priſtino fluori reſtituere, ſeque ab inde promanantibus & pullulantibus valde moleſtis, ne dicam periculoſis Symptomatibus liberam cupiat, Emmenagoga tamen ſive medicamenta flu- *in Menſium ſuppreſſione.*

xum

xum lunarem ciere ſolita, reſpuat; illa, miſſis aliis, cibum aliquem duriorem, vel ſaltim panem, a Virgine vel Muliere, reipſa tum menſtrua patiente, præmanſum & manducatum, probeque Salivâ menſtruatæ imbutum & madidum, ex ore illius immediatè ore ſuô propriô accipiat, & extemplò quaſi Voti ſui compos fiet, menſesque rite denuò fluere incipient.

pro Philtris. §. 59. Pro Philtris Salivam inſervire docet Fridericus Hoffmannus *Diſp. all. p. 11.* Ex communicatione, inquiens, Salivæ duarum perſonarum Sympathia ſive Conſenſus oritur, iidem nempe affectûs animi, qui ſpirituum animalium fœtûs ſunt. Sic ex iteratis oſculationibus, quibus linguas committunt amantes, ſalivam ſibi invicem communicant & naturali quaſi Philtrò faſcinant, affectûs amoris ardentiſſimi novi productos. Meritò taxatur Lucius Vitellius, Vitellii Imperatoris Pater, qui turpis & infamis libertinæ cujusdam amore irretitus usque adeò fuit, ut ſcorti viliſſimi Salivam cum melle inlitam commiſceret, quô tanquam ſummô Balſamô, inſtaurandæ vitæ opportunò, arterias & guttur crebrò idque publicè, abjectô omni pudore, ad gratiam ejusdem aucupandam perfunderet, ut ex Svetonio adducit Joſephus Qvercetanus *Diætet. polyhiſtor. Sect. I. cap. 5. p. m. 42.* Cur mutua amaſiorum oſcula labiis impreſſa, tum præcordia, tum genitalia afficiendo, amorem ac libidinem tam facilè irritent, hanc reddit rationem Thomas Willis *Deſcript. Nervor. cap. 22. Oper. p. m. 357.* quia ſcilicet Nervorum quinti paris ramificatio inferior has partes in medio ac imô ventre conſtitutas actuet, ipſasque in parem cum labiis affectionem trahat. Imo Georgio Friderico Rallio, *de Generat. Animal. Sect. 5. p. m. 164.* nullum eſt dubium, quin juvencularum Uterus non rarò ob familiarem ſæpiusque inſtitutam cum maribus converſationem, accedentibus imprimis blandis laſcivisque de rebus venereis confabulationibus, mutuis amplexibus & oſculis, aliisque amoris illecebris, ad maturitatem diſponatur citius etiam, quàm aliàs fieri conſvetum eſt; dum nempe his & ſimilibus de cauſis ſpiritus, aliàs ſopiti commoventur, atque ad

partes

partes genitales copioſiùs ruentes, earum temperiem ſenſim immutant, & ad maturitatem debitam easdem perducunt. Idemque maribus etiam adoleſcentulis ſimili modô evenire, nec a ratione nec ab experientiâ alienum eſt. Siquidem Saliva puellæ amatæ Venenum eſt, transfunditur in Corpus amantis, ita ut recrudeſcat luxuries, uti ad verba ſequentia Lucretii *Lib. 4.*

\- - - junguntque Salivas
Oris & inſpirant preſſantes dentibus ora,

notat Johannes Baptiſta Pius vid. Joſeph. Lomzon. *de Saliv. human. cap. 6. pag. m. 121.* (§.) Ejusmodi Philtra, mediante Salivâ, quandoque etiam ad beſtias v. g. Canes extendi ſolent, quorum fidelitatem & amorem per crebriorem Salivæ ſeu ſputi in Os injectionem ſeu inſpuitionem aut lambitionem ſibi acquirere multi venatores & alii tentant. Huc pertinet, quod refert Gislenus Busbequius *Epiſtol. 3. p. m. 164.* his verbis: Plena eſt Chios Perdicibus, ubi cum hominibus ſub iisdem tectis hoſpitantur; primô diluculô paſtor publicus eas ſibilô evocat, procurrunt catervatim, congreganturque in via, inde paſtorem, ut apud nos oves, ſecutæ procedunt in agrum, ubi totum diem apricantur paſcunturque, ſub veſperum eodem ſignô revocatæ, factoque agmine, domum & ad nota Cubilia ſe recipiunt. Hanc Conſvetudinem ita fieri memorant, ſtatim ut Ovis excluſæ ſunt, eas ruſtici in ſinum intra induſium transferunt, itaque unâ die & alterâ circumferentes fovent & ori ſubinde admotas Salivâ nutricant; quô beneficiô devinctæ nutricios non obliviſcuntur.

§. 60. Deſpuitione quoque repercuti morbos, & quidem faſcinationes, crediderunt veteres; hinc Plinius *Hiſtor. natur. Lib. 28. cap. 4. fol. m. 495.* ſcribit: Deſpuimus Comitiales morbos, h. e. contagia regerimus: ſimili modô & faſcinationem repercutimus. De hac Deſpuitione contra faſcinationem Johannes Chriſt. Frommannus *de Faſcinat. Lib. I. Part. 1. Sect. 3. cap. 4. p. m. 63. ſeq.* ex aliis Autoribus nonnulla adducit, ſcilicet ex Theocrit. *Idyll. 6. p. 49.* ne faſciô læderer, ter ipſe in gremium meum inſpui; *Deſpuitio contra faſcinationem.*

Idem conſveverûnt mulieres facere, ne faſcinarentur, in ſinum ter exſpuere, invidioſum amolientes: vid. etiam Jacob. Wolff. *Scrutin. Amuletor. pag. m. 146. 591.* Porrò ex Tibullo *Lib. I. Eleg. 2.*

Ter cane, ter dictis deſpue Carminibus.

Item: Hunc puer, hunc juvenis turbâ circumſtetit arcta
Deſpuit in molles & ſibi quisque ſinûs.

ex Aul. Perſ. *Satyr. 2.*

Ecce avia aut metuens divum matertera Cunis
Exemit puerum frontemque atque uda labella
Infami digito & luſtralibus ante ſalivis
Expiat urentes oculos inhibere parata.

Scilicet Vetulæ in precibus & luſtrationibus ſuis ſuper nepotes & natos ſuperſtitioſis ritibus utebantur, nempe liciô, varii Coloris, Cervicem illorum ungebant, poſtea turbatum ſputô pulverem mediô tollebant digitô, & eorum frontem ac labella ſignabant; uti ex Lubinô allegat Joſephus Lanzonus *l. a. p. 123.* Petronius *Arbit. Satyr. pag. m. 57.* ita de Venefica ſuâ ſcribit: Illa de ſinu ſuô licium protulit varii coloris filis intortum, cervicemque vinxit meam. Mox turbatum ſputô pulverem medio ſuſtulit digito, frontemque repugnantis ſignavit. Hoc peractô carmine, ter me juſſit exſpuere, terque lapillos conjicere in ſinum &c. Sic etiam Vulgus, quoties ad publicam ſedit latrinam, ter deſpuit in locum, antequam levet anum, vid. Chriſtian. Franc. Paullin. *Cynograph. Curioſ. p. 134.* mulierculæ interdum infantium frontem faſcini tollendi ergo lambunt prima quidem vice ſurſum, alterâ & ſic in modum crucis ſecundum latitudinem, tertiâ itidem ſurſum, poſtea ſputum poſt infantis tergum ex ore projiciunt. vid. Joh. Chriſt. Frommann. *l. a. cap. 5. p. 67.*

contra Epilepſiam. §. 61. Qvantum autem Morbum comitialem ſeu Epilepſiam attinet, cujus Plinius *Hiſt. natur. Lib. 32. Cap. 8. fol. 566.* meminit, de hac ſcribit Hieronymus Mercurialis *Medicin. Pract. Lib. I. cap. 26. fol. m. 120.* Veteres exiſtimâſſe, Epilepſiam eſſe contagioſam & propterea apud ipſos in uſu fuiſſe, ut cùm viderent ſibi approxi-

proximare epilepticum, exſpuerent, exiſtimantes, hanc ſpuitionem præſervare, ne contaminarentur ab epilepticis. Inde etiam putat Mercurialis, conſvetudinem emânaſſe, ut, ubi quis audit Epilepſiam nominari, ſtatim exſpuat. Prolixiùs de hac materiâ agit Georgius Wolffgangus Wedelius *M.N.C. Dec.II. An.6. Obſ. 213. p.426. item Exercitat. Medico-Philolog. Dec. 4. Exercit. 8. pag. m.37. ſeq.41.* ſub Titulô de Morbô inſputato, ubi ad Qvæſtionem, an inſputandô comitiali morbo fieri medela poſſit? ita reſpondet: Plura ſanè ſunt vulgi in his talibus remedia eaq; euporiſta, quorum uſus & frequens eſt & experientiæ non raro reſpondens. Non raro offendimus apud Vulgus ſelectiora & probatiora remedia. Id verò non metuam aſſerere, utut videatur remedium paulò immundum, leve, ſi alia gravitate morbi in experimentum vocata cum eodem comparemus. Enimverò cum plurimum ſitum ſit in exſuſcitatione Archei, ſub epilepticâ Ecclipſi ſuccumbentis & confligantis, inſputatio inter alia, licet paulò ſordida viſa, inſigne eſt remedium, ne ſubigatur à morbô, ſed contra audentior inſurgat. Eſt enim ſi quis alius hic ſpirituum morbus, quorum averruncandorum & in externis non leve eſt remedium. Et leve aliquod viſum alia licet pompoſa non raro multis paraſangis poſt ſe relinquit. Inde verò & pudore ſuffuſus Archeus ſecum habitare diſcit magis & contra morbum magis inſurgere. Putari enim poſſet, inſputando magicum quid ſignari, quod & hoc incantamenti quædam ſit ſpecies, & Morbus hic ſacer â non paucis olim ideò dictus, quòd expiationibus curari debeat, quæ omnia tamen ſolidè elidit & impugnat ipſe Cous *Libr. de Morb. Sacr.* Et ipſa ſimplicitas ævi Veteris pro ſimplici ſputatione videtur militare, ipſâ inſpuitione plus juvamenti afferente, quam à Magô expectari poſſet. Qvod autem apud Medicos id minus ſcriptum occurrat, nihil impedit, cùm & negligi potuerint ob levitatem proteſtantibus aliis, & ignorari neq; proponi æquè ob ſorditiem. Nihilominus arbitrari fas eſt, ſucceſſiſſe in inſpuitionis locum perfuſionem aquæ ſalſæ, quæ utraq; Celſus dilaudat *Lib.3. c.23.* Hæc Wedelius.

Inſpuitio contra Ranulas. §. 62. Ranulas ſolâ in Os infirmi ſpuitione ab homine quodam idiotâ perſanatas recenſet Julius Cæſar Baricellus *Hortul. genial. p. m. 88.* Medicinâ ſuperſtitiosâ Icterum curare ſuſtinebat Paſtor, qui non ſine ſummâ adſtantium indignatione & *contra Icterum.* horripilatione ægrum in Culinam deductum tribus vicibus in totidem foveolas, in cineribus totidem digitis paratas, exſpuere jubebat, dicendo: Gelbule & Tabes, tu me enecare ſatagis, ego verò te enecabo in Nomine D. P. F. & S. S. Eô quidem cum ſucceſſu, ut paulò poſt & Icterus & æger miſerrimè ſeducti perierint ambo. vid. Mich. Bernh. Valentin. *Declamat. panægir. 5. p. m. 43.* Si Tuſſis concitet, ſalivam in fronte ab alio afflari, ſcribit Plinius *Natur. Hiſtor. Lib. 28. cap. 6. fol. m. 497.* Varis & Hordeolis Oculorum annulos digitis eximi & ſiniſtræ manus digitis tribus Oculum circumcidendo ter deſpuere terque dicere jubent: Rica, rica, ſoro. vid. Valentin. *l. a. p. 40.*

Exſpuitio in Oculorum dolore. 63. Annectendum hôc locô adhuc mihi videtur, quòd ternam exſpuitionem commendant Mulierculæ noſtrates, ſi quid infantum, puerorum vel etiam adultorum oculis illapſum fuerit; tunc ſcilicet ægrotantis digitis palpebras a ſe invicem ſejungi aut diſtrahi, terque in terram & quidem cum vehementiâ ægrotantem exſpuere jubent. Qvis verò non videt, ſi quando poſt talem trinam exſpuitionem id, quod illapſum erat, non amplius ſentiatur, illud non æquè ab exſpuitione, quàm à motu Capitis vehementiori expectandum fuiſſe? Sic quando Matres gravidæ, Picâ laborantes, ne fœtui nævum imprimant, juxta Jul. Cæſar. Vanini *Amphitheatr. pag. 71.* ſalivam exſpuere ſolent, id potiùs ad defraudandam phantaſiam, quàm ob auxilium ab exſpuitione expectandum, ortum ſumſit. Sic contra varia mala præſentiſſimum, ſi Diis placet, Antidotum ſuggerit Plinius *Hiſtor. natur. Lib. 28. cap. 4. fol. m. 495.* Inter Amuleta, inquiens, eſt in calceamentum dextri pedis, antequam induatur, exſpuere: vid. etiam B. Balduin *de Calceo antiqv. cap. 22. p. m. 218.* qui etiam *p. 220. ſeq.* ſuperſtitioſam & ridiculam ſtuporis pedum Curam refert, quam ipſe in mulierculâ ruſti-

canâ attentus obſervavit: Cum Pariſiis, inquiens, Ambianos petens apud eam prandii cauſa diverſarer, hæc puellum ſuum ejulantem videns, primùm blanditiis & oſculis lenire dolentem ſatagebat, ſed fruſtra: Ubi verò, ipſo, quà ſignis, quà balbutiente lingvâ, ejulatûs cauſam aperiente, deprehendit, ipſi pedes poplitesque dolere ex ſtupore; quòd cibum capiens diu nimium genibus terræ fuiſſet innixus: ipſum ſtatim brachiis amplexa cæpit ab ore ſalivam pollice ſumere, ſicque ſuper utrumque pueri Calceum crucis figuram efformare. Cumque ab eâ, quô fine id faceret, exquireret Balduinus; reſpondit ruſtica, ſe dudum audiiſſe, præſentiſſimum hoc eſſe contra pedum ſtuporem remedium.

§. 64. Cremſæ Medici cujusdam, Jacobi Horſtii uxor pariebat mortuam filiam, quam Pater a mulieribus e Muſæo vocatus hinc & inde lividam reperiebat, nihilominus talem infantem, poſt ſemihorulam a partu elapſam, in lavacrum ex Malvaticô & aqua mixtum immitti lavarique ſenſim, & pulverem confortativum, in Cochleari Malvatico pleno diſſolutum, in os ſumere obſtetricem & vehementi ac propiori afflatu in faciem infantis mortui inſpuere jubet. Qvo factô ſtatim infans clamat & reviviſcit, poſtea diu vixit, v. Joh. Schenck. *Obſ. medicin. Lib. IV. fol. 587.* *ad excitandum fœtum mortuum.*

§. 65. Contuſiones, quæ manibus fiunt, aggravari ſeu plus doloris excitare, ſi ante Contuſionem Saliva in manum exſpuatur, præter quotidianam experientiam Plinius *l. a.* teſtatur, ubi etiam addit: Si quem ictûs eminus cominusve poeniteat, & ille ſtatim in mediam manum, quâ percuſſit, exſpuat, levatur illicò percuſſus â pœnâ, &c. ubi adhuc plura ejusdem farinæ reperies. *ad Contuſiones.*

§. 66. Apud Catholicæ Religioni addictos tempore Elevationis in terram ſpuere tam grave delictum eſſe, quàm ſputum in ore continere, dicit Johannes Wierus *de Præſtig. Dæmon. Lib. 2.* Item in Baptismatis Sacramentô apud Catholicos Salivâ liniri pueros ad Aures & ad nares, res nota eſt. vid. etiam *tempore Elevationis.*

Joſeph. Lanzon. *de Saliv. hum. cap. 6. pag. m. 124.* Inter reliquas Ruſſorum Baptiſmi Ceremonias poſt abnegationem ſeu renunciationem Diaboli ejusque Operum & ante Exorciſmum ſeu expulſionem Satanæ ſuſceptores Infantis cum Paſtore baptizante ter in terram exſpuere ſolent, juxta Adam. Olear. Itinerar. *orient. fol. m. 182.* Item Chriſtiani adulti apoſtatæ vel etiam Ethnici Religionem ſuam tanquam hæreticam abnegantes, atque Ruſſorum Religionem accepturi ante Baptiſmum ter exſpuunt, ſeque priſtinam ſuam Religionem nunquam iterum reaſſumpturum eſſe jurant. *vid. ibidem f. 184.* Papicolas etiam ſputum ſanctorum aliis oſculandum præbere, refert Chriſtianus Fridericus Garmannus *de Miracul. Mortuor. Diſſert. prœmial. Sect. 2. §. 26. p. m. 139.*

in Congregationibus. §. 67. In Congregationibus & Conviviis procul ſpuere, Eminentiæ & Arrogantiæ, e contra verò, inſinum proprium ſpuere modeſtiæ atque humilitatis ſignum non ſolùm veteribus, ſed noſtrô quoque tempore habetur. Alterum inſpuere vel Salivam ſeu ſputum in alium immittere, imprimis in alterius faciem injicere, maxima ſemper injuria maximusque contemptus fuit & adhuc eſt: Videmus etiam, lege divinâ Devteronom. *cap. 25. v. 9.* ſancitum eſſe, ut vidua defuncti mariti fratri, qui eandem in uxorem ducere, fratrique ſuo nomen in Iſraële excitare recuſavit, iu faciem inſpuere debuerit. Præter omnia ludibriorum & opprobriorum genera Milites Romani Salvatorem noſtrum tempore Paſſionis ſuæ, in majorem centemptum etiam conſpuerunt. Imò Judæos adhuc viventes in abominandam Redemptoris noſtri contumeliam ſeqventia verba, Schehem coreim uniſchtachavim lehevel varik umitpallelim lelo jockia, in oratione quâdam contenta habere, atque dum hæc pronunciant exſpuere & â locô aliquantiſper reſilire, referunt Domini Collectores Novor. Literar-German. *Hamburg. Collect. Anno 1703. Menſ. Novembr. p. m. 401.* ubi tamen Sereniſſimum & Potentiſſimum Boruſſiæ Regem Judæis, Berolini & in aliis ſuis Provinciis degentibus, ut hæc verba

ba in poſterum omittant, nec liberos eadem unquam doceant, ſub pœnâ exilii imperaſſe addunt. De Virgine maniacâ Medico & Eccleſiæ Miniſtro in faciem exſpuente vid. Joh. Freitag. *De Opio pag. m. 8.* Cùm Imperatoris Heraclii prima Conjux mortua eſſet, & funus ornatu regiô per forum ad ſepulturam efferretur, puella quædam barbara per feneſtram exſpuens elatum cadaver ſputo attigit. Nullâ morâ interpoſitâ innocens illa puella Imperatoris juſſu comprehenſa rogo impoſita viva cremata eſt: quæ ſané fuit immanis crudelitas vid. Chriſtian. Matthiæ *Theatr. Hiſtorie. p. m. 783.*

§. 68. Denique Aniculæ noſtrates circa Infantum dentitionem ratione Salivæ magnam fovent ſuperſtitionem. Notum ſcilicet eſt cuilibet, Infantibus Dentitione laborantibus utplurimum Gingivam atque Labia Salivæ irrigatione madere (unde etiam Perſio *Satyr. 2.* Uda labella vocantur) quod pro bonô ſignô Medicis habetur, quia talis Salivæ affluxus Gingivam emollit atque ad meliorem dentium perforationem diſponit. Nonnullis verò Vetulis largior ejusmodi Salivæ effluxus ſæpiſſimè maximè eſt tædioſus, hinc Salivam illam, inſtar filorum craſſiorum ſatisque longorum protenſam forcipe reſecare ſolent, (ſie verſchneiden den Geifer, ut loqui amant) ſicque ulteriorem Salivæ proventum impedire conantur. Quod utut cuilibet ridiculum aut ſuperſtitioſum non immeritò videatur, ſæpius tamen (ſive Dei permiſſu, ſive Diaboli auxiliô, aut caſu fortuitô factum id ſit) cum deſideratô effectu, utplurimum etiam ſubſequentibus variis periculoſisſimis Symptomatibus v. g. Tuſſi convulſivâ, tumore Parotidum, Epilepſiâ &c. factum id obſervavi. *Salivæ reſectio.*

§. 69. Ad Hiſtoriam medicam pertinet etiam, quod de Linquæ exſpuitione refert Thomas Bartholinus *Hiſtor. medic. Cent. 2. Hiſt. 22. p. m. 180.* Salmuri, inquiens, ex Variolis quidam exſpuit lingvam totam, nec tamen loquendi promptitudinem amiſit, quanquam exactè aliqua literarum elementa proferre neſciverit. Hujus exempli meminit etiam Philippus Jacobus *Exſpuitio Lingvæ.*

Sachs

Sachs â Lewenheim & quidem non ſolum ex allegatô Bartholinô, ſed etiam ſequentia addit. Propter raritatem hujus Galli in loquelâ edidit integrum Tractatum Jacobus Rolandus Chirurgus Salamurienſis juratus, cujus Titulus Agloſſoſtomagraphia, ſive Os absque Linguâ, quod perfectè loquitur, ubi agitur de mirabili Caſu cujusdam è Pictaviâ inferiori oriundi, qui puer quinquennis Linguam Sphacelô â Variolis tum temporis ibi locorum epidemialiter graſſantibus totam corruptam & putrefactam amiſit, ut nihil prorſus in buccâ remanſerit, omnes tamen quinque functiones, quæ huic parti tribuuntur, ut ſunt loqui, ſcreare, guſtare, cibos in ore inter maſticandum volutare & eosdem denique deglutire bene & diſtinctè omnium cum ſtupore & admiratione potuit obire. *v. M. N. C. Dec. I. A. 1. Obſ. 35. Schol. p. m. 119. ſeq.* Totum Tractatum Jacobi Rolandi de Belebad de Agloſſoſtomographiâ, e Gallicâ in Latinam â Carolô Reygerô verſum reperies *ibid. An. 3. p. 559. ſeqq.*

CAPUT V.
DE
SALIVÆ EFFECTIBUS MORBOSIS
ITEM
MORSIBUS ET ICTIBUS ANIMALIUM.

§. 1.

Salivæ Effectûs morboſi.

MEdiante Salivâ quandoque Variorum Morborum labem aliis affricari ſeu communicari facillimè poſſe, tum autoritas, tum Exempla probant. Inquit enim Johannes Tackius *Triplic-Phaſ. med. Part. 2. Chrydogon. animal. & mineral. p. m. 16.* Saliva hominum ægrorum uti qualitate peccat, ita quoque ipſa fermentationi inepta eſt: aut ſi fermentationem efficit, vitioſam tamen parit. Venerei inde venenatam habent, quemadmodum & leproſi, & qui venenô paſcun-

ſcuntur, aut Peſte infecti ſunt, ut vel contactu posſint ſimilem introducere morbum. Et Fridericus Hoffmannus *Diſput. de Saliv. & ejus Morb. cap. 6. §. 1. p. 20.* ita ſcribit: Saliva miasmatibus contagioſis & particulis peregrinis morbiferis quibusvis facilè recipiendis apta nata eſt. Quemadmodum enim alimentoſis & medicamentoſis quibusvis ſe facilè permiſcet: ita ſubtiliſſimas ejusmodi particulas, queîs miasmata conſtare neceſſum eſt, longè faciliùs admittet. Ipſa remedia præſervativa cum ſucceſſu in ore detenta, & hînc contagioſas particulas aut alterantia aut non admittentia, ſatis id evincunt. Ex hôc ergò fundamentô quivis morbi contagioſi tam maligni, quàm benigni optimè deduci poſſunt ac debent. De malignis v. g. febribus & Peſte ipsâ, nemo dubitabit, quin hac viâ tantopere diſſeminentur, ſuique multiplicativæ fiant. Cumque talismodi effluvia contagioſa in affectibus exanthematicis, Variolis puta, Morbillis atque Petechiis in majori copiâ protrudantur foràs & hinc dictô modô pluribus aliis communicentur, quid mirum, tales affectus præ reliquis magis eſſe contagioſos? Benignos autem quod attinet morbos, ſæpiuſcule cum Salivâ communicari & radicales in ſanguine fieri non eſt, quòd dubitemus; præſertim ſi quis aſſiduus, accubuus & indivulſus contagioſô morbô laborantis comes ſit, & peregrinæ Salivæ particeps fiat. Hucque pertinet, quod in Capite antecedente de præſervatione a morbis malignis & ipsâ Peſte per ſalivæ rejectionem ſeu frequentiorem exſpuitionem prolixiùs adduximus.

§. 2. Inter alia autem per Salivam communicata mala occurrit Epilepſia: Spumam enim Epilepticorum contagioſam in duobus militibus, qui poſt epilepticos, ſpumante ore ex amphorâ potantes, biberunt, atque derepentè epileptici facti ſunt, ſe obſervaſſe refert Carolus Raygerus Schol. *in Paul. Spindler. Obſ. 54. p. m. 100.* ubi addit, mulieres non libenter concedere, ut una eademque nutrix epileptico & ſano infanti al- *Epilepſia.*

 terna-

ternatim ubera præbeat, eò quòd poſtbibenti Virus epilepticum communicari non vanâ ſuperſtitione, ſed certô ſæpe eventu credant. De Puerô epilepticô, qui cùm minimè valetudinarius ex eodem cyathô, ex quô paulò ante æger epilepticus potum hauſerat, bibiſſet, protinus eodem malô fuit correptus atque epilepticus corruit, vid. Vit. Riedlin. *Obſ.33. p.m.* 73. *ſeq.*

Phthiſis. §. 3. Huc pertinet Contagium Phthiſeos mediante Salivâ communicatum, quando ſcilicet Conjuges, Parentes, Liberi & cohabitantes ex eodem Vaſe edunt aut bibunt, ubi Saliva ægrotantis phthiſici, Cochleari aut urceo adhærens, facillimè aliis communicari poteſt; cujus Salivæ, â phthiſicô acceptæ, particulæ acres & corroſivæ, vel ſani hominis Salivæ commiſcentur, vel unà cum aëre per inſpirationem pulmonibus impelluntur, ibidem circulantibus humoribus eundem motum, figuram & magnitudinem imprimunt, vaſa corrodunt, ſicque Phthiſin producunt. v. Joh. Bernhard. Gladbach. *Prax. med. p. m.* 430. Si juxta Dominic. Panarol. *Pentecoſt.* 2. *Obſ.* 49. *p.m.* 57. Sputum phthiſici virulentum muſcas enecavit; ſi juxta Joh. Schenck. *Obſervat. medicin. Lib.* 2. *fol. m.* 256. ille phthiſicus evaſit, qui ſputô â phthiſicô rejectô nudis pedibus inambulavit; item, ſi Medicus, teſte eôdem Autore, ſputa tabidi cujusdam prunis injecta ſubinde olfaciens Phthiſicus factus eſt; cur non etiam ſuperiori modô, per Os videlicet, mediante Salivâ, præſertim etiam per oſcula contagium phthiſicum propagari potuerit? Exemplum Phthiſeos contagioſæ recenſet Lazarus Riverius *Cent. I. Obſ.* 35. *p.m.* 24. de Viduâ viginti quinque annorum, quæ fluxione tenui & acri in pectus delabente graviter afficiebatur, cum Tuſſi ſiccâ ferè perpetuâ, macie, febre lentâ & genarum rubore, quæ vitia per Contagium contraxerat, ex maritô ſuô, qui ante duos menſes phthiſicus perierat. Et *Obſ.* 99. *p.* 97. aliud exemplum incipientis Phthiſeos communicat, de ancillâ, quæ Dominæ ſuæ, Phthiſi defunctæ, per ali-

quod

quod tempus diu noctuque miniſtrârat. Fœminam minimè ad Phthiſim prædiſpoſitam, ab accnmbente maritò phthiſicô Phthiſi defunctam, noviſſe ſe refert Johannes Dolæus *Encyclopæd. med. Lib. 2. cap. 4. pag. m. 300.* Qvidam Vir, nomine Luff, poſtquam matrimonium cum Virgine phthiſicâ (quæ etiam intra annum â matrimoniô completô Phthiſi vitam finivit) ex contagiô poſt paucos menſes elapſos in Phthiſin incidit, teſte Richardo Morton *Phthiſiolog. Lib. 3. cap. 5. p. m. 294. & Oper. med. Tom. I. p. m. 136.*

§. 4. Non autem tantummodo per Salivam, ſed etiam per ſolas exhalationes atque vapores Phthiſicorum aliis ejusmodi malum mediante inſpiratione atque ſalivâ communicari notum eſt; hinc incertus quidam Autor apud Nicolaum Blegny *Zodiac. Medico-Gallic. An. IV. Jun. cap. 8. pag. m. 224.* inquit: ſi quis cum pthiſicô commercium habuerit diuturnum & conſvetudinem proximam, ocyus ſeriùs in Phthiſin prolabi compertum eſt, quia è pulmonibus ulceratis continui efferuntur tabifici vapores vel corpuſcula acria & acuta, quæ pulmones penetrantia proximi, cùm aëre, quem inſpiratione haurìt, decurſu temporis, eandem labem imprimere ſolent &c. Et Joh. Jacobus Waldſchmid *Prax-Med. p. m. 398.* inquit: Phthiſis eſt morbus contagioſus, qui per Miaſmata facilè transplantatur, hinc, qui vivunt cum phthiſicis, ſe invicem inficiunt, uti Conjuges; ſi enim maritus eſt phthiſicus, facilè Conjux inficitur, & contra &c. vid. etiam. Caſpar. Theoph. Bierling. *Theſaur. theoret. pract. Caſ. 58. Schol. §. 5. p. m. 758. ſeq.* Notabile exemplum Phthiſeos contagioſæ recenſet Philippus Salmuth *Obſ. med. Cent. 3. Obſ. 64. pag. m. 142.* his verbis: Tres Marchiones Brandenburgici Adoleſcentes ex Phthiſi moriuntur, & brevi quidem temporis intervallô, unus nimirum poſt alterum. Cauſa fuit relata in Præceptorem phthiſicum, quo cum dies noctesque vixerant, & eâdem menſâ perpetuò uſi fuerant. Non ineptè igitur hîc quidam eos admonent, qui Phthiſicis

Phthiſis à ſola exhalatione.

adſtant, ut ſemper Theriacam vel ſimile quid in ore teneant & nares illinant. Si enim Coryzæ halitu ſunt contagioſæ, & præterea Vulgus in Germaniâ non ex eô poculô, è quô eâ laborantes potum hauriunt, bibit, atque illos quoque, quorum Capita infirma ac pituitoſa ſunt, illâ affici experientia teſtatur, quid eſt cur miremur, ſi phthiſici fœtidis ſuis exhalationibus & cadaveroſô ferè odore aërem Cubiculi, in quo degunt, cibum & adſtantes ipſos inficere poſſint? Ejusmodi exhalationibus, vaporibus, vel ipſi etiam Salivæ ſeu ſputo exſiccato adſcribendum eſt mirum Phthiſeos contagium, quod Johannes Schmidius *M. N. C. Dec. I. An. 9 & 10. Obſ. 45. pag. 120.* annotavit. Uxor ſcilicet cujusdam Viri Senatorii, Phthiſi miſerè divexata, tandem moritur. Maritus ampliſſimus ut & doctiſſimus illius veſtes, lintea, lectos ſtatim in locô ſeparatô aſſervari jubet. Annuô ſpatiô elapſô ad ſecunda vota tranſit, & ne ſponſa priori affectu contaminaretur, modis præcavet ſollicitus omnibus, pretioſas veſtes Uxoris defunctæ nuptam noviter induere prohibet: illa etiam ob periculi metum lubens obſecundat. Habent autem contra frigus munimentum aliquod mulierculæ noſtræ, quod Vernacula linguâ Muff appellant, cui manum utramque imponunt; nihil exinde maritus mali metuens, cùm pellibus Zobellinis obductum, & propterea pretioſa valde res eſſet, uxorem hac veſte uti conceſſit. Ipſa ſtatim tuſſire incipit, tuſſisque aucta tandem in Phthiſin, hæc denique in mortem, adhibitis licet mille remediis, deſiit.

Scorbutus. §. 5. Scorbutum pariter Salivâ per Oſcula mutua & pocula communia contagioſè communicari poſſe ſtatuit Gvernerus Rolfincius *Epitom. Method. cognoſc. & cur. Lib. 3. cap. 12. p. m. 252.* Et juxta Gregor. Horſt. *Tract. de Scorbut. §. 18. Oper. Tom. II. Lib. 7. Obſ. 34. fol. m. 373.* Redditur in Scorbiticis plerumque cruenta Salivatio, propter Gingivarum ſangvinolentiam, quarum ichores exſudantes cum Salivâ commiſcentur. Manifeſtum

ſtum hinc eſt, in quonam potiſſimùm Scorbutici mali contagium conſiſtat, & in alios, diſpoſitos tamen, propagetur, nimirum oſculis mutuis poculorumque commerciô; illis alterius halitus oris fœtidus, inſtat beneolentis Moſchi, trahitur, quô Spiritus, omnis actionis autores, inficiuntur: hôc ſaliva fœtida communi potûs materiâ diluta ebibitur. Qvid ergo mirum, quòd in Hollandiâ malum ſcorbuticum facillimè ſerpat & in exteros etiam hoſpites graſſetur, cùm ibidem tot Oſcula, quot ſalutationes, præſertim apud fœminas, easque non ſolùm juvenculas (â quibus exoſculatis fortè minor expectanda noxa, tum quòd malo dicto non admodum obnoxiæ, tum etiam, quòd, ſicut Poëta dicit: mollia ſemper oſcula delectent: at quò quid jucundum ac delectabile magis, eò minus noxium, propterea quòd appetitus ſequatur imaginationem, cujus in humores & ſpiritus vis maxima non contemnendis rationibus ſtatuitur,) ſed proh dolor, etiam vetulas, exſuccas, exſangves, ſolô aſpectu infantibus, æſtimativæ facultatis operatione deſtitutis adhuc, horrendas; quæ, ſi absque oſculô ſalutarentur, de maximâ injuriâ contemptuque inſolitô conquererentur? Qvid mirum, quòd in Civitatibus Anſaticis & inferiori Saxoniâ tam uberi proventu Scorbutus ſeminetur, cùm rariùs in unâ menſâ Convictores aliquot inveniantur, inter quos non quidam ſint Scorbutici; at hoc non obſtante, mos nihilominus communis obſervatur, ut pocula ſint communia, plerumque tantæ magnitudinis, ut vix impletione ſecundâ ſit opus, in quæ, non ſemel, ſed multoties inter bibendum Saliva ſcorbutica deponitur & â vicinô ad vicinum unà cum potulentâ materiâ communicatur &c. Hactenus Horſtius, vid. etiam Joh. Michael. *Prax. Clinic. Special. Caſ. 17. p. m. 504.* Dicit etiam Daniel. Sennertus *Prax. med. Lib. III. Part. 5. Sect. 2. cap. 3. p. m. 568.* ad Scorbuti cauſas referri pocula ægrotantium uſu, in bibendô præcipuè, inquinata, oſcula etiam & aërem exhalationibus, exſpirationibus & fœtidis halitibus ægrorum infectum, inſpiratione

tione attractum, communicari poſſe; & paulo poſt inquit, Contagium ſcorbuticum ſive per Salivam, ſive per halitum &c. ſanguinem inficit. Et juxta Michael. Aloyſ. Sinap. *Abſurd. ver. ſiv. Paradox. medic. Part. 2. cap. 3. p. m. 13.* contagium hoc ſive mediantibus eduliis, poculis, lectis, ſive communi Cohabitatione, halitu & afflatu frequenti, ſive quacunque Converſatione communicatum, ſcorbutum propagare valet. vid. etiam Caſp. Horn *de Scorbut. p. m. 36.* & Valentin. Möllenbroc *de Varis Cap. 4. §. 19. ſeq. p. m. 59.*

Lues venerea. §. 6. Luem veneream per Salivam communicari, docet fœmina illa, cujus meminit Johannes Muys *Prax. med. chir. rat. Decad. 7. Obſ. 10. Oper. p. m. 292.* hæc enim Arnhemii novarum puerperarum lac è mammis ſugendo victum quærebat, morbo Gallico contaminata, ſicque Salivâ ſuâ morboſa per papillas calidè intrante ſanguinem miſerarum puerperarum tam horrendo afficiebat malô, ut infantes etiam hunc affectum ex mammis matrum exſugerent. Ex Oſculorum etiam commerciô, quô micantem linguam intra labia amatorum vibrant amantes (quod baſiorum genus olim Græci ob mutuam & alternatam linguarum inſertionem κατὰ γλῶττισμα, Latini Columbarum oſculum nominabant, vid. Henr. Salmuth in Pancirol. *Part. I. Tit. 46. p. 214. &.* Galli vocant baiſer â la Florentine, eò quòd hæc oſcula fœminis Florentinis maximè ſint conſveta) cum uvulæ & vitæ amiſſione in duobus exemplis contractam legimus apud Joh. Michaelis *l. a. Caſ. 22. pag. 561.* Puellam quandam â Sacerdote hôc malô contaminatô per oſcula infectam ex Horſtio refert Loſſius *Diſp. de Lue vener. cap. 2. §. 3.* Luis venereæ per oſculum mediante halitu & Salivâ propagatæ exemplum non modò ex Petrô Foreſtô allegat G. Wolffg. Wedelius *Diſput. de Vener. medic. & morboſ. cap. 3. p. 29.* ſed etiam tale contagium his verbis deſcribit: dum amator Conjugem, Scorbuto, Phthiſi, imprimis Scabie & Lue venereâ ſeu Gallicâ fartam, agminatim ingeſtis baſiis leniter preſ-

ſam

ſam & pectori admotam ſuo, animæ velut in parte & flore locat, mutuô interim Corporis amplexu, ut hedera Cupreſſum alligat, iisdem cum eâ radicibus jungi cupidus, imò proprias naturæ vires communicare adeoque totam in Coitu oſculis ſitienter ſorbillare ac abſorbere & labra labris preſſulè accolumbatim conſerens, inde tanquam ex alveari mel colligere tentat, illaque ori ſuo pariter oſculum collabellat, admorſisque labellis dentium & Salivæ veſtigia imprimit, mutuoque coitu alligata corpora utriusque mixturam faciunt, facilè tum materiali contactu ſalivæ, tum per halitum porosque Cutis, motu & agitatione recluſos, adeoque excretione vel inſenſibili vel ſenſibili *μίασμα* contagioſum communicari alteri & in mariti corpus lympham in Corpore inquinando & fermentando ulterius Maſſæ ſangvineæ traduci poſſe, non improbabile eſt. Dicit etiam Eduardus Maynwaringius *Hiſtor. & Myſter Luis vener. cap. 7. pag. m. 73.* quod ſi contagium hoc recipietur per Oſculum, ut ſi inficiens ſcabioſa habeat labia, vel os ulceroſum, tunc genitalia ſalva evadant & infectus Characterem primò in ore vel labiis accipiat: ideoque audax quædam & temeraria eſt conſvetudo ſalutandi per oſcula quosvis peregrinos & hoſpites & miſcere pocula cum ulceratis labiis periculoſum, & quamvis aliqui liberi evadunt ab infectione, ſine ullo valetudinis ſuæ præjudicio, alii tamen experti cautiùs mercari diſcant in poſterum, ſuoque malô felices reddant alios. Non immeritò hac de causâ hortatur Kempius Gallos, ut in actu oſculandi, ratione conſvetudinis urbanæ, non apponant Os ori, ne halitus & ſaliva commiſceantur, ſed potiùs ore genas contingant; hoc enim modô conſvetudini ſatisfacient, & infectionis periculum evitabunt. vid. Joſeph. Lanzon. *de Saliv. human. cap. 6. p. m. 120.* De ejusmodi Contagiô per ſalivam ſcribit etiam Conradus Victor Schneiderus *de Catarrh. Lib. 3. cap. 11. p. m. 415.* Qui Lue venereâ infectus eſt, is lambente lingvâ morbum propagare poteſt, quòd ſerum non aliunde, quàm de Maſſâ ſangvineâ prodeat.

§. 7.

§. 7. Imò non modò Morborum malignorum, ſed etiam benigniorum Contagia, juxta Frid. Hoffmann. *Diſput. de Saliv. & ejus Morb. cap. 6. p. m. 26.* declinari poſſunt, Conſortium nimiamque familiaritatem, quin & Oſcula (imprimis meretricia, â quibus ſibi caveat, cui ſanitas & caſtimonia cordi) talismodi morbis obnoxiorum vitando; imprimisque ab eorum Salivâ, tanquam â ſanguine viperinò, abhorrendo. De hoc autem Contagio jamdudum ſcripſit etiam Plinius *Hiſtor. Natur. Lib. 26. cap. 1. fol. m. 463.* Non ſenſere id malum fœminæ, aut ſervitia, plebsque humilis aut media, ſed proceres veloci tranſitu oſculi maximè, fœdiore multorum, qui perpeti medicinam toleraverant, cicatrice, &c. Qvem Plinii locum Conradus Johrenius *Diſput. de Mentagr. pag. m. 47.* ita explicat: Patet hinc, Contagium Morbi & Contagii modus, oſculô nimirum fuiſſe traductum: Romani Cives benevolentiæ & humanitatis oſculô, ad Judæorum, Perſarum aliarumque Nationum morem, ſeſe obvios non ſolum, ſed & advenientes hoſpites excipere & ſalutare conſveverant; quò collineat Martialis *Lib. 7. Epigrammat. 94.*

Bruma eſt; & riget horridus December,
Audes tu tamen oſculo nivali
Omnes obvius hinc & hinc tenere,
Et totam, Line, baſiare Romam.

& Hieronymus: Vinum nunquam redoleas, ne fortè illud Philoſophi audias: Hoc non eſt oſculum porrigere, ſed vinum propinare. Italis, Gallis, Hiſpanis nec non Germanis honoratioribus hodiè illud perquam familiare & receptum eſt. Plebs verò & inferioris notæ nil de hoc laborant? inde eſt, quòd Romani Proceres maximè contagio parerent, plebs humilis aut media, medio ceſſante, non item, cùm ejusmodi oſcula ſalutativa iſtis non curæ, nec his permiſſa erant. De fœminis, cùm ſvavia maritorum evitare nequiverint, quomodo ab iſtâ infectione liberæ evaſerint, majus reſtat dubium: nos

nos opinamur, cùm Viri barbam ſæpius radi ſoliti fuerint, eapropter patentibus â novacula poris virulentum illud fermentum aut incentivum toxicum faciliùs ſeſe inſinuare & Characterem ſuum imprimere; imberbes contra fœminas, glabritie Cutis reſiſtente, porisque minùs patulis ſoſpitari potuiſſe, uti liquorem è viperinorum dentium vaginis depromptum, neque integræ cuti illitum, imò neque intrò hauſtum, ullam noxam, vulneratis verò aliquô modô partibus præſentem inferre mortem, Experimentis Franciſci Rhedi in *Obſervationibus de Viperis p. 171. ſeq.* edocti ſumus &c.

§. 8. Puellam quandam Venenô nutritam, tanquam rem venenatam halitu & amplexu alios venenâſſe, imò hujus puellæ ope Reges Perſarum alios interimiſſe, ex Ruffo & Avicennâ recenſet Hieronymus Mercurialis *de Morb. venenoſ. & venen. Cap. 9. pag. m. 11. a & b.* Id quod absque dubiô nonmodò mediante halitu, ſed longè potiùs mediante Salivâ per Oſcula communicatâ factum eſt. Refert etiam Cælius Rhod. *Lection. antiqv. Lib. II. cap. 13. fol. m. 409.* hanc puellam educationis ratione ita venenoſam evaſiſſe, ut ſputo ac quovis humore alio perimeret appropinquantes, eveſtigio etiamnum exſpirantibus, qui cum eâ coiſſent. De hac puella ſcribit Joannes Langius *Epiſt. medic. Lib. I. Epiſt. 69. p. 368.* Ariſtotelem Alexandrum Regem fuiſſe hortatum, ſibi ut à Coitu puellari Veneris decore venuſtæ, ſed napello nutritæ, caveret, quam Rex Indorum, ut illius contagione inficeretur, Alexandro dono miſerat. Nec enim falſò iſta ex ſcintillantibus & ſerpentium more nictabundis puellæ oculis Ariſtoteles prævidit: nec omnino eventus defuit. Nam quicunque cum puellâ ab Alexandro repudiata concubuerant, ejus contagione infecti perierunt. Hujus puellæ Napellô nutritæ concubitu homines venenô infectos, & animalia ejus Salivam deguſtantia interfecta fuiſſe, refert Zacutus Luſit. *de Medic. Princip. Hiſt. Lib. I. Qv. 16. fol. 47. vid. Lib. 5. Hiſt. 24. f. 873.* Inquit etiam Rodericus a Caſtro *Me-* *Venenum & Mors.*

dic. polit. Lib. 2. cap. 13. p. 101. Athenienſem vetulam cicuta nutritam legimus, ac puellam veneno paſtam, ut per eam interficerentur Reges Æthiopiæ, tanto veneno perfuſam, ſi Avicennæ credimus, ut ejus Salivâ animalia perirent.

Saliva matris ſanæ bona. § 9. Sicuti etiam ſanæ Matris Salivam pulmento vel aliis eduliis admixtam fœtui ſeu infanti minimè nocere, ſed potius ejusdem Chylificationem promovere, teſtantur Medici, v. g. Ludovicus Bellefontaine *dans la Medecine dogmatique Phyſiol. Exerc. 7. p. m. 26.* La bouillie, inquiens, impregnée de la Salive de la Mere eſt ſi bonne pour le petit enfant, qu'elle ſe reduit plutôt en Chyle dans l'Eſtomac de ce petit Corps & s'accommode mieux à ſon temperament, que ſi elle etoit humectée par la ſalive d'autres perſonnes; vel juxta verba latina Johannis Jacobi Waldſchmiedii *Inſtitut. med. cap. 3. pag. m. 16.* Pulmentum matris ſaliva impregnatum infanti tenellulo admodum prodeſt, atque facilius in Ventriculo in chylum ætati huic & temperamento accommodatum abit, quàm ſi alîus hominis Salivâ humectetur. *Vetularum noxia.* Ita econtra â nutricibus & vetulis varios affectûs variaque Symptomata v. g. Scelotyrben, Luem veneream & alia ſexcenta mala, mediante Salivâ, pulmento immixtâ, in Infantes propagari, quotidiana Praxis teſtatur. Quidnam enim Infantibus, etiam ſanis & â ſanis parentibus natis, magis commune eſt, quàm proventus Aphtharum in ipſorum linguâ & faucibus? quarum cauſam in Salivâ ſeu lymphâ aceſcente & humoribus circulantibus quærendam eſſe docet Johannes Jacobus Waldſchmidius *Prax. med. Colleg. ad Caſus Bald. Timæi à Güldenklee Lib. 5. Caſ. 9. p. m. 986.* Hanc autem aciditatem â nutricibus & vetulis, quæ ipſis â miniſteriô ſunt, mediante lacte vel pulte cum Salivâ permixtô ipſis communicari, nullum eſt dubium. Peſſimâ enim Conſvetudine ejusmodi perſonæ pulmentum & alios Cibos primò proprio ori ingerunt & ſingulum præbium linguâ circumvolutant, ſalivâque ſuâ infectâ imprægnant, dein demum pravô fermen-

fermentô inquinatum ori infantis immittunt; inde hæ lacrymæ. Id quod teſtatur Vitus Riedlinus; notum eſt, inquiens, quantum Oris Aphthæ divexent noſtros filiolos, ſic ut inter decem vix unus reperiatur, qui in infantiâ ab hoc malô immunis vixiſſet; has verò non rarò ab hac Salivâ ortum ſuum traxiſſe, ipſemet obſervavi aliquando, præſertim in primarii cujusdam Civis filiolô, cui id infortunii contigit, quod brevi temporis ſpatio tribus diverſis nutricibus concreditus fuerit; quoties verò nova acceſſit, toties aphthæ, quæ antea evanuerant, rediere. vid. Vit. Riedlin. *Linear. medic. An. 1697. Menſ. Auguſt. Obſ. 17. pag. m. 544.* Notatu digna eſt etiam Obſervatio â Samuele Ledeliô *M. N. C. Dec. II. An. 6. Obſ. 62. p. 149.* communicata. Puſio ſcilicet trium ſeptimanarum, vegetus ſanique habitûs derepente corripitur ſingultu, calore, vigiliis, inquietudine, dum ſingultit, crebra ſternutatio adeſt. Quæritur Conſilium, inquiritur in cauſas, & re perpensâ nulla invenitur, niſi hæcce: Vetulam, quæ erat â miniſteriô puelli, invaſerat quartana, hæc pulmentum infanti ſubminiſtrans priùs ori proprio & deinde febrili fermentô inquinatum infantuli ori immiſerat. Ex quibus & aliis exemplis patet, quàm evidens noxa â Salivâ variis morboſis particulis refertâ atque pulmento infantibus præbendo permiſtâ in tenellulum ipſorum corpus transfundi queat. Hinc non immeritò Parentes & Medici, quantum quidem in ipſis eſt, illam Nutricum & Vetularum Salivæ communicationem & maſticatos ab aliis Cibos infantibus exhibendos impedire debent. Unde etiam Fridericus Hoffmannus *Diſſ. de Saliv. & ejus Morb. cap. 6. pag. 26.* inquit: Cùm infantes ſemetipſos præſervare neſciant, Parentum cura ipſis quoad hæc proſpiciat oportet: ſaniores eligendo nutrices & ſervas, illisque interdicendo, ne maſticatos aut prælibatos Cibos propinent (cum ſolum lac poſſit ſufficere & pulmenta, donec ipſimet dentibus ſufficienter armati maſticare diſcant) nec ſæpius tenellos oſculentur.

Armorum intoxicatio. §. 10. Arma ſeu tela jejuni hominis Salivâ infici poſſe, nonnulli tradunt. vid. Dan. Beckher. *Medic. Microcoſm. cap. 3. pag. m. 11.*

ad Venenum. §. 11. Inſerere hoc locô etiam liceat Arcanum ſeu Methodum cum Salivâ, more Italorum, Venenum præparandi potentiſſimum, uti ex Diſcurſu cujusdam Chymici communicat C. H. E. ſeu Chriſtianus Henricus Erndt *Relation. de Itiner. ſuo Anglic. & Batav. pag. m. 47. ſeq.* Scilicet miſero homini ad patrandum facinus ære conducto exhibeantur per aliquot ſeptimanas locô alimentorum nil niſi ſaccharata, ut Lympha & Salivæ fontes ſepticâ virulentiâ probè imbuantur; his ſubſtituatur ultimis diebus Conſerva Roſarum, cui pauciſſima Mercurii ſublimati portio admixta fuerit; quô factô brevi temporis ſpatiô ad ſalivationem diſponetur vivens illud veneficii ſubjectum. Salivâ fluente applicandæ hominis illius Parotidibus & Cavitatibus ſubaxillaribus Viperæ, quæ haberi poſſunt, venenatiſſimæ, quarum applicatione prius non ceſſandum, quàm probè vexatus ab his miſer intumeſcere incipiat, Salivâ venenatâ interim ex Ore & faucibus copioſiùs erumpente, quæ in Vaſculô ſollicitè colligenda, & ad uſum ſervanda. Coëunt ſic in unum Concretum pravorum humorum ſentina, Mercurii ſublimati Virulentia & Viperarum Venenum, quale magna ad perpetranda certiſſimi eventûs ſcelera efficaciſſimum eſſe, nullus dubitat allegatus Autor.

â Morſu varia ſymptomata. §. 12. Tandem â Salivâ & morſu hominis tam irati, quàm rabidi, varia Symptomata & ferè eadem, quæ â Canis rabidi aut aliorum animalium morſibus aut ictibus proveniunt, v.g. inflammatio, tumor, dolor, exulceratio cum ſubſequente Gangrænâ & Sphacelo; item Rabies & Hydrophobia excitari aut propagari ſolent. De ejusmodi autem morſuum, ab animalibus inflictorum, variis Symptomatibus, eorumque ſignis & Curâ, varia Autores Medici annotârunt, & quidem de variorum Inſectorum & animalium ictibus & morſibus in genere videri poſſunt Hieron. Mercurial. *de Morb. venenoſ. & venen.*

nen. Lib. 2. cap. 1. 2. ſeq. pag. m. 31. ſeqq. Joh. Michaël. *Oper. med. pag. m. 343. ſeq.* Caſp. Theophil. Bierling. *Theſaur. theoret. pract. Caſ. 1. pag. m. 15. ſeq.* Eberhard. Gockel. *de Peſt. & Venen. Part. 2. cap. 14. pag. m. 76. ſeqq.* Ejusd. *Conſilior. & Obſervat. medicin. Decad. ſex. Conſil. 19. pag. m. 213. ſeqq.* Johann. Laurent. Fehr. *de Scorzoner. pag. m. 124. ſeqq.* Johann. Rhod. *Analect. & Not. in Ludov. Septal. Animadverſ. pag. m. 609. ſeq.* Ambroſ. Paræi *Oper. Lib. 20. per totum fol. m. 432. ſeq.* Johann. Caſpar. Wiezelii *Diſputat. inaugural. de Morſib. & Punctur. Animal. cap. 6. pag. 14. ſeqq.*

§. 13. In ſpecie autem de Serpentis, Aſpidis & Viperæ Morſu pluribus agit Hieronymus Mercurialis *l. a.* ubi de ipſorum differentiâ, nominibus, colore, temperamento, generatione, ictu ſeu morſu venenoſo, indeque exortis Symptomatibus & curâ varia reperiuntur. De Morſu Viperarum diſputationem ſcripſit Michaël Ettmüllerus, vid. *Ejusd. Oper. Med. Vol. II. fol. m. 1658.* ubi varia utilia. v. etiam *Zacut. Luſitan. de Medic. princip. Hiſtor. Lib. 5. fol. m. 788. 793. ſeqq. 796. 807. 810. ſeq.* Johann. Jacob. Harderi *Aviar. Obſ. 5. Schol. p. 12. ſeq.* ubi Symptomatum, morſum ſubſequi ſolitorum, rationem â Salivâ, quæ ad iram concitati inſecti morſu acerrima juxta communicari poteſt, peti debere exiſtimat; præterquam enim, quod acrimonia fibras nerveas pungendo intumeſcentiam pariat inſignem, ſangvini immiſta deſuper, fundendo craſin ejus non rarò maximopere pervertat. De variis Serpentum Generibus eorumque Morſibus vid. Johann. Jac. Saars Oſt-Indian. Reiſe *fol. m. 68. ſeqq.* it. Georg. Marggrav. *Hiſtor. Rer. natural. Lib. 6. cap. 13. fol. 239.* & Jac. Grevin. *de Venen. cap. 7. ſq. pag. m. 51. ſq.* Ex Relatione hiſtoricâ de Inſula Ceylon Roberti Knox ſequentia referunt Autores Act. Erudit. Lipſ. *Supplement. Tom. I. Sect. I. pag. m. 38.* Serpentis genus memoratur, nomine Pimberah, tantæ magnitudinis, ut viri medii craſſitiem adæquet, &, cum Cervis maxime inſidiari ſoleat, hinnulos quandoque integros deglutiat, ſic ut horum acuta cornua dein ventrem ipſi perforan-

Morſus Serpentum & Viperarum.

forantia mortem afferant. Alius porrò Serpens, Carowala dictus, in domibus ferè habitans & venenô acerrimô præditus, qui tamen felibus paſſim in prædam & eſcam cedat; itemque alius, Noya, eam habens indolem, ut mediâ ſe parte erigat, & caput ſic elatum per bihorium vel trihorium continuum circumportet, præterea ſpeciem præbeat, ac ſi ante oculos par Conſpicillorum geſtet. De Serpente magno Indiæ Orientalis, Urobubalum, & fœminam gravidam deglutiente vid. *M. N. C. Dec. II. An. 2. Obſ. 7. pag. 18. ſeq. 22. ſeq.* Serpentis, Ibiracua Americanis dicti, Virus tam vehemens cenſetur, ut homini, quem momorderit, quantocyus ſanguinem ex oculis, auribus, naribus, gutture & inferioribus partibus corporis expellat, tantâ copiâ, ut niſi ſtatim ſubventum fuerit, emoriatur. vid. Georg. Marggrav. *l. a. fol. m. 240.* De Serpente cum Attilio Regulô pugnante, centumque & viginti pedum Corium habente, vid. Georg. Hier. Velſch. *de Vena Medinenſ. cap. 3. pag. 99.* De Serpentum Antro Romano, vid. Ephemerid. Acad. N. C. *Cent. 7. & 8. App. p. 129. ſeq.* Item de Serpentibus ſtupenda hæc refert Johannes Wolffius *Lection. memorab. Tom. II. f. m. 561.* In Pannoniâ, cùm Viperæ ac Lacertæ in hominum corporibus naſcerentur, magna hominum copia, cum remedium deeſſet, cruciatibus ac doloribus multis extincta eſt. Qvidam demum ad Solem expoſiti, ſerpentes calorem naturalem ſentientes evomuerunt ac liberati ſunt. Inventa eſt etiam magna hinc inde ſerpentum copia in ædibus, qui cùm fuſtibus & flammis interficerentur ab incolis, ſerpentum unus, aliorum nomine, voce humana apertisque verbis dixiſſe fertur: nihil efficietis contra ultionem divinam pugnantes. De Anatomia Viperæ v. Joh. de Muralt. *Vad. mec. ſive Clav. Medicin. p. m. 29. ſeq.* De variis Serpentum ſpeciebus vid. Theor. Halbmair. *de quattro Elementi Diſcorſ. 12. p. m. 112. ſeq.* ubi *p. 115.* ſcribit: Nella Germania vi è una ſpezie di Serpente detto Podera, che è groſſo, come un braccio, e hà il ventre di Colore d'oro, e'l dorſo verdeggiante. Il ſuo fiato è nocivo di tal maniera, che, ſe ſi pone

alia

alla bocca di eſſo una ſpada riſplendente, l'avvelena col fiato, e la fà divenire di Colore ceruleo, come ſe foſſe ſtata poſta in una fornace ardente. Qveſto Serpente mordendo l'huomo nel piede, il veleno ſcorre ſubito per tutti gli altri membri, per lo troppo eceſſivo calore, che è della medeſima natura del fuaco, onde come ſteſſo ſempre aſcende in alto, e quando è ſalito tanto, che tocchi il cuore, allora ſubito l'huomo cade morto. In Johannis Joachimi Bockenhofferi *Muſæo Brackenhofferiano pag. 23.* reperitur ſerpens quidam Americanus octo pedes & duos digitos longus. Item Sceleton illius Serpentis, qui per triennium in Corpore Adoleſcentis cujusdam Argentoratenſis deliteſcens tandem per Os ejus exivit, puerumque miſere necavit. De quo Caſu peculiarem Diſcurſum edidit Melchior Sebizius Junior, ubi hujus Serpentis Iconem appoſuit.

§. 14. Quamplurima etiam Morſûs Serpentum & Viperarum exempla, interdum cum annexis Symptomatibus & Curâ annotârunt hinc inde Medici, v. g. Villicus quidam in fœni ſeciô â Serpente circa talum pedis ſiniſtri demorſus fuit, cujus Curam vid. Bald. Timæi â Güldenklee *Lib. 7. Caſ. 18. pag. 323. vid. etiam Lib. 5. Epiſt. 16. p. m. 824. ſeq.* De puellâ ruſticâ natâ annos tredecim, quæ, cùm unà cum Matre in agrum diſcalciata abſque calapodiis exiret, & meſſoribus, vigente æſtate, cibum deferret, incautè in mediô itineris â viperâ in pede dextrô morſa fuit, de cujus curâ vid. Amat. Luſitan. *Curat. medic. Cent. I. Curat. I. fol. m. 20.* qui Autor etiam *Cent. 3. Curat. 14. fol. 230. ſeq.* aliud morſûs exemplum recenſet: Duo, inquiens, Juvenes Anconâ Auximum Civitatem proficiſcebantur, quorum alter, quum ab itinere mejendi gratiâ divertiſſet, viperam prope arboris cavernam offendit, magno tamen applauſu, ſed infelici ſucceſſu. Contendebat autem is altero cum ſociô, ſe viperam manu abſque offenſâ aliquâ capturum, gloriabaturque, nonnullis murmurantis verbis, ſerpentes omnes, tanquam ſtupore affectos illi obedire. Alter verò hunc deridebat; demum ad ſponſiones res devenit,

Morſus exempla.

venit, ſed Vipera plus juſtô audax, truculenta, immota ſemper manſit. Demum quum is manum porrexiſſet, ut illam caperet, illa rabidô & venenoſô furore percita, elevatô collô, ipſum in manûs digitô momordit; qui cùm ſic commorſus doleret, citiſſimè ori digitum admovit, fortè ut ſangvinem, dentibus compreſſô digitô, ſugeret, non verò ut mortem ſibi aſciſceret; brevi autem infelix hic ſuâ culpâ mortuus fuit, neque medica auxilia illum quicquam juverunt. Evaſiſſet tamen, ni Serpentis venenum ori admoviſſet. Studioſus artis Pharmacevticæ inſectans viperas morſum dolorificum perſentiebat, quem varia inſequebantur Symptomata, ſcilicet poſt duas horas Vomitus, per ſex horas continuans, manus & brachium intumeſcebant, dolor, tremor artuum & ſingultus accedebant; dehinc brachium ad nigredinem vergebat; Medicamentis tamen â Daniele Crügerô ordinatis per Dei gratiam ſalvus evaſit; *vid. M. N. C. Dec. II. An. 4. Obſ. 65. pag. 143.* ubi dictus Autor inter alia Medicamenta ibidem præſcripta laudat Emplaſtrum de Diachylo ſimplici & Spermate Ranarum, ex cujus effectu ranarum forſan naturam viperis adverſari putat. Sic Chirurgus quidam Gallus, nomine Henry, Viperas ſuas, quas ſemper ad paranda juſcula reſtaurantia in promptu habebat, inſpecturus, cùm ex iis unam pennâ tetigiſſet, illa ſubitô revoluta atque aſſurgens Chirurgi digitum circa articulum mordet; arripit is ſtatim viperam, truncatôque Capite lacerat ejus ventrem, corculum mox & hepar devorans, ſumit alia antidota, ſal cumprimis viperarum volatile, profundâ partem ſcarificatione ſcindit, intumeſcit brachium, nox inquieta ſequitur, admoventur quoque ligaturæ, brevi tamen convaluit &c. vid. Eliæ Camerar. *Diſſertat. Taurinenſ. Epiſtol. phyſ. med. Diſſ. 2. pag. m. 18.* ubi varia de Viperis reperies. Anno 1636. puella Sementi intenta præter ſpem à ſerpente in calcaneo mordetur, unde virus ad univerſum corpus ſerpebat, ut totum intumuerit. Parentes filiam ad fontem quendam medicatum S. Helenæ ſacrum adduxerunt, atque non aquæ tantum immerſerunt, ſed aliquot etiam Cyathos ipſi propinârunt.

Subſe-

ſubſedit illicò tumor, dolorque Corporis ſedatus, & quieti reddita continuatôque aquæ lavacrô, poſt aliquot dies excoriata fuit cutis illis locis, quò venenum penetraverat, maculæque parvæ, quales ſerpentum eſſe ſolent, conſpiciebantur. Cæterum ſanitati priſtinæ reſtituebatur. vid. Thom. Bartholin. *Hiſtor. anatom. Cent. V. Hiſt. 15. pag. m. 27. ſeq.* De ruſticô, cui â ſerpente in ſtomachô vulnus fuit inflictum & Verbaſci foliis contritis ſanatum, vid. Petr. Borell. *Obſ. med. phyſ. Cent. I. Obſ. 27. pag. m. 36.* Pharmacopœus Patavinus, dum manum vaſi indiderat, in quod viperarum capita, quæ ante horas duodecim circiter fuerant abſciſſa, immiſerat, â vegetô quodam beſtiæ hujus detruncatæ capite digitus morſu petitus fuit, unde, neglecto etiam ictu, ſummos ſtatim cruciatûs expertus eſt, qui cum aliis ſymptomatibus ipſi lethum attulerunt, vid. Joh. Jacob. Wepfer. *de Apoplex. p. m. 25.* Gangrænum â morſu viperæ obſervavit Johannes Rhodius *Cent. 3. Obſ. 85. p. m. 168. ſeq.* Aliquot ejusmodi exempla annotavit etiam Paulus Renealmus, & quidem primum de mulierculâ ſexagenariâ morti proximâ, cui, ob viperæ morſum, in indice digitô, jam â tribus diebus, totum brachium, adeoque maxima pars pectoris livebat, aderat ſingultus, cardialgia & frequens Syncope, nauſea inanis, pulſus parvus admodum, cum intercidentiâ frequenti, & conclamata videbatur. Curationem aggreſſus Renealmus, ex Verbaſco & cortice Sambuci internô decoctum paravit, additâ Acatalidis baccarum ſextâ parte &c. Secundum exemplum idem Autor refert de ſeipſo: Cum enim â pagô quodam rediens prata rivulumque attentis oculis luſtraret, plantis obſervandis affixus, Cenchridem, ulnæ ferè magnitudine, aquæ innatantem videt; ad eam capiendam ſe accingit; junci aliæque herbæ aquis innatæ manum ab ejus collô paululum divertunt. Illa vibrante Capite medium momordit digitum, nec aliis peperciſſet, niſi alterâ manu ſubito in collum injectâ eâ ſtrinxiſſet induſtriâ, ut ab illius dentibus eſſet tutus. Mox morſum digitum ſcarificandum

dum ſocio præbet, Bardanæ foliis ſuccum expreſſum immittendum curat, tuſisque inſuper ejusdem foliis involvit; Vix horæ quartâ parte exactâ dolor omnino diſparuit, nihilque poſtea inde mali ſenſit Renealmus; Qui ibidem tertium exemplum de pauperculô quodam puerô recenſet; ille ſcilicet juxta malleolum demorſus â viperâ ſummis doloribus cruciabatur &c. vid. Paul. Renealm. *Obſervat. & Curation. Obſerv. 155. ſeqq. p. m. 118. ſeqq.* vid. etiam Joh. Schenck. *Obſ. medic. Lib. 7. fol. m. 862. ſeqq.* Puella quatuordecim annorum cùm rus abiret, â ſerpente, quem calcaverat, morſu in digitô mediô dextri pedis excipitur; â quô ſtatim nec ſtare, nec pedibus incedere valebat, ſed domum portari neceſſe habebat; præterlapſis præter propter tribus vel quatuor horis accerſitus Medicus, Johannes Victor Jægerſchmidt inveniebat illam febricitantem, langventem, Lypothymiis ſubinde obnoxiam, pedem valde tumentem dolentemque habentem; poſtmodum totus pes mirum in modum intumeſcebat, ita ut duplici magnitudine ſanum ſuperaret, ater erat & lividus, cum continuô ferè Lipothymiæ & Aſthmatis paroxysmô. Inſiſtendo autem Alexiteriis & Bezoarticis, & toti pedi emplaſtrum, Apoſtolorum dictum, imponendo, Aſthma atque Lypothymiæ penitus remittebant, totusque pes tumorem, livorem atque nigredinem deponebat. *vid. M. N. C. Dec. III. An. 2. Obſ. 151. p. 240.* Item Venatori vipera in medii digiti articulum primum in parte externâ duo vulnuſcula vel potiùs rimulas, oculis vix cognoſcibiles, dentibus inflixit. Venator ipſe venenum extracturus ſangvinem ore ex vulnuſculis exſugit; quô factô actutum lingva intumeſcit, ac ſi pomum in ore teneret, loquela & deglutitio impeditur, oritur obnubilatio visûs cum Capitis tumore & gravedine. Sanitati tamen reſtitutus eſt a Johanne Georgiô Sommerô. *vid. ibid. An. 3. Obſ. 152. p. 271.* Sic circa vipretum Servus quidam avellanas quærebat, ſed ex foramine una è viperis ejus brachio ſe circumvolvens ſiniſtro ſtatim morſum perficit & reſilit. Occupato illô, pro more, ut ſtatim

tim aliquid terræ recentis pro deligatione vulneris acquireret, ecce, alia vipera exſilit, circumvolvit ſe itidem brachio & Venam medianam mordet. Terra adaptata nihil ſolatii fert ægro, brachium tumere, rubere & inflammare incipit cum gravi dolore. Confugit ad Balneatorem, qui reſcindendi brachii ſvaſor erat, ſed renuit patiens, accurrit ad Medicum, & acceptis octo, ex Spiritu terræ coagulato, pilulis longô ſudore ferè exanimatus, detumeſcens brachium poſtridie exhibet, Cute per totum brachium decedente, & ſic Dei gratia reſtitutus domum petit, juxta relationem Andreæ Cnœffelii *M. N. C. Dec. I. An. 4. & 5. Obſ. 62. p. 52.* Monſpeſſuli in Pharmacopolæ Fargii officinâ, in quâ tum Theriaca ſplendido apparatu parabatur, Ambroſii Paræi extremum indicem, quô inter ungvem carnemque hiat, vipera morſu prehendit, unde ſtatim ſubortus eſt acer dolor, tum partis exquiſitisſimo ſenſu præditæ, tum veneni efferi occaſione. vid. *ejus Oper. Chir. Lib. 20. cap. 16. fol. m. 441.* ubi curam per Theriacam reperies. v. etiam *cap. 22. ſeq. fol. 443. ſeq.* Ancilla ruſticana in pagô quodam ſerviens, ab Alpibus ad Lares domeſticos defert Lac, butyrum, &c. in viâ repentè asſilit ſerpens, ejusque pedi ad malleolum dextrum morſum infligit; pes totus ad genu usque horribiliter intumeſcit, mittitur ad Medicum, Adamum â Lebenwald, pro auxiliô, qui Theriacam & ſpinas ſerpentum pulveriſatas in Aquâ Ulmariæ præſcribit, præcaventur ſic ſymptomata interna, tumor pedis tamen non remittit: Accedit Empiricus, ſvadet ut Oleum Petræ fundatur ſuper ferrum ignitum, ejusque fumus ad locum affectum excipiatur, dictum factum, ſenſim remittit tumor & ſerva in integrum reſtituitur. vid. *M. N. C. Dec. II. An. 3. Obſ. 69. pag. 161.* Et *An. 8. Obſ. 210. pag. 519.* Chriſtianus Schuchmannus ſequentem communicat Obſervationem: Ludovicus Rebhun, Civis & Chirothecarius Salfeldenſis, acerrimus ſerpentum perſcrutator, cuique ex reptilium genere plures in prædam ceſſerant, unà cum comite quodam dumetum præteriens apricantem reperit viperam,

quam continuò dextrâ deprehendit manu, vitâ illam mulctaturus, ſed auſu penitus infelici; Vipera ſiquidem juſto longiùs a capite prehenſa collum intorquet, interioremque partem pollicis ad marginem ungvis, non obſtante Chirothecâ, quâ manus munita erat, commordet. Morſu perceptô, vitâ illam privat, brevi tamen poſt lethalis ferè hujus morsûs perſentiſcit effectûs. Continuò ſiquidem videt intumeſcere pollicem, manum, brachium, cum reſpiratione ſingulis quaſi momentis magis cohibitâ. Periculô igitur admonitus Civitatem repetit, dicti Schuchmanni ſubintrans ædes rem geſtam exponere contendit, ſed loquelá penitus inperceptibili, adeò ut valdè ebrium Medicus judicaret hominem: ſic enim lingva jam intumuerat, ut non ſolùm ſtatum cauſæ ex eô cognoſcere non potuerit, ſed & palatum lingvæ continendæ fuerit impar. Medicus ſtatum curatiùs examinans vidit, illum holoſericis lemniſcis laxô nodô ſupremas induſii oras ad manuum carpum ligâſſe, ut tuuc temporis moris erat: Ligaturæ verò, laxioris primitus licet, veſtigia ob ſupervenientem tumorem tam profunde tamen carni impreſſa erant, ut tumentibus utrinque ſtricturæ lateribus vinculum cultrô diſcindere quàm difficillimè potuerit. Aderat ſimul tanta præcordiorum compresſio, ut ſpiritum vix ac ne vix quidem trahere poſſet, ſudoris aderant ſtillæ frigidisſimæ, tormina Alvi, ſecesſûs & in thoracis parte dextrâ tumor ingens ad palmarum duarum magnitudinem. Nihilominus tamen dictus Chirothecarius per Dei gratiam ſanitati eſt reſtitutus; quibus verò medicamentis, reperies *l. a.* ubi adhuc plura de viperarum morſu, venenô & curatione extant. Antonius Braſſavöla vidit quendam, ab Echiduâ, vulgò Marusſio ictum, qui trium horarum ſpatiô ab ictu vitam cum morte commutavit & totus maculis affectus eſt luteis, violaceis, nigris, citante Chriſtianô Fridericô Garmannô *de Miracul. Mortuor. Lib. 2. Tit. 1. §. 53. p. m. 336.* Brachii putrefactionem ſeu ſphacelum ex ſerpentis morſu annotavit Gilbertus Anglicus; Noctu ſcilicet quidam dor-

dormiens a ſerpente morſus eſt, cui cùm ſervus, dominum â ſomnô excitaturus, brachium traheret, caro omnis putrilagine conſumpta corruit, moxque & oſſa corruerunt omni carne exuta, juxta Ambroſ. Paræi *Oper. Lib. 20. cap. 5. fol. m. 434.* Aulico cuidam â viperâ mordicus arrepto contigiſſe obſervatum eſt, ut corporis totius color in porraceum commutaretur. vid. Lud. Cœlii Rhodig. *Antiqu. Lection. Lib. 6. cap. 13. fol. m. 204. ſeq.* Aliud exemplum de Nobili quodam a viperâ commorsó, recenſet Moſes Charas *Nov. Experiment. Viperæ p. m. 155. ſqq.* it. Theoph. Bonet. *Sepulchret. Lib. 4. Sect. 10. Append. fol. m. 1683.* Refert etiam Caſparus Henneberger admodum tragicum exemplum de pœna divina ingrati contumacis filii, qui verberibus in parentes ſævierit & propterea ex imprecatione eorum a ſerpentibus, & quidem in tali loco, ubi antea nulli conſpecti eſſent, corroſus & occiſus ſit. Præſertim autem ſerpens cæteris grandior & immanior ipſius dextram, quâ parentibus plagas inflixerat, plane corroſerat. &c. vid. Philipp. Camerar. *Horar. ſubciſiv. Cent. III. Cap. 36. p. 125.* Gregorius Archi-Epiſcopus Armeniæ a Theridate in fœdum & ſerpentibus repletum lacum conjectus quatuordecim annos in eô illæſus vixiſſe, torturæque atrocitatem patientiâ & conſtantiâ viciſſe dicitur, uti ex Antonio Maria Bonucci recenſent Act. Erudit. Lipſ. *Ann. 1719. Menſ. Jan. p. 239.*

§. 15. Non autem tantummodò homines, ſed etiam alia animalia, & inter hæc Canes a Serpentibus & Viperis commorderi ſolent; qualia exempla & experimenta in Canibus facta communicat allegatus Charas *l. cit. p. m. 161.* & Theophil. Bonet. *l. a. fol. m. 1681. ſeq.* De Cane venaticô â viperâ in caput demorsô, per aquam tamen certi fontis, Civitatis Noceræ, iterum liberatô, vid. Sylveſtr. Boccon. *Obſ. 20. pag. m. 436. ſeq.* Evolvi etiam meretur Franciſcus Redi *Experiment. circa varias res natural. pag. 3. ſeqq. & circa Obſervationes de Viperis.* Experimentum de Cane a Viperâ admorsô & mediante lapide ſerpentis pileati iterum ſanatô annotavit Carolus Raygerus *M. N. C.*

â Viperis læſa animalia.

N.C. Dec. I. An. I. Append. â pag. 1. ſeq. 12. ubi idem Tractatus Franciſci Redi de Obſervat. ex viperis etiam extat. Huc pertinent etiam experimenta in Columbis & pullis gallinaceis circa viperarum morſum tentata, de quibus præter Franc. Redi & Theoph. Boneti loca allegata, evolvi etiam poteſt Joh. Jacob. Harderi *Apiar. Obſ. 23. p. 95. ſeq.* de Viperarum morſu ad Franciſcum Redi *p. m. 95. ſeqq.* De Signis & Curâ morsûs Viperarum vid. Eberh. Gockel. *de Venen. cap 14. p. m. 76.* & Joh. Mich. Fehr. *de Scorzoner. pag. m. 124. ſeq.* ubi etiam refert, Cleopatram Ægypti Reginam, ne auguſtum Auguſti Imperatoris triumphum auguſtiorem ſuâ præſentiâ redderet, quod infinitis mortibus acerbius ducebat, vivam ſe Aſpidi interimendam dediſſe, fruſtratâ quoque Pſyllorum operâ, opeque omni. De cujus tamen Hiſtoriæ veritate alii dubitant. v. Thom. Brown. *Pſeudodox. epidemic. Lib. 5. cap. 12. p. 814.*

â Vipera mortuâ læſi. §. 16. Mirabile etiam, a mortuæ Viperæ capite læthalem læſionem infligi poſſe, quale exemplum recenſet Johannes Faber: Pharmacopæi famulum a viperæ capite, jam poſt tertium diem abſciſſo & inter ſordium quisquilias jacente, cùm is hoc pede priùs protruſiſſet, deinde manibus quoque appreheníum projicere tentâſſet, lethaliter in digito morſum, & efficacisſimis vix tandem theriacalibus medicamentis ſanatum fuiſſe, v. Simon Pauli *de Febrib. malign. §. 85. pag. 133.* ubi ex eodem Fabro ita pergit; Quòd autem hoc caput tam diu vixerit, mirabile eſt, ſed mirabilius, quod Recchius in hoc opere Mexicano, de ſerpente atrocisſimo Teuthlaco Zauhqui, quem Hiſpani indigenæ viperam, ob lethalem morſum vocant, commemorat: Audio â multis, inquit, qui eum ſerpentem domi alere ſolent, atque educare, annum integrum durare absque cibo ullo potuque; abſciſſumque caput, decem aut amplius dies ferunt apud Panucenſes in femoris crasſitudinem & longitudinem adoleſcere. Eſt & hoc non minùs inſolitum aliis ſerpentibus, huic vero proprium & naturale: Quot annos natus eſt, ait idem Recchius, tot accedunt

dunt caudæ perſtrepentia ſonalia, in poſtremâ parte caudæ, ventebrarum inſtar connexa. Et Franciſcus Redi *Obſervat. de Viper. p. 204.* ſcribit: Clareſcit Baldum Angelum Abbatium & Schrœderum ex propriô Cerebellô, non verò ab experientiâ edoctos ſcripſiſſe, quod dentes viperæ mortuæ interficiant; itaque vulgus certus eſſe poterit, eſſe illud inventum fabuloſum, quod quotidiè narratur de morte Pharmacopæi, qui contrectando caput ſæpisſime viperæ, ante annum interfectæ, improvidè ſe punxerat. Fabula tamen, quod referam, non eſt, & ego teſtari poſſum, me vidiſſe, nimirum caput viperæ, dimidia parte horæ poſt detruncationem, dum adhuc quidam motus ſupereſt, &, ita loquendo, quædam ſcintillula vitæ, ſi mordet, occidere, non aliter ac ſi corpori adhæreret. &c. Pharmacopæi Patavini, Makop dicti, dum manum vaſi indiderat, in quod viperarum capita, quæ ante horas duodecim circiter abſcidit, immiſerat, â vegetô quodam beſtiæ hujus detruncatæ capite digitus morſu petitus fuit, unde ipſe neglecto ictu ſummos ſtatim cruciatus expertus eſt, qui, juxta alia ſymptomata hos morſus comitantia, ipſi lethum attulerunt, juxta Joh. Jacob. Wepfer. *Obſerv. de Apoplex. p. m. 25.* Alio tamen modo hanc Obſervationem recenſet Johannes Rhodius *Obſ. med. Cent. III. Obſ. 89. p. 168. ſeq.* Anno 1629. Pharmacopæo, inquiens, Germano, in Officina Franciſci Macopii Brugenſis, in Vico D. Franciſci, ſerpentinum pulverem alexipharmacum ambitioſe jactanti, qvum incautior eſſet, â viperâ demorſus, brachium repente intumuit, cum nigredine Gangrænam comminante. Itaque ſangvis ex eodem brachiô ultra libram illicò extractus, exhibitaque ſimul Theriaca, locus oleo Scorpionum illitus: Qvibus præſidiis recte habuit. Eventu longè diverſô Johannes Knips Colonienſis, Caroli Macopii Peſte ſublati gener & ſucceſſor elegans ac peritus, juvenis optimi habitus ac temperamenti ſangvinei Anno 1638. Menſe Majo qvum liberiùs viperarum capita verſaret, pollicem dextræ manus animalis

ictus

ictus invaſit. Caput igitur firmius adhærens qvum vi avelliſſet, adſumptô ſponte alexipharmacô per urbem ad ſudorem concitatius incesſit. Inde febris continua & Convulſio, tandemque lingvæ ac latere corporis dextrô Paralyſis, dehinc febre correptus cis paucos dies occubuit Patavii. Eandem hiſtoriam his circumſtantiis deſcribit Johannes Mich. Fehr *de Scorzoner. p. 108. ſeq.* Macop junior Pharmacopœus ſolertisſimus in ſolenni viperarum pro Theriacâ præparatione, quâ in præſentiâ aliquot Medicorum Studioſorumque coronâ caput & cauda viperis amputaretur, cùm caput quoddam abſciſſum de tabulâ dejicere vellet, & morſu ejusdem tantillum in pollice læderetur, in febrim ſtatim incidit, & licet a præſentibus Medicis præſentisſimis remediis nonnihil levaretur, lentâ tamen tabe paulò poſt in Thermis Aponitanis exſpiravit. Ab ipſis autem occiſæ viperæ dentibus vulnus periculoſum infligi poſſe ſtatuit Joannes Veslingius *Obſ. anat. 4. p. 36. ſeq.* in dentibus, inquiens, formaliter venenum conſiſtere, argumentum eſt, quòd dentes exempti & vetuſti armis aut telo affricti ſimilem iis perniciem communicent, qua ſuperſtite beſtiâ præditi dicuntur: Adde quod dentes quatuor oblongi, ſummè tamen acuti & exiles facilè aliquam nervo ſubter partem pungant: unde illa ſymptomatum repentina exacerbatio. Quod autem de læſione a dentibus viperæ mortuæ hactenus allegati Autores referunt, idem etiam de Serpente magno Indiæ Orientalis, Urobubalum duglutiente, confirmat Andreas Cleyerus, *M. N. C. Dec. II. An. 2. Obſ. 7. p. 18. & 20.* ubi poſt deſcriptionem ſerpentis tam monſtroſi ita pergit: Cùm ex tali ſerpente emto Sceleton conficere animus eſſet, meique famuli carnes ſerpentis aqua cum Calce vivâ mixtâ in magno aheno excoquerent, accidit, ut adminiſtrantium quidam caput ſerpentis a carnibus coctione liberatum mundificare ſtudens forte digitum aliquem ad mandibulam ſerpentis & ejus dentes majores acutos ſaucium redderet. Hinc tumor in iſta manu ingens cum in-

flam-

flammatione, febre continuâ, delirio amentiaque paulo poſt ſubſeqvebatur, nec priùs ceſſabant ſymptomata, quàm ſerpentinus lapis (quem Patres Jeſuitæ componunt) vulneri adaptatus omne venenum extraheret. Plura de dentibus & veſiculis venenatis ibidem p. 22. reperies.

§. 17. Quamvis autem hactenus multa a Serpentibus & Viperis tam mortuis quam vivis cum periculo læſorum exempla adduxerimus, dantur tamen etiam perſonæ, quæ vel ob aſſumptum ſerpentum & viperarum pulverem, (uti credunt) vel ob peculiarem quandam opem & proprietatem ſeu Idioſyncraſiam, vel etiam ob ſingularem nonnullorum audaciam atque inſignem eosdem tractandi dexteritatem, ab ipſorum læſione immunes ſunt, quod memorabili hiſtoria ex avtopſia & ore Johannis Veslingii confirmat Johannes Zwelferus *in Pharmacop. Auguſt. Animadv. fol. 273.* ſcilicet Alexandriæ Ægyptiorum ſponte ſeſe obtulit quidam Mahometanus, Vir inſignis authoritatis, qui ſummopere gloriatus eſt de ſingulari hac dote & gratiâ divinâ, ſibi totique ſuæ familiæ a Mahomete Prophetâ conceſſa, quòd nimirum ab omnium venenatorum animalium, ipſarum etiam Aſpidum, illis locis familiarium, maximè lethiferorum, morſibus liberi ac immunes eſſent, ipſorumque venena omnimode ſpernerent: cujus rei experiendæ exemplum fecit, & effectu ipſo ejus veritatem in gratiam Illuſtrisſimi Legati Veneti, qui tum præſens fuit, comprobavit & ſtabilivit. Actutùm enim Aſpidem obviam illis venientem nudis manibus apprehenſam, ſatis diu ad libitum tractavit, tandem caput ori ſuo immiſſum demordit, idemque exſpuitione unà cum ſangvine rejecit, inſigni cum admiratione Legati omniumque adſtantium. *a Viperarum morſu immunes.*

§. 18. Credunt etiam nonnulli veterum imprimis Autorum, ex ejusmodi morſu mordentis viperæ ſexum dignoſci poſſe, ſignum ſcilicet, an mas, an fœmella hominem momorderit, â numerô foraminulorum ſeu læſionum deſumentes; ſiquidem fœminas quatuor, mares verò duobus tan- *An ex morſu ſexus viperæ cognoſcendus?*

tum dentibus mordere ſtatuebant. v. Hieron. Mercurial. de *morb. venenoſ. & venenis Lib. 2. cap. 2. pag. m. 31. & cap. 3. p. 33.* Inquit etiam Jacobus Grevinus *de Venen. Lib. 1. cap. 10. pag. m. 60.* ubi de differentiâ ſexûs viperarum agit, fœminas in gingivis quatuor dentes habere, quibus morſum infligent, mares verò binos tantùm caninos habere dentes, reliquis omnibus in gingivis deliteſcentibus. Et Amatus Luſitanus *Curat. medicin. Cent. I. Curat. 1. fol. 20.* ex duobus nigerrimis ſignis in Tarſo ſeu pedis raſetâ puellæ, â viperâ demorſæ, talem morſum a maſculô fuiſſe illatum, judicat, qvum duos tantùm caninos vipera maſculus habeat dentes, fœmina verò quatuor, unde etiam maſculi morſum non tantum periculi, quam fœminæ inferre addit. v. etiam Thom. Brown. *loc. alleg.* it. Frider. Hoffmann. *Diſp. de Saliv. & ejus morb. cap. 5. p. 18.* Cum quibus Autoribus, ratione hujus numeri, equidem adhuc alii conſentiunt, alii tamen tam maſculo quàm fœmellæ tantum binos, alii tres, alii quatuor dentes adſcribunt; ſiquidem Albertus Magnus affirmat, viperam marem habere duos dentes in ſuperiore maxillâ, & duos in inferiore, ſibi invicem ex adverſo oppoſitos; Et Marcus Aurelius Severinus aſſerit, in unaquaque maxillarum ſuperiorum ſe vidiſſe ad minimum tres, quatuor, atque etiam quinque. vid. Franc. Redi *Obſerv. de Viper. p. m. 199. ſeq.* ubi, quod ipſe plusquàm in trecentis viperis viderit, addit: Viperas ſcilicet unius æque ac alterius ſexûs habere tantummodò duos dentes caninos, quibus mordent, firmos & ſolidos, emicantes ex oſſe maxillæ ſuperioris, ſingulos pro latere, &c, Juxta Joann. Vesling. *Obſ. anat. 4. p. m. 36.* Vipera dentibus utraque maxilla peracutis triangularibus, ſed valde exiguis armata eſt: inferior tamen quatuor inſignes dentes habet, quorum in utroque latere duo, alter alterô major & humilior, figura falcata, magnitudinis notabilis, ſi gingivis denudentur, in quarum ſpongiosâ & laxâ carne quaſi quadam vaginâ reconduntur & furiis exagitatâ beſtiâ recluduntur. Efficaciam vulneris â Viperarum morſibus

bus inflicti, vix ac ne vix ſenſibilis, magnam eſſe, monſtrat Robertus Boyle *de Utilitat. Philoſoph. Experiment. Exerc. 5. cap. 16. §. 5. p. m. 323.*

§. 19. Non autem tantummodo morſu, ſed tactu quoque Serpentem quendam enecare, partim ex Avicenna narrat Andreas Matthiolus *Comment. in Lib. 6. Dioſcorid. fol. m. 972.* de Serpente, qui â milite quodam haſtâ infixus virulentam vim per haſtam transmiſit ad manum, quam primùm infecit, & deinde totum corpus prorupit; partim etiam pro firmandâ fide, proque hujus rei confirmatione id, quod in agrô Tridentinó evenisse novit, recenſet. Nempe cùm ruſticus quidam eſſet in ſuis Vinetis, ad collis pedem magnum & horrendum vidit ſerpentem, cujus capiti ſupernè haſtam ſatis longam infixit: at dum fixam feram ſe hinc inde fortiter contorqventem & haſtæ circumvolutam, pro viribus teneret, magnô ſtatim tremore correptus eſt; quô maxime deterritus vociferans viatores & circumſtantes colonos ad ſe ire rogabat. Qvam vociferationem audientes, qui non longè aberant, ruſtici, eò curſu velociter contenderunt & ipſum fere ſemimortuum invenerunt. Cognitâ tamen, ex occisô ſerpente, ſui infortunii causâ, per medicamenta ad vitam eum revocârunt. Veruntamen duobus annis poſtea is univerſi ferè corporis ſtupore in lectô ſemper decumbens ægrotavit, & eô præſertim brachiô, quô perniciosum animal haſtâ occiderat. *Serpentes tactu nocent.*

§. 20. Viperas verò non ubique terrarum æquè venenatas eſſe, tum aliorum ſerpentum hiſtoria, tum propria experientia Eliæ Camerario fere perſvaſit. v. *ejusd. Diſſertat. Taurin. Epiſtol. phyſ. med. 2. pag. m. 21.* meminit enim, ſe viperam noſtratem modis omnibus irritatam coëgiſſe ad mordendum canem, idque repetitis etiam per plures dies vicibus, adactis in ventrem ejus, cum mordere aliquando non vellet, dentibus, nullô inde malô cani eveniente, è vinculis tandem iterum dimisſo; quod de Tarantulis & Scorpionibus itidem ex Georgio Baglivo & Franciſco Redi ibidem adducit. Qui *Viperæ non ubique æquè venenatæ.*

 plura

plura de Viperis & Serpentibus deſiderat, evolvat Baldi Angel. Abbat *de Viperæ natura*, Mich. Ettmüller. *Oper. Vol. 2. Diſp. 3. fol. m. 1658. ſeqq.* Hier. Mercurial. *de Morb. venenoſ. Lib. 2. cap. 3 p. 32. b. ſeq.* Franc. Redi *Obſervat. de Viper.* Sam. Hafenreffer *de Cut. Affect. Lib. 3. cap. 8. p. 461. ſeq.*

Scorpionum ictus. §. 21. De Scorpionum generibus, ictu ejusque ſymptomatibns & Curâ vid. Jacob. Grevin. *de Venen. Lib. I. cap. 24. p. m. 106. ſeq.* Hieron. Mercurial. *de Morb. venenoſ. & Venen. Lib. 2. cap. 4. p. m. 34. ſeq.* Eberhard. Goekel. *de Venen. cap. 14. p. m. 77. & Conſil. 19. pag. m. 215.* De ſcorpionum ictu ejusque curâ ita ſcribit Robertus Boyle *de Utilit. Philoſoph. experiment. Exercit. 5. cap. 18. §. 20. p. m. 334.* Cùm ſcorpii venenatæ Creaturæ ſint, eorum ſuffocatio & in Oleum infuſio Oleum ipſum virulentum reddere videri posſit, niſi, experientiâ magiſtrâ, Oleum hoc Morſûs ſcorpionum venenatos ſanare ſciremus, qvem effectum experimentis comprobatum Medici rationi congruum confitentur, eumque tribuunt attractioni Veneni recepti in Corpus externè vulneri applicatum. Et Piſo docet apud Braſilienſes, qvorum Regio venenatis animalibus ſcatet, uſitatisſimam hanc eſſe curam, ut corpora beſtiarum morſum infligentium contuſa vulneri applicentur. Itali qvoque ſcorpii hominem morſu lædentis contuſi applicationem ad partem affectam, citiſſimum & certiſſimum hujus mali remedium experiuntur. Senex in Anglia, qvi ſæpiſſime viperas, bufones, &c. venales exponit, mihi recenſuit, qvòd â viperis periculosè læſus, vulnere ob venenum intumeſcente, tanqvam primariam Curæ partem applicet creaturam virulentam, ad conſiſtentiam ſcopo huic idoneam contuſam. Et Theodorus Albmair Tractatu Italico *de qvattri Elementi, diſcorſ. 12. p. m. 125.* inquit: Gli ſcorpioni confaccia luſingeno, e con l'eſtremità delle Coda danno alle vòlte mortifere punture, alle qvali giova mirabilmente l'iſteſſo ſcorpione ammacato, & applicato ſopra di eſſe, overo ungendole con olio, dove ſiano ſtati in Infuſione gli Scorpioni. Chi vuol pigliarne gran qvantità per

per farne l' Olio, pigli un manipulo di Baſilico con dieci Granchi di fiume, ò di mare, e peſti ogni coſa inſieme, che vi concorreranno tutti gli ſcorpioni vicini. Thom. Bartholinus *Diſſert. epiſtol. de Transplantat. Morbor. in Hermann. Grub. de Arcan. Medicor. p. m. 9.* inquit: Similia cum ſimilibus facilè conſpirant. Ruber pannus ſangvinem ad exteriora provocat. Scorpio contritus vulnus â ſcorpione illatum ſanat, qvod remedium in Italiâ frequens. Buſones exſiccati manuque retenti læſos â bufone curant. Et hic & ibi & illic ſimilia ſimilibus ſociantur bono ægrotantium: vid. etiam Jacob. Wolff. *Scrutin. Amulet c. 2. Sect. 1. p. 319. it. Sylv. Boccon. Obſ. curioſ. 16. p. m. 354.*

§. 22. An acumen aculei ſcorpionum foramen aliquod habeat, per qvod humor venenatus, pungente ſcorpione, tranſire poſſit, negat eqvidem Galenus *de Loc. affect. Lib. 6. cap. 5. f. 39.* admiratione, inqviens, dignus eſt ſcorpionis ictus, qui breviori admodum tempore graviſſima infert accidentia, quippe cùm ſeſe implicat aut perquam exiguum eſt, qvod injicitur, aut nihil omninò, nullô apparente foramine in ipſius aculeô: Cui tamen contradicit Franciſcus Redi *de Generat. Inſector. p. m. 124. ſeq. & p. 197.* ubi refert, ſe in acumine minutiſſimam & ferè inviſibilem guttulam aquæ candidæ vidiſſe, idque ſæpius obſervari, cùm irritatus motu ſcorpio ferire niteretur. Cui aſſentit Claudius Ælianus *de Animal. Lib. 9. cap. 4. fol. m. 187.* in ſcorpii aculeô, inqviens, meatus quidam ſinuoſus replicatur, adeo anguſtus, ut viſu non percipiatur: in eoque venenum gignitur, contineturque qvod, cùm ille ferit, mox per foramen, id quoque minus, quàm cerni poſſit, emanat. Et juxta Joh. Muraltum ſcorpii aculeus eſt recurvus, piloſus & cavus, venenô pollens. *vid. M. N. C. Dec. II. An. 1. Obſ. 66. pag. 166.* In Scorpionibus, in Inſula Ceylon, leviter compreſſis obſervavit Hermannus Nicolaus Grimm, quod liquidi quid ex iis effluat, qui deinde liquor ſulphureum lumen exhibet veneni ſui ardentis ſulphurei indicium, ut quis ab iis ictus, tanquam ab aquâ forti, vel oleô ſulphuris, aut Vitrioli vel

An Scorpii aculeus ſit perforatus?

cauteriô actuali fuiſſe læſum ſe putet. *v. M. N. C. Dec. II. An. 1. Obſ. 172. p. 407.* Oligeri Jacobæi verba de Scorpionum aculeô ita ſonant: Apex ſeu acumen aculei durum valde & cruſtoſum, an pertuſum, microſcopio armati oculi vix aſſequi potuerunt, adſtipulante quoque Æliano, aculeum Scorpionis adeò inſenſibiliter perforatum, ut aciem oculi vel acutiſſimam eludât. Cuſpide tantum velut acu ferire Scorpionem, Galenus dixit, ſed experientiâ refragante, cum guttulam inde expreſſam vulneribusque poſt ictum immiſſam ſæpius obſervaverim. In Spondylo ſeu articulo caudæ extremô veſica latet, qua ictu Scorpionis compreſſa venenum ejaculatur. vid. Act. Hafn. *Volum. V. Obſ. 99. p. m. 263.* ubi variæ de Scorpione Obſervationes reperiuntur. Prolixè de hac materiá agit Franciſcus Redi *de Generat. Inſector. pag. 124. ſeq.* Magna, inquiens, inter Scriptores Controverſia eſt, an acumen aculei foramen aliquod habeat, nec ne, per quod tranſire humor venenatus, pungente Scorpione, poſſit: & certè acumen hoc usque adeò dextrè & tenuiter terminatur, ut impoſſibile ſit oculis dijudicare, an ferè perforatum ſit hoc acumen, nec ne. Galenus *Lib. 6. de loc. affect. cap. 5.* foramen ibi nullum eſſe dicit. Plinius, Tertullianus, S. Hieronymus, Baſilius, Ælianus & Græcus Nicandri Scholiaſtes Gorræus, Aldrovandus, multiq; alii moderni econtra pertendunt, Scorpiones non ferire tantùm Cuſpide aculei, ſed excernere etiam & in vulnera infundere liquidum quoddam venenum, & Magiſter Dominicus affirmat, venenum aculei Scorpionis liquorem eſſe candidum & tenuisſimum. Poetæ tamen nigrum eſſe ajunt. Quare ut de veritate ejus rei mihi conſtaret, ex plurimis Microſcopiis duo ſelegi, quorum ſubſidiô fretus, aperturam cuſpidis aculei ſcorpionum Tunetanorum, Ægyptiorum & Italorum detegere conatus ſum, ſed fruſtra; Ac ſi fidem adhibere voluiſſem illis, quæ exquiſitisſima hæc Microſcopia mihi amicisque meis exhibebant, non ſine ratione aperturam ibi nullam eſſe affirmâsſem: ſed non contentus vidiſſe aculeum

um ſcorpionis Tunetani, premere occœpi, nullo fructu, cùm aculeus durisſimus, & ſubſtantiæ cruſtoſæ, qualis locuſtarum marinarum, tactui non cedat, nec ullâ ratione ita comprimi posſit, ut quod cavitate aculei continetur foras prodeat. Incitatum irritavi ſcorpionem, ut ferri laminam ſæpiùs percuteret; ſed nullum ibi liquoris vel humidi ſignum reliquit. Cæterum cum in eô eſſem, ac jam ante fuiſſem, ut crederem, veram eſſe opinionem Galeni, caſu accidit, ut in acumine minutisſimam & fere inviſibilem guttulam aquæ candidæ viderem, qualem poſtea multoties vidi, cùm irritatus motu ſcorpio ferire nitebatur. Et hinc colligit Franciſcus Redi, verum eſſe, quod Ælianus & Græcus Scholiaſtes Nicandri dixerunt, affirmantes, aculeum ſcorpionis usque adeò inſenſibiliter perforatum eſſe, ut omnem oculi aciem foraminis illius ſtructura effugiat. Antonius Leewenhoeck in Continuatione Arcanorum Naturæ detectorum repræſentat aculeum ſcorpii aperturâ quadrata præditum, eâ geminâ. v. Act. Erudit. Lipſ. *An. 1719. Januar. p. 14.* An vero ſcorpius poſt inflictum vulnuſculum, relictô in plagâ aculeô, aufugiat, fieri non credit Simon Pauli *Digreſſ. de Febrib. malign. §. 34. p. m. 60.* De foramine aculei in ſcorpione Africano videatur Obſervatio Antonii Valiſnerii *Ephem. Acad. N. C. Cent. II. & IV. Obſ. 31. p. 58. ſq.*

§. 23. Exempla Scorpionum ictu læſorum varia hinc inde apud Autores extant, quorum nonnulla tantum allegare libet. Refert ſcilicet Antonius Benivenius *de abdit. morbor. cauſ. cap. 56. p. 215.* ſe famulum habuiſſe, qui â Scorpione ictus tam ſubitô ac tam frigidô ſudore totô corpore profuſus eſt, ut algentisſimâ nive atque glacie ſeſe opprimi quereretur. Verùm cùm algenti illi ſolam Theriacam ex vinô potentiore exhibuiſſet Benivenius, illicô curatus eſt. Sic meminit Marcellus Donatus *de Hiſtor. medic. mirab. Lib. 1. cap. 9. p. m. 74.* quendam Campegium Bononienſem Scorpionis ictu maculis nigris conſperſum, expellente naturâ unà cum malâ veneni qualitate nigram

Exempla Ictus Scorpionum.

gram bilem, quâ illius corpus affluebat, quod in multis aliis à Scorpionibus ictis nunquam ſe obſervâſſe dicit. Scripſit etiam Johannes Pagnius in Academiâ Piſanâ Medicinæ Profeſſor ad Franciſcum Redi Tuneto, Mauros illius regionis conſtanter affirmare, nullum annum verti, quin ictu Scorpionum haud pauci numerô homines intereant, & venenum illorum terribilisſimum eſſe, nec velocisſimè modò, ſed violenter etiam, & non ſine gravisſimis ſymptomatibus operari; Id quod ante aliquot annos mercator expertus eſt, qui in pede ſiniſtrô ab iſtiusmodi animalculô percuſſus, non in parte modò læsâ, ſed per omnem quoque coxam ad humerum usque punctiones ſenſit atrocisſimas: & quanquam dolor eſſet acutisſimus, totum tamen latus ſiniſtrum ſtupere, deperditis viribus, conquerebatur, &c. Sequentem Obſervationem de Ictu Scorpionis lethali verbis Franciſci Evangeliſtii communicat Joſephus Lanzônus *M. N. C. Dec. III. An. 1. Obſ. 20. p. 39. ſeq.* Eliſabetha de Thirſanis ſub fine Menſis Junii 1692. cum ſeſe ad latrinam ſ. h. in locô præhumido ſitam contuliſſet, â Scorpione, ibidem latente, icta fuit circa ultimas recti Inteſtini plicas. Aere inopinatá perterrita me accerſitum voluit, ut prædicta narrarent. Petii ab eadem, num eſſet certa, quod verè ictus Scorpionis fuiſſet, quem ſtatim mortuum mihi oſtendit, quia ad inflicto vulnere iſtum calceamentis contriverat. Interea ut mortem, quam imminentem arbitrabatur, evaderet, medica poſcebat præſidia; Unde præcepi, ut locum ſauciatum cum eodem Scorpione optime tritô fricaret, quod non permiſit. Quapropter ſuffumigium, cum eodem animali perficiendum commendavi, quod factum fuit; quamvis pudibunda dilationem puncturæ, operâ Chirurgi peragendam, renuiſſet. Interea nulla ſeviora accidentia apparebant. Poſt duas horas â maximâ viſcerum commotione, vomendi ſtimulo, ſudore frigido, & quadam veluti lipothymia infeſtata denuò ad viſitationem adſtantes me vocant. Ego indicatione ſumptâ à

veneno

venenô repente ad ſuperiora, hirudines ad locum ſauciatum, unam poſt aliam, apponendas conſului, & interim ſpecifica alexipharmaca aſſumenda præſcripſi, quæ omnia integrè peracta fuerunt. Poſt ſex horas incidit in adeò perverſum Inteſtinorum malum, ut omnia, quæ per os aſſumebat, ſtatim evomeret. Unde cùm per ſuperiora non poſſet dari medelæ locus, clyſteribus, fomentis & unctionibus alexipharmacis & ſpiritus refocillantibus uſi fuimus. Primus clyſter vix injectus fuit, cùm jam per ſuperiora redderetur, de certitudine Volvuli nos certiores faciens. Interea pluries animi deliqvia ipſam apprehenderunt, & poſt horas aliquot convulſa obiit. Ante triginta aliquot annos Virgo quædam Nobilis ex Proſapia de Schleiniz ex Domo Mückenbergenſi, non procul à patriâ meâ Haynâ, tunc temporis deſponſata Generoſo Domino ab Erdmansdorf, Venatori ſummo Aulico noſtri Regis Poloniæ & Electoris Saxoniæ, paucis ante inſtitutas nuptias diebus ex improviſo â Scorpione, quorum quamplurimos ipſius frater ex Italia redux ſecum apportaverat, in malâ ſeu gena ſiniſtra paulò infra oculum ictu lædebatur, a quô intra paucarum horarum ſpatium mortis præda evadebat. Plures Obſervationes de Scorpionum ictu & alia notatu digna vid. Zacut. Luſit. *de Medic. princip. Hiſtor. fol. m. 800. ſeq.* Sylveſt. Boccon. *curiöſe* Anmerckung. *Obſ. 12. pag. m. 300. ſeq. & Obſ. 13. p. 321. ſeqq. & hinc inde.* Johann. Schenck. *Obſervat. medic. Lib. 7. fol. m. 869. ſeq.* & Ambroſ. Paræi *Oper. Lib. 20. cap. 25. fol. 445.*

§. 24. De Aranearum & Phalangiorum generibus & morſu ſeu punctura vid. Eberh. Gockel. *de Venen. cap. 14. pag. m. 78. ſeq.* Hieron. Mercurial. *l. a. cap. 5. p. m. 35. ſeq.* Jac. Grevin. *de Venen. Lib. 1. cap. 23. pag. m. 98. ſeqq.* Sylveſtr. Boccon. *l. a. pag. 285.* Epilepſiam ab aranei puncturâ in Nobili quodam annotavit Philippus Salmuth *Cent. 3. Obſ. 35. pag. m. 127.* Fœmina quædam ribeſia comedens inter manducandum ictu quodam ſupra maxillam ſuperiorem in ſiniſtro latere afficitur, hinc *Aranearum.*

mox aſſumta rejiciebat ex ore, inter quæ conſpexit araneam minorem viridem, quam cum ribeſiis non admodum probè purgatis aſſumſerat. Poſt octiduum vocatus Medicus, Godofredus Schulzius, invenit faucium dolorem inſignem, ardentem & fere intolerabilem, inflammationem Palati, rigorem totius corporis, cum Calore continuô, tinnitu & ſurditate auris ſiniſtræ atque vigiliis, &c. v. M. N. C. *Dec. III. An. 2. Obſ. 73. p. 89.* Ab araneâ demorſos duos obſervavit Dominicus Panarolus, quorum primus cùm per ſeptem dies totus frigidus eſſet, nihil interim juvantibus alexipharmacis remediis, octavô die mortuus eſt; ſecundus vero, cùm internè ureretur, externè frigeſceret, motumque quendam convulſivum pateretur, ſeptimô die judicatus eſt. v. Dominic. Panarol. *Pentecoſt. I. Obſ. 45. p. m. 27.* Araneæ ictum lethalem obſervavit etiam Salomon Reiſelius, & quidem in Virô robuſtô, qui, dum in hortô eſſet, in Collo aliquid titillans ſenſit atque eò delapſam araneam tetigit & compresſit, unde ardere & pungi ſentiebat. Talia verò non advertens alterô die abiens ruri hilariter bibit, tertiô inflammatio Colli, quartô etiam pectoris accedit cum deliquiis; cui Tonſor Nutritum Lithargyrii impoſuit; quintô accedens Medicus ſudores præcipit & Theriacam imponit; ſextô moritur. vid. *M. N. C. Dec. II. An. 4. Obſ. 87. p. 176.* Aranei ictum foliô Salviæ nobilis, cujus fruticis ſuperiori parti hoc inſectum antea inſederat, in ſeipsô ſanavit Georgius Hieronymus Velſchius *vid. M. N. C. Dec. I. An. 8. Obſ. 35. p. 66.* In Sardinia reperitur Araneæ genus, Solifuga dictum, patriô nomine Bargia vel Vargia. Dum tales araneæ hominem pungunt, corpus totum intumeſcit cum inquietudine & tremore ſpasmodicô. Medela eſt defosſio in fimum calentem aut in clibanum immisſio, quoad calor tolerari poteſt. Qnod ni maturè fiat, intra paucas horas moriuntur. vid. Sylveſtr. Boccon. *Obſerv. curioſ. 12. pag. 352.* Plura ictûs aranearum exempla vide etiam Joh. Schenck. *Obſervat. medic. Lib. 7. fol. m. 871. ſeq.* Sylveſt. Boccon. *l. a. pag. 239.* De araneô,

neô, Democulo, tam craſſo corpore pollente, ut pugnum hominis magnitudine referat v. Act. Erudit. Lipſ. *Supplem. Tom. I. Sect. 1. p. m. 39.*

§. 25. Datur adhuc alia Aranearum ſpecies in Apuliâ, *Tarantulæ.* quam Tarantulam vocant, & quidem exinde, quia hæc aranei ſpecies præcipue circa Tarentum, Apuliæ civitatem, reperitur, atque utplurimum inter ſegetes & campos latet. v. Jac. Grevin. *l. a. p. 103.* Reperitur etiam Tarantula in Siciliâ, Neapoli viciniſque locis, atque morſu ſuo, niſi trita quoque confeſtim imponatur, Tarantiſmum inferr. Ab hoc demorſi mirabilia patiuntur ſymptomata & ferè omnia, quæ ab aliis araneis & ſcorpionibus excitantur; præter illa autem adhuc aliquod peculiare, ſcilicet quòd, quando Tarantula momordit aliquem, in eô ſtatu & opere, in quo invenit, ſemper eum conſervet, usque quò venenum è corpore pulſum ſit; ita ut ſi mordet aliquem ambulantem, ſemper ille ambulet, ſi tripudiantem, ſemper tripudiet, ſi ridentem, ſemper rideat. vid. Hieron. Mercurial. *de morb. venenoſ. & venen. cap. 6. p. 36.* ubi ita pergit: Utrum hoc verum ſit, ego affirmare non audeo, ſed qui in Apuliâ verſati ſunt, illud pro certô affirmant, & aliquando vidi quendam, qui perpetuò ſaltabat & dicebat, ſeſe commorſum â Tarantulâ; ſed cùm a Prætore eſſet captus & funi alligatus, curatus fuit. Tarantulam araneam majuſculam magnitudine ſuperare, ſed formâ eſſe ſimili, nigris maculis diſtinctam, ſcribit Thomas Bartholinus *Hiſtor. medic. Cent. 6. Hiſtor. 35. p. m. 258.* ubi quoque refert, Monachum quendam Capucinum â Tarantulâ morſum ſemper lætum fuiſſe & ignarum antè artis gladiatoriæ, eô tamen paroxysmô etiam Magiſtros in arte vincere viſum fuiſſe. De Tarantulâ ejusque venenô ſequentia refert Autor du Journal des ſçqvans *Tom. 6. pag. m. 434. ſeq.* La Tarantule eſt une eſpece d'Aragnée, qv'on appelle ainſi du nom du Territoire, de Tarante, qui la produit. Le Venin, qvecet Animal communique par ſa morſure produit. Des effets ſi ſurprenans & ſi con-

ſi contraires entre eux, qu'on auroit de la peine à les croire, ſi une infinité d'experiences neles rendoient tres-aſſeurez. Parmi ceux, qui en ſont piquez, les uns ne ſçauroient dormir, on ne ſçauroit éveiller les autres, les uns forment de continuelles plaintes, les autres rient toûjours, quelques-uns grincent des dents & viennent juſqu'a la rage, quelques autres au contraire chantent & danſent ſans ceſſe. Aux uns ce Venin cauſe des Vomiſſemens, aux autres des ſueurs abondantes, &c. & à quaſi tous une forte paſſion pour les couleurs, mais differements, ſibien que le rouge plaiſt à l'un, le verd contente l'autre, le jaune en réjoüit pluſieurs. Mais ce qu'ilya de bien particulier en ce Venin, c'eſt que comme il eſt gluant n'eſtant que l'humeur ſalivaire de cette aragnée, il fixe d'abord l'imagination, que l'on a, quand on eſt piqué, de ſorte, que ſi un homme ſ'imaginoit d'eſtre Roy en ce moment, cette agreable imagination ne le quitteroit qu' avec le venin. Par la même raiſon dela viſcoſité, ce venin ne fait pas d'abond reſſentir aucun mauvais ſymptome, mais dans la ſuite, qui eſt quelque fois d'une année entiere, ce venin caché eſtant ſubtiliſé & eveillé par la chaleur du Soleil acquiert du mouvement & de l'action & produit differens effets ſouvant les parties, qu'il infecte. Si ce venin bouche par ſa viſcoſité les Nerfs dans leur concours au cerveau, les Eſprits animaux ne pouvant deſcendre aux Organes, ils demeurent endormis, au contraire ils cauſent des veilles continuelles, ſi ce venin par ſon activité tient toujours les Nerfs ouverts, par an cès mémes Eſprits peuvent deſcendre ſans discontinuation. En corrompant la Bile ce Venin cauſe les fievres ardentes, & ſe joignant avec les Eſprits à l'origine des Nerfs il picote extraordinairement les Muſcles, & par ſe picotement parte le malade à geſticuler & a danſer, lors principalement que ces Eſprits y ſont excitez par quelques airs de Muſique convenables au temperement du malade & à la qualité du Venin. Et c'eſt par

là

là que la Muſique eſt le ſouverain & l'unique remede pour ce mal. Car le malade danſant avec violence au ſon de l'Inſtrument & même avec juſteſſe quand il ne l'auroit jamais appris, le Venin ſort avec la ſueur. Que s'il en reſte quelque petité partie, c'eſt un levain, qui cauſe periodiquement les mêmes Symptomes, d'où vient, qu'on voit des perſonnes, qui en ſont incommodée les 40. & les 50. années &c. vid. etiam Joh. Mich. Fehr *de Scorzoner. p. m. 127. ſeq.* & Georg. Chriſtoph Petr. *de Carduo bened. p. 221. ſeq.* ubi ſcribit: Tarantula Tarenti accolas dentibus, non aculeis, ut apes, infeſtat: ex morſu venenum per torum corpus usque ad Cor diffunditur: unde ſtupendi affectus emergunt: ſiquidem alii perpetuò discurrunt, clamitant & ſaltant, alii rident, alii plorant: alii dormiunt, alii vigilant: alii ſudant, vomunt, tremunt, pavent: alii phreneticis, lymphaticis aut maniacis ſimiles evadunt. Qualium affectuum diverſitas non tam â variò horum animalium veneno, quàm ex diverſo ictorum temperamento provenit. Mirabile eſt, venenum hoc non ſtatim, ſed poſt anni revolutionem ſuam ἐνέργειαν exſerere. Videas hic honeſtisſimos viros pudicisſimasque matronas, ſcurrarum & inſanorum inſtar, poſthabitô omni pudore, ſcisſis & abjectis veſtibus indecorè ſaltare. Paulò ante hæc tripudia appetitus dejicitur, febres ardentes & artuum dolores læſum invadunt, atrophia, cachexia & ictericius in facie color apparet. Nonnulli flavum, rubrum, viridem aut alium colorem durante hoc ſaltu affectant: alii pedibus penduli fiunt; alii proni in terram procumbunt & mille aliis modis inſaniunt, &c. A Tarantula demorſos morte per lethargum occupari, inquit Hieronymus Cardanus *de ſubtilitat. Lib. 9. fol. m. 277.* unde etiam contra ejusmodi ictum Muſicam commendari addit, ſeu quod illâ dormire prohibeantur, ut tubarum ſtrepitu, ſeu, quod optimum eſt, ad ſaltandum incitentur icti; nam ſaltando Veternus discutitur, ac cum eô ſimul venenum, quod naturâ frigidisſimum eſt, &c. Licet etiam diverſimodè, & quidem fortaſſe

ex diverſitate Temperamenti. In ictis ab hoc animalculô varia obſervantur ſymptomata, nempe cantus, riſus, ploratus, ſaltus, ſomnus, vigiliæ, ſudor, tremor, pavor, vomitus & ſuper omnia mania, tamen communiter, ut docet experientia, *Muſicis* Inſtrumentis ſanantur juxta Dominic. Panarol. *Pentecoſt.5. Obſ.44.p.172.* Hujus veneni etiam proprium eſſe, ut aquæ averſationem inducat, inquit Daniel Sennertus *Inſtitut. medic. Lib. 2. Part. 3. Sect. 2. Cap. 4. p. m. 430.*

Differentiæ Tarantularum.

§. 26. Varia etiam de Tarantula annotata legimus in Sylveſtr. Bocconis *Obſervat. curioſ. 12. pag. m. 284. ſeq.* ſiquidem, uti refert, duæ imprimis aranearum maximè noxiarum ſpecies in Inſulâ Corſicâ deprehenduntur, quarum altera ictu, altera morſu hominem lædit; hæc corpus habere rotundum, nigrum maculisque rubicundis ornatum, atque interdum Ciceris magnitudinem ſuperans: Morſusque hujus araneæ omnibus Corporis partibus frigus intolerabile cum dolore & ſpasmô, ut & totius Corporis tumorem inducit. Illa verò, quæ ictu lædit, telas non conficit, ſed in locis infœcundis, arenoſis & lapidoſis repit. Corpus ipſi eſt inſtar majorum formicarum, rubrum maculisque nigris & albis notatum, & pedibus piloſis & parvis præditum. Qvi ab hac araneâ læditur, ſtatim in cute pruritum aut ardorem percipit; paulò poſt verò venenum hoc ſe magis extendens ad nobiliſſimas Corporis partes permeat, carnemque reddit cœruleam & maximum cauſatur ſpasmum, adeò ut totum corpus externum inſtar glaciei gelaſcat. Quandoque totum corpus cum dolore intumeſcit: nonnullis etiam Urinæ & alvinarum fœcum excretionem ſupprimit. Plura de his araneis *ibidem p. 94.* reperies, *it. Obſ. 14. p. 325. ſeq. & Obſ. 15. p. 338.* Venenum a Tarantulis communicatum majores dolores majusq; periculum efficit redeunte tempore vulnerationis, juxta Joh. Nic. Martii *Tr. de Magia natur. cap. 2. p. 34.* Alia de Tarantulâ & Tarantiſmo vid. Dan. Sennert. *Pract. Medic. Lib. I. Part. 2. cap. 17. p. m. 444. ſeqq.* Caſp. Theoph. Bierling. *Adverſar. curioſ. Obſ. 82. p. m. 214.*

214. ſeq. Balduin. Ronſſ. *Epiſtol. medicin. 15. p. m. 59.* Philipp. Camerar. *Hor. ſubciſiv. Cent. II. cap. 81. pag. 317.* Muſæum Calceolarian. *Sect. 6. ſ. m. 666. ſeq.* Integrum caput de Tarantiſmo, ejusque ſignis, cauſa, Curaque per certum tonum Muſicum, Introductioni ſuæ in Univerſam Medicinam *Patholog. Sect. 10. cap. 8. p. 416. ſeq.* inſeruit Michael Alberti. Et Benjam. Scharffius *Deſcript. Juniper. cap. 15. pag. m. 212.* inquit: animal venenô homini nocens eſt Tarantula, veteribus Phalangium dicta, cujus venenum exiguâ qvantitate ex ipſius ore primò quidem in ſuperficiem, deinde verò in totum corpus deſertur, illudque afficit, variasque inſuper & admirandas noxas excitat, vitamque ipſam qvandoque adimit. Quæ autem ſit ratio, ob qvam venena Tarantularum tam varios in corpore humanô producant effectûs, meritò conſideratione dignum eſt. Nonnulli enim â Tarantulâ demorſi curſitant, nonnulli ſaltant, alii rremunt, alii ſudant, alii inſaniunt, quidam plorant, quidam rident, hi dormiunt, illi vigilant, pleriqua certô quodam colore delectantur, omnesqur nullô aliô medicamentô felicius, quâm Muſicâ, curantur. Dicta autem ſymptomata allegatus Autor a diverſis hominum temperamentis & conſtitutionibus naturalibus & â diverſis venenorum Tarantularum qualitatibus deducit. &c. vid. etiam Jul. Cæſ. Scalig. *de ſubtilitat. Exercitat. 85. p. m. 580. ſeq.* De hoc Tarantulæ ictu ita ſcribit Georgius Abrah. Merculinus *de Transfuſ. ſangvin. cap. 7. p. m. 96.* Tarantula morſu, cum viroſò humore, quandam potentiam animæ ſuæ, quæ ibidem ad habitudinem materiæ diviſibilis habetur, in hominem ſimul transfert, hincque ei non modò amorem ejusdem rerum coloris, quô mordens beſtia nitet, ingenerat, ſed & facit, ut Tarantismô affectus eodem Muſicæ modulo delectetur, & ad choreas invitetur, ad quem Tarantula, quæ morſum inflixit, tripudiare ſolet. Exemplum Tarantiswi refert Simon Aloyſius Tudecius *M. N. C. Dec. I. An. 9. & 10. Obſ. 116. p. 281.* Anno, inquiens 1656. Menſe Juliô, dum cum Sereniſſimâ Chriſtina, Reginâ Sveciæ, Marſiliam proficiſci

ciſci parâſſem, in portu Civitatis Veteris (vulgò Cività Vechia) hominem veluti mente captum, ad certum Citharæ & fidium ſonum, gladiô evaginatô, varia Corporis agitatione & ridiculâ jectigatine ſaltantem conſpexi, ita ut riſum mihi meisque ſociis, rei ignaris, excitaret: aſt â quodam ſaltatoris familiari commiſeratione potiùs, quàm ludibrio hunc miſerum dignum eſſe admoniti labiis commorſis cachinnos compresſimus. Cauſam ex illô virô hujus tam lepidi ſaltûs ſciſcitantibus, pluribus eum ſpectantibus, nobis expoſuit. Ex multis â Caſparô Schottô recenſitis, quæ hos miſeros, poſt coactam defatigationem jamjam in Lipothymiam cadentes refocillare ſolent, huic objecta fuit veſtis rubri panni, ſive ſubucula, & vaſculum aquâ plenum; ab his enim ferè exanimis novas ad ſaltum recuperabat vires, & invitus calamitoſus usque ad occaſum ſolis, ſubinde refectus, ducebat choreas; Qvibus finitis, poſt aliqualem quietem, cibô & potu vires aliquantum reſtaurâbat, nocteque ſomno ſat placidô fruebatur. Mox ſole ſuprà Horizontem aſcendente ad conſvetum ſaltum & dictum Tarantiſmum redibat; quem integrô triduô continuabat, quô demum elapsô disſipatoque ſic venenô, mente præſens ad ſua obeunda munia iterum acceſſit; Paroxysmô ſingulis annis, circa illud nimirum tempus, quô demorſus fuerat, redeunte. Fuit vir ille, propriâ Confesſione, ex Provincia Apuliâ, Patriâ Tarentinus, quintum jam Paroxysmum perpeſſus, qui ſolùm in Apuliæ incolas has beſtiolas ſævire, illosque ſuo mirabili venenô infeſtare ex maledictione cujusdam Presbyteri aſſerebat. Hic enim cùm ad moribundum quendam S. S. deportaret viaticum & incolæ Choreas in forô ducentes ad modeſtiam & cultum diuinum admoniti ſe componere nollent, iis imprecatus ipſis eſt, ut pœnam irreverentiæ commiſſæ triduanô ſaltu petulci luerent; & culpam hanc avorum ſuorum poſteri in hodiernum usque diem luere coguntur; uti ex Kircherô & Schottô refert. Integrum etiam Tractatum de Ictu Tarantulæ ſcripſit

Tarantiſmi ortus.

Her-

Hermannus Grube, in quô varia, imprimis de vi muſices, in ejus curatione reperies. Richardus Mead de venenis ſequentia de Tarantulis refert: Tarantulæ ex ore prominent bina jacula inſtar forcipum hamatarum, vel chelarum cancrinarum, quæ venenum in vulneratam Cutem immittunt, qvod ſangvini ex Climatis calore exaltato admiſtum, texturam atque craſin ejus alterat, & impetum ad partes auget, in ſpecie fluidum nerveum in varios undulatorios motûs cogit, ſimiles illis, quos variæ objectorum impresſiones excitant: hinc modò lætabundi, modò triſtes obſervantur ægri. Sub quâ alteratione coagulatur certo modô ſangvis, quemadmodum fœminæ, quæ in calidâ hac regione Chloroſi, i. e, arteriarum iufarctu & circulatione ſangvinis tardiore laborant, eadem patiuntur ſymptomata, eâdem iterum, ac tarantati, methodô ſanitati reſtituuntur. Muſica, præterquam, quòd voluptatem excitet & mentem diſponat, ut copioſiores ſpiritus animales ad partes ableget, hasque ad motûs & ſaltûs cogat, qvibus per ſudorem magna partium inflammabilium copia eliminatur; ex eô etiam capite â tarantulâ ictis opem fert, quod repetitæ aeris percusſiones Corporis membranas, imprimis aurium, afficiunt & Cerebri his continui membranis & vaſis communicant; unde Cohæſio partium ſangvinis p. n. diſſociatur & coagulatio ſolvitur, ita ut, calore per ſudores temperatô & coagulatione per fibrarum muſcularium contractiones deſtructâ, æger priſtinæ conditioni reſtituatur: ad quod determinatus impulſus & particularis modulatio, per harmoniam Inſtrumentorum muſicorum inducta non parum tribuit. Quemadmodum enim in omnibus hominibus non eadem eſt membranarum tenſio, ita non ad omnes ſinguli ſed ad determinatas afficiuntur modulationes, eôdem modô, ac una chorda percuſſa non omnes, ſed æquè tenſas ad undulationem perducit, & vitra non ad omnes, ſed determinatas voces diffringuntur. vid. Act. Erudit. Lipſ. *An. 1704. Menſ. Mart. p. m. 132. ſeq.* Hæc tamen Richardi Mead ſen-

tentia Eliæ Camerario diſplicet, qui *Diſſertat. Epiſtol. phyſ. med. Epiſt. 2. p. m. 22.* ita ſcribit: non diffiteor, me non videre evidentiam illam in modis agendi venenorum a Dn. Mead asſignatis, qualis quidem conveniret principiis mechanicis ac Geometriâ nixis. Venenum Tarantulæ ſitum globulorum ſangvinis dicitur pervertere, qui inter ſe conhærentes motum ejus turbent, ſic ſangvinem inæqualiter ad partes deferri, ad cerebrum cumprimis, iſtasq; turbas ſpiritibus communicari, qui ſe in omnes mox, quas actuent, partes diffundant; Hinc cta, levisſimam aliàs in ſenſibus factura impresſionem, ſpiritûs adeò agitatos tam vividè percellere, ut omnes alias negligant impresſiones. Sunt verò iſta generalia; aliæ ſanè tam ſingularis delirii rationes inquirendæ. Quoties quæſo globuli ſangvinis cohærent, quoties ejus motus turbatur, iſtiusque turbatio ad ſpiritûs extenditur, ſine ſubſequente ullô deliriô; nec clariora illa ſunt, quæ circa Muſicæ in hôc malô efficaciam profert. De Muſicæ virtute contra viperæ & Tarantulæ ictum vid. Zacut. Luſitan. *de Medicor. princip. Hiſtor. Lib. 5. fol. m. 790.* Edidit etiam I. W. Sengwerdius Tractatum de Tarantulâ, in quô præter ejus deſcriptionem, effectus Veneni Tarantulæ, qui hactenus fuere occultis qualitatibus adſcripti, rationibus naturalibus deducuntur & illuſtrantur. v. Henr. Oldenburg. *Act. Philoſoph. Anglic. Menſ. April. 1668. pag. m. 547. ſeqq.*

Cura Tarantiſmi. §. 27. Robertus Boyle *de Utilit. Philoſoph. experiment. Exercitat. 5. §. 5. ſeq. p. m. 318.* ita de Curâ Ictus Tarantularum ſcribit: Utut ſymptomata illa tremenda, quæ morſum aranearum virulentarum, Tarantularum, ſeqvuntur, morbique inde reſultantes formidabiles, omnia cæteroquin remedia reddant irrita, veneno tamen huic Muſica optimô cum ſucceſſu opponitur. Tonus enim determinatus, aut alius naturæ corporis ægrotantis ſpeciali conveniens, venenô talem motum producente aut motus ſpirituum vel humorum vel utrorumque determinante, ſpiritus qvaſi in nervos & muſculos commotioni membrorum deſtinatos conducens, ægrotantem ſaltare & chore-

choreas agere impellit, donec obruatur ſudore, qui exſpirat plurimum materiæ, ejectioni probabiliter idoneæ, per mutationem quandam Texturæ motûs vel ſangvinis Muſicæ beneficio elicitam. Si enim ſudor duntaxat & Exercitatio, quà tales, ſubſidio ſint laboranti, quare ſudorifera quædam & ſaltatio ſine muſicâ fidicium vices ſubire non posſint, non video; quorum tamen tanta eſt necesſitas, ut referente Kirchero *Muſurg. Lib.9. cap.4.* Apuliæ Magiſtratus reficiendis hôc malô affectis, Muſicos ordinarios Stipendiis publicis alere ſoleat. Neque ille ſolus narrat Hiſtoriam Roberti Pantari, Nobilis, Tarantulæ morſu læſi, cujus morbus, causâ incognitâ, nullis remediis ſanari potuit, donec mortis è faucibus, Muſicâ auditâ, ſubitaneâ & firmâ curâ ereptus fuerit; ſed inſuper Epiphanius Ferdinandus in Obſervationibus ſuis de Ictibus Tarantularum, Matthiolus etiam aliique Autores, teſtes oculares plenisſimam hujus rei fidem faciunt. Tonum autem, pergit idem, quendam, non ſimplicem quidem, ſed modificatum, in ſpiritus & ſangvinem potenter operari poſſe, ipſe ego, Muſices Cultor inſignis, ſæpisſimè ad notarum certarum auditum meô exemplô expertus ſum. Idem probabile redditur & ex iis, quæ prius de Dentium & Gingivarum motu ſtridore quodam concitatô dixi, & ex ipſo ſaltandi affectu, quem non quivis, utut ſonorus, ſed determinatus ſonus, in ægrotô â Tarantulis morſô excitat: quod ut clarius appareat, audiamus Kircheri Teſtimonium, quo ipſas Tarantulas non minus, quàm ab ipſis læſum, ſonitu conſtitutioni ſuæ conſentaneô ad ſaltationem commoveri aſſerit: Ubi ſonatores, qui Muſicâ ſuâ hoc malum etiam publicis Magiſtratûs ſtipendiis ad pauperum remedium ſolatiumque conducti curare conſveverunt, ad curas patientium certius faciliusque accelerandas, primò ex Infectis quærere ſolent, ubi, quô locô aut campô aut cujus coloris Tarantula erat, â quâ morſus ipſis ſit inflictus. Quô factô indicatum locum protinus, ubi frequentes numerô atque omnis generis Tarantulæ

retium texendorum laboribus incumbunt, accedere ſolent Medici Citharœdi, variaque tentare harmoniarum genera: ad quæ (mirum dictu) nunc has, nunc illas ſaltare, non ſecus ac duorum polychordorum æqualiter concinnatorum, perſonatione illæ chordæ, quæ ſimiles ſibi fuerint tonô, & æqualiter tenſæ moventur, reliquis immotis, ita ut pro ſimilitudine & conditione Tarantularum nunc has, nunc illas, ſaltare comperiant. Cùm verò ejus coloris Tarantulam, quæ â patiente indicata fuerit, in ſaltum prorumpere viderint, pro certisſimô ſignô habent, modulum ſe habere verum & certum, humori venenoſo τοῦ ταραντίζοντος proportionatum & ad curandum aptisſimum, quô ſi utantur, infallibilem curæ effectum ſe conſequi asſueverunt. Ex allegato Epiphanio Ferdinando ibidem dictus Boyle etiam refert, virum quendam nonaginta quatuor annorum, ſenectutis infirmitate citra ſcipionis fulcrum incedere neſcium, Tarantulæ morſu affectum immediatè ad Muſicum tonum capræ inſtar ſaltâſſe; item affirmat, Citharæ, Fidiculæ, Tympanuli puerilis &c. ſonitu Tarantulas ipſas ad ſaltationem concitari; ſed hocce credere recuſantes ad αὐτοψίαν provocat, additque, jucundô & memorabili exemplô, non ſolos homines, quorum phantaſiæ multa accepta ferri poſſunt, ſed bruta etiam morſu hoc infecta, eâdem prorſus ratione ad ſaltationem incitari: ſe enim vidiſſe aſſueverat Veſpam, quæ dum Citharœdus fidibus caneret, â Tarantulâ mordebatur, ludicrô ſpectaculô unà cum Tarantulâ ipſa ſaltare ſuſceperit: Gallos venenô Tarantularum læſos idem facere teſtatur. Hactenus Boyle. De Muſices contra Tarantularum morſum effectu, & de ipſis Tarantulis varia recenſet Georgius Francus *Diſſert. de Muſic. §. 37. ſeqq. v. Ejusd. Satyr. med. p. m. 495. ſeqq.* Plura ex Athanaſ. Kircher. Mund. magnet. refert Cornelius Stalpart von der Wiel *Obſervat. rarior. med. Cent. I. Obſ. 100. Sch. p. m. 424. ſeqq. it. alia p. 438. ſeqq.* Ubi Tarantulas depingit. De Anatome, morſu & effectibus Tarantulæ diſſertationem edidit Georgius Baglivus, ubi non modo

do

do varias hiſtorias, ſed alia etiam curioſa reperies. Negant equidem nonnulli morſûs Tarantulæ effectum; quem tamen defendit Martinus Liſter *Exercitat. medicin. de Morb. Chronic. p. m. 151.* his verbis: Ab aranei Pulicis morſu, Tarantula dicti, aſſidua oritur ſaltandi cupiditas; neque iſtiusmodi araneorum greſſus alius eſt, quàm, more pulicum, de locô in locum ſaltatio. Illud quidem non ignoro, â quibusdam etiam doctis viris pro fabulâ haberi; at mihi certè non ita, cui araneorum mores, cœteris paulò diligentius perſpecti ſunt: imò, id genus araneorum in fervidis, Calabriæ puta, regionibus, dari poſſe, â quibus perniciosiſſimi morſus inferri poſſunt: Rerum equidem naturæ hiſtoria tantum incepta eſt, adeoque nihil miror illud & id genus infinita alia phænomena nos latere & non ſine injuriâ ſuſpecta eſſe. Ex Adami Olearii Itinerariô Moſcovitico-Perſicô meminit etiam Robertus Boyle *l. a. Exercit. 2. §. 36. p. m. 145.* Inſecti cujusdam venenati apud Perſas, ab Incolis Encurek dicti, quandamque Tarantulæ ſpeciem habentis; ſiquidem hæc beſtiola figurâ & maculis araneam imitatur, quamvis mole ſuâ pollicis magnitudinem bis excedat: Inſectum hoc aculei aut morsûs locô venenum ſub guttulæ aqueæ formâ emittit, quô repentè excitantur dolores intolerabiles in parte læsâ; quinimò venenum concitatô curſu ad ipſum ſtomachum penetrando, vapores exinde ad caput demittit, qvibus rurſum, (ſecundum dictum Autorem) omnibus laborantis hôc malô membris ſomnus inducitur adeò profundus, nt ſuſcitari inde nullô remediô valeat, unicô, duntaxat exceptô, quô ſcilicet aliquod ex hiſce Inſectis ſuper ipsô vulnere contuſum omne venenum exhaurire ſolet. vid. etiam Sylveſt. Boccon. *Obſervat. curioſ. 12. pag. m. 299. ſeq.*

§. 28. De Apum, Muſcarum & Veſparum ictu ſeu punctu- *Apum, Muſcarum & Veſparum Ictus.*
râ variæ apud Autores occurrunt Obſervationes, dum Apes Veſpæ & Crabrones aculeis ſuis dolorificè pungunt, ac liqvore, inſtar aqvæ fortis acri, poris ſummè disproportionatô

 partes

partes ſenſiles ſummè vellicant, ut ſpasmus, tumor & inflammatio oboriatur. Exempli gratia, incauti pueri ad ſolem circa alvearia decumbentis Apis aculeô pungit ſupercilium. Secutô dolore pars in tumorem & inflammationem ingentem eſt elevata, tandemque malô usque ad tempora ſerpente, Gangrænâ eſt occupata, teſte Zacutô Luſitanô *de Prax. medic. admir. Lib. 3. Obſ. 83. Oper. Tom. III. fol. m. 115.* Mercatorem Monſpelienſem quinquagenarium, cùm ſummô manè ex urbe egreſſus eſſet, peregrè diſceſſurus, & mille paſſuum iter ab urbe perfeciſſet, examen ăpum in aere volitans ſubitò invaſit, & totam faciem ac cervicem infinitis aculeis compunxit; unde ſtatim dolores gravisſimi exorti ſunt, qui eum domum repetere confeſtim coegerunt. Poſt varia medicamenta, imprimis theriacalia, fruſtra ferè adhibita, reqviſitus Medicus, Lazarus Riverius, animô revolvens, non ſolum apes parti admotas venenum attrahere, & dolorem ſedare, ſed etiam alia Muſcarum genera, exiſtimavit, Cantharides duplici nomine conferre poſſe, tum quòd inter Muſcarum ſpecies numerentur; tum etiam, qvòd attrahendi vi potentisſimâ præditæ ſint. Et cùm Emplaſtrum Veſicatorium, quod in officinis habetur, magnam Cantharidum copiam in ſuâ compoſitione recipiat, ex eô paratum Emplaſtrum auri admovet, quod intra horæ quadrantem dolorem omninò ſubmovit, veſicis non excitatis propter moram exiguam. v. Lazar. River. *Obſ. med. Cent. 3. Obſ. 14. p. m. 195.* Georgius Hieronym. Velſchius æſtate quadam Veſpam grandiorem circa caput in Muſæo obvolitantem pileolô percuſſam ita proſtravit, ut volare ulterius non poſſet, ſed tamen viveret, mox autem arreptâ forficulâ, quæ ad manum erat, crura, ales, caput & corpus ἔντομον diſcidit, atque partem unam poſt alteram acui microſcopicæ infixum diu contemplatus eſt; poſtrema pars venter erat, cui inerat aculeus, quem cum attingeret, nullô periculi metu, hunc digito indici dextræ manûs ſtatim infixit integrum, ut ingenti dolore ſub cute cerni potuerit; tumor

ſtatim

ſtatim & inflammatio, non ceſſatura, antequam aculeus extractus eſſet, cum magnô dolore ſequebantur. Quæ tamen ſymptomata, applicatô Salviæ nobilis foliô unô alterove diſparuere. *vid. M. N. C. Dec. I. An. 8. Oſ. 35. p. m. 65. ſeq.* De ſe ipſo ſcribit Petrus Pacheqvus, quòd, cùm Vespa ipſius manui aculeum fixiſſet, dolor adeò ſævus exortus ſit, ut impar eſſet ad ferendum malum, qui tamen cruciatus admotâ Theriacâ in momentô ceſſavit. v. Lazar. River. *Obſerv. a Pacheqvo communicat. Obſ. 6. p. m. m. 262.* De admirando affectu ex ictu Veſpæ exorto v. Gvil. Fab. Hild. *Cent. 6. Obſ. 87. ſeq. Oper. fol. 613. ſeq.* Ab ictu Veſpæ in Metacarpiô ſiniſtræ manus, Uxor Baldaſſaris Timæi â Güldenklee dolore adeò vehementi afficiebatur, ut noctes aliquot inſomnes duceret; accesſit & brachii totius tumor & rubor cum puſtulis parvis & mordicantibus. Impoſitô, ſuaſu hortulani, muſcô terreſtri, dolor equidem remittebat, materiâ ſcilicet illâ venenatâ per muſcum frigidum & adſtringentem ad interiora repulſâ, in Pleuritidem ejusdem lateris & febrim malignam incidebat cum inſigni præcordiorum anguſtiâ, reſpiratione difficili, vigiliis, ſiti inexplebili, aliisque ſymptomatibus gravisſimis, â quibus tamen liberabatur. v. Bald. Timæi â Güldenkl. *Lib. 7. Caſ. 17. p. m. 322. ſeq.* Cùm Matrona quædam â Veſpâ punctionem circa Carpum ſiniſtrum accepiſſet, protinus dolor ingens in locô affectô exortus eſt, qvi, ſuperveniente Lipothymiâ, per totum corpus expanſus & acerbior factus eſt, teſte Gvilielmô Fabriciô Hildanô *Obſerv. Chirurg. Cent. 4. Obſ. 77. Op. f. 349.* item Ulcus inſanabile ex puncturâ Veſpæ circa juncturam Mandibularum conſecutum idem annolavit *Obſ. 78.* Præter dolorem & inflammationem inſignem â puncturâ Veſpæ circa Metacarpium in Matronâ nobili ſupervenit febris ardentisſima & Phrenesis &c. *Obſervat. 79.* Imò Gangrænam ex Veſpæ punctione *Obſervat. 80.* idem Autor obſervavit; Philippus Ludovicus Kuczerus ex improviſô â Veſpâ ictus inſigni tumore manûs & brachii cum intentisſimô dolore affectus, non niſi ab Oleô

ſcor-

ſcorpionum Matthioli compoſitô levamen ſenſit, juxta Eberhard, Gockel. *Conſil. & Obſ. medicin. Decad. 6. Conſil. 19. p. m. 445. ſeq.* Ruſtica quædam fœmina â Veſpâ puncturam in facie ſub oculô dextrô paſſa eſt, ex quâ protinus natus eſt dolor & inflammatio; quæ non cesſavit, niſi per abſceſſum; quô ruptô ortum eſt ulcus, quod difficulter ſanatum eſt, & non niſi trium menſium ſpatiô; annotante Joſepho Lanzono. *v. Ephemerid. Academ. Natur. curioſ. Cent. I. & II. Obſ. 64. p. m. 135.* Durlaci vidit Roſinus Lentilius æſtate mulierem capite & oculis prætumidis, in mediô frontis obſervabatur punctura Veſpæ; ſumma aderat inflammatio cum dolote vix tolerabili. Dabantur intus alexipharmaca, theriacalia, & quæ febribus inflammatoriis, qvarum typum morbus præ ſe ferebat, opponi ſolent: Foris Gangræna jam præſens cura Chirurgi fuit ſublata. Cutis totius frontis intra paucos dies ad Cranium usque vel oſſa frontis abſcedebat, & multis abinde ſeptimanis demum ex orci quaſi faucibus eripiebatur ægra, relictis tamen in fronte fœdis Cicatricibus. v. Roſin. Lentil. *Paralelifm. ad An. 8. Dec. 1. M. N. Cur. Obſervat. 35. in Ephemerid. Academ. l. a. Append. pag. 204.* ubi ita pergit: Eodem tempore petitus ictu tali laterum coctor juvenis in dextrâ colli parte: Tumor ſurgebat immenſus, totam dextri pectoris regionem occupans, valdè terribilis. Idem eodem tempore ruſtico cuidam contigit. Omnes tamen per Dei gratiam, licet ægré, cute ſemper abſcedente, curati. Credibile eſt, per certos annorum circuitûs Inſectorum morsûs magis noxios ac venenatos eſſe, quaſi tunc præditi eſſent Sale volatili acriori & magis corroſivô. Nos in ea ſumus opinione, creata cumprimis â ſapientisſimô mundi Conditore plura Inſecta, ut atomos deleterias & impuras, Contagiones peſtiferas alioqni producturas, ceu conveniens ſibi pabulum attrahant ex aere, ſicque ab ejusmodi miaſmatis äerem purificent, ut innoxia ſit ejus in hominem juxtim atque pecudum Corporibus reciprocatio: ſic ut curioſius inquirere deſinant in cauſſam, cur Deo

ſit

ſit viſum, inſecta, quorum adeò nullus ſit in orbe uſus, ut multis potiùs modis noceant, creare? Cauſa autem, cur ab ictu Veſpæ pesſima hactenus recenſita & alia emergant ſymptomata, Johannes Dolæus hanc reddit, quia â tali ictu ſolæ lædantur fibrillæ ramoſæ, vid. ejusd. *Epiſt. 2. ad Waldſchmid. p. m. 68.* De Veſparum & Erucarum morſu vid. etiam *M. N. C. Dec. III. An. 7. & 8. Obſ. 194. p. 314. ſeq.* Paræi *Oper. Lib. 20. cap. 26. fol. m. 445.* Eberh. Gockel. *Conſil. 19. p. 214. ſeq.* Sylveſtr. Boccon. *Obſ. 12. p. m. 313 ſeq.* De aculei apum cavitate ita ſcribit Johann. Muys *Prax. Chirurg. ration. Decad. 2. Obſ. 2. p. m. 96.* Apum aculeos cavos eſſe, nemo mirabitur, qui unquam vidit tubulos vitreos arte confectos, quibus utuntur ad ſangvinem aliosque liquores per Microſcopium examinandos & conſpiciendos, quandoquidem illi, licet pilô tenuiores ſint, cavitate tamen aliquâ notantur. De morſu Apum vid. etiam Zacut. Luſit. *Medic. princip. Hiſtor. Lib. 5. Hiſt. 10. f. 836.* & de Cantharidum veneno, idem *l. a. Hiſt. 9. f. 835.*

§. 29. Ex Acarô non modo gravisſima orta ſymptomata, ſed ipſam quoque mortem, annotavit Gvilhelmus Fabricius Hild. *Cent. 1. Obſ. 96. p. m. 121.* Annô, inquiens, 1599. diebus Canicularibus honeſtus ac pius quidam Civis Colonienſis quadragenarius, robuſtus ac ſangvineæ Complexionis, Acarum habebat in Metacarpio, circa digitum auricularem. Cùm autem manum fricuiſſet, ſubitò exorta eſt inflammatio, dolor acerbisſimus, phlegmone, febris, Lypothimia aliaque graviora ſymptomata, quæ Gangrænam ſignificabant non procul abeſſe. Quæ tamen manus Dei gratiâ in integrum reſtituta fuit. Deinde etiam annectit D. Bezam cognoviſſe hominem magni nominis, qui hoc modô ex Acarô interiit. *Acari.*

§. 30. Lacerti morſum venenatum obſervavit Petrus Borellus *Hiſtor. & Obſerv. med. Cent. 1. Obſ. 43. p. m. 50.* ſcilicet cùm quidam ludentes lacertum laceſſerent, unius genu morſu lacertus petiit adeò venenatô, ut nunquam curari potuerit. v. Zacut. Luſit. *de Medic. princ. Hiſtor. Lib. 5. Hiſt. 27. f. 875.* Lacerti ſeu *Lacerti.*

Lacertæ Chalcidicæ morſum percusſis corporibus putredinem inferre, item percuſſos humorem pellucidum conſequi veluti nigrore in ambitu plagæ relucente, legimus in Muſæi Calceolariani *Sect. 6. fol. m. 657.* Anno 1549. in Pannonia ortas eſſe pasſim in humanis corporibus viperas & lacertas, quæ ſingulis diebus mille homines poſt cruciatus maximos interſiciebant, nec ulla arte vel remediis interimi vel expelli poterant, uti refert Baptiſta Codronchus *de Rab. Hydroph. cap. 6. p. 58.*

Anſeris. §. 31. Ab Anſeris morſu periculoſa ſatis ſymptomata in fœmina quadam annotavit Matthias Tilingius: Cùm ſcilicet fœmina quædam circa diem Martini anſerem mactare vellet, eumque manu dextrâ teneret, ab illô in pollice ſiniſtræ manûs circa primum articulum parùm dentibus ſauciata fuit, unde ſtatim vehemens dolor, totius manûs & brachii inflammatio, febris continua, Corporis inquietudo, Lipothymiæ frequentes, intenſus Capitis dolor, Gangræna incipiens aliaque gravisſima ſymptomata ſequebantur. *vid. M. N. C. Dec. II. An. 2. Obſ. 75. p. 179.* Item Adoleſcentem quatuordecim annorum ab Anſere domeſticô in digitô commorſum paulò poſt ingenti dolore, tumore, inflammatione ac variis abſceſſibus eodem in brachiô ortis miſerè interiiſſe, refert Eberhardus Gockelius *Conſil. & Obſ. med. Decad. ex Conſil. 19. p. m. 214.*

Galli gallinacei. §. 32. Galli gallinacei morſus ſeu ictus non modò periculoſus, ſed quandoque etiam lethalis evadit. Honeſta enim quædam Matrona à domeſticô Gallô gallinaceô, in manu gallinam tenente lædebatur, & ex improvisô morſu impetebatur, adeò ut vulnuſculum mediocri piſo impleri potuiſſet. Morſa hæc primum leviculum ſentiebat dolorem. nihil mali metuens, poſt paucas autem horas dolor ita exacerbabatur, ut nec manum nec digitos movere valeret; imo dolor in ipſam axillam usque protrahebatur, paulò poſt ſequebatur tumor dolorificus à digitis extremis ad ipſos usque humeros cum intensâ inflammatione, laboriosâ Cordis anguſtiâ & calore febrili

brili: Quibus tamen ſymptomatibus per interna & externa medicamenta obviam ibatur, ita ut dicta matrona poſt quatuordecim dies omni malô, per Dei gratiam, libera totum brachium novâ cute, priori ſecedente, indutum nanciſceretur, teſte Johanne Georgiô Sommerô *M. N. C. Dec. II. An. 10. Obſerv. 82. p. m. 155.* Scribit etiam Johannes Petrus Faber Lynceus, ſe in felibus, canibus, & gallis gallinaceis, iracundiâ flagrantibus, ſæpius animadvertiſſe, quod vulnera tunc infligant cacoëthea prorſus & ægrè ſanabilia, cùm tamen, quando placidè nobiſcum agunt & fortè nos ſauciant, vix quicquam detrimenti inde percipiamus. v. Sim. Pauli *de Febrib. malign. §. 85. p. 133.* Olitor in Italiâ correptus improviſô inſultu à veteri Gallô gallinaceô, roſtrô atroci, ac rubris pennis, morſu in ſiniſtrâ manu, ſangvineis guttis profluentibus viſus. A primâ vulneris die ringens ore inventus, nec igne nec ferri ullis præſidiis juvantibus, pugnacis galli inſtar decumbens tertiô die exſpiravit, uti ex αὐτοψία Everhardi Vorſtii recenſet Thomas Bartholinus *Cent. 5. Hiſtor. 52. p. m. 119. ſeq.* A Gallô gallinaceô Germanæ mulieri Romæ inflictum vulnus, tantæ malignitatis, ut ſecutum inde fuerit Cacoëthes ac tantum non lethale ulcus, vidit Johannes Faber, ſecundum Paul. Spindler. *Obſ. 98. Schol. p. m. 174.* Quidam â Gallô gallinaceô pugnante leviter læſus in rabiem veniſſe dicitur, vid. Cœl. Aurelian. *de Morb. acut. & Chronic. Lib. 3. cap. 9. pag. m. 219.* Gallus item gallinaceus vetus roſtrô atroci ſiniſtram Domini manum adeò læſerat, ut ſangvinis guttæ aliquot effluerent, unde tertiô die hic interemptus fuit, qvod vidit Baccius, qui ſequens hac de re diſtichon compoſuit:

Dum furit in Dominum Gallus perimitque venenô
Commorſum, ergo alius non Baſiliſcus erit.

vid. Cornel. Stalpart. van der Wiel *Obſervat. rar. Cent. I. Obſ. 100. Schol. p. m. 403.* vid. etiam Robert. Boyle *de Utilitat. Philoſoph. experiment. Exercit. II. §. 33. p. m. 142.* & Joh. Georg. Sommer. *M. N. C. Dec. II. An. 3. Obſ. 107. pag. 216.* Ubi etiam Galli Uri ſeu Te-

traonis vel Tetracis rabioſi, æſtuante æſtate mediâ, Virorum in ſylvâ quadam negotia ſua tractantium Capitibus aut humeris inſidentis, eosque Ungvibus & roſtrô impetentis meminit. Quæ quidem avis, quamvis nullum ſauciaverit, quia tamen hoc ſæpius factitârat, â Comite de Schwarzburg cædi impunè vulgo expoſita eſt. Et poſtquam vertici arboris non altæ (citra ſolitum hujus avis) inſideret, vir quidam ejusdem arboris caudicem ſecuri ſuâ irritationis cauſâ pulſabat, ad quod Tetrax irâ excandeſcens in viri caput & humeros citò involabat; hic alios duos viros in ſubſidium vocabat, qui ſub tam furioſâ violentiâ tetragem manibus prehendebant & Illuſtriſſimo Comiti vivum extradebant, cui alas ligato in Viridario deambulare permittebatur, ſed brevi poſt moriebatur. Ex quibus, ſecundum verba Sommeri, apparet, hanc avem ad dictos conatûs inſolitos itidem rabie fuiſſe adactam, æque ac, imprimis circa urentem ſyrium, in hominibus & aliis brutis fieri aſſolet.

Hirudinum uſus in Cephalalgia.

§. 33. Hirudines ad varios equidem affectûs non ſine emolumentô diverſis corporis humani partibus applicari, Praxis medico-chirurgica teſtatur. v. g. in Cephalalgiâ Hirudinum uſum commendat Joel Langelottus *M. N. C. Dec. I. An. 6. & 7. Obſ. 8. p. 18. ſeq.* ubi ſolas ſangviſugas Archimagirum quendam ab immani Cephalalgiâ liberatum fuiſſe meminit. Item *Obſ. ſeq. p. m. 19.* Hirudinum, inquit, uſum hisce in oris minimè frequentem adeò ſalutarem reperi, ut ſævisſimas quasque Cephalalgias non aliô remediô promtiùs curaverint. Ex multis, quas novi, hiſtoriis unam deligam, eamque accuratiùs obſervatam. Anicula ferè integrô menſe dies noctesque gravisſimâ conflictabatur Cephalalgiâ, dumque omnia adhiberentur remedia, adeò & ſpe & ſucceſſu ſum fruſtratus, ut tandem ad infrequentem, ſed perſpectum mihi hirudinum uſum, confugere neceſſe habuerim; hacque ſanguiſugarum applicatione dicta vetula ab indomitâ cæteroquin Cephalalgiâ eſt ſanata; & in remedii quidem uſu hoc ſe expertum jactabat anicula,

cula, quòd quamdiu ſangvis traheretur ab hirudinibus floridus, nullam ſenſerit morbi remisſionem, ſed cùm continuatô tractu ſangvinem emungeret nigricantem, viſcoſum, â doloribus, ceu faſcinô liberata fuerit. Item Generalis Militiæ Præfectus, Johann von der Wyck, cùm dies noctesque ſævisſimâ excruciaretur Cephalalgiâ, adeò ut mentis quoque alienationem pateretur; tandem, fruſtra adnitentibus Medicis, ipſi, de ſalute ſuâ ſollicito, incidit remedium, nimirum Hirudinum uſus, itaque ultrò applicationem illarum ad arterias temporales vehementiùs efflagitat, nec mora, applicatis illis ſangvinemque trahentibus melancholicum, dolor omnis eſt conſopitus & ſuavisſimi ſomni ſucceſſu tot dierum vigiliæ penſatæ. Item in ſerenisſimâ quâdam Principe Cephalalgiâ internecinâ per octodecim & ultra ſeptimanas laborante, exquiſitisſimis remediis nil juvantibus, eandem hirudinum applicationem juviſſe, refert. A moleſtisſimâ Hemicraniâ Generoſum quendam virum per hirudines eſſe liberatum, teſtatur Valentinus Andreas Möllenbroccius *de Varis cap. 9. p. m. 133.* ubi addit, ſangviſugas in Plethorâ minore cum moleſtiâ, quàm cucurbitulæ ſangvinem exhaurire, cùm hirudines naturaliter ſangvinem appetant, nec parvas ſolùm, ſed & magnas tàm arterias, qvàm venas, quibus apponuntur, aperiant. Temporum immanem dolorem Hirudinum ſuctu curari fidisſimô experimentô â ſe compertum eſſe, teſtatur Zacutus Luſitanus, in ipſis temporibus decem aut duodecim circulariter imponendô; ſic enim extractô ſangvine craſsô & multô, â ſvavô cruciatu ægros levari atque ſecurius Arteriotomiá eſſe auxilium. v. Zacut. *de Medicor. Princip. Hiſt. Lib. 1. Hiſtor. 4. Obſ. 4. fol. m. 6.* Hirudines circa aures applicandas ſvadet Johannes Dolæus *Encyclop. med. Lib. 1. cap. 1. p. m. 18.*

§. 34. In Apoplexia Hirudinum uſum proficuum annotavit Valeſcus de Taranta, ſcilicet Medicus quidam, cum in Apoplecticô obesô nullas venas obſervare potuiſſet, cuti per totum fere corpus hirudines applicuit, ſicque ægrum priſtinæ *in Apoplexiâ.*

 ſani-

ſanitati reſtituit, uti ex Valeſco refert Fridericus Hofmannus *Method. medend. Lib. 1. cap. 15. p. m. 240.* ubi idem â Conrado Geſnero adductas Hiſtorias affirmare addit. Sangviſugas apoplecticorum lumbis, ſcapulis, venis jugularibus, inferioribusque partibus affixas commendat Johannes Dolæus *Encyclop. med. Lib. I. cap. 10. p. m. 150.* Item de hirudinibus temporibus & poſt aures ad ſugendum applicandis *v. p. 152. & 154.* Virgo ſcorbutica viginti annorum laborabat dolore dentis concavi, huic ſvadebat Samuel Ledelius, ut admitteret hirudinem, quæ gingivæ adhibebatur, & dolor omnis abibat. *vid. M. N. C. Dec. II. An. 4. Obſ. 19. p. 51.* In contumacisſimô lingvæ tumore ſingularem effectum hirudinum expertus eſt Generalis quidam militiæ Præfectus; cui ſcilicet induruerat lingva ad partem ſui dimidiam, ita ut aridi inſtar ligni immobilis in ore hæreret, vixque ulli uſui ſufficeret. Huic malo profligando tribus inſudatum ſeptimanis, Venæſectio cùm in brachiô, tum ſub lingvâ incaſſum inſtituta; verum ſolis hirudinibus, lingvæ admotis humor ille craſſus viſcoſusque fuit eductus & æger opportunè liberatus, teſte Joele Langelottô *M. N. C. Dec. I. An. 6. & 7. Obſ. [illegible]. p. m. 20.* Exemplum Tineæ, Hirudine ſuper partem affectam impoſitâ, curatæ ex Raſio recenſet Zacutus Luſitanus *de Medicor. Princip. Hiſtor. Lib. 1. Hiſtor. 4. fol. m. 5.* ubi etiam, puſtulas in facie inveteratas, hirudinibus in ipsâ impoſitis, ſanari poſſe probat exemplô Juvenis cujusdam, qui puſtulis ulceroſis in facie diu importunèque vexatus multiplicia expertus fuit auxilia; in quorum numerô fuerunt præter evacuantia, balnea, fontanellæ in brachiis & crure dextrô apertæ, ungventa mercurialia parti ipſi & toti corpori adminiſtrata (erat enim Gallicæ virulentiæ ſuſpicio) ſerum caprinum. Sed cum neque refrigerantia, neque ſiccantia medicamenta poſſent eſſe ex uſu, quater applicitis quadraginta hirudinibus in facie, & extractô craſsô, multô & fœdô ſangvine, ita levatum eſt malum, ut paucis poſt diebus, puſtulis evaneſcentibus, nunquam recrudeſceret. Poſt varia irrita

in Odontalgiâ.

in lingvæ tumore.

in Tineâ.

in puſtulis faciei.

rita

rita medicamenta in Guttâ roſaceâ ſangviſugis faciei applicatis ſangvinem vitioſum per vices cum fructu extraxit Timæus â Güldenklee *Lib. 6. Caſ. 20. p. m. 281. ſeq.* Item juxta Gverner. Rolfinc. *Ord. & method. medicin ſpecial. Lib. 4. Sect. 4. cap. 11. p. m. 407.* ad ruborem faciei puſtuloſam poſt aures utrinque commendantur ſangviſugæ. Qvas etiam juxta locum allegatum in Lethargô, Maniâ, Melancholia aliisque morbis quidam venis retrò aures, item ad venas quasdam in oſſe coronali, quæ locô raſô & confricatô apparent, applicant. Inquit etiam Samuel Ledelius, Phyſicus Grünbergenſis, in illâ civitate plures dari ſcorbuticos & ſpleneticos, ob vina pendula & minùs defœcatam cereviſiam, hosque, ſi non ſingulis annis ſemel aut bis adhibuerint hirudines, plurimis correptos fuiſſe ægritudinibus. *vid. M. N. C. Dec. II. An. 8. Obſ. 19. p. 51.* Item, Nobilem quendam â Stentſch in Melancholiâ hypochondriacâ, poſt uſum aliorum remediorum, Hirudines proficuas ſenſiſſe, addit. Phrenitidis ex puerperiô retentô, Hirudinibus internæ Uteri parti applicitis, curatæ exemplum recenſet Zacutus Luſitanus *Loc. ſupra alleg. Obſ. 5. f. 6.* fœminam, inquiens, a partu, ex menſtruô retentô orta febris invaſit, quæ nec Tali ſectionibus, tibiarum coxarumque ſcarificationibus, aut apertis hirudinum mariſcis aut aliis auxiliis miteſcens, in Phrenitidem abiit. Et cùm totius curationis Cardo in provocandâ ſuppreſsâ vacuatione verſaretur, & omnia revellentia jam eſſent celebrata auxilia, nec aliud reſtaret exequendum, niſi ob urgens ex inflammatione periculum, ex ſupernis partibus ſangvinem extrahere; prius ad originem mali & occaſionis principium devenire conſultiùs judicavi, ſicque quatuor hirudines internæ parti uteri, filo appenſas apponere jubeo, ex quarum ſuctu ſeqvutâ largâ vacuatione, reſipiſcere ægra cæpit & ſedatô deliriô meliùs habuit. Sic juxta Duncani Liddelii *Art. medic. Lib. 5. cap. 19. p. m. 775.* Hirudines a Liene, Meſereo & Utero derivant, ſimulque Melancholiam evacuant, ſi venis hæmorrhoidalibus admovean-

in Melancholia.

in Mania.

veantur, nam præ cæteris auxiliis putantur optimè Melancholiam detrahere; Et Poeta Quintus Serenus Samnonicus *de Re medic. cap.22. in Lienis affectibus p.m. 137.* hirudines commendat, ſcilicet:

Proderit exſuctô fluvialis hirudo cruore,

in Anginâ. Omnem Anginam, ejusque periculoſisſimam ſpeciem, caninam dictam, quod cum oris apertione & lingvæ exſertione canibus familiari ſit conjuncta, Hirudinum ſub lingvâ applicatione ſublevari, dicit Gvernerus Rolfincius *l. a.* *in hæmoptyſi.* Hæmoptoſi ob fluxum hæmorrhoidum ſuppreſſum laborabat Mercator quidam Grünbergenſis; applicabantur hirudines ano, aliaque huic affectui deſtinata cum ſucceſſu dabantur, teſte Samuele Ledeliô *l. a.* ubi etiam meminit alîus Mercatoris, *in hæmorrhoidibus.* qui atroces hæmorrhoidum dolores patiebatur, huic Ledelius geminâ vice ſvadebat admisſionem hirudinum, & reſtituebatur. In Hæmorrhoidibus cæcis ſeu Ani Condylomatibus Nicolaus Tulpius in ſangviſugis, ano appoſitis præcipuum auxilium ponit, quas exſugendo ſangvinem venas diſtendentem ſimul malignum virus abſorbere dicit: ſed hoc non ſemper imitandum eſſe, Autor eſt Johannes Dolæus *Encyclopæd. Chirurg. Lib. 3. cap. 3. p. m. 730.* *in menſium defectu.* Menſtruum fluxum imminutum hirudinum appoſitione curatum in Virgine annotavit Joſeph Lanzonus: Formoſa nimirum Virgo Bononienſis, annorum viginti duorum, parum felici prædita ſanitate continuo capitis dolore afficiebatur, qui tempore menſtruæ purgationis imminutæ magis exacerbatur, tandem ſeqvuta eſt febris lenta cum Nauſeâ & Alvi ſtypticitate. Lanzonum in conſilium vocaverunt Parentes, & varia medicamenta ſecundum artis leges exhibuit, ſed omnia fruſtra. Ultimò propoſuit hirudines utero apponendas, quod remedii genus ægrè admiſit patiens, & tamen appoſitis internæ uteri parti duabus hirudinibus, melius Juvencula ſe habere incepit, paucisque elapſis diebus omninò ſanata fuit. Domeſticos tamen monuit ac hortatus fuit dictus Lanzonus, ut virginem ſpon-

ſo

ſo conjungerent, quò conſtantiori frueretur ſanitate. Imo Virgo hæc paulò poſt deſponſata & gravida nec unquam amplius paſſa fuit, nec minimum quidem Capitis dolorem *vid. M. N. C. Dec. II. An. 10. Obſ. 92. p. m. 163. ſeq.* Denique Scorbuticus quidam laborabat Gonagrâ, admittebat ſuctionem quinque hirudinum in locô affectô, ſicque â dolore liberabatur. *vid. M. N. C. Dec. II. An. 4. Obſ. 19. p. 51.* Plura vid. Frider. Hoffmannum *method. medend. Lib. I. cap. 15. p. 240.* *in Gonagrâ.*

§. 35. Quandoque tamen etiam Hirudinum Morſus ſatis noxius obſervatur, quale quid ſequentibus verbis recenſet Godofredus Schulzius *M. N. C. l. a. Obſ. 24. p. 59.* Vir quidam ſangvineus & εὐσαρκος ex vitiô Diætæ rubedinem faciei & imprimis naſi contraxerat tantam, ut ſibi â Guttâ roſaceâ jure metueret. Hanc ut præcaveret, inter cætera pinnis & globulo naſi Hirudines applicabat, idque aliquoties optimô cum ſucceſſu. Accidit autem cùm aliquando tres ſaltem hirudines ad manus eſſent, (plures enim unâ vice adhibere ſolitus erat) ut, defectum earum iteratâ applicatione ſuppleturus, unam earum ab hauſtô ſangvine turgidam deciduamq; ſale conſpergeret, edoctus â Barbitonſore, hac ratione hirudines omnem ſangvinem, quem ſuctu imbibiſſent, egerere, denuoque famelicas reddi. Quô factô, illa quidem partem cruoris hauſti evomuit, ſed vehementisſimè ſimul moveri, variosque in gyros contorqueri viſa eſt, quos motûs in aquâ, cui ſalis abluendi causâ eam injecerat, diu etiam continuavit. Tandem quietiorem factam naris dextræ pinnæ rurſus apponit, ſtatimque ac illa ſugere incipit, dolorem acutiſſimum vixque ferendum percipit, paulòque poſt hirudo mortua decidit. Mox in locô admorsô tumorem durisſimum oriri ſentit, qui paulatim latiùs ſeſe explicans, aliquot horarum ſpatiô maximam faciei partem, imprimis dextram, ipſumque adeò collum ad usque claviculam occupat. Hic tamen ab iteratò ſumptis ſudoriferis internè, adhibitisque externè diſcutientibus tridui ſpatio omnis evanuit, nullô ſui veſtigiô, ne in ipsâ quidem par- *Hirudinum uſus noxius.*

 te

te læsâ, poſt ſe relictô. De Gangræna & Sphacelo ex morſu Hirudinum orto, vid. Joh. Schenck. *Obſerv. medicin. Lib. 7. fol. 869.* Hirudinem petulantia ſodalium cujusdam ſervi; Calefactoris balnearum, hirudines ad rivulum quærentis, dum ſomno obrueretur, glandi virili applicuit, qui expergefactus nil mali inde habuit, niſi quod erectio Penis ad aliquod tempus ceſſarit, quæ tamen paulatim poſtea rediit, juxta Samuelem Ledelium *M. N. C. Dec. II. An. 4. Obſ. 19. pag. 51. ſeq.* Plura autem ejusmodi ab Hirudinum morſu orta ſymptomata ut prætereamus, unum vel alterum ſolummodò necis exemplum adducere libet. Scilicet in Poloniæ majoris pagô quôdam puella novem annorum pecora in campis paſcit, & dum miles Polonicus equo inſidens Civitatem Bomſt petit, ipſaque prope viam ipſum celerè equitantem animadvertit, putat præ timore, quod ipſam velit laceſſere. Itaque ut poteſt, quantocyus avolat, ſeque in palude ſub frontibus arborum abſcondit. Palus ſcatebat hirudinibus, quæ ſtatim puellæ nudos pedes invadunt, ſangvinemque usque ad mortem exſugunt. Puella dum ſvetô tempore non redit, anxii Parentes ipſam undique quærunt, ſed non inveniunt. Miles reverſus è Civitate dum turbatos homines videt, interrogat, quid ſit? reſpondent, amiſſam eſſe puellam. Ille regerit, fortean eſſet illa, quæ in campô vaccas cuſtodierit, quæque præ metu cucurriſſet ſub arborem tum in viciniâ, ibi forſan lateret. Accurrunt cum Parentibus vicini, inveniunt puellam pallidâ morte enectam, ejusque totum corpus Hirudinibus obſitum, referente Samuele Ledeliô *M. N. C. Dec. II. An. 2. Obſ. 142. p. 310.* Juxta C. Plin. *Hiſtor. nat. Lib. 32. cap. 10. fol. m. 569.* Hirudines aliquando affixa relinqvunt capita, quæ cauſa vulnera inſanabilia facit & multos interimit, ſicut Mesſalinum e conſularibus patritiis, cum ad genua admiſiſſet. Invehunt virus remedio verſô, maximèque rufæ ita formidantur. Quem Plinii locum Thomas Bartholinus *Act. Hafn. Vol. II. Obſ. 126. p. m. 320.* ita reddit: Ita inverſò remediô virus invehunt Hirudines.

mors.

Dein-

Deinde exemplum viri a nimiâ ſuctione ſangvinis pereuntis addit: Nuperrimè, inquiens, malô ſuo aviditatem horum inſectorum expertus eſt Colonus quidam prope Arcem Draxholmenſem, qui virgulta ſecturus ad ſepes reſarciendas nudis pedibus in palude ſubſtirit. Centenæ quippe ſangviſugæ, in palude nidulantes, pedibus inhærentes tantum momentô temporis ſangvinis exſuxerunt, ut vix ad domunculam vicinam delatus exſpiraret virium debilitate ingentem hæmorrhagiam ſecutâ. Idem propemodum fatum experta etiam eſt puella, â copioſis ejusmodi hoſpitibus utrumque crus obſidentibus jam linquens animô, ſiquidem nullâ ferè arte hirudines ſugentes â crure removeri potuerunt; Immergi enim aquæ marinæ pedes, ſale communi aſpergi, involvi cineribus, non reformidârunt animalcula, ſangvinis puellæ amantisſima. Sed ubi capitibus ſingulorum unam aut alteram guttulam Spiritûs Cornu Cervi affudiſſet Johannes Valentinus Willius, extemplo deciderunt, relictis vulnuſculis ſangvine ſtillantibus, *vid. Act. Hafn. Vol. III. Obſ. 73. p. m. 117. ſeq.* ubi varia de Hirudinibus reperiuntur. Sic Vir quidam Veſpere ſerô ex Urbe Nordlingâ domum pedeſter concedens nocturnis erroribus in ſtagnum vetuſtum, adeò juncis obſitum, ut aqua fere nulla conſpectui daretur, deductus, & ex cænô ſponte ſuâ emergere non potens ope humanâ, ob loci ab hominum habitaculis diſtantiam, deſtitutus, manè mortuus eſt repertus, nullô ſubmerſionis aut ſuffocationis veſtigiô, ſed maculis hinc inde, ceu vulnuſculis animalculorum obſitus, adeò ut hirudinum ſuctibus exhauſtum periiſſe manifeſtum cenſeat Roſinus Lentilius, eò magis, quod ſtagnum ob hirudinum myriades der Egel-See nominari conſueverit. *vid. M. N. C. Dec. III. An. 7. & 8. Append. p. m. 122.* Varia de hirudinum ſtructura. v. Ephem. Academ. Nat. Carioſ. *Cent. VIII. Obſ. 57. p. 338. ſeqq.* Joh. de Muralt *Experim. anat. p. 579. ſeq.* Samuel. Dale *Pharmacolag. Part. 3. p. 881.*

Felis morſus. §. 36. A Felis rabidæ morſu peſſima quandoque oriuntur ſymptomata, ſiquidem Mercator quidam Theſſalonicenſis aliique ejus domeſtici quatuor maſculi & fœminæ uno eodemque die a Fele dentibus ungvibusve ſunt commorſi laniative, qui ſimul inde brevi ſævisſimis ſymptomatibus correpti ſuum obiere diem, uti Amatus Luſitanus refert *Cent.* 7. *Curat.* 65. *p.* 758. Notatu etiam digna eſt Obſervatio Viti Riedlini *Millenar. Curar. medic. Obſ.* 658. *pag. m.* 409. Scilicet puella quædam ſeptem ferè annorum ante aliquot menſes malè ſe habere cæpit & imprimis â quibusvis liquidis ſic abhorruit, ut nec potum admiſerit, nec ullum medicamentum, ſub quacunque etiam formâ præſcriptum fuerit, ſumſerit, unde &, cùm haud ita diu decubuiſſet, in mortis prædam ceſſerit. Ubi, cùm in cauſam tantorum malorum accuratiùs inquiſitum fuerit, conſtitit, quòd ante ſeptem hebdomadas puellam felis momorderit, quam rabidam extitiſſe vel ex hôc morſu patuit. Item poſt morſum nigri felis rabidi fœmina præterlapſis â tempore morſuræ duobus integris menſibus, non modò Hydrophobiâ corripiebatur, adeò ut omnia liquida, juſcula, Cereviſiam, Vinum, &c. ſummô cum horrore averſaretur, imò etiam nudum eorum nomen ſine tremore tolerare non poſſet; ſed etiam cum ſumma inquietudine, rectâ quidem ratione pollens, Corpus hinc inde convulſivis motibus quatiens & continuè ejulans, imò quaſi latrans de morſu hujus Catti, cum ſiccitate oris & colli manuumque comploſione, conquerens tertiô ab invaſione Hydrophobiæ die vitam cum morte commutabat, vid. Eberh. Gockel. *Gallicin. Med. pract. Obſerv. medic. Dec.* 3. *Obſ.* 9. *p. m.* 687. Notum eſt Epitaphium Romæ in Æde S. Virginis ad populum, cuidam ex morſu felis domeſticæ demortuo poſitum. vid. Paul. Spindler. *Obſ.* 98. *Schol. p. m.* 174. Talis demorſus, uti ex Amatô Luſitanô refert Cornelius Stalpart *l. a.* Hiſpanus fuit, & Epitaphium ita habet:

Hoſpes diſce novum mortis genus, improba felis,
Dum trahitur, digitum mordet & intereo.

Bra-

Bracteatori cuipiam triginta & duorum annorum felis pulcherrima, quam in pretio habebat, abrepta fuit, qvod ægerrime ferens neſcio quam pecuniæ ſummam pollicitus eſt, ſe daturum, qvisqvis eam ſibi recuperâſſet. Poſt menſem ſummô manè præ foribus invenit felem, ſed valde macilentam, viſam gaudens manu arripere voluit; Verùm felis herô non ampliùs agnitô, ejus digitum minimum momordit, foribus tamen clauſis, eſculenta obtulit, quæ felis aſpernata non ſolum eſt, ſed accedentibus omnibus morſum intendit, quare fuſtibus lapidibusque â circumſtantibus trucidata eſt. Herus interim ex morſu ſaucium digitum, more conſvetô, comprimendo & ſugendô ſangvinem cùm elicere anniteretur, levem ſenſit dolorem. Sed vulnere haud penſi habitô poſt tres circiter ſeptimanas torvô vultu de ſummâ Melancholiâ, anxietate præcordiorum graviſſimâ ac intolerabili, Reſpiratione difficillimâ, Lypothymiâ, Inquietudine, vigiliis, inſomniis ſubinde horrendis, pavoribus, Capitis dolore graviſſimô, ardore ſummô ſitique maximâ ac febri ardente &c. conquerebatur, maximè dolendum ſibi eſſe, quòd bibere nequiret. Præter narrata autem ſymptomata oculos flammeos, lingvam aridam, pulſum valde frequentem & parvum & alia, tandemque mortem in ipsô obſervavit Fridericus Dekker. *vid. ejusd. Exercitat. Pract. cap. 7. p. m. 561. ſeqq.* Virgo quædam octodecim annorum, â fele rabidâ in æſtate ad pedem adeò commorſa, ut nullô modô beſtia avelli, ſed pedi inhærens, malleo interimi debuerit. Sumptis ſtatim antidotis nihil mali ſenſit, omniaque negotia domeſtica ritè peregit, donec poſt annum horâ nonâ veſpertinâ repentè clamaret: juvate, juvate, patior ſummas circa præcordia anguſtias; ſpretis autem medicamentis alexipharmacis paulò poſt incipiebat vociferare voce felinâ, ſpumeſcens circa os & illa adhuc nocte horrendè exſpirabat, juxta Georgii Tobiæ Durrii *M. N. C. Dec. III. An. 7. & 8. Obſ. 128. p. 266.* Bajuli crus mordendo vulnerabatur â fele rabiosâ. Vulnus intra paucos dies facilè curabatur, ſed brevi poſtea partes vi-

 cinæ

cinæ intumeſcebant cum dolore acutô; deinde vulnus aliquoties eodem modô recrudeſcebat. Tandem Chirurgus magnô Cauſticô partem læſam urebat, & pus copioſum eſcharâ ſeparatâ excernebatur. Elapſis autem ſex menſibus bajulus hic corripiebatur præcordiorum anguſtiâ nec non horrore â liquidis, quorum ad mentionem rigebat & valde angebatur: Conſtabat tamen mens, ſubſeqvente vomitu vehementisſimô & anxietate perſeverante paucas intra horas moriebatur, juxta relationem Ant. de Heide *Obſ. med. 52. p. m. 120.* De puellò trienni, cujus pollicem ſiniſtrum felis momorderat, ſubſequentibus magnis doloribus, vid. Chriſt. Franc. Paullin. *de Salv. Sect. 3. p. m. 399.* Civis item Lugdunenſis, viginti tres circiter annos nati, pollicis articulum tertium rabida momordit felis Autumnô Anni 1681. de quô quidem morſu ipſe parum fuit ſollicitus, utpote rabidam ignorans felem. Septem autem octove poſt menſibus, vigeſimô nempe ſeptimô Maji Anni 1682. die Mercurii maximus ipſi ſupervenit angor, de Cephalalgiâ, gutturis ſiccitate, immenſaque ſiti nec non potus faſtidiò querenti. Veneris itaque die perſuaderi ſibi paſſus eſt, ut mari mergeretur Quô quidem factô ille paulò meliùs ſe habuit, nec tantum eſſe Cordis angorem dixit, vini etiam nullô penè tremore ſeſe rigavit hauſtu, parumque quietus recubuit, neque enim ſatis diu refectus fuerat ſomnô. Poſt horæ autem dimidium delirare, multum commoveri, maximéque opprimi inquietarique cæpit; die autem Sabbathi ſeu Saturni multò manè circa ſecundam extinctus eſt. vid. Cornel. Stalp. *l. a. p. 400. ſeq.* Imô â ſolâ ſcalpturâ felis rabioſi Hydrophobiam obſervavit Gvilelmus Fabricius, Hildanus, in juvene viginti annos natô, qui tempore meſſis â fele rabiosô ſcalpturam in dextrô pollice accepit, ubi epidermis vix offenſa fuit. Sequente verò die 1. Menſis Martii paulatim incepit melancholicus fieri, & pavoribus atque falſis imaginationibus commoveri; tertiô die Hydrophobiâ corripiebatur. Aquam & vinum, omniaque ſplendida adeò abhorrebat, ut ne videre quidem

a Scalptura.

quidem poſſet, nec vellet: Vultus, collum & pectus inflammata erant, colore cæruleô miſtô, ſudores & anxietates aderant: maximô cum impetu ex unâ in alteram lecti partem ſeſe ita projiciebat, ut tres viri, quantumvis validi, vix eum continere poſſent. Nonnunquam exclamabat, & ſeſe in adſtantes projicere tentabat, quos dentibus arripuiſſet, niſi cuſtodes eum retinuiſſent. Ex ſolâ inſpectione Calicis expaveſcebat & tremebat: atque in eâ miſeriâ eâdem nocte è vita decesſit. F. Gvilh. Fabric. Hild. *Obſ. Chirurg. Cent. I. Obſ. 86. pag. m. 101.* Exemplum duorum puerorum, qui in lectô decumbentes â fele rabidô in pede Ungvibus dilacerati, poſt quatuor annos rabie vexati, obiere ex Zacutô adducit Cornelius Stalpart *v. d. Wiel. Cent. a p. m. 405.* Qua verò via animalia rabida Ungvibus lædendo rabiem inferre posſint, ſe non videre ſcribit Baptiſta Caſtronchus, de *Hydrophob. Lib. I. cap. 4. pag. 43.* cùm in dentibus & ſalivâ latere venenum & non in ungvibus, omnes affirment; niſi dicamus, venenum non inferri ex ungvibus ſimpliciter, ſed ex ungvibus ſalivâ venefica imbutis ſeu infectis.

§. 37. Marqviſii, Medici Lugdunenſis filiæ genam irritata ſimia dentibus arripuerat, ut portio pene divulſa ſit, intra tamen ſex aut ſeptem dierum ſpatium vulnerata pars omnino ſanitati reſtituta, ut vix læſionis illa in parte præcedentis ulla ſuperfuerint indicia, & per uſum aqvæ certæ vulnerariæ apud Nicol. Blegn. Zodiac. An. I. p. 132. deſcriptæ. Ex Cercopitheci morſu Præfecto cuidam Serveſtano tria vulnuſcula circa dextram tibiam inferebantur, unde diuturnas moleſtias integrum biennium ſuſtinere cogebatur, referente Philippô Salmuth *Obſ. medic. Cent. 3. Obſ. 4. p. m. 114.* *Simiæ.* *Cercopitheci,*

§. 38. Murium quoque morſum qvandoque noxium ac lethalem annotârunt Autores; Inquit enim allegatus Salmuth *l. c.* Qvomodo mures minores etiam ligna & aſſeres arrodant, notum quidem eſt: ſed non putarem eos, puſilla utpote animalia, qvempiam violenter lædere poſſe. Habebat quidam cicurem quaſi; quem cùm aliquando duriùs tractaret, ab ipſô *Murium.*

mor-

mordebatur & vulnus magnâ cum difficultate coaleſcebat. De Muribus in Inſula Niſyro, lethalem morſum inferentibus, vid. Auguſt. Ezler. *Iſagog. Phyſic. magic. med. D.2.* In murium numerum etiam glires referuntur, qui naturaliter venenati habentur, unde præter phlegmonem cancroſa apoſtemata inſeqvuntur; cujus exemplum de puerô, qui a gliribus infectus faciei cute conſumptâ & ſerpente malô horrendi aſpectûs miſeram traxit vitam, refert Samuel Hafenrefferus *de Cut. affect. Lib.3. cap.5. pag. m. 430.*

Equi. §.39. Ab Eqvo Vir quidam in brachio graviter morſu vulneratus fuit cum Carnis dilaceratione & oſſis fractione. Quia autem Barbitonſor faſcias ferulasque nimis arctè conſtrinxerat, auctus eſt dolor & affluxus humorum, deinde ſecuta eſt inflammatio, tandemque Gangræna. vid. Gvil. Fabric. Hild, *Cent.2. Obſ.86. p.m. 293. ſeq.* Et Andreas Matthiolus *Comment. in Dioſcorid. Lib. 6. cap.36. fol. m. 1008.* meminit, ſe vidiſſe Eqvum rabie furentem, qui fractô Capiſtrô obviam qvandam vetulam per Capitis & Crinium vittam morsû comprehenſam decem pluresque paſſus â terra ſuspenſam pertulit, nullô qvidem vulnere illatô, ſed magno terrore. Quod quidem exemplum propriè huc non ſpectat. Nobilis quidam ab equô in genu morſus, poſt quinquennium demum â morsu elapſum Epilepſia corripiebatur, obſervante Philippo Salmuth *Cent.3. Obſ.35. p. m. 127.* ubi ſimul aliud exemplum refert de quodam, qui ab equô in brachium commorſus & poſtmodum â morbô caducô apprehenſus fuerat. Adam Scheitlinus, Chirurgus, mentionem facit Equitis ab equô rabidô in femur morſi, qui poſt octodecim menſes rabie fuit confectus. vid. Eberh. Gockel, *de Venen. cap.14. p. m. 82.*

Apri. §. 40. Ab Apro Nobili cuidam, Rudolpho â Thunaw, dum Venabulô eum transverberare tentabat, in ſuram ſiniſtram Vulnus infligebatur adeò virulentum, ut nec per ſemeſtre quidem ſpatium, ſummâ licet â Chirurgô adhibitâ diligentiâ, ad ullam conſolidationem perduci poſſet, donec tandem

dem decoctum Ligni Guajaci pro potu & ſudore uſurparet. v. Phil. Salmuth *l. a. Cent. 3. Obſ. 4. p. m. 114.*

§. 41. Urſus mulieris cujusdam, quæ ipſi Bernæ in propriâ foſsâ aſſervato eſcam offerebat, manum dextram per Cancellos arripuit, adeoque manum & brachium momordit, ut illud abſcindere neceſſe eſſet. Non quòd Medici venenoſam aliquam qualitatem in morſu iſtô agnoſcerent, ſed quia caro ſimul & oſſa penitus contuſa contritaque fuerant. vid. Gvil. Fabric. Hild. *l. a. p. 294.* *Urſi.*

§. 42. Cum Lupi reverà è Canum genere ſint, ſed agreſtes, in rabiem quoque vertuntur, & ab illis demorſi in Maniam cum Ululatu & in Hydrophobiam incidunt, juxta Felic. Plater. *Obſ. medic. Lib. 1. pag. m. 89.* ubi meminit, Socerum, Chirurgum, inviſiſſe duos, a Lupô morſos rapidô, qui è vicinâ ſylvâ ſub veſperam in pagum furiosè irruens duos viros adortus morſibus multis faciem ipſorum dilaniavit, qui & ambo poſt dies aliquot extincti fuerunt. Exemplum duorum ruſticorum, qui â lupi morſu rabidi facti mortui ſunt, recenſet Petrus Borellus *Cent. 1. Obſ. 75. p. m. 81.* Lupus quidam rabidus circa pagos aliquot tum Baſileenſis ditionis, tum Alſatiæ ſuperioris vicinos oberrans quinquaginta circiter homines adortus eſt & morſu læſit, quorum quotquot Aqua infuſionis Sigilli Saturni potanda dabatur, evasêre, cæteris omnibus, quibus ea non offerebatur, pereuntibus, teſte Emanuele Königiô *M. N. C. Dec. II. An. 1. Obſ. 168. pag. m. 398.* Exemplum morsûs Lupi venenoſi, qualem antea in dubium vocaverat, ſequentibus verbis recenſet Gvilelmus Fabricius Hildanus *Obſerv. Chirurg. Cent. 4. Obſ. 59. pag. m. 174.* Anno 1610. Menſe Februariô, cùm ruſtici prope Luſannam in venatione lupum in obſtantes plagas truſiſſent, & quinquagenarius quidam ex illis lupum trucidare vellet, inſurgit contra ipſum Lupus ipſiusque genu dextrum arripit, & circumcirca rotulam quatuor in locis dentes alte infigit ac miſerum in terram projicit, & niſi reliqui ruſtici accurriſſent, lupum quin etiam occidiſſent, *Lupi.*

 de

de bonô iſtô virô actum fuiſſet. Ab initiô etſi dolores & magni & continui adeſſent, affectum tamen neglexit, neque ulcera, ut aperta manerent, & ichor efflueret, operam dedit. A ferâ itaque inflictum virus, cùm effluere libere non poſſet, auctus eſt dolor, aucta eſt & inflammatio. Cibi item faſtidium & Diarrhœa ſupervenerunt. Tandem cùm materia purulenta undique circumcirca genu & in ipsô poplite collecta eſſet & ſinûs aliquot ſibi parâſſet, adductus Medico fuit Lauſannam. Plurimis itaque factis inciſionibus & aperturis, pus tam copiosè & tamdiu effluxit, ut vires inde mirum in modum proſternerentur. Tandem propter labefactationem virium Diarrhœâ in Lienteriam conversâ, plane extenuatô corpore, naturæ ſatisfecit. v. etiam Joh. Schenck. *Obſerv. med. Lib. 7. fol.m. 846.* & Eberh. Gockel. *Conſil. & Obſ. medic. Decad. 2. Conſil. 19. p. m. 214.* Caſp. â Reies *Camp. Elyſ. Quæſt. 61. §. 5 pag. m. 788.* Seqventem hiſtoriam recenſet Gaſp. Schwenckfeld *Theriotroph. Sileſ. p. m. 107.* Anno 1588. Menſe Decembri accidit in pago Giersdorff non procul a Thermis Hirsbergenſibus disſitô, ut fœmina ruſtica, pro more illius loci, circa crepuſculum ad vicinum cum Colô mearet, laternamque manu geſtaret, In itinere fortè fortuna Lupus rabie ſæviens ex vicinis montibus illi occurrit, ex manibus laternam arripiens, dentibus eam ad lapidis ictum cum candelâ deportat. Vicini ruſtici clamore commoti fœminæ ſuppetias ferre valentes â Lupô, qui rabie ſæviens modò huc, modò illuc vagabundus erat, multis modis fuerunt læſi, donec tandem prope templum iſtius pagi fuerit occiſus. Duo ex illis ob vulnera ſeu morsûs paucis pòſt diebus fuerunt extincti: reliqui poſt longum tempus beneficiò pharmacorum iterum convaluerunt. Pelle detractâ & ſtomachô reſecatô, nihil præter gramen fuit repertum, quod nimiâ fame coactus ingeſſerat. Sic Julius Palmarius *de Morb. contag. p. m. 329.* obſervâſſe ſcribit, lupos viginti rabie percitos, eodem ferè tempore, è ſylvâ egreſſos in omnis generis animalia obvia magnâ ſtrage debacchatos fuiſſe, paucaque ex iis, quæ demorſa fuerant, evaſiſſe.

Et

Et Petrus Salius Diverſus *de Affection. particular. cap. 19. p. m. 342.* a Lupô ſæviora & magis horrenda conſequi ſymptomata dicit, quàm a cane rabidô, magisque hos & violentiùs cruciari, qui â lupô rabidô commorſi ſunt, quàm qui â cane. Hunc tamen Petri Salii Diverſi locum pluribus refutat Martinus Liſter *de Morb. Chronic. p. m. 142. ſeq.* Reſponſum de Morſu Lupi rabidi vid. Baldaſſ. Timæi a Güldenkl. *Reſponſ. 34. p. m. 1061. ſeqq.* Luporum morsûs feliciſſime ſanari eorundem ſangvine adhuc calente linteis impoſito; taliterque mox curatum eſſe venatorem, qui ex improvidentia manum lupi ori loco venabuli indidit. vid. Eman. Kœnig. Regn. *anim. Sect. 3. Art. 8. p. 344.* Et de Morſibus Lupi rabidi, Talismate Saturninô ſanatis. vid. ibid. *p. 350. & M. N. C. Dec. II. An. 1. Obſ. 168. p. 398. ſeq.*

§. 43. Morsûs quoque Canis tum rabidi, tum non rabioſi, multa ſatis exempla variaque ſymptomata hinc inde apud Autores occurrunt, quorum nonnulla adducere libet. Annô nimirum 1674. Juvenis Artis ſaltatoriæ Magiſter â Cane rabidô mordebatur, tertiâ poſt ſeptimanâ in Hydrophobiam incidebat, ſalvô tamen judiciô, poſtridie verò extingvebatur, juxta Obſervationem propriam Theophili Boneti *Sepulchret. Lib. I. Sect. 8. Obſ. 8. fol. m. 180.* A morſu Canis non rabidi, qui tamen â rabidis aliis ſæpius morſus credebatur, ſymptomata in nervoſis colli & præcordiorum partibus in quodam virô obſervavit Paulus Spindlerus, ſiquidem talem demorſum ſpasmus Cynicus ſubitò prehendit, Collô & dorsô retrorſum convulsô, pedibus atque reliqvô corpore ſalvis. Mens optimè conſtitit per triduum, quartâ die, ipsâ horâ, quâ ſpaſmum ſenſit, ab omni auxiliô remotus Epilepſiâ prehenditur, moritur. vid. Paul. Spindler. *Obſ. 98. p. m. 174.* Johannes Janſonii ſervus, canem prætoris rabioſum gladiô jugulare tentans, exiguo foramine circa Carpi manus dextræ interiora morſu canis vulneratur. Die nonô, neglectâ in mare præcipitatione, delirium aderat, febris ardens, hydrophobia, convulſio, ſputatio continua, ſitis ingens, anxietas, lingvæ ariditas ſumma; Canis.

 ocu-

oculorum ſcintillantia. Die decimô vigiliæ continuæ, abſtinentia a potu, ſudoris nulla eruptio graviter moleſtabant, imò delirium valde augebatur, mordendo enim, ſpuendo, lacerando, vociferando, ſimilibusque actibus omnia turbabat, latratus tamen nullus notabatur. Die undecimô omnia parum remittebant, quod nox præterita placidior, at duodecimô defatigatus admodum exſpiravit. v. Jobi a Meekren. *Obſervat. med. Chirurg. cap. 62. Edit. latin. p. 292. ſeq.* Morſum Canis non rabidi, nihilominus tamen pernitioſum Anno 1687. Johannes Petrus Albrechtus in Studioſo Juris deprehendit: Sitiebat hic vehementer, corpus hinc inde jactitabat, anxius valde erat circa præcordia, ſpasmus aderat cynicus & artuum præcipuè notabilis convulſio. Interim nullum Paſſionis colicæ nec febrilis invaſionis præſto erat ſignum: Pulſus equidem quodammodo celerior percipiebatur, haud verò præceſſerat frigus, horror, pandiculatio, dolor lumborum, & qui hujus farinæ ſunt alii febrium præcurſores. Sæpius in hæc verba vociferando vel eiaculando potiùs prorumpebat: Væ meis manibus emortuis jam & ſtupidis, ita, ut eas vix ſentiam! Quas propterea inſpiciens Medicus eryſipelaceô quodam colore tinctas vidit, dextrâ tamen præ ſiniſtrâ magis rubente: Mira inſuper digitorum dextræ præſertim manûs contorſio & retrorſum verſus incurvatio advertebatur, unde exquiſitiùs eam contemplans Medicus haud procul ab articulatione carpi cum brachio in illa regione, ubi pulſus explorari ſolet, exiguum aliquod vulnuſculum, vel potiùs fisſuram acutô quaſi inſtrumentô inflictam ac cicatrice jam obductam conſpicit. Interroganti, quænam ejus cauſa, reſpondet Pater, heri circa quintam veſpertinam filium cum cane ei familiari luſiſſe, hunc vero, qoſtquam ipſum aliquatenus irritârat, levi eum petiiſſe morſu, unde, quicquid videret vulnuſculi, eſſet ſuperſtes. Neque tamen veroſimile ſibi videri, præcipuè cum canis non fuerit rabidus, occaſione inflicti vulnuſculi ejusmodi horrendum ſymptomatum ſyndromen produci potuiſſe. Datis autem

tem aliquot doſibus ſalis volatilis viperarum, paulatim quævis evanuére ſymptomata ac brevi ægrotus cum priſtinâ in gratiam rediit valetudine. *vid. M. N. C. Dec. III. An. 9. & 10. Obſ. 3. p. 5.* Quô locô & quidem ex Petri Foreſti *Obſ. med. Lib. 10. Obſ. 27. p. 7.* allegatus Albrechtus etiam exemplum Monachi cujusdam refert, qui a Caniculâ, quam in ſinu fovit, dum Confesſioni vacaret auriculari, in labiis commorſus poſtea factus fuerit rabioſus. Quæ tamen circumſtantiæ in meâ editione f. 349. non leguntur, ſed tantummodo, quod dictus Monachus ex morſu canis rabidi inſania correptus ſit; & cùm Chirurgus imperitisſimus Vulnus in facie & labiis, quod à Cane rabido inflictum eſſet, intempeſtivè occluſiſſet, illicò Cicatrice obducta non diu poſt aliquot dies deliravit & inſanus factus ſit; inſuper hic Monachus, cùm Foreſtus accederet, lingvam educebat canis inſtar hians, vox illi rauca erat, aquam & potum cum ingenti clamore abhorrebat, quamvis validisſimâ ſiti premeretur ſæpiusque poculum petebat, ſed bibere nec audebat, nec valebat, ob metum, quô movebatur. Imò cum ingenti clamore ac horribili vociferatione, ſi bibere vellet, cogebatur â potu deſiſtere, &c. De Lithotomo quôdam, qui ante ſex vel ſeptem hebdomadas a Cane rabidò morſus, cum interim nihil mali ſenſiſſet, ſtatim aquæ timore ſuperveniente, intra biduum mortuus eſt, vid. Baptiſt. Codronch. *de Hydrophob. Lib. 1. cap. 5. pag. 46.* Ibidem etiam meminit cujusdam divitis, qui cum videret Catellum ſuum rabidum, quem unicè amabat, ore hiantem & ſpumantem huc atque illuc discurrere, exiſtimans ori ipſius infixam eſſe ſpinam, vel os, volens manu tentare, & quicquid eſſet, eximere, a Catulo commorſus, cum ingentisſimò âquæ cruciatu, ac convulſionibus, ſeptimâ die miſerrimè vita excesſit, nec illi quicquam contulit, quòd aqua bis & ter merſus fuerit & eam potaverit. Pictorem quendam Hagienſem parvulus canis leviter momorderat, poſt tres autem hebdomadas dictus Pictor Hydrophobiam

biam incurrebat adeò, ut non ſolùm torvô vultu, bibere ſe non poſſe, reſponderet, ſed etiam, mentione ſolùm potûs factâ, terror gemitusque ac qveſtus nec non angor eum invaderet, horrendusque ſuperveniret tremor, cùm poculum manu arriperet. Paulò pòſt ille impatientiâ rabieque actus in aquam præcipitem ſe dedit ac biduô tantum ſuperfuit, teſte Corneliô Stalp. von der Wiel *Obſervat. rarior. Cent. I. Obſ. 100. p. m. 411. ſeq.* Ubi etiam idem exemplum in duobus junioribus fortioribusque vidiſſe refert, quorum utriusque labium Catellus quàm levisſimè læſerat, unde ambo poſt Hydrophobiæ initium tres quatuorque tantum vixêre dies. Annô 1666. Comitiſſa quædam in Galliâ â Catellô ſuô melitæô rabiosô Pariſiis ſauciata ſimulque in rabiem verſa tandem ob denegatas Medicamentorum operationes inter duo velamina ſuffocata fuit. vid. Caſp. Theoph. Bierling. *Theſaur. theoret. pract. Caſ. 9. pag. m. 65.* Juvenis quidam, cujus labia canis rabidus morſu læſerat, poſt tres menſes Hydrophobiam incidebat, ratione tamen integrâ. Tandem ipſius ori aquæ cochlear vi infundebatur, qvâ adhuc in ore detentâ nondumque deglutitâ, ſpasmô & convulſionibus ſupervenientibus, vivere deſinebat. v. Steph. Blancard. *Collect. med. phyſ. Cent. 3. Obſ. 45. p. m. 409.* Vir quidam, cùm â Canis rabidi morſu petitus fuiſſet, ejus venenô non ſolùm rabidus factus eſt, & canis venenum non modò in eum inſeruit, ſed etiam odoratum & ſagacitatem ſuam venaticam illi communicavit, adeò ut accedentes amicos è longinquô, licet eos non videret, olfactu venire perciperet, & amicis diceret, talis N. Amicus meus hic jam venturus eſt; & ſtatim veniebat, teſte Petrô Borellô *Hiſtor. & Obſerv. med. Cent. 3. Obſ. 68. p. m. 250.* De puerô annorum duorum, ante quadriennium morſu canis rabidi circa faciem & in Capite diverſis in locis vulneratô, qui tamen paucis adhibitis remediis ab hydrophobiâ præſervatus & perfectè reſtitutus fuit, ita ut poſt quadriennium adhuc ſanus viveret, vid. Gregor. Horſt. *Oper. med. Tom. II. Lib. 7. cap. 23. fol. m. 334.* Puer

quinque

quinque annorum, temperamenti ſangvinei, An. 1716, diebus canicularibus, canis absque dubiô rabioſi morſu in extremitate indicis manus dextræ graviter ſauciatur. Vulnus â Chirurgo morsûs violentiæ parum conſcio intra breve temporis ſpacium occluditur. Puer ſanatô vulnere quarta circiter a morſu ſeptimanâ inſultibus febrilibus, ſpaſticis commotionibus ac melancholicis tentari cœpit deliriis, omniumque liquidorum ac ſolidorum horrorem patitur; Inſuper furibundis agitur motibus, torvum videt, de Capitis dolore cordisque ac pectoris ſummis oppresſionibus conqueritur, crebrius oſcitat, ſpuitionibus ſpumoſis adſtantes conſpurcat, liquida & ſolida quævis, quibus tamen non viſis qvàm maximè inhiabat, viſa & porrecta horret, & nihilominus Urinam ſolitô copioſiorem emittit; tandem inter furioſos motûs moritur, juxta Obſervationem Philippi Eberhardi Dillenii *Ephem. Acad. Nat. Cur. Cent. 7. & 8. Obſ. 54. p. 101. ſeq.* Johannes Baptiſta Uccellinus juvenis Florentinus, qvum navim intrâſſet, â Cane magnô Britannô in Tibiâ morſus fuit, & vulnus profundum illi inflictum, pro quô curandô accerſito Chirurgo jusſimus, per menſem ſaltem apertum vulnus dimitteret, Tam enim etſi rabidus is non erat, neſcio tamen quid malignitatis & virulentiæ canes ii navibus occluſi præ ſe ferant; ut ex aliis, ſimilibus morſibus affectis, edocti evaſimus. Hac enim cautelâ liber & ſanus eſt factus, ſunt verba Amat. Luſitani *Curat. medic. Lib. 2. Curat. 78. fol. m. 201.* Aliquot etiam exempla demorſorum recenſet Thomas Bartholinus *Cent. 2. Hiſtor. 89. p. m. 289. ſeq.* Scilicet Nobilis Matrona Patavina, uxor Judicis, â cane rabidô morſa, per Chirurgum curatur. Poſt quindecim dierum decurſum rabie redeunte asſidentes invadere conatur. Hinc vulnus denuò ſcarificatum aperitur & curatur. Nobili Meſſanenci in Siciliâ canis morſus Icterum intulit, â quô ægre liberari potuit. Mulier Leidæ 1645. cane rabidô morſa in aquâ Rheni præterfluentis abluta ſanabatur. Sed curru cum alia Comite in Civitatem re-

reverſura prope portam Vomitu ſuperveniente animam evomuit. Itineris ſocia, quam Vomitus venenoſus adſperſerat infeceratque, tertiô inde die qvoqve exſpiravit. Tres perſonas â Canibus rabidis demorſas & inter has fœminam rabie â tribus diebus percitam, qvæ etiam licet eſuriet & admodum ſitiret, nec cibum nec potum admittere poterat, ſanitati ſe reſtituiſſe ſcribit Paulus Renealmus *Obſervat. 134. ſeqq. p.m. 100. ſeq.* Nonnulla etiam exempla annotavit Martin. Liſter *Exerc. Medic. de Morb. Chron. in ſpec. de Hydrophob. p. m. 108. 116. ſeqq.* v.g. de Juvene quodam procerô atque admodum robuſtô, qui â Cane rabioſô dextrâ manu leviter morſus erat, unde vulnuſculum per ſe ſanabatur; nihilominus tamen poſt quadraginta dies ægrotare & Hydrophobiam incurrere incipiebat. Catulus a Cane rabioſo morſus poſtridie â morſu & Dominum & Ancillam, illum in manus hanc in tibiam mordebat & eô ipsô die moriebatur. Poſt Menſem vero male ſe habuit Dominus & Cordis dolore vexatus eſt, non ſine aliquo tremore & metu, per triduum vix dormivit, ſangvinem mitti curavit & melius ſe habuit. Ancilla autem de nullâ noxâ adhuc querebatur. Sic puella quædam duodecim annos nata, â Cane rabiosô morſa eſt ad Talum; Cutis autem ejus non lacerata eſt vulnere; at penitus impreſſi ſunt Canis dentes eorumque veſtigia ad aliquot dies manebant; huic autem in ea parte dolor urgens per intervalla accedens, â ſextô die â morſu adeò intolerabilis fuit, ut præ dolore vehementer vociferârit; pungente atque urente dolore, ac ſi carbone aliquô vivô afficeretur. Is verò dolor usque ad genu aſcendebat; imo eô tempore planè aliena locuta eſt. Porrò quidam Mercator quinquagenarius morbô quodam valde inuſitatô ex viginti quinque annis graviter affectus fuit, homo aliàs athleticus & ſanus; hic in præſentiâ accerſiti Liſteri bis aut ter convulſus eſt, ad hunc ſemper modum: nimirum caput ejus de humerò ad humerum admodum veloci vibratione concutiebatur, non ſine dentium ſtridore; idque ſi nocte in lectô contingeret,

ret,

ret, cum quodam horrendo murmure perpetrari ſolebat, ſecundum ipſius uxoris relationem. Ad plures verò menſes in annô nihil iſtiusmodi vibrationum, tantâ pernicitate transactarum, patiebatur. Liſterus autem, cùm is caninus concuſſus planè ipſi videretur, hominem protinus interrogabat, quoties & quibus Corporis membris â Cane morſus ſit? At ipſi nôn ſine gravi iracundiâ reſpondebat, bis: ſed utrumque in tibiâ, & ſibi vel puero vel adoleſcentulo contigiſſe. &c. Notanda quoque eſt Hiſtoria cujusdam, qui tertiô demum annô poſt morſum interiit: Septimo autem quoque die, eâdem hora, quâ demorſus fuerat, totô trienniô in rabiem agèbatur. Item Senex ſeptuagenarius poſt quadraginta dies Hydrophobiâ correptus, quintô ab ejus inſultu die alium mordere appetens, & Salivam plurimam ex ore profundens interiit, demorſus autem fuerat ad auris pinnam. Denique Inſtitor Pariſienſis â Cane non rabidô demorſus circa malleolum ſine vulnere, per ſeptem annos integros & quotidie millies, in quâcunque Corporis parte, ſævisſimos percipiebat cruciatûs, præſertim in pene, quaſi ab adactis vitri fragmentis: carnoſus aliàs & boni habitûs. Nullum ipſi levamen, niſi in vinô generosô & Laudanô, quô per plures menſes ſæpius in die uſus eſt. Hæc ex Liſtero. Puella quædam quatuordecim annos nata â Cane rabiosô vulnuſcula quinque in Tibiâ acceperat; neglectâ verò curâ legitimâ poſt tres menſes Melancholiâ, triſtitiâ, mœrore & timore, ac paulò poſt Hydrophobiâ fuit correpta, tandemque poſt maximum ardorem, ſudores, anxietates & ſitim è vitâ decesſit. vid. Gvil. Fab. Hild. *Cent. 1. Obſ 86. p. m. 100. ſeqq.* qui etiam *Cent. IV. Obſ. 88. p. m. 169.* aliud exemplum de morſu Canis rabidi annotavit, quod tale eſt: Circa Feſtum Purificationis Mariæ ruſticus quidam, Vir robuſtus viginti ſeptem annorum ætatis, & optimo Corporis habitu præditus, a Cane rabidô circa poplitem & genu dextrum variis in locis morſus fuit. Eâdem die in pagum, Ater vocatum, ipſum conduxerunt, ubi ſacrificulus

ejus loci clave ignitâ S. Huberti, ut vocant, vulnera inuſſit, ipſumque eadem die ad ſuos remiſit, ad majorem quoque ſecuritatem potionem Luchtenbergianam, tantopere in morſu Canis rabidi celebratam, ſibi adferendam curavit, eâque uſus fuit. Nullum ſupervenit Symptoma & ulcera intra dies quatuordecim planè coaluerunt. Eodem autem tempore porci tres ab eôdem Cane morſi erant, quibus prædictam potionem ſimiliter exhibuerunt: nihilominus tamen poſt menſem rabie correpti fuere: Ruſticus verò ad finem menſis Aprilis abſque omni incommodô ſupervixit. Tunc primò dolores maximi & peracuti in Tibiâ dextrâ exorti ſunt; urina, quin etiam ſimul & excrementa alvi ſuppreſſa fuêre. Tertiâ die morbi vires adeò proſtratæ erant, ut, cùm è lectô ſurgeret, ex unâ in alteram partem veluti ebrioſus vacillaret & ſolus minimè incedere poſſet. Inquietudines, nauſea, anxietates & anguſtia pectoris, nec non dolores maximi in inferiori ventre aderant, cum urinâ & excrementis alvi adhuc ſuppresſis. Circa genu tamen & in ipsâ tibiâ nihil apparebat, præterquam quòd Cicatrices lividæ aut potiùs nigræ eſſent. Poſt Enema & alia medicamenta equidem Veſica & Alvus ſolvebantur; paulò poſt tamen æger correptus eſt rigoribus maximis: ſubſequens nox gravis & vires magis magisque proſtratæ fuére: & quia ab initio morbi usque in quintum diem nihil dormiverat, paulatim in delirium incidit: exclamabat, vociferabatur, adſtantes arripiebat & objurgebat: ex unâ in alteram partem lecti ſeſe projiciebat cum impetu, & ſangvinem atrum & in grumos concretum exſpuebat. Cùm verò Medicus nonnihil Laudani & Confectionis Alkermes exhibuiſſet, omninò remiſit delirium, & eâ nocte bene quievit. Alterô tamen die â ſomnô pejus habebat, & auctâ febre, auctâ etiam imbecillitate virium & ſudore frigidô correptus æger, placidè & mente conſtanti animam ſextâ die morbi effudit &c. Anno 1672. Canis rabidus Giengæ oberrans, præter Canes alios, tres pueros in plateâ obambu-

ambulantes infeſtavit ac momordit; quorum primus, duodecim circiter annorum, in facie, circa tempus, prope exteriorem ſiniſtri oculi angulum, magnum vulnus, quod digitum minorem immittebat, accepit. Secundus in fronte ab aliquot Canis dentibus infixis cum exſurgente Tumore ſauciatus eſt, qui tumor impreſſorum dentium veſtigia monſtravit. Tertius in brachio aliqualem læſionem paſſus eſt. Qui tamen pueri omnes curâ medicâ Eberhardi Gockelii per DEI gratiam, absque ullius Hydrophobiæ ſenſatione & ſine omni ſymptomatum ſyndrome felicisſimè reſtituti ſunt. vid. Eberhard. Gockel. *Conſil. & Obſ. medic. Decad. ſex. Conſ. 19. p. m. 207.* ubi ipſam Curam reperies. Baldum, inſignem Juris Conſultum, â caniculâ, quam in deliciis habebat, in labiô morſum neglectô vulnere obiiſſe ferunt: ſimiliterque ex antiqvis Euripidem, Diogenem & Lucianum ex morſu canis mortem contraxiſſe legimus. vid. Roder. â Caſtr. *Medic. Politic. Lib. 3. cap. 7. pag. m. 137.* & Paul. Zacch. *Qvæſt. Med. legal. Lib. II. Tit. 1. Qvæſt. 17. n. 3. fol. m. 190.* Simon. Majol. *Dier. Canicul. Tom. I. Part. 1. Colloqv. 1. fol. m. 322.* Maniaca puella a morſu Canis rabidi Canis inſtar latrabat, dein vehementer continuò vociferabatur, teſte Felice Platerô *Obſerv. medic. Lib. 1. p. m. 89.* Non procul â Pragâ in pagô quodam nuptias celebravit Juvenis quidam ſanisſimus cum ſponſâ itidem integerrimâ gaudente ſanitate. Contigit verò, quòd ipſum Canis quidam parvus momorderit, quod quidem minus curavit & hinc nihilominus hilarem ſe præbuit, Choreas duxit atque tandem cum ſponsâ cubitum ivit, ubi demum tantâ rabie correptus fuit, ut ſponſam aggredi cæperit & mammas atque totum ejusdem pectus dentibus ſuis dilaceraverit, Quod quidem triſtisſimum ſpectaculum, cùm diutius, ac par erat, ipſum in Cubiculô ſe detinere amicis paruèrit, vi illò apertô, oculis expoſitum fuit. Is nempe cruentis manibus oreque poſt fores ſtans, infelix verò ſponſa jam vitâ privata in lectô jacens offendebantur: ubi rabioſus ſtatim qui-

dem unum etiam ingredientium aggredi voluit, at impeditus â reliquis fuit & cuſtoditus eodem adhuc die itidem vitam cum morte commutavit, uti ex ore Pharmacopœi Ulmenſis recenſet Vitus Riedlinus *Millenar. Curar. Medicar. Obſ. 658. pag. m. 410.* Ubi adhuc aliud exemplum de ſponsô refert, qui poſt talem morſum malè ſe habens non tam cum ſponsâ in lectum ſe contulit, quàm ſeorſim decubuit, fruſtraque adhibitis quibusvis remediis ſequenti die occubuit; utut hic canis non tam rabidus extiterit, quam pede ſponſi preſſus ad iram commotus fuerit. Sic Nicolaus Tulpius *Obſerv. Medicin. Lib. I. cap. 20. pag. m. 43.* ſequentem Caſum commemorat: Viro æſtuanti ac ſummè irrequieto incenſum cùm foret guttur, utique impedita deglutitio, intenta præcordia, ſpiritus difficilis, ſitis inexhauſta & vibrans arteriæ pulſus; imperabatur confeſtim ſangvinis detractio, præter Clyſterem & potiones frigidas, quæ duo poſtrema auxilia, ceu humida, expaveſcebat tam evidenter, ut moverit ſuſpicionem Hydrophobiæ, quam deinceps confirmavit certò adeſſe exile aliquod vulnuſculum, quod ante quintum Menſem inflixerat rabida canicula. Et *cap. 21. pag. 44. ſeq.* aliud exemplum Nautæ ſeptuagenarii â Cane rabidô demorſi communicat, qui paulo poſt tam vehementi faucium ſiccitate laborabat, ut immensùm ſitiret, neque tamen vel tantulum biberet, ob formidinem, non tantum ex aquæ intuitu, ſed ex qvalicunque ejus mentione conceptam.

De Clave S. Huberti. §. 44. Meminimus paulò ante ex Gvilelm. Fabricii Hild. *Cent. 4. Obſ. 88. p. m. 169.* Clavis ignitæ S. Huberti ad vulnerum demorſorum inuſtionem idoneæ, id quod nobis in memoriam revocat aliud ejusdem farinæ miraculum, quod refert Ludovicus Cœlius Rhod. *Lection. antiqv. Lib. 17. cap. 28. fol. m. 662.* Ad morſum, inquiens, canum rabioſorum nobis ſuppetit potens & ipſum cœlitus petitum medicamen. Eſt in Rhodiginis paludibus Divi Bellini Templum miraculorum frequentiâ celeberrimum & affluxu hominum etiam notisſimum. Erectæ ædis cauſa ferè publica eſt. Pulſus is divus Paviô, graſſantib us

tibus nobilium plerisque, quòd ſeveriùs ſanctiùsque, quam ab illis probari poſſet, epiſcopum ageret, inſectantibusque inimiciter adverſariis, in paluſtre agri noſtri ſolum, quindecim millibus paſſuum Rhodigiò diſtans, divertit. Qvùm manibus hominum evaſiſſe videretur, Canum rabiem non evaſit, â quibus è veſtigio convulſus diſceptusque mox in divorum indigitamenta relatus, templum in illis emeruit locis, in quô & arcâ marmoreâ ferreis occluſa cancellis latet ſanctisſimum ejusdem corpus. Templi verò ex necis genere ea cœleſtis eſt proprietas, ſi quis clavem ſibi quæſierit, quâ ædis valvæ recludantur, ac eâ candente quicquid rabie agitari orſum ſit, attigerit, præſentisſimum eſt remedium, & nunquam non verum.

§. 45. Hactenus de variorum animalium morſu egimus, nunc demum iterum ad Salivam hominis hujusque morſum progredimur. Sicuti autem reliquorum hactenus adductorum animalium morſus vel periculoſi & venenati, vel minimè tales fuere obſervati, ita etiam hominis morsûs varii annotantur generis. Duplicem imprimis homini ab homine inferre morſum, confirmat Gvilhelmus Fabricius Hild. *Cent. I. Obſ. 84. p. m. 98.* nam alius fit ab homine rabiosô, isque ſummè malignus atque venenoſus eſt; ideoque non ſecus, quàm ſi a Cane rabiosô factus eſſet, curari debet. Alius fit itidem ab homine aut phrenetico, aut furiosô, irâ percitô; talemq; morſum poſtremum periculô non vacare duobus exemplis ibidem dictus Autor probat. Mihi tamen humanus morſus triplici modo vel effectu infligi videtur, ſcilicet vel ab homine ſanô, neque iratô neque rabidô; vel ab homine iratô, non tamen rabidô, vel tertiò ab homine rabidô vel furiosô; qui morsûs etiam ratione effectûs atque ſymptomatum maximè inter ſe differunt.

Hominis.

triplex.

§. 46. A morſu enim primi generis præter dolorem nihil aut parum detrimenti vel periculi metuendum, uti præter quotidianam experientiam, Amantium morſus, qui Plauto vocantur

amantis & picantis.

Compreſsiones arctæ amantium compares
Teneris labellis, molles inciſiunculæ,

et Pica mulierum, præprimis gravidarum, teſtantur; quamvis poſteriores nonnunquam non ſine dolore infigantur. Nam Mulierem quandam gravidam brachium cujusdam Viri ter momordiſſe & eodem die tres quoque infantes enixam eſſe, refert Philippus Salmuth *Obſ. med. Cent. I. Obſ. 41. p. m. 27.* Item Mulier gravida Noribergæ ad Macellum ambulans cùm videret hominem nudis cruribus ad balneum in viciniâ feſtinare, inſtanter rogavit, ut ſuræ nudæ morsûs binos concederet infigere, poſito pretio; unô conceſsô, ſed alterô præ dolore denegatô; fœmina mœſta abiens paucos poſt dies gemellos peperit, unum vivum, alterum demortuum, teſte Johanne Helwigiô *Obſ. 137. p. m. 374.* Et Lucas Schroeckius *Schol. in eandem Obſervat. p. 377.* aliûs fœminæ meminit, quæ morsûs Cervicis juvenis cujusdam denudati ardore flagrabat, & quæ abortum penè feciſſet, ni, avidè infixis dentibus, momordiſſet. Lembergi, in amœnô Sileſiæ oppidô & Celeberrimi Medici & Epiſtolographi, Johannis Langii Patriâ, ſacerdotem lotis & nudis pedibus egreſſum balneô inque plantis de more crepidas deferentem, Mulier gravida ſubſecuta, pedum deſideriô capta, procidit â tergô in genua, ac ambabus manibus crure alterô apprehensô, de Calce Sacerdotis mordicus dentibus fruſtum evulſit, nihil illius clamorem expaveſcens, quô deorum hôminumque fidem & ſubſidium is implorabat. vid. Joh. Lang. *Epiſtol. medic. Lib. 2. Epiſt. 12. pag. m. 549. ſeqq.* Ubi etiam aliam hiſtoriam refert, de muliere quadam, quæ uterum ferens deſideriô humeri piſtoris denudati & panem ad furnum deferentis, irretita, mœſta omnem cibum præter carnem de piſtoris humerô faſtidiebat. Maritus charæ miſertus uxoris certam pecuniam pro ſingulis de humerô piſtoris morſibus cum eô paciſcebatur. Duos itaque dentium mulieris inſultûs fertur ſuſtinuiſſe, tertium verò, doloris pertæſus, ferre noluit. Quô factô mulier tergeminos eſt enixa, duos vivos, tertium

verò

verò mortuum. Item Samuel Hafenrefferus *de Cut. affect. Lib. 3. cap. 4. pag. m. 423.* duo ejusmodi exempla his verbis recenſet: Novi ego Nobilem quandam Matronam, quæ gravida mariti cervicem morſibus appetiit, voti compos facta; dirè mordere conjugalis amor retraxit. At alia, civilis, ſuras mariti petens grave inflixit vulnus, de repetitione marito ſupplex in caſſum laborans, gemellos enixa, quorum alter vivus, alter mortuus, ex petitionis denegatione. Hos tamen morſus mali nihil ſecutum, addit idem Autor. Ut de maternô, admorſi Friderici, Ducis Saxoniæ, morſu nil dicam.

§. 47. Qvoad ſecundam morsûs humani ſpeciem, ſeu qui ab homine iratô infligitur, ille ſane non ſemper periculô vacat, ſed præter ſymptomata peſſima interdum ipſam mortem inducit; ſiquidem, ſi quis irâ aut furore percitus aut ebrius morſum inferat, ſtatim motus ſpirituum furibundus ſpiritus itidem in furorem concitat, ut inflammatio, tumor ac dolor, cum inſeqvente putridâ ſanie & partis commorſæ Gangrænâ oboriatur. vid. Eman. Kœnig. *Regn. animal. Sect. 3. Art. 8. p. m. 343. ſeq.* Et ſecundum Joh. Ludovici Hannemanni verba *M. N. C. Dec. III. An. 3. Obſ. 54. pag. m. 65.* hominis irati morſus æquè venenatus eſt, ac alterius alicujus animalis venenati; & morſus hominis iræ furorisque expertis non eſt venenatus. Id quod teſtantur exempla, v. g. Viri cujusdam pollicis anterior articulus dentibus adverſarii inter verba & verbera ita impetebatur, ut quicquid Chirurgus mundandô niteretur, incaſsùm fieret, quia vulnus venenatô ſalivæ fermentô infectum omnem conſolidationem reſpuebat, donec pars infecta eſſet reſecta, teſte Johanne Georgiô Sommerô, *M. N. C. Dec. II. An. 2. Obſ. 172. p. 387.* De aliô, cui poſt jurgia & contentiones ab alterô digitus index morſu violentô intra dentes attritus abſciſſus eſt, & ita ulcus venenoſum manum totam contaminavit, & putredine infecit, ut ſolùm eâ præcisâ ſuperſtes manſerit. Item de Meretrice quadam, quæ ab aliquâ conſociâ ſuper ancham ita immaniter commorſa eſt, ut ulcus contractum

irati.

tractum cacoëthicum diu affligens ſolum ſudoribus ex ſmilace aſperâ ſeu ſarſaparillâ ſuccubuerit. vid. Zacut. Luſitan. *de Prax. medic. admir. Lib. 3. Obſ. 88. fol. m. 116.* A morſu poſt rixas & duellum manuale inflammationem, febrem, delirium, convulſionem & totius pedis Gangrænam cum vitæ periculô obſervavit Johannes Baptiſta Lamzweerde *Append. ad Johannis Scultet. Armament. Chirurg. Obſ. 96. pag. m. 282.* Cùm Mercator quidam inter pocula cum aliô quodam litem haberet, eique colaphum impingere tentaret, dentibus haud leviter infixis apicem dextri ejus indicis apprehendit, unde exortus eſt dolor magnus aliaque graviora ſymptomata, ita ut de abſciſſione manûs duo barbitonſores, quibus curandum ſe commiſerat, inter ſe conferrent; ſiquidem tota manus fuit inflammata & jam incipiente Gangrænâ correpta; dolores item adfuerunt extremi, Convulſiones, Febris ardentiſſima, Syncope & inquietudines maximæ, ita ut non ſolum de manu, verùm etiam de vitâ periclitaretur. vid. Gvilhelm. Fabric Hild. *Obſerv. Chirurg. Cent. I. Obſ. 84. p. m. 98.* Et *Obſ. 85. p. 99.* etiam meminit Viri, qui ſub Caniculâ â quodam Virô furioſâ irâ percitô ad primam articulationem pollicis graviter morſus fuit, unde ſtatim exortus eſt dolor vehemens, per totum brachium. Neglectô ab initiô morſu dolores & reliqua ſymptomata ſingulis momentis ingraveſcebant, ac quartô die morbi febris, ſyncope & dolor acutiſſimus aderant. Pollex item usqve ad carpum correptus erat phlegmone, quæ poſtea in putridum & ſinuoſum ulcus degeneravit. Môrsûs lividi erant, ex quibus ſubtilis acris & fœtidiſſima materia effluebat. Item ruſticus quidam in conflictu ab adverſariô ſuô, iracundiâ excandeſcente, ad ſecundum articulum medii digiti manùs ſiniſtræ morſus fuit; quod malum indies ita augebatur, ut Chirurgus nullum aliud remedium, quàm ut ad metacarpium abſcinderetur digitus, ſupereſſe bono illi ruſtico perſvaderet, operationemque ſtrenuè & per dies aliquot urgeret. Erat enim manus, brachium, imò totum corpus propter doloris vehementiam

exte-

extenuatum, digitus verò præter modum tumefactus, imò in ſuperficie juncturæ exulceratus, & ligamenta ipſæque cartilagines juncturæ eroſæ, oſſaque inter ſe disjuncta erant & ſeparata. *vid. Cent. 4 Obſ. 87. p. m. 168. ſeq. & Lib. 1. Epiſt. 78. Oper. fol. 1016. ſeq.* Inflammationis, Gangrenæ Sphaceliquе, tandemque brachii ad Cubitum usque abſciſſi ex morſu in digitum factô, idem Autor meminit. Imò ipſam mortem iracundi hominis morſum ſecutam annotavit Zacutus: ſcilicet cùm duo bujuli inter ſe hoſtiliter rixantur, horum quidam alium humi jacentem ita morſu plus quàm caninô ſupra genu decerpſit & laniavit, ut miſer commorſus, obortâ in parte Gangrænâ & usque ad bubonem ſerpente virulentiâ, quæ nullis unquam auxiliis cohiberi potuit, vitam finiverit v. Zacut. Luſit. *l. a. Obſ. 88. fol. 116.* Mulier quædam ſenex multas poſt injurias alteri mulieri manum momordit; in quô vulnere tanta fuit veneni vis, ut parum defuerit, quin brachium totum cum maximô vitæ periculô reſecaretur, teſte Dominicô Panarolô *Pentecoſt. 2. Obſ. 42. pag. m. 54.* Servus cujusdam Subprætoris â fure quodam, quem apprehendere conabatur, ex morſu vulnus accipiebat ad articulum pollicis dextri, cum oſſis aliqua comminutione; Dolor illicò acceſſit intolerabilis, manum, imò brachium ipſum occupans, ad alas & ſcapulas ſe extendens, die ſequenti aderat delirium ſat grave, anxietas Cordis & deliquium animi frequens: Medicus advocatus medicamentum exhibuit purgans, dieque ſubſequenti Venæſectionem inſtitui curavit, quam paucarum horarum ſpatiô cum anxietate graviſſimâ mors excepit. vid. Job. a Mœckren. *Obſervat. medic. Chirurg. cap. 67. p. 321. ſeq.* Inter jurgia & rixas ruſticus quidam ab affine propriô in labiô inferiore morſu ita vulnerabatur, ut planè perforaretur labium, vulnusque haud omnis periculi expers videretur, juxta Vit. Riedlin. Parent. *Obſerv. medic. Cent. 3. Obſ. 9. p. m. 279.* Molhuſæ quidam convitiis affectus armis deſtitutus, vindictæ nihilominus cupidiſſimus, dentium acumine menti barbati fruſtum haud exiguum Antagoniſtæ evulſit;

vulnere brevi poſt vehementisſimis ſymptomatibus, malignitatis haud expertibus, ſtipatô, forſanque lethali, niſi idonea medicamenta fuiſſent adhibita. vid. Frid. Hoffmann. *Diſp. de Saliv. & ejus morb. cap. 5. §. 3. p. m. 19.* Morſum ex iracundiâ maniam & inſanabile vulnus ruſtico cuidam conciliâſſe, meminit Johannes Dolæus *Encyclopæd. Medic. Lib. 1. cap. 4. pag. m. 61.* Imò rarius exemplum in Juvene viginti ſeptem annorum, temperamenti calidi & ſicci, qui irâ graviter percitus, fortasſis ex vindictæ defectu, morſu cruentô indicem digitum ſibi ipſi vulnerârat, unde Hydrophobia & Mania cum ipsâ morte ſubſecuta eſt, annotavit Johannes Baptiſta Scaramuzzi *vid. Act. Erud. Lipſ. An. 1702. Menſ. April. p. m. 147.* de quô paulo infrà plura. Ex quibus adductis exemplis patet, hominis morsûs juxta Paul. Æginet. *Enchirid. med. Lib. 5. cap. 26. p. m. 406.* cæteris Ulceribus longè pernicioſiores eſſe, præprimis, uti addit, ſi jejunus (vel iratus) momorderit & priùs legumina, maximè lenticulam pro Cibô ſumſerit.

rabidi. §. 48. Longè tamen, tertiò, adhuc periculoſior eſt morſus Hominis rabidi vereque furioſi, ſeu qui antea, ſive proximè ſive ante longum ſatis temporis ſpatium a Cane rabidô demorſus fuit, ſiquidem juxta Bapt. Godronchum *de Hydrophob. Lib. 1. cap. 8. p. m. 75.* non ſolùm homo a rabidô Cane commorſus in rabiem incidit: ſed etiam idem homo rabidus, ſi alium hominem momorderit, rabioſum facit Licet autem Rabies ſit propriè ille Canum furor, in quem diebus canicularibus maximè feruntur Canes, transfertur tamen etiam ad hominum delirium furioſum, quando ex rabidi Canis aut Lupi morſu mente alienantur & graviter delirant, cum ſubſequente Hydrophobiâ. v. Jacob. Pancrat. Brunon. *Caſtell. renovat. ſeu Lexic. med. p. m. 807.* Poſſe verò talem per morſum canis rabidi homini communicatam Rabiem cum Venenô infectoriô in alios quoque homines tum per morſum, tum per ſolam etiam ſalivam, propagari, tragica ſane teſtantur exempla. v. g. Rabidus quidam homo, â Cane rabidô morſus, chordis devinctus ſervabatur

batur

batur. Ecce! unâ nocte omnes, qui eum cuſtodiebant, dormientes, effractis vinculis adortus, morſu violenter trucidavit. Hi ſcilicet poſt duas horas rabidiores facti, concluſi in domô mutuis ſe morſibus dilacerârunt. Tandem latratu ingenti & deliriô perciti intra duos dies omnes occubuere. vid. Zacut. Luſit. *de Prax. med. admir. Lib. 3. Obſ. 85. Oper. Tom. III. fol. m. 115.* Cùm Gvilhelmus Fabricius Hildanus, Anno 1603. phreneticam quandam mulierem tractandam haberet, & lingvam, an arida eſſet, explorare vellet, illa digitum ejus dentibus arripuit atque adeò dentes digito impresſit, ut ſine violentia eum inde extrahere non potuerit. Hinc ſtatim dolor vehemens non ſolùm in ipsô digitô, ſed per totum brachium exortus eſt. Applicatis tamen idoneis medicamentis paulatim dolor ſedatus eſt, & quinque vel ſex dierum ſpatiô digitus convaluit. v. Gv. Fabric. Hild. *Obſerv. Chirurg. Cent. 1. Obſ. 84. p. m. 98.* Videmus exinde, phreneticorum vel rabidorum hominum morſum minimè negligendum, ſed potiùs Curam præſervativam inſtituendam eſſe. Quod etiam docet Petrus Foreſtus *Obſerv. medic. Lib. 10. Obſ. 28. fol. m. 350.* ubi ſequentia refert: Mulier Delfenſis annorum circiter qnadraginta, gravida ac prægnans ultimô menſe, â cane rabiosô demorſa, id flocci faciens, cum gravida eſſet, ad mare more ſolitô cùm non accederet, & poſtea peperiſſet atque infantem jamdudum lactâſſet, poſt ſemiannum â morſu in Maniam & inſaniam gravisſimam incidit, ut in lectô detineri non poſſet: Noctu cuſtodiebatur, è naribus & ore ſpuma manabat, obviam quemque dentibus impetebat morſuque ſuo, &, ſi poſſet, in adſtantes exſpuebat & multos hoc modô ſimili vitiô labefactabat, raucâ voce inſaniebat. Cumque hæc fœmina â viris in lectô detineri non poſſet ac potum timeret, nec bibere poſſet, ſpem nullam in curatione ſitam eſſe prædixit Foreſtus, ipſoque vix per horam ab eâ digreſsô, hac inſaniâ miſere extincta eſt. Imperavit tamen dictus Medicus, ut adſtantes omnes, quos ſputô infecerat, ad Oceanum mitterentur & aquâ ſubmergerentur: Erant infiniti

numerô, tam mulieres, quàm viri, qui eam inviſerant, ab eâdem ſputô infecti, ſed omnes aquâ ſubmerſi, nihil poſtea mali unquam ſenſerunt. Virgo viginti annorum â puerulô rabioſô in manu demorſa erat, omniaque exhibebat Rabiei ſymptomata; jam ſedecim â læſione dies effluxerant, cùm demum incidit, eam balneo magno aquæ fluvialis frigidæ magis quàm calidæ, ſoluta in ea ſalis quantitate, immittere. Nudam itaque demergebant iterumque extrahebant, idem ſæpius repetentes, donec tandem hóc exercitiô miſerè divexatam, nihilque amplius ſibi conſciam in balneô ſedentem relinquerent. Illa deinde viſâ aquâ, cui inſidebat, mirata atque demirata eſt ſeipſam, quòd aquam ſine horrore videre poſſet. Poſthæc morbus ejus jam tantùm morbus ordinarius erat. Febris invadebat, cui ſecundum methodum communem obviam itum. Vomituriebat frequenter; & levamen â Vomitu ſentiebat; ſubventum igitur naturæ & hac in re. Pluribus adhuc vicibus balneo immiſſa eſt, tandemque plenæ ſanitati reſtituta, cum morbus univerſus non amplius uno menſe duraſſet. vid. Hiſtor. Academ. reg. Scient. Pariſ. *An.1699.p. 68.* Nobilis quædam matrona Patavina, â Cane rabidô morſa, per Chirurgum curabatur; poſt quindecim autem dierum decurſum, rabie redeunte, asſidentes invadere conabatur: hinc vulnus denuò ſcarificatum aperiebatur & diutius apertum conſervabatur, ut veneno exitus pateret. Torgaviæ mulier maniaca, & quidem, ut putabatur, ex Philtrô, lictorem, ipſam in cuſtodiam abducentem, mordendo prope axillas in ſimilem conjecit calamitatem, ut poſterô die, ſimiliter ac ipſa fureret, muliere melius ſe habente, juxta relationem Michaelis Ettmülleri *Diſput. de Morſ. Viper. cap. 1 Punct. 5. Oper. med. Vol. II. fol. m. 1665.* Inter rariora referendum eſt exemplum fœminæ ex morſu filiolæ epilepticæ, Hydrophobia laborantis, quod ex Richardo Mead refert Elias Camerarius *Diſſert. epiſt. 2. p. m. 23. ſeq.* De commorſione fratrum inſtar Canum rabidorum ſequentem hiſtoriam refert Philippus Camerarius *Horar.*

ſub-

ſubciſiv. Cent. 3. Obſ. 36. p m. 125. ſeq. Mulier Florentina illuſtris atque opulenta, mortuo maritô, ſuperſtites duos habebat filios, quos delicatè & indulgenter educaverat, donec adulti eſſent. Quodam verô die in iram verſi matrem pluribus verberibus malè mulctarunt. Quod ſcelus ipſa impatienter ferens, horrendis imprecationibus adverſos illos uſa eſt, genibus procumbens & terram manibus pulſans, Erynnes cæterasque inferiales peſtes in rabiem filiorum, magnô cum gemitu, invocavit. Exaudiunt dæmones, juvenes aggrediuntur, illos in furias exagitant, qui ſtatim, ut rabidi canes, mordaciter ad invicem ſua membra corrodunt, concurrunt famuli, fit clamor ingens, alii funes, alii catenas ferunt: ligantur juvenes, nec rabie contineri valent.

CAPUT VI.
DE
HYDROPHOBIA & RABIE CANINA.

§. 1.

CUm in hactenus de Animalium morſu recenſitis exemplis aliquoties Hydrophobiæ facta ſit mentio, paulò prolixiùs adhuc de difficili hoc affectu agere volumus. Non immeritò autem inter maximè admiranda ſymptomata, quæ morbo alicui ſupervenire poſſunt, refertur Hydrophobia, ſive metus aquæ, quem Rabiem comitari ſolere notum eſt. Quid enim relationis, aut quid commercii veneno in ſangvinem per morſum canis rabidi immiſſo intercedit cum horrore tantô, quô liquida tales ægri proſeqvuntur, ut ſolum eorum aſpectum perferre nequeant, convulſivisque motibus & furore inde afficiantur, v. Hiſtor. Academ. Reg. Scient. *An. 1699. pag. 64.* *Hydrophobia*

§. 2. Quantum quidem ejusdem denominationem attinet, oritur Hydrophobiæ vocabulum â Græco ὕδωρ, aqua & φόβος, timor, quaſi aquæ timor, quòd ſcilicet Hydrophobiâ ſtrictè *Denominatio*

 ſic

ſic dictâ, atque ut plurimum a rabidi canis morſu ortâ, labo rantes, præter cætera ſymptomata aquam imprimis timeant & quidem ſine ullâ ratione, qualis aquæ metus aliàs omnibu hominibus, in præſenti vitæ & ſuffocationis periculô, com munis eſſe ſolet. Nonnulli etiam Autores hunc Affectum locô Hydrophobiæ Hygrophobiam appellare, atque â Græc vocabulô ὑγρὸς, quod Adjectivè humidus & madidus redditu atque de rebus liquidis & fluidis uſurpatur; Subſtantivè au tem mare vel pelagus ſignificat, derivare malunt; fortaſſe quia taliter affecti non modò aquam, ſed omnem etiam li quorem & potum abhorrent, vel etiam quia ſæpisſimè per im merſionem in mare ab hoc morbô liberantur. Sed, juxta Cælium Aurelianum *de Morb. acut. Lib. 3. cap. 9. p. m. 218.* Con ſvetudo magis primum obtinuit nomen, ſiquidem plus aquam timeant ægrotantes vel quod inter cæteros liquores plurimum aqua præſtet; quibus addi posſet, quòd omnes liquores al aquâ conſiſtentiam ſuam mutuentur. Alii quoque, juxta Au relian. *l. a.* Phobodipſon appellant, quod cum timore ſitiat vel Pheugydron, & Aquifugam, ſiquidem aquam fugiat: ve Cynolyſſon, veluti ex rabie caninâ morbum conceptum De his & aliis denominationibus vid. Bapt. Codronch. *de Hy drophob. Lib. I. cap. 1. p. 28. ſeq.* ubi inquit, tales denominatione ſi morbi ideam & eſſentiam conſideremus, non videri ſati convenire, cùm rabioſi homines verè aquam non metuant ſed potiùs ſitientes eam perhorreſcant & abominentur o læſionem & cruciatum internum, quem percipiunt & expe riuntur ex aquæ & liquidorum aſſumptione & oblatione, ve cùm de his verba fiunt, exiſtimantes ab his ſuffocari; ide potiùs Hydrobdelygma vel hygromiſos, ſeu hydromiſos deteſtatione & abominatione, vel hydrapoſtrophe, vel rabie ſimpliciter magis aptè nuncupari poterit; quæ tamen deno minationes non conveniunt commorſis a principiô, ſed ul inſurgunt ſymptomati veneni rabidi. Hinc etiam Hydro phobia Latinis Rabies, vel ſimpliciter, vel, additô Epithet

Rabi

Rabies canina audit; partim quia juxta veteres Autores ſolus, inter animalia bruta, canis tali rabie afficiatur, partim etiam, quia ſolus ab ejusmodi rabioſô cane demorſus homo ſimilem affectum cum iisdem ſymptomatibus & quandoque cum latratu caninô incurrat; ſiquidem Galenus *de Loc. affect. Lib. 6. cap. 5. fol. m. 39.* reliquorum animalium nullum rabie capi, ſed ſolum canem eô affectu corripi ſtatuit, unde talem rabiem caninam in homine obſervatam neceſſariò a ſolô cane in hominem & alia animalia per morſum contagioſum propagari ſequitur. Ideò etiam Johanni Gôræo *Definit. medic. fol. m. 336. b.* ὑδροφοβία ſeu ὑδρόφοβος ſymptoma eſt morsûs rabioſi canis, et nemo eorum, qui â rabioſô cane demorſi fuerint, immunis ab eâ affectione eſt, qui neglexerit aut malè ſubierit curationem, idque maximè ſi corpore fuerit cacochymicô & melancholicô. Imo quia rabies canina imprimis hoc notabili phænomeno eſt conſpicua, ideò dicitur Hydrophia, a ſymptomate, quod ſigni pathognomonici vicem gerit. vid, Georg. Wolffg. Wedel. *Patholog. med. dogmat. Sect. 3. cap. 9. p. 605.*

§. 3. Solet tamen inter Autores adhuc litigari, an ejusmodi affectus primò ſit ſolius canis, non autem cæterorum quoque animalium; deinde an dictus morbus atque ſymptomata, qualia ab hactenus adductis Autoribus fuêre recenſita, ſemper â morſu & ſalivâ canis vel alius animalis homini communicatâ ſive ab extrinſecus accedente contagiô dependeant; vel annon etiam in humanis corporibus tales produci queant humores, qui ad rabidi canis venenum, qnod propriè Hydrophobiam excitare ſolet, proximè accedant? Circa quam reſponſionem multi recentiorum Autorum, non modò in aliis quoque animalium ſpeciebus Hydrophobiam poſt præcedentem rabioſi Canis morſum obſervari, ſed etiam absque propagatô venenô ſeu contagiô, â variis cauſis oriri poſſe, defendunt, e. g. Cælius Aurelianus *l. a.* non ſolùm Canis rabidi, ſed cæterorum quoque animalium, quæ ſint ſimili ratione noxia, ut luporum, Urſorum, Leopardorum, equorum

an ſolus canis ea laborat?

an ſemper a morſu canis?

negatur

rum & aſinorum, morſum pro causâ accendente hujus paſſi-
onis agnoſcit. Scribit etiam Andreas Matthiolus *Comment*
in Dioſcorid. Lib. 6. cap. 36. fol. m. 1008. Sciendum eſt, quod non
canes tantùm (quanquam ii magis, quam cætera animalia
in rabiem agantur) rabidi fiunt, ſed etiam alia pleraque ani-
malia, nempe Vulpes, Muſtelæ, Viverræ, Martes, Simiæ
& id genus alia. Hoc affectu etiam capiuntur muli, qui ſuis a-
liquando morſibus dominos & ſtabularios rabidos & veluti ar-
reptitios reddiderunt. Ibidem etiam dictus Autor, ſe eqvum
rabie furentem vidiſſe, teſtatur; atque Camelos etiam & e-
quos in rabiem agi, ex Ariſtotele allegat. Sic Thomas Bar-
tholinus *Cent. 3. Epiſt. 48. p. m. 199.* equorum, rabie agitatorum,
qui natando in mari curati ſunt, mentionem facit. Lupos
non modò in rabiem verti, ſed ab illis etiam demorſos in ma-
niam cum ululatu & Hydrophobiâ incidere, pauloque pòſt
extingui, docet Felix Platerus *Obſerv. medic. Lib. I. pag. m. 80.*
Plura rabidorum luporum atque ex eorum morsu pereunti-
um exempla jam ſupra, de morſu Lupi, recenſuimus. Ca-
ſparus a Reies quatuor novit homines, qui nocte quadam in-
tempeſtâ ruri oves cuſtodientes a truculentisſimâ rabiente
lupâ ſubitò arrepti ſunt, quorum tres crudeliter vulneravit:
ita ut duo paucis poſt diebus perierint. *v. ejusd. v. 61. Qv. 5. p. 788.*
ubi etiam Aſinum rabie affectum, minimé tamen a cane ra-
bido commorsum, propriis oculis vidiſſe addit. Jacobus
Pancratius Bruno Hydrophobiam ex morſu Lupi rabioſi cru-
delisſimo ſe notâſſe ſcribit *Lexic. Med. p. m. 683.* Inquit etiam
Petrus Salius Diverſus *de Affect. particular. cap. 19. p. m. 342.* No-
vi ego, â lupis ſæviora & magis horrenda conſequi ſympto-
mata, quàm â cane rabidô: magisque hi & violentius cruci-
antur, qui â lupô rabidô commorſi ſunt, quàm qui â cane:
quod de lupô atteſtor, idem de cæteris animalibus aſſeratur
affirmeturque, veram rabiem ab omnibus his generari. A
rabiosâ Fele quatuor domeſticos, masculos & fœminas, unâ
die dentibus commorſos unguibusve laniatos, inde brevi ſæ-
viſſimis

viſſimis ſymptomatibus correptos ſuum obiiſſe diem, ſupra ex Amato Luſitanô allegavimus. Puellam itidem ſeptem annorum poſt morſum felis rabidæ a quibusvis liquidis abhorruiſſe atque in mortis prædam ceſſiſſe, ibidem ex Vitô Riedlinô adduximus; ubi etiam adhuc plura exempla reperies. Rabiem viginti horarum â vulnere Cati rabidi lethalem ex Gvidone Patinô refert Georgius Wolffgangus Wedel. *Diſp. de Hydrophob. cap. 3. p. 12.* Aſſiſii juvencula a fele commorſa ſine febre de nullô aliô malô, quàm faucium conquerebatur, cum perpetuô Ptyalismô, & poſtquam nihil bibere aut edere voluit, octo dierum ſpatiô obiit. Et fœmina morſum felis paſſa per aquæ averſionem Hydrophobiam patefecerat, cibum tandem admiſit ſine delirio, ſolum verò ſingultum & faucium anguſtiam usque ad mortem perpeſſa eſt. v. Joh. Bapt. Scaramucc. Epiſt. ad Anton. Magliabecchium *M. N. C. Dec. III. An. 9. & 10. App. p. 250.* Alia animalia præter canem in rabiem agi, ex variis Autoribus recenſet Baptiſta Codronchus *de Hydrophob. Lib. 1. cap. 1. p. 25. ſeq.* v. g. camelos, equos, lupos, urſos, leopardos, aſinos, vulpes, muſtelas, ſimias & mulos, item leones, feles, murænas & gallos; & deinde concludit Codronchus: Cum igitur relata animalia experientiâ & auctoritate optimorum Autorum Rabie corripi poſſint, pariter credendum eſt, cætera animalia rabie tentari poſſe, Nec minus ſuprà Avium rabidarum mentionem fecimus, v. g. Olitor in Italiâ a veteris Galli Gallinacei morſu in manum inflictô primâ ſtatim die ringens ore inventus, nec igne, nec ferri ullis præſidiis juvantibus, pugnacis Galli inſtar decumbens tertiâ die exſpiravit: v. Thom. Bartholin. *Cent. 5. Hiſtor. 52. p. m. 119.* Et a Gallô pugnante leviter læſum in rabiem veniſſe refert Cælius Aurelianus *l. a. p. 219.* Galli etiam Uri ſeu Tetraonis vel Tetracis rabidi ex *M. N. C. Dec. II. An. 3. Obſ. 107. p. 142.* meminimus. Alias etiam aves hujus labis non expertes ſemper eſſe putat Johannes Petrus d'Apples; Fuit mihi, inquiens, quidam ſtudiorum ſocius, qui ſanctè juravit, commor-

ſam ab Aquilâ cicure rabidam evaſiſſe ſororem ſuam; ſeque antea obſervâſſe, quod deplumis fieret, nec eundem ſervarent ordinem plumæ. vid. Theoph. Bonet. *Medicin. ſeptentr. Part. I. Lib. I. Sect. 20. fol. m. 206.* Aquilam autem tunc temporis ægrotâſſe, ex Ariſtotele fit probabile, juxta quem cùm aves ægrotant, plumæ indicium proferunt; Turbantur enim, nec poſituram eandem ſervant, quam habent, cùm recte valent. vid. *ejusd. Hiſtor. Animal. Lib. 8. cap. 18. fol. m. 449.* Plura animalium in rabiem actorum exempla collegit etiam Johannes Schenckius *Obſervat. medicin. Lib. 7. fol. m. 849. ſeq.* item Caſp. a Reies *Elyſ. jucund. quæſtion. Camp. Qv. 61. n. 4. ſeq. p. m. 787.* Quamvis autem negandum non ſit, rabiem vel Hydrophobiam in nonnullis brutis, v. g. equis, bobus, aſinis, mulis, &c. â Canis vel lupi rabidi morſu quandoque vel utplurimum derivari poſſe, quod etiam confirmare videtur Thomas Bartholinus *Cent. 2. Hiſtor. 99. pag. m. 290.* Neapoli, inquiens, diebus canicularibus 1644. â Cane morſi boves videbantur inſaniæ quoque induiſſe ſpeciem; minimè tamen in reliquis animalibus, imprimis in avibus, araneis & Tarantulis (quarum ultimarum ictum quoque aquæ averſationem ſeu Hydrophobiam inducere ſcribit Daniel Sennertus *Inſtitut. medic. Lib. 2. Part. 3. Sect. 2. cap. 4. pag. m. 340.*) ejusmodi morſus caninus ſemper expectandus aut præſupponendus erit.

Autoritas. §. 4. Quam ſententiam de rabie aliorum quoque animalium adhuc alii recentiorum Autorum confirmant, quamvis plerique hunc affectum utplurimum a Canis vel Lupi rabidi morſu dependere concedant: Inquit enim Daniel Sennertus *Pract. Lib. I. Part. 2. cap. 16. p. m. 431.* Appellatur hoc malum â pleriſque Hydrophobia, quòd eô affecti aquam, imò omnia liquida exhorreſcunt: alii ſub nomine Rabiei caninæ de morſu Canis rabidi, de veneno rabidi Canis & aliis hoc malum proponunt. Verùm in genere Rabiem appellare malo; cum non canes tantùm rabie corripiantur & ab eorum morſu homo in rabiem incidat, ſed etiam lupi, cameli, equi, ſues, boves,

ves, vulpes, feles, urſi, leopardi, aſini, muli, muſtelæ, ſimiæ, galli, &c. Plerique tamen â Cane rabiei hoc nomen indiderunt, quòd frequentiùs, quàm alia animalia Canes in rabiem agantur. Imò ſunt, qui exiſtimant, ſolum Canem primariò & principaliter & ex principiis internis rabie corripi, reliqua animalia ſaltem ſecundariò, & malô â cane rabidô communicatô, eâ laborare. Verum non impoſſibile videtur, etiam in aliis animalibus hoc venenum generari poſſe, præſertim iis, quæ cognationem habent cum canibus, quales ſunt lupi, qui frequentisſimè quoque rabie corripiuntur. An verò in homine etiam hic affectus generari posſit, dictus Sennertus alibi agit. Sic juxta Georg. Wolffg. Wedelii *Diſputat. de Hydrophob. cap. 3. p. 12. ſeq.* Hydrophobiæ origo ordinarie & communiter adſcribitur contagioni extraneæ, quatenus Canes in rabiem acti invadunt obvios & vulnus morſu ſuo infligunt, id quod trivialis ferè loquitur experientia illorum, qui hôc fatô perierunt; quod multi Practici teſtantur, imò notisſimum id in vulgus eſt. Non verò ſolos Canes eâdem virtute nocendi pollere, prout inter nonnullos Veterum litigatum fuit, itidem extra dubium eſt; quod etiam exemplis felium, gallorum & luporum probatur. Et cùm certum ſit, etiam equos, ſimias, ſues, vulpes, mulos, rabiei eſſe obnoxios, quid impedit, quò minus aſſeramus, eandem quoque cum aliis communicari poſſe, ſi actualis accedat læſio; cum & aliàs, ſecundum Celſi effatum, omnes morſus ferarum aliquod virus in receſſu habeant, & vulnera iſta, teſte quotidianâ experientiâ, difficiliùs perſanari queant, quæ ab iratô inferuntur animali, unde a minori ad majus fieri poteſt collectio. Et Lucas Schrœckius *Schol. in Johann. Helvvig. Obſerv. 78. p. m. 245.* ſcribit: Licet â rabioſi canis morſu utplurimum oriatur Hydrophobia ſeu rabies, qvandoque tamen aliam agnoſcit cauſam, nec ſemper â morſu iſtô originem ducit. Hinc etiam nonnulli Autores in Hydrophobiæ definitione primariò eqvidem canis rabidi, quandoque tamen etiam aliorum

rum animalium morſum vel aliud analogum pro ejusdem cauſâ agnoſcunt, v. g. Johannes Coſterus *Theor. & Prax. Tab. II. pag. m. 42.* non canis ſed in genere animalis morſui cauſam adſcribit, dum Hydrophobiam per delirium cum aquæ & liquidorum omnium abominatione, â peculiari venenô animalis rabidi homini communicatô ortum habens, definit. Item Johannes Jonſtonus *Syntagmat. univerſ. Medicin. pract. Lib. 3. Tit. 2. cap. 4. Art. 6. p. m. 727.* Rabiem deſcribit per delirium, â venenô quodam peculiari in animali genitô & homini communicatô productum, cum vehementi liquidorum omnium & aquæ potisſimum abominatione. Baptiſta Codronchus de *Hydrophob. p. 32.* etiam aſſerit, eſſe affectum præternaturalem, a veneno quodam peculiari in animali genito & homini communicatô, cum vehementi liquidorum omnium, ſed aquæ potisſimum abominatione, (quæ ſunt eadem ferè Jonſtoni & Coſteri verba.) Et Stephano Blancardo, *Lexic. med. p. m. 312. ſeq.* Hydrophobia, ſeu aquæ metus, eſt affectus, maximè convulſivus, cum furore, liquidorum & ſplendidorum fuga, aliquando cum delirio, febri aliisque ſymptomatis, ſummô cum vitæ diſcrimine invadens, ortus & propagatus ex morſu canis rabidi, eique analogô contagiô. Jacobo etiam Pancratio Brunoni *Lexic. med. ſeu Caſtell. renovat. pag. m. 683.* Hydrophobia eſt ſymptoma rabiei ſeu delirii â morſu canis rabidi aut aliorum ſimilium brutorum rabidorum oborti. Juxta Joannis Gorræi *Definit. med. f. 336.* nonnullis Hydrophobia nihil aliud eſt, quàm inſaniæ ex atrâ bile genus. Et Cælio Aureliano *de Morb. acut. & chron. Lib. 3. cap. 10. p. m. 219.* eſt Appetentia vehemens atque timor potûs ſine ulla ratione, ob quandam in corpore pasſionem. Georgius Wolffgangus Wedelius *Diſſert. de Hydrophob. cap. 1. p. 5.* Hydrophobiam deſcribit, quod ſit delirium cum febre & timore aquæ, ab idea peregrinâ, per contagium mumiale ſpecificum, canis cumprimis rabidi, ſerius ocyus inductum. Secundum verba Michaelis Alberti *Introduct. in univerſ. Medic. Sect. 10. cap. 3. p. 410.* eſt furor ca-

ninus

minus ſive Hydrophobia affectus delirus, & hanc appellationem â metu aquæ, quô canes in rabie ſuâ laborant, nactus eſt, ita ut in ſe ſpectatus ſit ſimilitudo rabiei caninæ in hominibus, quemadmodum morſum canum rabidorum ſequitur, & tam in animô, quàm corpore multas & exiguas alterationes inducit. Et juxta Joh. Juncker. *Conſpect. Medicin. theor. pract. Tab. 110. p. 694.* eſt Hydrophobia ſpecies deliriorum, liquidorum & ſplendidorum averſionem ſub febre communiter acutisſimâ inferens; a morſu canis rabidi vel alio eidem analogo contagio inducta. Sic juxta Iohannis Walæi *Medicin. pract. Lib. 2. cap. 2. p. m. 137.* Hydrophobia eſt, quando æger omnia liquida metuit, imò non patitur ea nominari: Fit autem dupliciter, vel ob ſpeciem illuſtrem, vel ob morſum canis, felis, ſimiæ, valde irati hominis, item & equi. Et canes &c. hoc faciunt mediante ſalivâ, quæ vel diu veſtibus adhæret, vel nudam partem tangit. Verum omnis ſaliva canis hoc non facit, ſed vel rabioſi, vel valde irati, vel ejus, qui ſub lingvâ inflammationem habet & vermem, vel etiam ſine verme, ut obſervatum eſt. Et Petrus Salius Diverſus *de Affect. particul. cap. 19. p. 341. ſeq.* inqvit: Non potui non admirari, cur Autores de Rabie acturi, quæ homini per tot animalia communicari poteſt, ſolùm de morſu canis rabidi agentes, tractent & inſcribant de commorſis à cane rabidô, cùm de commorſis ab animali rabidò inſcriptionem ponere debuiſſent: ibidemque dictus Autor in aliis etiam animalibus veram rabiem generari poſſe defendit. Plura vid. Bapt. Codronch. *de Hydrophob. cap. 7. p. 62. ſeq.*

§. 5. Cùm proinde ſecundum hactenus dicta varii Autores alias quoque, præter canem, animalium ſpecies, absque præcedente rabidi Canis morſu & absque propagatô tali Contagiô, Hydrophobiâ affectas, earumque morsûs æque venenatos obſervaverint, ita etiam, ut exinde rabies canina cum Hydrophobiâ ſubſecuta fuerit, nonnulli eorundem dictum morbum etiam â cauſis internis ſine prævio canis rabidi morſu oriri poſſe ſtatuunt, idque variis rationibus atque exemplis *an à cauſis internis?*

confirmant. Inquit enim Carolus Aurelianus *de Morb. acut. Lib. 3. cap. 9. pag. m. 219.* eſſe posſibile, ſine manifeſtâ causâ hanc pasſionem corporibus innaſci. Et juxra Ambroſ. Paræum *Lib. 20. cap. 13. fol. m. 439.* Poſſunt prehendi rabie homines, etſi à cane rabidô demorſi non fuerint. Ut enim ex ſeſe humores ſæpe inflammantur & Cancrum excitant aut Elephantiam, ſic in melancholicis Rabiem &c. In corpore noſtro humores gigni poſſe, qui rabidi Canis venenum æmulentur, quemadmodum & alterius venenatæ qualitatis ſuccos intrò generari, docet Marcellus Donatus *de medic. Hiſtor. mirab. Lib. 6. cap. 1. pag. m. 598. ſeqq.* ubi aliquot Obſervationes recenſet. Quamvis etiam Petrus Salius Diverſus *l. a. p. m. 363. ſeq.* circa quæſtionem, an Rabies a principiis internis in homine generari posſit, primò ex certis rationibus dubitet, nihilominus tamen experientiâ convictus poſtmodum affirmat his verbis: Virus iſtud, quod in tot generibus (ſpeciebus) animantium procreari hominique per ea impartiri novimus, conſiderandum eſt, an in homine ipsô, nullô extrinſecô accedente contagiô, â principiis internis fieri posſit? Dictaret ratio quidem, cum, omnium aſſenſu, venena deleteria in homine generari posſint, etiam hoc virus non excludendum eſſe, non magis diſtante homine â ferâ & ſerpente venenum ejaculante, quàm ab animalibus, quæ in Rabiem proclivia ſunt; imò majorem cum his, quàm illis, analogiam habente; tamen cum nulla antiquorum authoritas hoc atteſtata ſit, qui ſemper Rabiem ex contagiô, non ſponte homini accesſiſſe docuerunt, non videtur hoc ita facilè admittendum eſſe. Si tamen experientia difficultatem dirimere poteſt, dicam, quid viderim ipſe in particulari caſu, quem nunc explicabo. Mulier annum agens trigeſimum ſextum, febre langvens, me ad eam (ſe) curandam accerſivit; invenio febre peſtilenti detentam, curationem aggredior, ſanitatique reſtitutam die undecimâ eam relinquo: totidem diebus interpoſitis, dyſenteriâ admodum dolorosâ, additâ febre, affligtari cæpit: me iterum advocat: morbum oppugna-

pugnare incipio, ſeptemque diebus morbum ſupero ; febricula quædam remanſit, quam cùm curare delibero, ſupervenit mulieri maxima omnium liquorum averſio, tantaque, ut non modò, quæ ipſi offerenda erant, tum medicamenti tum cibi ratione, perhorreſceret & abominaretur, ſed etiam ut adſtantes (nam media erat æſtas) etiam bibentes coram eâ (ſe) ſuſtinere non poſſet. Hanc rabie correptam ex hôc ſolò ſymptomate deprehendi, quod adeò deinceps auctum fuit, ut nihil admitteret, etiam in thalamo, liquidi apportandum eſſe, & non modò potum ſimplicem, ſed etiam omnia cibaria liquida abominaretur. Cumque ſolida alimenta, ratione febris & longitudinis morbi, non ita facilè admitteret, in virium proſtrationem delapſa eſt : non tamen citò periit, ſed ultra ſeptimam producta eſt â die, in quô humida averſari cæpit, octavâque die defuncta eſt. In quâ muliere nullum aliud ſymptoma ex his, quæ concomitantur rabidos, fuit, præterquam liquorum omnium averſio, menteque ſemper conſtitit : nec de ullò unquam conqueſta eſt, niſi cùm liquida admoverentur : quô tempore adeò affligabatur, ut horrendum quid eſſet, ipſam conſpicere : reliquô tempore ſemper quieta fuit, interrogataque â me, an unquam a cane rabidô commorſa fuiſſet ? certò affirmabat, nunquam ſe â cane, nedum rabidô, ſed nec etiam ſanò, tactam fuiſſe, cùm nec domi unquam canem educâſſet, nec externis unquam communicâſſet. Mater autem præſens interrogata â me, an meminiſſet, filiam, dum puella eſſet & in ætate infantili, cujus ratione ipſa non recordaretur, unquam commorſam ab ullô cane, atteſtabatur certisſimè, filiam nihil tale unquam paſſam fuiſſe. Quare, pergit idem Autor, hinc dubitare cæpi, an homo a principiis internis posſit rabiem incurrere? Cùm enim hic de contagiô nihil conſtaret, Hydrophobiaque iſta non eſſet conjuncta cum ſymptomatibus, quæ rabidos homines, â rabientibus animalibus commorſos, concomitari conſvevêre ; ſuſpicatus ſum, factum eſſe â causâ internâ ; & cùm non fuerit communicata

nicata â furente & rabidâ belluâ, ideò eam extitiſſe cæteris mitiorem, &c. Cùmque Julius Palmarius *de Morſ. Can. rabid. & Hydrophob. cap. 1. Tract. de Morb. contagioſ. p. m. 327.* varias rabiei caninæ cauſas, imprimis autem canis iracundiam ponat, item ſi canis per æſtatis ardores aut brumæ frigora frigidæ potu prohibeatur, item ſi longiori inediâ inareſcat, vel ſalſis potulentis aut eſculentis ſeſe repleat, unde bilis in eô inexplicabilem malignitatem contrahens, ipſum in rabiem agat &c. Cur quæſo tales & aliæ cauſæ in reliquis etiam animalibus, inque ipsô homine non pariter, uti in cane, Rabiem & Hydrophobiam excitare poterunt. Quam ſententiam etiam confirmat Carolus Patinus, ſcribens: æquè naſcitur Hydrophobia ſive Rabies â cauſa internâ, quàm ab externâ; pravus enim humor facilè degenerat & per corruptionem induit naturam veneni, uti ex ejusdem Epiſtolis allegat Wedelius *l. a. p. 15.* vid. etiam Paul. Zacch. *Quæſt. med. legat. Lib. 2. Tit. I. Quæſt. 17. n. 6. 7. ſeq. fol. m. 190. ſeq. & Lib. 2. Tit. 2. Quæſt. 5. n. 2. ſeqq. p. 214.* & Conrad. Berthold. Behrens *de Conſtitut. Rei medic Lib. I. Tit. 3. §. 8. p. m. 15.* Et Michael Ettmüllerus *Oper. med. Tom. II. fol. m. 970.* ad quæſtionem, an ſolum animalium rabidorum morſum ſequatur Hydrophobia? reſpondet, rem adhuc dubiam ex eô videri, quoniam proſtare videantur Auctorum Obſervationes, citra animalium morsûm eas eſſe ortas; item Daniel Sennertus *Pract. Med. Lib. 6. Part. 2. cap. 5. p. m. 81.* inquit: Etſi Hydrophobia vulgò pro eodem affectu planè cum rabie caninâ, quæ demorſis â cane rabido accidit, habeatur: tamen obſervatum etiam ſine morſu canis vel alterius animalis rabidi ab internô humorum vitio hydrophobiam generari poſſe, &c. Rationes pro ſententiâ affirmativâ & negativa vid. Bapt. Codronch. *de Rabie Lib. I. cap. 10. p. 84. ſeqq.*

§. 6. Varia autem adhuc alia, præter modò ex Petrô Saliô Diversô recenſitum, Hydrophobiæ, absque præcedente canis vel alterius animalis rabidi morſu, exempla annotârunt etiam alii Autores, ſiquidem Hydrophobiam cum animi perturbatione

ab aliis cauſis.

ne & convulſivâ inter deglutiendum ſuffocatione lethalem, n â morſu Canis rabidi, ſed â terrore inductam obſervavit lix Platerus *Obſ. Med. Lib. I. p. m. 90.* & quidem in Sutoris uxo-, quæ Corium, nocte inſtante, ſola lavans ſolitudine perter-a exiſtimabat, ſe ſplendorem aliquem è fornice erumpen-n cernere, torritemque inundantem auctumque cum im-tu affluere; quô perculſa domumque reverſa ab eô tempo-neque vinum, nec juſculum, nec aliud quicquam liquidum glutire potuit, ſed ſtatim, hiſce oblatis, magisque ori inditis focandæ ſimilis, ſpiritum cum vociferatione, velut inter-ıſum trahebat. Et, quod mirum, ex ſolo contactu liquido-m idem accidens patiebatur; imò ſi liqvida in conclave in-rentur, illis conſpectis, cohorreſcebat denuoque afficieba-, adeò ut non priùs grave hoc Symptoma ceſſaret, niſi hi-è conſpectu ablatis. Terroris impreſſioni Rabiem quoq; cribit Elias Camerarius *Diſſert. Taurin. Epiſtol. phyſ. medic. 2. n. 20.* inquiens: de Canum rabidorum morſu ſtupenda pror-legimus, vix ſemper ad evidentes deducenda rationes. Tale oque eſt, quod primarius nuper retulit Vir, militem hy-na tranſegiſſe in Sabaudia, in ædibus quibusdam; Civem m caniculam aluiſſe, quacum miles frequenter luſerit, blan-is morſiunculisque ejus ſæpius petitus; abit tandem miles numque illam relinquit, at rediens poſtea de caniculâ ſoli-è quærit, ubi degat; audiens verò, eam in rabiem incidiſſe, ritus nunciô langvere cæpit, ac tam firmâ dubio procul ter-is impreſſione in rabiem quoque infeliciter incidit. Et *pag.* idem Camerarius recordatur gravidæ cujusdam Illuſtris minæ, aliquandiu ſine causâ manifeſtâ hydrophobæ atque nem potuum ſpeciem mirè averſantis, donec Ideam illam ſim mens dimitteret.

§. 7. In Febre malignâ & nimiô potu Hydrophobiæ ſpeciem *â febre.* a morſum animalis rabidi obortam annotavit Philip. Salmuth *med. Cent. 2. Obſ. 52. p. m. 81.* Scilicet Potator quidam ſtrenuus vitam inordinatam agens febre malignâ corripitur, & inter alia

 graviſſi-

graviſſima Symptomata in Hydrophobiam quaſi incidit. Hic enim, cùm intentiſſimâ ſiti cruciaretur, ejusque Os amarum & lingua valde ſicca atque aſpera exiſteret, potum quidem anxiè expetebat, ſed quoties Cantharum ori admovebat, tantô tremore & metu percellebatur, ut eum illicò deponere cogeretur. Qvinimò dum Cantharo ſeu poculo ſaltem manum admovere iterum iterumque conabatur, ſæpius ſubitò quaſi perterritus eam retrahebat, & ad ſolius hordeaceæ aquæ, vel potionum quoque alterantium inſpectionem expaveſcere aliquantum & tremere videbatur. In quartum igitur usque diem eâ in miſeriâ vivens, ne guttulam quidem Cereviſiæ vel alteriûs potûs haurire potis erat, quô & tandem extinguebatur, ſuperveniente prius paroxiſmô epileptico. Aliud Hydrophobiæ gravioris â febre enatæ exemplum obſervavit etiam Medicus Hiſpanus, Sanchez, de quodam, qui mediô Auguſti incidit in Hydrophobiam cum febre continuâ, citra ullum morſum ab animali rabidô, in qua non poterat ferre aſpectum aquæ neque potûs cujusdam, aut vini, aut juſculorum, & quamvis bibere anniteretur, tamen ubi potum aut juſcula ſumpſiſſet, tanta eum premebat Cordis anguſtia, tantus tremor, tanta corporis totius anxietas, ut cogeretur liquorem ejicere foràs, ne guttulâ quidem hauſtâ; agnoſcebat quidem, ſe non poſſe vivere ſine potu, nec manus tamen abluère audebat, cùmque juſſu Medici ſcyphum admoviſſet, idem horror & tanta concuſſio apprehendebat eum, ut totus pertremiſceret, ut ſudaret & convelleretur: hic quinto die periit; quæ allegati Autoris verba refert Michael Ettmüllerus *Oper. med. Tom. II. fol. m. 970.* vid. etiam Carolus Muſitan. *Chirurg. Tom. III cap. 30. pag. m. 107.*

â causâ occultâ. §. 8. Aliquot etiam hiſtorias Hydrophobiâ ex occultâ causâ pereuntium ſequentibus verbis & circumſtantiis ex Joannis Baptiſtæ Cavallaria obſervationibus commemorat Marcellus Donatus *de medic. Hiſtor. mirabil. Lib. 6. 1. p. m. 598. ſeqq.* ſcilicet 1) In agrô Mantuanô viduus quidam quinquagenarius, dum

pran-

prandet, neſcio quid ſibi gulam ſcalpere exiſtimat: poculum ſumit, ut moleſtiam illam potione abigat: ſed potum, vel ſummô conatu deglutire nequit: ſibi ipſi iratus ad ſitulam aquâ plenam accedit, ut bibat: ſed vix dum labra admovens retrorſum cadit: mox ſurgit, abit, eâ die non cænat. Poſtridie eadem omnia tum in prandiô tum in cœnâ patitur. Tertiâ die ad me equo vectus in viâ uvas & multas & facilè vorat. Ego, hiſce omnibus ab illo tum auditis, ſymptoma exploraturus frigidæ poculum illius ori ſemel, iterum ac tertiò per intervalla admoveo, amicos ad ſpectaculum advoco: toties ille horreſcit, tremit, animô linquitur & in ſummis faucibus (ut reſipiſcens referebat,) ſuffocatur. Remotô poculô ſtatim ad ſe redit, mente conſtat, validus eſt, non febricitat; nihil prorſus dolet, functiones omnes inculpatæ ſunt, unâ exceptâ potatione. Præſcribo antidota: intra triduum mors occupat. Quærendo, explorando, ſuſcitando nulla hujus affectionis evidens cauſa comperta eſt. 2, Fœmina quædam die quadam dolet, primùm collô, tum brachiô dextrô; ſecundâ die decumbit cum brachii dolore & tremore; tertiô die ceſſat dolor, tota tamen tremit, nauſeat inaniter, ſudat & veluti ſuffocatur. Si vinum, aqua, juſculum propinatur, convellitur ac deficit, ova ac panem probè ſumit, valde ſitit, facultates principes ac ſentientes bene conſtant, mitis eſt animus: placidus eſt ſermo: non videtur febricitare. Quintâ die illa effertur. 3) Virgo annorum ſexdecim viſâ quorundam digladiatione terretur: eâ nocte febris vehemens: ſtatim in invaſione puſtulæ circa labia, poſt horas duodenas â primâ invaſione fit attonita, poſt alias duodenas febris ſedari ſibi viſa eſt. Surgit brachiô ſiniſtrô paralyticô. Si brachium illud dimoveatur, dolor acerrimus latus puellæ transfigit, & (ut ipſa inquit) ad Cor usque pertingit, ita ut ferè inde deficiat. In quartâ rigor eam rurſum cubare cogit: dolor augetur: ſupervenit nauſea, anxietudo, oris ſpuma, lumen intueri neqvit, ejulatur, fugit, pavet, domeſticos ejicit. Admotâ potione caput retrahit, horret, deficit: Per intervalla recta loquitur: poſt hæc

dentibus ſtridet: lingvam ſibi emordet: in principiô quintæ emoritur. 4) Dominicus Berecius, agricola, nuptus, validus, annos natus triginta ſeptem, per dies octo ignota ſibi de cauſa brachiis dolitat: operarur tamen in agrô, nec febrire ſe exiſtimat: nonâ die in cœnâ brodium ſorpturus contremiſcit, quare incœnatus decumbit. Ad mediam noctem pavore corripitur; ex illô vix contineri poteſt: ſed timens ac tremens exclamat & ab adſtantibus etiam rogat ſe detineri, eosque ipſe viciſſim arreptos arctiſſimè detinet. Summô mane conſulitur vicinus Medicus, qui Picram imperat: quæ paulò poſt vomitione ejicitur, unà cum cruentis. Ego â prandio accerſitus domeſticos & Parochum & cæteros, qui convenerant, ſeorſim ab ægrotante alloquor, ac inopinata illos conſpecturos prædico: nempe virum hunc, vel ſi cogatur, non biturum, ac, ſi tentet bibere, animô defecturum, & demum illum citò moriturum. Primam ſententiam allatô poculô adſtantium magnâ cum admiratione comprobo: alterum eventus brevi confirmat: ſiquidem poſt horas quatuor extingvitur præcedentibus fremitu inconſtanti, clamore aſſiduô, inquietudine implacabili, ſudore profuſiſſimô, extremorum frigiditate, deliramento maniaco, & dæmonum (ut ajebat) ſpectris. 5) Jacobus Piva, agricola, nuptus, juvenis, ſanus, robuſtus, citra omnem manifeſtam cauſam ex agrò rediens ad veſperam ſudare cæpit, cum anguſtiâ Cordis & agoniâ. Nocte illâ per intervalla contremiſcebat, exſiliebat, vociferabatur, aſſiduè ſudabat. Ego accitus morbum dijudico & adſtantes in admirationem pertraho, potionis horrorem & mortis celeritatem conſtanter prænuncians & dicta factis mox comprobans. Namque ægrotanti oblatam frigidam ipſe repentè horreſcit & linquitur animô; eâ reductâ actutum reviviſcit. Iſte verò neutiquam ſe tangi patiebatur; quin, ſi quispiam manus propiùs inferebat, ſtatim exclamabat. Horrebat etiam tantillum, dum faciei ſudor frigidis linteaminibus abſtergebatur. Invaleſcente demum ſudore ac convulſione poſt paucas horas mente ſanâ deceſſit.

§. 9.

§. 9. Singularem Hydrophobiam annotavit Joh. Baptiſta de Wenck *Ephemerid. Acad. Nat. Cur. Cent. V. & VI. Obſ. 30. p. 31.* Septem, inquiens, abhinc annis figuli cujusdam Uxor, temperamenti calidi & ſicci, ætatis quatuor & triginta annorum, cum marito ad nundinas venundando fictilia ſua proficiſcebatur. Contigit autem, ut mulier vini hauſtum ſumeret, quô hauſtô per quatuor & ſemiannum, licet natura ad ſitim pellendam inſtiterit mordicus, attamen nec guttam aquæ, vini, mulſi & cereviſiæ potuerit bibere amplius, ſed & nec fructus ſucculentos, aut cibos aquâ coctos, vel quippiam ſimile potulentum, ſumere voluerit: Imò ſi extreme ſitibunda vel parum ſemellæ aqua, vino aut juſculo intinctum, deguſtare vellet, nec guttulam hujusmodi liquorum deglutire potuerit; quin potiùs vomitu, tuſſi capitisque doloribus intantum divexabatur, ut complurium ſeptimanarum ſpatiô decumbere compelleretur. De cæterô durantibus hiſce quatuor & ſemianno, in dies ad viginti aut triginta vel plures urinæ uncias dimiſit, nec fluxus menſtruus interea temporis ceſſavit, ſed ordinate ac in debitâ ſua profluit quantitate. *à Vinô.*

§. 10. Porrò Hydrophobiam ſeu Aquæ metum ex morbô ſine ullô morſu accidere, in Verderii dominâ, quæ ne quidem juſcula ulla, nullaque alia liquida cernere tantùm poterat, ſe vidiſſe ſcribit Petrus Borellus *Hiſtor. & Obſ. med. Cent. 3. Obſ. 38. p. m. 227. ſeq.* Exemplum Hydrophobiæ ſine morſu Canis rabidi ab Uteri vitiô ſeu halitibus malignis ex Ludovicô Mercatô refert Daniel Sennertus *Practic. medic. Lib. 4. Part. 2. Sect. 3. cap. 12. p. m. 277.* ſcilicet hac de causâ Illuſtrem quandam fœminam potum averſatam fuiſſe; aliam verò nullo modô potum admittere, quia protinus vomitu & aliis accidentibus excandeſceret, licet potum porrigi expeteret, ita ut ſexaginta diebus ſine potu vixerit. *à morbô.* *ab uteri vitiô.*

§. 11. A malô hæreditario ortam Hydrophobiam annotavit Mart. Liſter *de Morb. acut. p. m. 117. ſeq.* nimirum Mulier quædam, ſexaginta annos nata, ex matre vehementer phrenetica, ab ipſis cunabulis hujus mali materni quædam ſigna habuit: exempli gratia, nunquam in vitâ niſi pitiſſando & cum neſcio quâ difficul- *à malô hæreditariô.*

tate,bibere potuit; contrà cibum & multum & avidè ſumebat: aquam ſemper vehementer inhorruit, ut naviculæ in flumine ſe nunquam committere perſvaderi potuerit; imo iter factura vehiculo aquæ metu ſupra modum affecta eſt; item repentinos pavores ſine cauſa vehementer paſſa eſt: ſubitò & ſupra humanitatem, præterque omnem rationem, aliàs mitiſſima fœmina, iraſci ſolebat,

à nimio Vini potu. §. 12. Pforzhemii in Marchionatu Baden-Durlacenſi Nobilis quidam poſt graviorem, circa vini generoſi potum, alterius in gratiam factum exceſſum febre continuâ malignâ correptus circa octavum morbi diem, adeoq; in ſtatu hujus, demum in Hydrophobiam incidit, verum cum omnimodâ phreneſi (quatuor hæc vocabula: ſchön Wetter auf Frantzöſiſch; continuò in ore habebat) interjectis aliquot diebus occubuit. Demorſum hinc aliquando fuiſſe à Cane rabioſô nemo recordabatur. vid. Roſin. Lentil. *Jatromnemat. Cap. 8. pag. m. 32.*

à Solis æſtu. §. 13. A nimiô ſolis æſtu Rabiem annotavit Th. Bartholinus *Cent. 5. Hiſt. 52. p. m. 118.* In Pagô videlicet Sælandiæ Bliſtrup An. 1654. æſtate ferventiſſimâ ſues plurimi rabie corrupti, ne occurrentes homines læderent, occiſi ſunt. Et eadem tempeſtate non pauci homines delirârunt, imprimis illi ruſtici, qui fervente ſole in campis ſub dio dormiverant. Ibidem etiam dictus Autor inuſitatæ equorum rabiei mentionem facit.

Ab Irâ. §. 13. A propriô hominis irati, a Cane rabidò antea non demorſi, morſu Hydrophobiam exortam legimus: Juvenis ſcilicet viginti ſeptem annorum, Temperamenti calidi & ſicci, irâ percitus graviter, fortaſſis ex vindictæ defectu, morſu cruento Indicem digitum ſibi ipſi vulnerat, hinc totâ nocte inquietus atq; irâ flagrans Vomitûs patitur bilis porraceæ copioſos, quos excipit horror atq; incaleſcentia febrilis, brevi tamen iterum ceſſantes. Die ſequenti ſigna ſe manifeſtant in ægrotante hoc miſerô præſentis Hydrophobiæ certiſſima, averſio nimivum aquæ & limpidorum omnium, rerum itidem candidarum atque ſplendentium tanta, ut ſtrangulationis periculum ad viſum eorum immineret.

neret. Brevi poſt in Maniam incidit ac rabiem, in quâ conſtitutus æger a pluribus ſatis robuſtis perſonis vix compeſci ac detineri poterat, pro Venæ ſectione maximè neceſſariâ adminiſtrandâ; quâ, ut decet, celebratâ tranquillior paulò redditus, vomitus iterum bilis æruginoſæ ſimul atque ſinceræ patitur, quos paulò poſt excipit mors ipſa; uti ex Epiſtola Johannis Baptiſtæ Scaramucci ad Antonium Magliabecchum recenſent Collectores Actorum Eruditor. Lipſ. *An. 1702. Menſ. April. p. 147. ſeq.* ubi ita pergunt: Veram Hydrophobiam hunc appellare affectum non dubitat Autor, utpote in quô ſignum ejusdem pathognomonicum, averſio nimirum liqvidorum omnimoda atq; ad ſtrangulationem usque periculoſa, vel maximè manifeſtaverit. Neque enim ſemper neceſſarium eſſe exiſtimat, ut â morſu Canis vel cati furioſi malum hoc excitetur, ſiquidem & ex morſu galli gallinacei, in pugnâ cum aliô impediti, lethalem Hydrophobiam exortam fuiſſe memorat, ex Obſervatione nuperrimâ amici ſui D. Nicolini. Quòd autem in præſenti caſu â nullâ causâ externâ, quâm â ſolâ animi excandeſcentiâ ac propriô morſu orta fuerit Hydrophobia, teſtem ſe ipſum ſiſtit Autor ocularem atque certiſſimum; nec rationi adeò repugnare recenſitam morbi hiſtoriam exiſtimat, poſitô hôc, quòd Hydrophobia furoris vel maniæ ſit ſpecies, ira autem ipſa nihil aliud, quàm furor brevis, teſte Senecâ. In reſolutione ulteriori hujus Obſervationis putat, Autor, â commotione ſpirituum in tali excandeſcentiâ omnes in corpore humanô humores exagitari enormiter, præſertim autem bilem, cujus ſalia unà cum partibus ſanguinis melancholicis in tantum exaltentur gradum, ut venenum ejusmodi rabioſum conſtituere facilè poſſint, quod communicatum poſtmodum, mediante morſu, de novô cum ipſô ſangvine, Cerebrum præſertim atque ex eô prodeuntium nervorum propagines, in ſpecie autem illas, quæ ſub nomine paris vagi atque intercoſtalis veniunt, alterare usque adeò valent, ut corrupta cum ſpiritibus animalibus phantaſia, atque â venenô iſtô viſcidô & melancholicô (uti vocat) opaca quaſi ac tenebricoſa facta omnibus illis lædatur idæis, quæ ratione pelluciditatis ac ſplendoris, qualis aqua eſt, cum ſtatu ſpiri-

tuum

tuum naturali, quem luminoſum ſibi concipit, aliquam ſaltem habent ſimilitudinem; ſicuti enim illi, qui in tenebricoſis detenti aliquandiu fuerunt locis, meridianam lucem apertis tolerare oculis nequeunt: ita & ſpiritûs animales, â venenô hydrophobô confuſos, tetros atque opacos redditos, illas tolerare ideas nullo modo poſſe perſvaſus eſt Autor, &c. Ipſam hanc Epiſtolam Scaramucci inſertam quoque reperimus *M. N. C. Dec. III. An. 9. & 10. Append. p. 249. ſeqq.* Rabiem caninam ſeu Hydrophobiam â cauſa internâ, â bile ſcilicet, derivare videtur etiam ipſe Hippocrates *de intern. affectionib. Oper. Sect. 5. fol. m. 110.* inquiens: Bilis, quæ eſt in hepate, pituita & ſangvine referta, velut ratione colligimus, disrumpitur, cùmque disrupta fuerit, citiſſimè ad inſaniam deducitur, indignatur & imprudenter loquitur, more canis latrat, ungves puniceô ſunt colore, oculis cernere non poteſt, pili capitis erecti manent & febris acuta invadit. Qvem Hippocratis locum, a nemine, qui de Hydrophobiâ ſcripſere, fuiſſe obſervatum, cum tamen ſit elegantiſſimus, miratûr Georg. Wolffg. Wedelius *Diſput. de Hydrophob. c. 3. p. 19.* ubi ita argumentatur: Qvando inflammatio hepatis, elogiô divini Senis, disruptô felle inflammatô, ut non inepte rationatur, poteſt inducere tale delirium, cum febri acutâ, ut celerrimè inſaniat æger, indignetur & loquatur ſtulta, & latret velut canis, cur non graviori hoc malô & causâ putemus & idem fieri poſſe hoc, quod revera Dioſcorides aliique fieri in quibusdam hydrophobis affirmant, & conjungi aquæ timorem. Allegatô etiam capite dictus Wedelius præter morſum animalium varias cauſas adducit.

à Vermibus. §. 15. Denique ab aliâ adhuc causâ internâ, absque Canis morſu, nimirum a Vermibus, Rabiem varia animalia incurrere, teſtantur Autores. Refert enim Salomon Reiſelius *M. N. C. Dec. I. An. 3. Obſ. 139. p. 365.* Venatores in lupis & rabiei & lumbaris impotentiæ atq; doloris cauſam credere ſingulari providentia naturæ Serpentes in renibus natos, ſine qua ferocisſima beſtia multò diutiùs victura, & robuſtioribus viribus præditura multo majus damnum ſit illatura. Et quamvis dictus Autor *l. a.* lupæ meminerit, in cujus ſiniſtri renis, planè conſumpti, ſuperſtite membrana Vermis viginti & unam

Unciam

unciam ſeu pollicem longus, ſerpentis formâ, enectus, ſub tenerâ cute quaſi ſangvine ſuffuſus alter apparuit; alter pedem longus, multò gracilior, ore patulò, quale mordi lapides habent, cruentum caput erexit: plures inſuper albi longè minores inventi, &c. nullâ factâ rabiei mentione. In lupis tamen rabidis vermes, & quidem in eorum renibus, reperiri, juxta Roſin. Lentil. *Jatromnem. Part. I. c. 6. p. m. 48.* hiſtoriæ non unius fide docemur. Scribit enim Chriſtianus Franc. Paullini *Lycograph. Part. I. c. 3. p. m. 43.* ſe â Venatore in Comitatu Waldeccenſi accepiſſe, in eviſceratione lupi, ob rabiem enecti, in dextrô rene planè exeſo, vermem rubicundum, ſed albis maculis eleganter diſtinctum, palmam infantis longum, caudâ bifurcatâ & acutô roſtellò armatum inventum fuiſſe. Imò idem Paulini *l. a.* refert, ſe cum Stenoniô in junioris lupi ſiniſtrô rene integrum nidulum vermium eruciformium, crebrioris ululatus cauſam, vidiſſe; tam altè enim roſtella in renem valdè conſumptum defixerant, ut non niſi vi aliquâ evelli potuerint. Non autem tantummodò in renibus luporum, ſed in ipſorum etiam Ventriculis vermes reperiri atque rabiei occaſionem præbere ſuſpicatur Joh. Jac. Wepfferus *M. N. C. Dec. II. Anno. 8. Obſ. I. pag. 2.*

§. 16. In Canibus etiam rabidis eorumque variis partibus Vermes reperiuntur atque pro rabiei cauſâ ab Autoribus agnoſcuntur; ſiquidem Theodorus Zwingerus cauſam rabiei in Cane vermem, in pedis juncturâ repertum, annotavit *M. N. C. Dec. III. An. 2. Obſ. 105. p. m. 140.* Puerum videlicet momorderat Canis rabidus, qui domeſticis ſuis nihil damni intulit; hinc â propriô Dominô obſervabatur continuè pedis anterioris dextri mediam juncturam lambere, fricare, mordere, ac inde iratum & rabidum circum currere; quô quidem Dominus commotus exploravit Canis pedem & locum, quem continuò lambebat, ceu perpetuô ejus dolore vexatus, tantillum tumentem ſcalpello aperuit; prodiit hinc è vulneris cavitate Vermis vivus, albus, craſſiuſculus, â quo ſtatim crediderat Cani moleſtias continuas fuiſſe excitatas, Rabiemque inductam. Ac certè poſtea canis quietus manſit atque â rabie penitus liberatus, neminem amplius morſu impetiit. Occaſione hujus Obſervationis *in Canibus vermes.*

 ſcribit

ſcribit Roſinus Lentilius *Jatromnem. l. a.* inveſtigatu dignum exiſtere, an in aliis quoque rabioſis canibus Vermes reperiantur. Id quod aliæ etiam Obſervationes confirmant; Cani enim venatico in rabiem acto Venator Theriacam & Mithridatium cum immixtô tantillô argenti vivi dedit, unde longisſimus & crasſisſimus expulſus eſt lumbricus, & beſtia integre convaluit, referente Chriſtiano Franciſco Paullini *M. N. C. Dec. II. Anno 6. Append. pag.* 78. Qvi Autor etiam *Cynograph. curioſ. Sect. 4. cap. II. p. m. 216. ſeqq.* ſequentia refert: Ego, ut nihil omitterem, quantum ad notitiam veritatis, ab ipſis canicidis per alios expiſcatus ſum, annon ipſi in rabidis Canibus occiſis vermes annotâſſent? Negantes promiſſô præmiô monui, ut ſcrutarentur. Multum enim intereſſe, ut ſcirem. Fecere, bisque mihi monſtrarunt Vermes in Capitibus, renibus ac inteſtinis canum, ob rabiem cæſorum, inventos. Ibidem etiam mentionem facit Canis, ex cujus totô corpore magnô cum fœtore innumeri prodibant Vermes albi, qui ei intra biduum mortem intulêre miſerrimam. Hic canis rabidus antea fuerat, ſanatus tamen iterum. Cùm verò Cadavere equinô, intolerabilem mephitim longè lateque ſpirante veſceretur, denuò incidit in iſtum morbum, in quô etiam periit. Item, pergit idem Autor, cùm An. 1674. ipſis diebus canicularibus Hamburgô cum aliis in Saxoniam inferiorem proficiſcerer, occurrit nobis in rhedâ amicè confabulantibus, haud procul ab ignobili quodam viculô, circa crepuſculum, canis paſtoralis rabidus, quem, ne aliis in viciniâ noceret, ocyus quidam è ſociis noſtris plumbeô globulô trajecit. Chirurgiæ Candidatus literisque bene tinctus, qui poſt ſobriam cænam mihi in hortô ambulanti ſeſe ſociat, cauſam rabiei cupidè indagans. Placuit Juvenis ſtudium. Expoſitis ergo meis de putredine animatâ conjecturis ille cæſi canis caput ſerrâ diſſecabat. Diſſectô capite neuter quidem fœtorem perſenſit, ambo tamen deliquiô animi correpti cæpimus titubare, illeque vomere. Sumtis verò Rotulis bezoarticis ſtatim nobis ex votô redditi. Hinc contra venenum, quantum potuimus, Balſamô apoplectico & Acetô theriacali ſatis muniti, ſufflaminato halitu, clauſisque naribus & ore, hocque acetô

illô

illô repletô, accenſâque circa Cadaver ſtrue ex lignô qvercino & faginô congeſtâ, propiùs & animoſiùs acceſſimus mirabilia Naturæ contemplaturi. O ſi tunc nobis adſtitiſſet Reyeſius, expunxiſſet forte merum Cerebelli ſui figmentum *in Camp. Elyſ. Qv. 61. §. 1.* publicè pronuncians, ſe injuriam feciſſe Jacobo de Partibus. Totum Cerebrum maximè putridum è Calvariâ ſtatim prolapſum in gramine longiùs diffluxit, inque eô diverſi vermiculi, quorum pluſculos in majoribus bullis, è viſcoſo putrique Cerebri liquore elevatis, vel ex motu interiori notavimus. Hæc agentibus ſupervenit canus opilio Anatomen noſtram viſurus. Qvi, cum utrumque adhuc quaſi attonitum cerneret, cum cachinno ajebat: Dat eß mich wat ohles, und eck hebbe niet, als juw, in die Schole gegahn. Met den Schapen iſts eben ſo. i.e. Mihi ſane nihil novi, cum tamen literis nunquam me mancipârim. Par ratio cum ovibus. Cui nos regerimus: Notaſtine talia ſpectacula in ovibus? Ille: Juw ſyd ſelzame Lüde, hefft juw ſolche Wörme nit mehr geſeihe? Dat ſind doll Wörme, die knopen den Beſtern die Brege entzwey und macken ſie ganz duſelicht, dat ſie weder Raſt noch Rau hebben. i.e. Mirabiles facti! non vidiſtis tales vermiculos? ſunt rabidi vermes (ſeu potiùs vermes rabiem inferentes) corrodunt beſtiis cerebrum inque rabiem agunt, ut quieſcere neſciant. Uterque ei viginti quatuor groſſos oſtendens, dic nobis, quæſumus, ô bone ſenex, at dic ſeriò, an res ita ſe habeat. Ille corrugatâ fronte: Wat ſcholl ick ohlde Mann lügen, (nunc pectus ſuum palmâ tundens) ey ſo hehle mick de Düfel. Quid? ſi ego ſilicernium vobis mentiar, rapiat me Diabolus: Wollt juw dat beſt inwendig begikken und ſolche Kniepers ſeihe? Dat glöft man, ohlde Lüde ſind keine Narren. Vultis interiora canis inque iis vermiculos contemplari? vera loquor, credite mihi. Et ſenes adhuc ſapiunt. Bene: mane igitur ad Canem. Quod ſi feceris gratiam mereberis & hoc præmium. Ille ſumptô priùs jentaculo, devoratisque duodecim, ni fallor, baccis Lauri, quibus ſe canitiem ſuam debere ſanctè fatebatur, rem animoſè aggrediens, nobis interim procul ſenſim recedentibus, aperto canis ventre,

viſcera, pedô ſuô hinc inde, longiùs aliquantulum recedens, ſubindeque volutans: allium mandebat. Cum verò nullos cerneret vermiculos præter lumbricum ex inteſtinis protractum, cum indignatione dicebat: De ohlde Düfel hefft die kleine Krupers alle gefraten, putans: Lumbricum iſtum minores vermiculos omnes devorâſſe &c.

an â Verme ſub rabidi Canis linguâ? §. 17. Vermem quoque ſub rabidorum canum linguâ nonnulli pro caninæ rabiei cauſa agnoſcunt. Nam juxta Plin. *Nat. Hiſtor. Lib. 29. cap. 5. fol. m. 27.* eſt vermiculus in linguâ Canum, qui vocatur a Græcis Lytta, quo exemptô infantulis catulis, nec rabidi fiunt, nec faſtidium ſentiunt. Juxta Job. Meeker. *Obſerv. med. Chirurg. cap. 62. pag. m. 291.* Caniculis junioribus vermiculi ſub lingvis generantur, quod ex roſione continua cognoſcimus, rabioſos fieri, abſque eo, quod aquam vel videant, vel coggnoſcant, & hoc canibus pleriſque ſine reali contactu evenire credimus, eo qvòd naturâ ſua calidi ſiccique temperamenti ſint, unde ex vermiculis excitatum ſub linguis pruritum perferre haud valentes ſubitum ſanguinis æſtum contrahunt, diebus maxime canicularibus, hinc febris, linquæ extra os protruſio, delirium. Et Samuel Reiſelius *M. N. C. Dec. I. Anno 3. Obſ. 193. pag. m. 366.* in Vermes Rabiei cauſam conjicit, quando in Canibus ſub linguâ inveniuntur, quos recens natis eximunt, ut præcaveatur Rabies.

Canum ſub linguâ nullum reperiri vermem. §. 18. Hanc tamen rabiei cauſam, vermem ſcilicet ſub Canum linguâ, figmentum Plinii vocat Georgius Wolffgangus Wedelius *Diſput de Hydroph. cap. 3. p. 25. Et Patholog. med. dogm. Sect. 3. cap. 9. p. m. 606.* inquid idem: notanda eſt vulgi opinio, vermem ſub linguâ canum latitare, quô exemptô canes nec rabidi fiunt ipſi, nec ab aliis demorſi ſimile patiantur. Et novimus anatum aucupem Viſenæ, qui idem pro certiſſimô habebat & ſæpius in ſuis & aliorum canibus probaverat. Sed Franciſcus Joel *Oper. Tom. V. Lib. 2. Sect. 4. pag. m. 150.* hunc Plinii vermem potius pro nervoſa quadam habet congerie, vermibus ſimili, quæ ſub lingvis canum conſpicitur & Græcis λυδα i. e. vermis nominatur.

natur. Et ſi hæc vermiformis congeries canibus, catulis exiſtentibus, eximatur, aut ſi eorum caudæ extremitas abſcindatur, perpetuò immunes fore a rabie, ex Columellâ notat. De hac materia ita ſcribit Levinus Lemnius *de Occult. Natur. Mirac. Lib. 3. cap. 5. p. m. 303. ſeq.* Columella & Plinius cenſent, catulorum caudas, poſt diem quadrageſimum, quàm ſunt editi, caſtrandas, ſic enim tutos fieri â rabie, hoc modô: Nervus eſt, qui per articulos ſpinæ perrexit usque ad ultimam caudæ partem; is mordicus, unà cum poſtremô articulô prehenſus, aliquatenus eductus ac protenſus abrumpitur; quo factô nec in longitudinem indecoram porrigitur, nec fœdum & enorme incrementum capeſſit; denique, ut plurimi paſtores aſſerunt, rabies arcetur, ab eaque tuti ſunt. Alia etiam eſt cautio ac proviſio, quâ obtineri poteſt, ne canis unquam efficiatur rabioſus. Subeſt linguæ catellorum nervus vermiculi figurâ, rotundâ teretique formâ, ut etiam capiti humano, cujus cerebellum deſinit in ſpeciem quandum, teredini, qui ligno innaſcitur, quàm ſimillimam, Hic vermis linguæ exemptus canes â rabie tutos præſtat. Hanc opinionem, rabiem ſcilicet caninam â vermiculô quodam ſub linguâ canum latente (cujus ſigna ſint macies totius & moroſa quædam propenſio ad mordendum) fabuloſam eſſe dicit Caſparus â Reyes *Camp. Elyſ. Quæſt. 62. no. I. pag. m. 805.* Ad Verba *Jacobi Rolandi Agloſſoſtomograph. cap. 3.* ſcilicet: Nonnullos fide dignos referre in Canibus ex ligamentô linguæ rotundô vermem fieri: Carolus Raygerus hæc adnotat: Mirum, fabulam iſtam vulgi in omnium doctiſſimorum virorum etiam eſſe ore, & ſcriptis reperiri. Plerique enim Anatomici, dum de ligamentis agunt linguæ, illud in Canibus ajunt abire in vermem. Quare nonnulli tam ſtudioſè præſcindunt iſtud ligamentum, credentes, ita canem præſervari â rabie, in quam ageretur, ſi vermis iſte vitam acquireret. At quâ Metamorphoſi plùs quàm Ovidianâ ligamentum hoc in vermem abiret? Quis quæſo unquam vivum illum vidit? aut quomodo ſub linguâ natum exiguum animal in Cerebrum repet, in eô Spiritûs accendet, rabiemque introducet?

cet? Meliùs facere mihi videntur, qui ad præcavendam rabiem venas incidunt ſublinguales; quod â ſene & peritô Venatore habeo, qui Canibus ſuis, imprimis petulantioribus aut fervidioribus aperire illas ſolebat. A Vermibus autem non ſub linguâ, ſed in Inteſtinis contentis rabiem ipſis ſuboriri, aque ac hominibus febres, deliria, phrenitidem, valde credibile. Unde & illi Canes, quos vermem hunc fictitium (certius fortè vermes in Inteſtinis) habere & proclives in rabiem eſſe dicunt; omnia corrodunt, forte â vaporibus verminoſis, oris tunicas vellicantibus, ut in homine ex ſimili cauſâ pruritus narium oritur. *vid. M. N. C. Dec. I. Anno 3. pag. 577.* Item juxta Baptiſtam Codronchum ſciendum eſt, illam partem, quam eximunt, non eſſe vermiculum, ſed nervum vermis teretis figura. vid. ipſius Tract. *de Hydrophob. Lib. 2. cap. 10. p. 223.* et ex hoc Corn. Stalpart van der Wiel *Cent. I. Obſ. 100. Schol. pag. m. 444.* vid. etiam Chriſtianus Fridericus Garmannus *Ovlog. curioſ. diſſertat. 2. §. 135. pag. m. 161. & de Miracul. Mortuor. Lib. 3. Tit. I. §. 95. pag. m. 884.* Ipſe etiam Stalpartius *l. c.* affirmare non dubitat, vermem minimè è catulorum linguis, ſed nervoſum quoddam educi ligamentum. Vermem autem eſſe, (pergit idem) linguarum caninarum ſectores medici hominibus, uti credo, perſuadent, ut majus iis inde obveniat lucrum: haud ſecus ac Circulatores, qui dentes evellunt, vermem quendam in dente molari latere vulgò perſvadent, qui continuè dentem illum exedat corrumpatque atque ita maximi doloris ſit cauſa: cùm tamen non niſi nervoſa quædam, vermemque referens reperiatur particula. Nulli verò, neque affirmativæ neque negativæ ſententiæ de hoc ſub canum rabidorum linguâ latente Vermiculi ſubſcribere vult Michael Ettmüllerus *Oper. Tom. II. fol. m. 971.* de cane rabidô, inquiens, vulgò affirmatur, ſub linguá ejus latere vermem quendam oblongum, quem alii â ſe ipſis viſum teſtantur; quo maturè demptô nullus Canis rabidus fiat; eodem verò increſcente, Rabiem neceſſariò ſupervenire; unde quidam ad præcautionem ſolent extrahere hunc vermiculum; Quidam

ver-

verò exiſtimant, non eſſe vermiculum, ſed pro ſanguinis congrumati particulâ in venis raninis ſub lingvâ collecti & ſtagnantis habent. Rem hànc ceu nondum ſufficienter exploratam in mediô relinquo. Canes a rabie præſervari, ſi cauda abſcindatur ,ſcribit Valentinus Lœberus *Anchor. Sanitat. Sect. 2. Dial. 8. pag. 227.*

§. 19. Præter Lupos & Canes alia adhuc animalia ipſumque hominem quandoque â vermibus, in Cerebrô vel aliis partibus hoſpitantibus, Rabiem incurrere, docent Autores Medici; Inquit enim Thomas Bartholinus *Cent. 3. Epiſt. 48. pag. m. 198.* Æſtas ſicca æſtuansque multa animalia in Phrenitidem & Vertiginem agit, quod damnô ſuo multi apud nos agricolæ experti ſunt. Notandum id imprimis de equis, bobus & ovibus. Vermes capiti ineſſe ita affectorum, ruſticorum noſtrorum eſt Obſervatio. Et quamvis Caſparus a Rejes *Camp. Elyſ. Quæſt. 61. §. 1. p. m. 786.* Jacobum de Partibus, ſcribentem, famam eſſe, caninam rabiem â verme in Canis Cerebrò natô prodire, derideat, hocque verum eſſe figmentum, a nemine, quod ſciat, confirmatum, dicat; attamen Vermium, non modò in Canum rabidorum Cerebellô repertorum jam ſupra mentionem fecimus, ſed etiam hoc locô exemplis humanis confirmabimus. Nam Vermem in rabidæ puellæ cerebellô deprehenſum annotavit Thomas Bartholinus *Hiſtor. med. Cent. I. Hiſt. 64. p. m. 99.* Lutetianæ videlicet puellæ, annorum duodecim, curatis variolis, tantus Capitis dolor ſupervenit, ut trium menſium curriculô nec dormire quiverit, nec requieſcere, nullas dolore inducias concedente. Tandem cùm rabida obiiſſet, ſtatim, apertô Craniô, deprehenſa fuit univerſa Cerebelli ſubſtantia in dextrô, â reliquô corpore ſejuncta nigrâque tunica involutâ. Ruptâ tunica nigra vermem vivum piloſum, duobus punctis ſplendidis locô Oculorum, prodidit latentem, ejusdem ferè molis, quâ reliqua cerebelli portio, qui duarum horarum ſpatiò ſupervixit. Item poſt febrem ardentem Patavii Vir quidam quadragenarius ex improviſo in Hoſpitali circumcurrere, furere & clamare, uti

rabies in homine a Verme in Cerebro?

phre-

phreneticus, cæpit; poſt mortem autem in ipſius Cerebri medullâ innumeri reperiebantur vermiculi, quales in veteri caſeô generantur; teſte Johanne Friderico Khern *M. N. C. Dec. III. Anno 2. Obſ. 53. pag. 62.* Novit etiam Chriſtianus Franciſcus Paullini Puerum decennem, Carbonarii filium, qui a vermibus, Canis inſtar, perpetuò in angulô quodam ſub ſcamnô jacebat, mox ganniebat, mox ringebatur. Si quis propius accedebat, invadebat & latrabat & mordebat. *v. M. N. C. Dec. II. Anno 7. Append. pag. m. 120. Et pag. 112.* Idem Monachi meminit in rabiem acti, cum variis ſymptomatibus, mox enim riſit, mox flevit, jam tacuit, jam cum ſtridore dentium alios invaſit, demum paulò ante obitum per os & alium locum multos terribiles ejecit vermes. In Juvenis cujusdam hydrophobici, octodecim annorum, Ventriculô quinque vel ſex lumbricos ſatis adultos deprehendit Guckelinus, Medicus Francofurtenſis, v. Roſin. Lentil. *Jatrommem. Part. I. cap. 8. p. m. 30.* Sic Choream S. Viti (quæ etiam eſt Inſaniæ ſpecies) lunaticam a vermibus obſervavit Chriſtianus Franciſcus Paullini, & quidem in puellâ ruſticâ octo annorum, quæ quolibet novilunio per integrum fere diem noctemque indeſinenter ſaltabat, ſudore è totò corpore promanante. Choreâ finitâ leves ſupervenêre Convulſiones epilepticæ, queis ceſſantibus, inſecutus eſt ſuavis ſomnus, puellâ ſibi redditâ. Tandem vetula quædam dedit ei Decoctum ex floribus Centaurii minoris & Tanaceti, â cujus uſu multi expulſi vermes, ipſaque deinceps pancraticè vixit. *vid. M. N. C. Dec. II. Anno 5. App. pag. 10.* & Chriſtianus Franciſcus Paullin. *Obſervat. med. phyſic Cent. I Obſ. 13. pag m. 18.*

an Vermes cauſa rabiei. §. 29. Si proinde in tot rabidorum brutorum hominumque partibus internis Vermes fuerint deprehenſi, quid mirum, quòd recentiorum nonnulli propriam Rabiei caninæ cauſam, hoc præprimis ſeculô verminoſò, in ejuſmodi beſtiis quærant. Inquit enim modò allegatus Autor *Cynograph: curioſ: Section: quart: capite undecimo, pagina mihi 215. ſeq.* Ego genuinam, proximam

mam & immediatam hujus mali cauſam in Putredine animatâ confidenter pono. Ecce naturam & temperiem canis; quàm calida, ſicca & ſumme bilioſa! Calore multum humidi quotidiè conſumente, utique multa coacervantur excrementa, fumos & fuligines copioſisſimè exhalantia. Sic pori obſtruuntur & caloris ventilatio ſufflaminatur, dumque nihilominus calor ſenſim augetur magisque aduritur, aduſtum calidum tandem ex gradu nativô in præternaturalem degenerat, unde eô omnia excrementa retenta & congeſta, inflammata & aduſta venenum illud peculiare Hydrophobias genitricem excludunt. Quàm ſordida, rancida & viroſa putredine imbuta devorat Canis? Quàm putidas vermiumque plenisſimas aquas haurit? nec ipſis cadaveribus, etiam dira contagione infectis aliquando parcit. Hæc putredo viroſa & verè animata, una cum nutrimentô quotidie ſumtô, maximam δυσκρασίαν producit. Fermentata enim & in intimis fibrarum recesſibus diffuſa, ibidem veluti ſub clandeſtinâ quadam ſtatione deliteſcit, donec ſub caniculæ imprimis ortum, excitata in tantam veneni qualitatem exaltetur. Tunc enim, novâ fermentatione accedente, ab externô calore irritatur, ut, laxatis frenis, magnâ vaporum turbâ concomitante, caput feriat, ubi ſalinam ſuam virulentiam, meninges lancinando inque furias ſtimulando, maximè exerit. Frigus verò hybernum poros Cutis conſtipat, caloremque naturalem concentrat; hinc fuliginoſa excrementa ſupprimuntur, ſpiritus conculcantur, putredo augetur & μιάσματα venenoſa eò citiùs animantur. Inter cœtera, queis veſcitur canis, nihil, judicio Kircheri, adeò ad rabiem magis facit, quam ſangvis menſtruus; nec ab aliâ causâ eandem provenire publicè asſerit. Ita: ſi menſtrua excellenti putredine, ſeu animatâ, imprægnata, maximè nocent. Sin: ne metuas velim: Dedi olim in Saxoniâ inferiori cani famelico incluſo per integrum octiduum nihil, præter oſſa vitulina & ſangvinem menſtruum valde corruptum a fœminis plebejis & ſcorbuticis

rejectum, at ſtudioſè aſſervatum, mihique transmiſſum, certitudinem Kircheri anxiè viſurus. At non rabidus, dyſentericus tamen, factus decimô die in ergaſtulô ſuò periit, erumpentibus ſubitò è cadavere innumeris vermiculis, &c. Hæc Paullini.

negatur. §. 21. Huic tamen ſententiæ alii contradicunt; & quamvis Roſinus Lentilius *Jatromnem. Part.1. cap.8. de ſingulari Hydrophobia pag.m.48.* eidem opinioni favere videatur, dum inquit: quid perniciei â vermibus in corpore viventi oberrantibus oriri queat, Medici ſagaciores quotidie comperiuntur. Nec adeò quidem abſurdum nobis æſtimatur, credere, quòd â vermibus eum in modum, de quô ſupra diximus, lympha & ſaliva vitiari, eaque inde excitari ſymptomata poſſint; attamen eodem locô dictus Autor, poſt relatam Zwingeri Obſervationem de cane ex verme, in pedis anterioris juncturâ repertô, rabiente, dubius adhuc addit: an in aliis quoque rabioſis canibus vermes reperiantur, inveſtigatu dignum exiſtit.

obſervata in lectionibus rabidorum. §. 22. Videndum proinde erit, quid aliæ canum & hominum rabidorum ſectiones detexerint, v.g. In ſectione cujusdam Monachi, quem corripuerat venenum illud, hæc tria obſervata ſunt ab Anatomico. 1) nulla prorſus humiditas aquea adfuit in Pericardiô, tota enim erat conſumpta in pericardiô ab hoc venenô igneô. 2) ſinus cordis conſpecti ſunt aridi, & ſanguine prorſus deſtituti. 3) in Pericardiô portio fuit obſervata fermè combuſta & in pulverem redacta. vid. *Hieron. Capivacc. Pract. Lib.7.cap.12.pag.m.1085.* Franciſc. Hildesheim. *Spicileg. 2.pag. m.194.* et Baptiſt. Codronch. *de Hydrophob. Lib. 1. cap. 8. pag.79. ſeq.* ubi defectum humiditatis non ſolum a veneni ſiccitate, ſed etiam ab omni potûs abſtinentia, a vigiliis aliisque ſævis ſymptomatibus fieri poſſe ſtatuit. In artis ſaltatoriæ Magiſtri, a cane rabidô demorſi, tertiâque poſt ſeptimanâ Hydrophobiam incidentis atque poſt paucas horas defuncti viſceribus naturalibus & vitalibus ſumma ſiccitas,

intactô

intactô cerebrô, fuit deprehenſa. vid. Theophil. Bonet. *Sepulchret. Lib. I. Sect. 8. fol. m. 181.* Et in alio Hydrophobiâ quartô die defunctô totum corpus prorſus extenuatum fuit, ac ſi Hecticâ diuturnâ tabefactum fuiſſet; Caro omnis & pingvedo conſumpta, item Omentum; Epar gangrænoſum, pulmones aridi & exſiccati; Cor flaccidum & extenuatum, cujus dextra auricula inſigniter tumebat, dexter ventriculus ſangvine grumoſô plenus, in ſiniſtro ſangvis plane fluidus & in pericardio ne quidem guttula aquæ. Ventriculi interior tunica corrupta, ut digitis poſſet abradi. Ejus ſuperius orificium exile admodum, ut & totus œſophagus valde & quaſi conſtrictus. Cerebrum non introſpectum &c. referente Johanne Henrico Brechtfeld *Act. Hafnienſ. Vol. V. Obſervat. 114. pag. m. 307.* In ruſtici cujusdam, ſecundô poſt acceptum â rabidô Cane morſum menſe, Hydrophobiâ correpti cadavere ſequentia obſervavit Theodorus Zwingerus. Cicatrices vulnerorum acceptorum neutiquam rubicundæ vel lividæ, ſed cutis naturali colore præditæ adparuerunt. Verùm in Humerô & Scapulâ ejusdem lateris, ut & in reliquô dorſô inſignia ſtatim Gangrænæ & Sphaceli indicia conſpiciebantur; livebant enim hæ partes maximè, liqvorque ſe anteriùs extendebat usque ad pectus ſiniſtrum. Apertô Abdomine inteſtina ſeſe ſtatim obtulerunt, hinc inde rubicundis maculis, ceu totidem inflammatiuncularum ſignis, conſperſa. Inciſus dein Ventriculus paucam exhibuit crudi, turbidi, ſubflavi minusque fœtidi humoris quantitatem, in quô moleculæ quædam flavæ, vitello ovorum indurato perſimiles, ac pro reliquiis ovi ante obitum comeſti habitæ continebantur. In ipſis autem ſtomachi tunicis itidem rubicundæ maculæ, præprimis circa utrumque orificium, deprehenſæ ſunt, prædictis inteſtinorum latiores. Thoracis Camera undiquaque ſangvine ſuffuſa ex rubore liveſcens non ſine inſigni ſtupore conſpicie-

 batur,

batur. Pulmo circumquaque Pleuræ adhæreſcens concreti ſanguinis molem referebat; usque adeò extravaſatus & coagulatus ſangvis plerasque ejus veſiculas adimplevit, alicubi magis alicubi minùs, ut hinc inæqualis tumor pulmonis cerneretur. Interſtitia membranoſa cartilagineorum aſperæ Arteriæ circulorum intenſisſimè rubebant. Diaphragma etiam, quà coſtis fuit vicinius, ſiderationis incipientis veſtigia, ſuo ſimul præternaturali rubore & livore monſtrabat. Tandem ſive cordis ventriculos, ſive vaſa circa illud majora aperiret, ſive Pulmonem mille locis incideret, Zwingerus, nullibi niſi concretum ſangvinem, omni propemodum ſerô fluidô deſtitutum reperire licebat. *vid. M. N. C. Dec. III. An. 2. Obſ. 104. p. m. 135. ſeq.* In Juvenis a cane rabido demorſi ſectione Daniel Taury invenit: Oeſophagi interiora inflammata, arteriæque aſperæ ſimile contigiſſe. In fundo ventriculi tria circiter cochlearia mucilaginis fuſcæ, ſimilis illi magmati, quod æger vomitu freqnenter ejecerat, reperiebantur. Veſicula fellis admodum repleta erat bile tantum non atra. In Pericardiô valde exiguum aquæ; Arteriæ ſanguine liqidisſimo erant plenisſimæ, venæ econtra ejus parum continebant. Sanguis coagulatus nusquam in toto corpore viſus: neque etiam ſanguis iſte demortui in äere frigido coibat, cùm tamen ejusdem hominis ſanguis aliquot ante diebus per venæſectionem eductus promptè coagulatus fuerit. Cerebrum & pleræque ejus partes multò ſicciores erant, quàm pro ordinario; quod etiam in principio medullæ ſpinalis & omnibus corporis muſculis obſervabatur. vid. Hiſtor. Academ. Reg. Scient. *An. 1699. pag. m. 65.* In Juvenis Cadavere dextra cordis auricula, ſanguine grumosô referta diſtentaque & quaſi tumefacta comparebat, ſiniſtra flaccida, minima. Eodem latere pulmonum lobus arctisſimè adglutinatus Diaphragmati, novacula vix ſeparari potuit. Ventriculus quinque vel ſex lumbricorum hoſpitium albidâ fluidâque nec adeo viſcidâ materiâ repletus erat, circa fundum verò ejus tunicarum eroſio aut excoriatio & intenta-

tentata quaſi Gangræna, ſuffusô membranis ſanguine conſpiciebatur. Hepati connexa veſicula fellea, ſolitô longè capacior, bile turgebat adeò, ut liquor contentus, membrana copia pariter & acrimoniâ rarefacta, transſudaverit. Reliqua viſcera ſaniſſima erant, nec inflammatio muſculorum colli, curioſe indagata, reperiebatur, teſte Guckelinô, v. Roſin. Lentil. *Jatromnem. Part. I. cap. 8. pag. 29. ſeq.*

§. 23. Cum verò in his recenſitis rabidorum & hydrophoborum ſectionibus nullos vermes, ſed potiùs internarum præprimis partium ſiccitatem & inflammationem Medici obſervârint, cauſam quoque hujus mali cum veteribus nonnulli recentiorum ab ariditate & inflammatione deſumere ſolent. Inquit enim Theod. Zwing. *l. a. p. 139.* Anatome Cadaveris Ruſtici ſufficienter docet, in Hydrophobiâ contingere inflammationem veram, id eſt, ſtagnationem, extravaſationem & extravaſati ſanguinis coagulationem in pulmone atque partibus vicinis. Hæc certè lerna malorum, hæc vera origo ſymptomatum omnium in Hydrophobiâ contingentium. Qvodſi enim ſingulorum ætiologiam percurrere velimus, illicò patebit reſpirandi difficultatem, præcordiorum anxietatem deglutitionisque laborem non niſi ab inflammatione muſculorum laryngis, pharyngis atque pulmonum provenire &c. ubi poſtea variorum ſymptomatum, in hoc affectu occurrentium, formalitatem explicat. Quam tamen partium internarum ariditatem ſeu ſiccitatem & inflammationem, in Hydrophobiâ defunctis obſervatam, an tam pro cauſa hujus mali, quàm pro effectu diuturnæ potûs & potulentorum abſtinentiæ, cum Theophilô Bonetô *Sepulchret. Lib. I. Sect. 8. fol. m. 180. ſeq.* & Bapt. Codroncho *l. a. p. 79.* an verò pro effectu veneni contagioſi agnoſcere deceat, mihi adhuc dubium manet; Item ſecundum Eliæ Camerar. *Diſſert. epiſtol. 2. pag. 23.* hoc adhuc in Quæſtione eſt, an illa faucium inflammatio cauſa ſit, an effectus Hydrophobiæ, orta demum à ſiccitate diuturna faucium, ex defectu ſalivæ, ob prædominium ſalium ſub tantis in ſangui-

an rabies à ſiccitate?

ne turbis ſumme acrium. In principio enim illa inflammatio non ſtatim adeſt, nec proin Hydrophobiæ cauſa eſt, &c. Inquit etiam Theophilus Bonet *l. a. Schol. in Obſervat.* 7. Non inde evincitur, hujus morbi cauſam in qualitatibus primis conſiſtere, cùm cujusque temperiei homines invadere queat: Defectus enim aquæ in Pericardiô, ſiccitas Ventriculorum Cordis & ἐγκαύσεως nota in pericardio ſequi potuerunt ad potûs abſtinentiam, quæ Hydrophobiam ſequitur Statuatur ergo cauſa venenum peculiari modô diſpoſitum, á totâ ſubſtantiâ, ut loqvuntur, agens: Qualitatibus primis non adſcribendam cauſam ex eô patet, quod in dies multæ mutationes in primis qualitatibus accidunt, quæ tamen rabiem non excitant. Experientiâ præterea teſte, non in maximô ſolum æſtu, ſed & per maxima frigora canes in rabiem aguntur, quod non contingeret, ſi â caliditate & ſiccitate malum ortum duceret; â causâ enim frigidisſimâ affectus calidisſimus oriri non poteſt. Et Roſinus Lentilius *Iatromnemat. Part. 1. cap. 8. Sch. pag. m. 36.* Hydrophobiæ cauſam non tam in ipsâ ſiccitate, quàm in ſale acido-acri, fixô, venenatô, laticem totius Corporis quaſi exſiccante, & ſtatum, ſi non omnimodæ ſiccitatis, aliqualis tamen, & non plenariæ ſolutionis in ſalivâ, vel totius Corporis lymphâ adquirente, conſiſtere ſtatuit. Et *pag. 40.* addit: quò major eſt hujusce ſalis copia, eò vis quoque exſiccandi major, ſic ut pedetentim lympha, ſerum, Saliva in ſuis conceptabulis, glandulis & lymphæ ductibus, quin ipſismet venis & arteriis deficiat. Cujus defectûs conſectarium eſt totius Corporis partiumque ſolidarum exſiccatio nimia in hydrophoborum ſectis corporibus reperta atque hinc oriunda ſitis vix toleranda.

negatur. §. 24. Imò quod de Vermibus diximus, ſcilicet non in omnium rabioſorum ſectionibus eosdem reperiri, idem etiam de modò recenſitâ ſiccitate locum habet; *Obſervatio cujusdam.* ſiquidem Anno 1686. ſatis magnum Mercatoris Lipſienſis

ensis Canem rabioſum, ideoque etiam, ne alios Canes vel homines admordeat, â ſuô Dominô Sclopeti globulô trajectum ſecare mihi licuit; in quô tamen ne minimum quidem ſeminii verminoſi nec inflammationis nec ſiccitatis veſtigium, nullumque ſeri & pingvedinis defectum, ſed tantummodò in omnibus vaſis ſangviferis, tàm arterioſis, quàm venoſis, äerem ſeparatim undulantem obſervare potui. Nullum enim dictorum vaſorum, tam in Capite, quàm Thorace & Abdomine, item in extremitatibus, ſecundum naturam plenarie ſangvine erat repletum, ſed ſemper in iisdem modo ſangvis, modò aer, ſpatium ad Unciæ unius vel duarum longitudinem alternativé occupabat, ita ut æque ſangvis, ac aer, ſeparatim in Vaſis dictis apparerent; & quando tale vas ſangviferum, in quacunque parte, digitô vel inſtrumentô quodam anatomico comprimebatur, tunc cruor & aer minimè inter ſe commiſcebantut, ſed alter alterum protrudebat, ſicque ſimul diſtinctè commovebantur & aſcendebant; & remotô digitô vel ſtilô propellente eodem modô iterum ſtatim ad locum priorem deſcendebant; itaque pars ſangvinis, quæ ab utraque parte ſeu utrinque inter aerem in Vaſis hærebat, ad alteram & proximam ſangvinis portionem, ob renitentiam aeris, non niſi vi quadam protrudi poterat; quodſi autem ejusmodi vas in eô locô, ubi äer hærebat, leniter incidebatur, tunc aer cum ſibilô exibat atque proximè ſibi adjacentes ſangvinis portiones invicem coibant atque uniebantur. An proinde in aliis quoque Canum vel aliorum animalium apertis Cadaveribus Medici ejusmodi ſangvinis & aeris vicisſitudines, an vero vermiculos, an ſiccitatem obſervaturi ſint, non immeritò eſſet notandum, ſiquidem ſicuti Hydrophobiæ ſeu Rabiei plures poſſunt eſſe cauſæ, ita etiam non in omnibus ſubjectis, Hydrophobiâ defunctis, eadem Corporis pars interna eodem modô affecta repeietur; exempli gratia refert Joh. Adam. Genſelius exemplum Hydrophobiæ, quam a Convulſione Diaphragmatis, muſcu-

culorumque faucium ac nervorum derivat: Scilicet Adoleſcens quindecim annorum, temperamenti ſangvineo-cholerici famelicus ſumma cum aviditate & appetitu quaſi præternaturali paſtillos devoravit farinaceos nimis calidos ac quaſi ferventes ſuperbibitâ aquâ glaciali: Corripitur tertiâ die Hydrophobiâ, ſiti vexatus maximâ potum petiit; aſt poculum in manibus tantum tenens jam abhorruit, nec liquidum aſpicere, multô minùs deglutire potuit, horrendô & plusquam Tantalio fatô ad lucis & linteaminum alborum conſpectum quoque contremuit, mente tamen illæsâ, ſed pulſu concitatô, multis ſudoribus. Mater quidem ejus vi aliquoties liquida ori infudit, ſed fruſtra miſerculus captabat aquas in aquis: nam per nares rurſus celeri cum regurgitatione metuque ſuffocationis reſilierunt. Adhibebantur varia, aſt omnia incaſſum fuerunt, ſeptima quippè die, intercluſo ad pulmones aeris tranſitu ſtrangulatus exſpiravit. vid. Ephemerid. Acad. Nat. Curioſ. *Cent. III. & IV. Obſ. 50. p. 111. ſeq.*

Rabies ſemper â morſu. §. 25. Licet verò in ejusmodi ſectionibus vermes, vel ſiccitas & ſeri defectus, vel etiam modò recenſita ſangvinis & aeris vicisſitudo frequenter reperiantur, manet tamen adhuc incertum, an dicta obſervata ipſaque Rabies canina ſeu Hydrophobia a ſolâ causâ internâ dependeant, vel annon potius à rabidi Canis morſu antea & quidem ante longum quandoque temporis ſpatium inflictô derivari debeant. Tale exemplum Hydrophobiæ, quæ pasſioni hyſtericæ a Medico quodam, a Johanne Baptiſta Scaramuccio autem caniculæ morſui adſcribebatur, dictus Autor in Epiſtolâ ad Antonium Magliabochium commemorat. Scilicet, Ancilla quædam ſexaginta annorum circiter, a febre cum intenſisſima ſiti fuit prehenſa, cui ubi liquida, alioquin deſiderata, offerebantur, tremere & concuti incepit cum terrore ac faucium anguſtiâ, in quibus per morbi decurſum aliqui tremores cum moleſto frigore notabantur, dum continuæ convulſiones recta linea ex abdomine verſus fauces præcedentes & con-

convulſivæ digitorum in manu diſtorſiones accedebant, usque dum die quarto delirium ſuperveniſſet, quod usque ad prandium diei ſequentis duravit, ubi aliquid aquæ, quamvis cum renitentia quadam & tremore, haurire incepit, ſed veſperi diei ſequentis inter placidos diſcurſus obiit. Omne id paſſioni hyſtericæ fuit adſcriptum, licet domeſtici eam in prægreſſa æſtate a parvâ caniculâ, dum oſſiculum in faucibus hærens eximebat, fuiſſe commorſam confiterentur. Rationes cujusdam Medici, quibus aquæ averſionem morbi uterini ſymptoma eſſe probabat, primò ex hoc deſumebantur, quod patrona ædium a canicula ſine ullo damnô, poſt ſervam demum, etiam fuerit demorſa; ſecundò quòd faucium anguſtia convulſiva per rectam lineam ex abdomine effectus eſſet hyſtericus; tertiò quod Mercatus in quadam hyſterica aquæ averſionem obſervaverit; quartò quòd ægrota aliquid aquæ hauſerit, id quod hydrophobiam excludat. Quibus tamen rationibus ibidem reſpondet Scaramuccius *v. M. N. C. Dec. III. An. 9. & 10. App. p. 250.*

§. 26. Hactenus etiam adductæ opinioni, quod Rabies canina, absque præeunte morſu, a cauſis internis oriatur, non omnes recentiores ſubſcribunt, ſiquidem Daniel Sennertus *Inſtitut. Lib. 2. Part. 3. Sect. 2. cap. 4. pag. m. 432.* equidem concedit, poſſe humores in Corpore noſtrô ita corrumpi, ut venenorum naturam induant, ſed hoc admiratione dignum eſſe, poſſe hoc tam determinatum & ſpeciale venenum in corpore noſtrô, nullâ accedente cauſa externâ, generari. Quapropter etſi experientias & hiſtorias ejusmodi non in dubium vocet, tamen exiſtimat, conſultum eſſe, ut, ſi quid tale accidat, atque aliquis in Hydrophobiam incidat, non ſolùm de morſu animalis rabidi, ſed etiam de aliis modis, quibus venenum communicari poſſit, inquiratur. Sic Cornelius Stalpartius van der Wiel *Obſerv. rarior. Cent. 1. Obſervat. 100. Schol. pag. m. 413. 415.* ad quæſtionem, an in humanis etiam Corporibus tales pro- *Autoritas.*

duci queant humores, qui ad rabidi Canis venenum proximè accedant, quiquè nullô extrinſecus accedente contagiô, homines in Hydrophobiam impellant? iisdem ferè Sennerti verbis, fatetur equidem, humores in Corpore noſtrô interdum ita corrumpi poſſe, ut venenorum naturam induant, ſed talè determinatum & ſpeciale venenum, quod Hydrophobiam excitet, nullâ accedente causâ externâ, in Corpore humanô generari, non credit. In putredine quoque cauſa hujus mali conſtitui nequit; nulla enim ibi putredinis adſunt ſigna, nec ea ſine manifeſtis ſignis tam diu in corpore latere poteſt. Et Georgius Hebenſtreit Epiſtol. ad Gregorium Horſtium inquit equidem, non eſſe nullos, qui veram rabiem ab intrinſecis ſaltem cauſis oriri poſſe, pro certô affirment; fatetur tamen, ſe hanc opinionem tanquam veram defendere nolle, cùm morbi rabiei forſan ſimiles ab illis proveniant, vera rabies nunquam; ſiquidem compertum & extra omnem dubitationem poſitum eſſe putat, plerumque inſuper probatisſimorum Autorum, cùm antiquorum, tum modernorum unanimi conſenſu comprobatum & adprobatum, venenum rabidum abſque externâ contage & morſu animalis rabidi in homine minimè progigni poſſe. v. Gregor. Horſt. *Oper. med. Tom. II. Lib. 7. Obſ. 22. fol. m. 334.* Item Martinus Liſter *de Morb. Chronic. p. m. 125.* ad quæſtionem, cur canini generis Saliva ſola rabie afficiat & non aliorum quorumvis quadrupedum inſanientium? his verbis reſpondet: non ignoro, nonnullos Autores contra Galeni ſententiam (nullum ſcilicet reliquorum animalium præter Canem rabie abripi) inter caninum genus, ut Vulpem, Lupumque, etiam Urſum, Leopardum, Aſinum numerâſſe. Hæc omnia & alia plurima animalium genera, ex febribus & ob alias cauſas, inſanire non dubitandum; imò & rabie interdum affici, aliaque quæ momorderint, in rabiem ſimiliter adigere ſolere. At ex rabie caninâ hæc affecta eſſe, non ex ſe ipſis illæſis, credibile eſt. Et morſus humanus (etiam phrenetici aut aliter inſanientis) niſi ex aliquô caninô prævio in-

fectus, nocivus non eſt, ſiquidem nusquam, quod ſcio, pro-
tum eſt, maniacum mania aliquem ex vulnere aut morſu af-
ciſſe. Ita de aliorum animalium furore naturali cogitan-
im eſt. Soli itaque Canes rabie infectoriâ noxii ſunt, &
ii ab iis rabioſis morſi inſaniunt. Apud Veteres equidem
losdam alia invaluit opinio, nempe eſſe posſibile, ſine ma-
feſtâ causâ hanc pasſionem corporibus aliquando innaſci.
t hæc mera eorum conjectura eſt & ob ignorantiam facti
rodita. Et *pag.142.ſeq.* hanc ſententiam prolixiùs contra Pe-
um Salium Diverſum defendit. Apud Salium, inquiens,
on video ullam bonam rationem, quâ convellatur ſententia
aleni; nempe ſolum Canem ex omnibus animalibus rabie
orripi. Admittam licet â Lupô ſæviora & magis horrenda
mptomata poſſe conſequi: at Lupus â Cane non niſi ſpecie
iffert. Cætera autem animalia, quæ ab Ariſtotele aliisque
ibie tentari dicuntur, â caninô morſu priùs infici poſſunt.
ſto! & Aſinus & Leo rabie inficere primariò poſſunt; cur ho-
iines ſic tentati non irrugiant, rudantve, ſed ſemper ut Ca-
es latrent, vel ut lupi ululent? Hoc itaque planè conficere
iihi videtur, morbi nempe malitiam ex integrô â caninô ge-
ere oriri, non homini tantùm, ſed & aliis quibuslibet anima-
bus. Hæc Liſterus. Cui aſſentit etiam Baptiſta Codronchus,
ui variorum examinatis argumentis ita concludit: In eam po-
iùs ire ſententiam compellimur, hominem â principiis inter-
is rabie corripi minimè poſſe, nec in oppoſitum adducta nos
ogunt aliter ſentire. v. Cornel. Stalpart van der Wiel *l. a. p.*
16. Item Carolus Muſitanus, qui *Chirurg. Tom. 3. cap. 30 p. m. 107.*
irca quæſtionem; an Hydrophobia ſolùm animalium rabi-
orum morsûs ſit inſeparabile & pathognomonicum ſi-
num? allegatorum Autorum exempla & hiſtorias equidem
ion in dubium vocat, interim tamen ipſe, utpote qui ani-
num ſcrupuloſum ſimúlque veritatis avidum ſe habere in-
uit, non ita facilè credere, ſed de unâquaque re dubitare
licit, nullô modô adduci poteſt, ut credat has Hydro-

phobias, nullô prægreſsô animalis rabidi ſeminiô, natas: ſedulò itaque harum cauſas perveſtigandas eſſe exiſtimat, cùm non ſolùm morſu, ſed multifariam ſeminium hoc communicari posſit; non tantùm ideò de eô rimari oporteret, an nuper, an unquam, tale quid ipſi acciderit, an Saliva ſeu ſpuma perfuſa, vel quoquô modô in corpus immiſſa, an animalium rabidorum carnes occiſorum vel rabie defunctorum, vel ab animalibus rabioſis ſemicomeſtas vel tactas comederint &c. Non immeritò etiam monet Wolffgangus Wedelius *Diſp. de Hydrophob. cap. 3. p. 15.* Cavendum etiam eſſe hîc, ne confundamus morbum hunc cum affini Angina, cum Phrenitide vel Melancholiâ ipsâ, nec ſimile vel analogum eſſe idem. Hinc plurimos videas phreneticos & delirantes etiam alios mori, ſed citra Hydrophobiam: Videntur enim Autores alii Phrenitidem latentem minùs agnoviſſe aliquando, & pro Rabie tali ſeu Hydrophobiâ habuiſſe. vid. etiam Marcell. Donat. *de Medic. Hiſtor. mirabil. Lib. 6. cap. 1. p. m. 588.*

â Salivâ aſperſâ. §. 27. Quamvis itaque paulò ſuperiùs adducti Autores non ſine rationibus ſibi & nobis perſvadeant, veram Rabiem caninam ſeu Hydrophobiam, etiam absque animalis rabidi morſu, â cauſis internis oriri poſſe, rarisſimè tamen ejusmodi exempla occurrunt, cùm econtra hoc malum utplurimum per Canis aut Lupi aut alius animalis rabidi morſum, eorumque Salivam vel etiam halitum, communicetur & nonnunquam poſt longum temporis ſpatium ſe prodat. Non enim tantummodò ex Canis & hominis rabidi morſu, ſed ex ſolâ quoque ipſorum aſpersâ Salivâ ſeu ſpumâ, quandoque etiam â ſolò halitu & aliis modis varia periculosa & lethalia ſymptomata atque Rabiem ipſam excitari poſſe, teſtantur Autores v. g. Inquit Galenus *de Loc. affect. Lib. 6. cap. 5. fol. m. 39.* Tanta fit in Cane humorum Corruptio, ut ſolum ejus ſputum, ſi humanum corpus contigerit, rabiem excitare posſit. Ex ſolo contactu ſpumæ Canis rabidi hominem hac labe pesſimâ infici poſſe, probatur a Matthæo de Gradibus *in Conſil.*

82.

52. ubi ſcribit: Quendam Joannem Coqueranum ex ſolâ manûs impoſitione in os rabidi Canis poſt multos dies rabie affectum fuiſſe, vid. Baptiſt. Condronch. *de Hydroph. Lib. I. cap. 4. p. 40.* Hinc etiam Petrus Andreas Matthiolus *in Dioſcorid. Lib. 6. cap. 36. fol. 1009.* monet: non parvi pendat aliquis, ſpumæ contactu infici poſſe homines, quippe quòd ipſe duos viderit, qui ſpumâ tantùm perfuſi, nullô quidem ex morſu acceptô vulnere, rabiem contraxerant. Cùm Anno 1674. Thorunii puella â Catellô domeſticô non quidem commorſa, ſed tantùm ſalivâ ex ore ſpumante hinc inde in corpore nudô commaculata eſſet, octavâ poſt die vehementi rabie correpta eſt, atque abhorrens omnia liquida tertiâ die placidè obiit, teſte Simone Schulzio *M. N. C. Dec. I. An. 6. & 7. Obſ. 142. p. 204.* Et Baldaſſar Timæus â Güldenklee *Reſponſ. 34. Oper. p. m. 1063. ſeq.* exemplum delirii, melancholiæ & rabiei in ruſticô, ab inſultu lupi rabidi absque tamen morſu & læſione recenſet. Notatu quoque dignum eſt exemplum, quod Gvilhelmus Fabricius, *Hild. Cent. I Obſ. 86. p. m. 99. ſeq.* refert; Matronæ ſcilicet cuidam in viâ obviam venit canis rabioſus, qui veſtem ejus dentibus arripiens huc & illuc trahebat, donec tandem veſte laceratâ, cute tamen mulieris illæsâ & intactâ, canis aufugit. Illa verò neſcia, canem rabioſum fuiſſe, laceratam veſtem filô (prout ſartrices factitare ſolent) dentibus abſciſsô reſarcire cæpit. Unde quidem nullum per tres menſes ſenſit dolorem; poſtea verò ſenſim melancholica facta imaginationibus, viſionibus horribilibus & pavoribus agitari cæpit, & paulò poſt aquam & vinum odiſſe, &, quod pejus eſt, inſtar canis latrare, domeſticos non agnoſcere, dentibus arripere atque modò hunc, modò illum mordere tentans, donec tandem in eâ miſeriâ animam efflaret. Hîc ſane (cum Abele Roſcio in Reſponſione ad Gv. Fabric. *l. a. p. 102.*) credendum, mulierem illam dentibus rumpendô filum ſpumâ venenatâ inquinatum & gingivis, lingvâ etiam forſitan oreque pannum lingendo ſeu tangendo lethiferâ canis ſalivâ infectum, venenum ſubtilisſimum & contagioſisſimum repen-

tè & facillimè attrahere potuiſſe, cùm dubium non ſit, facultatem tandem æquè exitialem ineſſe Salivæ ſeu ſpumæ Canis alteriusve animalis, in rabiem acti, ſi ea partem nudam vel cute nudatam contigerit, ad animal interimendum & in eandem rabiem, quâ vexabatur, convertendum, non aliter, quàm ſi ab ipsô rabido demorſum fuiſſet. Alia Sartrix, cùm Chlamydem ſciſſam rabidis morſibus ſarciendam ſumeret atque ore ſtamina componeret & lingvâ pannorum ſuturas lamberet aſſuendò, quò tranſitum acûs faceret faciliorem, tertiâ die in rabiem veniſſe memoratur â Cæliô Aurelianô *de Morb. acut. Lib. 3. cap. 9. p. m. 219.*

per Oſculum. §. 28. Huc pertinet etiam Contagium Rabiei per Oſculum communicatum, quale exemplum extat apud Julium Palmarium *de Morb. contag. in ſpec. de Morſ. Canis rabid. pag. m. 329.* de ruſticô, qui cùm rabie perculſus furiisque agitatus ſibi è vivis migrandum eſſe intelligeret, asſidentes, qui eum vinculis conſtrictum tenebant, in furoris intermisſione obnixè rogavit, ut, quos mox deſerturus eſſet, liberos ſibi deoſculari liceret: quod cùm ei fuiſſet conceſſum, liberisque oſcula libâſſet, præfocatus eſt. Sed ecce! pergit Palmarius, ſeptimô poſt die Liberi eodem morbô correpti eisdem cruciatibus torti brevi miſerrimam vitam cum morte commutârunt. Sic poſt Hydrophobiam rabie immani perculſa & furioſa mortua eſt Illuſtris quædam fœmina, quæ â multô tempore rabidum canem, jam ſuffocatum, quem ipſa in deliciîs habuerat, ter lacrymis obortis deoſculata fuerat. v. Zacut. Luſitan. *de Prax. med. admir. Lib. 3. Obſervat. 68. Oper. Tom. III. fol. m. 116.* Nobilem quendam Venetum, antequam Catellum rabidum, quem fuerat oſculatus, necandum tradidiſſet, in furorem incidiſſe, ex Cardano refert Cornelius Stalpart van der Wiel *l. a. pag. 407.* vid. etiam Baptiſt. Codronch. *l. a. pag. 40.* et Johann. Schenck. *Obſerv. medic. Lib. 7. fol. m. 848.* Ex Canis rabidi oſculatio-

ne

e rabiem â quodam Aurigâ contractam ſe obſervaſſe
ſcribit Carolus Muſitanus *Chirurg. Tom. 3. cap. 30. pag. m.*
96. Sane contagium illud, cujus Paulus Spindlerus *Ob-
ſervat. 99. pag. m. 176.* ex communicatione fratris ſui men-
tionem facit, nimirum mulierem quandam demorſo cui-
dam ſervientem, victumque ipſi præbentem atque ciban-
do potandoque communi vaſe uſam, rabidam factam in-
teriiſſe, non niſi â Salivâ Vaſis communibus adhærente,
derivari poteſt. Hinc non immeritò Jobus â Meeckren
Obſervat. medicin. Chirurg. cap. 62. pag. 290. ex Avicenna in-
culcat ſtudioſisſimè omnibus, furioſorum cuſtodiam ſer-
vantibus, ne ullas unquam ſuperſtites ciborum reliquias,
ab amentibus corroſas maſticatasve, deguſtent, neque
corpus ſuum illorum ſputis (quæ ferè eructant asſiduè)
commaculari permittant.

§. 29. Interdum etiam â ſolô halitu & transſpira- *per halitum.*
tione tale Contagium oriri confirmant Scriptores; ſolo
enim tactu Canem rabie percitum rabiem peſtemque ſu-
am communicare dicit Gabriel Naudeus *Pentad. Quæ-
ſtion. Jatro-philolog. pag. m. 7.* Non ſolùm Salivam Canis
& Hominis rabioſi inficere, ſed etiam mediante ſpiri-
tu communi talem infectionem aliquibus asſidentibus, ma-
ximè ſi vitioſi corporis habitûs ſint, communicari poſſe
dicit Martinus Liſter *de Morb. chronic. pag. m. 107.* ubi et-
iam tale contagium pro cauſâ adducit, cur in totâ hi-
ſtoriâ medicâ, tam antiquâ, quàm modernâ vix unum aut
alterum ægrum ex integrô narratum ſeu talismodi mor-
bum bene elucidatum invenire liceat; quòd nimirum
fortè ab ejusmodi ægrotis etiam Medici abhorrere con-
ſveverint; Siquidem Themiſonem Medicum, cùm ami-
co aquam expaveſcenti morem gereret & officium exhi-
beret, quadam naturarum concordiâ ſimilem contra-
xisſe affectum, nonnulli credunt. vid. Petrum Andre-
am Matthiolum *in Dioſcorid. Lib. 6. cap. 36. fol. m. 1007.*

Alii

Alii Themiſoni hoc idcircò eveniſſe ſtatuunt, quod ipſe, amici excitandi cauſa ad aquam & potum, cum eo manducaſſet ac bibiſſet ex eodem ſane poculo ejus fortaſſe ſalivâ infectо aut alio quovis modo oris ſpumam contigiſſet. vid. Bapt. Godronch. *l. a. p. 43.* Et juxtà Johann. Pier. *Hieroglyphic. Lib. 5. cap. 27. pag. m. 65.* illi ipſi, qui canem rabie correptum medicare voluerunt, morbum contrahunt, & qui canem eô morbô laborantem diſſecuerit, eâ afflatûs exhalatione contagionis vim efficacisſimam experietur. Quod confirmat etiam Aretæus, â rabidô, inquiens, cane, qui in faciem, dum ſpiritus adducitur, tantummodo inſpiraverit, & nullô modô momorderit, hominem in rabiem agi. vid. Joh. Schenck. *l. a. fol. m. 847.* & juxta Cæl. Aurelian. *de Morb. acut. Lib. 3. cap. 9. p. m. 218. ſeq.* hominum hydrophoborum quidam in hydrophobicam pasſionem devenerunt ſolius aſpirationis odore ex rabidô cane adductô. Refert etiam Marcellus Donatus *de Med. Hiſtor. mirab. l. a. p. 589.* Johannem Coqueranum infectum fuiſſe rabie poſt multos dies ex ſolâ impoſitione manûs in os canis rabidi, etſi eum canis non momorderit. Nonne etiam ejusmodi exhalationibus & miasmatibus adſcribi debet contagium & mors, cujus ſupra ex Thom. Bartholin. *Cent. II. Hiſt. 89. p. m. 290.* mentionem fecimus; ſcilicet de muliere hydrophobicâ in Belgio, in Rhenô ablutâ, quæ, cùm in currù in civitatem reverſura animam evomeret, itineris ſui ſociam venenatô morſu adſperſam ita ſimul infecit, ut tertiô inde die quoque exſpiraret. Infuſionem ſilicis, à cane rabidô demorſi, per ſuffimigium hominem reddere latrantem & furioſum, ſcribit Petrus Borellus *Obſerv. med. phyſ. Cent. 4. Obſ. 22. p. m. 294.*

per Lac vaccinum. §. 30. Eſu Lactis vaccini venenum canis rabidi communicatum obſervavit Baldaſſar Timæus à Güldenklee *Caſ. medicin. Lib. 7. Caſ. 23. pag. m. 327.* ubi ruſticum totamque ipſius familiam & alios ex lacte vaccæ, a cane rabido demorſæ aſſumpto rabie infectos meminit; è quibus maritus & filiorum natu maximus auxiliis præſcriptis ſervati ſunt; mater verò cum reli-

reliquis duobus filiis & totidem filiabus periit. Poſtmodum ex intervallô trium quatuorve menſium etiam ancilla et vicina cum quatuor liberis, qui lacte iſtius vaccæ uſi erant, omnes in furorem acti miſere interierunt, horrendô ac notabili exemplô, Item â Lactis Vaccæ rabidæ uſu in unâ domô duodecim perſonas rabiem contraxiſſe, refert Johannes Riſtius, ſive der Riſtige in allerebelſten Staß. *pag. m. 43.*

§. 31. Venatores quidam in Lupum ſæviorem irruerunt, trucidatum in varia Obſoniorum genera apparârunt et coxerunt. Omnes, quicunque eſitârunt, non multô poſt tempore Rabie correpti; alii ſociorum morte prudentes ſibi proſpexerunt. In eâ carne tam diligenter apparatâ vis lethifera et venenata permanſit, juxta Joh. Fernel. *de abdit. Rer. cauſ. Lib. 2. cap. 14. p. m. 509.* Et Anno 1535. in Ducatu Wurtembergenſi Caupo quidam hoſpitibus carnes porci, rabidi Canis morſu infeſtati, edendas propoſuit: Ubi homines, ejus rei ignari, comederunt, mox verſi in rabiem mutuis ſe morſibus laceraverunt; uti ex Suriô refert Johannes Schenckius *l. a. f. 848.* Ex ſtraminis, in quod rabie perciti ſues decubuerant, eſu equos, boves, oves & reliqua animalia, quæ ſtramentum deguſtâſſent, rabiem contraxiſſe, tandemque periiſſe, vidit Julius Palmarius. *v. ejusd. Tr. de Morb. contag. p. m. 329.* Ex Bauhinô refert Isbrandus de Diemerbroeck *de Peſt. Lib. 2. cap. 3. fol. m. 81.* ruſticum quendam ſuem rabidam occiſam minùs altè in terra defodiſſe, quam cùm tempore hybernô vulpes olfeciſſent erutamque vorâſſent non tantùm illas in rabiem actas fuiſſe, ſed eandem etiam aliis pecoribus & hominibus morſu communicaſſe.

à carne comeſta.

§. 32. Notatu etiam digna eſt Obſervatio, quam de communicatione ejusmodi veneni per gladium recenſet Zacutus Luſitanus *de Prax. medic. admir. Lib. 3. Obſ. 87. fol. m. 116.* de generosô quodam virô, qui cum fortè per plateam iter ageret; ecce obortô tumultu adſpiciens retrò vidit Canem rabiosum ſuffocandum, quem plebeji funibus devinctum deferebant vociferatione magnâ. Ille ut effugeret Canis morſum ſtans

per gladium.

circa illum gladiô circumfodit, & eô immiſsô in vaginam curſum ſuum peregit. Ecce poſt octo annos, cùm ira percitus tres invaderet, eos graviter eodem gladiô percuſsit. Hi, vulneribus curatis, citra manifeſtam cauſam poſt tres annos renuere potum inceperunt, tandem verſi in rabiem furiisque agitati miſerè vitam cum morte commutârunt. Simile ferè exemplum refert Johannes Schenckius *loc. cit.* ſcilicet puerum equitem apud Nobilem fortè fortuna inveniſſe ſub ſpondâ deliteſcentem gladium, quô exactis pluribus annis Canis rabidus confoſſus fuerat; is ſibi concederetur petiit; quô factô, cum enſem rubigine & ferrugine obductum extergere & perpolire vellet puer, improvidus ſibi digito inflixit vulnuſculum, unde rabie percitus, nemine advertente, periit. Item Phlebotomum, quô balneator anteà partem â Cane rabidô morſam ſcarificârat, fœminæ cuidam ejusque lactenti infanti ſimilem labem excitâſſe, ex Petrô Rommeliô narrat Jacobus Wolff, *Scrutin. Amulet. p. m. 342.* v. etiam Luc. Schroeck *Schol. in M. N. C. Dec. II. An. 5. Obſ. 51. pag. 94.* ubi addit, maximè activum ejusmodi venenum Phlebotomo adhærens, dum vaſa ſangvifera in totô Cutis ambitu obvia ſecando in dehiſcentes eorum cavitates penetrat & ſangvini calenti immergitur, ab eô ſolvitur & abluitur, qui ulteriùs ad majores venarum ramos verſus Cor properans totam ſangvineam maſſam inficere valet. Huc pertinet etiam, quod Paulus Spindlerus *Obſ. 99. p. m. 175.* ex ore cujusdam viri nobilis, fide dignisſimi, refert: ſcilicet Canis rabidus a ruſticis occiſus & foràs projectus fuerat, quòd multos ex incolis perdiderat morſu. Hunc conſpiciens ruſticus quidam ebrius transiens humi jacentem indignabundus pedibus conculcavit, ita ut iisdem nudis in dentes canis demortui allidens digitum unum vulneraret. Hoc cùm negligeret ruſticus, exinde inopinatò mortuus eſt. Plures ejusmodi Obſervationes reperies apud Johann. Schenck. *l. a.* Caſp. Theophil. Bierling. *Theſaur. theor. pract. Caſ. 9. pag. m. 65.* Gvilh. Fabric. Hild. *l. a. p. 106.* Ambr. Paræi *Oper.*

per Phlebotomum.

Lib.

Lib. 10. cap. 13. fol. m. 439. Corn. Stalpart. *l. a.* Eberhard. Gockel. von denen wütenden Hunds-Biſſen *cap. 4. p. m. 12. ſeqq.*

§. 32. Poſſibilitatem equidem Contagii hujus per ſolam Salivæ aſperſionem, vel in diſtans, negat Hieronymus Fracaſtorius *de Morb. contagioſ. Lib. 2. cap. 10. Oper. Part. I. pag. m. 171.* rabiem, inquiens, non concipi contactu omni, non fomite, non ad diſtans, ſed tum ſolùm, cùm è morsu canis ita dilaceratur cutis, ut ſangvis eliciatur, quaſi in ſanguine ipsô contagio fiat per contactum dentis & ſpumæ animalis rabientis. Inquit etiam Amatus Luſit. *Cent. 7. Obſ. 41. Schol.* ſe ſcire, canis rabidi ſputum, ſi ſangvinem non attigerit, exteriùs applicitum nihil noxii inducere poſſe. Et contra adducta exempla Nicolaus Tulpius, nedum cuiquam detrimento fuiſſe rabidorum ſputa, ſcribit *Obſ. med. Lib. I. cap. 20. pag. m. 44.* interim tamen addit, ne fortè talia ſputa nocerent, ſe nihilominus curioſè mari ſemper abluere juſſiſſe, &c. Et Johannes Fernelius *de abdit. rer. cauſ. Lib. 2. cap. 11. p. m. 494.* ſolus rabidi canis halitus contagione quenquam non polluit; ſed in partem demorſu apertam & ſalivam vel humorem eructat, cum quô virus illinc ſenſim in omne corpus evadit; in integram verò cutem ſi incidat, nihil officit. *vid. etiam cap. 14. p. m. 508.* Idem negat etiam Cornelius Stalpart van der Wiel *l. a. p. 109.* ubi ait: Per inſpirationem contagioſum eſſe hunc morbum, â verô alienum videtur. Si enim tantæ eſſet efficaciæ, ut etiam eminus, & per inſpirationem inficeret, non lateret tam diu, antequam ſe proderet illud virus. Et pag. 413. de Contagiô per ſalivam canis rabidi aut hominis rabie infecti dubitare videtur, ſi ſputum, inquiens, hujusmodi infectorum cutem attingens alios quoque inficeret, quidni eadem ſudori eſſet vis. Hic tamen (pergit Autor) cùm maximè oppreſſorum ſudantes manus, arterias carpi exploraturus, arriperem, quarum pori iſtô in angore plurimum plerumque emittunt humoris, mihi nunquam nocuit, quamvis non aliô fuerim uſus Antidotô, quàm quod aqua pura, quâ manus lavi, ſuppeditat.

dubium contra aſperſionem.

Admonet etiam Paulus Spindlerus *l. a. p. 176.* horrenda illa ſymptomata non ex ſimplici morſu, ſed communicatione contagii rabioſi, quod non in dentibus, ſed in ſpuma vel ſalivâ canis hærere credit, provenire. Alii hoc negant eò, quòd venenum iſtud ſit imbecillis activitatis, hoc eſt, ita ignavum in penetrando & agendo, ut niſi apertâ fiſsâve cute communicari non poſſit. Imò in aliquibus rabidis virus iſtud eſſe ita tardum ac debile ajunt, ut etiam per morſum non communicetur, & hinc videri multos a cane rabido commorſos nullis adhibitis præſidiis a rabie præſervari, alios etiam rabie non corripi, niſi virus ſit in quantitate debitâ ac convenienti, ut vulneri inflicto adhærere ac altius penetrare queat. vid. Bapt. Codronch. *l. a. p. 41. ſeq.*

Defenſio. §. 34. Huic tamen ſententiæ alii contradicunt atque poſſibilem veneni per cutem communicationem defendunt. De canis enim rabidi morſu & ſolâ ſalivæ conſpurcatione ita ſcribit Roſinus Lentilius *Jatromnem. cap. 6. p. m. 37. ſeq.* A cane rabioſô cùm homo mordetur, discontinuantur in admorsâ cute quidam tubuli non modò ſanguivehi, ſed potisſimùm lymphiferi ad glandularum acinos terminati, ejusque ſaliva, in quantillâ etiam copiâ cum latice ſeu lymphâ, corporis humani miſcetur. Neque fit aliud in illis, qui ſine commorſione, tantùm ab ejusmodi ſalivâ, minùs etiam advertentes, conſpurcantur, vel â rabioſis canibus lambuntur. Cutis enim cùm ſit perſpirabilis, è glomeraminibus glandularum, ad quas lymphatici tubuli deſinunt, contexta, ſalinum acre corroſivum, fixum rabioſæ ſalivæ fermentum in dictas glandulas tubulosque facilè transmittitur atque ſic eodem modô latici admiſcetur. Idque fieri poſſe, vel ſoli ſcabioſi declarant, per qvorum ſtragula ſanis quibuslibet Pſoram affricari poſſe nullô non tempore conſpicamur. Item cur multi non ex morſu, ſed tantùm ſalivâ vel ſpumâ ſuperfuſi ſuô tempore rabiem patiantur, hoc inde contingere, cùm ſalinæ ſcoriæ ſummum exaltationis & volatilitatis gradum nactæ ſunt, & Epidermi-

modus operandi;

dem

lem, imò cutem penetrant, ſtatuit Carolus Muſitanus *Chirurg. Tom. III. cap. 30. p. m. 106.* Et ſanè, quid mirum, quin ſaliva, cùm ſæpius nimis acris ſimulque ſatis viſcida ſit, ob glutinoſitatem ſuam, humani corporis poris quàm facillimè ſe adaptet atque diutius adhærendo, virus ſuum & acrimoniam humoribus internis communicet? quod, uti per oſculum, v. g. in ruſtici, ex Juliô Palmariô allegati, liberis, ita etiam in aliis ſubjectis eorumque partibus, quæ rarioris texturæ, hincque miasmati huic hauriendo aptiores ſunt, facillimè fieri poterit. Interim negandum non eſt, longe citiùs & vehementiùs per morſum rabidi canis ejusque ſanguini admixtam ſalivam, quàm per ſolam ſalivæ aſperſionem malum hoc communicari poſſe. Quam differentiam etiam annotare videtur Julius Palmarius *l. a. p. 331.* Rabiei, inquiens, cauſa cenſetur maligna & venenata, eaque cæca & inexplicabilis qualitas é rabiosô cane in partem demorſu apertam vel ſalivæ contagione infectam inſerta. Ea autem, quoniam ſpumoſæ rabidi canis ſalivæ inſidet, in integram cutem ſi inciderit, nihil ſiniſtri tantoperè metuendum hortatur, modò ſtatim probè deterſus & elotus fuerit locus: neque enim denſa & adſtricta epidermis craſſiorum venenorum (cujusmodi eſt venereum, elephantiacum & rabioſum) vim humori inſidentem protinus altiùs in corpus penetrare ſinat, niſi vel fiſſa vel dilatata ſit: alioqui vulnera demorſu illata quis unquam ex veterum præſcripto ſugere audeat? At in partem demorſu vulneratam, qvum incidit venenum, tempore membratim inſinuatum, non ſolum humorum & ſpirituum, ſed etiam viſcerum conſtitutionem ſenſim pervertit ac labefactat, dum tandem victoriam conſeqvutum in corde vitæ triumphet, in eoque accenſum manifeſta ſui furoris edat ſymptomata. Item Zacutus Luſitanus *de Medic. princip. Hiſtor. Lib. 5. Hiſt. 12. Qv. 23. f. 841.* rabiem eſſe morbum contactu & ad diſtans contagioſum contra Petrum Salium, Fracaſtorium & Amatum defendit. Et Baptiſta Codronchus *l. a. p. 42.* tam per morſum, quam ſo-

lam Salivæ aſperſionem hoc virus inferri poſſe cenſet, ſi virus rabidum ſit multum & inſignis malignitatis, tangatque etiam carnem diu, ſeu partem mollem & raræ texturæ, ut ſunt præcipuè labra & lingva, & potisſimum ſi corpus ſit imbecille vel malis ſuccis refertum. Quodſi virus ſit exiguum, minoris pravitatis, tangatque carnem brevi temporis ſpatio, duram ac denſæ texturæ, non ſolum non ex contactu ſolô, verum ne inflictô quidem parvô vulnere rabiem ſemper excitari, & potisſimum ſi corpus ſit validum & optimâ ſalubritate fruatur. Quin potius citra contactum ex ſolâ inſpiratione ſeu afflatu morbidi animalis rabidi aerem inficiente hoc virus poſſe communicari, quidam Autores arbitrantur.

Contagii modus. §. 35. Quodſi proinde per ſolam ſalivam externæ cuti aſperſam, vel etiam per levisſimam læſionem atque ſculpturam ab ungue (imprimis ſpumâ venenosâ maculato) felis rabidi factam (qualem Obſervationem jam ſupra ex Gviel. Fabric. Hildani *Cent. 1. Obſ. 86. pag. m. 101.* recenſivimus) hoc periculum communicari ſeu Rabies inferri poteſt, tunc ſane â rabidi Canis morſu ejusque Salivâ rabiosâ, per vulnus maſſæ ſangvineæ communicatâ, multò magis tale contagium expectandum erit. Circa hujus tamen Operationis ſeu rabiei mediante Salivâ propagationis modum, qui Michaeli Ettmüllero *Oper. Vol. II. fol. m. 971.* â nemine hactenus perſpicuè explicatus videtur, Autores varias fovent ſententias & explicationes, quarum aliqvot adducere liceat. Imprimis autem illi rem acu attigiſſe videntur, qui morbos ideales defendunt, atque in hoc affectu Ideas ſeminales ab animali rabidô in animal, quod lædunt, mediante contagiô ſpirituosô, transplantari ſtatuunt; â qvibus ideis archeus animalis læſi poſtmodum ita determinetur, ut pro illarum directione & non aliter operari queat; ſiquidem ſecundum Joh. Baptiſt. ab Helmont *Tr. Demens Idea §. 35. ſeq. fol. m. 113. ſeq.* cum in ſanitate alioqui non fiat conceptus absque ideis, neceſſariò & in deli-

riô

iô ſuæ ſunt amentes Ideæ: ſed omninò ſub hac diſtinctione; quod ideæ in ſanitate formentur â libertate animæ, inſanæ verò ſint ſigillares notæ, invitis nobis in ſenſitivam delatæ, ideoque & hanc violenter extra orbitam abducunt. Tantum abeſt quòd inſanæ ideæ formentur â mente ſtulteſcere neſciâ. Nam patet, quod Ideæ ſequantur perturbationes rerum, unde fiunt. Qvod maximè clarum eſt in rabiente & Tarantulâ: quorum virus propriam, determinatam æqualemque amentiam producit & Ideas ſibi perpetuò conſimiles &c. vid. idem *de Ideis morboſis fol. m. 332. ſeqq.* item David von der Becke *Experiment. & Meditat. circa Natural. Rer. princip. Lib. 2. p. 217. ſeq.* & Martin Heer *Introduct. in Archiv. Arch. Tr. 2. §. 41. pag. m. 141.* Horum tamen ſententiam de Ideis rejicit Michael Ettmullerus *l. a.* Hi ipſi Autores inquiens, præ cæteris omnibus nonnihil plauſibiliter rem explicant, ſed idealis hæc hypotheſis, ut ut ſubtilis admodum & primâ facie plauſibilis videatur, illis tamen, qui intelligibilem, ſeu, ut vocant, ſenſatam amant Philoſophiam, nullô modô ſatisfaciunt. Nam ſi ad ipſum fundamentum perveniamus, eſt hæc hypotheſis ſimpliciter idealis. Unde & hic profitendum eſt, aquam in hisce nobis hærere & rem â priori non eſſe explicabilem; â poſteriori ergo ſaltem dari poteſt hypotheſis nonnihil plauſibilis.

§. 36. Fermentum autem peculiare ab animali rabidô per morſum communicatum idem Autor locô allegatô accuſat, *an per Fermentum.* quod fermentum ideas, ab animali furente impreſſas, homini communicat, primariò ſpiritûs animales; quod etiam confirmant pathemata convulſiva, ſecundariò maſſam ſanguineam afficit, ita ut fere ſimiles evadant ſpiritibus & ſanguini animalis furentis: hinc fieri non poteſt, quin easdem quoque actiones edat, quas canis aut aliud animal rabidum edit. &c. Tale fermentum fermentativum agnoſcit etiam Georgius Wolffgangus Wedelius *Amœn. Mater. Med. Lib. 2. Sect. Cap. 1. pag. m. 315.* his verbis: Venena animalia agere potisſimum vi fermentativâ peregrinâ, ſive viperæ morſus exempli

loco

locô ſit præcipuè, ſeu canis rabidi, ſeu alia conſimilia. Hinc cum Salivâ talismodi ſal peregrinum, iratô cumprimis animali, in vulneratam partem illatum, mox ſerum & ſangvinem immutat, ut corrumpantur, ϛάσιν, fermentationem, νέκρωσιν patiantur, factâ hinc, recurſu ad Cor, communicatione, etiam reliquam maſſam ſangvineam mox inficiendo &c. Et *Diſput. de Hydrophob. cap. 3. p. 16.* idem ſcribit: Actuationem hujus venenoſi Miaſmatis optimè poſſumus concipere ſi conſideremus, venenum eſſe ſui generis, animale puta, ſpecificum & ſic vi potisſimum fermentativâ agens. Fermentativum eſt, quatenus humores vitales imprimis aggreditur inquinat, turbat, profundius unitum eosdem mutat, immutat & alienâ prorſus natura characterizat: unde ipſam etiam contagii rationem non niſi per fermentationis analogiam explicari poſſe affirmat Kergerus &c. Item *Patholog. med. Dogmat. Sect. 3. cap. 9. p. m. 605.* hæc habet Wedel. Optimè affectus hic ſeu rabies â morſu inducta, explicari poſſe videtur ex principiis chymicis, circulationis ſangvinis & venenorum naturâ quæ ex animalium genere ſunt fermentifica magis ſeu immutativa; additò cumprimis eô, quod anima brutorum magis corporea & materialis ſit, adeoque in ſangvine & huic analogis habitet. Hinc ſi rabidis Saliva, fermentô biliosô volatili, ſulphureo-ſalinô inqvinata per vulnus demorſione factâ ad maſſam ſangvineam ſibi aditum inveniat, in eâdem fermentationem, imò graviori ſtatu confermentationem inducit, unde ſpiritus turbantur, & cum ſimilem rabido animali diſpoſitionem nanciſcantur, mirandum hinc non eſt, conſimilem inſaniam oboriri. Plura de hoc fermento vid. Theoph. Bonet. *Medicin. Septentr. Part. 1. Lib. 1. Sect. 20. fol. m. 207.* Statuit etiam Richardus Mead Tractatu Anglico, *Mechanical Account of Poiſſons, ſeu Mechanic. Relat. de Venen.* quòd Rabies in Canibus effectus ſit febris violentæ, quæ ſub æſtatis calore intenſiore accenditur, &, cum per ſudores Canes heterogeneitates eliminare neſciunt, augetur, ita ut in glandulis copioſi

ſior lympha, eaque ſalinis & activis particulis referta ſecernatur; quæ ſi per morſum ſangvini hominis affricetur, fermentorum inſtar ſe multiplicat, & efferveſcentias p. n. humorum & ſpirituum animalium motûs inordinatos concitat. Hinc quoniam eodem motu hi moventur, ac in canibus, non mirum, quòd Canibus furioſis ſimiles actiones, prout Organorum conſtitutio id permittit (morſus, puta, latratus &c.) exerant homines rabioſi &c. vid. Act. Erudit. Lipſ. *An.* *1714. Menſ. Mart. p. 133.*

§. 37. Alii Contagii hujus modum Salivæ mobilitati vel ſpiritibus vel aliis cauſis adſcribunt. Inquit enim Johannes Walæus *Medicin. pract. Lib. 2. c. 2. p. m. 138.* Quomodo ex tali Salivâ Hydrophobia nascatur, dictu difficile eſt, & , ſi tamen in re difficili aliquid divinare liceat, videtur id contingere propter Salivæ mobilitatem & penetrabilitatem & coagulandi vim, quæ ſangvini per circulationem communicata, eum inſtar coaguli incraſſat, unde ſtatim ſequitur Melancholia, deinde Mania, poſtea Hydrophobia. Hæc vero Saliva dum ſangvinem ita coagulat, ſegregat tenuiores partes â craſſis, tenuior autem ille humor facile ſuſcipitur & imbibitur â gulâ propter partium circumjacentium ſpongioſitatem, unde aliquam mœſtitiam & moleſtiam ægri hic percipiunt, quam adeò magnifaciunt, ut ſeſe deglutire non poſſe arbitrentur; & juxta Stephani Blancardi *Inſtitut. Medicin. Part. 3. cap. 9. Oper. Tom. I. pag. m. 429.* Cum quis a cane rabidô morſu ſit læſus, certè nonnihil ex Canis Salivâ in Vulnere eſt impreſſum, quod in vulnere receptum, ibi non quieſcit, verùm ſenſim ſenſimque à ſangvine aliisque ſuccis abſorbetur, hinc ſangvini admiſcetur: porrò aliquid etiam in vulnere remanet, quare vulnus corrumpitur, & ſucci in idem ſtillantes, & illi iterum ſangvinem prætereuntem: hinc tota ſangvinis maſſa inficitur, non ſecus ac â paucô fermentô magna farinæ paſta fermentatur. Sic â particula Opii vel Olei Cinamomi omnes noſtri Corporis ſucci afficiuntur, imo vel cente-

an a ſpiritibus.

ſima parte grani unius Moſchi. Hiſce ita poſitis, debet ſanguis noſter tandem particulâ hac ſalivæ iſtius canis totaliter infici & circulariter circumduci, eodem modô, ac in cane illo rabido. Et *Prax. med. cap. 12. Oper. Tom. II. pag. m. 241.* inquit idem: Cauſa rabiei Hydrophobicæ externa eſt canis rabidi morſus, atque hoc modô ab ipſius ſalivâ, ſive per vulnus morſum, ſive per os, nonnihil ſanguini noſtro communicatur: quare tunc tota maſſa inficitur; non ſecus ac tantillo fermenti acidô integra farinæ maſſa acida redditur. Separatis itaque ex tali ſangvine in cerebro ſpiriribus, eorum ope tales quoque, uti in cane, canaliculi in cerebrô aperiuntur: hinc ſymptomata, ut in rabidô cane, ita in homine eadem ſunt. Et ſi materiâ ſubtili vehementer moveatur, maniæ, deliria, vigiliæ, iræ generantur. Huic porrò ſi accedant acres & pungentes particulæ, convulſiones, dentium ſtridores, dolores, lipothymiæ, ſingultus & mordendi appetitus oriuntur. Spiritibus hisce æſtuantibus ad pulmones euntibus, calore non amœnô ſuffunduntur pulmones, cor, ventriculus, reſpiratio læditur; & convulſionibus factis mirus efficitur clamor ac geſtus, quibus ſpuma è pulmonibus quoque exprimitur; Oeſophagi Muſculi ſpasmo affectis, difficultatem humido deglutiendo pariunt; hinc iis injicitur metus potulenta degluriendi, atque eâ de causâ aquam timent: non tam propter aquam, quàm quia bibentibus nocet, poſt potum enim ſtatim in convulſiones & ſpasmos incidunt. Et ex Chriſtiani Johannis Langii *Prax. med. cap. 19. Oper. med. Tom. II. fol. m. 123.* ſententia Hydrophobia cauſam agnoſcit ut plurimum canis, felis aut alius animalis rabidi morſum. Quæris modum fiendi? Scias in ſalivâ non paucas ſpirituoſas hærere partes, quæ ſub hoc tegmine vulneri a dentibus inflicto ſimul ac inſtillantur, ideam ſuam rabiosam ſpiritibus imprimunt, ſicque in nobis ſimilem non modò rabiem metumque aquæ, ſed etiam reliquas caninas proprietates communicant. Si dubites de hacce idearum communicatione, probationis locô vipe-

viperarum morſum accipe, cujus venenoſitas ſi non ex totô, maximam tamen partem ab exagitatione et excandeſcentiâ harum beſtiolarum dependet. Nondum hæc tibi ſi ſatisfecerint, aliud adducam forſan magis amicum exemplum. Docent, qui amandi præcepta tradunt, nullis illecebris citiùs ad amorem reciprocum invitari poſſe puellas, quàm oſculis, non tamen vulgari & ruſticorum more cum crepitatione & ſonô impresſis, quàm quæ cum aliquali labiorum morſu tremuloque Salivâ madentis lingvæ motu dantur. Adhuc hæres, quomodò tam exiguâ in copiâ rabioſi animalis ſpiritus tantas in humanô corpore turbas excitare inſignemque ſpirituum noſtrorum copiam ſubigere posſit? nihil hoc mirum, cùm illi rabioſi, hi meticuloſi ſint, ut hi fugiant ab illis fugati.

§. 38. Patet etiam ex ſuprà allegatis & aliis Autoribus, homines ab animalibus rabidis demorſos non modò rabiem incurrere, ſed quandoque etiam mordentium animalium mores & actiones imitari, ita ut â morſu canis rabioſi novam naturam caninam aliquatenus induant atque inſtar canum latrent & ringant, ac in terrâ manibus & pedibus gradientes, ſe etiam canum more in eâ volutent, obviam factos morſu adoriantur ac mordendô ſimili vitiô labefactent. Id quod nonnulli â depravatâ phantaſiâ & exinde derivant, quòd â rabidô cane demorſi, ſe canes eſſe, imaginentur, vid. Marcell. *Donat. de Medic. Hiſtor. mirab. Lib. 6. cap. 1. pag. m. 595.* quô locô etiam *ſeqventibus verbis* ex Montuô cujusdam meminit, qui morſus fuit â cane rubidô & non curavit inde; & ſine læſione exercendo ſua negotia ſtetit triginta quinque diebus, manè verò diei trigeſimi ſexti ſurrexit & poſuit ſe retrò uxorem ſuam ſtans in terram ſicut canis & cæpit latrare poſt eam; & cùm reprehenſus fuiſſet ab eâ, ſurrexit de terrâ ſubridens; & hunc actum pluribus vicibus eodem die fecit; ſerò corrupta eſt ratio ejus in totum & mortuus quadrageſimô die â die morſus. Quare, pergit allegatus Donatus, ad depravatam imaginatio- *a morſu mores.*

nationem dicti ſymptomatis cauſam deducendam eſſe magis rationabile videtur, quàm ad alias recurrere. Lautier Vabrenſis demorſus â Cane rabidô obiit ſeptem abhinc annis ab illius morſus veneno, ratione tamen ſervatâ usque ad mortem; dum autem ſanus omnibus haberetur, imò ſibimet, ſubito ei latrandi cupiditas maxima ſupervenit, imo tanta, ut ſociorum amicorum conſortium dimitteret, ut, aversô ab iis vultu, latrare poſſet, ſed poſtea paulatim reſipiſcens, percepit mentem ſuam quodam venenô laborare, & quædam remedia ſibi admoveri jusſit, ſed fruſtra. Quare paulò poſt in Hydrophobiam incidit, & in horrorem äeris motus, adeò ut vultum tegeret, dum quis ad illum accederet. &c. vid. Petr. Borell. *Obſ. medic. Cent. I. Obſ. 74. p. m. 78.* Juvenem quendam â rabidô Cane morſum, inſtar Canis latrâſſe, ſediſſe, ac manibus, pedibusque incesſiſſe, ut caninam omninò videretur induiſſe indolem, ex Philoſtrato refert Cornel. Stalpart van der Wiel *Cent. 1. Obſ. 100. Schol. p. m. 419.* Corporis ſpiræ ſimilis ſive caninam involutionem, id eſt, Corporis decubitum Canum dormientium contractioni ſimilem non modò inter ſigna præſentis Hydrophobiæ locat Cælius Aurelianus *de morb. acut. cap. 11. p. m. 220.* ſed etiam *pag. ſeq.* addit, Sorano quendam Athenienſem retuliſſe, quòd viderit Hydrophobum ex domo fugatum ad locum veniſſe, ubi incluſus corpore implicatô, ſeu canis more convolutô vitam finiverit: ſed in ipsô locô fuiſſe canem jacentem, quem rabie accenſus repentè accurrens momorderit. Imprimis hos ægrotos Canem oretenus plùs imitari, quàm ullis aliis corporis membris, ubi ſcilicet Salivæ propria excretoria vaſa ſunt, inquit Martinus Liſter *de Morb. chron. p. 122. ſeq.*

§. 39. Miram etiam ac caninam ſagacitatem in Viro à rabidô cane demorsô annotavit Pet. Borellus *Cent. 3. Obſ. 68. p. 250.* Viſus eſt, inquiens, Vir â multis amicis meis, qui cùm â canis petitus rabidi morſu fuiſſet, ejus venenô non ſolùm rabidus factus eſt, & canis venenum in eum non modo inſeruit, ſed etiam ôdoratum

&

& ſagacitatem ſuam venaticam illi communicavit, adeò ut accedentes amicos è longinquô, licet eos non videret, olfactu venire perciperet, & amicis diceret, talis N. amicus meus hic jam venturus eſt, & ſtatim veniebat &c. Sequentem Obſervationem communicat Johannes Rhodius *Obſerv. med. Cent. 1. Obſ. 46. p. m. 30.* Anno 1630. Patavii ſuperſtes erat Virgo inſtituti Capucinorum ante triennium poſt morſum canis ab annis duodecim rabie correpta. Ingens per acceſſionem torquebat mordendi deſiderium, mente nihilominus integrâ. Præcepit enim ſe arctè conſtringi, ne adſtantes læderet. Imminente furore loci demorſi ſtigma evanuit, &c. Pariter etiam in illis, qui â felibus rabidis vel morſu vel ſcalpturâ læduntur, earundem mores obſervantur, dum mores felinos ſonô oris, ungvibus & digitis mutuò in alios invadendo imitantur. Talem rabiem â morſu felis in Indice digitô poſt duas horas lethalem, quâ æger mordere volebat, ex Johanne Colle refert Michael Ettmullerus *Oper. med. Vol. II. fol. m. 971.* Et Juvenis ille viginti annos natus, cujus ſupra ex Gvil. Fabric. *Hild. Cent. I. Obſ. 86. p. m. 101.* meminimus, poſt ſcalpturam â fele rabioſa in dextrô pollice acceptam, ſe in adſtantes projiciebat, eosque dentibus arripere tentabat, niſi cuſtodes eum retinuiſſent, Imò demorſos a cane rabidô non modò inſtar canis latrare, aliosque morſu petere, ſed quandoque etiam penitus dilacerare, jam ſupra, Obſervatione Viti Riedlin. *Millenar. Curar. med. Obſ. 658. p. m. 410.* de ſponſo quodam adduximus, quippe qui nuptiarum die choreas ducens â cane quodam parvô morſus paulò poſt cum ſponsâ concubiturus tantam incidit rabiem, ut ſponſam aggrederetur atque totum ejusdem pectus dentibus ſuis dilaceraret. Huc etiam referre liceat, quod ſcribit Athanaſius Kircherus *Scrutin. Peſt. Sect. 2. cap. 2. p. m. 123.* qvòd felis rabidæ aut morſus aut comeſtio omnia venena ſuperat, dum non ſecus ac canis rabidus admorſum in ſui transformet imaginem, ita & felis in ſuam; & lugubre ſuperioribus annis exemplum docuit trium Helvetiorum juvenum,

mores felium

 qui

qui Patriam repetitnri, dum neſcio in quas cum Caupone tricas circa ciborum conditionem incidiſſent, is vindicaturus ſe felem in rabiem primò actam aſſatamque hoſpitibus appoſuit, quam illi cuniculum reputantes totam conſumpſerunt, ſed vix itineri ſe, peractô prandiô, commiſerant, dum ecce omnes in rabiem acti voces ſimulantes felinas, manibus quoque digitisque in ungvium modum incurvatis obvios quosdam impetierunt, capti tandem conſtrictique omnes intra paucas horas interierunt.

Campanellæ ſententia. §. 40. De hac materia liceat etiam Thomæ Campanellæ *de Senſ. rer. Lib. 4. cap. 11. p. m. 310. ſeq.* verba adducere: Qui mordentur à Cane vel feli rabidis, moleſtiam vix ſentiunt usque ad quadrageſimum diem. Dehinc langvent & latrant ut Canes aut feles, mordentque alios homines, ſicuti ipſi morſi fuerunt. In aquam claram introſpicere abominantur, & fugiunt, tandem quaſi canes aut feles vociferantur rabidoque furore pereunt; & emittunt ex genitalibus ſemen inſtar catulorum canis aut felis, & tandem in canes transformantur, licet non in figurâ exteriori & miſerè pereunt latrando & imaginando ſe eſſe canes. Unde palam fit, ardentem ſpiritum humoremque in vulnere â Cane derelictum paſſim augeri & temperamentum vincere, ſicut modicum coagulum lac multum inque ſeipſum convertit. Quapropter ſpiritus adeò afficitur, quod obliviſcitur eſſe humanus, imaginaturque tſſe caninus. Motiones enim paſſionesque caninæ in eô prævalent, imaginantemque vim caninam faciunt, ſicut furioſus quidam ſe eſſe Papam credebat. Et veluti modicum ſemen frumenti terram multam mutat in frumentum, ſic caninus ille ſpiritus modicus operatur vehementia ſuâ immutando temperiem ſenſumqve in ſe. Itaque patiens credit, ſe eſſe canem, & jam canis eſt intrinſecus, non autem in figurâ; nam ſicuti mutatur in corpore canis cibus & ſangvis in ſpiritum caninum: ita & in corpore noſtro, dum caninum ſemen ſic potens eſt. Mens autem â Deo nobis indita patitur eadem paſſione & credulitate, qvia eſt involuta ſpiritu patiente & credente,

dente, ſe canem eſſe. &c. Et *p.313.* inquit: Generant quidam catulos, quoniam caninus factus eſt ſpiritus ipſorum, ergo ex ſemine canes format; ſicut ſemen hominis in uterô format hominem, quoniam ejus ſpiritus retinet in ſe Ideam genitoris & veluti nutriebat & vivificabat & ſentiebat & operabatur in genitore, ſic agit & operatur in utero, ergo & ſimilem genitori fabricatur. Sic etiam ſpiritus caninus operatur, quod & ſicut in Cane operabatur, & nutrit & generat & latrat & omnia aget juxta Ideam ſuam &c.

§. 41. Porrò circa Canis rabidi morſum notanda venit nonnullorum opinio, qui ex ejusmodi Canis rabioſi ſpumâ, in veſte demorſi relictâ animalcula quædam minutisſima, Canibus ſimillima, progenita fuiſſe, item in excretâ demorſorum urinâ ejusmodi canum imagines vel potiùs catulos minutisſimos apparuiſſe ſtatuunt, cui ſententiæ tum veteres, tum recentiorum etiam Autorum nonnulli adhærent, quos prolixè allegavit Caſpar à Reies *Camp. Elyſ. Quæſt. 62.* §. *2. p. m. 806. ſeqq.* vid. etiam Dan. Sennert. *Inſtitut. medic. Lib. 2. Part. 3. Sect. 2. cap. 4. p. m. 431.* Zacut. Luſit. *de Medic. princip. Hiſtor. Lib. 5. Hiſt. 14. fol. m. 844.* Marcell. Donat. *de Medic. Hiſtor. mirabil. Lib. 6. cap. 1. p. m. 595. ſeq.* Quod etiam exemplô Fœminæ Serueſtanæ, in cujus fimbriæ locis, qvibus Canis dentes infixerat, Vermes capite catulis prorſus conſimiles conſpicui fuerunt, ex recentioribus probat Philippus Salmuth *Cent. 2. Obſ. 83. p. m. 100.* Et Mich. Etmullerus *Oper. Vol. II.* Veterum ſententiam defendit; notabile eſt, inquiens, quòd ſubinde animalcula generentur vel conſpiciantur in ſaliva vel lotiò animalium rabidorum, ſimilia iis quodammodò animalibus, â quibus rabies fuit inducta; unde v. g. vermes catelliformes. aut capitulis catulorum ſimiles in urinâ taliter ægrotantium obſervarunt. Notarunt hoc jam ſuô tempore veteres Arabes, in ſpecie Avicenna & Avenzoar; quod tamen rarum eſt, unde ex modernis quidam plane negare volunt, ſed male. Certum enim eſt, reperta interdum fuiſſe talia animalcula, non tamen ſemper. *an in Salivâ animalcula.*

Fidem

Fidem facere aliqvalem videtur exemplum illud notabile *Salmuth Cent. 2. Obſervat. 83.* de muliere, quæ fuit in fimbria veſtis morſa ſeu lacerata â Cane rabidô, & iſta fimbria Salivâ adſperſa; unde mulier ſuspendit veſtem laceratam äeri libero, ut exſiccaret & poſt unum vel alterum diem in locô, ubi fuit Saliva, percepit parva animalcula, quorum capita ſimillima fuerunt Capiti canino.

§. 42. Non autem tantummodò in demorſorum Salivâ, ſed etiam in Urina ejusmodi vermiculos reperiri ſcribuntur; ſiquidem Pet. Andr. Matthiol. *Comment. in Dioſcor. Lib. 6. cap. 36. fol. m. 1008.* dicit: ſcribit Avicenna, evenire interdum, ut â cane rabidô demorſi quædam fruſta carnis ingenti cum dolore mingant, quæ formâ propè catulos parvulos referant: quod etiam ab aliis recentioribus accepimus, quin & ab iis, qui hujusmodi catulos ſe minxiſſe fatentur, &c. Juxta Petr. Borell. *Cent. 1. Obſ. 28. p. m. 37.* in urinis demorſorum â canibus rabidis effigies canum percipiuntur, ob ſeminis æſtuantis portionem quandam, per canis ſpumam morſu communicatam, quæ etiam cerebrum inficiens eos in canum naturas mutat, latrant enim & mordent, ut canes. Inquit etiam Emanuel Kœnig *Regn. animal. Sect. 3. Articul. 8. p. 345.* Canis rabidus morſu ſuo venoſiſſimum eſt animal, dum hominem mire transformat, ejusque ſpiritus inficit ac velut transſcendit, ſicque in ſimilem Hydrophobiam, latratum ac venenatum, morſum adigit, prout & quidam experti grumos ſangvinis vel etiam fruſtula carnis per ſeceſſum & urinam depoſita formam exiguorum catulorum habuiſſe, imò in tali vulnere vermes eſſe enatos capita habentes canum ſimilia. De hac materiâ ita loquitur Samuel Hafenrefferus *de Cut. Affect. Lib. 3. cap. 6. p. m. 443.* Eſt urina a cane rabido morſorum pingvis, in quâ res carnoſæ mirabiles, ſimiles parvis canibus aut eorum ſtercoribus, vel viſceribus, aut aliis conſimilibus & horribilibus: quia venenum rabidi canis, ex ſui proprietate, quam habet ad hominem, diſponit omnes humores ac humiditates hominis, cui communica-

nicatur mirabiliter ad ipſius rabidi canis complexionem, naturæ ut introducat formam, ex continuatâ veneni in hominem actione & diuturnâ veneni ipſius diſpoſitione, aſſiduâ fortisſimaque patientis imaginatione de canibus, aut eorum ſtercorum vel viſcerum, in vapore præfatorum humorum introducit ipſas canum figuras in ſuperfluitates ultimæ digeſtionis, quæ expulſæ cum urina, tanquam hypoſtaſis, repræſentant in ipsâ urinâ figuras canum, patienti priùs, quàm aliis, præcipuè concurrente melancholicâ patientis diſpoſitione; præcedente verò adhuc ulteriùs confirmatione diſpoſitionis, repræſentant non ſolùm patienti, ſed etiam aliis non patientibus, parvorum Canum figuras, ſeu eorum ſtercorum, vel viſcerum aut aliarum horribilium rerum, Inquit etiam Paulus Ammannus: ſi Saliva canis rabidi hoc ſeminium ad verminationem, juxta Phil. Salmuthii Obſervationem, in ſe continet, quidni etiam accedente Phantaſiæ vitiô illud ulterius propagari, ulterius efformari & urinæ communicari poterit? Uti ex Ammanno allegat Chriſtianus Fridericus Garmannus *de Miracul. mortuor. Lib. 2. Tit. 10. §. 182. p. m. 817.* qui Autor etiam equidem non negat, nec inficiatur, adſtantes aliquando, in ejusmodi Urinæ inſpectione, phantaſiam non minùs, quàm oculos adhibere; interim carunculas aut vermiculos caniformes etiam inter ea, quæ naturæ imposſibilia, non reputat. Et Chriſtianus Franciſcus Paullini *Cynograph. curioſ. p. m. 224.* intrepidè aſſerit, è ſeminio hydrophobico hujusmodi animalcula ſeu ideas caninas verè in lotiô interdum generari poſſe. Imo fruſta octodecim albicantia, Catellis nuper natis ita ſimilia, ut ovum ovo, â muliere ex morſu Canis rabidi diu rabidâ ejecta atque ab Illuſtrisſimâ Dominâ Bathianianâ propriis oculis obſervata fuiſſe, refert Paulus Spindlerus *Obſ. 99. p. m. 176.* Cujus Obſervationis meminit etiam Carolus Raygerus *M. N. C. Dec. I. An. 8. Obſ. 58. p. 98.* ubi Illuſtrisſimam Dominam Budianam Anno 1638. oretenus Spindlero eandem retuliſſe dicit, & ſimile ferè exemplum annectit. Porrò etiam in Urinâ eorum, qui â pha-

langio commorſi ſunt, conſpici ſubſtantias quasdam innatantes aranearum telis perſimiles ex Pet. Andr. Matthiol. *Comment. in Dioſcorid. Lib. 6. cap. 36.* refert Zacutus Luſitanus *de Medic. princip. Hiſtor. Lib. 5. Hiſt. 14. fol. m. 844.* (quem tamen locum in Matthiolo reperire non potui) & Daniel Sennertus *Practic. med. Lib. 6. de morb. occult. Part. 8. cap. 24. pag. m. 348.* nonnunquam vel per Urinam ab araneis læſorum, aranearum ſimile quid excerni ſcribit. vid. etiam Caſp. à Reies. *l. a. Quæſt. 62. & 4. p. m. 807. ſeq.*

negatur. §. 43. Quamvis autem Caſparus a Reies *l. a. p. 808.* prolatis variis exemplis & autoritatibus de Corpuſculis catuliformibus, concludat, non omnino fabuloſum eſſe, quod de Urinâ rabidorum ajunt, conſpici quidem in eâ aliquando catulis aliquid ſimile, cujus eventûs veram cauſam nullus rerum naturalium acerrimus licet indagator afferre poterit; nihilominus tamen paulò poſt de veritate dubitat, inquiens: Licet hujusmodi miracula non penitus in naturæ majeſtate imposſibilia judicem, cùm aliàs ſciam, credibilia non raro eſſe, quæ talia non videntur; tamen iſtis vel leviter fidem præſtare doctis non convenire arbitror, potiusque hoc ipſius rabientis corruptis imaginationibus, quas canis perpetuò obvolvit, tribuendum fore judico: quæ licet hîc ſicuti in gravidarum conceptibus aliquam immutandi vim habere poſſe non videantur, conceptam tamen canis ſpeciem cum horrore & metu menti infixam in aquis & liquoribus, ſi non verè, erroneô tamen mentis exceſſu ſibi ipſis repræſentari ac aſpicere imaginantur; quod ab aliis, qui integrô fruuntur judiciô, non conſpici certum eſt, cùm nec in urina aut aliis liquidis aliquid hujusmodi realiter exiſtat, nec mens caninô venenô minimè delibuta ac depravata, canum figuram nullò modô exiſtentem percipere valeat, cum a falſis phantaſmatibus haud posſit deludi: quare ipſos ſolummodò laborantes in ſuâ, vel alienâ etiam urinâ, illa canum idola conſpicere dicendum eſt. &c. ubi prolixius hanc opinionem defendit. Hanc ſententiam amplectitur etiam Marcellus Donatus *de med. Hiſtor. mirab. Lib. 6. cap. 1. p. 593. ſeqq.* ſcilicet, cùm rabidi effecti homines

homines operationes intellectûs corruptas habeant, fiat, ut ex longâ circa Canes cogitatione imprimantur in eorum imaginatione formæ & idola canum, ita ut aſſiduè fermè præ oculis canes habere ſibi videantur; quin imo & ſe ipſos canes effectos putent, tumque potiſſimum, cùm aquam, tanquam ſpeculum ſplendidum imaginem reddens intuentur, imaginentur in ea canes eſſe; quòd verò alii non demorſi nec phantaſiâ depravatâ laborantes in rabidorum urinâ ejusmodi animalcula ſeu catulorum imagines conſpicentur, id minimè verum eſſe ſuspicatur allegatus Marcellus Donatus, cùm ex antiquioribus neminem, quos legerit, id certò affirmantem obſervare licuerit. Item Carolus Muſitanus *Chirurg. Tom. III. cap. 3ò. pag. m. 101.* fabuloſum judicat, in lotiô excretô canum imagines apparere, quæ nullâ experientiâ comprobetur. Anilis quoque fabella eidem habetur illud, quod ex Canis rabidi ſpumá veſti aut linteo inhærente, animalcula quædam parvis catellis ſimilia generata fuerint. Et Georgius Wolffgangus Wedelius *Diſp. de Hydrophob. cap. 3. p. 14. ſeq.* relationem Sennerti de animalculis è ſpumâ Canis rabidi in Veſte hærente, canibus ſimilibus progenitis, ſuo loco rclinquit.

§. 44. Utri verò ſententiæ, an affirmativæ, an negativæ, adhærere debeam, in materiâ tam obſcurâ dubius adhuc maneo, cùm nec Salivam nec urinam a Cane rabidô demorſorum, indeque rabidorum, examinare mihi licuerit. Quia tamen allegati Autores varia Exempla & rationes pro affirmativâ adducunt, præterea etiam in aliorum ſubjectorum non rabidorum Urinâ, Salivâ & ſpermate, absque præcedente morſu, teſtantibus Obſervationibus, quandoque Vermiculi variæ figuræ apparent, quidni etiam in dictis demorſorum & rabidorum liquoribus excrementitiis nonnunquam Vermiculi reperiri poterunt? quos fortaſſe veteres Medici, Microſcopiis noſtræ ætatis deſtituti, ex perſvaſione pro minimis Catulis ſeu vermiculis catuliformibus habuerunt, cùm præprimis ejusmodi vcrmiculorum capitula utplurimum cæ- *Autoris ſententia.*

teris partibus majora eſſe ſoleant. An tamèn in omnium demorſorum Salivâ & urinâ tales beſtiolæ deprehendantur, affirmare nolo.

Vermiculi in Saliva & Urina.

§. 45. Reperiri autem in ſalivâ, urinâ & ſemine non rabidorum vermiculos, ſequentes teſtantur Obſervationes. Saliva ſcilicet ſeu ſputum verminoſum imprimis in ſcorbuticis ſecundum ſuprà allegata annotari ſolet. Tale ſputum cum horrendâ Ophthalmiâ & lacrymis ferè perpetuis in decrepitâ ſcorbuticâ obſervavit Gabriel Lühr, vid. Chriſt. Franc. Paullin. *Mort. verminoſ. §. 38. p. m. 76.* ſcorbuticus item Hamburgenſis Swalbachii, Joh. Dolæo præſente, ſalivam valde fœtentem & vermiculis ſcatentem exſpuebat, *vid. M. N. C. Dec. I. An. 9. & 10. Obſ. 130. p. 305. ſeq.* In Richburgis, comitiſſæ & religioſæ ſororis, ſummè ſcorbuticæ ſputô rejectô manifeſtè viſi ſunt puſilli vermiculi albi, ut in caſeô. *v. M. N. C. Dec. II. An. 4. Append. p. 195.* & Chr. Franc. Paullin. *Obſ. med. Cent. 4. Obſ. 10. p. m. 415.* Sputa etiam verminoſa in Adoleſcente venereô annotavit idem Paullin. *l. a. Cent. 2. Obſ. 58. p. 222.* In urinâ eorum, qui Lue venereâ laborant, multoties innatare videntur minuta animalcula, formicis affinia, aut iis præſertim, quæ æſtivis menſibus in aquâ cœleſti volutari conſpiciuntur. vid. Joh. Wier *Oper. Part. IV. cap. 16. p. m. 316.* Puerperæ urinam cruentam vermibusque craſſiuſculis refertam annotavit Thomas Bartholinus *Cent. I. Hiſt. 89. p. m. 127.* Plura ejusmodi exempla reperies in Helmintologiâ noſtrâ. Et de vermiculis in ſemine virili vid. Spermatologia noſtra.

Autores de Hydrophobia

§. 46, Qui plura de Morſu Canis rabidi & Hydrophobia ejusque ſignis & Cura deſiderat, evolvat Baldaſſar. Timæi â Güldenklee *Caſ. medic. Lib. 7. cap. 22. p. m. 326. & Epiſtol. med. Lib. 5. Epiſt. 17. p. 826.* Eberhard Gockel *de Venen. cap. 14. pag. m. 80. ſeq.* it. *Conſil. medic. Decad. ſex. Conſ. 19. p. m. 207. ſeq.* Baptiſt. Codronch. *de Rabie, Hydrophobia communiter dicta.* Ejusd. Bericht von wütenden Hunds-Biſſen *per totum.* Joh. van Beverwyk Schatz der Ungeſundheit *Part. 2. cap. 9. fol. m. 152. ſeq.* Martin. Liſter. *de*

morb

Morb. chronic. p. m. 100. ſeqq. Nicol. Tulp. *Obſ. med. Lib. 1. cap. 20. p. m. 42. ſeq.* Iul. Palmar. *de Morb. contag. p. m. 327.* Franc. Joelis *Oper. med. Tom. 5. Lib. 2. p. m. 149. ſeq. 152. ſeqq.* Petr. Sal. Diverſ. *de affect. particular. cap. 19. p. m. 340.* Roderic. â Fonſec. *Conſultat. med. Tom. I. Conſil. 25. p. m. 167. ſeq.* Georg. Wolffg. Wedel. *Diſp. de Hydrophob.* Joh. Jac. Waldſchmid. *Prax. med. p. m. 1086. ſeq.* Joh. Michael. *Oper. med. p. m. 67.* Carol. Muſitan. *Chirurg. Tom. 3. cap. 29. p. m. 78. ſeq. & cap. 30. p. 98.* Theodor. Craan. *Obſervat. ſeu Prax. medic. Obſ. 17. p. m. 252.* Roſin. Lentil. *Iatromnemat. cap. 8. pag. m. 27. ſeqq. & p. 50. ſeq.* Frid. Deckkers *Exercitat. pract. cap. 7. pag. m. 565.* Theodor. Zwinger. *M. N. C. Dec. III. An. 2. Obſerv. 104. p. 132. ſeq.* Franciſc. Valleriot. *Obſ. med. Lib. 3. Obſ. 3. p. m. 255. ſeqq.* Et Camerar. *Diſſertat. Taurin. Epiſtol. med. phyſ. 2. p. 23. ſeq.* Gregor. Horſt. *Oper. medic. Tom. II. Lib. 7. Obſ. 23. f. m. 334. Tom. III. f. 103. ſeq. 196.* Dan. Sennert. *Prax. med. Lib. I. Part. 2. cap. 16. pag. m. 429. ſeq.* Joh. Schenck. *Obſerv. medic. Lib. 7. fol. m. 847. ſeqq. 853. ſeqq.* Petr. Foreſt. *Obſerv. Lib. 10. Obſ. 28. fol. m. 350. ſeqq.* Mich. Bernh. Valentin. *Chirurg. pag. m. 848. ſeq. M. N. C. Dec. III. An. 2. Obſ. 104. p. 132. ſeqq.* Joh. Vict. Jägerſchmid *M. N. C. Dec. III. An. 3. Obſ. 105. p. 197. ſeq.* Conrad. Gesner. *de Quadruped. Lib. I. fol. m. 182. ſeq. 191. ſeqq.* et Petr. Borell. *Hiſtor. & Obſ. rarior. Cent. 3. Obſ. 38.* Bernard. Gordan. *Lilii Medicin. Partic. I. cap. 17. p. m. 67. ſeqq.* Lumin. rational. medic. *cap. 21. pag. m. 135. ſeqq.* Joh. Tagault. *Inſtitut. chirurg. Lib. 2. cap. 11.* Paræi *Oper. fol. m. 770. ſeqq.* Aetii *de Re medic. Lib. 6. cap. 24. Oper. Tom. I. fol. m. 251. ſeq.* Hiſt. Academ. reg. Scientiar. Pariſienſ. *An. 1699. p. m. 64. ſeqq. 68. ſeq.* ubi inter alia ratione Curæ ſequentiâ Poupart aſſeruit, fœminam rabidam præmiſsâ venæſectione ad deliquium, per annuum ſpatium ſellæ alligatam, & ſolô pane & aquâ ſuſtentatam ad ſanitatem rediiſſe; Dn. Berger retulit, quòd è pluribus demorſis duo, quibus in fronte vena ſecta fuerat, evaſerint, cæteris morientibus; Et Dn. du Hamel, quod aqua ſalſa vulneri impoſita ſufficiens ſit. Adducebantur quoque exempla eorum, quibus excuſſus fuerat metus aquarum, obruendo ipſos magnâ earum copiâ,

præcipue viri cujusdam, quem arbori alligatum ducentis aquæ amphoris perfuderant, nullâ aliâ re adhibita. Sed pleniorem hiſtoriam non audivimus illâ, quam a Domino Morino accepimus. Virgo viginti annorum â puerulô rabioſo in manu demorſa erat, omniaque exhibebat Rabiei ſymptomata. Jam ſedecim â læſione dies effluxerant, cum demum incidit, eam balneo magno aquæ fluvialis, frigidæ magis, quàm calidæ, ſolutâ in ei ſalis quantitate, imittere. Nudam itaque demergebant, iterum extrahebant, idem ſæpius repetentes, donec tandem hoc exercitiô miſerè divexatam, nihilque amplius ſibi conſciam, in balneo ſedentem relinquerent. Illa deinde viſâ aqua, cui inſidebat, mirata atque demirata eſt ſeipſam, quòd aquam ſine horrore videre poſſet. Poſthæc morbus ejus jam tantum morbus ordinarius erat. Febris invadebat, cui ſecundum methodum communem obviam itum. Vomituriebat frequenter & levamen a vomitu ſentiebat, ſubventum igitur naturæ & hac in re. Pluribus adhuc vicibus balneo immiſſa eſt, tandemque plenæ ſanitati reſtituta, cùm morbus uuiverſalis non ampliùs unô menſe duraſſet &c.

CAPUT VII.
DE
QVÆSTIONIBUS MEDICO-FORENSIBUS.

REſtant adhuc circa noſtram de Salivâ Tractationem Quæſtiones medico-legales, ultimô hoc Sialologiæ noſtræ Capite proponendæ, & quidem

QUÆSTIO I.

An ille, qui Blasphemiam, Homicidium aut aliud grave aut capitale delictum commiſit, ex eô fundamentô, quod ante illud patratum facinus â Cane vel aliô animali rabidô demorſus fuerit, defendendus atque â pœnâ ordinariâ liberandus ſit?

1.De

§. 1. De variis variorum animalium, ipſiusque hominis, tam iirati, quàm rabidi, morſibus indeque exortâ Hydrophobiâ ſeu Rabie caninâ prolixè hactenus egimus. Cùm verò ab ejusmodi demorſis atque rabidis quandoque varia mala, & ipſa mors, (quæ ab ipſis, absque inductâ rabie, non fuiſſent expectanda vel metuenda) aliis interdum inferantur, vel alia ejusmodi delicta capitalia committantur, non immeritò quæritur, an in ejusmodi delinquentibus pœna ordinaria locum habeat? Antequam autem ad hanc quæſtionem reſpondeam, monendum mihi videtur, quòd, ſicut â quamplurimis delinquentibus, pro declinandâ torturâ vel pœnâ ordinariâ ſæpisſimè varios morbos gravisſimos, *v.g.* Epilepſiam, Apoplexiam, Vertiginem, Hernias & alios morbos (qvi juxta Paul. Zacch. *Quæſt. Med. legal. Lib. 6. Tom. 2. Qv. 6. n. 7. 8. 9. fol. m. 530.* impedimento ſunt, ne rei tormento ſubjici posſint) fingi atque ſimulari experiamur; ita etiam in præſuppoſitô caſu, ſcilicet in Blasphemiâ, Homicidiô & ejusmodi delictis, quandoque pro excuſandô patratô ſcelere, pariter delinquentes ſeu incarcerati canis rabidi morſum, ſive proximè ſive jamdudum antea inflictum, & inde dependentem amentiam, furorem & rabiem ſimulare ſoleant, atque mortis indè pœnam indictam declinare tentent; quale exemplum Paulus Ammannus *Prax. Vuln. lethal. Dec. 6. Hiſtor. 9. pag. m. 472.* recenſet. *Simulatio morſus canini.*

§. 2. Ne itaque in tali Caſu vel Medici, quorum judicium atque conſilium hôc in paſſu ordinariè â Magiſtratu vel etiam judiciis ſuperioribus expeti ſolet, vel ipſi etiam judices præcipitanter quicquam agant, ante alia, juxta Fortunat. Fidel. *de Relation. med. Lib. 2. Sect. 2. cap. 1. p. m. 203.* advertendum ipſis eſt, num de propoſitâ ægritudine ſatis conſtet, veraque ſint ſupplicum poſtulata, an potiùs ſuſpecta res ſit ac ſubeſſe dolus aliquis posſit? *Cautela.*

§. 3. Pro indagandâ autem talismodi allegati morsûs veritate, qui modò proximè antegreſſus, modò etiam jamdudum & quandoque ante plures menſes, interdum etiam ante aliquot *Morſus indagandus.*

annos

annos, inflictus venditatur, ante omnia, ſigna diagnoſtica, partim â cane mordente, partim â perſonâ demorsâ, item â teſtimoniô domeſticorum vel adſtantium, deſumenda, neceſſaria erunt.

per ſigna canis rabidi. 4. Canis rabidi ſigna quamplurima ex variis Autoribus collegit Conradus Geſnerus *de Quadruped. fol. m. 196.* Canis, inquiens, rabioſus potum & eſcam averſatur, torvè & ſolitò triſtiùs intuetur; Corpus ei eſt ſtrigoſum & ſolitò compresſius conſpicitur; Largam ſpumantemque pituitatem naribus & ore projicit, hians quàm maxime anhelat, lingvam exerit, langvidæ ei aures, cauda demiſſa, inceſſus ſegnis ac veluti ſtupidus: ſi verò currat, celeriûs ſolitò currit, idque intempeſtivè & inæqualiter; ſiticuloſus eſt, ſed potu ferè abſtinet; mutus utplurimum ac demens, ita ut ne ſuos qvidem familiares agnoſcat, in omnes pasſim ſine latratu irruit æque feras homineſque, tam familiares, quàm ignotos mordet. Caput ipſi ad terram nutat, lingva exeritur, idque adeò interdnm, ut retrahi non posſit: timore plenus eſt & ſolitudinem quærit. Oculi rubent, caudam inter femina inſerit, raucus eſt, lingva porrecta tanquam bile colorata. vid. etiam Petr. Foreſt. *Obſerv. medic. Lib. 10. fol. m. 351.* Dioſcorid. *Lib. 6. cap. 36.* & Petr. Andreas Matthiol. *in eundem loc. fol. m. 1007.* Hæc & alia ſigna refert etiam Julius Palmarius *de Morſ. can. rabid. cap. 1. Tract. de Morb. contag. p. m. 329. ſeq.* his verbis: Rabidus canis totô corporis habitu & temperamentô immutatur, gracilis & ſiccus evadit, ſiticuloſus qvidem eſt, non tamen bibit, plerumque anhelat, oculis rubentibus & inflammatis, horrendô & torvô adſpectu, cauda & auribus demisſis, apertô ac ſpumante ore, lingvâ exorta eâque bilis colore infectâ, contractis naribus, è quibus ſæpe fluit mucus aliquis. Eſculenra & potulenta averſatur, ſed aqvam omnium maximè, caput in alterutrum latus inclinat, atque deprimit, triſtis & ſolitarius oberrat, neque dominum agnoſcit. In obvios qvosqve ſine latratu irruit, & æque feras hominesqve familiares & notos pariter atque ignotos

mor-

mordet ac dilaniat, atque in id, quodcunque obvium eſt, impetum facit. Modò huc atque illuc intempeſtive ac inordinatè, citraque modum vagatur & diſcurrit, deinde rurſus ſubitò vel prorſus conſiſtit, vel ſegnius incedit, Suas etiam morbus hic, pro febris, quæ illi perpetuò comes eſt, motu exacerbationes habet, atque in remisſione mutus ferè & veluti ſomnolentus exiſtit. Reliqui canes ab eo diffugiunt, eique, ſi repente fit obviam, cedunt & blandiuntur. vid. etiam Joh. Wallæi *medic. pract. Lib.* 2. *cap.* 2. *Oper. med. p. m.* 138. Bernard. Gordon. *Lilii Medicin. Part.* 1. *cap.* 17. *p. m.* 68. ubi etiam Canem rabioſum umbram ſuam allatrare addit. Et juxta Caſp. â Reies *Quæſt.* 61. *p. m.* 787. ſunt Canis rabidi ſigna: corpus gracile & ſqu allidum, oculi exerti patentes ac rubentes valde ac multâ obſcurâque tenebroſitate obducti, craſſa & frigida pituita naribus; larga & ſpumoſa ore provenit, aures molles & in motu ſunt, ſolitarius, declivis, curvato dorsô & quaſi ebrius ambulat &c. Chirurgus quidam juratus Pariſienſis in Relatione de Morſu Canis rabidi examinando Canem genuina rabiei indicia in eo inveniſſe dicit: nequicquam bibit, licet potus illi præberetur, & intra tres dies nihil cibi aſſumſit, â qvibus macer admodum redditus, caudam intra pedes poſteriores recondens, tardè incedens, & mox in hoc, mox in alterum latus titubans cernebatur. Adhæc aures illi erant pendulæ, os ſpumabat, oculi erant fulgidi, vox rauca & debilis, neminem agnoſcebat & quicquid illi obvium erat, morſu prehendere attentabat. vid. Mich. Bernh. Valentin. *Chirurg. p. m.* 850. *ſeq.* vid. etiam Eberh. Gockel. *de Venen. p. m.* 81. Samuel. Hafenreffer. *de Cut. Affect. Lib.* 3. *cap.* 6. *pag. m.* 440. Steph. Blancard. *Prax. cap.* 12. *Oper. med. Tom.* 2. *pag. m.* 241. Joh. Jac. Waldſchm. *Prax. p. m.* 1087 Conr. Barthold. Behrens *de Conſtitut. Rei med. p. m.* 14. Franc. Joel. *Oper. med. Tom.* 5 *Lib.* 2. *p. m.* 150. Carol. Muſitan. *Chirurg. Tom. III. cap.* 30. *p. m.* 99. Chriſt. Franc. Paullin. *Cynograph. Sect. IV. cap. II. p.* 213. Baptiſt. Codronch. *de Hydroph. Lib. I. cap.* 14. *p.* 121. *ſeq.* Caſp. Schwenckfeld *Theriotroph. Sileſ. p. m.* 77. Joh. Coſter. *Theor. & Prax. med. Tab. II. p. m.* 43. ubi

addit: Inſtantis rabiei ſignum eſſe, quando Canes ſellas, ligna aut quævis alia objecta rodunt aut mordent, ſic dignus Dominus Levinus a Nolden olim mihi retulit; quod ubi adſtantes animadvertunt, tubercula ſub lingvâ iſtius canis latentia aperiunt, vermibus referta, quibus exemptis, liberari â futurô malô; ſin minùs; rabidos evadere aſſeverabat. Potum, imprimis aquam Canes rabidos ſiticuloſos averſari, hactenus ex Autoribus allegavimus, quibus annectendum, quod Petrus Borellus *Hiſtor. & Obſerv. rar. Cent. 3. Obſ. 38. p. m. 227.* recenſet, ſcilicet, Medicum quendam Pariſienſem Canem habuiſſe morſu alterius rabidi rabidum factum, qui tandem in tantam Hydrophobiam incidit, ut ſi ipſi aqua tantum admoveretur, imò nocturnis horis, ad terram concideret, ſeſe agitando. Et juxta Martin. Liſter. *de Morb. Chronic. Exercitat. de Hydrophob. pag. m. 102.* aliquando jumenti aquas timentis ſigna hæc ſunt, venas omnes habebit extenſas, ſudabit, ſuffuſis oculis tremorem frendoremque patietur, illidet ſe parietibus, ex quâ paſſione converti conſvevit in rabiem.

Signa hominis demorſa. §. 5. Deinde etiam in ipſis perſonis â Cane vel aliô animali rabidô demorſis varia ſigna Autores annotârunt, quæ partim ab ipsô morſu, partim ex aliis ſymptomatibus deſumi ſolent. Ad explorandum enim, an Canis hominem mordens fuerit rabidus, ſtatim vel proximè poſt morſum & antequam vulneri Cicatrix inducatur, nonnulli ſvadent, ut nuces juglandes bene contuſæ vel commanſæ, vel triticum, per integram noctem canis morſui vel ulceri imponantur & poſtridie vel poſt aliquot horas Gallo vel Gallinæ in eſcam exhibeantur; is vel ea initiô quidem abſtinebit: fame autem urgente ſi devorârit, obſervetur; nam ſi canis, qui momordit, non fuerit rabidus, vivet avis, ſecus ſequenti die morietur, Alii panis medullam vulneri affricant, ut emanante ſangvine vel ſanie imbuatur

atur eamque poſtmodum aliis canibus offerunt, quam ſi comederint, pro indicio habetur, Canem non fuiſſe rabidum; quòd ſi verò famelicus canis eandem edere vel olfacere recuſet, rabie laborâſſe dicitur. vid. Conrad. Gesner. *de Quadruped. fol. m. 196.* Quod confirmat etiam Emanuel Kœnig *Regn. anim. Sect. 3. Art. 8. p. 345.* Canem, inquiens, rabidum fuiſſe inprimis certo dignoſcitur, ſi panis ſangvine è vulnere extillante imbutus ab alio cane non comedatur. Et Ambroſius Paræus *Chirurg. Lib. 20. cap. fol. m. 438. ſeq.* inquit: Hominem â cane rabidô demorſum, per initia non ita facilè eſt cognoſcere, vel hoc maximè nomine, quòd vulnus rabioſi canis dente inflictum, non magis initio ægrum divexat, quàm vulnera quævis alia: contrariâ planè ratione, quàm â cæteris venenatis animalibus inflicta morſu vel puncturâ vulnera: ut quæ ſtatim ab initiô dolorem acutum, ſummum ardorem, tumorem & aliôrum malignorum accidentium congeriem pro veneni ſpecie conjunctam habeant: at non antè rabidi morſus apparet malignitas, quàm venenata vis ad partes nobiles invaſione perniciali pervenerit. Cùm tamen ſuspicio erit ejusmodi vulneris, licebit certam ejus rei ſcientiam & experientiam nanciſci ex intinctô in vulneris ſaniem pane. Nam ſi eum famelicus canis negligat, imò averſetur, ac ne olfacere quidem audeat, ſignum eſſe putant certum vulneris â rabidô cane inflicti. Addunt alii, ſi quis pânis illud fruſtum gallinis in eſcam dederit, morituras eôdiem die, quô dovorarint: mihi tamen poſterius hoc experientia tentanti non ſuccesſit: deglutito enim pane illô virulento nequaquam habuerunt deterius; itaque certius arbitor eſſe prius ſignum, eſt enim canum generi odora vis admodum inſignis & certa, quâ virus animalis conſimilis olfactu facilè deprehendant. vid. etiam Dan. Sennert. *Fract. Lib. I. Part. 2. cap. 16. p. m. 432. ſq.* it. Aet. *Oper. Tom. I. Lib. 6. cap. 24. fol. m. 252. Bapt. Codronch. de Hydroph. Lib. 1. cap. 11. p. 90. ſqq.* Inqvit

quit etiam Carolus Muſitanus *Chirurg. Tom. III. cap. 30. pag. m. 100.* his vulgaribus & vanis experimentis minimè fidendum eſſe, licet â probatiſſimis Autoribus adducantur, quâ de re alia indicia ſedulò eſſe perquirenda. Interim idem Autor cum aliis ratione morsûs annotavit, Canem rabidum ſemel tantum mordere & morſum non repetere, ſed ſtatim, quem momordit, deſerere & ad alium properare, ex quô etiam ſignum morsûs canis rabidi deſumi poſſet.

Signa in perſonis demorſis. §. 6. Quoad ipſas autem perſonas demorſas notandum, quòd quia ejusmodi demorſionis vulnus, ob minùs doloroſam & ardentem ſenſationem, ejusque ſpontaneam utplurimum, atque ſubitaneam conſolidationem, primô tempore nihil mali inferre videtur, ideoque â quamplurimis ejusdem cura negligitur, plerumque circa trigeſimum vel quadrageſimum â morſu diem varia rabiei & Hydrophobiæ imminentis vel etiam jam præſentis ſigna in perſonis demorſis appareant. Horum plurima congesſit Julius Palmarius *de Morſ. Can. rabid. cap. 2. Tr. de Morb. contag. p. m. 332.* Antequam, inquiens, Hydrophobia inſiliat, multa illam præcedunt atque prænunciant. Demorſus ſolitò triſtior & cogitabundus eſt, hominum conſvetudinem conſpectumque fugit, multa animô fingit & obmurmurat perturbata atque â ratione abhorrentia, eaque ferè triſtia obloquitur. Iracundiâ ſæpius ardet, ſomnus deliriis interturbatur, leves quædam extremorum convulſiones ac retractiones ex intervallis fatigant, ſitis & oris ſiccitas moleſta eſt: Vox raucesſit, facies ruber, oculi lumen refugiunt & lacrymis nullâ manifeſtâ causâ madeſcunt. Hæc igitur cum in demorſis ſe prodent, hydrophobiam proximam putato. Ejus verò jam factæ hæc ſigna ſunt. Mente capti qvum ſint hydrophobiâ prehenſi, ſe ſuosque ignorant, quô fit, ut modò huc atque illuc, in canis rabioſi morem, impetu ferantur, modò velut ſomnolenti, ſtupidi ac langvidi, vel ſubſiſtant prorſus, vel lentô gradu incedant: atque horum alii ſine ulla furoris intermisſione

ne vexântur, alii remisſionem habent. Ferè autem exacerbationes recurrunt cum diſtentione nervorum totiusque corporis rubore, præſertim verò faciei. Solvuntur autem cum frigidiusculò ſudore, langvore quodam & virium reſolutione. Omnes in exacerbâtionibus adeò furiunt, ut in obvios quosque involent, niſi arctis vinculis cohibeantur. In remisſione multi miſeriam ſuam agnoſcunt & deplorant. Accesſiones autem & ſæpius movet & exaſperat aquæ conſpectus, hactenus ignorata cauſa, niſi forte eos exiſtimes, quoniam mente non conſtant, id quod ſibi opem ferre poteſt non agnoſcere, ideoque aquam dehorreſcere, & ab ejus potu abſtinere, hincque fieri, ut ob febrem, quâ intus uruntur, mareſcant & convellantur, miſerrimoque tandem mortis genere intereant. Non minus illos discruciat ſpeculi alteriusve cujuslibet rei pellucidæ intuitus. Hæc enim omnia ingentisſimis clamoribus, ac veluti Canum latratu vociferantes, è conſpectu ſuo auferri poſtulant, quod ni confeſtim feceris, tremunt, ſudant, deficiunt animo, delirant, mirôque pavore concutiuntur. &c. Caroli Muſitani verba de his ſignis *loc. all.* ſic ſonant: Conſolidatô vulnere demorſus plus ſolito & absque causâ ſibi cognitâ contriſtatur & paulatim præter morem cogitabundus evadit, melancholicis ſe cogitationibus profundit, quæ illi inſolitæ ſunt, ſomnia ſomni tempore cudit de ferocibus canibus ſe invadentibus, pavidisqve cum illis luctamentis, quibus ſubinde ad implorandum auxilium pavore expergiſcitur & interrumpitur ſomnus: exinde melancholicæ phantaſiæ ſenſim increſcunt, donec tandem turbatâ mente obſcura loca & ſolitudinem diligat, lucem hominumqve conſortium peroſus, ſecumque ſolus ſubmurmurans alloqventes ferinô quodam aſpectu intuetur. Spumat, rubet facie & oculis, febre tentatur & extremarum partium convulſione. Quidam Canum more, ſi â canibus morſi fuerint, latrant, â lupis, ululant &c. & obvios quosque impetunt, & quidem præter voluntatem. Aliqui delirant, aliqui verò ad extremum usque ſpiritum mente conſtant. Poſtremò

eò devenit, quod eſt commune omnibus, ut tales aquam omnemque potulentam materiam, imò ejusdem nomen & ſonitum expaveſcant, quod eſt certisſimum mortis & inexpugnabilis veneni indicium, & tamen vehementiori excruciantur ſiti. Allatâ itaque in ejus conſpectum aquâ, ingentisſimis clamoribus & Canum latratu adſtantes terret. Quod ſi diutius ante eum ipſa retineatur aqua, tremit, ſudat, animo deficit pavoreque concutitur, ac ſi in ignem illicò ſe projiciendum cerneret. Juxta Bernardi Gordonii *Lilii Medicin. Part. I. cap. 17. p. m. 68.* Signa, quòd impresſio venenoſitatis ſit facta in corpore, ſunt, quoniam patiens habet ſomnia timoroſa & terribilia, eſtque ſtupidus, ſentiens puncturas & mordicationes in corpore, habet ſingultum, ſitim & ſiccitatem oris, permiſtionem mentis & abhorret aquam, & moritur.

alia. §. 7. Præter adducta ſigna addit Ambroſius Paræus *l. a. f. 439.* quòd demorſi canes cogitent videreque videantur, imò & latrare ac mordere Canum more geſtiant; credit etiam dictus Autor, quod virulentus ille humor in ſibi ſimilem naturam omnes eorum humores totumque corpus demutaverit, adeò, ut ſe quoque canes eſſe credant: ex quô vox illis ranceſcat, ex multo ad latrandum conatu decoris omnis impudentium canum more obliti, magno adſtantium horrore. Cæterum aquam timent refugiuntque ſpecula, quod in his videre canes videantur, á quibus valde ſibi timent, quô nomine aquam politaque omnia & lucida, quæ ſpeculi uſum præſtant, horrent: adeò ut ſe tum humi ſternant, quaſi terra ſe occluſuri, ne iterum morſu rabidô impetantur. &c. Sic Johannes Hublinius & ejus Conjux poſt Canis rabidi morſum binis diverſis lectis alligati melancholicô deliriô laborabant, ſibi imaginando, quod canes rabidos ob oculos habeant ſe devoraturos, & quandoque horribiliter exclamabant. Omnes, qui illos viſitabant, truculentô vultu inſpiciebant, cumprimis, ſi illis aliquid de cibis liquidis & potulentis porrigebatur, ſeque ita flectebant & rotabant, ut ſufficienter deſcribi non poſſet, uti ex

Medici

Medici & Chirurgi Pariſienſium Atteſtatô refert Mich. Bernh. Valentini *Chirurg.p.m.849.* vid. etiam Felic. Plater. *Prax. Med. Tom. I. Cap.3. p. m. 86.* Conrad. Gesner. *l. a.* Joh. Gorræi *Definit. fol. m.336.b.* Juxta Sam. Hafenreffer. *de Cut. Affect. Lib.3. cap. 4. p. m. 425.* Hanc venenoſitatem poſt hominis irati morſum venenatum manifeſtant phlegmonis dolor inſequensque lividus tumor, quem morſus inducere ſolet; nervis quoque communicata illa incaleſcentia, humores fundendo, tremere facit; unde & pulſus redduntur celeriores urinæque ſunt magis tinctæ. Mala hæc altiùs ſi ſerpant, ipſum Cor tandem tentant, Lipothymias, quandoque leviores, quandoque graviores inducunt, Paralyſin quin etiam promovent, in quibusdam ipſum morbum Herculeum. Poſt morſum autem Canis rabidi *c.6.p.441.* præter alia ſymptomata annotantur motus membrorum involuntarius eorumque rubor, nauſea, ſpermatis emisſio involuntaria, urinæ retentio, proclivitas ad mordendum, tremor, in terram prolapſus volutationisque delectatio, denique ſyncope, & ſudor frigidus. vid. etiam Attil. Bulget. *de Morb. venenat. & venen. cap. 6. p. m. 118.* Pet. Andr. Matthiol. *in Dioſcorid. Lib. 6. cap. 6. fol. m. 1007. ſeq.* Chriſtoph. de Vega *Prognoſt. Hippocrat. Lib. 3. progn. 22. Op. f. m. 878.* Jodoc. Lomm. *Obſ. med. Lib. 2. p. m. 78. ſeq.*

§ 8. Secundum verba Hieron. Fracaſt. *de Morb. contagioſ. Lib. 2. cap. 10. p. m. 171.* primô poſt morſum tempore nec febris ulla ſentitur, nec ullum aliud malum, neſciente ægrô, quanta pernicies lateat, quam mox tum ferè percipit, quum ea ad Cor pertingit; quò ubi pervenit, incredibili cruciatu hominem affligit, Cor & præcordia vellicantur, æger nec ſtare nec quieſcere poteſt, ſed more furentis huc illuc agitur, manibus corpus dilacerat, ſitit immensè, ſed illud maximum incommodum accedit, quòd & aquam & liquida omnia adeo reformidat æger, utpotiùs emori eligat, quàm bibere, aut ad aquam deduci, tum verò & alios ipſi mordent, ſpumat os, oculi torvi aſpectu ſunt, ac demum fatigati vitam miſerabiliter efflant. Ipſisſima hæc verba extant etiam apud Johannem *Signa rabiei incipientis.*

Fer-

Fernelium *de Morb. Contag. Lib. 2. cap. 14. p. m. 508.* Danieli Sennerto *Pract. Lib. 1. Part. 2. cap. 16. p. m. 433.* Signa incipientis rabiei ſunt anxietas & iracundia ſine ratione, ventriculi vellicatio & gravitas, & querela de aëre inclementiore & quaſi auſtrinó, etſi ſerenus & mitis ſit, corporis gravitas & impotentia ad omnes actiones, vigiliæ & ſomnus perturbatus, tumor ſine cauſa, parum bibendi deſiderium contra morem. Ægri ſecum loqvuntur & murmurant, lucem ac luminum accenſionem etiam de die optant. In parte olim vulneratâ & commorsâ, etſi ulcus jamdiu fuerit conſolidatum, dolor quidam percipitur, ac verſus caput tendit; quod cùm apprehenderit, quædam vertigo excitatur, ut æger rectè progredi non poſſit; & hæc jam inſtantis rabiei ſigna ſunt. Ubi verò jam facta & confirmata eſt rabies, accidit membrorum quædam veluti diſtenſio, pandiculationi ſimilis, ſed non continua, corporis & faciei rubor; ægri ſunt anxii, ſpumant, oculos torvos & aſpectu horribiles habent, in proximos exſpuunt, quidam more canum, ſi â canibus morſi fuerint, latrant, & obvios quosque dentibus impetunt, & quidem præter voluntatem. Narrat etiam Gentilis, adoleſcentem quendam rabioſum matrem hortatum fuiſſe, ne ſibi propinquaret; ſiquidem ſe continere non poterat, quin appropinquantes morſu invaderet. vid. etiam Franc. Hildesheim *Spicileg. 2. p. m. 197. ſeqq.* Paul. Æginet. *Enchirid. med. Lib. 5. cap. 3. p. m. 393.* Franc. Joelis *Oper. med. Tom. V. Lib. 2. p. m. 152.* Gvil. Fabric. Hild. *Obſ. Chirurg. Cent. 1. Obſ. 86. p. m. 100. ſeq.* Petr. Sal. Diverſ. *de Affect. particular. cap. 19. p. 365. ſeq.* Joh. Beverw. Schatz der Ungeſundheit *Part. 2. cap. 9. fol. m. 154.* Mich. Ettmüller. *Oper. Tom. II. fol. 972.* ubi inter cætera inquit: quidam latrant inſtar canum, ſi â cane rabidô morſi ſunt; collum & fauces ringunt, & ſi â cane ſit, obviam factos invadunt, & dentibus impetunt; ſin â fele, unguibus lacerare tentant, &c. G. W. Wedel. *Diſp. de Hydrohpob. cap. 5. p. 27.* Steph. Blancard. *Oper. med. Tom. I. pag. m. 429. & Tom. II. p. 240.* ubi addit: mirum & obſervatione dignum quod piſcatores vel nautæ narrant Rabie hydrophobica laboran-

borantes ſemper circa maris fluxum magis furere atque mordendo ſævire, at in maris refluxu omnia fieri mitiora, imò & vehementer furere, quò ſint mari propinquiores. Et quod magis mirandum, quando, ægrô inſciô, in cubili clam cantharus cereviſiæ plenus abſcondatur, nihilominus tamen ſymptomata magis exacerbari.

§. 9. Varia etiam ſymptomata & ſigna recenſent Obſervatores, v.g. Adoleſcens quidam annos natus plus minus ſeptendecim trigeſimô â morſu die cœpit de brachii ſiniſtri, in cujus digitô annulari â Cane rabido commorſus fuerat, dolore conqueri, & aquam metuere, poſtero die vinum, cereviſiam & omnia liquida ac frigida abhorruit, tertiô die nec ſonitum, imò nec nomen liquidorum ferre potens inſigniter febricitavit &c. vid. Theodor. Craänen *Obſerv. in Henr. Regii Prax. med. Obſ. 17. p, m. 152.* Filius Lanii cujusdam Baſilienſis â rabidô Cane in brachiô dextro ac etiam in dorsô ſub ſcapulis vulneratus, & a carnifice malè tractatus, quintâ poſt vulnus utrumque acceptum, quorum alterum jam Cicatrice obductum erat, hebdomadâ, in Hydrophobiam incidit. Mens ipſi & ſana ratio conſtabat, ſed reſpiratio, paulatim adauctâ pectoris inflammatione, magis magisque impedita fuit, ita ut tertio abhinc die inter miſerrimas anxietates ſuffocaretur, teſte Theodoro Zwingero *M. N. C. Dec. III. An. 2. Obſ. 104. p. 141.* A morſu felis rabidi Bracteator quidam Fridericum Deckkerum torvô vultu aſpiciens de ſummâ melancholiâ, anxietate præcordiorum graviſſimâ ac intolerabili, reſpiratione difficillimâ, lipothymiâ, inquietudine, vigiliis, inſomniis ſubinde horrendis, pavoribus, capitis dolore graviſſimô, ardore ſummô ſitique maximâ ac febri ardente &c. conquerebatur & maximè dolendum ſibi eſſe, quòd bibere nequiret. Præterea oculos flammeos, lingvam aridam, pulſum valde frequentem & parvum habebat, inſtarque Canis defatigati ore patulô hiabat. Demum Dekkerus conſultum duxit in mare conjicere hominem, ſtatimque robuſtioribus ex vicinis aliisque homini-

Obſervationes.

bus mandatum curru inſidentem ad mare vultu averſô vehi juſſit, tum verò furibundum, & quò propius mare accederet, eò majore furore correptum referebant, quorum cuſtodiæ fuerat mandatus &c. juxta verba dicti Friderici Deckkeri *Exercitat. pract. cap. 7. pag. m. 563.* Refert etiam Carolus Muſitanus *Chirurg. Tom. 3. cap. 30. p. m. 105.* quid ſibi acciderit: alebatur, inquiens, domi noſtræ Catellus Venatorius villoſus, â quô per jocum parùm irritatô demorſi fuimus, ita morſus ille noſtram perturbavit imaginationem, ut ferè ſemper â demorſionis horâ nobiscum canem profundè cogitaverimus, tandem eò devenit demens & fortis Canis apprehenſio, quæ circa phantaſiam & ferè ante oculos ſe obvolvebat, ut in delirium rabioſum incidiſſemus, ni ratio, quæ â ſeminio rabidô immunis erat, ſuperâſſet actionem. Porrò Oenulcus quidam Cautſtadienſis annorum quinquaginta quatuor, Vir robuſtus, morſu petitur in Carpô manûs ſiniſtræ, Cute pollicem lato vulnere fiſsâ, & in pollice manûs dextræ, â Cane ante aliquot dies ab aliô rabiosô demorsô. Bimeſtre hic transegit absque ægritudine, poſtea intumeſcere cæpit ac dolere primum ſiniſtra manus, poſtmodum dextra in ipsô locô vulneris olim accepti, abhinc dolor ſeſe extendit verſus præcordia & infimum ventrem. Æger ſumptâ Theriacâ ſudorem provocavit cum aliquali juvamine, vinum tamen averſari cæpit per aliquot dies. Sumſit purgans â quodam Chirurgô propinatum & ſubſequente die graviſſimis corripitur torminibus, anxietatibus præcordiorum & ſubinde deliriô, absque multâ evacuatione. Alterô die extremâ rabie corripitur, omnes obvios morſu, ſputo, dirisque minis adoriens, ut a ſex robuſtis viris in lectô vix detineri potuerit. Sæpius intervalla dilucida nâctus monitis adſtantium faciles præbuit aures, & ſubinde rogavit, ut omnes cujuslibet ſortis mulieres, imò liberi quoque ſui foràs exigerentur, ne hos, tanquam de ſangvine ſuo ortum ducentes, discerpere cogeretur. Tandem poſt perpetuas anxietates, frigidum ſudorem

dorem largisſimum & deliria frequentisſima absque motibus convulſivis demortuus eſt. Cadaver nullibi livorem exhibuit & brevi poſt mortem inſignem fœtorem ſpiravit. vid. Roſin. Lentil. *Iatromnemát. cap. 8. p. m. 50. ſeqq.* Et *p. 28.* refert idem Autor, quòd Medicus Francofurtenſis Guckelinus in Juvene octodecim annorum, cujus digitorum apicibus, ante tres menſes, aliquot leviora vulnuſcula mordendô Canis inflixerat, ſigna Hydrophobiæ pathognomica deprehendit, & quamvis hic ſitiens bibere vellet, cyathusque aquæ fontanæ ad ejus juſſum ipſi porrigeretur, tanta erat anxietas, horror, membrorum jactitatio, concusſio colli, oculorumq; quadantenus convulſio, ut potui ne labiis deguſtando multò minùs deglutiendo daretur facultas. Periculum etiam cum aliis liqvidis fecit Guckelinus, juſculô nempe, & imprimis lacte, cum micâ panis ſimilaginei coctô, ſed idem ipſum manſit fatum, è longinqvô enim viſa, & ad vocem audita, ut apportarentur, exhorreſcebat, omnibus precibus contendens, ut ab ejus aſpectu hæc ipſa, quæ quidem appeteret, deglutire tamen non poſſet, potulenta removerentur. Id tandem effecit Medicus, ut particulam qvandam exteriorem & crasſiorem panis ejus ſimilaginei, lacti incoctam, avidè qvidem ori ingereret, difficulter tamen & non ſine anxietate deglutient, qvod & cum aliqvot pyri maliqve fruſtis factum, indiciô, liqvida ſolùm, non æqvè ſolida exhorrruiſſe. Hæc ipſa ſymptomata experiebatur quoque, quando vel leviſſimus aer frigidus ipſius Corpus circumſtabat. Cor palpitabat continuè, pulſus intermittens magis quam celer, nulla vel exigua virium dejectio, nec deprehendi poterat Calor febrilis, non Cephalalgia; torvum equidem videbat, oculi verò non rubebant, mente ſibi optimè conſtans, demum præter opinionem adſtantium placidiſſimè, menteque integrâ obiit. vid. etiam Roſini Lentilii *Diſſertat. de Hydrophob. X. 5. ſeq.* Plura ejusmodi & alia ſigna & ſymptomata â Cane vel aliô animali demorſorum, ex plurimis ſuprà allegatis Obſervationibus peti vel

evolvi poſſunt; quibus tantummodo ratione Hydrophobiæ annectere licet, quod Martinus Liſter *de Morb. Chron. p. m.112. ſeq.* de quodam hydrophobô refert, cui aliquoties aqua eſt oblata, ſed fruſtra, quique Liſterum magnopere rogavit, ut non amplius ei moleſtus eſſe velit, ut ſaltem quietè mori ſineret, adeò aqua ei terribilis, ut nil ſupra, Multa autem difficultate hominem hunc veſtitum dictus Medicus perſvaſit, ut ſe in faciem inclinaret, lectoque incumbentem ſuper ventrem proſterneret, pectore tamen & vultu in terram ultra lectum liberè deorſum proſpiciente: nam ipſi veriſimile eſſe videbatur, ut hoc Corporis poſitu (ſcilicet caninô, aut quadrupedum more, quàm erectiore humanoque) facilius biberet. Ita Cereviſiæ tenuioris urnam capacem ipſius ori placidè ſubjici curavit, quam protinus, ut aſpiceret, infinitô gaudiô amplexus eſt, & ejus odore ſe admodum refici dicit, potionemque jam cum inſigni voluptate vidit, ſeque minimè dubitare, quin totam urnam ſiccare posſit, affirmavit; & qui jam tantum non moribundus videbatur, jocosè locutus eſt, & cum Uxore & neceſſariis ejus multa lepidè & jucundè confabulatus eſt; inventionem Medici mirificè laudavit, ipſique gratias quam maximas ex animo dedit. &c. Caput autem verſus cereviſiam maximâ feſtinatione impetuque movit, ſed fruſtra, nam quoties labia aperuit, ſtomachus vehementer offenſus eſt: lingvam jam exeruit, ac ſi lamberet; ſed cùm vel ſummô ejus apice cereviſiam tangere contigit, territus reſiliit; bibendi tamen vanâ imagine usque delectatus eſt, amphoramque è conſpectu ejus ſubducere ancillam ſinere noluit, & quoties eam parum & leniter ſubtrahere conata eſt, odorem ſecutus eſt naribus, canum more, follicans. Diu & multum ſic fruſtra fatigatus ſe jam plurimum offendi dixit odore cereviſiæ tenuioris, ſcilicet nimium vapidô & langvidô; idque ſibi, ne biberet, impedimento eſſe; Itaque alam (fortiorem cereviſiam Anglis dictam) petiit; atque illa ex votô dictô citiùs oblata eſt; ſed poſt infinitos conatus & lin-

gvam

gvam millies, caninô more, exertam, neque ex eâ vel primis labiis guſtare potuit. Atque hac poſitione modò ventri incumbens, modò manibus & genubus innixus, integrâ minimùm horâ perſiſtebat, (Tantalum agens) at omninò citra potionem. Deinceps tenuis fiſtulæ, è pennis coagmentatis confectæ, alterum caput ejus ori, atque alterum cereviſiæ immiſit Medicus, ſed illô ſiphone uti non potuit. &c. Plura vid. ibidem; item Marcell. Donat. *de medic. Hiſtor. mirabil. Lib. 6. cap. 1. p. 594. ſeq. M. N. C. Dec. III. An. 2. Obſ. 104. p. 132. ſeq.* Mart. Liſter. *de Morb. Chronic. p. 103.* Theoph. Bonet. Medicin. Septentr. *Part. I. Lib. 1. Sect. 20. fol. m. 207.* Mich. Ettmüller. *Oper. Vol. II. fol. m. 971.* Quandoque etiam accidit, ut ſi Hydrophobiâ vel Hygrophobiâ laborantes aquas & ſimiles liquidas potiones deglutire tentent, naribus iterum efferatur ingeſtum illuc reſiliens & regurgitans, vel ægri ſtrangulationis metum incurrant, uti in puerô ſe notâſſe ſcribit Georgius Wolffgangus Wedelius *Patholog. medic. dogmat. Sect. 3. cap. 9. p. m. 605.*

§. 10. Quod ſi itaque, ut ad Quæſtionem noſtram redeamus, proximè ante vel poſt commiſſum aliquod homicidium, blasphemiam vel aliud quoddam grave aut capitale delictum, in perſonâ delinquente aliquot vel pleraque ex hactenus adductis ſignis, imprimis ipſa rabies, adhuc obſervanda occurrant aut deprehendantur, atque inſuper de Canis vel aliûs animalis rabidi, ſive adhuc viventis, ſive jam occiſi, inflictô morsû, â perſonis fide dignis ſecundum hactenus adducta rabidi canis ſigna teſtimonium deponatur; tunc ſanè hominem illum delinquentem ejusmodi facinus non liberâ voluntate patrâſſe, ſed â phantaſiâ corruptâ & depravatâ ſeu rabie graduali vel etiam perfectâ, per morſum Canis rabidi communicatâ, ad tale facinus impulſum fuiſſe; ideoque etiam tanquam ſanæ rationis non compotem, â pœnâ ordinariâ, cum aliis inſanis, utique abſolvendum eſſe, indubitatò exinde colligi ſeu concludi poterit. *Reſponſio ad quæſtionem.*

Hydrophobia & Rabies quomodo differant?

§. 11. Gradualis autem Rabiei ideò mentionem feci, quod, quamvis Hydrophobia & Rabies canina utplurimum pro Synonymis habeantur, nonnulli tamen Autores non immeritò illam ab hâc magnopere diſcernant, dum in Rabie equidem ægrotos cum furore delirare concedunt, in Hydrophobiâ autem ſanam quandoque rationem adhuc conſtare defendunt; ut ita Hydrophobia absque Rabie ſæpius, nunquam verò Rabies canina ſine Hydrophobiâ exiſtere posſit. Hinc etiam, juxta Theodorum Zwingerum, hydrophobus qui eſt, commodè adhuc ratiocinatur, & non niſi invitus plures membrorum motûs patitur; membra ipſius citra animæ voluntatem, velut in Epilepſiâ aut rigore febrili, moventur, tremunt & ad conſpectum liquidorum, vel ad auræ liberioris admisſionem ſuccutiuntur. *vid. M.N.C. Dec. III. An. 2. Obſ. 104. Schol. pag. m. 130.* ubi idem Autor exemplum hydrophobi adducit, qui interrogatus, cur non quieti ſua tradere membra ſuosque artûs ſtuderet, ſtatim reſpondit, ſe non poſſe, quantumcunque velit & tentet, continere artûs, ſibi invito contingere omnes illos motus. Qui verò Rabie laborat, protinus ſecundum eundem Autorem rationis eſt expers, quique adeò non delirat ſaltem & furibundas actiones committit, ſed & inconditos ſermones & ejulatûs vel clamores horrendos edit, adſtantes etiam ſine discrimine adoritur, morſibusque cum furore impetit. Quod confirmant etiam exempla, imprimis de Hydrophobiâ, v. g. in fœminâ, cujus ſupra ex Eberhard. Gockel. *Gallicin. Deciſ. 2. Obſervat. 9. pag. m. 687.* meminimus, hæc ſcilicet poſt morſum nigri felis rabidi tantam incurrebat Hydrophobiam, ut non modò omnia liquida, Juſcula, Cereviſiam, Vinum &c. ſummô cum horrore averſaretur neque nudum eorum nomen tolerare poſſet, ſed etiam ſummâ cum inquietudine, rectâ tamen ratione pollens, Corpus hinc inde convulſivis motibus quatiens & ejulans decederet. Item in bajulo, â felis rabioſi morſu hydrophobô & variis ſymptomatibus cor-

reptô

reptô, juxta Anton. de Heide *Obſ.52.p.m.120.* mens ad mortem usque conſtabat; Ut de Hydrophobiæ poſt rabidi canis morſum exortæ, cum mentis & rationis præſentiâ, exemplis, ex ſupra dictis repetendis, hoc loco taceamus. Rationem, cur Hydrophobia non ſemper cum Rabie exiſtat & conjungatur, Theodorus Zwingerus *l. a.pag.* 137. hanc reddit: ſi venenum minus potenter & copiosè in laticem ſpirituum fuit admiſſum, Hydrophobia ſola producitur: ſi autem æque ſpirituum ac maſſæ ſangvineæ rivos ſubiit & in utroque latice turbas, excitavit, tunc & Hydrophobia & Rabies ſimul junguntur.

§. 12. Porrò, ſicuti ſecundum allegatum & alios Autores Rabies canina nunquam ſine Hydrophobia exiſtit vel annotatur, Hydrophobia verò non ſemper Rabiem habet comitem, ita etiam in ipsâ Rabie nonnulli nullum agnoſcunt delirium, quod tamen alii defendunt. Ita enim Petrus Salius Diverſus *de Affect. particular. cap. 19. pag. m. 357.* ſcribit: An in Rabie ſit delirium, hoc non rationibus, ſed particularibus experimentis eſt declarandum. Non poſſum quidem ego negare, me nonnullos vidiſſe rabientes, qui non tantum delirarent, ſed etiam furerent: plurimos tamen ſcio, mente ſemper, usque ad ultimam vitæ horam, conſtitiſſe, cujus meritò npn poſſum delirium hujus morbi pathognomicum ſignum conſtituere. Quod ſi â viris gravisſimis aliter aſſeratur, hoc fuit, vel quia hujus rei experimentum ipſi non habuere, vel quia tantummodo delirantes rabidi ipſis curandos ſe obtulerunt. Ego autem teſtor, me vidiſſe & illos, in quibus nulla unquam vel minima fuit delirii ſuspicio: imo perſvaſi ad bibendum dicebant: Claudatis mihi oculos ne videam, & omni conatu conjicite ad intra os aquam & omnia alia, quæ in potu prodeſſe poſſunt: cùmque dentibus fremerent, moreque canum alios morſu petere ob virus rabidum cogerentur, precabantur adſtantes, ut ſe validè continerent, ne è manibus eorum ad aliquem mordendum exilirent, eosdemque admonebant, ut ad os eorum manum vel aliam corporis

P. Salii Diverſi ſententia.

corporis partem non admoverent, ne ex ea propinquitate cogerentur, eos dentibus petere. Hos eosdem propriam miſeriam & calamitatem lamentari novi, conquerentes, morbi principium non valide oppugnatum fuiſſe, ſeque in omnibus Deo maximâ cum commiſeratione commendantes, ab eô peccatorum veniam & vitam æternam implorantes audivi: Hæc & ſimilia vidi, quibus experimentis plenâ fide teſtificor, delirium neceſſariò rabiem non ſequi.

alii displicet.

§. 13. Huic tamen Petri Salii Diverſi ſententiæ alii, tam Medici, quàm Juris conſulti, contradicunt, hydrophobos & rabidos inſanis annumerantes, quorum ſententias cum propriis rationibus collegit Paulus Zacchias *Quæſt. med. legal. Lib. 2. Tit. 1. Qu. 17. fol. m. 191. ſeq.* maximè, inquiens, controverſum eſt, num neceſſariò cum rabie adjunctum ſit delirium: Nam Medici omnes ex unâ parte eſſe videntur, qui in affirmativam ſententiam inclinant. Quibusdam enim Rabies nihil eſt, niſi alienatio mentis; alii, ex Rufi ſententiâ, Melancholiæ ſpeciem hunc morbum faciunt; alii rabidos inter maniacos numerant; & Baccius hos ægrotos ad inſtar cæterorum melancholicorum imaginativam primùm & ratiocinatricem læſam habere virtutem manifeſtè docet; imò tandem excitatâ ex hoc affectu febre, hominem furore ac maniâ deprehendi narrat, quin & ſub mortem oblivione & ſui, & domeſticorum, & conſequenter rerum omnium detineri & furibundos denique obire concludit, huncque dicit eſſe inſaniæ affectum, quia imaginationem & bonum ſenſum depravat; ex quô fit, ut ægrotantes indiſcriminatim omnes, notos ſcilicet & ignotos obvios quosque impetant. Quamvis etiam Euſtachius Rudius hydrophobos mente conſtare voluerit, ipſe tamen ſibi non conſtat: nam eosdem etiam melancholiæ morbô detineri dicit, & nunc mente conſtare, modò contrarium aſſeverat. Et ipſi Paulo Zacchiæ modò adducta Petri Salii Diverſi opinio minùs probatur; Inquit enim, licet non omnes rabientes furiant, & ex eis nonnulli ſint, qui præter aquæ timorem, in quô irrationabiliter

liter peccant, in aliis qvibusvis optimè discurrant, ut in exemplis allatis ſatis liqvet, tamen hos ipſos qvoqve inſaniiſſe manifeſtum eſt, dum aliis hic morbus ſpecies quædam Melancholiæ eſt, ex quâ ægrotantes aquam timent, quemadmodum ex reliquis melancholicis alii aliam rem timent, & circa particulare quoddam tantummodò delirant, circa cætera verò ſanâ mente ſe eſſe & factis & verbis oſtentantes. Maniſeſtisſimum verò delirii ſignum eſt in omnibus, nullô exceptô, quòd etſi inextinguibilem ſitim patiantur, aquam aut potum non exigunt. Quinimò plures rabientes non modò eâ melancholiâ afficiuntur, quia aquam pertimeſcunt, ſed ita læſam rationem habent, ut ſe in eâ canes converſos eſſe ſibi perſvadeant; ideò enim quoscunque obvios mordent, ideò ut canes latrant et ululant, & ideò per terram ſe volutant. Deinde Paul. Zacchiæ illud ſatis eſt ad hoc, ut hydrophobi inter inſanos connumerentur, quòd absque ratione aquam & liquida omnia timeant, cùm ea timere non debeant, imò potiùs avidisſimè expetere, ob ſitis urgentiam. vid. etiam Zacut. Luſit. *de Medic. princip. Hiſtor. Lib. 6. Hiſtor. 12. f. 840*, &c.

§. 14. Non autem irrationabiliter ſed rationabiliter rabientes liquida timere, variis rationibus, imprimis ab abominatione ſeu averſatione & impeditâ liquida deglutiendi vi deſumptis defendit allegatus Petrus Salius Diverſus *l. c. p. 356. ſq.* ſtatuens, totam eorum gulam materiâ pituitosâ, crudâ, viſcidâ & virulentâ usque ad fauces occupari, non tamen omninò occludi, â quâ elevetur & reſudet ſpuma ad os rabientium; hinc ipſos timere extingui & ſuffocari ab aſſumptis potulentis, ideoque tales rabidos homines liquida omnia abhorrere, non ratione vani timoris, nec meritô alicujus falſæ imaginationis, ſed quia verè & ſenſibiliter ab his non tantùm aſſumptis, ſed etiam oblatis interius admodum lædantur & crucientur: Imò ſequentibus verbis pergit Autor: ut rem concludam, vel in rabie non erit timor aquæ; cùm aquam non timeant rabidi homines, imò valde ſitientes eam admodum deſiderent: quam *quomodo rabientes liquida timeant*

tamen, & unà cum eâ omnia liquida tantummodò averſantur, ob læſionem in internis partibus, ab eis aſſumptis vel oblatis excitatam: quam læſionem ſi ſenſibiliter, eamque validam, non perſentirent, aquam & omnia liquida, ob præſentem ſitim, libentisſimè admitterent. Vel, ſi in rabie aliquis aquæ ponendus eſt timor, quem ſuccedere ob læſionem, non ab aquam, admitterem, ſaltem irrationalis, ut omnes ſenſêre, non erit dicendus, imò maximè rationalis erit: cùm enim ab eâ, vel aſſumptâ vel oblatâ, perſentiant ſe admodum cruciari eamque ipſi adverſari animadvertant, ſi eam timent, jure maximâque cum ratione timent, non ſecus ac ſanus homo res viroſas & abominabiles noxam ab eis inferendam animadvertens timeat averſeturque, cum ei oblatæ fuerint. Item Mead Hydrophobiam non ab errore phantaſiæ, ſed a dolore intolerabili derivat, quem omnis generis liquida in gulâ ſtomachoque ob inflammationem ſummè ſenſili excitent, eumque eſſe hujus doloris gradum, ut in Convulſiones ægrum conjiciat, uſumque rationis ipſi adimat. v. El. Camerar. *Diſſertat. 2. p. m. 23.*

alia ſententia, §. 15. Huic vero Mead ſententiæ contradicit dictus Camerarius *l. a.* quia adhuc in quæſtione ſit, an illa faucium inflammatio cauſa ſit, an effectus Hydrophobiæ, orta demum â ſiccitate faucium. In principiò enim illa inflammatio non ſtatim adeſt, nec proin Hydrophobiæ cauſa. Deinde adducit exempla hydrophobiæ, in quâ nullus faucium dolor, ſed ſola mentis â liquidô averſio obſervabatur. Deinde etiam hæc Salii Diverſi argumenta contra depravatam rationem ſeu inſaniam non ſufficiunt. Priori enim rationi, de pituitoſâ, crudâ & viſcidâ gulam & fauces hydrophoborum occupante ferèque penitus occludente, hincque deglutitionem impediente noxamque inferente materiâ rabidorum ſectiones, quarum jam ſupra multas adduximus, contradicunt; in quibus quippe exemplis unicum tantum Oeſophagi inflammati, & aliud valde anguſti & quaſi conſtricti Oeſophagi, nullum verò viſcidæ faucesque implentis pituitæ, bene tamen alia varia ſigna obſervata allegavi-

gavimus. Deinde rationali aquæ timori, ſeu quòd hydrophobi non ob aquam, ſed ob inde timendam noxam, & ita ſanâ cum ratione, omnia liquida averſentur, contradicit Paulus Zacch. *l. a. fol. 192.* quod ſi Salius, inquiens, velit hydrophobos rationabiliter liquida timere, quia ab eis nocumentum percipiant, ex quô capite videtur eorum timor absque ratione non eſſe: reſpondeo, vel hoc falſum eſſe, quia â copiosô aquæ potu & â balneis ſanitatem acquirunt, uti ex Philoſophi cujusdam â Cane rabidô commorſi atque per aquæ potum ſanati exemplô & quam plurimis aliis palam fit. Vel etiam ſi cum ratione timeant, inſanire tamen eos dixerim, quod neque timoris cauſa ipſis nota ſit, neque eam unquam cauſam reddunt, nam etiam talia non experti timent. Quod ſi cauſam timoris in illud rejicias, quia canem, â quô commorſi ſunt in aquâ videant, vel, ut aliis placet, catulorum inteſtina ac viſcera, & idcircò ab eâ abhorreant, dico quòd vel ipſi mente non conſtant, ſi veritatem habet, vel quòd ſimpliciter id verum non eſt, ut multi voluerunt. Ad Philoſophi verò illius allatum exemplum dico, fortaſſe in illô tunc primùm adveniſſe aquæ metum: unde non mirum, ſi adhuc ratio non omnino corruerat, ita ut facilè cognoſcere potuerit, canis viſionem in balneô eſſe imaginationis deluſionem, quamobrem intrepidè bibit, & ſanatus eſt. De hoc verò Philoſophô, cujus meminit Zacchias, ita ſcribit Aetius *de Re med. L. 6. c. 24. f. m. 251.* Philoſophus quidam morſus a cane rabidô & egregiâ virtute animi paſſioni reſiſtens, dum ſibi canis imago appareret in balneô (illi enim quoque, ſicuti & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra ſe meditatus, & quid inquit commune eſt cani cum balneo? quod effatus balneum intravit & imperterritus bibit, atq; ita morbum ſuperavit, & ſanitatem adeptus eſt. Ex quâ relatione videmus, Philoſophum hunc juxta Aetium quadam animi paſſione ſeu phantaſia depravatâ laborâſſe, quod etiam de reliquis rabientibus catulosque eorumve inteſtina in aqua videre imaginantibus judicandum eſt; hinc etiam G. W. Wedel. *Diſp. de Hydroph. Cap. 1. p. 4.* Hydrophobiam ſtrictè &

propriè dictam vocat timorem aquæ, eumque vehementem, & ſine ratione, morboſum a morſu venenato inductum. Imò annotatur in hydrophobis nonnunquam timor, non modò ad aquæ viſum, ſonitum & nomen, ſed etiam fomentationis olei timorem inter ſigna præſentis Hydrophobiæ ponit Cælius Aurelianus *de Morb. acut. Lib. 3. cap. 11. p. m. 220.* â quâ tamen Olei fomentatione nullum hydrophobo nocumentum ratione faucium vel deglutitionis eſt metuendum. Modo allegatus Autor quoque memorat, fuiſſe hydrophobum Medicum, qui, cùm prænoſceret periculum, ſuppliciter ingredientes exoraret, & cùm lacrymarum fluore guttis deſtillantibus tangeretur, exiliens veſtem conſciderit; Item, Soranum infantem hydrophobum vidiſſe, ubera matris expaveſcentem. Et quamvis dictus Autor Hydrophobiam non animæ, ſed corporis paſſionem eſſe *cap. 13. p. m. 223. ſeq.* defendat, concedit tamen, eandem etiam animæ occupare qualitatem, tanquam in furioſis vel melancholicis. Si etiam Phantaſia in Hydrophobis non eſſet depravata, ſed vitium in deglutitione hæreret, cur quæſo tantæ liquidorum averſionis ad quæſita non reddunt cauſam, ſe ſcilicet ob faucium vel œſophagi vitium deglutire non poſſe; ſiquidem dantur & alii ægrotantes, qui absque Hydrophobiâ, liquida vel planè non, vel difficulter nec ſine dolore, & quidem ob vitium muſculorum deglutitioni inſervientium, meliùs tamen ſolidiora deglutire poſſunt; cum pariter quoque hydrophobi ſolidiora aſſumere obſerventur, v. g. ægrotus ille, cujus meminit Martinus Liſter *de Morb. Chronic. in ſpecie de Hydrophob. pag. m. 108. ſeq.* Diaſcordium â Pharmacopolâ oblatum aſſumſit, aquam verò theriacalem aſſumere non potuit; ſed cum ori ejus poculum appropinquaret, inhorruit tremuitque, ac magis magisque attonitus caput retrò avertit, ſingultiens & aquam torvis oculis intuens non ſine dentium ſtridore tandem & vociferatione. Ægroto huic etiam poſtea Liſterus Theriacam Andromachi, cinerem cancrorum fluviatilium, Rutam, Agaricum, &c. formâ boli propinavit,

dum

dum ſolida quæque cochleari aſſumere potuit, ſed non ſine multò tremore & metu; obnixè ſupplicans, ut cautè id fiat, neque aliquis ea ſubitò & improvisò afferret, & ut in ejus manus leniter deponerentur; quibus acceptis, manum ſuam ſuspenſam paulatim verſus os dirigens ſubitò cochleare intra id, velut ejaculando, conjicere voluit, & dicto citiùs, velut canis ad offam, quidquid in cochleare contentum eſt, deglutire, idque multò expeditiùs voraciusque, quàm eſt hominum aut conſvetudo aut natura.

§. 16. Interim non omni tempore, nec eodem vel ſummô gradu, ſed quandoque tantùm atque per intervalla, vel leviter etiam hydrophobos delirare vel inſanire, libenter concedimus, ſiquidem tales ægrotantes interdum, ſanâ nimirum ratione gaudentes, adſtantes admonuiſſe, ut ipſos vel valide continerent, vel ipſis non nimis appropinquarent, ne fortè impetu ſeu paroxysmô furiosô concitati ipſos morderent, ex ſuperioribus & hactenus adductis relatum novimus; Quapropter etiam tales hydrophobos æque ac verè rabientes, certô ad minimum tempore ſeu per intervalla, tali deliriô vel inſaniâ ſtimulatos, adſtantes contagiosô morſu lædere vel aliud etiam capitale delictum patrare poſſe, non impoſſibile nobis videtur; Cùmque tale delictum ſine perfectâ ratione commiſerint; non immerito ejusmodi delinquentes pro delirantibus habendi atque hoc in paſſu cum aliis melancholicis, delirantibus, rabientibus & maniacis â pœnâ ordinariâ abſolvendi erunt. *hydrophobi per intervalla delirant.*

§. 17. Conſentientes quoad hanc ſententiam videmus etiam Autores, Medicos & Juriſconſultos, ſiquidem ratione læsæ rationis Marcellus Donatus *de Medic. Hiſtor. mirab. Lib. 6. cap. 1. pag. m. 598* de Juvene quodam, qui, dum rabie detineretur, appropinquantes ſibi mordebat, matri tamen ſuæ dicebat, quòd non approximaret ad eum, quia non poterat ſe continere â mordendo eam; hanc reddit rationem: quoniam in eô nondum potentiæ intellectivæ corruptæ erant omninò, quod ex validâ reſiſtentiâ potentiæ factum cenſendum, vel *â pœnâ ordinaria liberandi,*

 ex

ex agentis imbecillitate. Et Paulus Zachias *Quæſt. med. legal. Lib. 2. Tit. 1. Qv. 17. n. 24. fol. m. 192.* putat, Juvenem illum, matrem admonentem, ne ad ſe appropinquaret, non omninò quidem, ſed maximâ ex parte rationem habuiſſe læſam, ita ut eô, quod adhuc remanebat, intellectus nomine cognoſcere poſſet, matrem non eſſe mordendam, cùm tamen â deliriô impulſus, exteros omnes morderet. Deinde pergit idem Zacchias: Cum ex his ergò apertiſſimè conſtet, rabientes omnes inſanire, jam de his ea concluſio firmari poteſt, quod omnes ut melancholici illi habendi, de quibus diximus, quòd circa unum quid delirant, non circa omnia, ſi modò ſolô aquæ timore afficiantur; nam poſſibile, & eventu non rarum eſt, ut omninò furentes evadant, & tunc ut cæteri furentes habendi. Ad majorem autem confirmationem inſaniæ, in hujusmodi ægrotantibus illud notatu dignum eſt, quòd a Cane rabido commorſi, etiam antequam in rabiem impingant, non integrâ mentis ſanitate fruantur &c.

ſicuti furioſi. §. 18. Furioſos autem, maniacos & Melancholiâ hypochondriacâ laborantes, ſi tempore rabiei vel paroxysmi capitale aliquod delictum commiſerint, pœnâ ordinariâ afficiendos non eſſe, res deciſa eſt; ſiquidem ſecundum Matth. Weſenbec. *Part. 7. Conſil. 336. n. 242. ſeq. fol. m. 1242.* furioſi & mente capti ignoranti & abſenti comparantur; Et juxta Paulum Zacch. *l. a. Qv. 16. n. 29. fol. m. 189.* in præjudicialibus non puniuntur de iis, quæ tempore furoris patrârunt, quia tales voluntate carent. Exemplum Lanii per intervalla Mania correpti amicum confodientis, pœnam tamen homicidii non luentis annotavit Felix Platerus *Obſerv. medic. Lib. 1. pag. m. 88. ſeq.* Lanius quidam, inquiens, Baſileæ furore penè maniacô interdum corripi ſolitus, præſertim cùm vinum liberalius bibiſſet, inſidias ſibi ſtrui, ut caperetur, dicens, per urbem ſtrictô gladiô diſcurrebat, & cùm eum nemo verbis aut vi compeſcere poſſet, metuentes ſibi ab eô, excitatus fuit ſartor quidam, qui jam dormitum ſe contulerat, illi adeo familiaris, ut quævis, ipsô monente

nente

nente & objurgante faceret. Quem cùm denuò reprimere vellet, nec ſibi caveret, ab ipsô furioſô fuit transfoſſus, enſe latum pedem extra dorſum prominente. Hinc manè, cùm jam furor nonnihil deſiiſſet, captus & quia maniacus putabatur, non capite plexus, ſed ad Carceres perpetuos damnatus fuit, in quibus ſemper blasphemando & dejerando dies noctesque conterens poſt annos aliquot, hyeme, frigore intenſisſimo, periit & veluti congelatus manè repertus eſt. Sic etiam Facultas medica Lipſienſis Nobili cuidam, Blasphemiæ accuſato, ob Melancholiam hypochondriacam, per aliquot Atteſtata medica probatam, ſequens dedit Reſponſum: Als uns derſelbe in einem Schreiben von 2. Feb. Herrn S. H. von H. Zuſtande weitläufftig zu erkennen gegeben und unter andern über nachfolgende Frage unſer Sentiment gebethen, nehmlich, ob der Herr von H. pro ſummè melancholicô zu achten und im übrigen dafür zu halten ſey, daß diejenigen Exceſſe und Verbrechen, ſo ihm beygeleget worden, mehr ex affectibus melancholicis, als ullâ malitiâ, ihren Urſprung nehmen, und dahero er mehr cum commiſeratione zu überſehen, als deshalben zu beſtraffen ſey? So haben wir die in Abſchrifft uns zugeſchickte Atteſtata Medicorum collegialiter durchgeſehen, u. befinden aus denſelben, nach Erwegung derer hierinnen angeführten Umbſtänden, daß oberwehnter Herr von H. ſecundum relationem horum Medicorum, allerdings Melancholiâ hypochondriacâ laborire, und ſolch malum quaſi ex hæreditate a Parentibus den Urſprung habe; indem flugs in der Jugend es bey ihm ſich ſpühren laſſen. Weil denn dergl. Affectus, creſcentibus annis & accedentibus variis excesſibus in Diætâ, & in ſpecie animi perturbationibus gravioribus immer mehr und mehr ſich zu vermehren und öffters wohl gar in Maniam zu degeneriren pfleget: So iſt zu vermuthen, daß deſſen Begünſtigungen nicht aus einer malitiâ, ſondern vielmehr ex perturbatiône animi & deliriô melancholicô von ihm begangen worden &c. Leipzig den 8. Mart. 1689. vid. *Medicin. Forenſ. ſeu Reſponſ. Facultat. Med.*

Med. Lipſ. a Paulo Ammanno & Chriſtiano Johanne Langiô Profeſſoribus Lipſienſibus collecta & a Johanne Friderico Zittmannô edit. Cent. IV. Caſ. 77. p. m. 1018. ſeq. Et Cent. V. Caſ. 68. p. 1293. Incendiarius, quia non compos mentis, exculpatur. Porrò etiam juxta Matth. Weſenb. *Reſponſ. Jur. ſeu Conſil. Part. 5. Conſ. 228. n. 7. fol. m. 1083.* Amentia & delirium Teſtatoris vitiant teſtamentum, ut ab eô, qui mentis compos non ſit, fieri nequeat, vid. etiam *Part. 7. Conſil. 336. n. 238. ſeqq. fol. 1242.* Prolixè etiam de furioſô pœna ordinariâ non afficiendô agit Enoch Glæſerus *Diſp. de Grat. delinquentib. faciend. Reſpond. Georg. Chriſtoph. à Paſſel. Helmſtad. An. 1667. habit. Membr. 5. n. 86. Cauſ. 4.* de furioſô, inquiens, apud omnes conſtat, furioſum nec ex delictô ſuo obligari, nec pœnam aliquam incurrere; idque tum textibus juris, tum etiam rationibus facilè probatu eſt. Illud enim quod ſpectat, diſerte hoc disponitur *L. infans. 12. D. ad Leg. Cornel. de Sicar. L. pœna parricidii 9. §. 2. D. de Leg. Pompei. de parricid. L. Divus Marcus l. 4. D. de off. Præſid. L. apud Ariſtonem. 61. in fin. D. de adminiſtr. & pericul. tutor. c. Judicas* Hermannum *14. cauſ. 3. qv. 9. c. aliquos 5. cauſ. 15. qv. 1. Clement. unic. de homicid. volunt. vel caſual.* Neque rationes obſcuræ eſſe poſſunt. Quoniam enim in tali homine intellectus & appetitus ſunt corrupti, vera actionum noſtrarum principia, itaque nec conſilium peccandi aut προαίρεσιν habere dici poterit, nec actiones ipſius humanæ erunt, ſed hominis, ut loqvuntur Philoſophi. Indeque nulla furioſi voluntas eſſe dicitur: at verò maleficia voluntas & propoſitum delinquendi diſtingvit: nec in iis exitus ſpectatur, ſed voluntas. Nam ut Auguſtinus inquit: usque adeo peccatum voluntarium malum eſt, ut nullô modô peccatum ſit, ſi non ſit voluntarium. Deinde ſi infans ex delictô neque obligatur, neque puniri poteſt, ſequitur nec furioſum pœnam aliquam incurrere, quia utriusque eadem eſt ratio, ut qui etiam in delictis planè æquiparantur ac conjunguntur. Adhæc furioſus abſentis in jure & quieſcentis ac ignorantis locô habetur, imò mortuo aſſimilatur; At pœna in tales fieri nequit: ergò nec furioſo ali-

qua

qua debetur. Tandem argumentari licet, cùm furioſus furore ipſo ſatis ſit punitus, non debere illum ulteriori pœnâ affligi; aliàs afflicto major adderetur afflictio, quod fieri haud debet: certè enim furorem per ſe magnam eſſe afflictionem, nemo negabit. vid. etiam Gothofred. Beringer. *Diſput. inaugur. de Grat. ſeu Jur. aggratiand. ſub Præſid. Joh. Chriſtoph. Falckner. Jen. 1680. habit. cap. 3. Membr. I. Sect. I. §. 24.*

§. 19. Quodſi itaque, ſecundum hactenus allegata, maniaci ſeu furioſi, inſani, delirantes, imò Melancholiâ hypochondriacâ, tanquam longè leviori Maniæ gradu, laborantes, â pœnâ ordinariâ abſolvendi ſunt, quidni etiam hydrophobis ſeu rabidis vel â rabidi Canis morſu in talem affectum prolapſis, & pariter ad delirantium Claſſem pertinentibus, eadem gratia expectanda erit? modò de Hydrophobiæ rabioſæ ſeu Rabiei caninæ veritate, ſeu delinqventem tunc temporis verè rabidum fuiſſe, certò conſtet. *affirmatur c. limitatione.*

§. 20. Cùm verò hoc in paſſu variæ Circumſtantiæ, & alia, notanda veniant, ex modò allegatâ Glæſeri Diſputatione (quæ non in omnium manibus eſt) ſequentia hîc referre atque ad Rabiem caninam applicare liceat. Obſervandum itaque *primo*, quod fundans ſe in furore eum probare teneatur. Neque enim cuilibet alleganti furorem ſtatim credendum eſt & pœna remittenda: cùm quilibet homo ſanæ mentis præſumatur: & hæc præſumtio eſt maximè ſecundum naturam, ut quæ homines ſanâ mente præditos in lucem edit. Verùm quia res difficilis eſt probatio, ideò Judex præſertim de ſimulatione ſuſpicans non modò teſtes ſuper ſigna exteriora, geſtus & facta furioſi examinet: ſed etiam peritum Medicum adhibeat, qui cum furioſo converſetur, ac temperamentum ejus cauſasque inſaniæ exquirat: cui poſtmodum de furore rationabiliter deponenti tutò fidem habere, reoque pœnam remittere queat. *Secundo*, quæ de excuſatione furoris dicta fuere, capienda ſunt de caſu, quô aliquis continuâ mentis alienatione tenetur. Qui enim in confinio quaſi furoris & ſanitatis atque in conſpectu inumbratæ *Cautela.*

 quietis,

quietis, ut Dd. loqvuntur, conſtitutus, dilucida intervalla habet, ille pœnâ omninò liberandus non eſt. Sed tamen & hîc neceſſe erit probari, eô tempore, quô reus crimen admiſit, eum non fuiſſe rabioſum: aliàs enim, qui ſemel furioſus perhibetur, in poſterum quoque talis eſſe creditur, quia de præteritô in præſens præſumitur. Probè interim hîc notanda eſt diſtinctio illa, quam Jaſon adfert. Aut enim apparet, aliquem fuiſſe furioſum, non ſemper, ſed aliquô momento temporis, puta unâ vel duabus horis, vel unô die aut duobus; & talis furor non attenditur, neque ex eô aliquid probatur: Aut verò apparet, aliquem habuiſſe furorem ſucceſſivum, licet quædam intervalla habuerit, & tunc quicquid agit, præſumitur feciſſe tempore furoris. Cùm enim furor ut hedera ſerpat, ſemper & continuò durare cenſetur, niſi in totum deſiiſſe probetur. Quamobrem, ut dictum, probatione illâ deficiente, nempe quòd in dilucidis intervallis deliquerit, reus adhuc â pœnâ ordinariâ immunis erit. Tertiò nec intelligenda ſunt ſuperius diſputata de eô, qui poſt furorem ad ſanam mentem rediit; hunc furor præteritus neutiquam excuſaverit. Etenim ſi is, qui dilucida habens intervallæ ſenſu ſaniore peccat, pœnâ non eximitur; multò minùs hoc probandum erit in eô, qui licet aliquando furioſus fuerit, priſtinæ tamen ſanitati jam reſtitutus delinquere non eſt veritus. Quartò advertendum eſt, quòd licet verè furioſus à pœnâ excuſetur, ille tamen prorſus liber dimitti non debeat: ſed cuſtodiendus ſit â ſuis in conclavi aliquô, aut, ſi opus fuerit, vinculis etiam coërcendus; ne quid pernicioſius ipſe in ſe moliatur, aut aliis ſit exitio. Imò ſi cuſtodes negligentes ſe geſſerint, & furioſus quid patraverit, pro modô culpæ & negligentiæ caſtigari debent. &c. vid. etiam ſuprà allegata Falckner. *Diſputat. de Jure aggratiand. l. c.* §. *26. ſeqq.* qui tamen Autores benè monent, quòd inſtar furioſorum non ſint excuſandi, qui nec totâ mente præditi, nec etiam totâ ſint privati: cùm in eos adhuc aliquis dolus, vel certè lata culpa cadere poſſit, hinc tales dementes omni intellectu

non

non carentes, ſi non ex dolô, ex culpa tamen adminimum obligentur & pœnâ extraordinariâ plectendi veniant. Unde etiam hac de cauſa Scabinos Lipſienſes in furioſis delinquentibus intellectum aliquem vel culpam deprehendentes in carcere eos virgis caſtigandos eſſe quandoque pronunciâſſe, ex Carpzoviô addit Falcknerus *l. a.* §. *27.* Quæ ſanè circumſtantiæ atque cautelæ imprimis ratione graduum & intervallorum in omnibus Inſaniæ & delirii ſpeciebus bene obſervandæ, talesque ſpecies inter ſe diſtingvendæ ſunt, de quibus vid. Irenæi Vehr *Diſſert. de Mania Reſpond. Joh. Hauboldo Grosmanno Francofurt. An. 1701. habit. Part. I.* §. *3. ſeqq. p. 8. ſq.* Enoch. Græſel. *l. a.* Mich. Ettmuller. *Oper. Tom. II. fol. m. 946.* Georg. Wolffg. Wedel. *Diſput. de Melanchol. reſpond. Joh. Georg.* Neuſe *Jen. 1685. habit. cap. 1. p. 6. ſeq. & cap. 5. p. 24. &c.*

§. 21. Vidimus hactenus, in illis hydrophobis, qui paulò poſt rabidi Canis morſum rabioſi facti grande aliquod delictum commiſerunt, pœnam ordinariam locum non habere, ſed potius tales delinqventes, ob rationem corruptam, commiſeratione dignos, vel planè abſolvendos, vel ratione circumſtantiarum mitiùs puniendos eſſe; ſi videlicet per teſtes conſcientioſos atque ſigna, partim a Cane rabidô, partim ab ipsâ perſonâ poſt morſum rabiosâ, deſumpta, rabiei veritas confirmetur. Quodſi verò accideret, ut ejusmodi delinquens â Juriſconſultô vel Cauſidicô quodam, non ob proximè antecedentem, ſed longè & aliquot ante annos perpeſſum Canis vel alterius animalis rabidi morſum ictumve defenderetur, & quidem ex eâ ratione, quòd venenum dictô modò communicatum per tantum temporis ſpatium in demorſo delinquente delituerit, poſtmodum autem in ipsô perpetrati delicti momentô, vel ab excandeſcentiâ vel datâ occaſione in actum vel efficaciam eruperit; quæritur an talis excuſatio ſeu defenſio locum habeat? *Defenſio ob morſum longè antè inflictum.*

§. 22. Circa quam reſponſionem ante omnia indagandum mihi videtur, an *Venenum diu latitat.*

tale per morſum Canis rabidi communicatum venenum tamdiu latitare, demumque datâ occaſione in demorsô rabiem excitare valeat? Notum enim ex ſuperioribus eſt, utplurimum proximè poſt morſum, vel ad minimum circa trigeſimum vel quadrageſimum â læſione diem, tale venenum per communicatam rabiem vires ſuas exſerere, quod varii confirmant Autores; ſerpit enim hoc contagium, ſecundum Hier. Fracaſtor. *de Morb. contag. Lib. 2. cap. 10. Oper. Part. 1. p. m. 171.* tam ſegniter & per moras, ut rarisſimè ante vigeſimum diem prodatur infectio, majori ex parte poſt trigeſimam, multis non niſi poſt quatuor aut ſex menſes; & juxta Franc. Joel. *Oper. med. Tom. V. Lib. 2. p. m. 152.* non continuò poſt illatum morſum, ſed primum poſt quadraginta aut plures dies, ubi vulnus jam eſt conſolidatum & nihil periculi metuitur, tunc enim ſine ullâ evidente causâ ſolitò ſubtriſtior efficitur morſum paſſus, & paulò poſt in fixas & melancholicas cogitationes incidit ac nocturnô tempore de canum ferocium invaſione ſomniat &c. quibus conſentit Carolus Muſitanus *Chirurg. Tom. 3. cap. 30. p. m. 102.* rabidi, inquiens, animalis venenô per Salivam communicatô, Hydrophobia utplurimum infra quadraginta dies contingit, quia infra id tempus in Cerebrum repit, & phantaſiam ac rationem ferit. Tunc humorum omnium & totius corporis diſpoſitiones ſibi ſimiles reddit, quas exoticâ inficit Tincturâ. Tandem rationem è ſuâ majeſtate deturbat, pervertit & dementat, unde delirium, mentis omninò alienatio ejusque ablatio, ideoque id, quod auxiliari poteſt, non conſiderat, & hac de cauſa non tantum aquam & omnia liquida exhorret, verum etiam cibum, quia phantaſia & ratio circa phantasma perpetuo eſt occupata.

juxta Obſervationes. §. 22. Quod probant etiam Obſervationes medicæ, ſiquidem Bracteator ille, cujus ſupra ex Friderici Deckkers *Exercitat. practic. cap. 7. p. m. 561. ſeq.* meminimus, tertiâ circiter, poſt rabidi felis morſum, ſeptimanâ torvô vultu de ſummâ Melancholiâ, gravisſimâ præcordiorum anxietate, difficillimâ Reſpiratione, Lipothymiâ, Inquietudine, Vigiliis, Inſomniis horrendis

rendis & aliis ſymptomatibus cum ſiti maximâ, ſimul tamen bibendi impotentiâ conquerebatur, unde Hydrophobia & Rabies ſequebatut. Filium Lanii cujusdam Baſileenſis, â rabido Cane in brachio dextrô ac dorso ſubſcapulis vulneratum, quintâ poſt vulnera accepta ſeptimanâ, in Hydrophobiam incidiſſe refert Theodor. Zwinger. *M. N. C. Dec. III. An. 2. Obſ. 104. p. 140.* Poſttrigeſimum ſextum diem Juvenis quidam annos natus ſeptendecim â Cane in digitô ſiniſtræ manus commorſus omnia liquida metuere & paulò poſt delirare cœpit, teſte Rembertô Dodonæo *Obſ. med. c. 12. p. m. 32. ſeq.* Puer quinque annorum, temperamenti ſangvinei, canicularibus An. 1716. diebus canis rabioſi morſu in extremitate indicis manus dextræ graviter ſauciatus a Chirurgo brevi temporis ſpatio ſanatur. Puer, occluſo vulnere, ſat bene ſe habere videtur; elapsâ autem quartâ a morſu ſeptimanâ inſultibus febrilibus, ſpaſticis commotionibus ac melancholicis tentari cœpit deliriis. Die 28. Auguſti ſub noctem puer è lecto ſurgens eam totam inſomnem ducit & delirat. Summô mane ſequentis diei vocatus Medicus, Philippus Eberhardus Dillenius, non modò de morſu Canis, verùm etiam de omnium liquidorum æque ac ſolidorum horrore & fuga certior fit. Puer nunc melancholicis cogitationibus defigitur, nunc furibundis agitur motibus, torvum videt, de capitis dolore cordisque ac pectoris ſummis oppreſſionibus conqueritur, crebrius oſcitat, ſpuitionibus ſpumoſis adſtantes conſpurcat, liquida & ſolida quævis, quibus tamen non viſis quam maximè inhiabat, viſa & porrecta horret, & nihilominus urinam ſolito copioſiorem emittit. Porro cum impetu adſtantes adoritur, vim morſu & quovis modo illis illaturus, niſi tenera obſtitiſſet ætas; Rabies invaleſcit, morſibus quosque petit, nec parentibus quoque parcens, nec propriis digitis, quos morſu ſauciabat, nec pilis in capite, quos evellebat, & hora duodecima nocturna inter tales furioſos motus obiit. vid. Ephemerid. Acad. Nat. Curioſ. *Cent. VII. & VIII. Obſ. 54. p. 101. ſeq.* Lithotomus quidam ante ſex aut ſeptem ſeptimanas a ca-

ne rabidô morſus, cùm aliquandiu nihil mali ſenſiſſet, ſubitò timor aquæ ſupervenit, intra biduum miſerrimè periit, uti ex Conrado Gesnero refert Petrus Foreſtus *Obſerv. medic. Lib. 10. Obſ. 28. fol. m. 350.* Ante ſex hebdomadas commorſus fuerat a Cane rabioſo in manu dextra Molitor quidam hydrophobus & circa mediam noctem quaſi attonitus in accubantem uxorem invadens atque incondita ſimul præfatus. vid. Roſin. Lentil. *Jatromnemat. cap. 8. p. m. 53.* Puellam ſeptem ferè annorum, ante ſeptem hebdomadas, felis momorderat, quæ rabida extiterat, referente Vito Riedlino *Millenar. Curar. med. Obſerv. 658. p. m. 409.* Poſt duos menſes â morſu Canis rabidi hydrophobus evadebat ruſticus quidam, ita ut non ſolùm ſitim pateretur inextingvibilem, nihilominus bibere vel non valens vel non audens. Præterea ſi feneſtræ vel fores aperiebantur, Symptomata ſtatim vehementiora reddebantur, ut non ſecus liberum aerem atque liquida horreret. vid. *M. N. C. Dec. III. An. 2. Obſerv. 104. pag. 132. 135.* Mercatorem Lipſienſem, ante novem ſeptimanas, a Cane rabidô demorſum, omnem liquorem maximè horrentem annotavit Chriſtianus Johannes Langius. *Prax. cap. 19. §. 5. Oper. medic. Tom. II. fol. m. 123. Annot.*

poſt aliquot menſes.

§. 24. Quandoque etiam tale morſu aut Salivâ communicatum venenum diutius latitare atque poſt aliquot demum menſes vel etiam annos manifeſtari ſolet. Per tres enim menſes Juvenis quidam, cujus labium Canis rabidus morſu læſerat, ſanus atque vegetus manebat, demum verò Hydrophobiam incidebat, juxta Stephan. Blancard. *Collect. med. phyſ. Cent. 3. Obſerv. 45. p. m. 409.* Sequentem Obſervationem recenſet Amatus Luſitanus *Curat. medicin. Cent. 7. Curat. 41. p. 739.* Uxor, inquiens, Samuelis Capuani, mulier Virago, quùm ex cubili ſurgeret, â cane domeſtico, ſub lectô abſconditô, in pede ſiniſtro commorſa fuit: abſconderat ſe autem canis hic, quia commorſus ab alio cane fuerat; Cæterum hæc, Canis morſum par-

viſaciens, vulnus accerſitâ mulierculâ una vel altera brevi curavit, clauſit & ad Cicatricem traxit. Porrò elapſo tertio menſe, hæc cum extra domum exiret, pes, in quô inflictus morſus erat, inflatus eſt, & noctu, cùm dormiret, fortè marito præſente, ingenti pavore tremoreve percita ſe polluit: â quâ horâ rabidi canis venenum deoccultari cæpit, & ipſa graviſſimis ſymptomatis tentari: tremebat autem & anguſtiabatur, &, quod magis mirari eſt, Satyriaſi & ingenti coëundi deſiderio premebatur, ſed tertiò die in aquæ metum ingenti cum ſiti incidit, ad quam quarto die vocatus ipſe, noto, hanc verè viraginem hac lugubri, triſti & miſerandâ affectione tentari corripive. Cum igitur aquam coram afferre juſſiſſem, Deus bone! Deus ſancte! quantô tremore, quantô ejulatu & quantis anguſtiis opprimebatur; & toties, quoties illi aqua aut liquor aliquis offerebatur, aut ex accedenti eam videbat, & fortè hac de cauſa, omnes è cubiculô ingenti tremore, torvo quodam viſu, levatis manibus, rejiciendos curabat, me autem inter cæteros accerſebat, quæ mente ſemper conſtans cum fuit, & judicio ſingulari prædita, morbum & ejus originem citabat narrabatve, ſed inter cætera ingentem tentiginem cum ſeminis emiſſione pati inculcabat, adeo ut intra diem trigeſies ſemen cum titillatione emitteret &c. Aliud exemplum de Juvene octodecim annorum poſt tres, â rabidi Canis morſu, menſes Hydrophobiam patiente vid. Roſinum Lentilium *loc. allegat. pag. 30.* Puella quatuordecim annos nata â rabioſô cane vulnuſcula quinque in tibiâ acceperat, quibus poſt applicationem ferri candentis & ungventi cujusdam conſolidatis, poſt tres menſes ſubitò Melancholiâ, triſtitiâ, mœrore ac timore ac paulò poſt Hydrophobiâ correpta eſt, demumque è vitâ diſceſſit, obſervante Gvilelmo Fabricio Hild. *Obſ. Chirurg. Cent. I. Obſ. 86. p. m. 101.* ubi etiam meminit Juvenis viginti annos nati, qui tempore meſſis â fele rabioſô ſculpturâ, vix epidermidem offendente, acceptâ, poſtmodum ſequentis anni die primo

Menſis

Menſis Martii paulatim incepit melancholicus fieri, & pavoribus atque falſis imaginationibus commoveri, & paulò poſt vivere deſiit. Famigeratisſimus Juris-Conſultus, Baldus, quartô, poſt acceptum â catello melitæo minutisſimum vulnusculum in labiis, menſe, Hydrophobiam paſſus interiit. vid. Eberh. Gockel. *de Venen. pag. m. 82.* ubi etiam refert, Adamum Schneitlin, Chirurgum, mentionem facere Equitis, quadraginta annorum, ab equô rabidô in femur morſi, qui poſt octodecim menſes rabie fuerit correptus. Et *pag. ſeq.* addit, Johannem Bauhinum infantem vidiſſe, qui poſt octo menſes demum in rabiem inciderit. Ante quintum menſem, Viro cuidam Hydrophobiâ laboranti, canicula rabida exile aliquod vulnuſculum inflixerat, referente Nicolao Tulpio *Obſ. med. Lib. I. cap. 20. p. m. 43.* Johannes Wallæus quendam vidit, qui per quinque menſes Hydrophobiâ laboravit. vid. ipſius *Medicin. pract. Lib. 2. cap. 2. Oper. p. m. 138.* Poſt ſextum menſem ex morſu canis rabidi Delphis adoleſcens in Hydrophobiam incidit, quamvis priùs in principiô in mari demerſus fuerat, teſte Petrô Foreſtô *Obſ. medic. Lib. 10. Obſ. 28. fol. m. 250.* ubi etiam exemplum refert de muliere Delphenſi, quæ gravida ac prægnans in ultimô Menſe â Cane rabidô demorſa, cùm poſtea peperiſſet, atque infantem jamdudum lactaſſet, poſt ſemiannum â morſu in Maniam & inſaniam gravisſimam incidit. Meminit etiam Cornelius Stalpart van der Wiel *Cent. 1. Obſ. 100. Schol. p. m. 400.* Civis cujusdam Lugdunenſis, cujus tertium pollicis articulum rabida felis momorderat, unde iſte Civis ſeptem octove poſt menſibus varia ſymptomata, immenſam ſitim nec non potûs faſtidium tandemque mortem paſſus eſt. Meminit etiam Hieronymus Fracaſtorius *de Morb. contag. Lib. 2. cap. 10 p. 171.* ſe vidiſſe puerum, qui octo poſt Menſes, ex quô demorſus fuerat, contagionem oſtendit, ex qua mox periit. Filium Tinctoris in campo S. Pauli Venetiis a Cane rabidô demorſum & curatum â Medicis, non edidiſſe rabiei ſigna, niſi per octo menſes poſt, ex Nicolaô recenſet Johannes Schenckius *Obſ. medic. Lib. 7. fol. m. 849.* vid.

etiam

etiam Melchior. Sebiz. *Diſput. de Morb. contag. Argentorat. 1650. habit* §. 85. Sic Hieronymus Fracaſtorius *de Morb. contag. Lib. 2. cap. 10. Oper. Part. 1. pag. m. 177.* puerum vidiſſe ſcribit, qui octò poſt menſes, ex quô demorſus fuerat, contagionem oſtendit, ex quâ mox periit. Plura ejusmodi exempla ex aliis Autoribus refert Baptiſta Codronchus *de Hydrophob. cap. 5. p. 44. ſeqq.*

§. 25. Poſt unum vel plures demum annos hoc malum ſe prodere ex Autorum Obſervationibus conſtat; ſiquidem Equitem quendam, aversâ parte â rabidô cane in pede commorſum, non niſi poſt exactum ſesquennium furere cæpiſſe; item poſt tertium annum Theſſaloniæ hominem â cane rabidô morſum in rabiem actum fuiſſe, ex Amatô Luſitanô refert Joh. Schenckius. *l. a.* Exemplum hujus mali ad biennium latentis vid. Sam. Hafenreffer. *de Cut. Affectib. Lib. 3. cap. 6. p. 441.* Vir quidam generoſus gladiô, quô ante octo annos canem rabidum perfoderat, tres perſonas graviter percuſſerat, quæ, vulneribus curatis, citra manifeſtam cauſam poſt tres annos hydrophæ atque in rabiem verſæ miſerè perierunt. vid. Zacut. Luſitan. *de Prax. med. admir. Lib. 3. Obſ. 87. fol. m. 116.* quô locô etiam recenſet, binos pueros in lecto decumbentes â fele rabidô in pede ungvibus dilaceratos poſt quatuor annos rabie vexatos obiiſſe. Poſt ſexennium nonnullos aquæ metu fuiſſe tentatos ſcribit Dioſcorides *Lib. 6. cap. 39. Edit. Matthiol. fol. m. 1011.* Albertus Magnus hominem vidit â cane rabidò in brachio morſum, & annô ſeptimô poſt incepit inflari locus cicatricis, & mortuus eſt infra duos dies. vid. Joh. Schenck. *l. a.* vid. etiam Lud. Cæl. Rhodigin-*Lection. antiquar. Lib. VI. cap. 28. fol. m. 662.* Mulier quædam per urbem negotia habens â cane rabidô ex improvisô impetitur atque in ſiniſtrô brachiô mordetur, per medicamenta autem tam interna, quàm externa paucis diebus, Deo volente, ſalva & incolumis evaſit, nullô in corpore, ut apparebat, reſtante venenô. Septimô demum abhinc annô recurrunt ſymptomata ſæviora multò: perſentit in brachiô, aliàs quondam læsô, dolorem acerbisſimum

Poſt aliquot annos.

veluti â canibus diſcerpi & dilaniari. Inde paucô interjectô tempore furor & mentis alienatio ſubſeqvuntur, mœror, triſtitia, vigiliæ ſummæ, ſitis inexplebilis, febris, maxima virium proſtratio, ciborum denique omnium odium, nunquam tamen â potu abhorruit, nec liquida, quæ ſitim extingvere valebant, rejecit. Morti denique proxima judicata nihilominus intra paucos dies perfectè ſanata viſa fuit. Poſt annos autem ſeptem ab hac invaſione & decimô quartô â Canis morſu mulier illa mirabilibus iisque gravisſimis morbis iterum tentari cæpit, ſed iterum ſanata, iterumque poſt aliquot annos tentata fuit, juxta verba Gvilelmi Fabricii Hild. *Cent. 1. Obſ. 86. pag. m. 107. ſeq.* Albertus Magnus quendam vidit, cui in brachio morſum infixit rabiens canis, anno autem ſeptimo pòſt cicatricis locus intumeſcere cæpit, atque intra biduum interiit. vid. Baptiſ. Codronch. *de Hydrophob. cap. 5. pag. 45.* De venenô morſu canis rabidi inductô & poſt octo annos in puella quadam excitatô Johannes Benedictus Gründelius ſequentem communicat Obſervationem *M. N. C. Dec. II. An. 7. Obſ. 203. p. 380.* Viennæ puella quædam ſexto ætatis annô in pede â cane rabido fuerat morſa, vulnus, cùm leve eſſet, nec ullum malignitatis vel rabiei ſignum appareret, curabant domeſtici per remedia vulgaria & etiam citò cicatricem inducebant; Puella iſta octo integris annis optimè valuit. Tandem decimô quartô ætatis annô Variolis epidemicè tunc graſſantibus corripiebatur; antequam autem illæ in cute ſe manifeſtarent, variis cruciabatur ſymptomatibus; jam delirabat, modò inſtar canis latrabat, (quod mirum, dum & ipſi canes rabidi non latrant) aquam autem coctam & omnia liquida, imò & aquam deſtillatam pro pulveribus alexipharmacis ſumendis ſummè fugiebat. Variolis autem perfectè protruſis præfata ſymptomata ceſſabant. Exemplum Hydrophobiæ lethalis, quæ tredecim annos poſt canis morſum evenit, ex Lindano refert Carolus Muſitanus *Chirurg. Tom. III. Cap. 30. pag. m. 108.* Repertos eſſe quosdam, qui decimo

ſexto

ſexto anno rabiem contraxerunt, ex Antonio Muſa refert Baptiſta Codronch. *l.a.* De iis, qui decimo ſeptimô & octavô annô poſt morſum rabiem demum contraxerant, vid. Tim. â Güldenklee *Reſponſ. 34. pag. m. 1064.* Decimô ſeptimô annô poſt morſum canis rabidi quosdam rabiem contraxiſſe ex Antonio Musâ refert Daniel Sennertus *Pract. Medic. Lib. I. Part. 2. cap. 16. pag. m. 431.* item Baptiſt. Codronch. *l. a. pag. 45.* & *cap. 8. pag. 75.* ſcribit: Venenum, per decem & octo annos latuiſſe, poſtmodum autem morſum a cane rabidô, cùm ſub umbra ſorbi tranſiiſſet ſeu permanſiſſet, intra tertium diem eſſe mortuum. Et cuidam poſt decimum octavum annum a cane rabidô morſo metum aquæ accesſiſſe, ex Guainerio refert Paul. Foreſtus *Obſervat. Medic. Lib. 10. Obſervat. 28. fol. m. 351.* Hydrophobiæ, in uxore cujusdam Lapicidæ, â cane rabidô commorsâ, per viginti annos occultatæ exemplum obſervavit Johannes Schmidius, Phyſicus Gedanenſis. vid. *M. N. C. Dec. I. An. 9. & 10. Obſervat. 43. pag. 116. ſeqq.* Et Petrus Borellus *Obſervat. Medic. Phyſ. Cent. 1. Obſervat. 74. pag. m. 78.* cujusdam in digitô auriculari a cane rabidô demorſi mentionem facit, qui equidem curâ palliativâ fuit curatus, ſed triginta abhinc annis hydrophobus factus & inſigni dolore ejusdem digiti correptus vitam cum morte commutavit. Ibidem etiam cujusdam Montalbanenſis meminit, qui in crure morſus & curatus, longô poſt tempore tamen ſimili die & in eodem loco, in quo morſus fuerat, dolore magno in parte demorsâ correptus fuit, quaſi veneno in hoc loco urbis per annum integrum ſervatô, unde eo tranſeunte ad magnetem veneni in vulnere ejus latitantem transvolavit. Denique per quadraginta annos rabidi canis venenum in corporibus delituiſſe, experientia Alzaharavii teſtatur, vid. Daniel. Sennert. *l. a.* Plura & alia exempla de hac materia reperies apud Tim. â Güldenkl. *l. a.* Martin. Liſter *de Morb. Chron. p. m. 103. 108. 118.* Eberh. Gockel *Conſil. 19. p. m. 222. ſeq.* Chriſt. Franc. Paul. *Cynograph. curioſ. p. m. 221. ſeq.* Caſp. a Reies *Camp. Elyſ. Qv. 61. p. m. 792. ſeq.*

 §. 24.

Cauſa differentis moræ. §. 26. Cauſa autem differentis hujus effectûs, ſive cur ejusmodi per morſum canis rabidi communicatum venenum, Rabies & Hydrophobia in nonnullis ſubjectis demorſis citiùs prorumpat, in aliis econtra diutius latitare ſoleat, antequam veſtigia ſua oſtendat, juxta Benjamin. â Broeckhuſen *Oeconom. animal. Art. 96. p. m. 165.* in eô conſiſtit, quia certa materia ſubtilis cum ſpumâ Canis rabidi in vulnus eructata non ſtatim agit & angit, ſed tum demum, quando certò tempore effervescentiam quandam iſtâ in parte conceperit, ob quam mox ſangvinis mixturam turbare posſit. Secundum Johann. Coſter. *Theor. & Prax. Tabul. 11. p. m. 42.* Venenum communicatum brevi temporis ſpatiô agit, ſi fortius ſit, nervusque, vena aut arteria læſa, per quas cordi & cerebro citiùs communicari poteſt; diu verò latitat, ſi debilius ſit, pars ignobilior, nec cum nobilioribus conſenſum habens, demorſa ſit. Idem ſtatuit Caſpar a Reies *Camp. Elyſ. Quæſt. 61. §. 11. pag. m. 793.* Cauſam, inquiens, iſtius moræ ad ipſius veneni vim, & patientis reſiſtentiam aut aptitudinem eſſe reducendam omnibus patet: quibus multum adjuvat partis commorſæ & læſæ natura, an vena, nervus, vel arteria læſa fuerit; citiùs enim per has partes, tardiùs, ſi ignobiles ac diſtantes offendat, malignitas ad principes partes ſerpit, per quas non ita facilis eſt aditus, nec viæ patent; quibus etiam addi poteſt illud, quod Aetius advertit, citiùs in affectum devenire, qui vitioſis humoribus repleti ſunt, quàm qui illis carent. Inquit etiam Julius Palmarius *de Morb. contag. in ſpec. de Morſ. Can. rabid. cap. 2. p. m. 333.* quòd, quò commorſus quisque deteriore eſt Corporis conſtitutione & habitu, & quò impreſſum virus acerbius, hoc & citiùs Hydrophobia prehendit & crudelius discruciat. Prolixè de hac materiâ ſcribit Dan. Sennertus *Inſtitut. medic. Lib. 2. Part. 3. Sect. 2. cap. 4. p. m. 428.* Rei hujus admirandæ, inquiens, ſi ratio quæritur, hæc reddi poſſe videtur. Venena, cùm totâ ſubſtantiâ â naturâ noſtrâ aliena ſint, neque a calore noſtrô vinci aut ſuperari posſint, quamdiu

diu etiam in corpore noſtrô lateant, ſuam naturam retinent, atque vim ſuam tandem exſerunt; etſi id aliàs citiùs, aliàs tardiùs fiat. Quæ diverſitatis ratio in agentis & patientis fortitudine ac debilitate conſiſtit. Venenum enim aliud aliô, atque aliô quoque tempore, efficacius eſt, morſusque venenatorum plerorumque animalium in regionibus & temporibus calidis vim ſuam efficaciùs atque citiùs exſerunt, quàm iisdem frigidis. Ita etiam corpus patientis aliud alio ad reſiſtendum fortius eſt, & plures ſæpè eodem venenô aſſumtô, non eodem tempore, neque omnes extincti ſunt. Itaque quamvis forſan plures vel ab eodem cane aut lupô rabidô lædantur, alius tamen unô, alius duobus, tribus aut pluribus menſibus pòſt rabie corripitur; quòd nimirum alius ad reſiſtendum veneno eſt fortior, alius debilior. Ita & venenum in hôc animali rabidô vehementius & efficacius eſſe poteſt, quàm in aliô. Poteſt & victûs ratiô hîc aliquid præſtare. Si quis enim utatur victu, qui vim veneni hebetandi habet, diutiùs malum differetur. &c. Et Theodorus Zwingerus *M. N. C. Dec. III. An. 2. Obſervat. 104. Schol. pag. 137. ſeq.* primò ad quæſtionem, cur Hydrophobia non ſemper morſum rabidi canis ſubſequatur? has reddit rationes, quoniam primò venenum, quod in Salivâ rabioſi animalis conſiſtere credit, non ſemper in vulnus immittitur, aut ſaltem non ita profundè, ut non citò iterum vel inde extrahi, vel præcipitari & ſuâ corroſivâ qualitate privari queat. Secundò vulnus, ſubinde duntaxat leve eſt, non capiens aut retinens facilè Salivam deleteriam, â quâ morbus ille produci debet. Et tertiò frequenter immiſſum vulneri virus remediis efficacibus, tam internis, quàm externis deſtruitur, ita ut corroſivam ſuam naturam prorſus exuat, & vel ſudoris ope expellatur vel aliter extrahatur. Deinde ad quæſtionem, cur aliquando accedat Hydrophobia? & cur eadem nunc citiùs, nunc tardiùs ſequatur? idem Autor reſponſi locô dat, venenatæ Salivæ portionem ſubinde in vulnerum cavitatibus integram, atque à remediorum

adhibitorum virtute tutam remanere. Hæc igitur veneni portio, occaſione quacunque arreptâ, efferveſcens ac fibrillas, ſive vaſculorum humoralium; ſive tubulorum nerveorum diſcindens partim ſangvini aut lymphæ, partim ſpiritibus ſeſe immiſcet; ſicque turbas excitando Hydrophobiam producit. Venenum illud quandoque ſub velamine viſcidi cujusdam ſeri diutiùs in partis demorſæ fibrillis latitare poteſt; ſubinde autem minùs obvolutum & magis activum exiſtens citiùs in apricum prodit, efferveſcit, pungit, ſcindit ac rodit, donec viam ſibi fecit in quemcunque laticem irruendi ſuamque vim nocivam exercendi. Excitatur etiam ſæpius â cauſis externis & procatarcticis, ſicque inſtar canis dormientis expergefit ac in motum agitur; quod fit partim â nimiô Corporis exercitiô, partim ab irâ vehementiore, partim ab æſtu corporis in Laconicis aliisque Balneis; partim â crapulâ ſive inebriatione; partim etiam aliis cauſis. Juxta Maximiliani Preuſſ. *Diſſert. de parv. magnor. morbor. init.* fieri hæc mora videtur, partim quando communicatum μίασμα eſt minus agile vel viſcidiori nimis incluſum tegmini, ut ſucceſſivè demum hoc penetret & liberum magis evadat: partim quando ſubjectum recipiens ad ſuſcipiendum illud eſt minùs diſpoſitum & viſciditatibus copioſis, lentoque humorum motu præditum, ita ut, ineptitudine hac ex parte demum ablatâ, iſtud in actum & ſcenam ſaltim prodire poſſit: quod imprimis ineunte de novô Vere facilè fieri poteſt, dum aer activis tunc particulis admodum refertus contenta Corporis magis magisque actuari & reſolvi facit, vel etiam novò quôdam miaſmate hoſtili inſpiratô vetus illud ſimul excitat, ita ut ſæpius annô demum exactô hoc in actum deducatur. vid. Caſp. Theoph. Bierling. *Theſaur. theor. pract. Obſervat. 9. Sch. §. 2. p. m. 67.* Verbô: dependet hæc differens veneni occultatio vel ab agente, vel â patiente, Ratione agentis, ſi ſcilicet communicatum illud Miaſma eſt nimis acre, activum, exaltatum aut volatile, tunc citiùs vim ſuam exſerit atque maſſam ſangvineam

gvineam corrumpit; ubi verò magis eſt fixum vel viſcidiori nimis tegmine involutum, adeò ut non ſtatim liberè agere, ſed ſucceſſivè ſaltim ſeſe extricare, liberumque evadere poſſit, tunc ſegniter agit & diutiſſimè ſine ſanitatis læſione deliteſcit. Deinde ratione patientis ſeu recipientis venenum morſu vel Salivâ communicatum citiùs vel tardiùs in effectum ducitur, prout nimirum ſubjectum recipiens naturâ ſeu conſtitutione robuſtum eſt, aut partes ſolidas & fluidas ita formatas habet, ut externis cauſis reſiſtere poſſit; aut quando ſubjectum patiens corpus habet magis frigidum aut nimiâ humorum viſciditate lentôque eorum motu gaudet, aut ſi demorſum ſubjectum tali victu ſeu alimento utitur, quod veneno reſiſtit, illiusve acrimoniam vel venenoſitatem in tantum corrigit, tunc hujus veneni vires per longius temporis ſpatium hebetari atque latitare poſſunt. Econtra verò, ubi ſubjectum patiens eſt calidum, bilioſum, ſcorbuticum, ad iram & excandeſcentiam pronum, atque alimentis calidioribus, illud venenum acuentibus, utitur, tunc rabidum hoc virus longè citiùs prorumpit. Quò etiam regiones calidiores & ſicciores pertinere videntur, ita ut in regionibus & temporibus calidioribus ocyus agat venenum, quàm in frigidis. vid. etiam Chr. Franc. Paullin. *Cynograph. curioſ. pag. m. 222.* & Cornel. Stalpart. van der Wiel *Cent. I. Obſ. 100. Sch. pag. m. 428.* Gvil. Fabric. Hild. *Cent. I. Obſ. 86. pag. m. 105.*

§. 27. Non autem tantummodò in Hydrophobiâ & Rabie caninâ, poſt morſum Canis rabidi, tale venenum contagioſum tam diu latitare ſolet, ſed etiam in aliis caſibus, *in aliis Caſibus.* quale exemplum recenſet Mæglinus apud Roſinum Lentilium *Jatromnem. cap. 8. pag. m. 34.* ſcilicet Cerdo quidam, cùm adhuc juvenis eſſet, aliquando pellem Vaccæ, peſte defunctæ, ferrô abradebat, & manum dubio procul commaculatam ac tabô cujusdam carbunculi conſperſam imprudens oculo ſiniſtro, pro capillis, qui viſum impediebant, removendis adhibebat; ſubſecuta fuit con-

feſtim

feſtim graviſſima Ophthalmia, cum anxietate & intumeſcentiâ præcordiorum conjuncta, per aliquot menſes durans, & tandem uſurpatis plurimis exquiſitiſſimis alexipharmacis, cum jactura ciliorum & utriusque palpebræ ex parte conſumptæ, viſu interim manente integrô, curata. Interjectis abhinc quindecim annis, quibus nullam planè moleſtiam ſentiebat, Patiens hic correptus fuit febre tertianâ intermittente & poſtmodum colicâ ſpasmodicâ, ſubſequente mox, poſt tertiam ſcilicet ſeptimanam, & non tam per metaſtaſin cauſæ morbificæ, quàm per reſuſcitationem prioris in corpore latitantis veneni, primum intumeſcentiâ & anxietate præcordiorum & alterô die intolerabili oculi ſiniſtri dolore, qui nycthemeri ſpatiô in tantum fuit exacerbatus, ut corneâ tandem ruptâ humor aqueus efflueret, ac tunicâ uveâ prolapsâ Staphyloma exhiberet, &c. Sic etiam morbos hæreditarios modò citiùs, modò tardiùs in liberis aut nepotibus inſultum facere obſervamus.

Judicium de venenô diu latitante.

§. 28. Quodſi itaque ejusmodi latitans venenum poſt aliquod, quandoque etiam ſatis longum, tempus matureſcit, â viſciditate ſe extricat aut vehementi animi commotione, ſive irâ ſive amore excitatur, quid mirum, quin exortâ rabie proximo, tam inimico, quàm amico varia ab ejusmodi rabioſô homine pericula evenire, aut alia facinora atque delicta committi poſſint? quale horrendum exemplum, præter ſuperiùs jam allegata, Philippi Salmuthi verbis ex *Cent. I. Obſ. 96. pag. m. 57.* hîc adducere liceat. Scilicet retulit ipſi Nobilis Vir ab Hagen, Nobilem quendam a cane melitæo, quem in deliciis habebat, rabidô in faciem commorſum ſeminaria iſtius veneni diu in ſinu ſuô quaſi foviſſe, eaque tandem erupiſſe. Poſtquam enim is aliquot annis nihil incommodi vel moleſtiæ ex morſu illô ſenſit, animum ad virginem applicans eam in matrimonium duxit. Cœnâ itaque nuptiali peractâ & ſponsâ ad lectum genialem deductâ, agnati eam paulô poſt vagientem & lamentantem audiunt: unde jocari, ridere & luſum venereum putâre. At verô ejulatu iſto in multam noctem continuante fores Cameræ obſera-

obſeratas vi effringunt, irrumpunt, & ſponſum faciem ſponſæ itemque ſcapulas, brachia & loca illa carnoſiora, canis planè more, dentibus arroſiſſe & nondum ejusmodi morſibus finem imponere inveniunt. Hoc itaque triſti ſpectaculo & atroci facinore admodum perculſi illum animô iratô & percitô ſtatim interficiunt. Verum & ipſa nova nupta eodem quoque die moritur. Item alium a Catellô, quem rabire neſcivit, demorſum, neglectô vulnere poſt trimeſtre, eô ipſo tempore, quô uxori virgini ductæ accubare primâ nocte debebat, in rabiem incidiſſe & ſtrangulátam ſponſam dentibus laceraſſe, poſtea ſe ipſum invaſisſe, ex Libavio refert Chriſtianus Franciſcus Paullini *Cynograph. cur. Sept. 4. cap. II. p. m. 222.*

§. 29. Sicuti verò in illò Caſu, ubi ſcilicet aliquot tantùm modo dies, vel ſeptimanæ, vel etiam pauci tantummodo anni a dictô canis rabidi morſu usque ad commisſi delicti tempus, præterfluxerunt, morsûs veritas, & quidem ſecundùm ſuperiùs adducta ſigna diagnoſtica, tam ab ipsô demorsò, quàm ab amicis, & aliis perſonis vel teſtibus adhuc viventibus eò faciliùs indagari poteſt; ita econtrà in poſteriori caſu, ubi morſus ejusmodi delictum capitale longum temporis ſpatium, v. g. decem, viginti aut triginta annos præcesſisſe dicitur, creditur, vel etiam fingitur, longè ſanè difficilius veritas eruenda erit; quare in tali caſu tam Medicum ratione relationis & poſtulati judicii, quàm Jurisconſultum & ipſum Judicem ratione defendendi rei & ferendæ ſententiæ, cautos atque circumſpectos eſſe decet; ut videlicet ante omnia de morſu, ſive â cane aut lupô, ſive etiam ab homine rabidô, ante plures annos inflictò, certiores fiant. Quare ſecundum ſuperiora ſigna in ſymptomata, poſt acceptam læſionem aut inflictum morſum, communiter occurrentia, diligentiùs inquirant; ſiquidem μίασμα illud ſeu venenum per morſum canis rabidi communicatum in plerisque ſubjectis aliquot dies & ad quadrageſimum, in nonnullis etiam aliquot menſes & annos, juxta hactenus adducta, latere poteſt & ſolet, ita tamen, ut du- *quomodo veritas indaganda.*

rante hoc temporis ſpatio interdum & per intervalla, & quidem vel ſecundum certas lunæ phaſes aerisque conſtitutiones, vel poſt aſſumptum nimis generoſum aut ſuperfluum potum, vel poſt excandeſcentiam ſeu iram, quæ aliàs furor brevis audit, vel etiam poſt accenſam amoris flammam, quædam veſtigia aut certi gradûs dementiæ, delirii, melancholiæ, furoris aut ejusmodi corruptæ mentis ſigna, in commorſorum dictis & actionibus ab adſtantibus & familiaribus obſervari queant. Quamvis negandum non ſit, in aliis ſubjectis demorſis tale venenum etiam ita latitare poſſe, ut nec ipſi demorſi aliquid exinde incommodi vel morboſi, per totum illud tempus, in ſe ſentiant, nec alii quoque cum ipſis converſantes ullum rationis defectum aut furoris latentis notas in ipſis agnoſcere valeant; quæ tamen rabies tandem ex improviso & datâ occaſione, v. g. ex nimiâ animi commotione, irâ aut œſtrô amoris cum proximi damnô excitari ſolet.

demordens quando a pœna liberandus.

§. 30. Quodſi proinde ex hactenus dictis & aliis ſignis, tum ab ipſius demorſi oculari inſpectione, tum ab adſtantium & amicorum teſtimoniô petendis, de verô Canis rabidi morſu ſive recentiori ſive jamdudum præteritô, certò conſtet, tunc ſanè, ut ad ſupra propoſitam Quæſtionem reſpondeam, in ejusmodi delinquente, ſive proximè ſive etiam longiùs ante commiſſum aliquod delictum ille â rabidô cane commorſus fuerit, (quanquam ſaltem levia phantaſiæ ſeu rationis depravatæ aut amentiæ ſigna ante patratum delictum apparuerint) pœna ordinaria poſt patratum homicidium, blasphemiam &c. ob rationes allegatas, meâ quidem ſententiâ, locum habere non poterit, aut ad minimum cum tali perſonâ, per ſe miſerabili, mitius agendum erit; imprimis ſi vel ſtatim, vel poſt aliquod tempus â commiſsô tali facinore, nonnulla rabiei vel amentiæ ſigna, etiam leviora, aut perpetuò aut per intervalla tantum, in eodem ſubjectô delinquente reverà adhuc obſerventur; quia rebus ſic ſtantibus delinquens non liberè, ſed vi per morſum olim communicatæ rabiei, actus ac ſtimulatus

tale

tale delictum committit & alteri damnum aut ipſam etiam mortem infert; hinc etiam ratione pœnæ pro rabioſô ſeu furibundô eſt habendus.

§. 31. Econtra verò ſi de rabidi Canis morſu in tali ſubjectô non certò conſtet, atque nec ante, nec poſt patratum aliquod facinus talia ſigna annotentur, tunc non immeritò ejusmodi morſus pœnæ metu effictus & ſimulatus videtur. Difficile enim, imò impoſſibile fere judicatur, rabiem per multos annos latitantem in momentô quaſi tantum furoris orgasmum in homine excitare atque poſt commiſſum actum facinoroſum ex templò iterum absque ulteriori notâ penitus ceſſare poſſe, adeò ut nullum planè rabiei vel inſaniæ ſignum ulterius appareat aut ab adſtantibus animadverſum fuerit. Cùmque illos, qui nunquam per totam vitam canis rabidi morſum paſſi ſunt, ſola irâ ad capitale aliquod facinus patrandum ſæpius adigi experiamur, cur non etiam ille, qui in teneriore ætate equidem â cane rabidô morsus fuit, absque tamen ejusmodi rabiei communicatæ operatione, pariter ſolâ excandeſcentiâ ad tale delictum committendum impelli poterit? Quamvis etiam in ejusmodi caſu plerumque delinquens â pœnâ ordinariâ liberetur, nihilominus tamen Medicus a Magiſtratu vel Judice ad ferendum judicium requiſitus ſecundum conſcientiam & circumſtantias ex Actis perluſtratis deſumendas veritatem & ſimulationem defendere tenetur. *de morſu ſimulatô.*

§. 32. Tale Atteſtatum medicum de inſpectione ejusmodi inquiſiti triginta aliquot annorum, quem blasphemiæ accuſatum Patronus causæ ob morſum â Cane rabidô, tertiô ætatis annô ipſius labio ſuperiori inflictum, a pœnâ liberare conabatur, reperimus in P. Ammann. *Prax. vuln. leth. Dec. 6. Hiſt. 9. p. m. 474.* ſcilic. Auff requiſition &c. habe ſo viel befunden, daß Inquiſit pro nunc keineswegs pro furioſô oder rabidô zu halten, indem er auff alles gantz beſcheiden und vernünfftig geantwortet: Und ob wohl in ſeiner Defenſion weit angeführet worden, daß die *Exemplum & Reſponſum.*

vermeynte Rabies und Furor von einem in ſeiner Jugend erlittenen thörichten Hunds-Biſſe herrühre, und vielleicht erſt damahls, als er die beſchuldigte Reden ausgeſtoſſen, ſich geäuſſert, ſo ſtreiten doch folgende rationes darwieder, weil 1) zwar nicht zu verneinen, daß bey vielen Autoribus Exempel vorhanden, da das Virus malignum per miaſma Canis rabidi vulneri communicatum ſich öffters gute Zeit, ja etliche Jahre verhalten, und hernach erſt die gewöhnlichen Symptomata cauſirt; Allein bey Inquiſiten iſt dieſes nicht zu præſumiren, indem der Hunds-Biß ihm wiederfahren, als er kaum drey Jahr alt geweſen, und alſo der Effect deſſelben vier biß fünff und dreyßig Jahr müſte zurück geblieben ſeyn, denn bey Examination ſeines gantzen Lebens hat man nicht befunden, daß ſich etwas dergleichen bey ihm hätte ſpüren laſſen. 2) Geſetzt aber, es hätte ſich das Miasma malignum ſo lange verhalten und nach ſo langen Jahren die Rabiem verurſachen können, ſo kan doch ſolches inquiſito nicht zu ſtatten kommen, weil er kurtz vorher, als er die beſchuldigten Worte heraus geſtoſſen haben ſoll, als auch bald hernach gantz nichts geredet oder begangen, ſo eine Rabiem anzeigete, ſo weiß er auch biß dato ſelbſt, was er damahls gethan und geredet, auch was vor Perſonen darbey geweſen &c. Und müſte ſich der furor alſo weiter nicht, als auff die ausgeſtoſſenen Schmäh-Worte erſtrecket und der Paroxysmus kaum in etlichen wenigen Stunden beſtanden haben, ſo aber gar nicht glaublich. 3) Iſt der Hunds-Biß an der Ober-Lippe und weiter nach dem Auge zugegangen. Weil nun dieſe partes dem Cerebro, nobilisſimæ tanquam corporis parti, imò officinæ ſpirituum animalium & nervorum origini ſehr nahe gelegen, ſo würde das Virus malignum (wenn es nicht alsbald durch gute Mittel wäre gedämpffet worden) ſelbigen gar leicht communiciret worden ſeyn, und ſich ſo viel Jahre nicht verhalten haben. Erhellet alſo vielmehr, daß Inquiſit eines feurigen Temperaments animi malitioſi, inquieti & ad iram proni ſey, welches alles dis von Jugend

auff

auff geführtes liederliche Leben, begangene Exceſſe, in Genieſſung ſtarcken Getränckes und anderer Dinge nicht wenig vermehret &c. Quæ ſanè circumſtantiæ, â Medicô allegatæ, licet non ſint de nihilô, ſed grave pondus pro negativâ habeant: nihilominus tamen Facultas Medica Lipſienſis hunc inquiſitum ob ſequentes rationes, (primò quia ex rabidi Canis morſu teneris adhuc annis ipſi inflictô ad rabiem diſponi potuerit, cujus gradûs quidam ex actionibus, ſermonibus aliisque circumſtantiis, quorum intuitu in vincula ſit conjectus, eluceſcat, utpote quæ de nullô homine ſanioris mentis, niſi dementia quædam ſubſit, præſumi poſſent, inſuper quòd potûs generoſiores nunquam perferre potuerit, ſed ſi vel tantillum de iis aſſumſerit, mirabili mirabilior evaſerit) deliriô interpolatô laborâſſe & per conſequens â pœnâ blaſphemiæ liberandum eſſe judicat. Ipſa autem Reſponſi dictæ Facultatis medicæ verba ita ſonant: Als uns dieſelbe die Inquiſition-Acta, Joachim David Krugmann betreffend, zugeſchicket und über nachgeſetzte Frage unſere Meynung gebethen: Ob nicht an Inquiſiten, zum wenigſten bißweilen ſo viel, daß er ſeines Verſtandes nicht jedesmahl mächtig geweſen, zu vermuthen? So geben wir ihnen nach collegialiſcher Erwegung der Acten zu verlangter Antwort, daß zwar bey Inquiſitens Bezeugung, und läſterlich ausgeſtoſſenen Worten viel Boßheit mit untergelauffen, ſcheinet; Alldieweil aber 1) derſelbe in ſeiner Jugend, von einen tollen Hunde gebiſſen, und hierdurch zu einer Rabie diſponiret werden können, dieſe auch 10. 20. 30. und mehr Jahr in corpore hominis zu latitiren pfleget, ſich auch 2) einige Gradus derſelben, ſo wohl jetzo, als vormahls, bey ihm vermercken laſſen, wir nicht allein fol. 128. 141. ſeq. und 157. ſondern auch aus ſeinen actionibus und Reden, Umbſtänden, welcher halben er zur Hafft gebracht worden, ſo von keinem verſtändigen Menſchen, wenn nicht etwas von einer dementiâ mit unterläufft, zu vermuthen, v. g. er müſſe eine Mord-That begehen: Nicht

GOtt, ſondern der Teufel wäre im Himmel &c. die ausgeſtoſſene Läſterung und Bedrohung, wieder ſeinen Landes-Fürſten: er hätte den Teufel angenommen, &c. und gar wohl zu ſchlieſſen, daß er (beſage fol. 128. 134.) niemals ſtarck Geträncke vertragen können, ſondern wenn er deſſelben auch nur ein wenig zu ſich genommen, viel wunderlicher, als ſonſt ein wunderlicher Menſch pfleget, ſich bezeuget, und ſchon vormahls deswegen den Nahmen des närriſchen Krugmanns bekommen: So iſt aus allen angeführten Umbſtänden zu præſumiren, daß er intervalla habe und unterweilen nicht allerdings mentis compos ſey, mag auch gar wohl ſeyn, daß deſſen Exceſſe im Trincken, die übele Ehe und dahero öffters entſtandene Commotiones animi die dem Gehirne und denen Spiritibus, durch den Hunds-Biß communicirte Schwachheit, nach und nach vermehret, in actum gebracht worden ſey. Leipzig den 9. Jul. 1688. v. etiam Mich. Bernh. Valentin. *Pandect. med. legal. Part. I. Sect. 2. Caſ. 28. p. m. 244. ſeqq.*

In rabie â morſu poſt delictum inflictô, quid judicandum?

§. 33. Si quis autem ſanæ mentis & nunquam canis rabidi morſum expertus aliquod grave atque per longum temporis ſpatium occultum permanens delictum committeret, poſtea verò per rabidi cujusdam animalis læſionem in rabiem incideret, quæritur, an in tali hydrophobô ſeu rabiosô, hujusque facinoris ante morſum commiſſi, per teſtes convictô vel etiam confeſsô, tunc temporis pœna ordinaria locum habeat? Circa quam quæſtionem equidem Juſtitiæ repugnare non videtur, ut delinquens, cùm hoc delictum non in deliriô, nec rabie, ſed eô tempore, quô ſanæ adhuc rationis potens mentisque compos fuit, & fortaſſe præmeditatè commiſit, debitô etiam ſuppliciô pœnam luat. Quia verò Hydrophobi, ſeu rabidi canis morſu rabioſi, juxta Paul. Zacch. *Quæſt. med. legal. Lib. 2. Tit. 1. Qu. 17. n. 21. fol. m. 192.* inter inſanos connumerantur atque cum delirantibus, inſanis & furibundis ſecundum ſuperius adducta, pari privilegio gaudent, certè etiam hoc in paſſu ab illô excludendi non ſunt. Quod confirmat etiam Enoch Glæſerus *Diſp. de*

de Grat. delinquentib. faciend. Membr. 5. n. 86. cauſ. 4. Neque verò, inquiens, quæ diximus, ſaltim obtinent in eô caſu, quô furioſus in ipsô furore deliquit, ſed valent etiam, ſi peccaverit, cùm adhuc ſanæ mentis eſſet, & poſtmodum furor eum invaſerit. Nam durante hoc neque capitalis pœna neque corporis afflictiva ipſi dictari poterit, ſed differenda eſt tantiſper exſecutio, dum ſana mens ipſi ſuperveniat. At dicas licet, inſaniam hancce tum demum impunitatem afferre, cùm ipſa cauſam dedit delicto, crimen autem ſanâ mente commiſſum omninò vindicari debere: nihilo tamen minùs moribus noſtris non eſſe receptum, ut furioſus de delictô ante patrato ſaltim furoris tempore pœnam patiatur, multi ex Ddribus ex. gr. And. Gail. *Lib. 2. Obſ. 110. n. 22.* Nicol. Reusn. *Lib. 1. Deciſ. 17. n. 45.* Farinac. *part. 3. Oper. crim. Qv. 94. n. 13.* Matth. Stephan. *in nót. ad art. 179. n. 4.* Petr. Theodor. *in Colleg. crimin. Diſput. 10. th. 4. lit. H.* Carpz. *Qv. 145. n. 24.* Itaque conſultius cenſent, pecuniariam, non capitalem pœnam in ipſum ſtatui. &c. Imò non modò durante furore & rabie, juxta Glæſerum, ſed etiam tempore intervalli, ſeu mente poſt paroxyſmum redeunte, furioſi & rabidi â pœnâ ordinariâ liberandi mihi videntur, quia ejusmodi affectus â quacunque animi commotione ſeu pathemate aliisque cauſis facillimè iterum excitari, rabidique denuò mente alienari atque corrumpi poſſunt.

§. 34. Quod verò hactenus de verè admorſis ſeu canis rabidi morſu læſis, diximus, idem etiam, meô quidem judiciô, ad alios applicandum erit; & primò quidem ad eos, qui non equidem per morſum canis rabioſi, interim tamen per ejusdem, quocunque modô communicatam ſalivam ſeu ſpumam tale venenum in ſe recipiunt, quod aut ocyus aut tardiùs prorumpens eadem, quæ canis morſus, ſymptomata cauſari, rabiemque ipſam poſt aliquod tempus inducere valet; ſiquidem ſecundum Robertum Boyle *de Utilitat. Philoſoph. experiment. Exercitat. 5. p. m. 323.* Saliva canis rabidi, licet vix dimi- *quid judicandum de rabie per ſalivam communicata?*

dii

dii grani pondus exæqvet, Taurum etiam maximum rabie inficere, & in hominibus æquè ac brutis Symptomata tremenda producere poteſt. Quam vim infectoriam jam ſupra multis exemplis probavimus. Si itaque, ut breviter repetamus, juxta Baldaſſ. Tim. à Güldenklee *Reſponſ. 34. p. m. 1063 ſeqq.* â ſolò rabidi lupi inſultu ruſticus quidam delirium, Melancholiam & Rabiem contraxit; ſi ſecundum P. Andr. Matthiol. *Comment. in Dioſcorid. Lib. 6. cap. 36. fol. m. 1009.* duo homines ſpumâ tantum profuſi rabiem incurrerunt; ſi annotante Gvilelmô Fabriciô Hildan. *Obſerv. chirurg. Cent. 1. Obſ. 86. p. m. 99. ſeq.* Matrona per ſolam ſpumam â Cane rabidô ipſius veſti communicatam inter reſarciendum dentibus filum abſcindens melancholiam, Hydrophobiam & tandem ipſam mortem paſſa eſt: Si, ad relationem Simonis Schulzii *M. N. C. Dec. I. An. 6. & 7. Obſ. 142. p. 204.* Puella â Salivâ ex ore ſpumante catelli domeſtici in corpore nudò hinc inde tantummodò commaculata vehementi rabie correpta eſt adeò, ut ſubſequenti die obierit: ſi, teſte Juliô Palmariô *de Morb. contag. p. m. 329.* ruſticus rabidus jamjam moriturus per oſculum liberos ſuos rabie inficere ipſisque mortem accelerare potuit; ſique tandem. Mulier illa apud Paulum Spindlerum *Obſ. 99. p. m. 176.* demorſo ſerviens atque cum eô pro cibô & potu communi vaſe utens, mediante Salivâ, rabida facta interiit; quod etiam de Themiſone, Medico, judicat Petrus Andr. Matthiolus *l. a. &c.* ſanè non immeritò etiam tali Salivâ ſeu ſpumâ Canis rabidi, madefactæ perſonæ poſt commiſſum capitale delictum (ſi videlicet in ipſis ante vel poſt patratum facinus Rabiei ſigna obſerventur) eodem cum verè demorſis Privilegiô gaudere debent, cùm pariter in his, uti in commorſis, communicatum μίασμα per tempus latere datâque occaſione ipsam Rabiem excitare poſſit.

per Inſtrumenta venenata.

§. 35. Dantur etiam ſecundum ſuperius adducta exempla, caſus, ubi neque per morsum, neque per Salivam asperſam, ſed tantummodò per gladium aut alia ejusmodi inſtrumenta, quibus Canis rabidus interfectus fuit, miasma hoc venenoſum com-

municatur, ut læſus inde pariter, ac ab animalis rabidi morſu, Hydrophobiam ſeu Rabiem caninam quandoque etiam poſt aliquot demum annos, incurrere posſit, qualia exempla recenſuimus v. g. ex Zacut. Luſitan. *Prax. med. admirab. Lib. 3. Obſ. 87. fol. m. 116.* de generoſo quodam Viro, qui gladio, quô ante octo annos Canem rabioſum circumfoderat, irâ percitus tres viros graviter percuſſerat; qui omnes vulneribus curatis poſt tres annos Hydrophobiam & Rabiem pasſi perierunt. Aliud ex Joh, Schenck. *Obſ. med. Lib. 7. fol. m. 848.* de puerô, qui gladium ſub ſpondâ deliteſcentem atque ferrugine obductum, quô exactis pluribus annis Canis rabidus confoſſus fuerat, exterſurus & perpoliturus improvidè ſibi digito inflixerat vulnuſculum, unde Rabie percitus periit. Adhuc aliud exemplum de Phlebotomô, quô Balneator antea partem â Cane rabidô morſam ſcarificaverat, contagium rabioſum communicante ex Jacob. Wolff. *Scrutin. Amuletor. p. m. 342.* jam ſupra recenſuimus. Sicuti autem ejusmodi armis venenatis vulnerati poſt aliquot annos rabiem & mortem incurrere poſſunt, ita etiam, ſi tali rabie, ex improvisô aut datâ occaſione, reſuſcitatâ adacti delictum aliquod committant, â pœnâ ordinariâ liberandi mihi videntur.

§. 36. Tertiò huic Claſſi quoque adſcribendi veniunt, qui neque per morſum, neque per ſolam Salivam, neque etiam per arma contagiô infecta, ſed ſolummodò per odorem & halitum ex Cane rabidô attractum vel admiſſum in Hydrophobiam ſeu Rabiem caninam incidiſſe leguntur. vid. Cæl. Aurelian. *de morb. acut. Lib. 3. cap. 9. p. m. 218. ſeq.* Caſp. Theoph. Bierling. *Theſaur. theoret. pract. Caſ. 9. Schol. p. m. 68.* Inquit etiam Aretæus *de Sign. & Cauſ. morb. acut. Lib. I. cap. 17.* ſi canis vel lupus aut animal aliud rabidum tantummodò in faciem, dum ſpiritus adducitur, inſpiraverit, in rabiem homo agitur. Ruſtici cujusdam, qui â ſolô inſultu lupi rabidi absque læſione externâ poſt annum ſummam Cordis anxietatem, delirium & melancholiam, imò rabiem ipſam paſſus eſt, adeò ut etiam vinctus cuſtodiri neceſ- *per halitum.*

ſe habuerit, paulò antè ex Baldaſ. Tim. â Güldenklee *Reſponſ. 34. p.m. 1062. ſeq.* mentionem fecimus.

per carnem animalis comeſtam. §. 37. Quartò etiam ex hoc Privilegio non immeritò â pœnâ ordinariâ immunes erunt, qui per carnes Lupi ſævioris, aut alius animalis rabidi, coctas & comeſtas, rabie inficiuntur, quale exemplum ſupra ex Johann. Fernel. *de abdit. Rerum Cauſ. Lib. 2. cap. 14. pag. m. 509.* allegavi. De hominibus, qui comeſtâ carne porci, rabidi canis morſu infeſtati, in rabiem verſi mox mutuis ſe morſibus laceraverant, vid. Johann. Schenck. *Obſervat. Med. Lib. 7. fol. m. 848.* ſimile exemplum refert etiam Petrus Borellus *Centur. 1. Obſerv. 75. p. m. 81.* Omnes ſcilicet, qui porci â cane rabidô demorſi carnem deguſtaverant, rabidos effectos fuiſſe. Huc pertinent etiam illi, quibus venenum ejusmodi rabioſum per alios cibos communicari poteſt, v. g. per eſum lactis vaccæ, â cane rabidô demorsæ; quale exemplum, ſane horrendum, in ruſticô quodam ejusque uxore, liberis & aliis Rabie infectis, ſupra ex Baldaſſ. Tim. â Güldenklee *Lib. 7. Caſ. 23. p. m. 327.* vidimus; cui aliud ex Johann. Riſtii Allereðelſten Naß *pag. 43.* anneximus.

de aliorum animalium morſu. §. 38. Denique in antecedentibus adhuc varia ex aliorum rabidorum animalium atque volucrium morſu & ictu, poſt aliquod tempus, Hydrophobiam & Rabiem incidentium exempla commemoravimus v. g. Rabiei ab ictu Galli gallinacei meminit Cælius Aurelianus *l. a. p. 219.* De Hydrophobia ex felis morſu ante ſeptem hebdomadas inflicto, vid. Vit. Riedlin. *Curar. med. Millenar. Obſ. 658. p. m. 409.* de Hydrophobia poſt duos menſes â felis morſu, vid. Eberh. Gockel. *Gallicin. Dec. 3. Obſ. 9. p. m. 687.* eandem poſt tres ſeptimanas annotavit Fridericus Deckker. *Exercitat. practic. cap. 7. p. m. 561. ſeq.* Poſt ſex menſes, v. Anton. de Heide *Obſ. 62. p. m. 120.* ſeptem aut octo menſes poſt morſum felis, vid. Corn. Stalpart van der Wiel *Cent. 1. Obſ. 100. Sch. p. 400. ſeq.* A ſolâ ſcalpturâ felis rabioſi in dextrô pollice Juvenis poſt octo circiter menſes pri-

mò

mò melancholicus, dehinc hydrophobus, demumque rabidus factus eſt, vid. Gvilhelm. Fabric. Hild. *Obſervat. chirurg. Cent. I. Obſervat. 85. pag. m. 101.* De duobus pueris, qui â fele rabidô in pede Ungvibus dilacerati, poſt quatuor annos rabie vexati obiêre, vid. Stalpart. *l. a. pag. 405.* &c. Si itaque in ejusmodi demorſis aut ictu læſis venenum hoc infectorium per aliquot ſeptimanas, menſes & annos latitare, nihilominus tamen quocunque modô demum excitari poteſt, nemo etiam ejusmodi perſonas in caſu commisſi alicujus delicti, cæteris partibus, ab hactenus allegatô pœnæ extraordinariæ beneficio excludet.

§. 39. Ut itaque de omnium animalium, imprimis rabidorum, morſu aut ictu judicium noſtrum paucis repetamus, libenter concedimus, quôd, ſi quis, qui proximè aut jamdudum ab ejusmodi animali revera commorſus, vel Salivâ ſeu ſpumâ tali venenosâ madefactus, vel talismodi infectis armis, aut per carnis animalium rabidorum eſum, vel hactenus dictô modo læſus & infectus fuit, poſt aliquot menſes vel etiam annos, furore quodam, quamvis etiam leviori, per teſtes tamen fide dignos ſufficienter probatô, adactus delictum aliquod grave aut capitale commiſerit, ob ſuprà, circa morſum Canis rabidi, adductas rationes pœnâ ordinariâ puniendus non ſit; ſiquidem inſuper, ſecundum Paul. Zacch. *Qvæſtion. med. legal. Lib. 2. Tit. 1. Qvæſt. 16. §. 43. fol. m. 190.* Actus, ab ejusmodi infectis celebrati, & quicquid tunc temporis geſſerint, magis ſuſpectum eſſe decet, quàm ſi aliô quovis tempore illud ipſum præſtiterint, &c. Item juxta Gottfr. Svev. *Synopſ. practic. nov. criminal. Saxon. Part. 3. Qv. 145. p. m. 434. ſeq.* regulariter furioſus ex delictô nec obligatur, nec pœnâ tenetur, cùm nullam voluntatem habeat & infanti ſimilis ſit; imò nec pœnâ extraordinariâ verè furioſus puniri poteſt; Interim tamen ſignis exterioribus aut per teſtes, de actibus furorem arguentibus, deponentes furor iſte probandus eſt; Qvâ in re aſſertioni Medici multum tribuitur, qui ex converſatione ejus

an â pœna liberet?

cauſas & rationes deducat; quale exemplum de ſuſpecto blasphemante ex P. Ammann. *Prax. Vulner. lethalit. Dec. 6. Hiſt. 9. p. m. 472. ſeq.* modò allegavimus.

Cautelæ. §. 40. Quodſi tamen quis tale delictum committens ſecundum hactenus recenſitos Casûs, tanquam reverà â Cane rabidô ante aliquot annos commorſus, vel ejusdem Salivâ commaculatus, vel armis infectis vulneratus, vel carne rabidi animalis paſtus, â Jurisconſulto defendatur; nunquam verò, neque ante neque poſt ejusmodi capitale delictum, in ſubjectô delinquente quædam ex ſuperioribus rabiei ſignis â prudente & cautô Medicô aut ab adſtantibus annotata fuerint; tunc talis rabies, quæ in momentô commiſſi delicti â delinquente ejusque Defenſore adfuiſſe venditatur, vix pro verâ ſed potius fictâ & ſimulatâ judicanda erit; ſiquidem ejusmodi inſania ſeu rabies, uti jam ſuprà monitum, non momentanea eſt, nec ſtatim penitus remittit, ſed plerumque ad menſem unum vel plures durat, atque poſt aliquod tempus ſeu per intervalla, certas impotentiæ mentis notas aut hujusmodi ſymptomata poſt ſe relinquit, &, niſi mors præveniat, utplurimum tempore brumali aut ineunte vere recrudeſcere ſolet. Quare, detectâ veritate, ejusmodi delinquentes, rabiem ex morſu Canis, vel aliis læſionibus ſimulantes, â pœnâ ordinariâ liberandi non erunt, ſi videlicet, delinquentem ante aliquot annos â Cane, Lupô vel aliô animali rabidô admorſum vel hactenus recitatis modis læſum fuiſſe, per teſtes fide dignos minusque ſuſpectos probari non poſſet. Præterea etiam in delinquentium vitam tum anteactam, an ſcilicet jamjam ante allegatum Canis rabidi morſum & commiſſum homicidium alia quoque facinora patrârit, tum etiam in ſubſeqventem benè erit inquirendum, ejusque mores, actiones & geſtûs bene obſervandi. Quam cautelam optimè notavit Baldaſſar Timæus â Güldenklee *in Reſponſo alleg. p. 1065.* De tardâ veneni poſt rabidi Canis morſum operatione ubi equidem, â morſu Canis aut Lupi communicatam rabiem quandoque per ſatis longum tempus latitan-

tem

tem demum erumpere aut excitari, variis Autoritatibus atque exemplis probat; interim tamen certum delinquentem, qui ante decem annos per rabidi Lupi inſultum in delirium, melancholiam & rabiem inciderat, poſt commiſſum quoddam facinus, pro rabidô aut furioso agnoſcere & judicare nolebat; & primò quidem, quia tam proximè ante, quàm poſt commiſſum delictum, nulla rabies aut delirium aut alia ſymptomata fuerint obſervata; deinde etiam ob vitam anteactam, quia idem delinquens, jam ante Lupi rabidi inſultum diverſa homicidia tum ipſe commiſerat, tum iisdem interfuerat.

§. 41. Denique paucis adhuc ex ſuperioribus repetendum mihi videtur, nonnullos â Cane vel aliô animali rabidô demorſos nonnunquam equidem Hydrophobiam, non autem ſemper rabiem pati, *v. MS. p. 288. Sch. 375. Lang. Oper. Vol. II. f. 122.* v. g. Fœmina quædam â fele rabidô commorſa poſt duos menſes integros Hydrophobiâ corripiebatur, rectâ tamen ratione pollens, juxta Eberh. Gockel. *Gallicin. medic. pract. Dec. 3. Obſ. 9. p. m. 687.* Bajulus quidam a fele rabiosô morſus elapſis ſex menſibus inter alia ſymptomata tantô horrore â liquidis corripiebatur, ut ad eorum mentionem rigeret atque valde angeretur; mens tamen conſtabat. v. Anton. de Heide *Obſerv. 52. p. m. 120.* Artis ſaltatoriæ quidam Magiſter â Cane rabidô morſus tertiâ poſt ſeptimanâ in Hydrophobiam incidit ſalvô tamen judiciô. v. Theoph. Bonet. *Sepulchret. Lib. 1. Sect. 8. fol. m. 180.* De Juvene, â Cane rabidò in labium demorsô, qui poſt tres menſes Hydrophobiam incurrebat, ſemper tamen ratione præditus permanebat, vid. Steph. Blancard. *Collect. med. phyſ. Cent. 3. Obſ. 45. p. m. 409.* Agricola quidam ſecundô menſe poſt acceptum â Cane rabidô vulnus tantâ corripiebatur Hydrophobiâ, ut momentaneô ſaltem liquidorum intuitu ſtatim angeretur quàm maximè, è lectô exſiliret, brachia pedesque concuteret ac de locô in locum ſine quiete moveret, ſpiritum non niſi cum ſpasmodicis colli pectorisque motibus duceret, ſubinde clamores & ejulatùs miſcens ita interruptos, ut latra- *de Hydrophobia ſine rabie*

tum canum non tam quoad ſonum vel vocem, quàm quoad repetitas toties faucium & pectoris concusſiones non nihil referrent. &c. Juxta hæc autem nullus unquam in ægrô deprehendebatur furor, quô adſtantes morſu impetere aut vulnerare geſtiret; quin rationis ſufficienter compos in tantâ anguſtiâ præcordiorum mortis horam unicè petiit, annotante Theodorô Zwingerô, *M. N. C. Dec. III. An. 2. Obſ. 104. p. 134.* Et *Schol. pag. 140.* aliud exemplum pueri hydrophobi, cui tamen mens & ſana ratio conſtabat, recenſet. Quod autem hactenus de graduali Hydrophobiæ & Rabiei, â morſu canis rabidi exortæ, differentiâ adduximus, idem etiam circa rabiem, â ſolâ Salivâ, halitu & armis excitatam, locum habet; Et quamvis ab Hydrophobis, quos etiam graduali rationis defectu laborare ſupra diximus, absque ſuperveniente Rabie, tanta delicta non adeò facilè neque adeò ſæpe committantur; illos tamen per miaſma contagioſum, mediante ſolâ Salivæ aſperſione communicatum, pariter ad rabiem hactenus latitantem disponi; poſtque hujus eruptionem facillime facinus aliquod committere poſſe, negandum non eſt, â cujus tamen pœnâ ordinariâ cum ipſis demorſis liberandi erunt.

Hactenus de variorum animalium, verbi gratiâ Canum, luporum, volucrium & ipſorum hominum rabidorum morſibus, indeque ortis ſymptomatibus, imprimis de Hydrophobiâ ſeu Rabie caninâ egimus, ſequitur nunc in ſpecie ratione morsûs humani

QVÆSTIO II.

de Hominis morſu.

An, ſi homo hominem morſu adeo lædat, vel tale ipſi vulnus infligat, ut pesſima inde Symptomata & ipſa mors ſubſequantur, talis delinquens pœnâ ordinariâ v. g. homicidii ſit afficiendus?

de morſu ſani hominis.

§. 1. Pro reſponſione ad hanc quæſtionem ex ſuprâ dictis repetendum ante omnia eſt, morſum hominis, noſtrâ ſententiâ, utplurimum tripliciter, videlicet vel â ſanô, & non iratô, vel ab iratô, vel â rabidô peragi, atque gradu inter ſe differre. Morſus enim

enim primi gradus, qui vel ab amante, vel etiam a fœminâ picâ laborante, infligitur, ſecundum experientiam & adducta exempla, nihil aut parum detrimenti vel periculi infert, niſi mordens perſona ſit valde morboſa, vel morſus admodum penetrando muſculorum fibras nimium dilaceret; quod ultimum tamen â perſona amante vix metuendum erit. Et quamvis etiam ejusmodi morſus amoroſus aliquid incommodi inducat, quia tamen nunquam animo nocendi infligitur, vix ulla de his disceptandi, cum amor omnia perferat, ratio vel locus erit.

§. 2. Circa ſecundum autem morsûs humani gradum, qui ſcilicet ab homine iratô impingitur, longè aliud ferendum erit judicium, cùm non modò animô nocendi fiat, ſed varia & peſſima Symptomata, quandoque etiam ipſam mortem cauſetur; ſiquidem, ſecundum Johannem Ludovicum Hannemannum, hominis irati morſus æque venenatus eſt, ac alterius alicujus animalis venenati, & morſus hominis iræ furorisque expertis non eſt venenatus *vid. M. N. C. Deciſ. III. An. 3. Obſervat. 54. pag. 65.* & ex mente Petri Lotichii *Comment. in Petron. Satyr. Lib. 2. pag. 262.* Hominis irati ſputum adeo acre ac potens eſt, ut veneni quaſi naturam induat; præſertim ſi quis ab iratô mordeatur. Ineſſe autem homini irato vim venenoſam, vel maximam nocendi facultatem, varia teſtantur Symptomata ipſi perſonæ iraſcenti ſupervenientia; prout enim ab irâ commoti ſpiritus in has vel illas partes irruunt, varia quoque edunt ſymptomata, dum nunc ſangvinem & reliquos humores, nunc ſolidas partes diverſimodè afficiunt; unde nonnulli irati, quid agant, ob diſturbationem ſpirituum neſciunt; alii Vertiginem, tremores artuum, palpitationes cordis, Epilepſiam, Apoplexiam & Paralyſin incurrunt; In aliis ab irâ inteſtina flatu replentur uterusque attollitur, & oritur Colica, Tympanites, Eryſipelas, Icterus, calculus in folliculo fellis, ſcirrhus Epatis, dolor hypochondriacus, hæmorrhagia & ſexcenta alia, imò ipſa mors.

de morſu irati.

ab irâ varia ſymptomata.

Quod

Quod etiam probant Exempla, v. g. Wenceslaus, Bohemiæ Rex, ob nimium iræ fervorem Paralyſi interiit. Et Valentinianus ob nimiam in Sarmatas indignationem ſangvine prorumpente animam efflavit, vid. Joh. Bicker. *Herm. rediviv. Sect. 2. cap. 7. p. 356.* ubi etiam ex Hieronymô Cardanô refert, Thomam Girardelum, Civem Bononienſem â dentis evulſione irâ percitum ſtatim febri acuta cum doloribus ſpinæ, pectoris & laterum correptum fuiſſe una cum palpitatione cordis & vomitu bilioſo, quoniam ſangvis illa vehementi commotione bilioſam diſpoſitionem acquiſiverat, cujus portio quædam per ſtomachum ejecta eſt, reliqua verò, cum exitum non haberet, ipſum in paucis diebus interemit. Sic vir quidam quadragenariò major, rixâ inter eum & ſocium natâ, ſclopeti majoris tubô, in thorace circa Cordis regionem contuſivô ictu percutitur, ſub quintam pomeridianam. Noctu irâ æſtuans inſomnisque mirè agitans conſilia, mœrens ſibi tantam vim illatam. Manè curarum irarumque plenus domum egreſſus, ſub meridiem rerum ſuarum ſatagens, in publicâ plateâ Lipothymiâ corripitur, & niſi parieti nixus, â ſociô adjutus fuiſſet, in terram ruiturus vicini ædibus excipitur; vix ſedili ad ignem impoſitus tres præter propter ſangvinis libras vomitu reddit. Erat autem ſangvis glomeratus, niger, fæculentus, ſaporis acidi, odoris tetri, vid. Henr. ab Heer *Obſ. 20. p. m. 182.* Militis uxor vegeta ac bene colorata, cùm primò mane ad iram pertinacem adacta fuiſſet, poſt prandium inſultum apoplecticum, adſtantibus tale quid non ſperantibus incurrit, totâ facie rutilans, cui ſupervenientes motus convulſivi vitæ filum penitus abruperunt. vid. Joh. Jacob. Harder. *Apiar. Obſ. 36. Schol. p. 167.* item *p. 163.* viri iræ œſtro vehementiori perciti atque poſt varia ſymptomata defuncti mentionem facit. Sic Piſtor Islebienſis a Concivi ad iram commotus illicò cadit humi bos, ac ſi fulmine ſit tactus, ſicque in quintum usque diem mutus permanebat demumque Vomitorio reſtituebatur, juxta Ambroſium Stegmannum *M. N. C. Dec. III. An. 4. Obſ. 103. p. 218.* Scribit

bit etiam Johannes Nicol. Pechlinus *Obſerv. phyſ. medic. Lib. 3. Obſ. 25. p. m. 458.* ſe vidiſſe, quibus ad iram paulò vehementiorem nares protinus ſtillarent ſangvine, etiam fœminas, quibus Naturalium hæmorrhagia ad iræ impetus ſæpiuſculè recurreret. Ibidem etiam addit novum & inuſitatum Magiſtri Equitum ſymptoma, qui cum ſæpe aliàs ad quamvis excandeſcentiam, tum maxime in Prælio Ratenaenſi, dum cum hoſte pugnaret eumque occideret, tanto ſangvinis ex auribus profluviô, quod animi irati vehementia concitaverat, inundabatur, ut â ſuis poſt prælium agnitus & ipſe graviter vulneratus crederetur, donec detractæ veſtes illæſum corporis habitum, aures autem ab hæmorrhagiâ ſvetâ ſaucias oſtenderent. Idem Autor novit etiam Apothecarium perpetuò indignabundum, & vel cum aliis vel ſecum ipsô litigantem, qui tandem, poſt varias colicæ ſpecies in Tympanitidem incidit nullis remediis ſuperabilem. Mulier quædam cætera ſana & felices fœtus edere ſolita duas horas poſt effuſam iram fœtum quatuor menſium abortiebat, cum inſigni ſangvinis profuſione. Ex eadem causâ non minus triſtis ſequebatur affectus in quadam matre filiam duorum menſium lactante, quæ poſt iræ efferveſcentiam inconſideratè filiæ mammas â virore plus quam bilioſo nondum liberatas porrigens paulò poſt habebat epilepticam & poſt octo horas mortuam; referente Johanne Georgiô Sommerô, *M. N. C. Dec. II. An. 2. Obſ. 172. p. 387.* vid. etiam Joh. Rudolph. Camerar. *Syllog. memorabil. medicin. Cent. 10. §. 52. p. m. 782.* Nicol. Tulp. *Obſerv. med. Lib. 2. cap. 20. p. 134. ſeq.* Apoplexiam ab ira in Cive quodam Dresdenſi, cui nomen Neteri; & Epilepſiam in binis ſubjectis fœmininis ipſe obſervavi. De effectibus iræ evolvatur etiam Johannis Wieri *Liber de Ira, Oper. p. m. 794. ſeqq.*

§. 3. Sicuti verò ex adductis ſymptomatibus iræ malignitas ejusque in hominis excandeſcentis humores operatio, horumque corruptio, facile proditur, ita etiam tale venenum, mediante morſu & permixtâ Salivâ, aliis perſonis maximô quando- *morsûs hominis irati ſymptomata.*

que cùm damno communicari poſſe, modò ſuprà allegata, modò alia exempla confirmant; in quibus varia & peſſima ſymptomata, utpote ulcera cacoëthica, dolores extremos, febres, convulſiones, Syncopen, Gangrænam, Sphacelum & amputationem ſeu reſectionem demorſæ partis, imò Hydrophobiam, Maniam & ipſam mortem annotata rcperimus. e. g. Ulcere cacoëthico diu affligebatur meretrix ſuper ancham immaniter commorſa. vid. Zacut. Luſit. *de Prax. med. admir. Lib. 3. Obſ. 88. fol. m. 116.* ubi etiam viri meminit, cui poſt jurgia digitus index ab alterô morſu violentô abſciſſus eſt, & ita ulcus venenoſum totam manum contaminavit, ut ſolum eâ præcisâ ſuperſtes remanſerit. Item bajulus bajulum humi jacentem ſupra genu morſu ita decerpſit & laniavit, ut commorſus, obortâ Gangrænâ & usque ad bubonem ſerpente virulentia, vitam finiret. Gangrenæ cum variis periculoſis ſymptomatibus meminit Johannes Baptiſta Lamzweerde *Appendic. ad Joh. Scultet. Armament. Chir. Obſ. 96. p. m. 282.* item Gvil. Fabric. Hild. *Obſ. chir. Cent. 1. Obſ. 84. p. m. 98. & Obſ. 85. p. 99.* item *Cent. 4. Obſ. 87. p. m. 168.* vid. etiam Domin. Panarol. *Pentec. 2. Obſ. 42. p. m. 54.* Maniam & inſanabile vulnus ex iracundi morſu in ruſticô annotavit Joh. Dolæus Encyclop. med. *L. 1. cap. 4. p. m. 61.* Imo Hydrophobiam, Maniam & ipſam mortem incurrebat Juvenis, qui irâ graviter percitus ſibi ipſi indicem digitum morſu cruentô vulnerârat, teſte Joh. Bapt. Scaramuzzi *Act. Erudit. Lipſ. An. 1702. Menſ. Apr. p. m. 147.*

eorum differentia.] §. 4. Quamvis etiam negandum non ſit, ejusmodi ſymptomata, quæ ſæpius hominis irati & rabidi morſum comitantur, non tantùm Salivæ ipſiusque malignitati per vulnus ſangvini communicatæ, ſed interdum etiam contuſioni, attritioni & morſui ipſi adſcribi poſſe; cùm ſecundum experientiam & judicium Ambroſ. Par. *Chirurg. Lib. 20. cap. 9. f. m. 436.* talem contuſionem non incidentes, ſed contundentes, utpote obtuſi, minimè verò acuti dentes qvandoqve inferant, qvô fit, ut in carnem ſubire neqveant, niſi contundendo & atterendô, gravium & obtuſorum ictuum telorumqve more, qvibus illata vulnera contu-

tumaciora ſunt, quàm quæ incidentibus & acutis telis inferuntur; Interim tamen ab admixtâ mordentis irati Salivâ malignâ ſeu venenatâ, bileque ac impetuoſis ſpiritibus imprægnatâ, eadem ſymptomata & quidem longè vehementiora expectari poſſe, dubium non eſt. Sicuti enim, ſi quem Canis ludens atque nec iratus nec rabidus dente vulneraverit, vulnus citò medicabile infligit; quodſi autem iratô dente non adeò profundum, ut antea, ludens vulnus inflixerit, tunc id vulnus ex irâ veneni reddit particeps; ita etiam in hominibus iratis accidere ſolet, quippe qui ſi irâ perciti aliquem demordent, vulnera maligna & venenata inferunt, quæ aliàs ſine iracundiâ inflicta neutiquam adeo nociva aut venenata fuerint. vid. Mich. Bernh. Valentin. *Pandect. med. legal. Part. I. Sect. 3. Caſ. 17. pag. m. 326.* Hinc etiam juxta Michaelis Ettmülleri *Oper. med. Part. II. fol. m. 1667.* Dentes hominis ex ſe ſunt innoxii, ut & Saliva, his tamen ſæpe immedicabile aut certè periculoſum infligitur vulnus, ubi ira vehemens eosdem armavit in perniciem; Et ſecundum Daniel. Beckher. *Microcoſm. medic. Lib. 1. cap. 3. pag. m. 10.* Symptomatum ex morſu provenientium cauſæ non ſunt dentes, in qvibus â naturâ nihil venenoſitatis ineſt; ſunt enim oſſa, & quidem durisſima & ſiccisſima ad maſticationem imprimis â naturâ nobis conceſſa; Experientia quoque confirmat, talia ſymptomata non fieri ratione osſis: quot enim mordentur, qui facillimô, nullo ſuperveniente accidente, negotiô curantur? Videmus infantes papillas mammarum nutricum dentibus vulnerare, unde ni niſi dolor, propter partis ſenſibilitatem, ſubſeqvitur: Oſſa quoque alia fracta partes vulnerant, nec ſimile quid excitant: Adhæc quot pueri in caſu fortuitô dentibus vel lingvam vel labia vulnerant, facillimeque curantur? Verum alia adeſt circa dentes materia, ſputum ſcilicet ſeu Saliva, & quidem non omnis, alias enim morſus placati & ſedati hominis & infantum, utpote qui ſputum in ore habent, eſſet tam pernicioſus: Aſt ille morſus eſt periculoſus, in quô ſputum tantopere agitatur, ut ſpumæ red-

datur ſimile, & acrimoniam ac venenoſitatem quandam ob bilis, quæ commovetur, ebullitionem acquirit: tale ſputum quia virulentiam aliquam habet, inſinuat ſeſe vulneribus à dentibus factis, & ad partes corporis circumſtantes defertur; quodſi illæ nervoſæ fuerint, tunc ob venenoſitatem & humoris acrimoniam ſtimulantur, ac ad ſpasmum motus convulſivos efficiendum, irritantur, &c. Quantum etiam ira ad morſum malignum valeat, docet Michael Ettmullerus *l. a. fol. 969.* non ſolùm, inquiens, per morſum ab animalibus rabidis reddimur nos homines rabidi, ſed etiam ipſe homo, aut jam rabioſus factus, aut ſine Rabie, modò graviori irâ ſit percitus, morſicando alios ſimiliter poteſt reddere ferè rabioſos, aut ſi non Rabiem, reverà læſiones malignas ac admodum periculoſas infert.

Iratus mordens quomodo puniendus?

§. 5. Si proinde, ut ad quæſtionem noſtram redeamus, aliquis ſolô Iræ orgasmô ſtimulatus, absque prævió canis aut alterius animalis vel etiam rabidi hominis morſu mordendô alium ita lædat, ut exinde gravia ſymptomata, Gangræna, Sphacelus & ipſa mors, nullô auxiliô, nec medicô, nec chirurgicô, impedienda ſubſequantur, tunc ſanè ejusmodi perſona mordens, quia non rabiei vel miaſmatis venenoſi, ab aliô homine vel beſtia rabida communicati impulſu, uti de morſu canis rabidi dictum, ſed tantùm affectûs proprii & animi irati proximoque nocendi inſtinctu, (quem tamen ſecundum divinam legem compeſcere atque ſedare debuiſſet) tale delictum, ſeu morſum, ſubſequens homicidium inevitabiliter poſt ſe trahentem, commiſit, ob tale facinus, æquè ac ſi manu hominem interfeciſſet, ordinariâ pœnâ, cæteris paribus, afficienda videtur. Quam ſententiam exemplô confirmat Zacutus Luſitanus *de Prax. medic. admir. Lib. 3. Obſ. 88. fol. m. 116.* non excuſabitur, inquiens, â ſuppliciô homo, qui morſu ſuô alium hominem momorderit; nam cùm duo bajuli inter ſe hoſtiliter rixarentur, horum quidam alium humi jacentem ita morſu plusquàm caninô ſupra genu decerpſit & laniavit, ut miſer

com

commorſus, oborta in parte Gangrænâ & usque ad Bubonem ſerpente virulentiâ, quæ nullis unquam auxiliis cohiberi potuit, vitam finiverit. At mordens apprehenſus, patibulo affixus pœnam perſolvit.

§. 6. Attamen contra hanc per irati hominis morſum commiſſi Homicidii pœnam ordinariam annotari atque excipi poſſet, primò mordentem, in ipsô morsûs actu nocendi equidem & vindicandi, non tamen occidendi animum habuiſſe atque ita homicidium doloſum non intendiſſe. Quis enim ſibi imaginabitur, eum, qui alium interficere in animum ſibi induxerit, illud per morſum, non autem potiùs per aliud inſtrumentum, eſſe tentaturum? ut taceam paucisſimis hominibus innoteſcere, dari exempla eorum, qui absque præcedente Canis rabidi morſu ſolâ irâ perciti mordendô aliis mortem intulerint; hinc vix ſibi aliquis hunc necandi modum eliget. Deinde ſicuti juxta Gottfr. Svev. *Synopſ. Rer. crimin. Part. 1. Qv. 3. p. m. 6.* in læſionibus lethalibus ſemper conditio & qualitas Inſtrumenti lædentis conſideranda eſt; ita hôc loco neque dentes neque Saliva hominis, â rabidô cane antea non commorſi, ad alium interimendum ſufficiens videntur, ſi præprimis, ratione loci, talis morſus muſculoſis ſeu carnoſis & â principiô nervorum remotioribus partibus fuerit inflictus. Et licet tertiò in adductô Zacuti exemplô Gangræna morſum humanum ſuperveniens nullis auxiliis, ut loquitur Autor, cohiberi potuerit, ſed mors ſubſecuta ſit; quæritur tamen, an in hoc Zacuti exemplô circa curam, tam medicam, quàm chirurgicam omnes cautelæ cum debitâ diligentiâ & rectô tempore adhibitæ fuerint. Sæpius enim ex ignorantiâ & negligentiâ Chirurgi ægrotos ſeu ejusmodi demorſos de vitâ periclitari, teſtantur Autores. Exemplo ſit Mercator, in quô poſt morſum apicis in digitô, quia nec ritè curatus, nec ulla vitæ regiminis ratio habita fuit, exortus eſt magnus dolor, aliaque graviora ſymptomata. Cùm vero poſteà de abſciſſione manûs barbitonſores duo, quibus curandum ſe commiſerat, in- *defenditur.*

ter ſe conferrent, ægrotus alios Chirurgos vocari juſſit. Qvi, cùm ad eum perveniſſent, invenerunt totam manum inflammatam & jam incipiente Gangræna correptam; dolores quoque extremi, Convulſiones, febris ardentisſima, Syncope & Inquietudines maximæ aderant, ita ut non ſolùm de manu, ſed etiam de vitâ periclitaretur. Curâ autem ultimorum Chirurgorum hic æger, divinô favore, convaluit, ita ut non manum, imò ne digitum quidem morſum amiſerit. vid. Gvil. Fabr. Hild. *Cent. 1. Obſ. 84. p. m. 98.* Alia adhuc exempla vid. apud eundem *Cent. 4. Obſ. 87. p. 169. & Epiſt. Cent. 1. Epiſt. 79. p. m. 413.* item Paul. Spindler. *Obſerv. 98. Schol. p. 174.* Quartò etiam in adductô exemplô Zacutus annotavit, bajulos illos anteà hoſtiliter rixatos & demorſum in terram proſtratum atque laniatum fuiſſe. Ex quibus circumſtantiis, quales in aliis ejusmodi exemplis plerumque etiam occurrere ſolent, ſufficienter patet, utrumque ſcilicet læſum æque ac lædentem furore adeò actos fuiſſe, ut ex utriusque humorum atque ſpirituum motu inordinatô varia & pesſima ſymptomata, etiam absque accedente morſu, oriri potuiſſent. Quintò etiam fieri poteſt, ut in tali caſu læſus ſeu admorſus minùs bonâ valetudine gaudeat, ſed potiùs variis impuritatibus ſalibusque corroſivis infarctum corpus alat, quæ, ſive per morſum, ſive per præcedentem & ſubſequentem excandeſcentiam magis magisque in motum rapiantur, varia in corpore, præprimis circa partem affectam & admorſam, ſymptomata excitare, ſicque minus malum augere poſſunt. vid. Joh. Bohn. *de Renunciat. Vulner. Sect. 1. p. m. 83. ſeq.* Gottfr. Welſch. *Rational. Vulner. lethal. Judic. cap. 14. p. m. 125. ſeq.* & Sam. Hafenreff. *de Cut. Affect. Lib. 3. cap. 4. p. 424. ſeq.* ubi ex Galeno inquit: Hominum morſus aliis ulceribus admodum ſimiles ſunt, niſi, qui morſum acceperit, vitioſis humoribus abundet, aut diutius a cibo abſtinuerit, aut ira correptus ſit, ut univerſum corpus, etiam dentes bile madeant, tam igitur & mordens iratus, quàm morſus vindicandi cupidine inflammatus ac

incen-

incenſus venenatâ quadam inficiuntur qualitate, &c. Quod ſextò pariter de lædente judicandum, cujus maſſa ſangvinea variis humoribus ſcorbuticis, venereis, corroſivis & contagioſis imprægnata eſſe poteſt. Si proinde ex ipſius morſu atque commixtâ ſalivâ tales particulæ malignæ læſo ſeu admorſo communicentur, id non tam lædentis voluntati, quàm interno ipſius humorum vitio adſcribendum erit. Certô enim certius eſt, ſalivam aliam præ aliâ magis eſſe virulentam: unde etiam ejusmodi morſus præ aliô morſu periculoſiora generare ſolet ſymptomata; & ex eodem principiô non omnes iratorum morsûs periculoſa ſymptomata ipſamque lethalitatem inducunt; qualia exempla bina idem Zacutus *l. a.* recenſet; vid. etiam ſuperius allegata exempla. Septimò, quamvis etiam morſum hominis ſummè irati, absque præcedente morſu canis rabidi, peſſima quandoque ſymptomata, v. g. Mania & ipſa mors, ſequantur; quia tamen ejusmodi morſus non niſi â ſummè iratò exerceri aut infligi ſolet, iraque cum furore pari ferè paſſu ambulat; Et, juxta Virgil. Æneid. 2.

præcipitant furor iraque mentem.

Vel ſecundum Palingen. Zodiac. 9.

Ira adeo mentem confundit, ut ebria bile
Ferventi nequeat dignoſcere, quid ſit agendum.

Ideoque etiam furor, licet brevis, dicitur, & in tali furore lædentis ſeu mordentis humores, aliàs etiam incorrupti & ſani depravantur, nonne ex hoc fundamentô ejusmodi delinquens mitiùs tractandus & a pœnâ ordinariâ liberandus erit? cùm inſuper ſecundùm ſuperiùs allegata exempla morſus humanus ſine irâ inflictus talia ſymptomata periculoſa non cauſetur. Cui octavò & ultimò accedit, ſi mordens ab admorsô in principiô rixarum variis injuriis laceſſitus, ad iram provocatus, vel etiam verbis ac verberibus eò redactus fuerit, ut pro ſui defenſione præter manûs etiam dentes neceſſe habuerit.

Has

Has tamen rationes non tam pro exculpando reô, quàm defendendô innocente apponere volui, ut omnibus circumſtantiis probe trutinatis eò firmior ſententia ferri queat.

morſus rabidi hominis periculoſus. §. 7. Quantum denique rabidi hominis morſum attinet, ex hactenus dictis ſufficienter patet, eundem æque ac ipſius rabidi Canis morſum eſſe periculoſum atque funeſtum, quia ipſa Rabies juxta Johann. Coſter. *Theor. & Prax. Tab. II. p. m. 42.* â peculiari venenô animalis rabidi, vel ſecundum G. Wolffg. Wedel. *Diſp. alleg. de Hydrophob.* per contagium mumiale ſpecificum homini communicatur. Et quæſo, ſi â Salivâ Parentis, per morſum canis rabie perculſi, ſecundum Julii Palmarii exemplum, idem morbus per oſculum liberis communicari potuit, aut ſi, ſecundum Thomam Bartholinum, mulier per vomitum mulieris rabioſæ venenoſum ejusque meram aſperſionem vel ſolum halitum ita infecta fuit, ut tertiâ die obierit, quis de contagiô per morſum rabidi hominis communicando dubitabit? Ideòque etiam talis rabidus homo ſive â Cane rabidô ante aliquod temporis ſpatium commorſus, uti â reliquis delictis capitalibus, ita etiam â morſu noxiô indeque dependentibus pœnis excipiendus erit.

Maniaci morſus. §. 8. Quod autem hactenus de morſu rabidorum, ſeu â cane rabidò demorſorum diximus, idem etiam ad Maniacorum morſum erit applicandum. Sicuti enim ex morſu hominis rabidi demorſus æque rabidus, ita quoque ex morſu maniaci læſus maniacus evadere poteſt; quod docet exemplum ſupra ex Dolæo allegatum, de muliere maniaca Torgavienſi, quæ ex Philtrô Maniâ laborare putabatur. Hæc ſcilicet lictorem, eandem in cuſtodiam magiſtratûs juſſu abducentem, prope axillas mordendô, in eandem calamitatem conjecit, ut poſterô die ſimiliter ac illa fureret. Quis itaque in tali Phantaſiæ ac mentis corruptione mordentem ſeu delinquentem ad pœnam ordinariam condemnabit?

QUÆ-

QUÆSTIO III.

An ex præſentiâ ſpumæ in aut circa os Infantis recens nati certum & infallibile ſignum, quod fœtus iſte extra Uterum vixerit, atque a matre ſuffocatus fuerit, deſumi queat?

§. 1. Circa hanc quæſtionem ante omnia ſciendum, quid hôc locô per ſpumam intellectum velimus, & unde dicta ſpuma ortum trahat. Nobis ſcilicet ſpuma hôc locô eſt ſerum illud viscoſum ſeu Saliva, ex glandulis tam oris, quàm faucium, & circa Laryngem ſitis per certa oſtiola certosque ductûs ad os delatum, vel ex asperâ arteriâ & ipſis pulmonibus excretum, atque mediante aere ad & extra os & labia expulſum, ſub formâ veſicularum ſeu bullularum minimarum apparens atque per tempus permanens; uti ſæpiſſime in dormientibus & ægrotantibus, imprimis epilepticis & apoplecticis, ſuffocatis & agonizantibus videre licet. Veteres equidem Salivam ſpumoſam ſeu ſpumam in adultis â pituitâ ex Capite & Cerebrô deſtillante per aerem rarefactâ & â ſpirituosô oppreſſi pulmonis vapore derivabant; nobis tamen aſſentientem habemus Thomam Williſium *Tr. de Morb. convulſiv. cap. 3. pag. m. 457.* ita ſcribentem: Ejusmodi ſpuma haudquaquam â Cerebrô deſcendit, nullus enim, per quem tranſeat, meatus pateſcit; verùm â pulmonibus inflatis ac usque laryngem elevatis, unde velut cum effervescentiâ quâdam & ebullitione Saliva ſpumescit. Item Laurentius Bellinus *de Morb. Capit. p. m. 448. ſeq.* ubi de Apoplexiâ agit, idem confirmat, ſpuma, inquiens, eſt quid compoſitum ex aere & liquidô aqueô viscidiori; ſpuma igitur reddi non poterit, niſi liquidum ejusmodi adſit: in Apoplexiâ autem minima vis viget in partibus, & ad ſecretionem humorum vis illa requiritur; igitur ſecernitur liquidum illud, vel ratione copiæ ſolius, vel ob debilitatem ſuccumbentis naturæ, nempe villos ob laſſitudinem cedentes. Quia verò aqveum liquidum in os deducitur vel per oſtia canalium ſalivalium, vel per asperam arteriam ex pulmonum glandulis

Spuma quid ſit?

minimis, vel per œſophagum ex ipſius glandulis, & ventriculo: reſpirat autem apoplecticus; igitur undecunque ſpumæ liquidum derivetur, admiſceri poterit aëri, qui reſpiratur, adeoque formam ſpumæ induere, &c. Et juxta Johann. Bohn. *Colleg. pract. MSt.* Materia ſpumæ eſt modò ſerum ex pulmonibus transſudans, modò ſalivalis humiditas ad os depoſita, & per crebriorem ac difficiliorem reſpirationem in ſpumam redacta. Item Nicolao Tulpio *Obſerv. medic. Lib. I. cap. 6. pag. m. 11.* ſpuma ſpiritûs ſeu aëris & humorum mixtio eſt.

oritur ab aëre. §. 2. Sicuti autem omnis ſpuma in humoribus tam utilibus, quàm excrementitiis, item in morbis, & operationibus pharmaceuticis, ſive ab agitatione & conquaſſatione, ſive ab effervescentiâ & fermentatione ortum ſumat, ſemper aërem habet intermixtum, quod bullulæ interſperſæ evincunt; ita etiam ſpuma circa os vel labia cadaveris ſeu fœtûs mortui reperta, â ſalivâ ſeu lymphâ viſcidâ, ex glandulis ſuprà nominatis, mediante circulatione humorum fœtus, exſudante, & ab aëre, qui è pulmonibus emiſſus ſeſe cum ſerô commiſcet atque veſiculas ſeu bullulas, (quæ absque aëre exiſtere non poſſunt) efformat, omninò derivanda eſt.

in Quæſtione duo membra. §. 3. His de ſpumæ origine præmisſis ad quæſtionem ipſam progredimur, quæ quidem duobus membris conſtat, quorum prius de ſignô vitæ fœtus extra uterum ex ſpumâ circa os deſumendô, poſterius de fœtûs ſuffocatione agit.

ſpuma an ſignum fœtus mortui? affirmatur. §. 4. Quod primum membrum attinet, Autores in duas imprimis ſententias abire videmus, quorum pauci, & quantum quidem mihi annotare licuit, unicus tantùm ſpumam hanc circa os pro ſignô fœtûs in uterô maternô jamjam defuncti habuit; ſcilicet Medicus ille Reichenbachenſis, qui juxta Pauli Ammanni *Prax. Vulner. lethal. Decad. 6. Hiſtor. 8. pag. m. 470.* ſcribit: Es iſt kein Merckmahl eines todtgebohrnen Kindes, als ſpuma circa os, tumor œdematoſus, maculæ

læ lividæ **welche** indiciâ fœtûs in uterô mortui **zwar nicht allemahl zugegen**, vid. Ammann. *Medicin. critic. pag. 453.* **zu vernehmen geweſen** &c. Minimè tamen ex tali, circa os infantis mortui repertâ ſpumâ, certum ſignum de fœtu in uterô matris defunctô, (imprimis ſi moriens adhuc membranis ſuis involutus fuerit,) deſumi poterit, ſed potiùs ob aërem & reſpirationem denegatam contrarium videtur concludendum, uti ex ſequentibus eluceſcet. Saltem hôc locô circa ultima Medici Reichenbachenſis, Parentheſi inclusa, verba, paucis adhuc monendum venit, Paulum Ammannum, locô ex Medicinâ criticâ adductô, ex Ambroſiô Paræo locum de infante â nutrice ſuffocatô allegare, quem tamen hic Medicus Reichenbachenſis, contra Ammanni ſenſum & intentionem, ad infantem in uterô maternô jam defunctum applicat. Reliqui autem & plerique Autorum â tali *negatur.* ſpumæ circa os præſentiâ potiùs ad vitam fœtus, extra uterum jamjam conſtituti, infallibiliter concludunt, & quidem ideò, quia, ſecundùm ſuperius dicta, ſpuma ex humore viſcidiore & aëre conſtat; aër verò pro formandâ hac, extra vel intra fauces apparente ſpumoſitate, non niſi per exſpirationem ſeu expulſionem è pulmonibus ſero viſcido ſeu ſalivæ communicari, eique immiſceri poteſt; porrò quia talis aëris expulſio ſeu exſpiratio ſemper ingreſſum vel impulſum, vulgò attractionem ſeu inſpirationem præſupponit, & absque aëre externo nulla Reſpiratio hincque nulla ſpuma datur; unde neceſſariò fœtum, circa cujus os ſpuma obſervatur, extra uterum jam vixiſſe, ex hac ſpumâ plerique Medici concludunt.

Spuma ſignum fœtus vivi.

§. 5. Pace tamen tot tantorumque virorum ſcrupulum, qui me quandoque in ſcribendis ejusmodi relationibus ac ferendo judiciô vexavit, ut aperiam, libentiſſimè equidem concedo, in ſpumâ eſſe aërem, talemque ſpumam ab aëre per reſpirationem communicatô ordinariè dependere; an verò, juxta ſententiam communem, dicta ſpuma

Autoris dubium circa ſputam.

circa fœtûs nati os, ſeu in ipſius faucibus, reperienda, tantummodò à fœtûs jam excluſi & extra uterum maternum viventis reſpiratione expectanda ſit, vel annon dentur etiam Caſus, ubi in fœtu nondum editô, talis ſpuma excitari, imò in Utero matris ante excluſionem jam defunctô poſt partum obſervari posſit? dubius hactenus fui; ſiquidem aliquando in Infantis ex torô legitimô orti, partuque difficili in Lucem editi, faucibus & circa os, ſtatim antequam ablueretur, ſpumam quandam obſervare mihi licuit. Quæritur itaque, unde talis ſpuma ſtatim & in momentô partûs apparens? Fœtui equidem, quamdiù adhuc membranis ſuis incluſus Amnii aquis innatat, nullus aer externus communicari, ſicque fœtus nec reſpirare, nec ſpumam in faucibus vel circa labia habere poterit; quamvis nonnulli Autores fœtûs reſpirationem non penitus negent, de quibus alibi pluribus. Quodſi verò in partu difficili, ubi disruptis membranis, fœtus adhuc aliquandiu, interdum per aliquot horas vel etiam dies, ob varias δυςοκίας causas intra uterum hærere cogitur, anne in tali caſu apertô

Spuma à reſpiratione fœtûs in partu.

ſcilicet orificiô uteri internô, aeri externo per vaginam & dictum orificium omnimodus aditus, aut in fœtus pulmones ingreſſus, erit denegandus? ſi præſertim mater ad partum laborans aeri libero ſit expoſita Per quamcunque enim viam liquor Amnii effluere poteſt, per eandem etiam aeri ingreſſus non denegabitur. Aut ſi fœtus capite exitum quærens, facie aliquatenus verſus vaginam obverſâ, atque ob ſitum vitioſum circa orificium internum adhuc vivus oreque apertô per tempus detineatur, tandemque mortuus ex Uterò prodeat; Aut ſi fœtus capite vaginæ uteri per tempus inhærens reſpiret, nihilominus tamen animam denique exhalet; Aut ſi fœtus in ſitu naturali, capite jam exſerto, ob humeros latiores vel ob alia Partûs impedimenta aliquandiu detentus, absque Obſtetricis aut aliarum muliercularum auxiliô (ſiquidem perſonæ ſuſpectæ & meretrices graviditatem utplurimùm celantes ſolæ ſibique relictæ parere allaborant) demum vivere

 deſi-

deſinat mortuusque naſcatur; Vel etiam ſi fœtus ferè editus in Uterum matris redeat, quale exemplum fœtûs extra uterum propendentis inque uterum regredientis annotavit Johannes Paterſonius Hayn *M. N. C. Dec. I. An. 1. Obſ. 62. p. m. 160.* ſcilicet in Hungariâ fœmina quædam partui vicina Anno 1669. incepit parere fœtum, ut jam extra uterum totum exereret caput, ſed fœtus, ejulatu bis ter editô, iterum in uterum fuit abreptus, per duas ſeptimanas ibi adhuc hæſit & dein legitimô partu fuit excluſus. Sequentem Obſervationem communicat Georgius Dethardingius: Fœmina generoſo Viro nupta, primipara menſe quô gravida ſeptimô circa finem doloribus partûs, id eſt, gravisſimis corripitur, proſiliunt aquæ, ſed & caput infantis, crinibus ſat pro more longis tectum prodit. Quis non inſtâſſe partum pronuntiâſſet? Adſtans obſtetrix, & hujus opinione, fœtu non ultrà prodeunte, conſveta ſibi & uſu familiaria facta remedia, ad fœtum, quod volebat, expellendum, idonea propinat. Degeneraſſe dixiſſes hæc ipſa pharmaca, cùm fœtus, locô excluſionis ſperatæ, prima potius quæreret latibula, tamque firmiter illa teneret, ut poſt ſeptem demum hebdomadas prodire ac fortiori quaſi ſaltu palæſtram hanc mundi ſemel viſam intrare volupe fuerit. *vid. M. N. C. Dec. III. An. 5. & 6. Appendic. pag. m. 149.* Ut fœtûs illius, qui Sagunti, Annô, quô ab Annibale deleta eſt, in Uterum protinus reverſus dicitur. vid. Plin. *Hiſtor. natural. Lib. 7. cap. 3. fol. m. 107.* hoc loco non meminerim. Quæ tamen an vera, an ficta, non liquet juxta Bartholinum *de inſolit. Part. viis cap. 2. p. m. 17.* Huc etiam referri poſſet ejusdem Bartholini Obſervatio de Abortu revocato: Scilicet Fœmina tertiâ & decimâ hebdomate impraegnationis ſitulam pleniorem tollens abortum ferè rejecit, ruptis membranis & exitum Embryone moliente; quem tamen jam proditurum obſtetrix, capite gravidæ declivi elevatisque cruribus ſubtili manuum opera iterum intruſit, eo effectu, ut quamvis Lochia ad tertium diem fluerent, retentus tamen

fœtus juſtô tempore deinde fuit excluſus, diu ſuperſtes. vid. Thom. Bartholin. *Centur. 4. Hiſtor 57 pag. m. 355.* Inquit etiam Ludovicus Bonaciolus *de Fœt. format. p. 312.* mirum eſt & ætate noſtra nunquam viſum, editum infantem protinus in uterum reverſum, inter oſtenta enumeratum, nonnulli (nec ignobiles) prodidere. In quibus & aliis ejusmodi Caſibus absque dubiô aer externus per fœtus os & nares illabi atque â fœtu iterum expelli, ſicque reſpiratio fieri poteſt. Cùmque in tali ſtatu ob compresſionem Muſculorum colli & aſperæ arteriæ Reſpiratio non æquè libera, ſed aliquatenus impedita ſit, absque dubio aer iſte per unicam quoque vel plures inſpirationes & exſpirationes è pulmonibus expulſus facillimè mucum ſeu ſerum ſalivale in aſperâ arteriâ & faucibus rarefacere atque in bullulas ſeu ſpumam redigere, vel etiam, ſi fœtus in ejusmodi ſtatu per aliquot momenta vivus permanſerit, eandem extra os expellere valebit; pariter uti in ſtrangulatis & ſuffocatis fieri videmus. Hac itaque ratione etiam contra ſententiam Friderici Ruyſchii, (qui juxta Chriſtiani Henrici Erndt *de Itinerar. ſuo Anglic. & Batav. pa.g m. 83.* perſvaſus, quòd ſi etiam accidat, ut in ipsô exitu in vaginâ exſpiret fœtus, nullum tamen adhuc dum aerem recepiſſe pulmones, putat) aeris ſub partu in pulmones fœtus vivi ingreſſum atque ſpumoſitatis posſibilitatem demonſtrari poſſe, ſtatuo.

Autorum conſenſus. §. 6. Huic meæ ſententiæ favere video gratioſam Facultatem Medicam Lipſienſem in Reſponsô ad Qvæſtionem de Infanticidiô, ubi fœtum in ipsô partûs momentô reſpirare, mox autem ſub eodem partu decedere poſſe innuit, vid. Chriſtoph. Hellwig. *Caſ. & Obſervat. Part. I. Caſ. 2. pag. m. 28.* Et Johannes Bohnius *Diſſert. I. de Infanticid. in Tract. de Renunciat. Vulner. lethal. nov. Edit. in 4. p. m. 174.* prolixè de hac materiâ tractans ſtatuit, fœtum in uterô adhuc commoratum per vaginam & uteri orificium internum tantum aeris admittere ac pectore recipere poſſe, quantum ad pulmones ejus tantisper explicandos ac natatiles reddendos exigitur, qui tamen fœtus deinde

mor-

mortuus exturbari poſſet. Si proinde, juxta verba allegata, per uteri orificium internum ad pulmones penetrans aer eosdem aliquatenus expandere valet, cur non etiam in infantis faucibus aut circa os ſpumoſitatem excitare poterit? Imò interdum fœtûs in uterô defuncti pulmones aquæ ſupernatare ſcribit Heydentryck Overcamp. *Oeconom. animal. cap. 12. pag. m. 268.* Et Isbrandus de Diemerbroc. *Anatom. Lib. 2. cap. 13. fol. m. 307.* refert, ſe Anno 1666. in fœtu maturô, paulò ante partum in Uterô extinctô, Pulmonis colorem quidem aliquantò magis rubicundum, quàm in adultis, ſed tamen nonnihil variegatum ſeu cinereum reperiſſe, talemque ſubſtantiæ mollitiem ac ſpongioſitatem, ut aquæ injectus pulmo minimè ſubſideret, ſed nataret. Item Chriſtophorus Helwigius *l. a. Part. 2. p. m. 116.* ad Quæſtionem, annon circa parturientes accidere posſit, ut fœtus capitetenus natus reſpiratione quidem fruatur, ob anguſtiam autem viarum, & ob conſtrictionem interni orificii uteri, ab ulteriori excluſione & extractione impediatur, hocque modô ſuffocetur? affirmative reſpondet, & qvidem ex eô fundamentô, quia, teſte experientiâ, fœtus ſitu naturali exitum in partu quærens internum Uteri orificium Capite ſuo ſufficienter expandit, ut totum corpus per illam viam expelli vel extrahi posſit. Quodſi verò, poſt egreſſum Capitis, parturienti dolores vel vires ad partum & fœtum ulteriùs excludendum neceſſarii deficiant, ut humeri cum reliqvô fœtûs corpore non ſtatim inſeqvi posſint, tunc in tali caſu ab internô uteri orificiô ſe conſtringente fœtus ab extra jam reſpirans ſtrangulatione interimitur. Annotavit etiam Johannes Gvilhelmus Weidmannus *Ephemerid. Acad. Nat. Cur. Cent. VI. Obſervat. 90. p. m. 383. ſeq.* Pulmones fœtus, in utero materno extincti, ex parte aqvæ innatantes, ex parte ſubſidentes: fœtûs nimirum, in matris demortuæ utero ſepulti, Pulmones cum aqvæ immergerentur, eorum portio qvædam ad fundum mox tendebat, qvam tamen mediis in aqvis, jucundo admodum ſpectaculo, ſuspensam tenebat, pars reſidua in aqvæ ſuperficie

ficie fluctuans; Imò reſectorum unius ejusdemque lobi fragmentorum alia aquæ horizontaliter innatabant, alia plumbi inſtar fundum ſtatim petebant, prout nimirum ſpongiosæ jam magis, vel compactioris adhuc viderentur eſſe ſubſtantiæ. Hujus autem curioſi phænomeni rationem allegatus Widmannus aeri deberi ſtatuit, qui ſub parturiendi extremis conatibus (quamvis fœtus cranium oſſa pubis & iſchii inter inſtar cunei adeo infixum hærens, ut non niſi maximâ vi, peractâ ſectione, extrahi potuerit, totum vaginæ ambitum arctisſimè obſtruxerit) in uteri cavitatem irruebat, utque adeô fœtus ille in uteri ergaſtulô adhuc deliteſcens reſpirare cæperit. Refert etiam Johannes Schenckius *Obſ. medicin. Lib. IV. fol. m. 586.* fœtus cujusdam caput triduum extra naturalia in partu propendiſſe, qui tamen fœtus tandem ſalva matris & infantis vita fuerit extractus. Scilicet Cardanus de utilitate de ſeipſo ſcribit: Triduo mater mea laboravit in partu, capite prominente: cùm ipſa jam diuturnos ferre dolores non poſſet, per vim tandem extractus, ut meô ſuppliciô matrem liberarem a morte.

ſpuma ab inhalatione in os fœtus. §. 7. Deinde dantur adhuc alii casûs, ubi in fœtûs, in uterô maternô jamjam defuncti, ore aliquam ſpumoſitatem excitari poſſe probabile eſt; Si v. g. ipſa mater, fœtum, proximè ante partum mortuum, pariens, vel obſtetrix aut mulieres adſtantes & puerperæ miniſtrantes, talemque fœtum non pro mortuô, ſed ſummè debili aut ſyncopizante habentes, eâ intentione, ut illum excitent vel è mortis faucibus eripiant, fœtus ori & naribus auram ſeu flatum aliquoties inhalent; id quod etiam in ejusmodi caſu dubiô ſæpisſimè cum fœtus in vitam quaſi revocatione ab obſtetricibus fieri experimur; tunc ſanè aër inſpiratus in regreſſu facillimè in ore fœtus mortui ſpumam excitare poterit. Huc pertinet, quod obſervavit Johannes Bohnius, in pagum evocatus, ut de nati cadaverculô, an matris culpâ forſan perierit? renunciaret. Accedens Bohnius non tantùm ex hujus, ſed obſtetricis quoque, quæ ipſi in partu opem tulerat, ac cæterarum adſtantium relatione intelligebat, fœtum non mo-

dò

dò aliquot ante partum horis in latere ſiniſtrô matris ſine omni motu & in glomum quaſi convolutum jacuiſſe, ſed mortuum quoque, h. e. ſine motu aut quovis aliô vitalitatis indiciô eductum fuiſſe: niſi poſtquam eadem obſtetrix, quò illi, quantum posſibile, ſuppetias ferret, eumque forſan ſuſcitaret, hujus faucibus ſpiritum fortiore conamine inhalaret, bis autem exhalare viſus fuerit. Poſt ſectionem hujus infantis pulmones è thorace tenellô extractos, ſatis albicantes Bohnius injecit aquæ, cui ſupernatârunt, fœtûs nihilominus ante partum mortui; ſine dubiô, quòd inhalatione obſtetricis explicati & rarefacti fuerint. vid. Johann. Bohn. *l. a. pag.* 173. vid. etiam Johann. Bohn. *Specim. tert. Medicin. forenſ.* §. 37. ubi plura de hac materia reperies. Poſſe autem (ut hæc obiter addam) non modò infantes, ſed etiam adultos, quaſi demortuos, per inſufflationem iterum in vitam revocari, teſtatur non modò Petrus Borellus *Cent.* 3. *Obſ.* 58. *p. m.* 241. *ſeq.* exemplô famuli Domino ſuo jam ſepulturæ condendo halitum in os fundentis, illumque paulatim ad vitam revocantis, ſed etiam Johannes Georgius Grübelius, & quidem exemplô ancillæ heram ſuam poſt puerperium pari modô per inſufflationem è morte revocantis. Cùm enim Anno 1679. uxor quædam primipara feliciter peperiſſet, nihilque periculi jam eſſe reliqvum putâſſet, tanta illam ex improvisô invaſit Lipothymia, ut jam excesſiſſe è vitâ videretur. Nil enim audiebat, nil ſentiebat, ſed ut mortua jecebat ultra horæ quadrantem cum facie pallidâ, cumque pulſu vix ſenſili. In his anguſtiis vocatus Medicus ad remedia in domô proximâ reſervata properat. Ancilla verò in ſervitiis ſuis fidelisſima in abſentiâ Medici ſuperpoſuit ſe ſuper puerperam, huicque inſufflavit halitum ſuum in os, quô receptô mox illam revocavit in vitam. Uxor de ſomnô quaſi profundô excitata quærit, quidnam illi jam fuerit factum? nullius enim rei ſe poſſe recordari, ſenſusque omnes in momentô fuiſſe extinctos, dixit. &c. *v. M. N. C. Dec. II. An.* 10. *Obſ.* 44. *p.* 88. *ſeq.*

à putrefacti-one. §. 8. Porrò fœtui in uterô maternô jam ante aliquod tempus denato Corruptio & Putrefactio interdum ſupervenit maxima, adeò ut non ſolum Inteſtina nigricantia flatibus diſtenta, ſed etiam externè per Cutem & internè hinc inde multæ veſiculæ, interdum ad Unciæ & palmæ ferè magnitudinem, quandoque ſerô corroſivô impletæ, interdum etiam aere diſtentæ appareant; qualia exempla aliquot & inter hæc quoddam fœtûs extra Uterum disruptum & putrefactum in Abdomine reperti obſervare mihi licuit. Cùm itaque ab humoribus in putrefactione fermentantibus aer per poros corporis tranſit & expellitur, ut in Cute, ſecedente cuticulâ, veſiculæ excitentur; quidni etiam in ejusmodi caſu idem in pulmonibus, faucibus & ore expectabimus, ut aer in ſerô fermentante ibidem contentô veſiculas ſeu bullulas aut ſpumam producat & extra os propellat? qualem mucum ſpumoſum in modò dicti fœtûs ore apertô & tumidò tunc temporis alii mecum obſervabant Medici. Quinimò quandoque in fœtûs, in uterô maternô jamdum defuncti & ſemicorrupti, Cavitatum, v. g. thoracis & inflati ſeu tumidi abdominis, aperturâ & primâ inciſione ſibilum & aerem cum fœtore auribus percipimus. Nonne ejusmodi aer etiam per pulmones ad os vel narium meatûs cum lymphâ rarefactâ & ſpumoſitate exitum quærere poſſet? Quod autem de infantibus in uterô maternô jam corruptis diximus, idem etiam locum habet in illis, qui â matre poſt furtivum amorem & partum clandeſtinum rejecti ſeu ſepoſiti interdum poſt longum temporis ſpatium tandem ſemiputridi reperiuntur; in horum ſcilicet faucibus ſæpisſimè ſpumam obſervare licet, quæ æque ab humorum fœtûs jam excluſi fermentatione & putrilagine, quàm ab ejusdem in uterô adhuc detenti vel in vagina ob partum difficilem per tempus hærentis aliquali reſpiratione derivari poteſt; cùm ſecundum Friderici Ruyſchii ſententiam in Cadaverculô â longô tempore jam extinctô & aeri liberiori expoſitô pulmonum ſtructura a-

deò

deò poſſit everti, per ſupervenientem fermentationem, ut ſupernatent aquæ, licet in uterô matris extinctus fuerit fœtus, v. C. H. Erndel. *l. a.p.* 82. v. etiam Joh. Bohn. *Diſſert. alleg. p.* 175.

§. 9. Denique etiam talis ſpumoſitas in faucibus, aſperâ arteriâ & pulmonibus Infantum utero materno atque membranis ſuis adhuc incarceratorum, absque ullo externi aëris appulſu, exinde defendi poſſe videtur; quia ſcilicet primò fœtus, tunc temporis & ante ipſius membranarum rupturam, innatat Amnii liquori, qui aliquatenus viſcidus per matris motum vel etiam uteri vehementem in partu agitationem facillimè in ſpumoſitatem redigi, hæcque in fœtûs os apertum propelli atque poſt partum adhuc in eodem apparere poteſt; quod innuere etiam videtur Johannes Bohnius *de Offic. Medic. duplic. Part.* 2. *cap.* 6. *p. m.* 672. In recens, inquiens, natorum, ante partum, ſub partu & brevi poſt partum defunctorum faucibus ac pulmonum vaſis trachealibus par ſpumoſitas non rarò obſervatur, eveniens aut ex mucoſitate pulmonum connata, aut ab aquis ſecundinarum, fœtûs ora interiora irruentibus atque opplentibus. Deinde quia gravidæ matris ſangvis, qui â primæ formationis ortu ad excluſionem usque fœtui ab ipsâ communicatur, aerem Reſpiratione attractum ſeu impulſum in ſe continet, qui deinde mediante Circulatione ſangvinis ad pulmones, fauces & os fœtûs ſeu Embryonis defertur, ibidemque ſimul cum ſerô per glandulas ſecretus in magnâ putrefactione hanc ſpumam ſeu bullulas efformat & quandoque extra os protrudit. Dari autem aerem in ſangvine & reliquis humani corporis humoribus, præter flatûs & ventos in variis partibus incarceratos, evincit Antlia. Quamvis etiam talis aer ciborum ſeu aſſumptorum materiâ flatulentâ exoriri credatur & concedatur; antequam tamen ad Cavitates thoracis & abdominis perveniat, ſangvinem & ſerum permeet neceſſe eſt; unde etiam mediante ſangvine vel ſerô flatulentô pariter ad pulmones & fauces pro formandâ ſpumâ deferri poterit; ut de Vagitu uterinô

Spuma in fœtu membranis adhuc incluſo.

Aer in ſangvine.

Vagitus uterinus.

rinô & Reſpiratione fœtûs in uterô maternô brevitatis gratiâ jam nihil dicam; de quibus tamen, & quidem de vagitu uterino, evolvi poteſt Thom. Bartholin. *Cent. I. Hiſtor. 1. p. m. 1. ſeqq.* Baldaſſ. Tim. â Güldenklee *Lib. 4. Caſ. 24. p. m. 222.* Dan. Sennert. *Prax. Lib. 4. Part. 2. Sect. 5. cap. 8. p. m. 374.* Joh. Bohn. *Diſſert. I. de Infanticid. in Tract. de Renunciat. Vulner. lethal. Edit. nov. in 4. p. m. 176.* ubi dicit, non vanam fabulam eſſe, Infantulos in uteris matrum aliquando auditos fuiſſe vagientes hocque exemplô ſequenti comprobat. Memini, inquiens, ipſemet quandam Theologi noſtræ Univerſitatis & Eccleſiæ Archi-Diaconi uxorem Anno 1684. geſtantem tale quid penes ſe aliquoties & memet ipſum illi aſſidentem percepiſſe &c. Georg. Seger. *M. N. C. Dec. I. An. 3. Obſ. 164. p. m. 295. ſeq.* Joh. Paterſon Hayn. *l. a. An. 1. Obſ. 62. p. 160. ſeq.* de Vagitu fœtûs vicies in uterô audito, vid. And. Libav. *Epiſt. ad Hornung. v. Joh. Hornung. Ciſt. med. Epiſt. 81. pag. m. 216.* vid. inſuper Robert. Boyl. *Nov. Experiment. phyſ. med. de Vi Aër. elaſt. Experim. 41. p. m. 144.* Udalric. Rumler. *Obſ. med. Obſ. 97. p. m. 58.* in Georg. Hier. Veſch. *Curation. &c.* Aliquot exempla vagitûs & ploratûs uterini congeſſit Joh. Rudolphus Camerarius *Memorabil. medic. Cent. 1. §. 9. ſeqq. p. m. 870. ſeqq.* Fœmina tertiâ vice gravida Menſe ſeptimô frequentes & inſolitas plane ſenſit fœtûs commotiones, quas tandem vagitus vel clamores ejusdem tribus diſtinctis vicibus ſequebatur, ut vir accumbens admonitus aures arrigeret & eosdem quoque manifeſtè perciperet, referente Chriſtiano Vatero *M. N. C. Dec. II. An. 8. Obſ. 196. p. 497.* vid. adhuc Roſin. Lentil. *Jatromnemat. Part. 2. cap. 2. pag. m. 360. ſeqq.* ubi multa referuntur exempla, Bernh. Verzaſil. *Obſ. 3. pag. m. 9. ſeq.* Chriſt. Franc. Paullin. *Lagograph. Sect. I. cap. 3. p. m. 94.* ubi multa exempla allegat; it. *M. N. C. Dec. 2. An. 6. App. Obſ. 37. p. 45. ſeq.* Joh. Sperling. *de Format. Homin. in Uter. cap. 7. Qu. 2. p. m. 143. ſeq.* Petr. Borell. *Cent. 3. Obſerv. 72. p. m. 254. ſeq.* Haynæ, in patriâ meâ, honeſtam fœminam cum marito aliquoties vagitum fœtûs in utero adhuc deliteſcentis obſervaſſe, ejusdem loci Medicus per literas certiorem me fecit.

Pullos

Pullos item intra ovorum teſtas, biduô antequam excludantur, pipire, nemo neſcit; & Catellos in uterô maternô latrâſſe, ex Georgii Balthaſaris Mezgeri Diſputatione recenſet Georgius Frid. Rallius *de Generat. Sect. 7. §. 4. p. m. 353.* An verò vagitus uterinus reverà detur, ſeu an fœtús in uterô maternô exiſtens unquam vagitum excitaverit, alii Medici adhuc dubitant, vid. Roſin. Lentil. *l. a. p. 365.* & Theodor. Craanen *Tract. de Homin. cap. 100. p. m. 742. ſeq.* Joh. Nic. Pechlin. *de Aer. & Aliment. defect. cap. 8. p. 103.*

§. 10. Deinde Reſpirationem fœtus in uterô alii negant, alii affirmant. vid. Cornel. Stalpart van der Wiel *Obſ. rar. Cent. poſt. Obſ. 32. Sch. p. m. 331. & 352. ſeqq. 358. ſeq.* qui varia loca ex Hippocrate, Galeno & aliis Autoribus recentioribus allegat. Gvalter. Charleton. *Oeconom. animal. Exercit. 8. §. 15. p. m. 177.* Georg. Frid. Rallins *de Gener. animal. Sect. 7. p. 352. ſeq.* Gvil. Cockburn. *Oeconom. Corpor. animal. p. m. 166.* Act. Med. Berolin. *Vol. X. p. 57.* Lambert. Velthuyſ. *Tr. de Generat. cap. 11. Op. p. m. 1351. ſeq.* Mich. Bernh. Valentin. *Pandect. med. legal. Caſ. 16. §. 39. p. m. 331.* Robert. Boyl. *Nov. Experim. Phyſic. mechanic. de Vi aeris elaſtic. Experim. 41. p. m. 144.* ubi dicit: non videri abſurdum, ſi quis dixerit, grandeſcentem fœtum (præſertim cùm ſuperior involventis Amnii pars liquore deſtituta ſit, & halituosâ tantùm ſubſtantiâ compleatur) obſcuram quandam Reſpirationem exercere, præcipuè cum non ſit vana fabula, infantulos in uteris matrum auditos fuiſſe vagientes. vid. etiam El. Camerar. *Medicin. conciliatr. p. m. 120. ſeq.* Marc. Gerbez. *Chronol. med. pract. An. 1. §. 7. ſeqq. p. 7. ſeq.* Isbrand. de Diemerbr. *Anat. Lib. 2. cap. 13. f. m. 307.* Jean Palfyn *de la Circulation du Sang dans le Fœtus &c. p. m. 46. 50. ſeq* Matthiæ Tiling. *Disquiſ. de Placent. Uter. Artic. 15. p. m. 409. ſeqq.* Joh. Nic. Pechlin *de Aer. & Aliment. defect. cap. 8. p. m. 97. & 102.* Theodor. Cranen *Oeconom. animal. p. m. 292.* La Medecine dogmatique mechanique de Loius Bellefontaine *p. m. 335.* Huc pertinet etiam Suctio Infantis in uterô, dum liquorem Amnii aſſumit.

de Reſpiratione fœtus in Utero.

§. 11. Si itaque, ſecundum hactenus adducta, in Infantis, in uterô

Judicium de ſigno ex ſputo ma,

terô maternô & ante extractionem jam defuncti, faucibus & circa os, ſive â reſpiratione antecedente, ſive ab inflatione aeris, ſive â putredine, ſive quâcunque aliâ causâ ſpuma formari poteſt, quamvis etiàm id rarisſimè obſervetur, nullum ſanè, de vitâ fœtûs extra uterum, infallibile ſignum â ſola hac ſpumâ deſumi poterit; pariter, uti neque ex colore & ſubſtantiâ, neque ex ſupernatatu & ſubmerſione pulmonum in aquâ, de vitâ & reſpiratione fœtûs extra uterum aliquid certi judicare licet. Quia autem hæc materia propriè ad ſalivam non ſpectat, ſequentes Autores de eâ evolvi poterunt: Joh. Muys *Chirurg. ration. Decad. 5. Obſ. 2. p. m. 261.* Paul. Ammann. *Prax. Vuln. lethal. Decad. 6. Hiſtor. 1. p. m. 410. ſeqq. usque ad 433.* Corn. Stalpart van der Wiel *Obſerv. rariar. Cent. poſter. Obſ. 32. Schol. p. m. 353.* Carol. Raygerus v. *M. N. C. Dec. 1. An. 6. & 7. Obſ. 202. p. 299.* Mich. Bernh. Valentin. *Pandect. medic. legal. Part. 2. Sect. 7. Caſ. 5. p. m. 562. Caſ. 8. p. 568. ſeqq. Caſ. 9. & ſeq. p. 574. ſeq.* Malach. Thruſton. *de Reſpirat. p. m. 85.* Johann. Swammerd. *de Reſpirat. cap. 5. p. m. 38.* Dan. Tauvry *Anat. p. m. 97.* Zeller. *Diſput. de Pulmon. Infant. in Aqua ſubſidentia,* Steph. Blancard. *Collect. med. phyſ. Cent. 5. Obſ. 92. p. m. 162. ſeq. usque ad 187.* Joh. Bohn. *de Offic. medic. duplic. Part. 2. cap. 6. p. m. 662. ſeq. usque ad p. 670.* *Ejusd. Diſſertat. I. de Infanticid. Tr. de Vulner. lethal. Edit. nov. p. m. 171. ſeq.* Et *Medicin. Forenſ. Specim. III §. 36.* Chriſtian. Franc. Paullin. *Philoſophiſche* Luſt-Stunden *Part. 2. cap. 24. p. m. 178. ſeq.* it. *Philoſ.* Feyerabend *cap. 79. p. m. 739. ſeq.* Chriſtoph. Hellw. *Caſ. & Obſ. p. 17. 19. 20. 27. & 119.* De pulmonibus infantis per horas octodecim extra uterum viventis, in aqua ſubmerſis, vid. Ephemer. *Cent. I. & II. Obſ. 121. p. 147.*

Cautela pro judice. §. 12. Tandem circa primum propoſitæ Quæſtionis Membrum, de ſpumâ circa os vel in faucibus infantis recens nati, Prætor ſeu Judex inter alia ſigna de ſitu fœtûs in uterô, poſt disruptas fœtûs membranas & profuſas Amnii aquas, ex obſtetrice quærat, ſeduloque, ān infans facie verſus vaginam obversâ exitum tentârit? an, exſertô capite, diu humeris latioribus hæſerit?

ſerit? an aquæ diætæ diu ante partum fuerint profuſæ? an internum uteri orificium diu apertum fuerit? an poſt partum obſtetrix aut mater, vel alia perſona halitum ſeu aërem fœtûs ori immiſerit, ſeu inſufflârit? an quisquam ſpumam circa fœtûs labia obſervatam abſterſerit? an mater difficili partu laboraverit? an ſœtus corruptus vel putridus fuerit, &c. ex adſtantibus inquirat.

§. 13. Porrò quoad poſterius prædictæ Quæſtionis membrum, an ſcilicet ex tali ſpumâ circa os infantis recens nati infallibiliter concludi poſſit, talem fœtum â matre vel nutrice aut aliâ perſona ſuffocatum eſſe? pariter negativæ, i. e. nihil certi de ſuffocatione exinde colligi poſſe, ſententiæ ſubſcribimus. Sicuti enim de abſentiâ talis ſpumæ ad non ſuffocatum fœtum argumentari non licet; ſiquidem dantur exempla Infantum, in partu vel etiam extra uterum adhuc viventium, atque â causâ externâ ſuffocatorum, in quibus tamen circa os & nares nulla ſpuma obſervatur; & quidem vel ideò, quia ſceleſta mater vel in ipsô partu talem ſpumam caſu abſterſit, vel proximè poſt partum ſtudiò manu vel linteaminibus fauces ad ſuffocationem usque obſtipavit ſeu infarſit, vel pro celando ſcelere ſuffocato fœtui ſpumam circa labia hærentem præmeditatè abſterſit, vel etiam fœtum in aquam aut cloacam præcipitavit, ut adeò in fœtu recens vivô natô atque reverà ſuffocatô nullum ſpumæ veſtigium deprehendatur; Ita etiam ſpumæ circa recens nati infantis os præſentia magnam equidem ſuffocationis ſuſpicionem, nullum tamen infallibile ſignum præbet; ſiquidem, ſecundum hactenus allegata, in fœtus vivi adhuc in uterô maternô detenti, vel etiam in partu vel proximè poſt eundem defuncti, faucibus quandoque ſpuma excitari, extra labia expelli, poſteaque, niſi in fœtûs extractione â matre vel obſtetrice abſtergatur, absque ullâ â matre patratæ ſuffocationis culpâ per aliquod tempus apparere poteſt. Conſentientem hac in re habemus Joh. Bohn. qui *Tract. de offic. med. duplic. Part. 2. cap. 6. p. m. 672.* ex ſpumâ circa os recens natorum infantum

an ſpuma ſignum ſuffocationis?

tum, hos vivos ſuffocatos fuiſſe, infallibiliter haud concludi judicat, ſed ubi de recens natô infante controverſia emergit, i. e. ubi ſpumâ repletum hujus os & fauces, an ideò vivus à matre fuerit ſuffocatus, in aquam aut cloacam demerſus, categoricè pronunciare veretur. Quare Medicus in ferendo de hac ſpumâ, & fœtûs recens nati ſuffocatione, judiciô cautus ſit, nec ſoli huic ſigno fidat. Ipſi autem Judici, ſecundum all. loc. haud paradoxum videri debet, ſi Medicus, ubi de infanticidiô ſuffocatoriô equidem ſuſpicio eſt, ejus tamen nulla alia ſigna evidentia ullibi comparent, ſuum judicium ſuſpendat, aut per illius ſpumoſitatis inſufficientiam neget. vid. etiam ejusdem Bohnii *Specim. 3. medicin. forens.* §. 44.

in Infantibus adultioribus. §. 14. Interim tamen, in infantibus ante aliquot dies & menſes natis, vel etiam in adultioribus ſpumam circa os & nares, vel in ipſis faucibus, aſperâ arteriâ & pulmonibus, ſecundum certas circumſtantias, pro ſuffocationis ſignô haberi, minimè inficiandum; hinc etiam Ambroſius Paræus *Tract. de Renunciation. fol. Oper. 655.* ſcribit: Si antea perbellè ſe habebat infans, ſi querulus non erat, ſi os & nares nunc ipſi mortuo ſpumâ turgida madent, ſi facies non quidem pallet, ſed violacei & tanquam purpurei eſt coloris, ſi mox diſſecto pulmones ſpumâ velut vaporulentâ tutgeant, reliquis viſceribus ſanis, ſuffocati & ſtrangulati impetu aliquô externô infantis argumentum eſt. Et juxta Fortunat. Fidel. *de Relation. med. Lib. 4. Sect. 4. cap. 2. p-m 585.* in univerſum ſciendum eſt, eſſe ſymptoma his omnibus, quibus inſpirationis uſus intercipitur, ut ſpumam ex ore emittant, &c. An autem talis ſuffocatio ab admotâ vi externâ, an verò â causâ internâ dependeat, ex hoc ſuffocationis ſigno per ſe adeò certi non reddimur, ſiquidem ejusmodi ſpumam circa os etiam in Apoplecticis & Epilepticis â causâ internâ quotidie obſervamus.

de ſpumâ apoplecticorũ. §. 15. Hinc etiam ex dictâ in Apoplecticis & ſtrangulatis obſervatâ ſpumâ fortioris Apoplexiæ ſignum peſſimum Medici practici deſumere ſolent, & quidem ſecundum Hippocrat.

crat. *Sect. 2. Aphor. 43.* ubi inquit: ex iis, qui ſtrangulantur & reſolvuntur, nondum autem ſunt mortui, non ſe recolligunt, quibus ſpuma circa os fuerit; Quod etiam confirmat Petrus Foreſtus *Obſervat. medicin. Lib. 10. Obſerv. 75. Schol. fol. m. 408.* Sumitur, inquiens, in Apoplecticis malitia penes ſpumam, hæc enim eſt unum præcipuum ſignum, â quô non evadunt, cùm Apoplexia ſimpliciter totô genere lethalis ſit cenſenda, multò magis, ſi cum ſpumâ fuerit. &c. Non tamen aſſolutæ & perpetuæ veritatis eſſe hunc Hippocratis Aphoriſmum, alii Autores ſtatuunt, idque exemplis apoplecticorum & ſtrangulatorum cum ſpumâ, nihilominus tamen ſervatorum, probant; quamvis ejusmodi Caſus rariſſimè obſerventur. Hinc etiam variô modô Hippocratem cum diſſentientibus conciliare ſtudent Autores, dum alii inter puram ſpumam & corpus ſpumoſum, alii inter humorem pituitoſum & inter propriam pulmonis humiditatem diſtingvunt. vid. Daniel. Sennert. *Pract. med. Lib. 1. Part. 2. cap. 33. pag. m. 664.* vel juxta Nicol. Tulpium *Obſ. med. Lib. 1. cap. 6. pag. m. 11.* alii inter deſtillantem capitis pituitam per äërem rarefactam & inter ſpirituoſum oppreſſi pulmonis vaporem differentiam ponunt, é quibus priorem modum innoxium, poſteriorem lethalem ſtatuunt. Quia verò in Aphoriſmô Hippocratis expreſsè ſpumæ, non corporis ſpumoſi mentio fit, alii Hippocratis defenſionem ita ſuſcipiunt, dicendo ſcilicet, ſervari apoplecticos poſſe, dupliciter eſſe intelligendum, vel ita, ut ſe recolligant ſeu ad integram ſanitatem redeant; vel ita, ut ad aliqualem tantùm, non autem perfectam redeant ſanitatem; quoniam ſemper hujusmodi apoplectici, ſi ſervantur, remanent paralytici, vel ſecundum mentem, vel ſecundum corpus, vel ſecundum utrumque; & qui ſervantur cum Paralyſi alicujus partis, non dici ab Hippocrate redire, quia non redeunt ad antiquam ſanitatem, vid. Hieron. Mercurial. *Medicin. pract. Lib. 1. cap. 19. fol. m. 88.* Et Zacutus Luſitanus *Prax. Hiſtor. Lib. 1. cap. 7. fol. m. 192.* ſcribit, cum ſpumâ paucâ aut albâ apoplecti-

cos evadere poſſe, cum multâ flavâ aut cruentâ nequaquam, &c. Contrarium tamen exemplum de Apoplecticô, apparente cruentâ ſpumâ, conclamatô, qui tamen ſangvinis miſſionis ope mirabiliter evaſit, idem Autor *de Prax. med. admir. Lib. 1. Obſ. 20. fol. 5.* adducit & *Obſ. 19.* Apoplectici pro mortuo habiti meminit; qui, cùm viginti horis apoplecticus, toto corpore frigidus, lineo panno ad ſepulturam involutus & conſutus in terrâ jacuiſſet, dum veſpillones cadaver terræ mandaturi ad ſepulturam deferrent, raucum & ignotum clamorem audientes, feretrum ab humeris in terram deponunt, pannum circa os madidum & ſpumâ plenum conſpiciunt, corpus detegunt. Medici advenientes in Metacarpio arteriarum motiones explorant, easque urgere deprehendunt; ſicque adhibitis auxiliis ad ſe rediit. Exemplum mulieris laqueô ſtrangulatæ, quæ reſpiratione & pulſu jam deficientibus, ſpumâ in labrum effusâ, ad Medici acceſſum & liberalem ſpiritus ſalis ammoniaci infuſionem planè revixit, communicat Joh. Nicolaus Pechlinus *de Aer. & Alimentor. Defect. cap. 7. p. m. 86.* Duo etiam ſuſpenſorum exempla cum ſpumâ circa os notabili & perſeverante, quorum corpora Anatomiæ deſtinata, ope & induſtriâ Medicorum Viennenſium revixerunt, uti ex Actis Facultatis Medicæ commemorat Diomedes Cornarus *Hiſtor. admirand. rar. 1. & 2. p. m. 3. ſeq.* Et Chriſtophorus â Vega *de Art. medend. Lib. 3. Part. 3. Sect. 5. cap. 8. Oper. fol. m. 341.* refert: Se tres vidiſſe liberatos, qui, cùm ſtrangulationem paterentur, ſpumam ore mittebant. Unus eorum ſe collo ſuſpendit, cui amici laqueum ſubitò abſciderunt & vixit, bibitô acetô mulſo cum pipere. Duo alii ſentinas & cœnoſos, puteos mundantes, præ fœtore ſtrangulati ſpumam mittebant ab ore, quos ſocii extra puteos demortuos & ferè extinctos eduxerunt. Hos vero ambos Chriſtophorus a Vega ſanitati reſtituit. Plura exempla vid. Chriſt. Franc. Paullin. *Philoſoph.* Luſt-Stund. *Part. 2. cap. 40. p. m. 309. ſeq.* Ex quibus patet, è ſpumâ circa os apoplecticorum & ſtrangulatorum ſummè equidem periculoſum

ſum

ſum ſignum, minimè tamen infallibile mortis indicium evinci poſſe. Nec minus ex hactenus allatis liquet, aphoriſticas Hippocratis ſententias magnâ ex parte veras eſſe, licet aliquando, rarò tamen, aliter eveniant. Veritates namque Hippocraticæ Casûs raros non excludunt; qui ſi eveniant, non tollunt aphoriſticam doctrinam, nec Problematum medicorum ſimilitudinem labefactant, juxta Zacut. Luſitan. *de medic. princip. Hiſtor. Lib. 1. Hiſtor. 34. Dub. 20. fol. m. 66.* Huc etiam pertinet, quod Georgius Francus *M. N. C. Dec. II. An. 1. Obſ. 29. p. m. 69.* ſcribit: Non adeò juremus in Magiſtri verba, ut quidem videri posſit doctisſimus Bernhardus Langwedelius in Hippocratis defenſione: nec adeò illum rejicimus, uti Georgius Fridericus Laurentius in Exercitationibus, (quorſum enim iſta litigia & ſcommata) ſed credimus, ſapientisſimum ſenem locutum ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον: nulla enim ſine exceptione regula. Plura de hac materia vid. Juſt. Cortnumm. *de Morb. attonit. cap. 57. p. m. 232. ſeq.* Chriſt. Frid. Garmann. *de Mirac. mortuor. Lib. 1. Tit. 5. §. 31. pag. m. 187. 188. ſeq.* Zacut. Luſitan. *Prax. Hiſtor. Lib. 1. cap. 7. fol. m. 192.* Conrad. Vict. Schneider. *de Apoplex. cap. 19. pag. m. 526. ſeqq.* Dominic. Panarol. *Obſ. med. Pentecoſt. 1. Obſ. 19. pag. m. 12.* Joh. Nicol. Pechlin. *de Aer. & aliment. defect. cap. 7. p. m. 86. ſeq.* Chriſtoph. a Vega *l. a. fol. 340. ſeq.*

§. 16. Denique hôc locô adhuc annectenda erit Quæſtio, An nimirum mortui ſpument? ſeu annon quandoque circa defunctorum ora poſt mortem ſpuma appareat, vel potiùs poſt aliquod tempus ex iisdem prodeat? Spumare moribundos, imprimis apoplecticos, epilepticos atque ſuffocatos, hactenus dictum eſt; Imò omnia animalia aquâ ſubmersa & ſuffocata ultimò, cùm profunduntur & ſubſidunt, bullulas ex ore & pulmonibus emittere ſolent, cùm ſpiritum reddunt; Hoc etiam modô crabrones, veſpæ & hujusmodi inſecta in olea demerſa & ſuffocata, ultimò aëris bullulas è caudâ, dum moriuntur, emittunt; unde ita reſpirare vivos non eſt improbabile juxta Gvilelm. Harvej. *Exercit. anatom.* *An mortui ſpument?*

Exercit.3.p.m.237. Attamen jamjam mortuos ſpumam ex ore emittere aliquando, negat Chriſtianus Frider. Garmannus *de Miracul. Mortuor. Lib.1. Tit.5.* §.*29.p.m.187.* ubi hanc ſententiam vulgo placere dicit, eamque ut rejiciat, modum, quomodo ſpuma in viventibus generetur., ſvadere ſtatuit. Item §.*32. p.189.* poſt varias rationes negativè reſpondet, Cadaver ſpumare poſſe, cùm ceſſante motu totius, inde etiam pulmonum & diaphragmatis, quod vel reſpirationis defectus abunde evincit, humorum etiam frigus mortale ſequens coagulatio & congelatio ſpumæ ſufflaminet generationem & expulſionem. Et quanquam hanc circa os & nares cadaverum etiam ſæpe abſterſam ſpumam concedat Philippus Salmuth *Cent.1. Obſ.22.p.m.15.* indeque derivet, quia ſcilicet ex ultimô reſpirandi per agonem conatu ab aere inſpiratô Pulmo ita dilatari & poſt mortem per aliquod temporis ſpatium talis permanere, & per conſequens ſpuma generari posſit; hanc tamen pulmonum dilatationem ad ſpumæ proventum & emisſionem minimè ſufficere, Garmannus *l.a.* §.*33.* defendit; ubi porrò contra Joh. Jac. Wepfferum ejusque in ventriculô ex Alcali & Acido exortam fermentationem, inter ſpumam Salivæ & humorem ſalivali ſimilem diſtingvit; interim nihilominus lymphæ poſt mortem ad paucum tempus aliqualem motum debilem & leviter undulantem, vix perceptibilem, adeoque ſpumæ generationi, quæ violentum motum requirit, ineptum concedit, tandemque §.*35. p.190.* contra exempla defunctorum ſpumantium ejusmodi homines non reverà diem ſuum obiiſſe, ſed iterùm excitatos fuiſſe regerit, idque exemplo ex Zacutô Luſitano probat. Cùm verò hôc locô nobis non æque de ſpumâ ſalivali, ſed de ſpumâ in genere ſermo ſit, Garmannus etiam §.*29.* absque diſtinctione mortuorum ſpumationem neget, libentisſimè, omnium humorum motum naturalem atque ita etiam Salivæ ſecretionem, hincque dependentem ſpumæ formationem poſt mortem penitus ceſſare, concedo; Quemadmodum autem in non animatis quibusdam ſeu vegetabilibus fermentationi-

tioni ſepoſitis motum inteſtinum pedetentim localem motum, hincque liberius ſpatium affectare ſeu quærere videmus, ut deinceps bullulæ hinc inde per totam ſuperficiem appareant; quæ indies adeò augentur & inſurgunt, ut quandoque vas continens ſufficienter capax non ſit, ſed ſpuma ſeu bullulæ ultra ipſius oram proruant; Et ſicuti in putrefactione animalium ſeu brutorum defunctorum ſive cadaverum, corpora ipsorum â fermentatione intumeſcere atque interdum ad rupturam usque diſtendi obſervamus; ita pariter, quin in homine verè demortuô ejusmodi â nimiô fermenteſcibilium medicamentorum vel humorum uſu exorta fermentatio & inchoata putrefactio humoribus novum motum imprimere posſit, adeò ut tales humores amplius ſpatium quærant, ſicque ab aere rarefacti tam ex ventriculô, quàm pulmonibus, per poros majores, v. g. asperam arteriam & Oeſophagum ad fauces, tandemque per os & nares ſub bullularum ex ſerô & aere conſtantium ſeu ſpumæ formâ exitum repetiant, dubitandum non eſt. Quod etiam teſtatur experientia, imprimis æſtivô tempore, in ſubjectis pingvioribus atque poſt multa aſſumpta pharmaca demortuis, uti ipſe ante aliquot annos in Viro quôdam, ipſi Garmanno olim familiarisſimo, mihique cognatô, quinquaginta annorum, valde obeso & Apoplexiâ defunctô obſervavi; ex cujus ore, & quidem tertiô â disceſſu die, non tantum incredibilis fermè ſpumæ copia, ut in doliis, Cereviſia fermentante repletis, obſervari ſolet, ultra pugnæ altitudinem bullatim aſſurgebat, ſed aliquoties etiam cum ſtertore & ſonitu proruebat & expellebatur, ut asſidentes mares & fœminæ, metu perculſi, aufugerent atque domeſticis, corpus reviviſcere, annunciarent. *Obſervatio.* Poſt eſum ſolani furioſi puer quidam trium fere annorum poſt varia ſymptomata tertiâ die vitalem ſpiritum exhalabat. Poſt obitum venter admodum extumeſcebat ac indurabatur; aqvam fulvam & ſpumoſam per os reddebat &c, referente Johanne Matthæô Fabro *Strychnoman. p. m. 10. ſeq.* Quæ ſanè materia ſerosa, aere permixta & ſub bullularum

larum forma apparens, licet non ſemper albi ſit coloris, neque etiam a Saliva derivanda ſit, non immeritò ſpumæ nomine veniet. Quod autem Garmannus *l. a. Lib. 2. Tit. 6.* §. *13. pag. m. 503.* de cauſa ſudoris in mortuis reddenda refert, idem etiam hîc locum habet, quò benevolum Lectorem remitto.

affirmatur §. 17. Poſſe autem fermentationes & exhalationes ejusmodi, ibidem ex Williſio adductas, & quidem interdum crasſiores, interdum ſubtiliores, quandoque etiam ſatis acres in defunctis oriri, præter inſvavem odorem ſeu fœtorem, longiùs etiam diſ- *Obſervatio.* ſidentium nares ſæpisſime ferientes, teſtatur obſervatio in ejusdem Viri, cujus modò de ſpuma mentionem feci, filia mihi annotata. Hæc ſcilicet triginta aliquot annorum, ſummè Scorbutica, Anno 1702. Menſe Februariô, Puerpera, poſt partum minimè laborioſum ſatis ſana, ſtatim ſibi mortem prædicens ſeptimô, a puerperiô, die febrem cum Purpura malignâ, horribili fœtore & gravisſimis ſymptomatibus ſtipatam incidebat; & quamvis binis vicibus â periculoſisſimô hoc morbô liberata atque ſanitati proxima videretur, absque ullâ tamen datâ occaſione externa & ultimò quidem ex terrore in ſomnô recidivam incurrebat, quâ etiam vigeſimô quintô demum morbi die vitam finiebat. Die ſequenti â meridie linteum, quod hîc loci defunctorum faciei ſuperimponere ſolent mulierculæ, ſive ſiccum eſſet, ſive ſpiritu frumenti pro more madefactum, ſemper in regione oris & narium non ſolùm maculam nigram acquirebat, ſed illæ quoque lintei pars, quousque ſe nigredo extendebat, ad palmæ ſcilicet latitudinem, intra trium circiter vel quatuor minutarum ſpatium ita attenuabatur, adeoque ab halitibus ſeu vaporibus corrodebatur, ut digitis facillimè conteri atque diſcerpi poſſet, uti aliàs in chartâ & linteò ſuper candelâ ardente detentis fieri annotamus. Quod absque dubiô ab exhalationibus atque vaporibus malignis & corroſivis in corpore mortuô adhuc latitantibus atque per novum motum inteſtinum & localem ad os & nares expulſis derivandum erit.

Syllabus

SYLLABUS AUTORUM
in hoc Opere allegatorum.

A.

ABbatius, Bald. Angel. de admirabili Viperæ Naturâ 12. Hag. 1660
Academiæ Naturæ Curioſorum Pariſienſis Hiſtoria 8. Lipſ. 1715
Acta Eruditorum Lipſienſ. 4. Lipſ. 1682. ſeqq.
- Medica Berolinenſia 8. Berolini 1718. ſeq.
- - - Hafnienſia 4. Hafniæ 1673.
- Philoſophica Anglicana 4. Lipſ. 1674
Æginetæ Enchiridion Medicum 8.
Ælianus Claud. de Animalibus v. Opera fol. Tigur.
Aetii Opera de Re medica fol. Baſil. 1535
Alberti Mich. Introductio in Medicinam 4. Halæ 1718
Albini Bernardi Diſputatio de Salivatione Mercuriali 4.
- - - de Elephantiâ Javæ 1683. Franc.
Albmeiero Theod. de quatro Elementi. in Firenza 1668
Alpinus, Proſper, de Præſagio vitæ & mortis 4. Lugd. 1710
Amatis, Luſitani, Curationum Medicarum Centuriæ IV. fol.
- - medicina Critica 4. Stadæ 1677.
Ammanni, Pauli, Parænesis ad diſcentes 12. Lipſ. 1677.
- - Praxis Vulnerum lethalium 8. Lipſ. 1690
Ariſtotelis Opera fol. Baſil. 1542
Aurelianus, Cælius, de morbis acutis & chronicis 4. Amſterd. 1700

B.

Baglivus, Georg. de Fibra motrice. 8. Londin. 1703.
- - Diſſertationes de Trantula, de Saliva &c. Lugdun. 1699.

Balduinus,

Balduinus de Calceo antiquo, 12. Amſterd. 1667
Barbette, Pauli, Opera medico-chirurgica 4. Genev. 1682
Barckhuſen J. Conr. Acroamata ad Jatrochenniam atque Phyſic. 8. Traject. 1703.
Baricelli, Jul. Cæſar. Hortulus genitalis. 12. Coloniæ 1620.
Bartholinus, Caſp. de ductu] Salivali 8. Ultrajecti 1683
- - Specimen Hiſtoriæ anatomicæ 4. Hafn. 1701
Bartholini, Thomæ, Acta medica Hafnienſia 4. Hafn. 1663. ſeq.
- - Anatomia renovata. 8. Lugdun. 1673
- - Hiſtoriæ Anatomicæ 8. Hagæ & Hafniæ 1657. ſeq.
- - Epiſtolæ medicinales 8. Hafniæ 1663. ſeq.
- - de Hepate defuncto 8. Hafn. 1666. Opuſc. anatom.
- - de inſolitis Partûs viis 8. Hafn. 1664
- - Diſſertatio de Transplantat. Morbor. v. Grube.
Bayri, Petri, Enchirid. de medendis humani Corp. Partib. 8. Baſ. 156
Bechers, Joh. Jac. Parnaſſus Medicinalis fol. Ulm 1663
van der *Becke*, David, Experimenta circa Rer. Principia. 8. Hamb. 1664
Beckeri, Danielis, Medicus Microcoſmus 4. Londin. 1660.
Beckmanni, Chriſtian. Manuductio ad Latinam Lingvam ſ. de Origine Lat. Lingv. 8. Francf. 1672.
Behrens, Corn. Bernh. Selecta Diætetica 4 Francof. Lipſ. 1710.
- - - de Conſtitutione Rei medic. 8. Helmſt. 1691
Bellefontaine, Louis, de la Medecine dogmatique mechanique 12. Amſtelod. 1712
Bellinus, Laurentius, de Urinis & Pulſibus 4. Francf. 1685.
- - - de Morbis Capitis. ibidem.
Belloſte, Chirurgien d' Hopît. 8. a Amſterdam. 1707.
Benivenius, Ant. de abditis Morborum cauſis v. Dodonæi Obſervat.
Bergeri, Joh. Gothofr. Phyſiol. Medica ſeu de Natura, a Witteb. 1702
Beringeri, Gothof. Diſput. Inauguralis de Gratia ſeu Jure aggratiandi. - Præf. Falcknero 4. Jen. 1680
Beverovici, Joh. Quæſtiones Epiſtolicæ 8. Roterod. 1665
- - Schatz der Geſundh. v. Allgemeine Artzney fol. Frf. 1674
Bibliotheca anatomica Cleri & Mangette Tom. II. fol. Genev. 1688

Bicaiſſ

Bicaisſii, Honor. Manuale medicum 12. Londin. 1659
Bickeri, Joh. Hermes redivivus 8. Gieſ. 1612
Bidloo, Gottfrid Anatomia. fol. Amſterd. 1685
Bierlingii, Caſp. Theoph. Theſaurus theoretico-pract. 4. Jenæ 1690
- - - Adverſaria curioſa 4. Jenæ. 1679.
Binningeri, Joh. Nic. Obſervationes &c. 8. Montbelg. 1673
Birelli, Joh. Bapt. Alchimia nova 4. Francf. 1663
Blancardi, Stephani, Anatomia reformata 8. Lugdun. 1687.
- - Oper. med. theor. pract. Tom I. & II. 4. Lugd. 1702
- - Collectanea medico-phyſica 8. Leipzig 1690.
- - Verhemdelmge van de Scheurbickende Fermentatie 8. Amſterd.
- - Lexicon medicum 8. Lugd. 1690
Blaſii, Gerardi, Medicina curatoria 8. Amſterd. 1686
- - Obſervata anatomica 8. Lugd. 1674
- - Annotationes in Veslingii anatom. v. Vesling. Pat.
- G. Leonh. Inſtitutiones medicinæ 12. Amſterd. 1667
Blegny, Nicol. Zodiacus Medico-Gallicus 4. Genev. 1680
Boceonis, Sylvii, Obſervation. oder curiöſe Anmerck. 12. Leipz. 1697
Bockenhofferi, Joh. Ioach. Muſæum Brackenhofferian. 4. Argent. 1677
Boerhavii, Hermann. Inſtitutiones medicæ 12. Franckf. 1710
Boeſii, Dan. Diſputatio de Plica. Jen. 1687
Boetticher, Joh. Gottlieb. de Peſte 8. Hamburg. 1713.
Bohnii, Johann. Circulus anatomico-Phyſiologicus 4. Lipſ. 1686
- - de Officio medici duplici 4. Lipſ. 1704.
- - de Renunciatione Vulnerum lethalium 8. Lipſ. 1711.
- - Differt. de Infanticid. v. Vuln. lethal. Exam. 4. Lipſ. 1711
- - Medicinæ Forenſis Specimen III.
- - Diſputatio de Menſtruo univerſali 4. Lipſiæ.
Bonacolus, Ludov. de Fœt. formatione. v. Sever. Pinæus de Not. Virg.
Boneti, Theoph. Medicina ſeptentrionalis fol. Genev. 1686.
- - Sepulchretum ſ. Anatomia practic. fol. Genev. 1679
- - Polyalthes fol. Genev. 1691
Borelli, Petri, Hiſtoriæ & Obſervat. medico-phyſicæ 8. Fr. Lipſ. 1676

Borrichius, Olaus de Ortu & Progreſſu Chemiæ 4. Hafn. 1668
- - Conſpectus Scriptorum Chemicorum 4. Hafn. 1697
Boyle, Robert. Nova Experimenta de vi aëris elaſtica 4. Genev. 1680
- - de Utilit. Philoſoph. experimentalis 4. Lindav. 1692
Brendelii, Joh. Phil. Conſilia medica 4. Francof. 1615
Brœckhuyſen, Benj. Oeconomia Corporis animalis 8. Noriberg. 1672
- - Rationes Philoſophico-Medicæ 4. Hagæ 1687
Broen, Joh. de duplici Bile Veterum 12. Lugd. 1685
- - Opera medica 4. Amſtelod. 1703
Broeon, Thom. Pſeudodoxia epidemica 4. Franckf. Leipz. 1680
Brunonis, Jac. Pancrat. Lexicon Medicum Caſtelli 4. Norinb. 1682
Bulgetius, Attilius, de Affectionibus Cordis & Morbis venenatis 4 Patav. 1657
Burnet, Thom. Theſaurus medico-practicus 4. Genev. 1698
Busbequii, A. Gislen. Epiſtolæ 24. Amſterd. 1660
Buxbaum, Andr. Catecheſis medica 12. Martisb. 1695

C.

Cælii, Ludovic. Rhodig. Lectiones antiqvæ fol. Baſil. 1550
Calceolarii, Franc. Muſæum fol. Veron. 16622
Camerarii, Eliæ, Medicina conciliatrix 4. Francof. 1714
- - Diſſertationes Epiſtolico-phyſico-med. 8. Tub. 1712
- - Diſſertationes tres 8. Tubing. 1694
Camerarii, Joh. Rudolphi, Memorabilia Medicinæ 8. Tubing. 1683
Camerarii, Philippi, Horæ ſubciſivæ 4. Francof. 1658
Campanella, Thom. de ſenſu rerum & magia 4. Francof. 1620
Cardanus, Hieron. de ſubtilitate fol. Baſil. 1554.
Carteſii, Renati, Opera Philoſophica, de Homine 4. Francof. 1692
Caſmanni, Otton. Nucleus Myſteriorum Naturæ 8. Hamburg 1605
a Caſtro, Roder. Medicus politicus 4. Hamb. 1662
Celſus, *A.* Corn de Medicina 12. Lugd. Batav. 1665
Chalmetæi, Ant. Enchiridium Chirurgicum 8. 1620
Charas, *Moſis*, Experimenta circa viperam facta 8. Genev. 1687
Charleton, Gvalterus, de Oeconom. animali & Guil. Cole de Sevet. 12. Hagæ 1681
Clerc Biblioth. Anatomic. fol. Genev. 1685

Cock-

Cockburn, Gvil. Oeconomia Corporis animalis 12. Auguſt. 1696
Codronchus, Baptiſt. de Rabie ſeu Hydrophobia 8. Francof. 1610
Collectanea chymica Leidenſia 8. Lugdun. 1693
Colmeneri, de Ledesma, Anton. Chocolada Inda, Norimb. 1644
Cornari, Diomed. Conſilia & Obſervationes 4. *L*ipſiæ 1599
Cornelius Tacitus.
Cortuummius, Juſtus, de Morbo attonito 4. Lipſ. 1677
Coſchvvitii, Georg. Dan. Apotheke Schrœderi, fol. Nürnberg 1693
Coſteri, Joh. Theoria & Praxis in Tabulis 4. Francof. 1664
Craan, Theod. de Homine 4. Lugd. 1689
- - Obſervationes ſeu Praxis 4. Lugd. 1689
- - Oeconomia animalis 8. Amſterd. 1703
Crameri, Caſp. Collegium Chymicum 4. Francof. *L*ipſ. 1688
Cumani, Marcell. Obſerv. vid. in *G*eorg. *H*ier. Velſchii Sylloge Obſerv.

D.

Daelmanes, Ægydii, Heyl-Kunſt oder Praxis medica 8. Franckf. 1690
Dale, Salomon. Pharmacologia 8. Bremæ 1696
Dekkers, Frid. Exercitationes practicæ 4. *L*ugd. 1694
Deodati, Claud. Pantheum hygiaſticum 4. Bruntruti 1628
Diemerbroc, Isbrandi, de Anatomia Corporis humani fol. Ultraj. 1685
- - - de Peſte v. Opera medica.
Digby, Kenelm. Demonſtrat. Immortalit. Animæ rational. 8. Fr. 1664
Dionis, Petri, Anatomia Corporis humani, Genev. 1696
Dioſcorides de materia medica cum Annot. Matthioli fol. Baſil. 1674
Diverſus, Petr. Salius de affectibus particularibus 8. Hardevic. 1656
Dodonæi, Rembert. Obſervationes medicinales 8. Colon. 1581
Dolæi, Joh. Encyclopædia Chirurgica 4. Francof. 1689
- - Epiſtolæ ad Waldſchmidium 4. Francof. 1689
Donatus, Marcellus de Hiſtoria medica mirabili 8. Francof. 1613
Drelincurtii, Carol. Præludium anatomicum 12. 1672
- - de Lienoſis 8. Lugd. 1711

E.

*Ephemerides A*cademiæ Naturæ Curioſorum Cent. I. & II. &c.
Erndt, Chr. *H*enr. de Itinere ſuo *A*natomico & Batavo 8. 1710

Eſſais, d' Anatomie 12. à Leyde 1686
Ettmülleri, Mich. Opera Tom. I. & II. fol. Francof. 1695
Ezleri, Auguſt. Iſagog. phyſico-magico-medica 8. Budiſſ. 1610

F.

Fabri, Joh. Matth. Strychnomania ſ. de Solan. furioſ. 4. Auguſt. 1677
Fabricii, Gviliel. Hild. Obſervat. Chirurgicæ. Centur. V. 4. Lugd. 1641
- - - Opera omnia fol. Francof. 1646
Fabricii, Hier. ab Aquapend. Opera Chirurgica. fol. Patav. 1666
- - - 8. Francof. 1620
Fallopii, Gabriel. Opera, fol. Francof. 1600
Fehr, Joh. Mich. Anchora ſacra, ſ. de Scorzonera 8. Jenæ 1666
Fernelii, Joh. Opera 4. Traject. 1656
Fidelis, Fortunat. de Relation. Medic. 8. Lipſ. 1674.
a *Fonſeca*, Roder. Conſultation. medic. 8. Francof. 1625
Foreſti, Petri Obſervationes fol. Francof. 1602.
Fracaſtorius, Hieron. de Morbis contagioſis 8. Lugd. 1554.
Franci, Georg. de Satyræ medic. 8. Lipſ. 1722
Francus, Joh. de Herba Alleluja 12. Ulmæ 1709
Freitagius, Joh. de Opii Naturâ 8. Groning. 1632
Frommanus, Chriſtian. de Faſcinatione 4. Norimb. 1675

G.

Galeni Opera fol. Vrat.
Garmannus, Chriſtian. Frider. de Miracul. Mortuor. 4. Dreſd. Lipſ. 1709
- - - Oologia curioſa 4. Cygneæ. 1691
à *Gehema*, Jan. Abr. Obſervationes chirurgicæ 12.
Gerbezii, Marci, Chronologia medico-practica 4. Francof. 1713
Gesneri, Conrad. Hiſtoria animalium de Quadruped. fol. Tigur. 1551
Giesvvein, Joh. Phil. de materia medica 8. Francof. 1676
Gladbach, Joh. Bernh. Praxis medicæ Idæa noviſſ. 8. Herborn. 1694
Glæſeri, Mich. Diſput. de Gratia delinquent. facienda 4. Helmſt. 1667
Gockelii, Eberh. Conſilior. & Obſervation. Decad. ſex 8. Auguſt. 1683
- - Gallicinium ſeu Conſilia & Obſervat. 4. Ulmæ 1700
- - de Peſte & Venenis 8. Auguſt. 1669

von

- - von wütenden Hunds-Biſſen 8. Augſpurg 1679

Goelicke, Andr. Ottom. Hiſtoria Anatomiæ 8. Halæ 1713

Gordoni, Bernh. Lilium Medicinæ 8. Francof. 1617

Gorræi, Joh. Definitiones medicæ fol. Lutet. 1564.

Graaf, Regner. de ſucco Pancreat.

- Opera anatomica de partibus genitalibus 8. Lugd. 1677

Græbneri, David. Medicina vetus reſtituta 4. 1678

le Grand, Ant. Curioſ. rerum abditarum Perſcrutator 12. Francof. 1681

Grembs, Franc. Oswald Arbor integra & morboſa hominis 4. Frf. 1671

Grevinus, Jac. de Venenis 4. Antwerp. 1571.

Grube, Herm. de Ictu Tarantulæ 8. Francof. 1679

Guſeri, Joh. Medicin. domeſtica oder Hauß-Apotheck 12. Augſp. 1673

a Güldenklee, Bald. Timæi Opera 4. Lipſ. 1677

H.

Hafenrefferus, Sam. de Cutis Affectibus 8. Tubing. 1630

Hagendorn, Ehrenfr. Hiſtoriæ medico-phyſic. 8. Rudolphſt. 1690

- - Tractatus de Catechu 8. Jenæ 1679.

Halbmair, Theodor. de quattro Elementi 4. in Firenza 1668.

Hamel, Joh. Bapt. Opera philoſophica 4. Norib. 1682.

- - Hiſtoria Regiæ ſcientiarum Academiæ 4. Lipſ. 1700

Hannemannus, Joh. Ludw. de Oſculo 8. Hamburg. 1695

Harderi, Joh. Jac. Apiarium ſeu Obſervationes 4. Baſil. 1687

Harris, Gualter. Bericht von Kinder-Kranckh. 12. Franckf. Leipz. 1691

Harvæi, Guilelm. Exercitationes anatomicæ 12. Roterdam. 1661

Havers, Cloptor, Oſteologia nova 8. Francof. Lipſ. 1692

ab Heer, Henr. Obſervationes medicæ 12. Lugd. 1685

Heer, Mart. Introductio in Archivum Archei 4. Laubæ 1703

de Heide, Ant. Obſervationes & anatome Mytuli 8. Amſterd. 1683

Heinſius, Ern. de Purgantium abuſu in febribus 4. Lipſ. 1694

Heinſius, Nicol. von der Milch-Cur. 8. Leipz. 1694

- - ſchmachtende Venus oder Frantzoſen-Cur 8. Franckf. Leipz. 1706

Heiſteri, Laurent. Oratio de Increment. anatom. 8. Wolffenbutt. 1720

Helvvigii, Joh. Obſervationes phyſico-medicæ 4. Auguſt. 1680

Helwigs, Chriſtoph. curioſe Beſchreibung allerhand Sachen 12. Franckf. Leipz. 1704
- - - Caſus & Obſervationes medicinales 8. - 1711
Helmontii, Joh. Bapt. Opera. fol. Lugd. 1667
Helmontii, Franc. Merc. Obſervationes circa hominem ejusque morbos 12. Amſtel. 1682
Helvetii, Joh. Frid. Diribitorium medicum 8. Amſtelod. 1670
Hennickius, Gottofr. de Panacea 8. Francof. 1689
Hermanni, Paul. Cynoſura materiæ medicæ 4. Argentor. 1710
Hertodt, Joh. Phil. Medicus evporiſtus 8. Hagæ 1711
Hildanus, vid. Gulielmus Fabricius.
Hildesheimii, Franc. Spicileg. de Cereb. & Capitis morbis 8. Franc. 1612
Hippocratis Opera fol. Baſil. 1536
Hiſtoria Academiæ Regiæ ſcientiar. Pariſienſ. An. 1699. 1700. Lipſ. 1715
- Morborum Vratislavienſium 1702. 4. Vratislav. & Lipſ. 1710
Hœferi, Wolffgang. Hercules Medicus 4. Noribergæ 1675
Hoffmannus, Caſp. de Medicamentis officinalibus 4. Francof. 1667
- - Clavis Schrœderiana 4. Hal. 1661
Hoffmanni, Frid. Fundamenta Medicinæ 8. Halæ 1695
- - Methodus Medendi 4. Lipſ. 1678
- - Diſputatio de Saliva & ejus uſu medico.
- - - - de neceſſaria Salivæ Inſpectione.
- - - - de Avtocheiria.
- - Annotationes in Poterium 4. Francof. 1698
van Horne, Joh. Miccocoſmus ſeu Opera anatom. Chirurg. 8. Lipſ. 1707
- - Epiſtola de Partibus gentialibus vid. Opera.
Horn, Caſp. von Scharbock 12. Nürnberg 1659
von Horn, Peter, 3te Geſandſchafft nach Sina fol. Amſterd. 1676.
Hornungi, Joh. Ciſta medica 4. Noriberg. 1625.
Horſtii, Greg. Opera medica fol. Norib. 1660

I.

Joelis, Franc. Opera medica 4. Roſtoch. 1630
Johrenii, Conradi, Diſputatio de Mentagra.
- - - - de Chriſto Medico.
Jonſtoni, Joh. Syntagma univerſæ Medicin. practicæ 8. Vratislav. 1673

Thav-

- - Thavmatographia naturalis 12. Antwerp. 1633
le Journal des Sçavans 12. a Amſterdam 1665. ſeqq.
Juncken, Joh. Helfr. Fundamenta Medic. eclecticæ 8. Francof. 1693
Junckeri, Joh. Conſpectus Medicinæ theoret. practicæ 4. Halæ. 1718

K.

Kentmannus, Johannes, de Calculis in Corpore humano 8. Tigur. 1561
Kerckringii, Theod. Spicilegium anatomicum 4. Amſterd. 1670
Kircheri, Athanaſ. Scrutinium Peſtis phyſico-medicum 4. Romæ 1658
Klaunig, Gottfrid. Noſocomium Charitatis 4.
Kœnig, Eman. Regnum animale 4. Baſil. 1682. 1698
Kyperi, Albert. Anthropologia 4. Lugd. 1660

L.

à *Lamzvveerde*, Joh. Bapt. Appendix ad Sculteti Armamentar. Chir. 8. Amſterd. 1671
Langelotti, Joelis, Epiſtola ad Naturæ Curioſos 8. Hamburg. 1672
Langii, Chriſtiani Joh. Opera medica fol. Lipſ. 1704
Langii, Johannis, Epiſtolæ medicinales 8. Hanov. 1605.
Lanzonus, Joſeph, de Saliva humana 8. Ferrar. 1702
Largi, Scribonii Compoſitiones medicæ 4. Patav. 1655
van Leevvenhoeck, Anton. Arcana Naturæ detecta 4. Delphis 1695.
Lemnius, Levinus, de Occultis Naturæ Miraculis 12. Francof. 1604
Lentilius, Roſinus, de Hydrophobiæ cauſa & cura 8. Ulmæ 1700
- - Miſcellanea medico-practica 8. 1698
- - Jatromnemata theoretico-practica 8. Stutg. 1712
Liddelii, Duncani, Ars medica 8. Hamburg. 1628
Linſing, Petr. Erneſt. Inſtitutiones medicæ 8. Erlang. 1701
Liſter, Martin. de Morbis chronicis 8. Francof. Lipſ. 1689
- - de Humoribus 8. Amſterd. 1711
Literaria nova Hamburgica An. 1703. ſeq. Hamburgi 1703. ſeq.
Loeberi, Valent. Anchora Sanitatis, 8. Francof. & Hamburg. 1671
Lommii, Jodoc. Obſervationes medicinales 12. Francof. Lipſ. 1686
Loniceri, Adam. Kräuterbuch fol. Ulm 1705
Lotichii, Ioh. Pet. Commentarii in Petronii Arbitri Satyric. 4. Fr. 1629
Lovverus, Richard, de Corde 8. Amſtelod. 1664.

Lumen,

Lumen rationale medicum in Henr. Regii Praxin Medicam 8. *Mediol.* 1688.

Lucretius.

M.

Mucaſii, Joh. Georgii, Promptuarium materiæ medicæ 12. Lipſ. 1677

Majoli, Simon. Dies caniculares fol. Francof. 1642.

Mangette, Bibliotheca Anatomica fol. Genev. 1685

Marggravii, Chriſtian. Prodromus Medicinæ practicæ 4 Lugdun. 1685

Marcgravii, Georg. Liebſtad. Hiſtoria Rerum Natural. Braſiliæ vid. Gvil. Piſom. de Medicina Braſilienſi fol. Lugd. 1648

- - Prodromus Medicinæ Pr. 4. Lugd. 1685

Martius, Joh. Nicol. de Magia Naturali 4. Lipſ. 1715.

Martialis.

Matthiæ, Chriſtian. Theatrum Hiſtoriæ Politicum 4 Fr. Lipſ. 1684

Matthioli, Petr. And. Commentarius in Dioſcoridem fol. Baſil. 1674.

Maxvelli, Wilhelm. Medicina Magnetica 12. Francof. 1679

de Mayerne, Theod. Praxis medica 8. *Auguſt.* 1691

Maynvvaring, Eduard. Hiſtoria & Myſterium Luis venereæ 8. Francf. Hamb. 1675

de Meekren, Job, Obſervationes medico-chirurgicæ 8. Amſterd. 1682

Meibomii, Henr. Diſputatio de Chylificatione 4. Helmſt.

Mercklinus, Georg. Abrah. de Transfuſione ſangvinis 8. Norib. 1679

- - - Hiſtoriſches Mediciniſches Thier-Buch 8. Nürnberg 1696

Mercurialis, Hieron. de Morbis cutaneis & Corporis humani Excrement. 4. Venet. 1625

- - Medicina practica fol. Francf. 1601

- - de Venenis & morbis venenatis 4. Venet. 1588

Mermanni, Thomæ, Conſultationes fol. Ingolſtad. 1675

Michaelis, Johannis, Opera medico-chirurgica 4. Noriberg. 1688.

Miſcellanea Naturæ Curioſorum 4. Lipſiæ &c. 1670. ſeqq.

Mizaldus, redivivus 12. Noriberg. 1681

Mœllenbroc, Valent. *Andr.* de Varis & *Arthritide* 8. Lipſ. 1672

Montani, *Arnold.* Geſandſch. an den Käyſer von Japan fol. *Amſterd.* 1670

More-

Moreſcotti, Alfani Compendium totius Medicinæ 12. Francof. 1588
Morton, Richardi Phthiſiologia ſeu de Phthiſi 12. Francof. Lipſ. 1691
- - Opera Medica 8. Amſtelod. 1696
Mundius, Heinr. de Aere vitali 8. Francof. & Lipſ. 1685
Munnicks, Joh. Chirurg. 4. Traject. 1689
Muralti, Joh. Anatomiſches Collegium 8. Nürnberg 1657
- Vademecum ſeu Clavis Medicinæ 12. Tigur. 1672
- Hippocrates Helveticus oder Hauß-Artzt 8. Baßel 1692
- Chirurgiſche Schrifften 8. Baßel.
Muſæum, Calceolarianum Veronenſe fol. Veronæ.
Muſitani, Caroli, Trutina chirurgica ſeu Chirurgia theoretico practic. 4. Colon. 1698
Muys, Johan. Praxis medico-chirurgica 8. Amſt. 1695- it. Lugd. 1685

N.

Naudæi, Gabriel. Pentax Quæſtionum Jatro-Philologicarum 8. 1647
Neuteri, Georg. Philipp. Theoria Hominis ſani ſive Phyſiologia medica 8. Argent. 1714.
Neuhoff, Johann, Oſt-Indianiſche Reiſe 4. Amſterd. 1666
Nova literaria Germaniæ 4. Hamburg.
Nitzſchii, Frider. Journal des Savans ſ. Ephemerides Eruditorum 8. Lipſ. Francof. 1671
Nuck, Anton. de Ductu ſalivali novo 12. Lugd. 1685
- Sialograph. & ductuum aquoſor. Anatom. 8. Lugd. 1692

O.

Oellingeri, Georg. Eraſm. Pharmacop. 12. Norimb. 1663
Oldenburgii, Henr. Acta Philoſophica Anglicana 4. Lipſ. 1675
Olearii, Adami, Orientaliſche Reiſe-Beſchreibung fol. Schleßwig 1647
Ortlobii, Joh. Frid. Hiſtoria Partium ſeu Phyſiologia 4. Lipſ. 1697
Overkamp. Heidendr. Oeconomia animalis 8. Lipſ. 1690
- - Neues Gebäu der Chirurgie 8. Leipz. 1689

P.

Palſyn, Jean, de la Deſcription des parties de la femme, de la Circulation du Seny 4. à Leide 1708
Palmarius, Julius, de morbis contagioſis 8. Hagæ 1664
Panaroli, Dominici, Obſervationes medicinales 4. Hanov. 1654
Panſa, Martin. de propagandâ vitâ 8. Lipſ. 1615
Paræi, Ambroſ. Opera ſeu Theſaurus Chirurgiæ fol. Francof. 1610
Paſchi, Georg. Inventa nova antiqua 4. Lipſiæ 1700
Patini, Caroli, Oratio de Remediis ſpecificis 4.
Pauli, Joh. Guil. Annot. in Joh. van Horne Opuſcula Lipſ. 1707
Pauli, Sim. Quadripartitum botanicum 4. Argentor. 1666
- de Febribus malignis 4. Argent. 1678
Paullini, Chriſtian. Franc. de Theriaca 8. Francof. 1701
- - - Lycographia 8. Fr. 1694
- - - Obſervationes medico-phyſicæ 8. Lipſ. 1706
- - - de Salvia 8. Auguſt. 1688
- - - Cynographia curioſa 4. Noriberg. 1685
- - - Mors verminoſa 8. Frf. Lipſ. 1703
- - - Talpa 12. Francof. & Lipſ. 1689
- - - Philoſoph. Luſt-Stunden 8. Fr. Leipz. 1706
- - - Philoſophiſ. Feyer-Abend 8. Franckf. 1700
- - - Dreck-Apothecke 8. Franckf. 1696
- - - Lagographia 8. Auguſt. 1691
Pechlini, Joh. Nicol. Obſervationes phyſico-medicæ 4. Hamb. 1691
- - de Aeris & Alimenti defectu 8. Hamb. 1709
Perdulcis, Barthol. Univerſa medicina 4. Lugdun. 1649
Perſius.
Petermanni, Andreæ, Diſput. de Ictero ex Calculo Veſiculæ bilis. Lipſ.
Petræi, Henric. Noſologia Hermetica 4. Marpurg 1615
Petri, Georg. Chriſtoph. de Carduo benedicto 8. Jenæ 1669
Petronii, Tit. Satyricon Editio Petri Lotichii 4. Francof. 1629
Pharmacopœa Oellingerian. 12. Norimb. 1663
Piens, Franc. de Febribus 8. Noviomagi 1669

Pierii,

Pierii, Joh. Hieroglyphica 4. Francof. 1678
Plateri, Felic. Praxis medica 4. Baſil. 1621
Plinii, C. Hiſtoria naturalis fol. Baſil. 1554
Portæ, Caſpar. Medicina brevis 8. Lugdun. 1688
Poerii, Petri, Opera medico-chymica 4. Francof. 1698
Primeroſii, Jacob. Enchiridion medicum 12. Amſtelod. 1639

Q.

Quercetani, Joſeph. Diæteticon Polyhiſtericon 8. *Lipſiæ* 1607

R.

Rallius, Georg. Frid. de Generatione animalium 12. Stetin.
Ratthray, Sylveſt. Aditus ad Sympatiæ Cauſas 12. Tubing. 1660
Redi, Franciſci Obſervationes de Viperis 12. Amſtelod. 1685
- - Experimenta naturalia circa varias res 12. Amſtel. 1685
à *Reies*, Caſp. Campus Elyſius jucundarum Quæſtionum 4. Fremoſ. 1670
Renealmi, Pauli, Obſervationes 8. Pariſ. 1606
Rhodii, Joh. Analecta & notæ, in Septalii animadverſiones 8. Patav. 1652
- Obſervationes v. in Petri Borelli Obſervat.
- Emendationes ad Scribonium Largum 4. Paden. 1655
Riedlini, Viti, Parentis, Obſervationes. Centur. tres 12. Auguſtæ 1691
- Filii, Obſervationes 12. Auguſt. 1682
- Millenarius Curarum medicarum 4. Ulmæ 1709
- Lineæ medicæ 8. Auguſtæ 1705. ſeq.
Riſts, Joh. allereðelſtes Naß 12. Hamburg 1663
Riverii, Lazari, Obſervationes medicæ 8. Delphis 1651. it. Hagæ 1656
Rivini, Aug. Quir. Diſputatio de Dyspepſia 4. Lipſ.
- - Theſes Phyſiologicæ 12.
Ræperi, Chriſtian. Diſput. de Salivatione critica.
Rolandi, Jacobi, Agloſſoſtomographia v. Index M. N. Cur. Dec. I. *A.* 3. p. 559.

Rolfincii, Gvern. Ordo & Methodus Medicinæ ſpecialis 4. Jen. Frf. 1665

- - Epitome Method. cognoſcendi & curandi affectus 4. Jen. 1675

Ronſſæi, Balduin. Opuſcula Medica 8. Lugdun. 1618

Ruyſch, Frid. de Valvulis in Vaſis lymphaticis 12. Lugd. 1687

S.

Saars, Joh. Jac. Oſt-Indianiſche Reiſe oder Krieges-Dienſte fol. Nürnb. 1672

Salius, Petr. Diverſus, de Affectionibus particularibus.

Salmuth, Philippi, Obſervationes medicæ 4. Brunſvigæ 1648

Sammonicus, Serenicus, de Re medica 4. Tigur. 1540

de *Sandris*, Jacob. de Sangvinis ſtatu, & Ventriculo, 8. Francof. 1712

Scharffius, Benjamin, de Junipero 8. Jenæ 1679

Schenckii, Joh. Obſervationes medicæ fol. Francof. 1665

Schneiderus, Conr. Vict. de Catarrhis 4. Witteb. 1660

- - - de Apoplexia.

Schönheit der Damen 12. Leipzig 1704

Scholzii, Laurentii, Conſilia medicinalia fol. Hanov. 1610

Schrœderi, Johann. Theſaurus Pharmacevticus 4. Ulmæ 1685

Schvvenfeldi, Caſp. Theriatrophæum Sileſiæ 4. Lignitii 1603

Screta, Henr. de Febre Caſtrenſi maligna 8. Scafuſ. 1686. Dresd. 1710

Scribonius Largus vid. Largus.

Sebizius, Melch. Manuale ſeu ſpeculum medicinæ 8. Argent. 1661

- - Diſputatio de Morbis contagioſis 1650

Segerus, Georg. de Lymphâ Bartholiniana 4. Hafn. 1658

Sennerti, Dan. Inſtitutiones medicæ 4. Witteb. 1667

- - Practica Medicinæ 4. Witteb. 1658

Serenus, Quint. de Re medica 4. Tiguri 1540

Sinopii, Mich. Aoyſ. Abſurda vera ſeu Paradoxa medica 8. Genev. 1697

- - de Remediis Doloris 8. Amſtelod. 1699

Solingen, Corn. Wundartzn. oder Handgriffe 4. Frf. an der Oder 1693

Sperlingius,

Sperlingius, Joh. de Formatione hominis in Utero 8. Witteb. 1655
Spindleri, Pauli, Obſervationes medicinales 4. Francof. 1691
Stahl, Georg. Ern. de ſenſu Naturæ circa Curationes 4. Halæ 1706
Stalpart. Cornelius, van der Wiel, Obſervationes 8. Lugd. 1687
Steno, Nicol. de Muſculis & Glandulis 12. Lugd. 1683
- - de Narium Vaſis
- - de Glandulis Oris
Stiſſeri, Joh. Ludov. Solamen Arthriticum ſeu de Podagra 4. Helmſtad. 1690
Svevi, Gottfr. Synopſis Rerum criminalium Carpzovii 8. Lipſ. 1703
Svvalve, Bernh. Querelæ & Opprobria Ventriculi 12. Amſteld. 1664
Svvammerdamm, Joh. de Reſpiratione 8. Lugd. Batav. 1667
Sydenham, Thomæ, Opuſcula omnia 12. Genev. 1684
Sylvii, Franc. Opera medica fol. Avenione 1680. & in 4. Amſtelod.

T.

Tachenii, Otton. Hippocrates Chymicus 12.
Tacitus, Cornelius cum Commentario Juſti Lipſii 4. Antwerp. 1600
Tackii, Joh. Triplex Phaſis ſaphicus 4. Francof. 1673
Tagaultii, Joh. Inſtitutiones chirurgicæ v. Amb. Paræi Chirurgia.
Taranta, Valeſc. Philonium Pharmacevticum 4. Francof. & Lipſ. 1680
Targiri, Joach. Medicina compendiaria 8. Lugd. 1698.
Tauvry, Daniel, Anatomia 8. Ulmæ 1694.
Theſaurus Secretorum curioſorum 4. Colon. 1709
Thomſon, Georg. Acus magnetica Chymiatrorum 12. Francof. 1686
Thoneri, Auguſtini, Obſervationes medicinales 4. Ulmæ 1651
Thruſton, Malach. de Reſpiratione 8. Lugd. 1671
Tidicæi, Franc. Microcoſmus 4. Lipſ. 1615
Tilingius, Matthias, de Placenta Uteri 12. Rinthel. 1672
Timæi, Bald. à Güldenkl. Opera medico-practica 4. Lipſ. 1677
Tudecii, Simon. Aloyſ. Amusſis antiloimica 12. Norib. 1695
Tulpii, Nicol. Obſervationes 8. Amſtelod. 1652.

V. U.

Valentini, Mich. Bernh. Medicina nova antiqua 4. Francof. 1698
- - - Pandectæ medico-legales 4 - - 1701
- - - Declamationes Panægyricæ ibid.
- - - Praxis Medicinæ infallibilis 4. Francof. 1711. 8. Lugd. 1585.
Valeriolæ, Fr. Obſervationes Chirurgiæ 4. Francof. 1715
Vanini, Jul. Cæſ. Amphitheatrum 8.
Varandæi, Joh. Opera omnia fol. Lugdun. 1658
Vateri, Chriſtiani, Phyſiologia experimentalis 4. Witteb. 1701
a *Vega*, Chriſtoph. Opera fol. Lugdun. 1587
Vehr, Irenæi, Diſputatio de Mania. Francof. 1701
Velſchius, Georg. Hier. de Vena medinenſi 4 Auguſt. 1674
- - - Mictomimemata v. M. N. C. Dec. I. An. 4. & 5. App. p. 1. ſeq.
Velthuſius, Lambert. de Liene & Generatione 12. Traject. 1657
- - Opera omnia 4. Roterod. 1680
Verbrugge, Joh. Examen van Land en zee-Chirurgie 8. Amſterd. 1687
Verduc, Jean Bapt. des Operations de Chirurgie 8. à Paris 1694
- - de l' Uſage des Parties 12. à Paris 1696
Verloſchnig, Joh. Bapt. de Curatione Verno-autumnali 8. Francof. 1713
Verzaſchæ, Bernh. Obſervationes medicæ 8. Amſterd. 1677
Veslingii, Joh. Obſervationes anatomicæ & Epiſtolæ medicæ 8. Hafn. 1664
- - Syntagma anatomicum 4. Patav.
Veſti, Juſti, Obſervationes v. Crameri Colleg. chymic. 4. Erfurt. 1688
- - Diſputatio de Philtris.
Vicarii, Joh. Jac. Franc. Baſis univerſæ Medicinæ 8. Ulmæ 1700
Vienſſins, Raymund. Necrographia Univerſalis 8. Francof. 1690
Viridetus, Joh. de prima Coctione &c. 8. Genev. 1691
Unzeri, Matthiæ, Anatomia Mercurii Spagyrica 4. Halæ 1620
Vogels, Tobiæ, curiöſer Haut-Diener 12. Leipzig 169
Vratislavienſium Medicorum Hiſtoria Morborum 4 - - 1702

Urees-

Vreesvvick, Goſſen van, de Groene Leewo of het Licht der Philoſophen 8. l'Amſterd. 1674.

W.

Waldſchmied, Joh. Jac. Inſtitutiones Medicæ 8. Lugd. 1689
- - - Praxis Medicinæ 8. Francof. 1690
- - - Epiſtolæ ad Dolæum 4. Francof. 1689
Wallæi, Joh. Medica omnia 8. Londin. 1660
Warlizii, Chriſtiani, Valetudinar. Senum Salomonæum 4. Lipſ. 1708
Weberi, Joh. Adam. Diſcurſus curioſi de Macro & Microcosmo 8. Salisb. 1671
- - de Liquore ſtyptico 8. Vratislav. 1680
Wedelii, Georg. Wolffg. Phyſiologia medica 4. Jenæ 1686
- - - Amœnitates Materiæ medicæ 4. Jen. 1677
- - - Pathologia medico-dogmatica 4. Jen. 1692
- - - de Medicamentor. Facultatibus 4. Jen. 1679
- - - Exercitation. Medico-Philolog. 4. Jen. 1686
- - - Diſputatio de Melancholia 4. Jen. 1685
- - - - de Hydrophobia.
- - - - de Vener. medica & morboſa
Welſchii, Chr. Lud. Tabulæ anatomicæ fol. Lipſ. 1698
Welſch, Gottfried, Rationale Vulnerum lethalium judicium 8. Lipſ. 1674
Wepfferi, Ioh. Iac. Obſervationes de Apoplexia 8. Schaffhuſi 1658
Weſenbecci, Matth. Reſponſ. juris fol. Baſil. & Witteb. 1576. ſeq.
Whartoni, Thomæ, Adenographia ſive Deſcriptio Glandularum 12. Veſaliæ 1671
van der Wiel, Cornel. Stalp. Obſervationes rarior. 8. Lugd. 1687
Wieri, Ioh. Opera omnia 4. Amſterd. 1660
Wiezelii, Ioh. Caſp. Diſputatio de Morſu & puncturis animalium.
Williſii, Thomæ, Opera omnia 4. Lugd. 1681
Wolffs, Iacob. Scrutinium Amuletorum 8. Lipſ. Ienæ 1690
Wolffii, Ido Obſervationes chirurgico-medicæ 8. Quedlinb. 1704

Zacchi-

Z.

Zacchias, Paulus, de Affectione hypochondriaca 8. Auguſt. 1671

Zacuti, Luſitani, Opera fol. Lugd. 1649.

Zeller, Diſputatio de Pulmonibus Infantis in aqua ſubſidentibus.

Zimaræ, Marc. Anton. Antrum magico-medicum 8. Francof. 1628

Zittmanni, Joh. Frid. Medicina Forenſis 4. Francof. 1706

Zvvelfferi, Joh. Pharmacop. Auguſtana fol Norimb. 1675

Zvvingeri, Theodori, Faſciculus Diſputationum Medicarum 8. Baſil. 1710

Zypæi, Franc. Fundamenta Medicinæ 8. Bruxell. 1687

INDEX

INDEX RERUM.

A.

ABortus ex Ira 377 ſeu fœtus abortivus in Uterum retruſus 389
ab Acidulis Egranis Ptyaliſmus 81
ab Acari morſu Lipothymia & mors 217
Aculeus Apum an cavus? 238 Scorpionum an perforatus? 197 Veſparum in extremâ parte cavus 217
Adulteratio Scamnonii quomodo noſcenda 147
Aër in Venis canis rabidi repertus 287
Affectus cutanei Salivâ tolluntur 132
in AffectibusOculorum Saliva prodeſt 125
Alchymiæ vanitates 158
Amantis morſus 375
Ambuſtiones Saliva curantur 140
Amor per oſcula 160. 307
Anatome rabidorum 282
in Anginâ Hirudines utiles 224 Transplantatio per ſalivam 159
Angliæ Rex Eduardus cultro lethaliter vulneratus 143
Animalcula an in ſaliva Canis rabidi reperiantur? 310
Animalium morſus & ictus 146. 168. ſq. 181
Anorexia â Salivæ nimiâ exſpuitione 5
Anſeris morſus venenatus 217
Antimonii Ceruſſa ſputum ſeu Ptyaliſmum concitat 181
Antidotum Venenorum Saliva 144
Antrum Serpentum 182
Aphoriſmus Hippocratis de Saliva Apoplecticorum 400. ſeq. 403
Aphthæ â Salivâ vetularum cum pulmentis exhibita 179
Apoplexia ex Ira 376. ſeq.
in Apoplexiâ hirudines utiles 221 Saliva prodeſt 91
Apoplecticorum ſpuma malum ſignum 400. ſeqq.
Apri morſus periculoſus 232
Apum ictus 213 aculei an cavi? 217
ab Apum ictu Inflammatio & Gangræna 214
ad Apum ictum Emplaſtrum veſicatorium 214
Aqua frigida delet maculas pingves in veſtibus 16
Aquæ metus vid. Hydroph. it. p. 337. ſq.
ab Aquæ præſentiâ varia ſymptomata in Hydrophobia 322. 326
Aquifuga ſeu Hydrophobia 254. ſeq.
ab Aquilæ morſu Rabies 258
Aranea ſolifuga 203
Aranearum morſus & ſymptomata 201
Arcanum ad Venenum 180
Areka cum calce parata eſt maſſa ſalivam colore rubro tingens 34
Armorum Intoxicatio 180
Arthritis Salivatione ſoluta 74 in Arthritide Salivatio utilis 95. 139
Aſcites poſt Salivationem 79
Aſini rabidi Morſus 256
Aſperſio Salivæ an Hydrophobiam propaget? 299

Aſpidis morſus 181
ab Aſpide an Cleopatra fuerit interemta? 190
Aſthma â Nicotianâ 84
Atrophia a nimia Salivæ exſpuitione 5
Atteſtatum medicum de Rabie 364
Attilus Rex cum ſerpente pugnans 182
Auditus difficilis a ſalivatione ortus 105
Aviũ morbi ex plumis dignoſcuntur 258
Auris Concha 50
Aurium tinnitus ſalivatione ſolutus 77
Vermes Saliva fugantur 140
Autoris dubium circa ſpumam oris in Infante 385. ſeq.

B.

Baldus, ICtus a Caniculi morſu obiit 243. 352
Baptiſmi Ruſſorum Ceremoniæ 165
Bargia eſt aranea in Sardiniâ, Solifuga dicta 202
Bartholini, Thom. Ductus ſalivalis 58. ſeq.
Betel cum Calce eſt maſſa ſalivam colore rubeo tingens 32
Bilis in Saliva, quando? 109. in morſu noxia 380
Billingeri Ductus ſalivalis 61
Blancardi, Stephani, Plagia 19. 51
Blaſphemus an & quando â pœna ordinaria ſit liberandus? 318. 333. 343

C.

Calculi ſub lingvâ reperti 35. ſq.
ad Callum ſaliva utilis 136
Calx ex Saliva 35
Campanellæ Th. ſententia de morſu Canis rabidi 310
ad Cancrum Saliva utilis 141. it. fuligo ib.
Canes â ſerpentibus commorſi 189. lambendo vulnera ſanant 143.
Canis rabidi morſus 235. 247. ſine Hydrophobia 235. 243. Cura 316. Signa 321. an homicidium excuſet? 318. 337
Canis morſus differentia 379
a Canis morſu Icterus 239. Rabies 235. Satyriaſis 351. varia ſymptomata 320. 348 ſeq.
in Canis pede Vermis 273. rabidi capite Vermes reperti 274. ſpuma an animalcula appareant? 310. 313
a Cane irato mors 244
in Canibus Vermes 272. an ſub lingva? 276
Canibus cur cauda reſecanda 277. 279
Capitis dolor a Pulvere de Cypro 87
poſt Cardialgiam Deglutitio læſa 79
ad Carnem ſpongioſam Saliva utilis 135
a Carne Lupi rabidi comeſtâ 297
Carovvala eſt ſerpens magnus 182
Carteſius taxatus & defenſus 40. ſeq.
Caſſavi radix ad potum Incolarum Gujanæ 151
in Cataractâ ſalivatio prodeſt 102. ſeq.
Catelli in Utero latrantes 397
ex Catuli aperto abdomine quomodo ægrotantis morbus dignoſcendus? 124
Cauſa differentis moræ Veneni 366. 358
Cautela chirurgica circa ductus ſalivales 66. circa ſalivationem 104. circa furorem 345
Cephalalgia ſalivatione ſoluta 75. 95. a Pulvere de Cypro 84
in Cephalalgia Hirudinum uſus 220. Transplantatio 158

Cer-

Cercopitheci Morſus noxius 231
in Cerebro Vermes 279
ex Cerebro an mucus narium deſcendat? 7. 8
Ceremoniæ Ruſſorum circa Baptiſmum 165
Ceruſſa Antimonii ſputum concitat 81
Chalybeata medicamenta mulieri hypochondriacæ proficua 71
Chica eſt Vinum ex Maizio paratum 151
Chirurgi ignorantia delinquentem abſolvit 381
Chorea S. Viti a Vermibus 280
Chriſtus ad Viſum reſtituendum Salivâ uſus eſt 126. ſeq.
Chylificatio incipit in Ore 109. 119
Chylificationis modus 113
ad Chylificationem Maſticatio neceſſaria 109
Chymiæ in Salivæ examine non fidendum 30
Cibi grati præſentia cur ſalivam moveat? 23. 25. ſeq.
Ciborum maſticationi inſervit Saliva 108. ſeq.
Cicatrices Saliva tolluntur 136
Cicuta nutrita puella Veno viros infecit 178
Cicuratio perdicum mediante Saliva 161
Cingulum mercuriale in Scabie noxium 98. 104
Clavis S. Huberti 242 quid ſit? 244 ad Morſus Canis rabidi 242
ad Clavos pedum Saliva conducit 136
Clauſura Oris a ſalivatione 104
Cleopatra an ab Aſpide fuerit interempta? 190
Cœcitas â Salivatione 105 ex Veneficio ſolo tactu curata 130
ad Cœcitatem Saliva utilis 125. ſeq.
Cœco Salivâ Viſum reſtituit Chriſtus 126 item Veſpaſianus 126
ad Coitum Saliva utilis 134
Color Salivæ 34
in Columbis Experimenta circa Viperarum morſum 189
Commercium poculorum ob Contagium debet vitari 173
Concha auris 50
Contabeſcentia â deglutitione læsâ 79
Contagium in Coryza 172 Epilepſiæ per Salivam 169 per Oſcula 172 in Scorbuto 172 Phthiſeos 170 Rabiei quibus modis fiat? 302 per fermentum 303 per Ideas 302 per Spiritus 305
ad Contuſiones Exſpuitio in manum 185
ad Convulſiones 140
in Corpulentiâ nimiâ prodeſt Salivatio 86
Coryza eſt contagioſa 172
Cosmeticum ex Salivâ 135
inter Cranii laminas Mercurius repertus 105
Crurum Sphacelus â Salivatione 80
Cultrô lethaliter vulnerabatur Eduardus Rex Angliæ 143
Cutis affectibus Saliva utilis 132 per totum brachium diſcedens 187
Cynolyſſon i. e. Hydrophobia 254

D.

Decubitus Corporis inſtar canum in rabidis 307
Defectus Salivæ 39. 69

Defenſio Delinquentis ob morſum canis rabidi diu ante delictum inflictum 347. ſeqq.
Deglutitio læſa poſt Cardialgiam contabeſcentiam cauſatur 79. Solidorum facilis, liquidorum difficilis 79. per Salivam promovetur 113.
Delicta demorſorum an & quomodo punienda? 318. 333
Demordens alium an & quando â pœnâ liberandus? 318. 333. 347
Demorſi homines latrantes 251. a Tarantulâ Muſicâ curantur. 230. ſeq.
Demorſorum exempla 329. ſeq.
Dentes hominis irati an per ſe noxii? 379
a Dentis evulſione & Irâ Mors 376
Dentium vulnera periculoſa 377. 379
ex Dentibus Viperarum an ſexus cognoſcendus? 193. ſeq.
Deſpuitio contra faſcinationem 161. contra Epilepſiam 162
Deſtillatio Salivæ 17. 19. 31
a Digiti morſu Gangræna 250. 381. ſeq.
Dolor Capitis a pulvere de Cypro 84. Salivatione curatus 92
ad Dolorem Oculorum Exſpuitio prodeſt 164
Ductus lacrymalis 50. ſeq.
Ductûs ſalivales 54. ſeq. an Veteribus noti fuerint? 63. ſeq. 65
Ductuum Salivalium Inventores 55. ſeq.
Ductus ſalivalis Bartholini 58. ſeq. Binningeri 61. Nuckii 60. Rivini 58. ſeq. Stenonis 56. Vateri 62. ſq. Veſti 57. Whartonis 55
Ductuum ſalivalium læſio 68
Dulcedo in Saliva 32
Diſpepſia â nimia Salivæ exſpuitione 5
Dyspnæa a Tabaco 84

E.

Eduardus Rex Angliæ cultrô lethaliter vulneratus 143
Ejulatus â foetu nondum nato editus 389
Elaboratio Salivæ 48
Elementa Salivæ 11
Emplaſtrum Veſicatorium ad Ictum Apum 214 contra morsûs Viperarum 184
Encurek Inſectum venenatum in Perſia, Tarantulæ ſpeciem habens 213
Epilepſia a Contagio Salivæ 169. a morſu Equi 232. ab Ictu Aranearum 223. a ſalivatione 107. ab Ira 377
Epilepſiæ Transplantatio per Salivam 159
ad Epilepſiam Salivatio 89. 90. ſeq.
contra Epilepſiam Deſpuitio 162
Epitaphium in demorſum â fele rabidô 228. in demorſum a Gallo 219
Eqvus rabidus 232
Eqvi morſus noxius 232. lethalis, ibid. a tali morſu Epilepſia 232
Erucarum morſus 217
Eſſentia Salivæ, Vis aliena Teſſæ 158
Eſula interdum Scammonio admiſcetur 148
Examini Salivæ per Chymiam non fidendum 30
Excoriat. Papillarum Saliva prodeſt 139
Excretio Salivæ præternaturalis 66
Exempla Demorſorum 329
Exhalationes in mortuis an dentur? 406
Experimenta circa Saliv. ſeparationem 47 in Columbis & pullis gallinaceis circa Viperarum morsûs 190

Exſpuitio circa Baptiſmum Ruſſorum 166 ad Contuſiones 165. in Congregationibus quid ſignificet? 166. in Oculorum dolore 164, Lingvæ, in Varioloſo 167. contra Clavos 136. contra Epilepſiam 163. in tempore Elevationis 165. Judæorum in denominatione Salvatoris Chriſti 166
Exſuctio Veneni ex vulnere lethalis 143
Extinctio Mercurii quomodo fiat 12, 16

F.

Fabricius Guilielmus, Hildanus a phrenetica morſus 251
Faciei puſtulis hirudines applicantur 222
Facultatis Medicæ Lipſienſis Reſponſum de Rabioſo 343. 365
contra Faſcinationem Deſpuitio 161
Febris quartana Salivatione ſoluta 72. ſq. quotidiana ſputatoria 72. ſeq.
poſt Febrem malignam Salivatio ſive Ptyaliſmus ſuſpectus 123
a Febre malignâ Hydrophobia 265
contra Febres Saliva cujusdam ruſtici utilis 146
Febribus an Salivatio ſalutaris? 72. ſeq.
Felis morſus, lethalis 228. 230
a Felis morſu Hydrophobia 228. 256. Ptyaliſmus 257. rabies 257. Mors 228. ſeq. 231. Scalptura Hydrophobia 230. Mors 231. rabidi morſu Melancholia & mors 229. ſeq. 348. ſeq. 351. ſeq.
Felium morſus exempla 228. ſeq. 348. 351. mores a morſu & ſcalptura 309
Fermentatio à Saliva excitatur 150
per Fermentationem an rabies oratur? 303. ſeq.
Fiſſuræ labiorum & papillarum Saliva ſanantur 140. item Gummi arabico ib.
Fixatio Mercurii quomodo fiat? 148. ſeq.
Flavedo in Saliva obſervata 34
Fluiditas Mercurii unde? 149
Fluor albus Salivatione ſolutus 78
Fœniculi ſemen ad oculorum affectus 125 ſq.
Fœtor oris a Scorbutô 173
Fœtus an in partu reſpiret? 383. an in utero reſpiret 388. ſeq. ferè natus editô ejulatu in uterum regreſſus 389 pro mortuo habitus halitu excitatus 392
Fœtus vita an ex ſpuma cognoſcenda? 385
Fons certus Noceræ morſum ſerpentis ſanat 189
Fontes Salivæ 40. 54
ad Fonticulos Saliva inſervit 141
Franciſcus II. Rex Galliarum nunquam per nares mucorem, raro per os ſcreatum emiſit 40
Fuligo ad Cancrum curandum inſervit 141
Fumus Nicotianæ Ptyaliſmum horribilem excitans 79
Furioſus Papam ſe credens 310
Furioſi a pœna ordinaria liberandi 342 344
Furunculi ſaliva curantur 136

G.

Galli quid circa Oſcula obſervent? 175
Galli gallinacei morſus ſive ictus noxius 219. 231

a Galli morſu rabies 257 Mors 219
Ganglion Ovi columbini magnitudine 130
ad Ganglia Saliva inſervit 135. ſeq.
Gangræna a morſu hominis irati 248. 381 Viperæ 184 in digitum 213. 216. 298 ſeq. 382 a punctura Veſpæ 216 ab hirudinibus 226 ab ictu apum & veſparum 214
a Genarum Vulneribus defectus Salivæ 69
Gibbera ruſticus Saliva ſive lambendo curare conabatur 138
Girardelus, Thomas, a dentis evulſione ira percitus obiit 376
per Gladium, quo Canis rabidus fuit percuſſus, Hydrophobia communicata 297. 298
Glandula Parotis 57
Glandulæ Thymi uſus 62 ſalivales 50 pituitariæ 9
ad Glandularum Meſenterii infarctum Pilulæ 90
Glirium Morſus noxius 231
in Gonagra hirudines applicatæ 225
ex Gravidæ ſalivâ an ſexus fœtus dignoſcendus? 124
Gravidarum Pica 246 vid. Pica.
Graviditatis ſignnm ex Ptyaliſmo 124
Gummi Arabicum ad papillarum fiſſuras utile 140
ad Guſtum Saliva neceſſaria 115
a Gutta roſacea hirudines applicatæ 223

H.

Hæmoptyſis lethalis ex Ira 376
in Hæmoptyſi ſalivatio ſalutaris 76 item hirudines 224
Hæmorrhagia â ſalivatione 106
ad Hæmorrhoides ſaliva 138 Hirudines 224
Halitus Oris fœtidus a ſcorbuto 173
per Halitum communicata Rabies 295 369 reviviſcens fœmina 393 item Vir ibid. in Os Infantis recens nati ſpumā 392
per haſtam ſerpens nocuit 195
Heliotropii ſolutio an a ſaliva rubedinem acquirat? affirm. 13. neg. 15. ſeq.
Herpes ſaliva curatur 132. ſeq.
Hirudinum uſus in variis affectibus 220 ſeq. in Angina 224 in Apoplexia 221 in Cephalalgia 220 in Gangræna 246 in Gonagra 225 in Hæmoptyſi 224 in Hæmorrhoidibus 224 in Lingvæ tumore 222 in Mania 223 Melancholia 223 in Menſium defectu 224. in Odontalgia 222 in puſtulis faciei 222 in Tinea Ibid. uſus noxius 225
Hirudinum ſtructura 227
ab Hirudinum uſu Gangræna & Sphacelus 226 Mors 226. ſeq.
Hirudines quomodo removendæ 227
Homo hominem mordens quomodo puniendus? 374
Hominis Morſus 245 triplex 245 irati morſus periculoſus 247. 379. 380 ſani morſus 374. ſeq. rabidi morſus 250. 384
ab Hominis morſu ſphacelus 241
Homo a Cane rabido demorſus an poſt delictum puniendus? 318. 333. 337

Horde-

Hordeolum ſalivâ illinatur 131
in Hordeolum Inſpuitio 164
S. Huberti Clavis 244. ſeq.
Hydrargyri extinctio ſeu mortificatio fit per ſalivam 12
Hydrophobia 189. 253 a felis morſu 228 ſcalptura 236 an in ſolo Cane obſervetur? 256 ex morſu proprio 250 infantis epileptici 263 an a cauſis internis? 261. 288. a terrore 264. 266 a febre maligna 265 a nimio potu 265 ſeq. a cauſis occultis 266. ſeq. ex morbo ſine morſu 265 a Vermibus 272. 279
Hydrophobia a Morſu Tarantulæ 226 in alis animalibus 255 258 & Rabies quomodo differant 334 ſine Rabie 262. ſeq. 334. 373 an animæ, an Corporis paſſio? 338. ſeq. ab Irâ 270 a ſaliva aſperſa 292 ab Oſculo 294 per halitum 295 per lac vaccæ a Cane rabidô demorſæ 296 a Carne Lupi rapidi comeſtâ 297 per Gladium, quo Canis rabidus fuerat vulneratus 297. ſeq. 368 per Phlebotomum 298. 369 ab eſu ſtraminis, in quô decubuerant ſues rabidi 297
Hydrophobiæ Denominatio 253. ſeq. Definitio 255
Hydrophobi per intervalla delirant 341 a mari redduntur furioſi 330 ab aquæ præſentia varia incurrunt ſymptomata 333. delinquentes an pœnâ ordinaria afficiendi? 333. 341. 345. ſeq. 371
Hydrops â Ptyalismo & ſalivatione 79 per ſalivationem ſanatur 87
Hygrophobia 254. 333 Denominatio 253
Hypochondriaci cur ſputatores? 42
Hypochondriacæ fœminæ chalybeata proficua 71

I.

Ibiracua ſerpens virulentus 182
Icterus omne Corporis ſerum tingit 34 a Morſu Canis rabidi 233
contra Icterum Inſpuitio 164
in Ictero Mucus narium flavus 34
Ictus animalium 168. ſeq. 213 Saliva curantur 146 Apum ſanatur Emplaſtro Veſicatorio 214 aranearum ſeu phalangiorum 200 Muſcarum 213 Natricum 144 Scorpionum exempla 190. 199 Tarantularum 203. ſeq. Veſparum 213. ſeq. 216
ad Ictus Scorpionum valet Saliva 144. ſeq. Viperarum Oleum Scorpionum 192
Impetigo per Salivationem curatur 94
ad Impetiginem Saliva prodeſt 132
Imprecationis maternæ horrendum exemplum 253
Incendiarius non compos mentis exculpatur 344
Inedia cujusdam Serpentis 344
Infans habens Salivam corroſivam 32
Infanti quale pulmentum præbendum? 150
Infantibus ſaliva matris ſanæ cum pulmento præbita eſt proficua, Vetularum noxia 178

Jnha-

Inhalatio in fauces fœtus ſpumam excitat 393
Inſecta necantur Saliva 143 cur a Deô creata? 216
Inſpectio Lingvæ Medico neceſſaria 120
in Inſpectione lingvæ hominis rabidi Medicus ſit cautus 251
Inſpuitio in Carbones ſiccitatem oris cauſatur 159 contra Ranulas 164 contra icterum ib. in Varis & Hordeolis 164 in faciem infantis quaſi mortui 165
Intoxicatio armorum 180
Ira varia ſymptomata inducit 375 mortem 375. ſeq.
ab Ira Hydrophobia 270 Abortus 377 Aphonia ſeu Mutitas 376 Apoplexia 376. ſeq. Hæmorrhagia aurium lethalis 377 Hæmoptyſis lethalis 376 Lipothymia 376 Matris lactantis Epilepſia & mors infantis 377 Paralyſi interiit Wenceslaus Bohemiæ Rex 376 Tympanites 377 varia Symptomata 375. ſeq.
Iratus ſibi ipſi Hydrophobiam morſu excitans 250 Mordens quomodo puniendus 380 defendendus 381
Irati hominis morſus 257 periculoſus 380
ab irati morſu Mania 250 Mors 249. 380 381
Iratorum Saliva noxia 124. ſq.
Iudæi in denominatione Salvatoris noſtri exſpuunt 166
Iudex quid circa Rabiem ſeu Furorem obſervare debeat? 345. ſq. 361
in Iuvenis Corpore Serpens per triennium latens 183

L.

ad Labiorum puſtulas poſthumorum Saliva in Inſula Maltha laudatur 140
Lac ebulliens a Salivâ ſeceſſionem patitur 13
per Lac vaccinum Rabies communicatur 296
a lactantis Matris Ira Epilepſia & Mors.
Lacertæ in hominum corporibus 182
Lacertorum morſus 217
inter Laminas Cranii Mercurius repertus 105
Lapis Serpentis pileati contra Morſum Canis rabidi & prodeſſe dicitur 193 Serpentinus a P. Jeſuitis paratus Venenum ex vulnere extrahit 193
Latratus in hominibus a Canibus demorſis 243. 293. 307. ſeq. 325. ſeq. Canum in Utero.
Latrans puella inſtar Canis. 243
Laudanum Paracelſi 150
a Leopardorum Morſu Hydrophobia 256
Lepra Salivatione curatur 92
Leproſorum ſaliva 168
Liberorũ Matrem verberantiũ pœna 253
ad Lichenes ſaliva 92
Lingva arida non bene guſtat 116 ægrotantium inſpicienda 121. ſeq.
Lingvæ exſpuitio in Varioloſo 167. ſeq. Inſpectio in morbis neceſſaria 129. ſqq. Vulneribus an ſutura applicanda? 142. ſq. Tumoribus hirudines applicandæ an? 222
ex Lingva ſigna petenda 120. ſeq.
ſub Lingva Calculi unde 35. ſeq. Canum an vermes reperiantur 276. 322

Lipo-

Lipothymia ab Acari morſu 217. ſeq.
ab Ira 376
Lippitudini prodeſt Saliva 125
Liquidorum metus in Hydrophobia 254. ſeq.
Liquorum in Corpore Secretio quomodo fiat? 47
ad Loquelam Saliva neceſſaria 118
Lucius Vitellius Scorti Salivam pro Balſamo confortativo habuit 160
Lues venerea per Salivam communicatur 174 Salivatione curatur 85. ſeq.
in Lue venereâ affectorum Urina Vermes 254
in Lupis Vermes 272
Lupi rabidi morſus periculoſus 233
a Luporum Morſu Rabies 256
Lytta, Λύσσα, Vermis ſub Lingva canum 276

M.

Macopius Pharmacopæus â Viperæ detruncatæ capite lethaliter læſus 191
Maculæ pingves in Veſtibus a ſalibus lixivioſis tolluntur 16 in Veſtibus ſericis ab aqua 16
ad Maculas faciei poſt variolas Saliva utilis 134
Maiz, quid ſit, & potus inde paratus 150. ſq.
ex Maledictione Presbyteri Tarantismus ortum ſumſit 208
in Malo hypochondriaco Ptyalismus communis 71
Mammæ matris & Obſtetricum â Salivâ Infantis exulceratæ 32
per Mammam communicata Lues venerea 174
Mandyuccæ Radix ad potum uſurpatur 151
Mania a morſu hominis rabidi 250 ex Maniacæ morſu 252 a Philtro 252 a morſu animalium 251
in Mania Salivatio prodeſt 89 Hirudines applicentur 223
Maniaci morſus excuſandus 342. 384 & delirantes a pœna ordinariâ liberandi 342. ſeq. 384
Marchiones Brandenburgici tres fratres ex Converſatione phthiſici Præceptoris Phthiſi moriuntur 171
Martiale medicamentum ſalivationem excitat 71
Maſticatio ad chylificationem neceſſaria 109
ad Maſticationem Saliva neceſſaria 108
Matris Saliva Infanti proficua 178
Matris lactantis Ira Infantis Epilepſiam & mortem cauſatur 377
Maxvelli plagium 158
a Medicamento Martiali Salivatio copioſa 71
Medicus in Lingvæ inſpectione ſit cautus 251
Melancholia hypochondriaca ex hæredidate 343 ex Morſu felis rabidi 348
in Melancholia Hirudines proſunt 223
Melancholici a pœna ordinaria liberandi 342. ſeq. 345. 347
Meliceridum cura per ſalivam 137
Membranæ pituitariæ deſcriptio 9
Menſium ſuppresſio pet curam ſympathicam ſive Transplantationem curata 159 ſeq. Hirudinibus 224
Menſtruum univerſale ex Saliva 156

Mercator quidam multa Vaſa ſalivalia habens 62
Mercurii extinctio ſeu mortificatio fit per Salivam 12. 18. 148. per Terebinth. 12. 15. Uſus ad ſalivationem 85. Modus operandi ib. Fluiditas unde? 148. ſeq. ſublimati ſolutio â Salivâ albeſcit 16
Mercur. unde dictus? 149. poſt ſalivationem inter laminas Cranii repertus 105. in Oſſibus 107. ſalivationem excitat 85
â Mercurii attactu ſalivatio 85
Mercuriale Cingul. in Scabie noxium 104
Meſenterii Glandulæ infarctæ 90
Meſſalinus ab Hirudinum applicatione mortuus 226
Metus ſuffocationis â Salivatione 104. Hydrophoborum 337. ſeq.
Militis podagrici ſputum ad Tartari conſiſtentiam concretum 31
Morbi contagioſi 168. varii per Salivam communicati 178
in Morbis malignis Saliva ejicienda, non deglutienda 155
Mors â Ptyalismo 80. à Salivatione 107. ab Acaro 217. ab Hirudinum applicatione 226. ex ſcalptura felis 231. a morſu viperæ 185. a Canis rabidi morſu 241. 351. ſq.
Morſus Animalium 168. ſeq. 187. Aranearum 201. Felium 219. 228. ſeq. hominis eſt triplex 245. ſani, irati 247. 272. exempla 247. ſeq. 217. 378. rabidi 250. 277. periculoſus 384
Morſus Lupi periculoſus 233. ſeq. Canis 235. rabidi ſine Hydrophob. 242. ſeq. Cercopitheci noxius 231. Equi noxius 232. lethalis ib. foeminæ in brachium ex Pica 246. in ſuram ib. in Cervicem 246. 247. in Calcem Sacerdotis. in humerum piſtoris 246. Glirium noxius 231. Lacerti 217. Murium periculoſus 231. Phreneticorum periculoſus 251. Scorpion. 196. Serpent. 181. Simiæ 231. 2. Tarantularum 203. Urſi 233. Viperarum 181. ſeq. 189. ſeq. Simulatus 363
a Morſu var. ſymptomata 180. 247. ſeq. 348. ſeq. hominis irati mors. 249. mania 249. 250. 377. ſeqq. 380. Gangræna 248. ſq. Sphacelus 249. 378. Hydrophobia 250. Infantis epileptici Hydrophobia 254. Equi Epilepſia 232. Canis rabidi Icterus 239. varia ſymptomata felis Hydrophobia 228. Galli Rabies 219. item mors. Luporum Rabies 255. ſeq. Mulorum Hydrophobia 257. Ulcera cacoethica 378
Morſu Canis rabidi communicatum Venenum diu latitat 351. ſeqq. 353. ſeq. â poenâ ordinariâ liberat 318. 319
Morſu Canis proprietates communicantur 138. felis mores 307. 309
ex morſu viperæ ſexus an judic. poſſit 193
Mortificatio Mercurii quomodo fiat? 15
Mortui an ſpument? 403
Mucus narium an ex Cerebro 78. in Ictero flavus 34. palatinus unde? 10
Mucum nec per nares nec per os ſcreatu emiſit Franciſcus II. Rex Galliæ 40. item Medicus quidam ib.
Mulier per halitum reviviſcens 393
Mulus rabidus 256
Muſcæ â ſputo phthiſicor. moriuntur 144
Muſcarum ictus 213
ad Muſicam ſaltare Tarantulus 212

mu-

Mutitas ſ. Aphonia ex ira 376

N.

Nævi materni Salivâ curantur 134
Napello nutrita puella viros veneno infecit 177
Narium mucus unde oriatur? 7.10
Natricum Ictus Saliva ſanatur 146
Nervi an cauſa Salivæ? 41
Nicotiana Ptyalismum excitat 82. ſeq. *P*hthiſin cauſatur 84
a Nicotianæ fumo horrib. *P*tyalismus 79
Nobilis quidam ſponsam ſuam dilaceravit 360
Naceræ fons certus morſum ſerpentis ſanat 189
Naya Serpens magnus 182
Nuces juglandes ad ſignum morsus Canis rabidi 322. ſeq.
Nuckii, Antonii, ductus ſalivalis 60
Nutrices ſex vix uni infanti ſufficiunt 32
Nutricum mam̃æ ab infante exulceratæ 32

O.

Oculorũ affectibus Saliva utilis 125. ſq. 131. Exſpuitio ſvadetur 164. Vulneribus Saliva prodeſt 131
in Odontalgia Hirudines applicantur 222
Odor Ciborum Salivam movet ſive *P*tyalismum excitat 84
Oleum Salivæ per deſtillationem 17. inſtar Olei Tartari 31. ſeq. Scorpionum ad morsum Animalium venenatorum 197 contra Ictum Viperarum 291. Scorpionum 196. Vesparum 216
Olfactus amicorum poſt morsum Canis rabidi.
per Olfactum Phthiſis 170
Ophthalmia maligna ex contactu Vaccæ Peſte deſtructæ 359. ſeq. ſaliva curatur 125
ad Orichalcum ſaliva adhibetur 149
Orthopnœa â Tabaco 83
ex Oryza certus potus paratur 151. ſeq.
Oris foetor a ſcorbutico 178. Clauſura a ſalivatione 105. ſiccitas ex inſpuitione in Carbones 159
circa os infantis recens nati apparens ſpuma an ſignum foetûs extra Uterum viventis 385
Oscula mutua *P*hiltrum 160. 307. ſcorbuticorum contagioſa 172. ſeq. benevolentiæ & humanitatis 176. meritricia vitanda, cur? 176
circa Oscula qvid obſervant Galli? 175
per Oscula communicata Rabies 294. Lues venerea 175
cum Oſculis ſalutatio 175
Oſſa carioſa & friabilia a ſalivatione 106
in Oſſibus mercur. poſt ſalivationem 107

P.

Padera magnus ſerpens 183
Palpebrarum affectibus prodeſt ſaliva 131
*P*apillarum fiſſuræ ſalivâ, item Gummi Arabico ſanantur 140
*P*aracelſi Laudanum 150
*P*aralyſis ab Ira 375. ſeq.
ad *P*aralyſin ſaliva utilis 95
*P*ericardium monachi rabidi nullam aqvam continebat 282
*P*arotis glandula ad ſalivæ ſecretionem 50. 57
*P*edum refrigeratio Ptyal. cauſatur 38

Perdices Saliva ineſcantur & cicurantur 161. ſeq.
Peſtis tempore ſaliva exſpuenda 152. ſeq.
Phalangiorum genera, morſus 201
Phalangiũ eſt ſpecies araneæ, Tarant. 207
Philoſoph. a Cane morſus 340
Philtrum a Saliva 160. per Oſcula 179
Philtrum Perdicum eſt Saliva 161. ſeq.
a Philtro Mania 252
Phlebotomo Rabies communicatur 298
Phreneſis a punctura Veſparum 215. ſeq.
Phreneticorum morſus periculoſus 251
a Phrenetica muliere morſus fuit Gviliel-mus Fabricius Hildanus 251
Phobodipſos quid ſit? 254
Phthiſis a Tabaco orta 84. Salivatoria 80 ſalivatione ſoluta 75. per ſalivam communicata 170
Phthiſis ſcrophuloſa 89. contagioſa 170. an ex ſputo purulento judicanda? 124
contra Phthiſin Saliva adhibetur 159
in Phthiſi Transplantatio ſvadetur 159
Phthiſici ſputum virulentum 144. muſcas necat. ib.
Pica gravidæ erga cervicem, mariti 247. erga crura & humerum 246
Pilorũ proventus Saliva promovetur 141
Pilulæ ſeu Trochiſci ad Infarctum Glandularum Meſenterii 90
Pimperah ſerpens magnus 181. ſeq.
Plagium Stephani Blancardi ex Nuckio 19. 51. Lanzoni ex Diemerbroc. 8
ad Plicam Polonicam Saliva ſvadetur 110
ex Plumis avium ipſarum morbi dignoſcuntur 258
Poculorum commercium ob contagium vitandum 173
in Podagra Saliva ſvadetur 95. ſeq. Linctura pedum a cane 139
Podagrici militis ſputum ad Tartari conſiſtentiam concretum 31
Pœna ordinaria an in demorſis a cane rabido locum habeat? 318. ſeq. an in hydrophobis? 341
Porci a cane rabido demorſi Rabie pereunt 242
Poſthumi Saliva ad puſtulas labiorum 140 in lactantibus 140
Potio Luchtenbergiana ad morſum canis rabidi commendatur 242
Potus ex plantis manducatis & ſalivâ imprægnatis 150. ſeq.
a Potu vini nimio Rabies 270
Præceptor phthiſicus tres Marchiones Brandenburgicos contagio infecit 171
Præſervatio a Peſte per ſalivæ exſpuitionem 157. ſeq.
Ptyalismus ſive copiosa Salivæ excretio 36. 66. a variis cauſis 66. ſeq. ab Acidulis Egranis 81. a variis Medicam. 81. ſeq. a pedum refrigeratione 38. a felis morſu 202. a fumo Nicotianæ 79. 82. ab odore Pulveris Cyprii 84. diuturnus 81 magnus 79. duplex l. triplex 70. ſeq. non ſemper ſalutaris 77. in malô hypochondriaco 71. ſeq. in Melanchol. 71 in Tonſillarum exulceratione 71. in Variolis 73. ſuſpectus 77. ſq. in Arthrit. 74. in Vertigine ſalutaris 76. 77. in ſene lethalis 80. poſt febrem malignam ſuſpectus ſeu noxius 123. ſeq. ſignum Graviditatis 124
à Ptyaliſm. Aſcites 79. Hydrops, Mors 79
πτύσμα unde derivetur? 2

Puella

Puella veneno nutrita alios interficiens 177
Pullos in Ovo pipire 397
Pulmentum quale Infantibus præbendum? 150
Pulmones fœtus in utero defuncti natantes 391 Proba 391 extra uterum viventes, in aqua ſubmerſi 398
Pulvis de Cypro Cauſa Cephalalgiæ 84. ſq.
Puſtulæ labiorum & papillarum 140
Puſtulis faciei Hirudines applicantur 222
Putrefactio cauſa ſpumæ circa Os infantis recens nati 394

Q.

Quæſtiones Medico-Forenſes 318. ſeq.
Quantitas Salivæ 37. ſeq.
Quartanæ Saliva prodeſt 87

R.

Rabies & Hydrophobia an differant? 334 canina 253. ſeq. an in ſolo Cane reperiatur? 255. ſq. in aliis animalibus 255 ab Aquilæ morſu 258 a Galli morſu 219 a felis morſu & ſcalptura 257. ſeq. a Luporum Morſu 219 in Tetraone 257 ab Equi rabidi morſu 232
Rabies an à Vermibus in Cerebro? 279 an à ſiccitate 285 an ſemper â morſu 289 per halitum 295 per oſcula 294 per ſalivam aſperſam 292 an ab aëre in Venis 287 per Gladium, quô canis rabidus antea fuerat læſus 298 per phlebotomum 298 per eſum carnis animalis rabidi 297 per lac Vaccæ a Cane rabido demorſæ 296 ſimulata quomodo cognoſcenda?
Rabiei Contagium quomodô fiat? 320 an per fermentum 303 an a ſpiritibus 305 Venenum diu latitans poſt ſemiannum a morſu 251 poſt ſeptimum annum 347. ſeq. 350. ſeq. 353. ſeq. in Rabie a Morſu quid judicandum? 366. ſq
Rabidus homo morſu alium hominem reddit rabioſum 250 homines dilacerans 309
Rabidi delinquentes an pœnâ ordinariâ afficiendi? 318. ſeq. 333 in aquam ſubmergendi 251. ſeqq.
Rabidorum hominum exempla 251. ſeq.
in Rabidorum ſectione quid obſervatum fuerit? 282. ſeq.
de Rabioſo Reſponſum Facultatis Medicæ Lipſienſis 343. ſeq. 365. ſeq.
Rabioſi cur aquam abhorreant? 254 ſunt Rationis expertes 334 quomodo liquida timeant? 337
contra Ranulas Inſpuitio laudatur 164
Regreſſus fœtus in Uterum 389
in Renibus Luporum Serpentes 272
Refectio Salivæ in Dentitione 167
Reſpiratio fœtus in Uterô an detur? 388
in Rhevmatiſmis Salivatio utilis 90
Rivini Ductus Salivalis 58. ſeq.

S.

Sacchari Sapor in Saliva 32
Sagacitas canina a morſu 309
a Σαλεύω Saliva 2
Sal Salivæ per deſtillationem 12 an acidum? 13 negatur 16
Salia lixivioſa tollunt maculas Veſtium 16
Saliva an Excrementum 2. ſeq. quomodo a Sputo differat? 2. 5. ſq. non eſt exſpuenda 3. 5. 111. Tornam ſolis rubedine tingit

tingit 13. 15. ſq. corroſiva 31 in Infante 32 cur in hypochondriacis copioſior? 42 dulcis 32. ſeq.
Saliva in calcem degenerans 35 an ex Cerebro? 8. ſq. an ex Vaporibus Ventriculi? 40 an ex nervis? 41 an ex Vaſis lymphaticis? 44 an ex ſanguine arterioſo? 44 Verminoſa 316 eſt Menſtruum ciborum 24 univerſale 110. ſeq. 120 an inſipida 23. 117 ex Uvula 61 cum impetu exſiliens 64 in Peſte exſpuenda 152. ſq. iratorum noxia 124. ſeq. contagioſa 169 mercurium figit 12. 149 multa poſt febres malignas mortem indicat 123 cœrulea 34 flava 35 rubicunda 34 Venenorum antidotus 144
Salivæ Etymologia 1. 2 Definitio 5. Elementa 11. 15. 20. 33 Virtutes 2. ſeq. 13. ſeq. Spumoſitas unde? 11. 14. ſeq. Deſtillatio 11. ſeq. 17. 19. 32. ſeq. Viſciditas unde? 11. Sal per deſtillationem 12 exſpuitio nimia eſt noxia 5 Oleum 17. 31. ſeq. Motus a Cibo ſeu appetitus 23 Color varius 34. ſeq. Quantitas 37 Fontes 40 ſunt Glandulæ 52
Salivæ uſus naturalis, medicus & ſuperſtitioſus 108. ſeq. ad Chylificationem 109 ad deglutitionem 114 ad maſticationem, ad guſtum, ad loquelam, ad Sitim, Uſus medicus ad varios morbos, ad affectus oculorum 125. ſeq. 131 ad palpebrarum affectus 131 ad affectus cutaneos 132. 134. ſq. pro Coſmetico 135 ad carnem ſpongioſam 135 ad Callos & clavos 136 ad Arthritidem 139 ad ambuſtiones 140 ad fiſſuras labiorum 139 ad furunculos 136 ad Ganglia 135 ad Gibbera 138 ad Herpetem 132 ad Impetiginem 132 ad Lichenes 132 ad Melicerides 137 ad Hordeolum 131 ſeq. ad nævos maternos 134 ad ſtrumas 135 ad ſcorpiones & ſerpentes 143 145. ſeq. ad Ictus animalium 146 ad Inſecta necanda 143 ad Scabiem 132 ad Steatomata 137 ad Verrucas 137 ad Tarantularum Ictus 146 contra venena 147 pro Menſtruo univerſali 156
Salivæ uſus ad Sympathiam 158 in Angina 159 in Cephalalgia 158 in Epilepſia 158 in Menſium ſuppreſſione 160 in Oris ſiccitate 159 pro Philtro 160 in Phthiſi 159 in Tuſſi ibid.
Salivæ examen chymicum fallax 30
Salivam Scorti pro Balſamo habuit Lucius Vitellius 160.
per Salivam ſympathia 158 Contagium 152 communicantur varii Morbi 169. 174. Epilepſia 169 ſcorbutus 172. ſq.
Salivâ Veſpaſianus viſum reſtituit 126
a Salivâ Mammæ exulceratio 32 Vetularum aphthæ 179 lac ebulliens ſeceſſionem patitur 13
ex Salivâ ſigna diagnoſtica & Prognoſtica 120. ſeq. Gravidarum an ſexus fœtus dignoſcatur? 124
in Salivâ ſpiritus 21. ſq. 23. ſeq. Canis rabidi an pinguedo 2. 109. animalcula 348
Salivatio artificialis in Cane a ligatis venis jugularibus 39 epidemica 73. ſq. ſymptomatica 70 critica in Phthiſi 75 a Tabaci uſu 79 â Vitriolo albo 82 ab Odore Pulveris de Cypro 84 â Mercurio 85
Salivationis Mercurialis uſus in Apoplexia 91 in Cephalalgia 92 in Cataracta 102

102 in Epilepſia 89 in Corpulentia 86 in Lue venerea 85. ſeq. in Hydrope 87 in Lepra Elephantiaſi 92 in Mania 89 in Paralyſi 92 in ſtrumis 88 in Vertigine 92 in Scabie 94 in Scorbuto 98
Salivationis mercurialis uſus in Arthritide 95 in Podagra 98. ſeq. in Plica Polonica 103 in ulceribus 102 in Rhevmatismis 88
circa Salivationem Cautela obſervanda 104. ſeq.
a Salivatione Clauſura Oris 104. ſeq. Auditus difficilis 105 cœcitas 105 Epilepſia 107 Hydrops 79 Hæmorrhagia 106 Metus ſuffocationis 104 Oſſa carioſa 106 Sphacelus 108 Struma 107 Tabes 104 Viſus læſio 105
Salivia idem ac ſaliva 1
Salvia quaſi ſaliva 2
Salutatio cum Oſculis ſuſpecta 173
Sancti Viti Chorea 313
Sanguis ex oculis & omnibus partibus poſt ſerpentis morſum prorumpens 182
Sapor ex ſaliva 115 ſaporum ſpecies 115
Satyriaſis a morſu canis 351
in Scabie ſalivatio prodeſt 94 item ſaliva 132 Cingulum mercuriale noxium 94
a Scalptura Felis Hydrophobia 230 Melancholia & Mors 231. 351. ſeq. quomodo operetur? 302
Scammonium quid ſit? 147 quomodo adulteretur ibid. cum ſaliva lacteſcit, probitatis ſignum 147 ejusdem Correctio 148
Scarificatio in demorſi vulnere 252
Scorbutus per ſalivam & Oſcula communicatur 172. ſeq. cur in Hollandia frequens? 173 eſt malum contagioſ. 172. ſq.
Scorbuti ſigna 99
in Scorbuto an ſalivatio uſurpanda? 98
Scorbutici ſunt ſputatores 39
Scorpio ſponſam nobilem occidens 200
Scorpionum ictus 196. ſeq. 199 Oleum adhibetur ad Vulnera venenata 196 contra Icterum Viperarum 291. ſeq. ad Ictus ſcorpionum 191. ſeq. aculeus an perforatus 197
Scorpiones à tactu ſalivæ interire 143
de ſcorpionibus varia 196
Scorti ſalivam pro balſamo confortante habuit Vitellius 160
in Sectionibus rabidorum quid obſervatum fuerit? 282
Sermonis defectus à ſalivatione 105
Serpens cum Attilo Rege pugnans 182 per triennium in Corpore Juvenis latens 183 urobubalum deglutiens 182
Serpentis morſus 181 certo fonte ſanatur 189 pileati lapis contra morſum canis rabidi prodeſſe dicitur 193
a Serpentis morſu ſanguis ex oculis & omnibus partibus prorumpens 182
Serpentes magni 181. ſeq. tactu nocent 195
Serpentum Antrum 182
a Serpentibus commorſi Canes 189
Sexus fœtus an ex ſaliva gravidæ judicari poſſit? 132
Sialologia unde deſcendat 2
Σίαλον, σίαλις unde derivetur? 2. quid ſit? 6
Siccitas an cauſa Rabiei? 285
Signa Rabiei incipientis 327. ſeq. Canis rabidi 320. ſeq. 322 inſtantis Rabiei in cane 322 Demorſorum 251. ſeq. 322. 324. 327. 331

Simiæ morſus 231
Simulatio morborum & morsûs canis rabidi 319
Solifuga, ſpecies Araneæ in Sardinia 201
Solutio Mercurii ſublimati a Saliva albeſcit 16. Tornæ ſolis an à ſaliva rubedinem accipiat? affirm. 13. negat. 15. ſeq.
Specula rabidi ferre non poſſunt 326
Sphacelus a ſalivatione 80. 108. a morſu hominis irati 249. a morſu digiti proprii 250
Sponſa nobilis a Scorpione icta moritur 200. a ſponſo dilaceratur 360. ſeq.
Sponſus ſponſam dilacerans 360. ſeq.
Spuma ſalivæ a Viſciditate 11. quid ſit? 385 an ex Cerebro deſtillet? 385. circa os infantis recens nati an ſignum vitæ extra Uterum? 385. an ſignum ſuffocationis? 386. 399. 402. ſeq. an ſignum fœtûs mortui? 386. ſeq.
Spuma in fœtu mortuo ab Inhalatione 392 à putrefactione 394. Apoplecticorum quid ſignificet? 400 ſignum malum 255. ſeq. 400. ſeq. an in mortuis obſervetur? 403
in Spuma canis rabidi an animalcula appareant? 310. 312
Sputum quid proprié ſit? 5. ſeq. 7. ſeq. nunquam rejectum 40. flavum 34. rubicundum 34. militis podagrici ad Tartari conſiſtentiam concretum 31. & ſaliva quomodo differant? 2. 5. ſeq. ſangvinis 76. Pththiſici virulentum, muſas enecat 144. purulentum an ſignam Phthiſeos 124. rabidorum noxium & contagioſum 251. ſeq.
Stenonis, Nic. Ductus ſalivalis 57
à Stramine, in quo ſues rabidi decubuerant, Hydrophob. 297
Strangulata mulier reviviſcens 402
Strangulatorum cura 401. ſq.
Struma à ſalivatione 108
Strumæ Cura per ſalivationem 88
Stupor a Torpedine piſce inductus 141
Suspenſi & Anatomiæ deſtinati reviviſcentes 402
Sues rabioſi a ſolis æſtu 270
Suffocationis metus 104
Sutura an in Vulneribus lingvæ applicanda? 142
Sympathia per ſalivam 158
Symptomata à Cane rabidô demorſorum 235. ſeq. 326. 329. 331

T.

Tabacus ſalivationem excitat, quomodo? 82
Tabaci particulæ 82. ſeq. uſus noxius 79. ſeq.
a Tabaci nimiô uſu magna ſalivatio 79. ſq. varia ſymptomata 82. ſeq.
Tabacibibulorum noxa 83. ſeq.
Tabes a ſalivatione 104
Tactu ſerpentes nocent 195
Tarantismus ex maledictione Presbyteri ortus 208
Tarantula eſt ſpecies araneæ 202
Tarantulæ denominatio 202. Differentia 203. Ictûs ſymptomata 202. ſeq. Venenum 202. ſeq. Deſcriptio 204. 206. ſeq. Morſus cur tam varios affectus producat? 216. Cauſa Hydrophobiæ 205. Cura per Muſicam 209

Tarantulas ipſas ad Muſicam ſaltare 212
Tarantum Civitas Apuliæ 202. ſeq.
Teuthlaco Zauhqui Serpens atrociſſimus 190
Terebinthina extingvit Mercurium 12. 15
Teſtatoris amentia vitiat Teſtament. 344
Tetraonis rabies 220. 257. Tetrax rabioſus 220. 257
Theriaca ad Ictum Veſparum 214
Thymi Glandulæ uſus 62
Timor in Hydrophobis ab Olei fomentatione 340
in Timeâ Hirudines applicantur 222
Tinnitus aurium Salivatione critica ſolutus 77
Tonſillarum mucus 10
in Tonſillarum exulceratione Ptyalism. 72
Tornæ ſolis ſolutio a Saliva rubedinem acquirit 13. 15. ſeq.
Torpedo piſcis ſtuporem inducit 141
Transplantatio per Salivam in Epilepſia 158. in Angina 159. in Cephalalgia 158. in Menſium ſuppreſſione 159. in Oris ſiccitate 159. in Phthiſi, in Tuſſi 159
Trochiſci Hermetici Henr. Scretæ 93
Tuſſis Saliva per ſympathiam curata 59
Tympanites ex Ira 377

V.

Vaccæ Peſte defunctæ venenum contagioſum 359. ſeq.
Vagitus uterinus 395
Vargia eſt ſpecies aranearum in Sardinia 201
Variolarum maculæ ſaliva delentur 134
in Variolis Ptyalismus ſive ſalivatio critica 73. ſuſpectus 77
Vaſa ſalivalia multa in Mercatore 60
Vateri ductus ſalivalis 62
Venæ jugulares in Caneſi ligantur, ſequitur ſalivatio 39. 43. 47
in Venis Canis rabidi aer 281
Venenum Italicum 180. ex vulneribus lethalibus exſuctum 142. a morſu canis rabidi diu latitat 347
Veneni mora in aliis Caſibus 347. 359
Veneno & morbis venenatis Saliva reſiſtit 146
Vermes in Aure 140. in Saliva 37. 316. in Lupis 272. 322. in Canibus 272. in Capite 274. ſq. ſub Lingva 308. in Cerebro an Rabiem cauſentur 279. in Cerebello 312. an Cauſa Rabiei 280. ſq. 282
Vermis piloſus in Cerebro 279. ſq. in Canis pede 273
a Vermibus Hydrophobia 272. ſq. 279. Rabies 274. ſq. Chorea S. Viti 280
Verrucæ per Salivam tolluntur 137
Vertigo Ptyalismo ſoluta 76, Salivatione curata 92
Veſparum Ictus 213. Saliva curatur 215. ſq. aculeus in poſtrema parte 215
Veſpaſianus Imperator cœco Viſum Saliva reſtituit 126
Veſti, Juſti, Obſervatio de Ductu ſalivali 58
a Vini nimia potu Hydrophobia 270
Vipera alia animalia lædit 189. ſq. mortua homines periculoſe lædens 190. ſeq.
Viperæ non ubique venenatæ 195. ſeq.
Viperarum morſus 181. ſeq. 190. ſeq. ſexus an ex morſu & dentibus dignoſcendus 193. ſeq. Dentes quot 144.

Vulnera periculoſa 194 ſq.
a Viperarum morſu im̃unes homines 190
de Viperis varia 181
Vis aliena Teſſæ i. e. Eſſentia Salivæ 157
Visciditas Salivæ unde? 11. 31
Viſus Saliva a Chriſto reſtitutus 128. item a Veſpaſiano 126
Visûs læſio a ſalivatione 105
Vitellius, Lucius, Scorti Salivam pro Balſamo utebatur 160
Vitriolum album ſalivationem movet 81
Vulnera Genarum 69. Canes lambendo ſanant 143

U.

Ulcera cacoethica a morſu hominis 378
Ulceribus ſaliva utilis 142. it. ſalivatio 102
Ulcus inſanabile 102
Ungves animalium venenoſi 231
Ungvium Scalptura quomodo operetur 302
Urina verminoſa 316
in Urina Lue venerea infectorum Vermes 311. Canis rabidi animalcula 311. felis rabidæ animalcula 314. Demorſorum an Vermes appareant 312
Urſi morſus periculoſus 233
ex Uteri vitio Hydrophobia 269
ex Uvula Saliva 61

W.

Wenzeslaus Bohemiæ Rex Paralyſi ex Ira obiit 376
Whartoni, Thomæ, ductus ſalivalis 54

FINIS.

ERRATA.

pag. 2 l. 12 loco σέυω leg. σέιω p. 9 lin. ult. leg. pertuſa p. 10 lin. ult. exſcreatum p. 11 lin. Rœperus p. 14 lin. 21 ymand l. 24 vlœdig lin. 26 Kreeft ibid. man. lin. 27 ontſt. pag. 15 lin. 12 purnm lin. 19 per quos lin. 28 per del. pag. 18 lin. 8 Targ. lin. 20 cachées lin. 24 loco fart lege fait p. 19 l. 22 Targirus p. 20 lin. pen. leg. variare ſo- pag. 24 lin. 13 Fabra pag. 26 lin. pen. couleur p. 36 lin. 27 leg. appelle Grenouilette, lin. pen. pierres. p. 37 l. 3 s'emb. p. 39 l. 18 obrep. lin. 25 dele p. 38 p. 57 lin. 5. prædita. p. 58 l. 26 loco decem lege demum. l. 27 poſt Danus adde C. p. 61 lin. 4 loco aut leg. & lin. 12 leg. Erndl p. 70 l. 28. dilatatione p. 81 l. 20 leg. de Util. p. 85 lin. 2 poris p. 86 l. 27 leg. Veneris p. 94 lin. ult. evaſit pag. 98 lin. 3 poſt Salivatio; add. quòd lente procedat ſalivatio p. 102 lin. 4 ſudoriferum p. 110 lin. 22 & 23 loco exitus leg. extus p. 114. l. 4 ſtent lin. 22 leg. eodem p. 115 l. 10 poſt ſeqq. add.) lin. 30 poſt facilitat, add. & vel p. 119 lin. ult. rediger p. 127 lin. 1. metuere. p. 130 lin. 28 Lotich. p. 132 lin. 6. ait ſoin p. 135 lin. 25 loc. 41 leg. 31 p. 141 l. 16. leg. Veſicatoriorum pag. 145 l. 4 Larg. pag. 149 lin. 1 leg. ſubtilis æther lin. 10. poſt butyrum add. alii oleoſa p. 154 l. pen. & p. 155 l. 1 leg. Screta p. 159 lin. 21 olla p. 175 l. 16 recipiatur p. 189 liu. 12 leg. qui cum verb. p. 195 l. 9 corrupit p. 200 l. 21. narraret p. 203 l. ultím. leg. produit des p. 204 lin. 22 ſvivan lin. 27. par où lin. 31 leg. ce picot pag. 205 lin. 4 ſort lin. 7 leg. incommodées p. 206 lin. 1 leg. Temperamenti in Ictis pag. 209 lin. 26 leg. ad quod tamen p. 210 l. 9 & 10 leg. Objecta p. 211 l. 6 fidicinum pag. 212 l. 23 leg. aſſeve p. 220 lin. 26 curaverim p. 221 l. 27. ſævo p. 224 lin. 26 exacerbabatur p. 239 lin. 31 Meſſanenſi p. 240 l. 5. eſuriret p. 242 l. 26 jurgabat pag. 245 p. ferri p. 249 lin. 9 bajuli it. rixarentur p. 954 lin. penult. ſymptomata pag. 262 lin. 1. Cæl. Aur. p. 265. l. 6 torrentem lin. 8 poſt tempore add. neque aquam p. 267 lin. ult. retrahit p. 269 lin. 18 leg. profluxit p. 270 lin. 14. hunc p. 272. lin. antep. leg. prædatura p. 275 lin. 19 loco, facti leg. ſocii, p. 277. lin. 16 & 17 leg. qnandam p. 281. l. 26. verminoſa p. 283 l. 17 vulnerum p. 286. in margine deleatur: cujusdam p. 297 lin. 7. leg. Naß p. 302. lin. 18. recenſuimus pag. 306 lin. 21. leg. affecti p. 311 lin. 9 agit p. 312 lin. 8 in margine add. an in Urina? l. 9. leg. vermiculi p. 322 in margine leg. demorſi, ib. lin. 2 fide di- p. 325 lin. 12 leg. marceſcant pag. 326. l. 21 rauceſcat p. 331 lin. 5 dele quòd lin. 22 deglutiret pag. 335. lin, 22. non p. 337 lin. 15 Paulo p. 345 l. 9 dele aci p. 346 lin. 20 intervalla p. 363 lin. 24 poſt ſimulationem add. rationibus p. 379 lin. 2. lac; pone lin. 26 leg. nil niſi, p. 390 l. 19 Erndtl, p. 397 lin. antepen. Louis p. 403 l. 15 πλεῖϛον p. 405. l. 25 pugni